HISTORIAE
ECCLESIASTICAE
COMPENDIUM

PRAELECTIONIBUS PUBLICIS ACCOMMODATUM
ET IN TOMOS TRES DISTRIBUTUM

CURA

HENRICI GUILIELMI WOUTERS

TOMUS SECUNDUS

NEAPOLI MDCCCL.

CONDIZIONI

La presente opera sarà corredata del ritratto del Santo Padre e di trentadue tavole illustrative, rappresentanti i fatti principali relativi alla storia, e sarà compresa in cinquanta distribuzioni di ventiquattro pagine ciascuna al prezzo di Lire 1, 50 in carta comune, Lire 2 in carta distinta.

HISTORIAE
ECCLESIASTICAE
COMPENDIUM

PRAELECTIONIBUS PUBLICIS ACCOMMODATUM

ET IN TOMOS TRES DISTRIBUTUM

CURA

HENRICI GUILIELMI WOUTERS

ECCL. CATHED. LEOD. CAN. HON. S. THEOL. DOCT. IN UNIVERSIT. CATH. LOVAN. HIST. ECCL. PROF. ORD.

EDITIO POST ALTERAM LOVANIENSEM
DILIGENTIUS EMENDATA
OPERA AC STUDIO SOCIORUM BIBLIOTHECAE CATHOLICAE

Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi.
DEUTERON. XXXII, 7.

TOMUS SECUNDUS

NEAPOLI
TYPIS VINCENTII MANFREDI

MDCCCL.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA SEXTA

A CAROLO M. USQUE AD PONTIFICATUM S. GREGORII VII ANN. 1073.

PROOEMIUM

In praecedenti epocha vidimus, qualiter diversi populi, qui in Occidente romani Imperii provincias occuparunt, ad Ecclesiae gremium fuerint adducti, in locum veteris imperii christiana regna efformarint, et cum antiquis incolis in unam societatem seu civitatem coaluerint. Alios in praesenti epocha nominatim Saxones, Bulgaros, Bohemos, Moravos, Ruthenos, Polonos, Hungaros, Avares, Danos, Suevos, Normannos, ad Religionem christianam aggregatos videbimus. Quum autem nova ista Occidentis regna unam quasi societatem christianam constituerent, anno 800 Leo papa III Carolo M., tanquam Religionis defensori et pacis publicae protectori, in illo summam dignitatem contulit, eumque imperatorem constituit et unxit. Inde imperii germanico-christiani initia, cui ut supremi arbitri praesidebant RR. Pontifices, et in quo jus publicum, jam antehac in regnis christianis receptum, magis evolutum fuit.

Verum haec sacerdotium inter et imperium concordia et ordinatus rerum publicarum status non perdurarunt; sed, ut humanis rebus accidit, labente tempore turbata et pene subversa fuerunt. Bella civilia inter Caroli M. successores, frequentes magnatum factiones, principum in res sacras audacia, Normannorum incursiones Ecclesiae et civitatis paci et prosperitati obfuerunt malaque ingentia attulerunt. Inde quippe secutae sunt sacerdotium inter et imperium discordiae, sacrorum jurium contemptus, litterarum et scientiarum jactura, disciplinae decrementum, ignorantia inter viros etiam ecclesiasticos, morum depravatio.

Divina vero providentia, quae olim Ecclesiae contra principum furorem, philosophorum invidiam et haereticorum perfidiam tulit opem, illam etiam protexit contra domesticorum flagitia; excitavit viros sincera pietate, fide et fervore plenos, qui ecclesiastica jura et libertatem vindicarunt, restituendae disciplinae et corrigendis moribus operam navarunt, et avitam Fidem non tantum ab erroribus illibatam defenderunt, sed etiam inter populos hactenus non credentes propagarunt.

In Oriente post Iconoclastarum turbas teterrimi schismatis, quo postea ecclesia Graeca a Romano-catholica avulsa fuit, initia po-

suit ambitiosus superbusque Photius. At quo magis Graeci a R. ecclesiae obsequio declinabant, eo infestiora sibi experti sunt arma Turcarum, qui, califarum Saracenorum potentia civilibus bellis attrita, iis praevaluerunt, Perside, Armenia, aliisque regionibus potiti sunt, graecumque imperium ad summas angustias redegerunt.

Carolus M. rex Franc. an. 771

1. Carolus M. anno 771 universo Francorum regno solus potitus, regni sui limites magnopere protulit; Longobardos in Italia, Mauros in Hispania, Avares in Hungaria, Slavos in Bohemia, ferocesque Saxones et Danos acie vicit, Ecclesiam protexit, Apostolicae Sedi contra rebelles et hostes opem tulit, ejusque ditionem plurimum auxit, propagandae christianae Religioni inter subactos populos operam praestitit, ad restituendam in populo, clero et in monasteriis disciplinam episcopis auxilium praebuit, instaurandae litterarum et scientiarum culturae curas applicuit. Quibus aliisque rebus gestis, ut videbimus, Magni cognomentum meruit.

Hadrianus I pontifex an. 772

2. Post Stephanum III, qui obiit anno 772, ad summum pontificatum evectus fuit Hadrianus I, Romanus, cardinalis diaconus, pietate ac eruditione commendandus, qui Ecclesiam gubernavit viginti tribus annis et undecim fere mensibus. Is contra Desiderium regem Longobardorum, R. ecclesiae ditioni infestum, Caroli M. opem imploravit, accepitque. Eum tunc in Romana synodo Carolo M. concessisse jus eligendi R. Pontificem et investiendi archiepiscos et episcopos per singulas provincias, commentum est Sigeberti[1]. Anno 781 ambos Caroli M. filios, Pipinum Italiae et Ludovicum Aquitaniae reges a patre creatos, Romae oleo sacro unxit. Irenes augustae ejusque filii Constantini imperatoris et Tharasii patriarchae Cp. votis de convocando generali concilio ad condemnandam Iconoclastarum haeresim et restituendum dogma catholicum assensit, legatosque, qui suo nomine ei praesiderent, misit, ut infra videbimus.

Finis regni Longobard. an. 774

3. Quum Desiderius rex Longobardorum, spretis omnibus pactis et juribus, rursus exarchatum Ravennatensem invasisset, varias R. ecclesiae urbes et castella occupasset, ipsisque Romanis tremorem injiceret, Carolus M. ab Hadriano papa interpellatus, legatos misit ad Desiderium, ut eum in ordinem redigeret. Cum vero nihil proficeret, Alpes cum exercitu superavit, fusisque Longobardorum copiis, Ticinum, quo Desiderius confugerat, obsidione cinxit. Tum Romam ad celebrandum Pascha et honoranda Apostolorum limina progressus est; ab Hadriano papa honorifice exceptus, donationes a Pipino patre suo R. ecclesiae fa-

---

[1]) *Chron.* ad an. 773, apud Pistor., *Scriptor. rer. German*, tom. I, p. 780. Conf. Baron., ad an. 774 et 964; P. de Marca, *Concord. sacerd. et imper.* l. VIII, c. 12; Thomassin, *Disciplin. eccl.* part. II, l. II, c. 10 et 25; Sandini, *Dissert.* XIX.

ctas, confirmavit auxitque ducatu Spoletano. Hadrianus vero Carolo dono dedit codicem seu collectionem canonum. Carolus deinde bellum contra Longobardos prosecutus, eos superavit, Desiderium interceptum monasterio Corbejensi inclusit, et anno 774 ditionem Longobardicam sceptro suo subjecit.

Carolus vix in Galliam regressus erat, quum Rotgandus, quem ducatui Forojuliensi praefecerat, rebellavit, omnemque Italiam ad defectionem sollicitabat. Carolus litteris Hadriani papae evocatus, Rotgandum debellavit, rebelles ad obsequium reduxit, et R. ecclesiae ditionem auxit territorio Sabinensi. Anno 787 Carolus rursum in Italiam movit ad compescendam audaciam Arigisii, ducis Beneventani, qui Longobardos ad excutiendum jugum Francicum excitabat. Arigisius adventu Caroli perterritus, se dedidit, fidem ei juravit et obsides tradidit. Carolus eum in clientem suscepit, novasque civitates et castella in Tuscia et Campania Apostolicae Sedi donavit[1].

Bellum Saxonicum

4. Contra Saxones annis pene triginta belligerandum fuit Carolo. Erant ii natura feroci, ethnicorum rituum cultores et christianae Religioni infensi. Habitabant inter Rhenum et Albim, et per Visurgim dividebantur in Ostphalos et Westphalos; jam a praecedenti saeculo Francorum provincias praedabundi invadere solebant; quamvis a regibus Francorum saepius victi et ad pendendum tributum coacti, quavis data occasione eorum jugum excutiebant et provincias finitimas infestabant. Eorum ad christianam fidem conversio jam a S. Bonifacio aliisque fuerat tentata et nonnulli baptismum susceperant; sed natio deorum cultui addictissima, mox Evangelii praecones ejecit. Anno 772 Carolus M. copiosum exercitum contra Saxones duxit, eos post atrox utrimque praelium vicit, castrum Eresburgum cepit et famosum idolum Irminsul destruxit.

Saxonum conversio

Saxones victi pacem postularunt et obsides dederunt. Carolus pacem cum eis composuit ea lege, ut missionarii, quos secum duxerat et inter quos erant SS. Lebuinus et Willehardus presbyteri, et Sturmius abbas Fuldensis, inter illos christianam fidem libere praedicarent. Verum anno 774, Carolo M. agente in Italia, Saxones missionarios ejecerunt, contiguas Francorum terras invaserunt, easque ferro et igne vastarunt. Anno sequente Carolus ex Italia redux, rebellos rursum vicit; qui denuo fidem suam ei obligarunt, obsides dederuntn, ulloque modo se Evangelii praedicationem impedituros spoponderunt. Carolus vix inde discesserat, quum Saxones juratam fidem fregerunt; at inopinato ejus adventu perterriti, ei ad Lippiam occurrerunt, se ejus imperio subjecerunt, juratam antea fidem confirmarunt, et multi cum uxoribus suis et infantibus baptismum susceperunt.

---

[1]) Anastas., *Vitae RR. Pontif.*, *Hadrianus I*; Eginhard., *Vita Caroli M.*; Regino, *Chronicon*; *Annales Fuldenses*, *Metenses* et *Bertiani*.

Quum anno sequente (777) Carolus regni comitia celebraret Paderbornae, principes Saxonum ad ea etiam convenerunt, Carolo obsequium praestituri. Multi eorum baptismum postularunt, promittentes, nisi in fide Caroli ejusque filiorum perseverarent, se et sua omnia in arbitrio regis fore. Verumtamen anno 778 rebelles excitati a Witikindo, missionarios rursus ejecerunt, et ad Rhenum usque progressi omnia horrendum in modum depopulati sunt. Carolus rebelles in ordinem redegit, et anno 780 magnus Saxonum numerus baptismum suscepit. Rex optime sciens, gentem barbaram religione magis quam armis esse domandam, priusquam in Galliam regrederetur, illis episcopos et presbyteros dedit, indicato singulis ad erudiendum populum certo regionis spatio. Ex quo tempore christiana fides celerius inter Saxones propagata est.

Quamvis semper victi et nonnunquam severe castigati, novas adhuc rebelliones tentarunt. Anno autem 785 rebellionum duces Witikindus et Albio Attiniacum ad Carolum venerunt, se ei submiserunt et baptizati sunt. Carolus christianae Religioni potius quam suo imperio Saxones subditos cupiens, illam ubique inter eos propagandam curavit. Witikindi et Albionis exemplo Saxones passim, proceres et plebeji, deorum cultum abjecerunt et baptismum postularunt; ecclesiae multae cum monasteriis extructae sunt, et instituti episcopatus Osnabrugensis, Mindensis, Verdensis et Bremensis, quibus anno 795 Paderbornensis et anno 801 Monasteriensis additi sunt.

Anno 793 Saxones ultra Albim consedentes et adhuc ethnici, alios infra Albim ad rebellionem excitare coeperunt; sed Carolus M. mox non tantum inter hos ordinem restituit, verum anno 796 Albim transgressus, omnes etiam illic Saxones subegit. Posthac adhuc saepius rebelles, sed confestim repressi, demum anno 803 sinceriorem fidem Carolo jurarunt. Tunc bello finis constitutus est, et Saxones in christiana Religione perseverarunt[1].

Avarum conversio 5. Victor etiam extitit Carolus M. de Avaribus, alias Hunnis, incolentibus antiquam Pannoniam in hodierna Hungaria et Austria infra Anasum, quo a Bavaris separabantur. Cum illi etiam Francorum fines infestarent, Carolus M. ab anno 791 contra eosdem bellum gessit eo successu, ut intra sex annos eorum terras usque ad Arabonam et Dravum sibi subjecerit. Sollicitus de adducendis novis subditis ad christianam Religionem, presbyteros ad eos destinari curavit, qui eosdem erudirent. Avares passim Fidem et baptismum susceperunt. Optime de eorum conversione meruit Arno, episcopus Salisburgensis, cui Avarum regio in spiritualibus subjecta fuit, cujusque sedes ideo metropolitica jura ac-

---

[1]) Eginhard., *Vita Caroli M.*, et *Annal.*; item, *Annales Fuldenses*, *Bertiniani*, *Laurissenses* et *Laurishamenses*.

cepit. Arno non tantum Avarum, Francis subditorum, sed etiam Slavorum Carinthiorum, quibus jam sub decessore suo S. Virgilio Evangelium fuerat annuntiatum, terras peragravit, ubique Fidem praedicans, ecclesias erigens et presbyteros constituens. Unde effectum est, ut christiana Religio illic longe lateque fuerit propagata, et inde etiam ad alios populos Slavos conterminos delata[1].

6. In Oriente imperator Constantinus Copronymus usque ad annum 775, quo extinctus est, sacris imaginibus earumque cultoribus bellum intulit. Leo IV, ejus filius et successor, patrem et avum suum in iconoclastica baeresi imitatus est. Eo autem anno 780 extincto, imperium accepit Constantinus VI decennis sub tutela matris suae Irenes, quae pacem Ecclesiae restituendam curavit. Eccl. stat. in Orient.

7. Irene augusta rebus imperii aliquantum compositis, cum filio suo Constantino et Tharasio, anno 784 ad sedem Cp. evecto, contulit de aptiori via extirpandae haereseos iconoclasticae et restituendi dogmatis catholici. Placuit via concilii generalis. Unde litteras supplices dederunt ad Hadrianum papam I, ut convocationem generale concilii probaret, illudque praesentia sua cohonestaret. Pontifex concilii celebrationi assensit datis ad eos litteris, in quibus laudata eorumdem erga Apostolicam Sedem obedientia, sacrarum imaginum cultum egregie vindicavit. Praeterea Petrum presbyterum et Petrum abbatem Constantinopolim legavit, ut vice sui concilio praesiderent[2]. Concilium Nicaen. II general. VII an. 786-87

Concilium inchoatum est Constantinopoli anno 786; sed suborta praetorianorum militum, haeresi infectorum, seditione, illius celebratio dilata est in annum sequentem. Igitur turbis compositis, anno 787 concilium resumptum fuit Nicaeae in Bithynia. Interfuerunt tercentun et quinquaginta episcopi, multi abbates et proceres. Politianus patriarcha Alexandrinus, Theodorus Antiochenus et Elias Hierosolymitanus, tyrannide Saracenorum praepediti, legatos miserunt, qui de traditione suarum ecclesiarum circa sacrarum imaginum cultum testarentur. Praesederunt duo Apostolicae Sedis legati, ut ex actis concilii patet[3]. Habitae sunt septem actiones seu sessiones. Actione I post elegantem Tharasii Cp. orationem, recitatae sunt litterae Constantini imperatoris et Irenes augustae, quibus inter alia mandabatur, ut secundum consuetudinem synodicam litterae Hadriani papae publice legerentur. Deinde varii episcopi, eju-

---

[1]) *Annales Francorum* et *Laurissenses;* item, *Vita S. Rudberti,* apud Canisium, *Lection. antiquit.* tom. III, p. 11.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 32 et 99.

[3]) Conf. Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. VIII, diss. 3. Errat profecto Photius, dum l. VII *De synodis* scribit, Tharasium huic concilio praesedisse; is solum, quia exercitatissimus et peritissimus linguae graecae, de legatorum assensu concilium oratione inchoavit et interlocutionibus direxit.

rata haeresi et poenitentia exhibita, in sacrum consessum admissi sunt. Act. II lectae sunt Hadriani papae litterae, quibus sacrarum imaginum causa explicabatur; et legatis postulantibus, num S. Synodus eas reciperet, respondit synodus: *Sequimur, recipimus et probamus*. Act. III lectae sunt litterae Tharasii patriarchae ad caeteros Orientis patriarchas, horumque responsoriae, et episcopi plures, qui lapsi fuerant, in sedes suas restituti sunt. Act. IV testimonia bene multa e sacris Scripturis et Patribus prolata sunt ad probandum legitimum sacrarum imaginum cultum; anathemata dicta sunt in haereticos Iconoclastas, et edita Fidei professio, cui singuli episcopi post Apostolicae Sedis legatos subscripserunt. Act. V probatum est, Iconoclastas haeresim hausisse a Judaeis, Manichaeis, Saracenis, aliisque. Act. VI acta pseudo-synodi Constantinopolitanae sub Constantino Copronymo proscripta sunt. Act. VII sex praecedentia concilia oecumenica confirmata sunt, et definitum, sacris imaginibus honorariam adorationem, non tamen veram latriam esse exhibendam. «His ita se « habentibus, inquit synodus, regiaque incedentes via, et sequen« tes divinitus inspiratum sanctorum patrum nostrorum magi« sterium ac catholicae traditionem Ecclesiae, definimus in o« mni certitudine et diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivifi« cae Crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, « tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia... « Maxime imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Chri« sti, dein intemeratae Dominae nostrae sanctae Dei Genitricis, « venerandorum angelorum et omnium sanctorum virorum. Quo « scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem, omnes qui « contemplantur, ad prototyporum memoriam et desiderium ve« niant, illisque salutationem et honorariam adorationem exhi« beant, non tamen quae secundum fidem est, veram latriam, « quae solum divinae naturae competit; ita ut istis, sicut figurae « pretiosae et vivificae Crucis et sanctis Evangeliis et reliquis « sacris monumentis, incensorum et luminum oblatio ad hono« rem harum efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis « piae consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum « transit...».

Praeterea concilium edidit viginti duo canones, spectantes potissimum rem hierarchicam, liturgicam et disciplinarem[1]. Quibus absolutis, episcopi ab augustis vocati sunt Constantinopolim, ubi solemni ritu in mediis acclamationibus concilii decreta recitata fuerunt. Tharasius Cp. litteras scripsit ad Hadrianum papam, ut eum de concilii gestis et consensione in dogma, antea ab eo praedicatum, certiorem redderet. Pontifex post legatorum suo-

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VII.

rum reditum concilii acta suscepit et e graeco in latinum verti jussit[1].

Sic regnantibus Constantino et Irene sacrarum imaginum cultus restitutus fuit; sed in Occidente, idest in Galliis occasione hujus concilii graves disceptationes excitatae sunt.

8. Ubi primum concilii Nicaeni acta ad Gallos adlata sunt, multi offensi fuerunt, ac si in illo non relativus sed absolutus et latriae cultus, soli Deo debitus, sacris imaginibus fuisset assertus. Provenit hic Francorum error tum e prava actorum concilii Nicaeni, cui nullus eorum interfuerat, versione latina, pluriumque factorum ignorantia, tum ex ambiguo vocabulo *adorationis*, in concilio Nicaeno a Graecis usurpato, quo hi non veram latriam sed salutationem et adorationem honorariam intelligebant, uti expresse distinxerunt in suo decreto seu definitione dogmatica. Libri Carol. et synodus Francof.

Brevi post (790) auctore anonymo prodierunt libri quatuor, dicti Carolini, quod Caroli M. nomine et forsan hortatu fuerint editi[2]. In iis concilii Nicaeni acta ad immoderatam crisim censuramque revocabantur et plus satis carpebantur, quasi absolutus sacrarum imaginum cultus in iisdem foret praescriptus. Disputabant autem Franci de concilio Nicaeno non tanquam de oecumenica sed nationali Graecorum synodo, quod vix ulli episcopi Latini ei interfuissent, et Hadrianus papa illud necdum solemni ritu, missis ad universam Ecclesiam litteris, confirmasset aut ut oecumenicum concilium proposuisset.

Carolus M. ad sedandas controversias, occasione concilii Nicaeni et haereseos Adoptianorum, de qua mox dicemus, exortas, anno 794 numerosam episcoporum synodum ex universo regno suo congregavit Francofordiae ad Moenum. Editi in ea sunt sex et quinquaginta canones; quorum 1° damnata fuit haeresis Adoptianorum; 2° reprobata fuit doctrina eorum, qui sacris imaginibus, ut Deificae Trinitati, adorationem impendendam dicebant; quam doctrinam patres Francofordienses in concilio Nicaeno definitam fuisse, falso putabant. «Allata est in medium, inquiunt, « quaestio de nova Graecorum synodo (ita Franci tunc appella« bant concilium Nicaenum II), quam de adorandis imaginibus « Constantinopoli fecerunt; in qua scriptum habebatur, ut qui i« maginibus Sanctorum, ita ut Deificae Trinitati, servitium aut « adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui « supra sancti patres nostri omnimodis adorationem et servitu« tem renuentes contempserunt, atque consentientes condemna« verunt ». Caeteri canones ad disciplinam spectant[3].

---

[1]) Conf. A. Muzzarelli, *De auctoritate R. Pontif.* tom. II, c. 11; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. II, part. II, c. 2-3.

[2]) Disputant eruditi, quis fuerit auctor librorum Carolinorum. Videsis Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. VIII, diss. 6; Gretser., *Historia S. Crucis*, part. II; Le Coint, *Annales*, ad an. 794.

[3]) Labbe, loc. cit. p. 1013.

Hadrianus papa prolixam scripsit epistolam ad Carolum M., in qua ad singula capita librorum Carolinorum respondit et antiquam doctrinam de sacrarum imaginum cultu explicavit, cui cum consentanea esset concilii Nicaeni definitio, se illud suscepisse significavit[1]. Certa tamen oeconomia usus, censuit, ad tempus abstinendum ab obligandis Francis ad recipiendum concilium Nicaenum tanquam oecumenicum, donec ii, rebus melius perspectis, errorem facti, in quo versabantur, deponerent. Hinc factum est, ut non nisi post plures annos Franco-Galli, rem melius edocti, concilium VII susceperint[2].

Adoptianor. haeresis

9. In Hispania errorem gravissimum propagarunt Felix episcopus Urgellitanus et Elipandus archiepiscopus Toletanus. Felix anno 782 ab Elipando consultus, an Christus secundum humanam naturam, seu quatenus homo est, proprius an solum adoptivus Dei Filius credendus atque dicendus sit, respondit, dicendum esse adoptivum. Felici facile assensit Elipandus. Ambo hanc doctrinam ore et scripto propugnarunt, et haereseos Adoptianorum auctores fuerunt. Erat haec doctrina nestorianae haereseos instauratio; quum enim adoptionis et filiationis terminus afficiat personam, si Christus, qua homo, esset solum adoptivus Dei Filius, consequeretur, non tantum naturam sed etiam personam humanam in Christo ad divinae consortium fuisse assumptam, duosque in eo esse distinguendos Dei Filios, proprium et adoptivum[3].

Brevi tempore multi in Hispania et in Gallia meridionali, tum episcopi, presbyteri et monachi, tum laici, Felicis et Elipandi doctrinam amplexi sunt. Eam vero scriptis confutarunt Etherius episcopus Uxamensis et Beatus presbyter. Eodem tempore Hadrianus papa episcopos Hispanos litteris monuit, ut sibi ab Elipandi errore caventes, constanter perseverarent in avita doctrina, quae confitetur, Christum esse proprium et unigenitum Dei Filium, ita ut idem sit Filius Dei qui Filius hominis[4]. Carolus M., cum sedes Urgellensis esset sita in suis Hispaniae terris, et error etiam in Galliam penetrasset, anno 792 synodum coegit Ratisbo-

---

[1]) Ibid. p. 914.

[2]) Ea, quae Dallaeus et alii e libris Carolinis et e synodo Francofordiensi opponere conati sunt contra catholicam doctrinam de sacrarum imaginum cultu, confutata reperies apud Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. VIII, diss. VI, § 7-8; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. II, part. II, c. 4; etc.

[3]) Errant profecto Walchius, *Hist. Adoptianor.*, et Basnagius, apud Canisium, *Lect. antiquit.* tom. II, p. 284 dicentes, hanc controversiam in mera logomachia et diversa verborum acceptione atque explicatione fuisse positam. Videsis Natal. Alex., loc. cit. diss. VII; J. F. Madris., *Dissert. de haeresi Feliciana et Elipandiana*, apud Zachar., *Thesaur. theol.* tom. IX, p. 353.

[4]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1014.

nae, in qua Felix, jussu regis accersitus, erroris convictus fuit. A rege directus Romam, coram Hadriano papa haeresim abjuravit. Verum in Hispaniam redux, errorem resumpsit et una cum Elipando aliisque adoptianis Hispaniae episcopis propagare conatus est. Quapropter anno 794 in copiosa synodo Francofordiensi Felicis et Elipandi doctrina tanquam impia et nefanda haeresis damnata fuit, et perseverantibus in ea anathema dictum[1]. Post haec Carolus M. Leidradum episcopum Lugdunensem et duos alios sacerdotes in subjectam sibi Hispaniae partem misit, ut Adoptianos ad catholicam veritatem reducerent, quod ii optimo cum successu fecerunt. Felix ipse anno 799 Aquisgrani rursus haeresim abjecit, et anno 818 Lugduni obiit. Elipandus jam ante illum in Maurorum terris decesserat. Cum illis Adoptianorum factio disparuit[2].

Rer. status in Hispania

10. Alphonso, cognomento Catholico, qui in Hispania christianum Asturiae regnum magnopere auxit, an. 757 defuncto, successerat Froila. Hunc anno 768 excepit Aurelius, cui anno 775 successit Sila, qui regnavit usque ad annum 783. Erant tunc temporis inter emiras Maurorum in Hispania discordiae magnae et concertationes de summo imperio, quibus bene usi sunt nominati principes ad proferendos regni sui limites. Anno 777 Solimanus, emira Caesaraugustae, Caroli M. opem imploravit contra Abd-el-Raham, qui summum Maurorum principatum in Hispania arripuerat. Carolus Christianorum in Hispania conditioni consultum cupiens, expeditionem in illam suscepit; et superatis Pyreneis, omnes provincias usque ad Iberum occupavit. Emirae se Carolo dederunt, quos is in clientes suscepit. Verum Carolo propter Saxonum rebellionem ex Hispania vocato, Abd-el-Raham omnem fere terram usque ad montes Pyreneos sub potestatem suam redegit. Hunc califam anno 788 excepit Hescham, qui regnavit usque ad annum 796, et contra Francos et Asturices prosperum bellum gessit. In Asturia post Silam, anno 783 defunctum, regnavit Maugaretus, qui scelestissimam pactionem cum Mauris iniit. Eum an. 789 excepit Veremundus diaconus, qui biennio post regnum cessit Alphonso II, cognomine Casto. Hic contra Mauros prospere certavit, inclinatum regni sui statum restituit, tum religionis et liberalitatis tum bellicae artis laude suis charus et exteris formidabilis, regnavit usque ad annum 844.

Iis porro bellis, quae annis multis gesta sunt, ecclesiarum status in Hispania multum perturbatus fuit.

Scriptores eccles.

11. Scriptoribus autem, qui sub exitum hujus saeculi floruerunt, adnumerandi sunt qui sequuntur: Georgius, monachus et

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1013.
[2]) *Annal. Francorum*, *Metens.* et *Loisel.*; Paulinus et Alcuinus, *LL. contra Felicem et Elipandum.*

Tharasii Cp. syncellus, qui chronicon scripsit ab exordio mundi usque ad initia Diocletiani imperatoris[1]; S. Theophanes abbas, illustri genere Constantinopoli natus et pro sacrarum imaginum cultu anno 818 in exilio defunctus, qui reliquit chronographiam ab initiis Diocletiani imperatoris usque ad annum 813 [2]; Paulus Warnefridus, gente Longobardus, ecclesiae Aquilejensis diaconus, Desiderio Longobardorum regi a secretis, deinde monachus Cassinensis, qui praeter alia edidit historiae Longobardorum libros sex et continuationem historiae Miscellae Eutropii [3]; S. Paulinus, episcopus Aquilejensis, qui scripsit libellum sacrosyllabum de SS. Trinitate adversus Elipandum Toletanum, libros tres contra Felicem Urgellitanum, alia [4]; Alcuinus, gente Anglus, ecclesiae Eboracensis diaconus, litterarum atque scientiarum sacroprofanarum peritus, qui a Carolo M. in Galliam invitatus, ei potentissimam opem tulit in restaurandis litteris et scientiis, multos discipulos informavit, eruditionis fama celebres, reliquitque epistolas plurimas, expositiones et commentaria in S. Scripturam, libros de SS. Trinitate, de processione Spiritus S. a Patre et Filio, aliosque contra Felicem et Elipandum [5].

Prodierunt etiam hoc ipso saeculo auctoribus incertis liber diurnus RR. Pontificum, ad veterem historiam Ecclesiae illustrandam utilissimus[6], et Ordo romanus de divinis officiis et ministeriis[7].

Leo III pontifex an. 795

12. Anno 795 Hadriano papae unanimi cleri populique consensu suffectus est Leo III, Romanus, presbyter cardinalis, eruditione morumque integritate clarissimus, qui sedit usque ad annum 816. Is mox electionem suam significavit Carolo M., eum hortatus est, ut R. ecclesiam tueri pergeret, ei patriciatus romani honorem et jus seu defensionem R. ecclesiae et urbis confirmavit, ideoque ad eumdem direxit vexillum urbis cum clavibus confessionis S. Petri seu e sepulcro Petri acceptis. Anno vero 799 Paschalis primicerius et Campulus sacellarius R. ecclesiae, inique ferentes, Leonem III in pontificatu sibi fuisse praelatum, nefarios homines excitarunt, qui Pontificem, ad litanias majores seu supplicationem pergentem, in via aggressi sunt, multisque plagis affectum in custodiam detruserunt. Leo papa paulo post amicorum ope e custodia deductus, in Galliam ad Carolum M. confugit. Carolus Pontificem Romam reduxit et congratulantibus Romanis in locum suum restituit. Praeterea in causa Leonis, ab ad-

---

1) Edidit J. Goar, Paris. 1652, in-fol.

2) Prodiit cum notis Goar et Combefis, Paris. 1655, in fol.

3) Extant in *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XIII, et apud Muratori, *Scriptor. rer. Ital.* tom. I.

4) Edidit Madrisius, Venet. 1737, in-fol.

5) Edidit Forben., Ratisbon. 1777, 2 vol. in-fol.

6) Edidit cum notis et dissertationibus J. Garnier, 1680, in-4.

7) Conf. Mabillon, *Commentar. in Ord. roman.*

versariis falso accusati, archiepiscoporum, episcoporum et abbatum, Italorum et Gallorum, synodum coegit. Illi vero omnes contestati sunt, se non posse judices esse Pontificis: « Nos, inquiunt, « Sedem Apostolicam, quae est caput omnium Dei ecclesiarum, « judicare non audemus; nam ab ipsa nos omnes et vicario suo « judicamur; ipsa autem a nemine judicatur, quemadmodum an- « tiquitus mos fuit; sed sicut ipse Summus Pontifex censuerit, ca- « nonice obediemus ». Quapropter Leo III sancta Evangelia amplexus, ambonem conscendit, et coram omnibus ordinibus se ab afflictis sibi criminibus juramento purgavit[1].

Post paucos annos idem Pontifex rogatu Caroli se contulit Mantuam, inquisiturus, an reipsa illic, ut fama erat, reperiretur spongia, a Longino, qui latus Christi Domini transfixerat, sanguine Salvatoris imbuta. Inde Leo papa transiit in Galliam, ut ad Carolum de eadem re referret[2]. Ab eodem honorifice exceptus, natalem Domini cum eo celebravit apud Carisincum. Inde per Bavariam regressus est in Italiam.

Pontificem, cum in Germania consisteret, petente Carolo, B. Suitbertum solemni ritu in Sanctorum album retulisse, hancque esse primam solemnem canonizationem, aliqui scripserunt, permoti epistola S. Ludgeri, episcopi Monasteriensis, quam recitat Baronius[3]. At istam narrationem esse falsam et epistolam Ludgeri suppostitiam, jam dudum eruditi ostenderunt[4].

13. Leo papa III, a Carolo M. in locum suum, ut supra diximus, restitutus, ut hunc principem de Ecclesia optime meritum, novo beneficio ad illius defensionem excitaret, anno 800 festo die natalis Domini in basilica S. Petri eum Romanorum imperatorem salutavit, et acclamantibus Romanis oleo sacro inauguravit atque pretiosissima corona decoravit[5]. **Carolus M. imperator an. 800**

Tali modo Leo III imperium romanum, jam abhinc trecentis et amplius annis in Occidente extinctum, instauravit. Complectebatur istud imperium in primis haec duo: officium tuendae Ecclesiae contra infideles, haereticos et seditiosos, atque summam dignitatem seu honoris primatum supra christianos principes; adeo ut Carolus M. ejusque successores, RR. a Pontificibus un-

---

[1]) Anast., *Vitae RR. Pontif., Leo III.*

[2]) Baronius et Pagi, ad an. 804. De guttulis sanguinis Christi Domini, quae Mantuae vel in aliis nonnullis ecclesiis conservantur, videsis S. Thomam, *Summa*, part. III, q. 54, a. 2, ad 3; Card. de Lugo, *Disput.* 14 *de Incarnat.* sect. 6, n. 41; Benedict. XIV, *De beatif. et canonizat.* l. IV, part. 2, c. 7; Honorat. a S. Maria, *Animadvers. in usum et regul. crit.*

[3]) *Annal.* ad an. 804.

[4]) Conf. Benedict. XIV, loc. cit. l. I, c. 7 et 8.

[5]) Anast., *Vitae RR. Pontif., Leo III*; Eginhard., *Vita Caroli M*; *Annales Lauriss., Bertiniani*, etc.

cti et inaugurati, praeter augustum nomen et imperialia insignia in republica seu societate christiana acciperent majestatem, et Ecclesiae universae praesertim Romanae tutores et societatis christianae protectores constituerentur[1].

Amplissimum porro erat Caroli M. imperium; in sua quippe potestate tenuit universam Galliam, in Hispania quidquid occurrit a Pyreneis usque ad Iberum, in Italia priscam ditionem Longobardicam cum Istria, Liburnia et insula Corsica, per Germaniam, Frisiam, Saxoniam, aliasque regiones imperii sui fines protulit usque ad Eideram, mare Balticum, Albim, Arabonam et Adriam. Tanta erat nominis ejus fama, ut Saracenorum califa Aaron-al-Raschid eum legationibus muneribusque honorarit, missisque S. Sepulcri clavibus et vexillo dominum S. Sepulcri constituerit[2].

Carolus potestate sua ad Religionis et reipublicae prosperitatem usus est. Nihil neglexit eorum, quae erant principis christiani, ut subacti populi barbari ab idolorum cultu et saeva vivendi ratione ad Religionem christianam et vitam humaniorem perducerentur. Ecclesias et monasteria muneribus et privilegiis decoravit. Quanta sollicitudine interiorem imperii statum composuerit, constat ex ejus Capitulariis. Condita sunt haec capitularia in comitiis tum ecclesiasticorum, episcoporum et abbatum, tum laicorum procerum; ideo et ecclesiasticas et civiles leges complectuntur. Eae autem leges, quae ad ecclesiasticas personas et res spectant, pleraeque excerptae sunt e conciliorum canonibus et Pontificum decretis[3]. Utque leges sacrae et civiles ubique custodirentur, per provincias constituti sunt *Missi dominici*, electi ex utroque ecclesiasticorum et laicorum procerum ordine. Hi de legum observantia in provinciis, de episcopis, abbatibus, monachis, magistratibus et aliis, de eorum inter se concordia et dissidiis, de criminibus inquirebant, querelas excipiebant, et quotannis legationis suae rationem in comitiis reddebant[4]. Litterarum, scientiarum et artium studium atque culturam Carolus insigniter promovit; in urbibus et pagis scholas excitari curavit; cum episcopis et abbatibus egit ad erigendas sacrarum litterarum et scientiarum scholas in ecclesiis cathedralibus et monasteriis; bibliothecas existentes auxit, novasque creavit; viros eruditos nominatim celebrem Alcuinum in regnum suum evocavit,

---

[1]) Bellarmin., *De translatione imperii*; Sfondrat., *Gallia vindicata*, diss. 2; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. IX, diss. I, cum animadversionibus Roncagliae et Mansi.

[2]) Eginhard., *Vita Caroli M.; Monach. Engolis.*

[3]) Capitularia Caroli M. collegerunt et ediderunt Ansegisus abbas et Benedictus diaconus saeculo IX; eadem ac Capitularia aliorum regum Francorum postea edidit Baluzius, Paris. 1677, 2 vol. in-fol.

[4]) *Capitular.* l. IV, c. 67.

magistros constituit, praemio et honore affecit[1]. Quanta autem emolumenta inde in litterarum et scientiarum culturam et prosperitatem redundarint, quisque facile colligit, et sat comprobant viri docti, in his scholis instituti, inter quos Theganus episcopus Trevirensis, Nithardus abbas, Walafridus Strabo, Paschasius Radbertus, Rabanus Maurus, alii.

14. Anno 802 Carolus M. ad communem omnium imperii ordinum reformationem conventum generalem indixit Aquisgrani. In eo post praestitum imperatori fidei sacramentum, lecta sunt conciliorum et Pontificum decreta, regula S. Benedicti et regni leges. Sancitum est, ut quisque pro loco et ordine suo ea diligenter servaret, et quae contra irrepserant, in clero secundum sacros canones, in monachis secundum regulam S. Benedicti, in comitibus et populo secundum regni leges corrigerentur. Episcopi ad instructionem sacerdotum ediderunt capitulare constans duobus et viginti articulis. Imperator etiam nonnulla capitularia promulgavit, in quibus inter alia de consilio Leonis papae constitutum est, ut chorepiscopi nihil agere praesumerent eorum, quae erant ministerii episcopalis, et deinceps chorepiscopi non constituerentur, ut episcopi et sacerdotes immunes essent ab expeditionibus bellicis, et in exercitu non forent nisi duo episcopi cum aliquot sacerdotibus, qui sacra ministrarent[2]. **Synod. Gall.**

Episcopi etiam imperatoris mandato per provincias synodos celebrarunt ad reformandos in clero et in populo mores. In hunc finem anno 813 quinque synodos in Gallia coactas legimus, nimirum Arelatensem, Moguntiacam, Rhemensem, Turonensem et Cabilonensem, in quibus multa restituendae disciplinae utilia decreta sunt[3].

15. Diximus supra, jam ante praecedentis saeculi exitum Graecos arguisse Latinos tum propter adjectum symbolo Nicaeno-Constantinopolitano vocabulum *Filioque* tum propter doctrinam eo vocabulo expressam, ideoque a Pipino Francorum rege anno 767 coactum fuisse conventum Gentiliacensem[4]. Propter eamdem causam Paulinus, patriarcha Aquilejensis, anno 791 synodum coegit Forojulii, in qua definitum est, istud vocabulum recte additum esse symbolo, et doctrina per illud expressa, e S. Scripturae testimoniis comprobata fuit[5]. Quo autem tempore et auctore istud vocabulum fuerit symbolo insertum, haud constat. Id exploratum est, jam saeculo V et VI episcopos Hispanos in fidei professionibus, quas in synodis ad perficiendam et confirmandam arianorum Visigothorum et Suevorum conversionem edide- **Controversia de voce *Filioque***

[1]) *Histoire littéraire de France*, tom. IV.
[2]) *Annal. Lambec.* ad an. 802; Baluz., *Capitular. reg. Franc.*, tom. I.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1231-59.
[4]) Vide tom. I, pag. 319.—[5]) Labbe, loc. cit. p. 991.

runt, vocabulum istud posuisse, expresse profitentes, Spiritum S, procedere ex Patre et Filio. Forsan propter camdem rationem primum in ecclesiis Hispaniae istud vocabulum symbolo additum fuit, quod additamentum caeterae Occidentis ecclesiae eo minus dubitarunt acceptare, quod doctrina per illud expressa, S. Scripturae et Patrum effatis esset consentanea, et symbolum Athanasii, quod jam maxima pollebat auctoritate, eamdem doctrinam diserte exprimeret.

Sub initia vero hujus saeculi contigit, ut monachi Franci, in monte Olivarum prope Jerusalem degentes, a Joanne monacho Palaestino accusarentur haereseos, quod symbolum canerent cum additione *Filioque*, quemadmodum in Francia audiverant. Ii vero contra adversarios interpellarunt Leonem papam et Carolum imperatorem. Carolus anno 809 episcoporum synodum indixit Aquisgrani, et Theodulpho, episcopo Aurelianensi, mandavit, ut de praesenti quaestione librum scriberet. Synodus Aquisgranensis et dogma de processione Spiritus S. e Patre et Filio et additionem vocis Filioque probavit; deinde legatos Romam misit postulatum, ut Pontifex utrumque confirmaret. Leo III dogma de processione plane confirmavit, sed, ne Graecorum contra Ecclesiam latinam querelis et accusationibus ansam praeberet, non aeque probavit additionem vocabuli Filioque symbolo, quod in ecclesiis suburbicariis hactenus sine eo additamento recitabatur. Postea tamen in Romana ac in caeteris Occidentis ecclesiis usus obtinuit, ut symbolum cum additione Filioque recitaretur et caneretur[1].

S. Ludgerus Saxon. apostolus

16. Interea Religio christiana inter Saxones egregia incrementa capiebat. Inter Saxoniae apostolos celebris est S. Ludgerus, qui cum annis aliquot Evangelium praedicasset in Frisia, eodem ministerio functus est in Saxonia. Anno 801 ab Hildibaldo antistite Coloniensi ordinatus est episcopus Mimigardefordensis in Westphalia, qui locus postea a monasterio, quod in eo excitavit, appellatus est Monasterium. Vix dici potest, quantam operam navarit extirpandis idololatriae reliquiis et excitandis ecclesiis atque monasteriis. Obiit anno 809 vitae sanctitate et miraculorum dono insignis[2].

Eccl. status in Anglia

17. In Anglia reges et populi in Religionis christianae professione perseverabant. Verumtamen ecclesiarum libertas atque prosperitas in multis provinciis praepediebantur sive ambitione et avaritia magnatum sive civilibus dissidiis et rebellionibus. Anglorum orientalium seu Estangliae regnum annis multis magna cum prudentia et pietate moderatus est Ethelbertus, qui anno

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1194; Petav., *Dogmata theol.* tom. II, *de SS. Trinit.* l. 7.
[2]) Bolland., *Acta SS.* 26 Martii.

793 summa cum proditione jussu Offae regis Merciorum occisus, sancti et martyris titulum accepit[1]. Offam mox commissi criminis poenituit, illudque pia in urbem Romam peregrinatione et aliis religiosis operibus expiavit. Post necem S. Ethelberti regnum Estangliae diu regulorum et tyrannorum violentiis obnoxium fuit.

Northumbriae regnum ab obitu Alfridi regis (705) usque ad initia hujus saeculi continua fere dissidiorum et bellorum civilium serie perturbatum fuit. Accesserunt invasiones Danorum, qui Northumbrorum dissidiis usi, classibus suis ab anno 793 eorum terras invaserunt, omnia vastantes, ecclesias et monasteria praedantes, multos praesertim sacerdotes et monachos interficientes, alios vinctos abducentes, aliisve opprobriis vexantes[2]. Anno autem 798 aut sequente Ebanbaldus, archiepiscopus Eboracensis, synodum coegit apud Finchal, cui praeter episcopos aliosque viros ecclesiasticos interfuerunt optimates. Actum in ea est de rebus ecclesiae et gentis Northumbrorum, et disciplina de celebrando Paschate secundum veteres canones instaurata fuit[3].

In regno Merciorum anno 796 Offam excepit Kenulfus, qui pietate, fortitudine, aliisque virtutibus praeditus, regnavit usque ad annum 821. Hujus principis anno secundo Athelardus, archiepiscopus Cantuariensis, magnam synodum celebravit apud Bacanceld, cui praeter octodecim episcopos et plures abbates interfuerunt Kenulfus rex et optimates. In ea ex auctoritate Leonis papae III sub poena excommunicationis prohibitum est laicis, ne dominium in res ecclesiasticas usurparent[4]. Anno 803 idem archiepiscopus alteram episcoporum, abbatum et optimatum synodum habuit Clovesboviae, cujus causa haec fuit: Offa Merciorum rex ab Hadriano papa consecutus fuerat, ut primatus dignitas et metropolitica jura inter Cantuariensem et Lichfeldensem praesules dividerentur. Leo III a Kenulfo rege et Athelardo archiepiscopo rogatus, ecclesiae Cantuariensi pristinam dignitatem et antiqua jura cum primatus honore, ei a D. Gregorio M. ejusque successoribus concessa, restituit. Quod Pontificis decretum in synodo Closhoviensi promulgatum est. Provisum etiam fuit monasteriorum libertati, cautumque auctoritate Sedis Apostolicae, cujus vice fungebatur Athelardus, ne laici et saeculares domini praeficerentur monasteriis sub poena anathematis[5].

18. In Oriente postremis saeculi praecedentis annis discordia inter Constantinum imperatorem et Irenem matrem suam magnum paci et prosperitati publicae detrimentum intulit. Anno 790 Constantinus matrem imperio privavit, sed post annum, rogan- Eccl. orient. status

---

[1]) Bolland. ibid. 20 Maii.—[2]) Pagi, *Critica*, ad an. 793.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1110 et 1190.
[4]) Ibid. p. 1147.—[5]) Ibid. p. 1189.

*

tibus proceribus, restituit; quae exinde cum proceribus et militibus egit ad dejiciendum vicissim filium suum. Constantinus depravatus, anno 795 Mariam legitimam conjugem suam repudiavit et monialem fieri jussit, ut Theodotam cubiculariam superduceret. His fortiter restitit Tharasius patriarcha Cp.; sed juvenis imperator ejus monita minasque sprevit, et coram Josepho presbytero et ecclesiae Cp. oeconomo illegitimas nuptias cum Theodota contraxit. Tantum facinus, quod in publicum vergebat scandalum, ita commovit SS. Platonem et Theodorum abbates, ut non tantum imperatoris nuptias palam reprehenderent, eumque ceu excommunicatum vitarent, sed etiam recederent a communione Tharasii, quod adulterum imperatorem et Josephum presbyterum, qui eum junxerat, non excommunicaret. Imperator sanctos abbates pluresque eorum monachos verberibus, carcere et exilio insectatus est. Anno 797 dejecto et excaecato Constantino, Irene sola imperavit usque ad 802[1].

Internis his dissensionibus accesserunt bella externa. Saraceni usque ad Constantinopolim praedabundi excurrerunt. Bulgari etiam gravem cladem imperio graeco intulerunt anno 791.

Anno 802 dejecta Irene augusta, Nicephorus ab exercitu imperator salutatus est et regnavit usque ad annum 811. Princeps saevus et avarus, subditos tyrannicis exactionibus oppressit, et ecclesiasticis negotiis se immiscens, turbas graves excitavit. Anno 806 Nicephorum patriarcham Cp., S. Tharasii successorem, vi minisque compulit, ut Josephum presbyterum et oeconomum, a Tharasio depositum, quod adulterinis Constantini nuptiis interfuisset, in pristinum gradum restitueret. An. 809 Constantinopoli episcoporum et abbatum concilium coegit, in quo ii ad nutum imperatoris declararunt, conjugium Constantini cum Theodota e dispensatione fuisse legitimum, episcopos dispensare posse in omnibus canonibus, et imperatores non esse obnoxios legibus divinis; omnes vero, qui his decretis assentiri nollent, anathematis sententia perstriuxerunt[2]. Quum autem his omnibus merito resisterent S. Theodorus, Studitarum monachorum abbas, S. Plato abbas, Josephus archiepiscopus Thessalonicensis, aliique; imperator in eos opprobriis, carcere et exilio saeviit. Leo papa III de iis certior factus, conciliabuli Cp. acta tanquam divino et ecclesiastico juri adversa reprehendit. Imperator non tantum se non correxit, sed etiam Paulicianis haereticis seu novis Manichaeis potestatem degendi in imperio concessit. Anno vero 811 in bello contra Bulgaros cum innumera militum suorum multitudine occisus est[3].

Michael Curopalates, Nicephori in imperio successor, tyran-

---

[1]) Theophan. et Cedren.—[2]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1191.
[3]) Theophan., Cedren., Zonaras.

nica ejus acta abrogavit, res ecclesiis et monasteriis ablatas restitui curavit, Theodorum Studitam aliosque exules revocavit, Nicephorum patriarcham Cp. Leoni papae reconciliavit, in Paulicianos haereticos poenam capitis tulit, a cujus tamen executione aliorum consilio deterritus fuit, Iconoclastarum haeresim aversatus, invidiam exercitus, in quo multi ea haeresi infecti erant, subiit, unde factum est, ut anno 813 commissa cum Bulgaris adversa pugna, milites ab eo defecerint et imperatorem salutarint Leonem Armenum. Michael Imperii insignia sponte deposuit, et cum Procopia conjuge liberisque monasticum habitum induit[1].

Leo Armenus varia reipublicae bono gessit; contra Bulgaros et Saracenos prospero marte certavit; at haeresim iconoclasticam et bellum contra sacras imagines earumque defensores instauravit. Nicephorum patriarcham, Nicetam e patricio monachum, Æmilianum Cyzici et Michaelem Synadorum episcopos, Theophanem abbatem et Theodorum Studitam, quod haereticis ejus studiis resisterent, in exilium misit, et Theodotum iconoclastam in sedem Cp. intrusit. Hic pseudo-patriarcha anno 815 conciliabulum Constantinopoli coegit, in quo concilium Nicaenum II, generale VII, rejectum fuit, pseudo-synodus Constantini Copronymi confirmata, omnisque sacrarum imaginum cultus proscriptus[2].

Ex hoc tempore in sacrârum imagines earumque defensores ita saevitum est, « ut vidisses, inquit Ignatius diaconus[3], velut in captivitate hostili sacrarum aedium conculcari donaria, et quae vulgo intacta fuerant, profanis trahi manibus ac promiscue plebis exponi spectaculo, ab ecclesiis expelli pastores et lupos gregibus praefici; fugari qui rectam doctrinam profitebantur, quibus vero execrationi illa erat, eos in domesticos et necessarios recipi; clericos ludibria atque verbera expertos, firmissimis undequaque ergastulis detineri; nazaraeos nostros verberibus, fame, siti, diuturnis carceribus ac laboribus maceratos, ad extrema usque pericula inter cruciatus perseverare, et horum quidem alios gladio vitam amittere, alios culeis inclusos, vinctosque saxorum more alto pelago demergi; feminas vero, viris spectantibus, denudari, ac velut reas equuleo distendi ac coedi, omnia virili sensu Christi causa perferentes ».

Hanc impietatem Leo Armenus prosecutus est usque ad annum 820, quo, propter saevitiam omnibus invisus, in aede sacra palatina a conjuratis trucidatus est.

19. Bulgari autem anno 813 devictis Graecis, usque ad Constantinopolim pervenerunt; sed novi imperatoris, Leonis Armeni, metu removentes, omnem regionem vastarunt. Hadrianopoli archiepiscopum Manuelem magnumque civium numerum in Bulga- Martyres Bulgar.

[1]) Teophan., Cedren., Zonaras cit. — [2]) Labbe, ibid. p. 1299.
[3]) *Vita Nicephori patriarc. Cp.*

riam abduxerunt. Bulgari ethnicos ritus sectabantur, sed multi archiepiscopi Manuelis et aliorum Christianorum captivorum exemplis et sermonibus permoti, relicto ethnicismo christiana sacra susceperunt. Cutragon, qui anno 814 Crumno in regno Bulgarorum successit, metuens, ne tota gens ad Religionem christianam transiret, Manuelem archiepiscopum aliosque captivos insigniores ad deserendam Fidem tentavit; cumque nihil efficere posset, archiepiscopum cum tribus aliis episcopis necari jussit. Cum iis martyrium perpessi sunt alii plusquam trecenti, quorum memoriam ecclesia Graeca celebrat die vigesima secunda Januarii[1].

Christianismi status inter Saracenos — 20. In terris Arabum seu Saracenorum post mortem califae Aaron-al-Raschid, qui califatum Bagdadensem firmavit, Nicephorum imperatorem graecum ad augendum tributum, quod Graeci Saracenis pendebant, coegit, Insulam Cyprum, omnemque Asiam minorem vastavit, obiitque anno 809; dissidia et bella civilia inter Saracenos de califatu longo tempore continuata sunt, quibus califarum imperium multum deperiit. Aglabitarum dynastia primum Africam deinde Ægyptum independentem reddidit. In Syria et Palaestina diversae factiones tum in se invicem tum in Christianos caedibus, rapinis, aliisque flagitiis saevierunt. In Palaestina urbes multae direptae, ecclesiae profanatae, monasteria vastata, multique Christiani praesertim monachi necati sunt. Erant per omnes Saracenorum terras terror, confusio, caedes et desolatio maxima[2].

Caroli M. obitus an. 814 — 21. Carolus M. jam anno 806 confecto testamento regnum suum inter tres ex Hildegarde filios, Ludovicum, Pipinum et Carolum, diviserat; cui testamento postquam assensissent imperii proceres, etiam subscripserat Leo papa[3]. Cum vero Pipinus et Carolus filii obiissent ante patrem suum, Carolus M. anno 813 coactis Aquisgrani comitiis, Ludovicum successorem suum dixit, et anno sequente febri correptus ibidem decubuit. Ei sacros honores dedicavit anno 1165 Paschalis antipapa III, quod cum legitimi Pontifices nec confirmarint nec reprobarint, cultus Caroli M. in nonnullis ecclesiis receptus fuit[4].

Ludovicus Pius imperator — 22. Ludovicus cognomine Pius, jam diu ante a patre suo rex Aquitaniae creatus et anno 781 Romae a Leone papa III oleo sacro unctus, post obitum Caroli M. amplissimum imperium nactus est. Anno 814 comitia celebravit Aquisgrani, in quibus omnium feudatariorum seu vassallorum fidem accepit et Imperii statum composuit; regnum Italiae secundum ultimam patris sui voluntatem confirmavit Bernardo, Pipini fratris sui filio; Lothario, filio suo natu maximo, Bavariam, et Pipino, secundo natu, Aquitaniam concessit; in omnes provincias missos legavit, qui u-

[1]) Theophan., *Chronograph.*
[2]) Ibid., et Bolland., *Acta SS.* 20 Martii.
[3]) *Annales Francor.* ad au. 806.—[4]) Bolland., *Acta SS.* 27 Januar.

nicuique justitiam redderent,et quae inique acta fuissent, corrigerent. Anno 816 Rhemis a Stephano papa IV solemni ritu coronatus est. Pietatem aliasque virtutes coluit, plura capitularia imperii ac ecclesiarum bono promulgavit, ecclesias variis privilegiis et opibus decoravit; sed nonnunquam imprudenti consilio usus, dissidiis turbisque in magnum imperii detrimentum occasionem praebuit[1].

23. Ludovicus imperator, quum de ecclesiarum statu et disciplinae reformatione cum Stephano papa contulisset, anno 816 copiosam synodum indixit Aquisgrani. Actum in ea fuit de reformatione canonicorum et canonicarum sanctimonialium. Tum hae tum illi a primaeva institutione et regula S. Chrodegangi deflexerant. Quapropter duplex condita est regula, e conciliorum canonibus et SS. Patrum scriptis collecta; una erat pro canonicis, continens centum et quadraginta quatuor capita, altera pro sanctimonialibus canonicis,constans viginti et octo articulis. Ambas regulas imperator misit ad metropolitas,ut una cum provinciarum suarum episcopis curarent,quatenus eae ab omnibus canonicorum et canonicarum collegiis susciperentur[2].Praeterea ex episcoporum consilio promulgavit capitulare,continens novem et viginti articulos, qui ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant[3]. Reformatio ecclesiar. in Galliis

In iisdem comitiis Ludovicus Lotharium, filium suum, ad imperii consortium assumpsit,Pipino Aquitaniae regnum confirmavit, et Ludovico Bavariam dedit.

Anno sequente (817) imperator generalem abbatum et monachorum conventum indixit Aquisgrani pro reformatione monachorum, qui etiam inter continuas bellorum tempestates, quibus Occidentis provinciae fuerant agitatae, haud parum a regulae suae observantia recesserant. In hoc conventu primo convenit de uniformi vivendi ratione in cunctis monasteriis secundum regulam S. Benedicti.Deinde regula S.Benedicti relecta fuit, abusus, qui irrepserant, sublati sunt, utiles consuetudines conservatae, et octoginta capitula edita, quae essent veluti appendix et explicatio regulae S. Benedicti. Praeterea monasteria in tres classes distributa fuerunt, quae secundum vires suas ad bonum publicum conferrent sive dona et militiam sive orationes. Quibus communi consilio absolutis, imperator aliquot sanctae vitae monachos, inter quos praecipuus erat S. Benedictus Anianus, constituit, qui supra statuta in omnibus monasteriis suscipienda et observanda curarent[4]. Hinc facta est generalis monasteriorum reformatio, non tamen sine magno labore; in nonnullis quippe monasteriis depravati monachi graves turbas excitarunt, et monasteria deserere quam reformationem suscipere maluerunt.

---

[1]) Astronomus et Theganus, *Vita Ludovici Pii*; item, *Annales Francorum*.—[2]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1307.
[3]) Ibid. p. 1479. —[4]) Ibid. p. 1505.

Stephan. IV Paschal. I pontifices an. 816-17

24. Leoni papae III anno 816 defuncto, successit Stephanus IV, Romanus. Hic, quam primum inauguratus esset, in Galliam ad Ludovicum Pium pro ecclesiarum utilitatibus iter suscepit. Magno honore a Ludovico exceptus, eum ejusque conjugem Irmingardam Rhemis solemni ritu coronavit. Romam redux, anno 817 vita excessit, cum sedisset septem mensibus[1].

Stephanum excepit Paschalis I, Romanus, vir sacrarum litterarum et virtutum laude clarus, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 824. Pontificatu inito legatos misit ad Ludovicum imperatorem ad renovandam amicitiam et pactionem pro Ecclesiae defensione. Imperator Pontifici opem spopondit, et constitutionem *Ego Ludovicus* ad eum transmisit, qua cunctas donationes, a patre et avo Apostolicae Sedi factas, confirmavit[2]. An. 823 Romae Lotharium, a Ludovico patre in imperii consortium adscitum, corona et augusti nomine decoravit, eique potestatem dedit, ut factiones et turbas, si quae in urbe excitarentur, reprimeret et Ecclesiam ab hostium injuriis tutaretur[3]. Monachis graecis, qui persecutionis causa sub imperatoribus iconomachis Romam confugerant, liberaliter subvenit et monasterium dedit opulento censu dotatum.

Dissid. initia in Gallia

25. Verumtamen supra memorata imperii partitio, a Ludovico Pio inter filios suos facta, gravium dissidiorum turbarumque occasio extitit, ut infra videbimus. Bernardus rex Italiae, electione Lotharii jure ad imperium, de quo contendebat, delapsus, ab imperatore patruo suo rebellavit; sed properantibus in Italiam Ludovici Pii copiis perterritus, se ei dedidit. Imperator Bernardum, a concilio regio capitis damnatum, mutata sententia excaecari jussit, unde is paulo post prae dolore mortuus est; tres episcopos, Anselmum Mediolanensem, Wulfondum Cremonensem et Theodulphum Aurelianensem, rebellionis conscios, in synodo deponi et monasteriis includi mandavit; tres posteriores patris sui filios, Theodoricum, Dragonem et Hugonem, ne Bernardi exemplo res novas molirentur, tondi et monasteriis mancipari jussit. Postea vero ratus, se in castiganda Bernardi rebellione justitiae limites transgressum, eos, quos exilio aut carcere affecerat, restituit, et anno 822 in generali apud Attiniacum conventu publicam poenitentiam fecit[4].

Eccl. status in Anglia

26. In Anglia ecclesiarum status graviter concussus fuit dissensionibus bellisque, per initia hujus saeculi fere continuis. Anno 816 Wulfredus, archiepiscopus Cantuariensis, ad componendum ecclesiarum statum et prospiciendum monasteriorum quieti commodisque nationalem synodum coegit in loco Celchyt. Con-

---

1) Baron., ad an. 816-17.
2) Ibid., et Baluz., *Capitular.* tom. I, p. 791.
3) Baron., et Pagi, ad an. 823.
4) Astron. et Thegan., *Vita Ludovici Pii.*

venerunt praeter episcopos et abbatesKenulphus,rexMerciorum, et proceres multi. Editi sunt undecim canones de conservandis orthodoxa fide et canonicis praeceptis, de ritu consecrandi ecclesias, de electione abbatum et abbatissarum, de aliis[1]. Anno 827 rerum status non nihil immutatus est, quum Egbertus, rex Westsaxiae, Britannis, Anglis et Saxonibus subactis, rejectisque Danis seu Normannis, solus universa Anglia potitus est, et monarchiae anglicanae fundamenta posuit.

Eccl. status in Oriente

27. In Oriente imperator Leo Armenus persecutionem contra sacras imagines earumque cultores continuavit usque ad mortem suam, ut supra diximus[2]. Eo anno 820 extincto, imperium graecum adeptus est Michael cognomine Balbus, regnavitque usque ad annum 829. Princeps impius, christianae Religionis dogmata in contemptum traxit;bellum contra sacras imagines continuavit; catholicos praesertim monachos,qui prae aliis sacrarum imaginum cultum constantius defendebant, insectatus est[3].

Sub impio hoc imperatore, anno 823 Mauri ex Hispania cum ingenti classe invaserunt et occuparunt insulam Cretam,Graecorum imperio subditam. Saraceni ex Africa trajecerunt in Siciliam, eamque anno 827 occuparunt. Eodem tempore Dalmatae jugum imperatorum graecorum excusserunt et sui juris facti sunt.

Anno 829 extincto Michaeli Balbo successit Theophilus, filius ejus,patri in impietate et odio contra sacras imagines haud impar. Is post mortem pseudo-patriarchae Antonii in sedem Cp. intrusit Joannem praestigatorem, qui coacto in Blachernis conciliabulo, sacrarum imaginum cultores novo anathemati subjecit et graviter vexavit. Anno 842 Theophilus, magnam cladem a Saracenis perpessus, moerore confectus obiit. Tunc Catholicis in Oriente quietior aurora illuxit.

Scriptor. ecclesiastici

28. Scriptoribus autem ecclesiasticis, qui hac aetate floruerunt, adnumerandi sunt e Graecis: S. Nicephorus, patriarcha Cp., sub imperatore Leone Armeno pro Fide exilio mulctatus, qui praeter alia scripsit breviarium historicum a caede Mauritii usque ad Constantinum Copronymum, chronologiam tripartitam, et opuscula contra Iconomachos; S. Theodorus, monachorum Studitarum abbas, eadem de causa exilii et carceris calamitates perpessus,qui reliquit catechesim duplicem,librum de cultu sacrarum imaginum, epistolas multas, alia. Inter Latinos floruerunt hi, qui sequuntur: S. Benedictus Anianus, insignis monastici Instituti reformator, composuit codicem et concordiam regularum[4]. Eginhardus, primo Carolo M. a secretis, deinde e consensu uxoris suae monachus et abbas, scripsit vitam Caroli M., epistolas plu-

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1484.—[2]) Vide pag. 21.
[3]) *Vitae S. Theodori Studitae et S. Methodii.*
[4]) Apud Mabillon, *Acta SS. Benedict.* tom. V, pag. 191.

res, et secundum varios etiam annales Francorum, quos plerique alii ei abjudicant; Theodulphus, episcopus Aurelianensis, edidit capitula quadraginta sex ad presbyteros parochiae suae, librum de Spiritu S. contra Graecos, librosque quatuor carminum[1]; Smaragdus, abbas coenobii S. Michaelis in dioecesi Virdunensi, scripsit commentarium in Evangelia et Epistolas anni, Diadema monachorum et commentarium in regulam S. Benedicti; Ansegisus, abbas Fontanellensis, collegit Capitularia Caroli M. et Ludovici Pii in quatuor libros.

Eugen. II pontifex an. 824 29. Quum Paschalis papa I anno 824 obiisset, orta est dissensio quaedam in designando successore ejus; sed praevaluit legitima electio Eugenii II, Romani et S. Sabinae archipresbyteri, qui vitae sanctitate, doctrina et effusa in pauperes liberalitate clarus sedit usque ad annum 827.

Ludovicus imperator audita Eugenii electione, ad eum legavit Lotharium filium suum, ut cum Pontifice constitueret ea, quae necessaria viderentur, potissimum ad componendam dissensionem, occasione pontificiae electionis exortam. Lotharius honorifice ab Eugenio papa exceptus, ex ejus consensu ad tutandam contra factiosos Pontificis electionem et ad reparandas injustitias constitutionem edidit, qua mandabatur, ut nullus electionem Pontificis impedire praesumeret; Pontificis electio fieret ab iis solis, quibus id antiqua patrum constitutione concessum est; praedationes, quae fieri solebant, nullo deinceps modo fierent, sive vivente sive defuncto Pontifice; res ecclesiarum injuste detentae, restituerentur, et omnes, qui Dei et imperatoris gratiam habere desiderabant, R. Pontifici obedientiam atque reverentiam praestarent[2]. Fertur itidem constitutum fuisse, ut, ad vitanda dissidia et reprimendas turbas, Pontificis consecrationi interessent legati imperatoris. Id tamen, dum res moram non patiebatur, servatum non fuit.

Eugenius II ad restituendam disciplinam anno 826 Romae synodum celebravit, in qua triginta octo canones editi sunt. In iis episcoporum dotes e Pastorali D. Gregorii exponuntur; praecipitur, ut juxta ecclesias constituantur claustra, in quibus clerici ecclesiasticis disciplinis vacent; ut sacerdotes non ordinentur nisi certis ecclesiis aut monasteriis deputati; ut monasteriis praeficiantur abbates docti et sacerdotes regularis disciplinae studiosi; ut in episcopiis aliisque locis ubi necesse sit; constituantur SS. dogmatum, litterarum et artium scholae[3].

Disput. de SS. imagin. in Gall. 30. Circa finem anni 824 in Gallias ad Ludovicum imperatorem venerunt legati Michaelis Balbi, Graecorum imperatoris, cum

[1]) Edidit J. Sirmondus, Paris. 1646.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1650.
[3]) Labbe, ibid. p. 1557, et tom. VIII, p. 103.

epistola, qua Michael amicitiam cum Ludovico et cum Eugenio papa renovare cupiebat. Ad celandam vero suam in SS. imagines impietatem, harum patronos multarum superstitionum in colendis iis callide accusabat, et perfide querebatur, Ecclesiam ea de causa in duas partes esse divisam, aliis imagines adorandas, aliis eas non adorandas esse contendentibus. Ludovicus speciosis imperatoris graeci expostulationibus seu imposturis aures praebens, anno 825 aliquot episcopos, caeteris doctiores, Parisios convocavit, ut de praesenti quaestione Patrum sententias conquirerent. Quod ii fecerunt et libellum textuum, e Patribus exceptorum, cum epistola ad Ludovicum imperatorem ediderunt, in quibus concludebant, SS. imagines neque adorandas aut superstitiose colendas, ut secundum Michaelis Balbi calumnias a Graecis fieri putabant, neque ignominiose aut stulte frangendas, sed memoriae et amoris causa propter recordationem eorum, quorum effigiem gerebant, conservandas esse; concilium Nicaenum II, in quo a Graecis adorationem SS. imaginibus assertam falso existimabant, aeque ac pseudo-concilium Constantini Copronymi reprobabant, ipsiusque Hadriani papae responsoriam ad libros Carolinos epistolam carpebant[1].

Ludovicus conventus istius acta Romam misit per Jeremiam Senonensem et Jonam Aurelianensem episcopos. His adjunxit legatos imperatoris graeci, ut Romae communi consilio discordia de SS. imaginibus componeretur. Quid inde secutum sit, non tradiderunt veteres. Ex ipsis tamen conventus Parisiensis actis et episcoporum ad Ludovicum imperatorem litteris novimus, eos non reprobasse moderatam et discretam SS. imaginum venerationem, sed immoderatam, superstitiosam, earumque adorationem, quam iis a multis Graecis deferri et in concilio Nicaeno decretam, errore facti putabant[2].

Easdem opiniones hoc ipso tempore Agobardus, archiepiscopus Lugdunensis, propugnavit in libro contra superstitiones eorum, qui picturis et imaginibus Sanctorum adorationis obsequium deferendum putant; tum excessus eorum, qui SS. imaginibus cultum effusiorem, superstitiosum et latreuticum deferebant, tum impietatem Iconomachorum, SS. imagines destruentium, impugnans, docet eas esse retinendas et exponendas ad conservandam divinorum beneficiorum memoriam et eorum, quorum effigiem gerunt, recordationem atque amorem.

Sed Iconomachorum haeresim palam professus est Claudius Taurinensis, qui ex Hispania oriundus et Felicis Urgellitani discipulus, primo Ludovici imperatoris aulicus capellanus, deinde

---

[1]) *Concilia gall.*

[2]) Conf. Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. VIII, diss. 6, § 9-10; Bellarmin., *Controvers., de cultu imaginum*; Mabillon, Praef. *in part. I saeculi IV Benedict.*

ejusdem principis suffragatione episcopus Taurinensis, sacras imagines ex ecclesiis ejecit, et earum ipsiusque sacrosanctae Crucis cultum oppugnavit. Mox ejus libellus in episcoporum synodo fuit damnatus, et confutatus a Theodemiro, Psalmodiensi in dioecesi Nemausensi abbate [1], a Dungalo, S. Dionysii monacho [2], a Jona, episcopo Aurelianensi [3].

His porro disceptationibus effectum est, ut quaestio de SS. imaginum cultu in Gallia magis elucidaretur, et Galli, rebus melius explicatis atque perspectis, sub exitum hujus saeculi errorem facti, in quo diu circa concilium Nicaenum II versati fuerant, generatim deposuerint, illudque ut oecumenicum susceperint.

Valentinus, Gregor. IV pontifices an. 827

31. Anno 827 mense augusto obiit Eugenius papa II. Ei suffectus fuit Valentinus, Romanus et Romanae ecclesiae archidiaconus, omnibus propter egregias animi dotes acceptissimus; sed eodem anno quadragesima ab inauguratione sua die decessit.

Tunc quamvis reluctans, cleri et populi votis ad pontificatum evectus fuit Gregorius IV, Romanus, qui sedit usque ad annum 844. Is Ostiam urbem novis moeniis cinxit contra incursiones Saracenorum, qui Sicilia potiti, universas Italiae oras piraticis sceleribus infestabant. Ut Ludovici Pii filios cum patre suo conciliaret, in Galliam contendit, ut infra dicemus.

Fides praed. in Dania et Suecia

32. Jam saeculo praecedente Danorum seu Normannorum conversionem tentaverat S. Willibrordus, sed eorum principem tam obduratum et idololatriae addictum invenit, ut in terras Francorum regredi fuerit coactus, secum ducens triginta pueros Danos, qui fuerunt conversionis hujus gentis primitiae. Haud feliciori cum successu ad eamdem gentem sacra missione functus est sub Carolo M. Heridagus presbyter. Anno 823 majori cum fructu Fidem Danis praedicavit Ebbo, archiepiscopus Rhemensis; qui e Ludovici Pii et episcoporum Gallorum consensu atque ex auctoritate Paschalis papae I, qui eum Apostolicae Sedis legatum pro gentibus Aquilonis constituit, comite Halidgario ad Danos profectus est, et brevi tempore multos ad Fidem convertit baptizavitque. At in suscepto opere non perseverans, anno sequente ad Rhemensem ecclesiam reversus est. Haud diutius in Dania permansit Halidgarius, qui redux in Gallias, creatus fuit episcopus Cameracensis [4].

Quod hactenus in Danorum conversione actum fuerat, magis perfecit S. Anscharius, monachus Corbejensis, qui fere triginta et octo annos in convertendis populis septentrionalibus expendit. Et-

---

[1]) *Epistola ad Claudium Taurinensem.*

[2]) *Responsiones de cultu SS. imaginum, reliquiarum et Sanctorum invocatione.*

[3]) *Libri III contra Claudium pro defensione SS. imaginum et cultus S. Crucis.*

[4]) Baron. et Pagi, ad an. 823.

enim Herioldus rex Danorum, in Francia exul, ibidem anno 826 cum uxore multisque exilii comitibus baptizatus est. In Daniam rediturus, ab imperatore Ludovico Evangelii praecones pro Danis petiit, impetravitque S. Anscharium et Autbertum, monachos Corbejenses. Ii, quum ad Danorum confinia pervenissent, Fidem praedicarunt, multos converterunt baptizaruntque. Autbertus infirmitate correptus, an. 828 ad monasterium suum regressus est. Anscharius vero coeptum opus continuavit.

Anno 829 ad Ludovicum Pium venerunt legati Suecorum, qui inter alia imperatori significarunt gentis suae ad suscipienda christiana sacra, quae per captivos Christianos noverant, propensionem. Ludovicus hanc missionem commendavit S. Anschario, qui vices suas apud Danos commendans Gislemaro monacho, anno 830 cum Witmaro monacho transiit ad Suecos. A rege Suecorum bene excepti, Evangelium libere praedicarunt, multosque converterunt et baptizarunt.

Quum Ludovicus audivisset hanc gentium septentrionalium ad suscipiendam christianam Religionem propensionem, anno 830 ex episcoporum et procerum consilio Hamburgi erexit sedem archiepiscopalem, ad quam omnium consensu electus et ordinatus fuit S. Anscharius. Ea omnia probavit Gregorius papa IV, et S. Anschario pallium dedit cum juribus legati apostolici pro cunctis Septentrionis regionibus. Eodem tempore Anscharii adjutor et episcopus Suecorum ordinatus fuit Gautbertus alias Simon, qui in Suecia numerum Christianorum plurimum auxit. S. Anscharius tum per se tum per missionarios suos propagandae ubique Fidei adlaboravit usque ad annum 865, quo sancte obiit[1].

33. In Galliis res civiles atque ecclesiasticae dissidiis et bellis internis plurimum perturbatae erant. Cum enim Ludovicus imperator, defuncta Irmingarda, uxorem duxisset Juditam, Welphonis comitis filiam, et suscepto ex ea Carolo Calvo partem regni tribuere nimiumque favere videretur, Pipinus rex Aquitaniae, Ludovicus rex Bavariae et Lotharius imperii consors, Ludovici Pii e priori conjuge filii, adversus patrem suum rebellarunt; eumque comprehensum anno 830 regia auctoritate spoliarunt. Brevi post Ludovicus in conventu Noviomagensi quidem restitutus fuit, sed anno 833 rebelles filii rursus arma contra patrem contulerunt. Gregorius papa IV, filios patri reconciliaturus pacemque compositurus, in Galliam profectus est, sed re infecta, Romam repetiit; jam filii adversus patrem copias paraverant et Franci passim a Ludovico Pio deficiebant. Hic itaque a suis desertus, manus dedit, et Compedium perductus, ibidem anno 833 in comitiis gladium deponere, se reum male administrati imperii fa- Eccl. stat. in Galliis

[1]) S. Rembert., *Vita S. Anscharii*, apud Bollandist., *Acta SS.* 3 Febr. Mabillon, *Acta SS. Benedict.* tom. IV, p. 401.

teri, illudque filio suo Lothario cedere coactus fuit. Judita uxor ejus in Italiam relegata est, et juvenis Carolus Calvus monasterio Prumiensi prope Treviros mancipatus. Verum Gregorius papa IV quaecumque in conventu Compendiensi contra Ludovicum acta fuerant, rescidit; multi etiam proceres illa aegre tulerunt; ipsos Ludovicum Bavariae et Pipinum Aquitaniae reges admissi in patrem facinoris poenituit. Quapropter anno sequente in conventu apud S. Dionysium Ludovicus cum Judita conjuge imperio restitutus fuit; quae restitutio in comitiis generalibus ad villam Theodonis anno 835 confirmata est, abrogatis omnibus actis conventus Compendiensis. Posthaec Ludovicus bellum intulit Normannis, Frisiam vastantibus, quos magna clade affectos regredi jussit. Pipino rege Aquitaniae anno 838 defuncto, in conventu Wormatiensi regnum ita divisit, ut Lotharius augustus Italiam et australem partem Galliae ad Mosam haberet, Ludovicus Bavariam, Carolus Calvus occiduam Galliae partem. Biennio post lethali morbo correptus, extremum diem obivit an. 840. Post ejus obitum bella civilia recruduerunt. Lotharius ditiones fratrum suorum invasit. Ludovicus et Carolus Calvus, viribus contra communem hostem conjunctis, invasorem vicerunt. Tandem anno 843 in conventu Virodunensi pax ita composita fuit, ut Lotharius imperator Italiam et omnia juxta Rhodanum, Rhenum et Mosam, Ludovicus partem orientalem seu Germaniam, Carolus Calvus partem occiduam Galliae haberet[1].

Quanta ex his dissidiis bellisque detrimenta ecclesiasticae ac civili rei illata fuerint, sat concipitur. Episcopi ad reformandos cleri, principum et populi mores multas synodos coegerunt. Anno 829 quatuor synodi celebratae sunt, nempe Moguntiae, Lugduni, Tolosae et Parisiis, in quibus multa, componendae disciplinae utilia, constituta fuerunt. Anno 836 in synodo Aquisgranensi plura quoque sancita sunt de vita et officiis episcoporum, clericorum, principum et ministrorum. Praeterea novum commonitorium missum fuit ad Pipinum, regem Aquitaniae, contra raptores rerum ecclesiasticarum. Pipinus aliique, episcoporum monitis parentes, quae bellorum tempore ecclesiis rapuerant, restituerunt. Aliae deinceps synodi coactae sunt, nimirum anno 843 in villa Colonia prope Cenomannos et apud Lauriacum in agro Andegavensi, anno 844 in villa Theodonis et in palatio Verno, anno 845 Bellovaci et Meldis; in quibus communi episcoporum, abbatum, regum et procerum consilio multa constituta fuerunt de conservandis ecclesiarum bonis, privilegiis et juribus, de regum erga subditos justitia horumque erga illos fide, contra ecclesiasticae et regiae potestatis contemptores, contra injustos rerum ecclesiasticarum detentores, de corrigendis in clero, mona-

---

[1]) *Annal. Bertin.*; P. Æmil., *Gesta Francor.*

chis et populo abusibus[1]. Verum synodorum statuta parum executioni mandata fuere.

34. In Oriente post diuturnas sub imperatoribus iconomachis vexationes orthodoxi tranquillitatem receperunt. Theophilo imperatori anno 842 defuncto, successit Michael III, filius ejus adhuc puer, cum matre Theodora imperii regente et consorte, Theoctisto et Manuele tutoribus; quorum communi opera ecclesiarum paci et orthodoxae fidei consultum fuit. Hoc ipso anno 842 copiosa synodus Constantinopoli coacta est, in qua concilium Nicaenum II receptum et cultus SS. imaginibus restitutus fuit. Joanne haeretico ejecto, in sedem Cp. evectus est S. Methodius monachus, pro defensione SS. imaginum sub imperatoribus iconomachis multa perpessus; episcopi et monachi ex exilio revocati, imagines in ecclesiis restitutae, in locum episcoporum iconomachorum orthodoxi suffecti sunt. Ex quo tempore cultus SS. imaginum in ecclesia Graeca permansit intactus[2]. Eccl. orient. status

35. Post Gregorium papam IV, anno 844 defunctum, in Petri cathedram evectus fuit Sergius II, Romanus, S. Silvestri archipresbyter. Fabulantur nonnulli, quod antea vocatus Os porci, nomen Sergii assumpserit; nam non is, sed Sergius IV nomen novum suscepit propter reverentiam erga Apostolorum principem, quia ante pontificatum appellabatur Petrus. Sergius II Ludovicum II, Lotharii imperatoris filium, a patre Italiae seu Longobardiae regem creatum, sacro oleo unxit et regali ense cinxit. Sacra limina seu gradus, quos Salvator mundi in praetorio Pilati gressu suo et sanguine sacravit, cura S. Helenae, ut vetus traditio erat, e Pilati praetorio in basilicam Lateranensem translata et a Constantino M. in porticu Palatii posita, collocavit in formam scalae, vulgo Pilati dictae, ante fores ecclesiae Lateranensis; ea postea Caelestinus III posuit ante sacrum patriarchium juxta porticum Lateranensem, et denique Sixtus V ante capellam quae vocatur Sancta sanctorum[3]. Sedit Sergius II annis tribus, obiitque anno 847. Sergius II pontifex an. 844

36. Sergium II in summo pontificatu excepit S. Leo IV, Romanus, prudentiae ac sanctitatis laude spectatissimus, qui Ecclesiam rexit usque ad annum 855. Is contra Saracenorum incursiones Vaticanum collem munitionibus cinxit, et antiquae urbi addidit novam, suo nomine dictam Leoninam; Corsos patriis finibus a Saracenis expulsos, in urbem Portuensem suscepit; Ludovicum II, a patre suo Lothario in consortium imperii adlectum, anno 850 Romae consecravit; anno sequente synodum sexaginta episcoporum celebravit, in qua ad instaurandam disciplinam e- S. Leo IV pontifex an. 847

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VII, p. 1590, 1700, 1787, 1790, 1800, 1805, 1811, 1813.

[2]) Porphyrogeneta, l. IV; Pagi, *Crit.* ad an. 842.

[3]) Conf. Bened. XIV, *De beatif. et canonizat.* l. IV, part. 2, c. 25.

diti sunt quadraginta duo canones, quorum triginta et octo excerpti sunt e synodo Romana sub Eugenio II habita anno 826; in reliquis vetatur, ne plures in ecclesiis ordinentur sacerdotes quam sustentari possunt, ne presbyteri ad synodum dioecesanam secundum jussionem episcopi venire detrectent, ne patroni laici ecclesiis suis praeficiant sacerdotes extraneos sine consensu episcopi, neque abbates neque alii praepositi, sed episcopi constituant sacerdotes, qui in locis piis sacra ministrent. In eadem synodo Anastasius, Cardinalis presbyter S. Marcelli, gradu amotus est, quod quinque annis a paroecia sua abfuisset et ad synodum vocatus venire recusasset[1].

Saraceni et Normanni in Italia et Gallia

37. Dissidiis autem bellisque, quae supra inter reges Francorum vidimus, factum est, ut Saraceni seu Mauri atque Normanni in Italiae et Galliae provincias audacius irruerent. In primis Lothario, augusto et rege Italiae, in Gallia bellum gerente, in Italia de ducatu Beneventano concertarunt Radelgisus et Siconulfus, hicque ex Hispania ille ex Africa Saracenos seu Mauros in auxilium evocavit. Hac occasione Saraceni multas ducatus Beneventani civitates occuparunt, multosque captivos abduxerunt; anno 846 Romam usque venerunt, cumque urbem capere non possent, basilicam S. Petri extra muros depraedati sunt; inde regressi, ubique barbariei suae vestigia reliquerunt.

Iisdem temporibus Mauri Hispani plures Galliae civitates vastarunt, ingentemque praedam ex ea abduxerunt. Majora mala Galliis intulerunt Normanni, qui e Dania finitimisque regionibus egressi, hoc saeculo piraticis incursionibus Angliae et Galliae provincias populati sunt. Jam anno 800 littora oceani gallici infestarunt, sed a Carolo M. repressi fuerant. Frisiam frequentibus incursionibus vastarunt. Anno 841 cum copiosa classe venerunt usque Rothomagum, agros, urbes, ecclesias, monasteria vastantes, praedantes, incendentes. Anno 843 urbem Nannetensem ingressi, Gohardum episcopum cum clero et civibus multis in ecclesia trucidarunt, urbemque depraedati sunt. Anno sequente Parisios usque penetrarunt, urbem, ecclesias et monasteria spoliantes. Carolus Calvus repellendis hostibus impar, dura pactione iis reditum suasit. At illi incursiones suas frequenter repetiverunt in magnum rei civilis ac ecclesiasticae detrimentum.

Controversia de Euchar. et Praedest.

38. Per haec ipsa tempora, cum Caroli M. aetate litterarum et scientiarum studia revixissent, in Gallia tractatae sunt duae celebres controversiae, una de SS. Eucharistia, altera de Praedestinatione. Priori occasionem dedit liber Paschasii Ratberti, monachi Corbejensis, de sacramento corporis et sanguinis Domini, an. 831 editus, in quo Ecclesiae catholicae doctrina de reali corporis et sanguinis Christi praesentia in SS. Eucharistia erudite

[1]) Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 101.

exponebatur. Nonnulli tamen, inter quos Amalaricus et Rabanus Maurus, Paschasio Ratberto contradixerunt, non quantum ad ipsam Eucharistiae substantiam, sed quantum ad modum, quo corpus Christi in ea praesens esset, spectabat. Omnes, si Joannem Erigenam excipias, secundum catholicam Ecclesiae doctrinam asserebant, in hoc sacramento panem et vinum realiter converti in verum Christi corpus et sanguinem; sed quum corpori Christi in SS. Eucharistia quaedam conveniant, quae ei non competebant in statu suo naturali, v.g. quod manducetur, per se non moveatur, careatque mole et extensione, aliqui dicebant, corpus Christi in Eucharistia non esse omnino idem ac corpus e Virgine natum, in cruce mortuum et e sepulcro resuscitatum, sicuti asserebat Paschasius Ratbertus. Disputabatur itaque inter illos non de ipsa re, seu reali praesentia, sed de nomine seu ratione loquendi; etenim corpus Christi in Eucharistia idem omnino est cum corpore e Virgine nato quantum ad substantiam et naturam, non item quantum ad modum existendi, molem, quantitatem, circumscriptionem spectat[1].

Hinc patet ignorantia aut mala fides novatorum saeculi XVI, dum, communi et perpetua Ecclesiae traditione posthabita, dixerunt, primum assertorem dogmatis de reali corporis Christi praesentia in Eucharistia esse Paschasium Ratbertum, ejusque doctrinam a Rabano Mauro aliisque fuisse merito confutatam. Solus Joannes Erigena seu Scotus, vir levioris ingenii et in rebus theologicis parum versatus, referente Hincmaro Rhemensi[2], hac aetate docuit, sacramentum Eucharistiae esse tantum memoriale corporis et sanguinis Christi. Verum nullibi is fidem invenit, nullos discipulos reliquit, ejusque liber, qui non amplius extat, ubi primum in lucem prodiit, in variis synodis damnatus est.

Alteri controversiae causam dedit Gothescalus, monachus Orbacensis in dioecesi Suessionensi. Is anno 848 instaurare coepit funesta dogmata Praedestinatianorum, docens, Deum alios ad vitam alios ad mortem aeternam inevitabiliter praedestinasse; Deum tantum electorum salutem velle; Christum pro solis praedestinatis ad vitam esse mortuum; hominesque post Adae lapsum ad solum malum libero arbitrio gaudere. Gothescalci errores mox confutavit Rabanus Maurus, archiepiscopus Moguntinus, in epistolis ad Eberhardum comitem Forojuliensem et Nottingum episcopum Veronensem, coram quibus Gothescalcus sententias suas protulerat. Cum brevi post hic venisset Moguntiam, ibidem in episcoporum synodo cum sua doctrina damnatus et ad Hincmarum Rhemensem, metropolitam suum, transmissus fuit[3]. Anno

---

[1]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* diss. 11-13 in saec. IX-X; Mabillon, Praefat. in saec. IV *Benedict.*; Opus, *La perpétuité de la foi*, l. VIII, c. 12; Tournely, *Praelect. theolog.* de *Eucharist.* q. 2, a. 7, tom. VIII.
[2]) *De praedestinatione*, c. 31.—[3]) Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 52.

sequente (849) in synodo Carisiaco, praeside Hincmaro, propter errores suos et convicia in episcopos congregatos presbyteratus gradu depositus et ad verbera atque custodiam damnatus fuit[1]. Praeterea errores ejus confutarunt Amalarius diaconus Metensis et Amolo archiepiscopus Lugdunensis.

Verum tamen Gothescalcus suis contra Moguntinum et Rhemensem archiepiscopos querelis et captiosis fidei professionibus quorumdam gratiam sibi conciliavit. Unde factum est, ut eaedem quaestiones acrius agitarentur. In primis Prudentius episcopus Trecensis, in litteris ad Hincmarum Rhemensem et Pardulum Laudunensem propugnavit duplicem praedestinationem, nempe bonorum ad vitam et malorum ad poenam aeternam; dixitque, Deum non velle omnium hominum salutem, neque Christum pro omnibus esse mortuum[2]. Lupus Servatus, abbas Ferrariensis, in libro De tribus quaestionibus defendit, homines in statu naturae lapsae non esse liberos ad bonum, nisi per Dei gratiam liberati; Deum reprobos praedestinare ad poenam propter peccata, quae ab eis libere perpetranda praevidit; Christum esse mortuum pro omnibus, qui salvantur, et probabiliter dici posse mortuum pro omnibus fidelibus. Ratramnus monachus Corbejensis, in duobus libris De praedestinatione admisit etiam geminam praedestinationem, unam gratuitam ad vitam, alteram ad mortem propter praevisa peccata. Contra ea Hincmarus Rhemensis anno 853 synodum coegit apud Carisiacum, in qua quatuor capitula statuta sunt: 1, Deus neminem praedestinavit ad poenam; 2, Deus vult omnes homines salvos fieri; 3, Christus pro omnibus hominibus mortuus est; 4, liberum arbitrium per Adamum deperditum, per Christum restitutum est[3]. Prudentius vero Trecensis defendit quatuor articulos, qui sequuntur: 1, alii gratuita Dei misericordia ad vitam, alii inscrutabili ejus justitia ad mortem praedestinati sunt; 2, Deus omnes, quos vult, salvat, eos, qui non salvantur, non vult salvare; 3, Christus mortuus est pro iis tantum, qui in eum credunt; 4, liberum arbitrium ita per Christum recepimus, ut nihilominus ad bonum cogitandum, volendum, inchoandum et perficiendum semper divino auxilio indigeamus. Imo an. 855 synodus Valentina capitula Carisiaca, perperam intellecta, tanquam erronea et noxia rejecit, definivitque, Deum ab aeterno bonos gratuito praedestinasse ad vitam, malos vero propter praevisa peccata ad mortem; neminem a Deo ita ad malum praedestinatum esse, ut aliud esse nequeat; Christum

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 55.
[2]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. IX, c. 3, a. 16, Prudentii sententias interpretatur de voluntate Dei absoluta et de redemptionis per Christum efficacia.
[3]) Labbe, loc. cit. p. 55 et 98.

sanguinem fudisse, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam[1]. Has ipsas sententias, excepta censura capitulorum Carisiacorum, anno 859 suscepit etiam synodus Lingonensis[2]. Hincmarus vero magnum volumen de iis quaestionibus scripsit, in quo Gothescalci assertiones confutare et capitula Carisiaca contra sententias Valentianas defendere sibi proposuit.

Quum autem re melius utrimque exposita, in ipsam doctrinam consentirent et omnes a Gothescalci erroribus abhorrerent, controversia cessavit. Gothescalcus, qui ei causam dedit, in monasterio Altovillariensi, cui mancipatus fuit, anno 868 obiit. Nonnulli eum ab haeresi vindicare, doctrinam ejus benigne interpretari tentarunt, illam ab adversariis male intellectam dicentes. Verum extra dubium est, Gothescalcum reipsa in plures errores esse lapsum, eosque audacissime defendisse[3].

39. Eruditionis fama claruerunt his temporibus scriptores, qui sequuntur: Paschasius Ratbertus; praeter librum de Sacramento corporis et sanguinis Christi, reliquit commentarios in Threnos Jeremiae et in Evangelium S. Matthaei[4]. Rabanus Maurus; inter alia scripsit commentarios in S. Scripturam, libros tres de institutione clericorum et coeremoniis ecclesiasticis, et martyrologium[5]. Ratrammus seu Bertramnus; edidit libros duos de praedestinatione, quatuor contra objectiones Graecorum, alia[6]. Amalarius, diaconus Metensis; praeter epistolas de praescientia et praedestinatione contra Gothescalcum, reliquit libros quatuor de officiis ecclesiasticis[7]. Agobardus, archiepiscopus Lugdunensis; multa scripsit, in quibus quaedam sunt corrigenda[8]. Florus, diaconus Lugdunensis; edidit sermonem de libero arbitrio et praedestinatione, librum de electione episcoporum, opusculum de actione missarum[9] et martyrologium seu auctarium martyrologii Bedae[10]. Haymo, ex abbate Hersfeldensi episcopus Halberstadiensis; reliquit commentarios in multos libros S. Scripturae, et libros decem de christianarum rerum memoria seu epitomen hi- Scriptores Ecclesiastici

[1]) Labbe, loc. cit. p. 133. — [2]) Ibid. p. 673.

[3]) Conf. Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. IX, diss. 5; Cellot, *Historia Gothescalci*, Paris. 1655, in-fol.; Tournely, *Theolog. de Gratia*, tom. III.

[4]) Paris. 1618 in-fol. — [5]) Colon. 1627, 6 tom. in-fol.

[6]) *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XV; D'Achery, *Spicileg.* tom. II. Librum de corpore et sanguine J. Christi, qui sub nomine Ratramni venit, eidem abjudicant, tribuuntque Joanni Erigenae De Marca et Pagi propter errores, in illo contentos. Eum vero Ratramno vindicant, illiusque obscuras locutiones catholice interpretantur Natalis Alexander et Mabillon.

[7]) D'Achery, *Spicileg.* tom. VI; et *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XIV.

[8]) Edidit Baluzius, Paris. 1666, 2 vol. in-8.

[9]) *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XV.

[10]) Bolland., *Acta SS.* tom. II Martii.

*

storiae sacrae. Freculfus, e monacho Fuldensi episcopus Lexoviensis; adornavit chronicon ab exordio mundi usque ad annum 600 post Christum natum[1].

Collectio Isidori Mercatoris

40. Circa medium etiam hujus saeculi sub nomine Isidori Mercatoris in lucem prodiit collectio canonum et epistolarum decretalium veterum Pontificum usque ad Gregorium M. Quis autem fuerit is Isidorus Mercator, incertum est. Consentiunt eruditi, epistolas decretales, quae in ista collectione adscribuntur RR. Pontificibus Siricio anterioribus, esse apocryphas, nonnullis exceptis, quas suis locis indicavimus. Quae autem ab aetate Siricii papae in eadem collectione reperiuntur documenta, partim genuina partim apocrypha sunt. Tamen ista collectio pedetentim in Germania, Gallia, Hispania, deinde etiam Romae et alibi usum atque auctoritatem habuit pro decisione causarum ecclesiasticarum; quod credulitati hujus aetatis, arte critices parum exercitae, tribuendum videtur.

Mosheimius, Febronius, Tamburinius, aliique in Apostolicam Sedem male animati, falso asserunt, Isidorianae collectionis opera RR. Pontificum auctoritatem novis juribus et privilegiis fuisse adauctam, metropolitarum et synodorum provincialium jura perturbata, disciplinae ecclesiasticae nervos confractos, novum jus in Ecclesiam introductum, totumque Ecclesiae statum immutatum. Addunt, tale fuisse auctoris istius collectionis studium, ipsosque RR. Pontifices ad eumdem finem adornandae huic collectioni consilium et operam contulisse. Verum quae jura et privilegia illi ex ea collectione RR. Pontificibus cum maximo veteris de ecclesiastica potestate disciplinae detrimento concessa queruntur, ea neque nova sunt, neque Isidorianae collectioni innituntur, sed a RR. Pontificibus a primis Ecclesiae temporibus fuerunt exercita, iisque quatenus Ecclesiae capitibus et S. Petri successoribus propria sunt, ut e constanti Ecclesiae traditione et perspicuis historiae ecclesiasticae monumentis evincitur. Ex auctoris praefatione et ex universo collectionis argumento manifestum est, scopum collectoris fuisse, ut episcoporum tranquillitati consuleretur, iique ab importunis et injustis accusationibus liberarentur. Praeterea Petrus de Marca[2], Launojus[3], Natalis Alexander[4], aliique consentiunt, nec diffitetur ipse Blondellus, caeterum Isidoro Mercatori infensus[5], spurias istas decretales plerasque e sententiis et verbis legum, canonum et patrum praesertim IV et V saeculi esse consarcinatas; proinde eae non constituerunt jus novum. Quis ignorat, omnem innovationem contra usus receptos

---

[1]) Colon. 1539, et in *Biblioth. PP.* tom. XIV.
[2]) *Concordia sacerd. et imper.* l. III, c. 5, n. 1.
[3]) *Anti-Bellarm.* addit. 1.—[4]) *Hist. eccl.* saec. I, diss. 21.
[5]) *Pseudo-Isidorus et Turrianus vapulantes.*

et veteres consuetudines esse odiosam? Qui igitur factum est, ut tantae innovationes, ut illi contendunt, in Ecclesiam quiete et universaliter introductae sint? Demum si quae hoc et sequentibus saeculis mutationes in disciplina factae fuerint, iis non Isidoriana collectio, sed temporum circumstantiae causam dederunt[1].

41. Post obitum S. Leonis papae IV (855) ad summum sacerdotium electus fuit Benedictus III, Romanus, S. Callisti presbyter; sed legati, a Lothario augusto Romam missi, ut pro more Pontificis consecrationi interessent, ab Arsenio episcopo Eugubino corrupti, ab aliquot factiosis eligendum curarunt Anastasium, supra a Leone IV depositum. Verum tamen eo detruso, Benedictus pontificatu initiatus est, eumque gessit usque ad annum 858[2]. Benedict. III pontifex an. 855

Fuerunt, qui inter Leonem IV et Benedictum III, duobus annis et quinque mensibus, in Petri cathedra locarunt feminam Joannam papissam, producentes testimonia Mariani Scoti et Martini Poloni. Verum papatum Joannae esse fabulam, ipsi inter heterodoxos sapientiores, Blondellus, Leibnitzius, Boxhornius, Caveus, aliique consentiunt; Marianus Scotus solum XI et Martinus Polonus XIII saeculo floruit; ante eos nullus scriptor istius rei meminit; illa fabula in antiquioribus codicibus chronicorum Mariani et Martini desideratur, et chronologia inter Leonem et Benedictum nullum locum relinquit Joannae. Undenam ista fabula emerserit, incertum est; diversi auctores diversas illius causas adferunt[3].

42. In Hispania Alphonsus Castus, rex Asturiae, obiit anno 844. Is plures victorias de Mauris retulit, eisque ultra Durium rejectis, regni sui limites protulit et sedem ejus posuit Oveti; plures elegantissimas ecclesias excitavit; eoque regnante, ut traditur, corpus S. Jacobi Majoris apostoli in Gallaecia repertum et Compostellam translatum est[4]. Ramirus, successor Alphonsi, insignem etiam victoriam de Mauris tulit; Normannos quoque, oram Gallaeciae infestantes, rejecit. Eum anno 851 excepit Ordonius, qui multis annis cum Mahomete Maurorum califa vario marte certavit. Versus Pirenaeos etiam Christiani se contra Maurorum aggressiones tutati sunt duce Inigo Arista, comite Bigerrensi, qui ab illis rex creatus, anno circiter 830 regni Navarrae Eccl. status in Hispania

---

[1]) Conf. Baron., ad an. 865; FF. Ballerin., *De antiquis collection. et collector. canon.* part. III, c. 6, in Append. Oper. S. Leonis; J. Marchetti, *Comment. crit. in Hist. eccl. C. Fleury*, italice; Blasci, *De collectione Isid. Mercat.;* F. A. Zaccar., *Anti-Febron.* diss. III, c. 4.

[2]) Anastas., *Vitae RR. Pontif.*; Pagi, ad an. 855.

[3]) Conf. Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. IX, diss. 3; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. II, part. 2, c. 9.

[4]) Flores, *Espana sagrada*, tom. III, p. 50 et 56; Bolland., *Acta SS.* tom. VI Jul.

fundamenta jecit. Ei anno 835 successit Chimenes, huicque Inigo II. Hi principes eorumque successores, Maurorum dissidiis et bellis usi, Navarrici regni limites magis magisque protulerunt. Catalauniae autem et Ruscinonensi comitatui imperabant reges Franci. In reliquis Hispaniae provinciis regnabant Mauri. Hi anno 850 gravem persecutionem in Christianos excitarunt, qua durante multi ex his constantia plane heroica gravissima supplicia subierunt et palmam martyrii meruerunt; quorum memoriale cum exhortatione ad martyrium scripsit S. Eulogius, presbyter Cordubensis, qui et ipse martyrium passus est anno 859[1].

Ethelwulphus rex Angliae 43. In Anglia ab anno 838 usque ad 857 regnavit Ethelwulphus, princeps magnae pietatis. Is Danos seu Normannos, Angliam infestantes, magna clade affecit rejecitque; piam peregrinationem ad urbem Romam instituit, ubi a Leone papa IV honorifice exceptus, Anglorum scholam et xenodochium instauravit, denarium a singulis domibus secundum leges Inae et Offae regum R. ecclesiae quotannis pendendum, toti regno suo imperavit; anno 853 coacto apud Wintoniam episcoporum, abbatum et magnatum conventu, ecclesiis et monasteriis concessit decimam regni seu haereditatis suae portionem, ab omni servitute liberam, episcopi autem constituerunt, ut singula feria quarta in ecclesiis et monasteriis pro rege et optimatibus, tum vivis tum defunctis, canerentur quinquaginta psalmi et a quolibet sacerdote missae sacrificium offerretur[2].

Ludovicus II imperator 44. Anno 855 Lotharius augustus, abdicata rerum humanarum summa et dispertito inter tres filios suos regno, in coenobio Prumiensi monasticum habitum induit, ubi post sex dies obiit. Ei in imperio et regno Italiae successit Ludovicus II, jam anno 850 a Leone papa IV consecratus, in Austrasia Lotharius, a quo illa Lotharingiae nomen accepit et in Provincia Carolus. Ludovicus II bellum fere continuum gessit contra Saracenos seu Mauros, qui ex Africa et Hispania in provincias Italiae eruperant, multasque urbes et castra occupaverant; eos pluribus civitatibus et castris expulit.

Ecclesiae stat. in Gallia 45. In Germaniae, Frisiae et Galliae provinciis mala ingentia ecclesiasticae ac civili rei illata sunt piraticis Normannorum incursionibus. Accesserunt ipsorum regum Francorum inter se discordiae et bella civilia inde secuta, quibus durantibus ecclesiarum pax perturbata, immunitates et jura contempta, leges violatae, bona ecclesiastica a laicis occupata, disciplina collapsa, mores depravati sunt. Benedictus papa III episcopos, in regno Caroli Calvi constitutos, litteris increpuit, quod injustis bo-

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 9 Martii. Scripta S. Eulogii extant in *Hispania illustr.* tom. IV, et *Biblioth. PP.* tom. IX.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 243.

norum ecclesiasticorum occupationibus, aliisque abusibus se pro viribus non opponerent. Episcopi an. 856 in comitiis apud Bonoilum prope Parisios litteras Pontificis regi exhibuerunt, eumque hortati sunt, ut ecclesiarum et monasteriorum depraedationes cohiberet, ablata restituenda curaret, et secundum capitula, supra in synodis communi consensu edita, ordines regni componeret. Verum conjurationes et bella, brevi post contra Carolum Calvum excitata, obstiterunt, quominus id efficeretur. Anno 858 Ludovicus rex Germaniae, a conjuratis contra Carolum in Neustriam evocatus, fratri suo bellum intulit. In his angustiis episcopi Carolo regi opem tulerunt, auctoritate sua armisque spiritualibus subditos in obsequio ejus continentes. Tandem anno 860 apud Confluentiam ad Rhenum inter Ludovicum Germaniae, Carolum Neustriae, Lotharium Lotharingiae et Carolum Provinciae reges pax composita fuit[1].

Pace inter principes conciliata, episcopi reparandis Ecclesiae malis operam navarunt. Anno 860 antistites e quatuordecim provinciis convenerunt Tusciacum, ubi constituerunt, ut pervasores rerum ecclesiasticarum anathemate plecterentur, nisi poenitentiam agentes usurpata restituerent, ut virgines et viduae, Deo consecratae et incontinenter viventes, in ergastulis ad agendam poenitentiam recluderentur, ut perjuri, raptores, incendiarii, homicidae excommunicarentur, utque clerici et monachi vagi ad episcopos et abbates remitterentur[2].

46. Benedicto papa III anno 858 defuncto, summa omnium voluntate supremo Ecclesiae regimine et corona pontificia insignitus fuit S. Nicolaus I, Romanus, antea diaconus, qui sedit usque ad annum 867. Is magno gaudio affectus fuit e conversione Chazarorum, Bulgarorum et Moravorum; sed magnum negotium ei facesserunt Photius in Oriente et Lotharius rex in Gallia, ut videbimus. **S. Nicolaus I pontifex an. 858**

47. Hoc tempore ex ecclesia Graeca prodierunt duo viri, spiritu apostolico pleni, qui populis Hunnicae et Slavicae originis auctores christianae fidei extiterunt, Constantinus nempe, alias Cyrillus, ejusque frater Methodius, ambo monachi et presbyteri, Thessalonicae nati. In primis quum Chazari, in Chersoneso Taurica et vicinis regionibus ad pontum Euxinum habitantes, ab imperatore Michaele III ejusque pia matre Theodora sacerdotes christianos postulassent, Cyrillus, ad eos missus, tanto cum fructu iisdem Evangelium praedicavit, ut brevi tempore et principem nomine Sphetopelek et subditos converterit atque baptizarit[3]. **Chazarorum, Bulgarorum, et Moravorum conversio**

Supra vidimus, Bulgarorum multos per Christianos captivos ad Christi cultum fuisse perductos[4]. Anno vero 860 Bogoris, il-

[1]) *Annales Bertin.*, *Fuld.*, *Normann.*; *Concil. gall.* tom. III, p. 117 et 131.—[2]) *Concil. gall.* ibid. p. 707.
[3]) Bolland., *Acta SS.* 9 Mart.—[4]) Vide pag. 21-22.

lorum rex, primo a Cuphara monacho captivo, deinde a sorore sua, quae Constantinopoli christianam fidem susceperat, et praesertim a S. Methodio, quem cum aliis ad se evocarat, excitatus, baptismum suscepit. Ejus exemplo et adhortationibus multi crediderunt et baptizati sunt. Posthaec rex legatos misit Romam, qui Pontifici munera ferrent, certas quaestiones proponerent et episcopos atque presbyteros ab eo postularent. Nicolaus papa I legatos Bulgarorum benigne excepit, ad eorum quaestiones centum et sex responsa dedit et cum eis in Bulgariam ablegavit duos episcopos, Formosum Portuensem et Paulum Populoniensem, et aliquot presbyteros, a quibus maxima pars populi in doctrina Christi instituta, ejusque Ecclesiae per baptismum adscripta fuit[1].

S. Cyrillus vero cum fratre suo S. Methodio anno 862 profectus est in Moraviam, quae tunc temporis praeter hodiernum marchionatum comprehendebat magnam partem Silesiae, Hungariae et Austriae. Jam sub saeculi octavi exitum, curante Arnone episcopo Salisburgensi, Evangelium incolis Moraviae annuntiatum fuerat[2]. Sub initia hujus saeculi in Moraviae finibus Fidem praedicavit Urolchus episcopus Laureacensis, multosque, ipsum regem Moymirum, baptizavit. Quum Ratislaus, Moymiri successor, abjecto supremo Ludovici regis Germaniae dominio, foedus iniisset cum imperatore Graecorum et rege Bulgarorum, sanctos Cyrillum et Methodium in terras suas vocavit. Eorum opera Ratislaus rex, magnates et subditi passim deorum cultum abjecerunt, christianam Religionem amplexi sunt et vero Deo ecclesias extruxerunt. Iidem missionarii, propriis litterarum slavicarum characteribus inventis, S. Scripturam et libros liturgicos in slavicam linguam verterunt. Post quatuor annos ambo missionarii a Pontifice Romam vocati sunt, ubi Cyrillus monasterium ingressus est, Methodius vero a Pontifice ordinatus episcopus et metropolitica potestate per totam Moraviam instructus, in hanc rediit[3].

Phot. schism. initia

48. In Oriente Michael III imperium bene administravit, quamdiu usus est consiliis Theodorae matris suae; sed ea amota, se totum voluptatibus dedit et prava Bardae avunculi sui consilia secutus est. Bardas sub vecordi Michaele rerum summa potitus, odium suum convertit in S. Ignatium, patriarcham Cp., a quo propter incestuosum cum nuru sua commercium sacra communione fuerat privatus; eum anno 858 relegavit et in locum ejus intrusit Photium laicum, cui Gregorius Syracusanus, quamvis excommunicatus et depositus, sacrilegas manus imposuit. Pho-

---

[1]) Bolland., loc. cit.—Responsa S. Nicolai I ad quaestiones Bulgarorum extant apud Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 516. In iis varia explicantur de baptismo, de nuptiis, de jejunio, de communione corporis et sanguinis Domini, de colenda die Dominica, de causis clericorum, de electione et ordinatione episcoporum, etc.

[2]) Vide pag. 8.—[3]) Bolland., loc. cit.

tius sat intelligens, sua interesse, ut a R. Pontifice confirmaretur, litteras Romam destinavit, quibus Ignatium propter senium dimisisse patriarchatum, se vero quamvis invitum, omnium votis ad sedem Cp. evectum mentitus est. Nicolaus papa, haud fidens Photii litteris, Constantinopolim legavit Rodoaldum Portuensem et Zachariam Anagninum episcopos, ut Ignatii et Photii causam cognoscerent, et ad Sedem Apostolicam de ea referrent. Sed legati, imperatoris minis et Photii muneribus fracti, mandata Pontificis praevaricati sunt, et anno 861 in conciliabulo Cp. S. Ignatii exauctorationi et Photii ordinationi assenserunt.

Nicolaus I audita legatorum suorum praevaricatione, contestatus est, se eos non ad dirimendam sed ad cognoscendam Ignatii et Photii causam Constantinopolim misisse; idem litteris significavit Michaeli imperatori, Photio et populo Cp. Deinde accepto ab Ignatio appellationis libello, Romae episcoporum synodum habuit, in qua Photium omni sacerdotali honore et officio deposuit, Ignatium restituit, Zachariam Anagninum, jam reducem, excommunicavit et deposuit, causam vero Rodoaldi Portuensis, adhuc absentis, ad proximam synodum remisit; de quibus omnibus litteras dedit ad Michaelem imperatorem. Hic minaces litteras ad Pontificem reddidit. Sed Nicolaus novis litteris arrogantiam imperatoris corripuit, Ignatii depositionem et Photii electionem nullius esse valoris ostendit, mandavitque, ut ambae partes Romam venirent aut legatos mitterent. Omnibus etiam archiepiscopis et episcopis patriarchatus Cp., clero et populo significavit ea, quae Romae in causa Ignatii et Photii acta fuerant; Photium sub anathematis comminatione ad resipiscentiam hortatus est, Ignatium vero consolatoriis litteris honoravit[1].

Verum Photius ad tantam progressus est audaciam, ut coacto anno 866 conciliabulo, excommunicationem et anathema in ipsum Pontificem et in omnes cum eo communicantes ferre praesumpserit[2]. Quo facto encyclicam epistolam misit ad omnes Orientis patriarchas et episcopos, in qua R. Pontificem et totam Ecclesiam Latinam criminatus est, quod sabbatis jejunarent, primam quadragesimalis jejunii septimanam non observarent, sacerdotes continentiae ab uxoribus antea ductis adstringerent, chrismate unctos per sacerdotes denuo ungerent, et Fidei symbolo addidissent processionem Spiritus S. e Patre et Filio[3].

Posthaec Michael imperator Bardam perosus, eum trucidari jussit et Basilium Macedonem creavit caesarem. Sed hic eam-

---

[1]) Nicet., *Vita S. Ignatii;* Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 274-381.

[2]) Metrophan., *Epist. in IV concil. Cp.* part. III, c. 2.

[3]) Ea, quae Photius Ecclesiae Latinae crimini vertere ausus est, late confutata reperies apud Baron., ad an. 869; L. Allat., *De consens. Eccl. orient. et occident.;* Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. IX-X, diss. 4 et 18.

dem, quae Bardae obtigerat, sortem metuens, anno 867 Michaelem temulentum occidi jussit et imperium solus accepit. Basilius mox Photium, sede Cp. dejectum, in monasterium relegavit, et S. Ignatium ab exilio revocatum, in eamdem restituit. Hadrianus papa, Nicolai I successor, Basilio dejectionem Photii et restitutionem Ignatii gratulatus est, et coacta an. 869 Romae synodo, anathema in Photium fulminavit, ejusque in S. Ignatium acta igni devovit[1].

Lotharii divortium 49. Aliud negotium S. Nicolao papae facessivit Lotharius rex Lotharingiae. Hic amore Waldradae pellicis captus, anno 860 Theutbergam legitimam conjugem, quasi incestus ream, repudiavit; sed haec in episcoporum et procerum conventu crimen negavit, et, deficientibus testibus, probationem aquae ferventis per procuratorem subiit. Verum Lotharius in male coeptis pergens, Guntharum episcopum Coloniensem, Theutgandum Trevirensem et aliquot alios Aquisgranum convocavit; ibi qua vi qua fraude confessionem criminis a Theutberga extorsit, eaque istorum episcoporum sententia conjugio regio amota et poenitentiae publicae subdita, rex Waldradae nupsit. Theutberga ab iniqua sententia appellavit Sedem Apostolicam. Nicolaus I duos episcopos, Portuensem et Ficoleusem, ad cognoscendam causam Metas legavit. Legati muneribus Lotharii corrupti, Theutbergae repudiationi et Waldradae conjugio assenserunt. Pontifex legatorum praevaricationem edoctus, eos et episcopos complices deposuit, acta conventus Metensis rescidit, causamque in alia synodo, in Galliis anno 865 habita, retractandam curavit. Lotharius litteris Nicolai I perterritus, Waldradam abjecit et Theutbergam revocavit. Verum paulo post relapsus est. Quapropter Hadrianus II, successor Nicolai, ei excommunicationem comminatus est, nisi ejecta pellice, legitimam conjugem reciperet. Lotharius vero Romam profectus, Pontifici jurejurando falso affirmavit, se dimisisse Waldradam, et veniam sacramque communionem ab Hadriano papa accepit. At tanti sacrilegii poenas luit, nam post paucos menses subita morte e vivis sublatus est[2].

Causa cler. Rhemens. 50. Altera controversia per annos multos agitata fuit, nimirum de Wulfado aliisque clericis, ab Ebbone archiepiscopo Rhemensi post abdicationem suam et depositionem ordinatis. Etenim Ebbo rebellionis Lotharii in Ludovicum patrem incentor, restituto Ludovico, an. 835 episcopis, in villa Theodonis congregatis, obtulerat abdicationis libellum, et secundum propriam confessionem ministerio episcopali amotus fuerat. Post Ludovici obitum (840) Ebbo decreto Lotharii, a viginti episcopis subscripto, in

---

1) Nicet., *Vita S. Ignatii;* Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 868.
2) Hincmar., *De divortio Lotharii;* Labbe, *Concil.* tom. VIII, p. 695, 736, 764-67.

sedem Rhemensem restitutus est; sed post biennium dimissa rursus ecclesia Rhemensi, translit ad Lotharium. Anno 845 in ejus locum ordinatus Hincmarus, Wulfadum aliosque clericos, ab Ebbone post suam restitutionem ordinatos, ordinum executione interdixit, quod an. 853 in synodo Suessionensi confirmatum est[1]. Wulfadus vero cum sociis suis appellavit Sedem Apostolicam. Leo papa IV mandavit, ut Hincmarus cum iis legatum Romam mitteret et audiretur Apostolicae Sedis judicium[2]. Benedictus III, Leonis successor, Suessionensis synodi acta confirmavit cum hac clausula: « Si ita est, nostro ut scriptis praesulatui intimasti ».

Quum autem Carolus rex Provinciae pluresque magnates Wulfadi et sociorum ejus restitutionem postularent, Nicolaus papa I anno 866 causam retractari jussit in synodo Suessionensi. At Carolus rex morae impatiens, Wulfadum ordinari jussit episcopum Bituricensem. Id aegre tulit Nicolaus papa, novamque synodum de eadem causa haberi jussit Trecis. Priusquam hujus synodi litterae Romam essent adlatae, obierat Nicolaus I. Ejus successor, Hadrianus II, secundum Trecensis synodi preces restitutionem clericorum Rhemensium et ordinationem Wulfadi confirmavit, hujcque pallium concessit[3].

51. Cum S. Nicolaus I die 13 Novembris 867 ad coelestem patriam migrasset, summus pontificatus ingenti totius urbis gaudio delatus fuit Hadriano II, Romano, S. Marci presbytero. Is decessoris sui vestigiis institit, Photium novo anathemate perculit, ut supra diximus[4], Concilium generale VIII celebrandum curavit, ut mox videbimus, et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 872. Hadrianus II pontifex an. 867

52. Hadrianus papa mox cum Basilio Macedone, imperatore Graecorum, egit de convocando Constantinopoli generali concilio. Legavit illuc Donatum Ostiensem et Stephanum Nepesinum episcopos cum Marino R. ecclesiae diacono, qui vice sui concilio praesiderent. Iis dedit litteras ad Basilium imperatorem et ad Ignatium patriarcham Cp., atque libellum, cui omnes episcopi, sacerdotes, aliique, priusquam ad consessum admitterentur, subscriberent. In hoc libello subscribens profitebatur, se sequi constitutiones RR. Pontificum, anathematizare Photium, ejus contra S. Ignatium et Apostolicam Sedem conciliabula, eorumque defensores, amplecti vero synodos Nicolai I et Hadriani II in causa Photii et Ignatii habitas. Concil. Cp. IV generale VIII an. 869

Concilium inchoatum est die quinta Octobris 869 et absolutum ultima die Februarii anno sequente. Incertus est numerus episcoporum, qui interfuerunt. Praesederunt tres Pontificis legati. Habitae sunt decem actiones seu sessiones. I[a] sessione lectus est Hadria-

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 79.—[2]) Nicolaus I, *Epist.* 9.
[3]) Labbe, loc. cit. p 808 889.—[4]) Vide pag. 41.

ni II libellus, cui omnes subscriberent. II[a], episcopi, sacerdotes et alii, qui Photii partibus adhaeserant, veniam postulantes et Pontificis libello subscribentes, ad communionem et pristinam dignitatem admissi sunt. III[a], aliquot episcopi, Pontificis libello subscribere nolentes, a concilio rejecti sunt; deinde praelectae fuerunt litterae Basilii imperatoris et Ignatii patriarchae ad Hadrianum papam, hujusque responsoriae. IV[a], Zacharias et Theophilus episcopi e factione Photii, mendacii convicti et libello Pontificis subscribere recusantes, foras ejecti fuerunt. V[a], concilii patres interrogaverunt Photium, et respondere nolentem ad agendam poenitentiam dimiserunt. VI[a], legerunt sententiam Nicolai I in Photium; vicarii patriarcharum Orientalium testati sunt, in nullis apud se ecclesiis Ignatii abdicationem aut Photii ordinationem fuisse receptam, et concilium Photianis dies novem pro resipiscentia dedit. VII[a], in Photium, Gregorium Syracusanum, aliosque in schismate pertinaces, anathema dictum est. VIII[a], omnia Photii scripta contra Nicolaum papam in ignem conjecta, et anathematismi in Iconomachos et Photium innovati. IX[a], ii qui antea, suadente Photio et compellente Michaele imperatore, falsa testimonia contra Ignatium tulerant, crimen confessi veniam impetrarunt. X[a], conditi fuerunt septem et viginti canones, ad disciplinam ecclesiasticam et causam Photianam spectantes. Concilii decretis subscripserunt primo legati Pontificis, deinde episcopi. Quo facto synodicam epistolam scripserunt ad Hadrianum II, in qua suam cum Pontificis decretis consensionem significabant, rogabantque, quatenus supremo suo magisterio faceret, ut eadem decreta ab universis ecclesiis susciperentur[1].

Bulgari ritum graec. suscipiunt 53. Concilio absoluto, alia suborta est quaestio, nempe de juribus patriarchicis in ecclesias Bulgariae. Certum est, universum Illyricum a priscis temporibus pertinuisse ad patriarchatum Romanum seu Occidentalem. Anno vero 730 imperator Leo Isaurus per vim et injuriam dioeceses Illyrici transtulerat ad patriarchatum Constantinopolitanum[2]. Quum postea Bulgari, qui magnam partem Illyrici occuparunt, eique nomen Bulgariae indiderunt, Fidem suscepissent et a Nicolao I episcopos atque sacerdotes accepissent[3], ritum latinum sectabantur et R. Pontifici qua patriarchae obediebant. Verum Photius, in sedem Cp. intrusus, eos litteris mendacibus ad obedientiam suam pertrahere tentavit. Bulgarorum rex pravis Photii artibus jactatus, ad Constantinopolitanum concilium legatos misit postulatum, ad quem patriarchatum dioeceses Bulgariae pertinerent.

[1]) Labbé, *Concil.* tom. VIII.—De auctoritate oecumenica hujus Concilii videsis Natal. Alex., *Hist. eccl.* diss. 4 in saec. IX-X; Muzzarelli, *De auctoritate R. Pontif.* tom. II; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. II, part. 2, c. 9.

[2]) Carolus a S. Paulo, *Geographia sacra;* Baronius et Pagi, ad an. 730.—[3]) Vide pag. 39.

Dum isti legati Constantinopolim advenerunt, jam absolutum erat concilium; sed adhuc ibi agebant legati Pontificis et vicarii patriarcharum Orientalium. Hi una cum Graecis contenderunt, dioeceses Bulgariae pertinere ad episcopum Constantinopolitanum. Legati vero Pontificis contendebant, eas esse patriarchatus Romani. Basilius autem, imperator Graecorum, Bulgarorum legatis scriptum dedit, in quo legebatur, quaestionem istam canonice agitatam fuisse et sic definitam, ut ecclesiae in Bulgaria subessent patriarchae Cp., et Ignatius secundum Orientalium sententiam sacerdotes graecos atque Theophylactum archiepiscopum in Bulgariam misit, quos Bulgari, dimissis latinis, susceperunt. Hadrianus II contra ea omnia reclamavit, litterasque comminatorias scripsit ad Basilium imperatorem[1]. Ejus vestigiis insistens Joannes VIII, qui Hadriano successit, Bulgarorum regem monuit, ut ad obedientiam Apostolicae Sedis rediret; sacerdotibus graecis praecepit, ut e Bulgaria discederent, et Ignatio graves minas intentavit, nisi ea, quae in ecclesiis Bulgariae egerat, corrigeret. Sed priusquam hae litterae Constantinopolim adlatae essent, obierat S. Ignatius. Post ejus mortem Joannes VIII inter alias conditiones, Photii restitutioni appositas, hanc exegit, ut ab administratione ecclesiarum in Bulgaria abstineret[2]. Verum Photius et hanc et alias Pontificis leges sprevit, atque Bulgariam in obedientia episcopi Cp. retinuit[3].

54. Hadrianum II anno 872 defunctum, in summo pontificatu excepit Joannes VIII, antea R. ecclesiae archidiaconus, seditque usque ad annum 882. Praecipua ejus gesta infra narrabimus. **Joannes VIII pontifex an. 872**

55. In Gallia celebris erat Hincmarus, archiepiscopus Rhemensis, vir doctus, qui plura et diversi argumenti scripta in lucem dedit[4]; sed imperiosus et sententiae suae plus justo tenax, RR. Pontificum offensionem in se concitavit. Vidimus supra gesta ejus contra Wulfadum ejusque socios[5]. Cum deinde Rothadus episcopus Suessionensis quemdam presbyterum, stupri reum, in synodo deposuisset, hicque Hincmarum metropolitam suum appellasset, Hincmarus eum sine Rothadi consensu restituit, et Rothadum contradicentem communione episcopali exclusit, donec acquiesceret. Ille Apostolicam Sedem appellavit, sed Hincmarus ope regis Caroli Calvi impedivit, ne Rothadus Romam iret, et coacta anno 863 in suburbio Suessionum synodo, cum **Hincmarus Rhemensis**

---

[1]) Hadrian., *Epist. ad Basil. imp.*; Anastas., *Vitae Pontif.*, *Hadrianus II*, et Praefat. ad *Concil. VIII*.
[2]) *Epist.* 75, 77, 79, 85 et 201.
[3]) Le Quien, *Oriens christ.* tom. I, Praefat. ad *Patriarch. Cp.* c. 14; Mamachi, *Origin. et antiquit. christ.* l. II, c. 17.
[4]) Edidit Sirmondus, Paris. 1645, 2 vol. in fol.; anno 1688 volumen 3 addidit Cellot. —[5]) Vide pag. 42.

deponendum, aliumque in locum ejus ordinandum curavit. Nicolaus papa I iis auditis, Hincmarum graviter reprehendit, quod, spretis Apostolicae Sedis juribus et privilegiis, episcopum Romam appellantem judicare et a prosequenda appellatione impedire praesumpsisset, acta synodi Suessionensis rescidit, et Hincmaro aliisque istius synodi episcopis sub poena suspensionis mandavit, ut Rothadum intra triginta dies sedi suae restituerent vel cum eo Romam ad dicendam causam venirent. Hincmarus primo tergiversatus, dein constantia Pontificis victus, cum Rothado legatos Romam misit. Nicolaus papa anno 865 in Romana synodo Rothadum restituit, qui eodem anno in Galliam redux, sedem Suessionensem recepit[1].

Imperiosius processit idem Hincmarus contra nepotem suum, Hincmarum episcopum Laudunensem. Hic quum quibusdam actibus imprudentibus regem Carolum Calvum graviter offendisset, et anno 869 ad synodum Vermeriensem citatus, Apostolicam Sedem appellasset, neque a rege neque ab episcopis potestatem eundi Romam accepit. Paulo post jussu regis custodiae mancipatus, omnem dioecesim suam sacris interdixit, donec libertati redditus Apostolicam Sedem adire posset. Hincmarus Rhemensis interdictum rescidit. Laudunensis multa scripsit contra avunculum suum et metropolitam, Hincmarum Rhemensem, ad quae hic respondit. Anno 870 Hincmarus Laudunensis in synodo Attiniacensi, e decem provinciis convocata, regi fidem et metropolitae suo obedientiam spopondit; sed brevi post de vi sibi facta questus, appellationem ad Apostolicam Sedem instauravit. Anno sequente in synodo Duziacensi rursus a rege et ab Hincmaro Rhemensi multorum criminum accusatus, nihilque respondens, nisi quod Apostolicam Sedem appellaret, depositus fuit cum hac clausula « Salvo per omnia Apostolicae Sedis judicio ». Synodus de omnibus certiorem reddidit Hadrianum papam II, eumque rogavit, ut sententiam confirmaret; si vero judicaret, causam esse retractandam, eam retractari juberet in provincia secundum morem in Gallia receptum. Pontifex vero in litteris ad istos episcopos graviter questus est, quod episcopum appellantem deposuissent, mandavitque, ut Hincmarum Laudunensem cum accusatoribus Romam mitterent. Obstitit Carolus rex et acerrimas litteras, dictante Hincmaro Rhemensi, ad Pontificem scripsit. Joannes VIII, qui anno 872 Hadriano II successit, Hincmari Laudunensis depositionem confirmavit; Carolus vero rex eumdem excaecari et in exilium pelli jussit; sed anno 878 Joannes VIII oblato sibi in synodo Trecensi ab Hincmaro Laudunensi libello permotus, ei potestatem celebrandae missae, partemque proventuum ecclesiae Laudunensis concessit[2].

---

[1]) Longueval, *Hist. de l'église Gall.* tom. VI, édit. in-4.
[2]) Longueval, ibid.

Quamvis Hincmarus junior ab omni culpa vindicari non possit, etiam Carolus rex de saevitia et Hincmarus senior de nimia animositate excusari nequeunt.

56. Floruerunt eodem tempore scriptores qui sequuntur: Rhemigius archiepiscopus Lugdunensis, cujus extat liber de quaestione circa generalem omnium per Adam damnationem et specialem electorum per Christum redemptionem[1]; Christianus Drutmarus, monachus Corbejensis, qui edidit commentarium in Evangelium S. Matthaei, multorum judicio a novatoribus saeculi XVI interpolatum in iis, quae spectant SS. Eucharistiae institutionem[2]; Usuardus, monachus ordinis Benedictini, qui confecit martyrologium[3]. Ado, e monacho Benedictino episcopus Viennensis in Gallia, cujus extant martyrologium[4] et chronicon a mundo condito usque ad annum 874 post Christum natum[5]; Anastasius, monachus Benedictinus et R. ecclesiae bibliothecarius, qui multa e graeco in latinum vertit, collegitque gesta RR. Pontificum[6]; Theodorus Abucara, metropolita Cariae, qui scripsit disputationes seu dialogos contra Judaeos, Mahometanos et haereticos[7]; Petrus Siculus, qui edidit historiam Manichaeorum[8]. Scriptores ecclesiastici

57. Cum Ludovicus imperator II et rex Italiae seu Longobardiae anno 875 sine prole mascula obiisset, de jure ad regnum ejus et de imperio contenderunt Carolus Calvus rex Galliae et Ludovicus rex Germaniae. Praevaluit Carolus, quem Joannes papa VIII eodem anno Romam vocatum, in basilica S. Petri imperatorem coronavit. Carolus profectus Ticinum, ibidem anno sequente episcoporum, abbatum et procerum Longobardiae fidem accepit, et quindecim capitula promulgavit de honore R. ecclesiae ut omnium caeterarum capiti habendo, de obedientia Joanni papae VIII praestanda, de non impedienda episcoporum jurisdictione, de solvendis decimis. Eadem capitula confirmavit in synodo, eodem anno coacta apud Pontigonem in Gallia, in qua etiam Ansegisus, vicarius apostolicus a Joanne VIII pro Gallia et Germania constitutus, qua talis susceptus est[9]. Carol. Calv. imperator an. 875

Anno 877 Carolus imperator a Joanne VIII in Italiam contra Saracenorum invasiones evocatus, prope Alpes veneno, sibi a

---

[1]) In *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XV.

[2]) Argentin. 1514 et Hagan. 1530 in-fol. Conf. Card. Du Perron, *De Eucharist.* l. II.

[3]) Edidit Molanus, Lov. 1568, in-8, et Sollier, Antverp. 1714, in-fol.

[4]) Edidit Rosweide, Antv. 1613 in fol., et G. Rodigini, Rom. 1745.

[5]) Editum Paris. 1522; et Romae 1745, in-fol.

[6]) Vitas Pontificum sub nomine libri Pontificalis edidit Bianchini, Romae 1718, 4 vol. in-fol.

[7]) Graece et latine, Ingolstad. 1606.

[8]) Graece et latine edidit M. Raderus, Ingolstald. 1604.

[9]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 281.

Sedecia medico contra febrim, qua laborat, propinato, extinctus est. Ei in regno Galliae successit Ludovicus, filius ejus, cognomine Balbus. Longobardiam vero occupavit Carolomannus rex Bavariae, filius Ludovici Germanici. Imperium vacavit usque ad annum 881.

Rerum status in Italia et Gallia

58. In Italia post mortem Ludovici imperatoris II (875) Saraceni provincias tristem in modum vastabant et urbi Romae continuo minitabantur. Varii principes Itali, magis propriae independentiae stabiliendae et augendis ditionibus quam gerendo bello contra Saracenos intenti, cum his foedera inibant; R. vero Pontifici, de reprimendis hostibus sollicito, potius moeroris quam solatii causas suscitabant. Quin imo Lambertus dux Spoletanus et Adelbertus marchio Tusciae armata manu agrum romanum praedati sunt, urbemque ingressi anno 878, Pontifici injuriam intulerunt. Joannes VIII Lambertum et Adelbertum, urbe egressos, eorumque complices excommunicavit, et eodem anno ad implorandum regum Francorum auxilium, in Galliam profectus est. Trecis cum tribus Italis et viginti septem Francis episcopis synodum habuit, in qua excommunicatio Lamberti ducis Spoletani ejusque complicium instaurata fuit; transmigrationes ambitiosae episcoporum a minori ecclesia ad majorem prohibitae, et decem novem canones, anno 877 in synodo Ravennatensi sub eodem Pontifice conditi, confirmati sunt[1].

Trecas etiam advenit Ludovicus Balbus, rex Galliae, quem Joannes VIII, non imperatorem, sed regem coronavit, et ad defensionem urbis et ecclesiae Romanae hortatus est. Verum Ludovicus jam morbo correptus, anno sequente vita excessit. Pontifex vero Romam reductus est a Bonoso duce Provinciae, quem in filium et defensorem suum adoptavit[2].

Anno 880 post obitum Carolomanni, Italiae seu Longobardiae regnum accepit Carolus cognomine Crassus, ejus frater, et regno Germaniae potitus est Ludovicus junior, alter Carolomanni frater. Joannes papa VIII, ut Carolum Crassum ad urbis et ecclesiae Romanae defensionem excitaret, eum anno 881 Romae imperatorem coronavit. At Carolus accepto diademate, regressus est in Germaniam, ubi anno 882 fratris sui Ludovici defuncti regnum imperio suo adjunxit, Italiam vero Saracenorum direptioni et magnatum factionibus expositam reliquit.

In Gallia anno 879 regnum Ludovici Balbi inter se partiti sunt duo filii ejus, Ludovicus III et Carolomannus. Eodem anno Bononus e duce factus est rex Provinciae seu Burgundiae cisjuranae, regnique sui sedem constituit Arelate. Ludovicus et Carolomannus fortiter dimicarunt contra Normannos; sed prior anno 882, posterior anno 884 obiit. Normanni vero provincias

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 299.—[2]) Baron., ad an. 878.

praesertim Austrasiae et Belgii continuo infestabant, civitates, ecclesias et monasteria diripientes atque incendentes. Proceres Galli, praetermisso Carolo Simplici, Ludovici et Carolomanni fratre, quod annis tantum septem natus, impar esset ad tuendum contra hostes regnum, illud obtulerunt Carolo Crasso imperatori; qui sic regnum Galliae cum Italiae atque Germaniae regnis conjunxit.

Carolus Crassus tanta potestate uti non novit; anno 882 quamvis copioso exercitu praeditus, cum Godefrido et Sigefrido, ducibus Normannorum pacem iniit, huic ingentem pecuniae summam, illi Frisiam in feudum et Gislam, Lotharii II regis filiam, in uxorem concessit. Godefridus christianam fidem professus, e sacro fonte ab imperatore susceptus est. Postea Carolus sibi a potente Godefrido metuens, eum anno 885 necari jussit, quo Normannorum furorem auxit. Hi cum septingentarum navium classe per Sequanam venerunt Parisios usque; anno 886 urbem obsederunt, quam fortiter tuiti sunt Odo dux et Goslinus episcopus. Advenit Carolus Crassus cum ingenti exercitu, sed non commisso praelio, indignum sua majestate foedus cum barbaris iniit. Illi quidem obsidionem solverunt, sed ingentes clades intulerunt provinciis Neustriae. Carolus in Germaniam redux, anno 887 a proceribus in comitiis Triburiensibus depositus est et in ejus locum rex Germaniae constitutus Arnulphus, nothus Carolomanni quondam Bavariae et Italiae regis. Anno sequente Carolus Crassus vita excessit.

59. Interea Photius, cum sectatoribus suis in concilio generali VIII condemnatus et ab imperatore in exilium ejectus[1], tantis fraudibus circumvenit imperatorem Basilium, ut ab eo in gratiam receptus et defuncto anno 877 S. Ignatio, in patriarchicam sedem Cp. restitutus fuerit. Photius restitutus, confestim omnes episcopos, a se ordinatos sed a concilio generali depositos, restituit; alios qua fraude qua vi in partes suas pertrahere conatus est. Quum vero constantiores objicerent, ejus restitutionem sine R. Pontificis consensu esse peractam, imperator e consilio Photii honorificam legationem cum litteris Romam misit, quibus Joannem papam VIII rogabat, ut restitutionem Photii, jam emendati et omnibus episcopis, etiam Ignatio deditis, accepti, confirmaret, addens, ita pacem Ecclesiae restituendam et Bulgaricam dioecesim ad obedientiam Apostolicae Sedis revocandam fore. Joannes VIII assertionibus graeci imperatoris credens, Photium in communionem recepit, ejusque restitutionem confirmavit ea lege, ut ea, quae a Nicolao I, Hadriano II et concilio VIII fuerant constituta, integra servarentur, Photius in synodo coram legatis Pontificis veniam peteret, deinde reconciliaretur, nullamque jurisdictionem in Bulgaricam dioecesim exerceret.

Photius restituitur

[1]) Vide pag. 43.

Verum versipellis Photius primo legatos Pontificis corrupit; deinde e Joannis VIII litteris conditiones, suae restitutioni appositas, rasit, aliaque iis inseruit, quibus Pontifex decessorum suorum et concilii VIII acta in causa Photii reprobare videbatur. Posthaec copiosam episcoporum, sibi deditorum, synodum Constantinopoli coegit, in qua, tacentibus legatis Joannis VIII, hujus litterae secundum corruptam Photii versionem graecam lectae sunt, Photius nomine Pontificis in sedem Cp. restitutus, Nicolai I et Hadriani II acta improbata et concilium generale VIII abrogatum est.

Quum haec audivisset Joannes papa, novum legatum, Marinum nempe, Constantinopolim misit, eique mandavit, ut rescinderet quaecumque a prioribus legatis in causa Photii non servatis Apostolicae Sedis mandatis acta fuissent. Eidem legato litteras dedit ad imperatorem et ad Photium, in quibus graviter questus est de iis, quae contra mentem suam gesta fuerant. Marinus singulari fortitudine demandatum sibi munus implevit. Pontifex deinde ab eo omnem rem doctus, in priores suos legatos secundum canones animadvertit, Photium novo anathemate perculit, omnemque cum eo communionem abrupit. Eamdem sententiam in Photium confirmarunt Joannis VIII successores, Marinus, Hadrianus III et Stephanus V, quos Basilius imperator frustra ad communicandum cum Photio sollicitavit. Stephanus V hac occasione eruditam epistolam ad imperatorem scripsit, in qua perstrictis contumeliosis ejus litteris, decessorum suorum agendi rationem in causa Photii defendit, et utramque potestatem, Pontificis et imperatoris, exposuit.

Photius patrocinio Basilii imperatoris fretus, sedem Cp. conservavit, quamdiu is imperavit. Anno vero 886 defuncto Basilio successit Leo VI, filius ejus, dictus Sapiens seu philosophus. Hic litteris, supra a Stephano V ad Basilium datis, permotus, Photium dejectum monasterio mancipavit et in sedem Cp. evexit Stephanum fratrem suum, qui eadem se dignum praebuit. Tunc concordia inter utramque Ecclesiam, latinam et graecam, redintegrata est et schisma Photianum sopitum usque ad saeculum XI, quo illud instauratum videbimus a Michaele Cerulario[1].

Photius anno 891 in exilio mortuus est; multa scripta reliquit, partim edita partim in Mss. bibliothecarum codicibus latentia.

Eccl. stat. in Servia, Dalmatia et Moravia

60. Anno 879 Joannes papa VIII legationem excepit e Servia et Dalmatia. Nimirum Branimirus, Slavorum in Servia et Dalmatia princeps, Romam legavit Joannem presbyterum postulatum, ut una cum populo suo in R. ecclesiae obedientiam, a qua verisimiliter Graecorum artibus fuerat distractus, reciperetur. Pon-

[1]) Baron., ad an. 879-86; Leo Allat., *De synodo photiana VIII*; Jager, *Histoire de Photius*, Louvain 1845, in-8.

tifex per eumdem legatum ad Branimirum, ad sacerdotes et populum ejus rescripsit, se summo cum gaudio eos in obedientiam Apostolicae Sedis suscepisse, eosque hortatus est, ut in eadem constanter perseverarent[1].

Idem Joannes presbyter ferebat litteras Tuentari, principis Moravorum, qui Pontificem consulebat de dubio suo in Fide. Respondit ad eum Joannes VIII, eam Fidem esse tenendam, quam R. ecclesia ab ipso principe Apostolorum acceperat, semper tenuerat et in finem saeculi esset conservatura, quamque eorum parentes ab initio didicerant a sacerdotibus, ab Apostolica Sede ad eos destinatis. Addit Pontifex, se audivisse, Methodium ab Hadriano II pro tota Moravia archiepiscopum constitutum[2], aliter docere quam coram Apostolica Sede fuerat professus, ideoque se eum Romam vocasse[3]. Methodius ab quibusdam invidis propter usum linguae slavicae in liturgia sacra, imo pravae doctrinae accusatus, anno 880 doctrinae suae puritatem Joanni VIII ita probavit, ut hic ei jura metropolitica pro tota Moravia confirmarit, usum linguae slavicae in liturgia indulserit, et Wichingum presbyterum, qui Methodium Romam comitatus fuerat, episcopum Nitriensem et Methodii suffraganeum ordinaverit. De quibus omnibus Pontifex certiorem reddidit Suentoplucum, Moravorum regem[4].

61. Exemplum Moravorum, Religionem christianam profitentium, secuti sunt Bohemi. Jam anno 845 quatuordecim principes Bohemi, qui Ludovici, regis Germaniae, castra fuerant secuti et ditiones suas in confiniis Bavariae habebant, Ratisbonae baptismum susceperant[5]. Anno circiter 870 Borziwoius, Bohemorum dux, cum triginta comitibus suis in aula Suentopluci, Moravorum regis, a S. Methodio archiepiscopo baptizatus est; inde in Bohemiam rediens, secum duxit presbyterum, et Reginaehradecii primam ecclesiam aedificavit; brevi post aliam ecclesiam, B. V. Mariae dedicatam, extruxit Pragae, et praeter Ludmillam ejus uxorem multi e proceribus et plebeiis fidem christianam susceperunt. Spitihneus et Uratislaus, Borziwoii filii atque successores, patris sui exemplum secuti, christianam Religionem professi atque tuiti sunt. Sub posteriori Methodius ipse Bohemiam peragravit, multosque sacerdotes in ea constituit, qui quaquaversum Fidem propagarunt[6]. Bohemorum conversio

62. Jam quoque christiana fides perlata erat in Russiam seu ad istos Slavos, qui Ruthenorum nomen acceperunt. Erat haec Fides praed. in Russia

---

[1]) *Epist.* 184 et 185, apud Labbe, loc. cit. p. 119.
[2]) Vide pag. 39-40. — [3]) *Epist.* 194, apud Labbe, ibid. p. 126.
[4]) *Epist.* 247, apud Labbe, ibid. p. 175.
[5]) *Annales Fuldenses.*
[6]) Conf. Vitam SS. Cyrilli et Methodii apud Bolland., *Acta SS.* 9 Febr.

gens a Dei sensu et pietate remotissima, inquit Porphyrogeneta, et praedae avidissima, saepius infesta arma Graecis intulit. Basilius, imperator Graecorum, eos muneribus sibi devincere et ad christiana sacra adlicere conatus est, effecitque, ut missos ab Ignatio patriarcha Cp. Evangelii praecones susceperint, quorum opera multi in Christum crediderunt et baptizati sunt[1]. Verumtamen Russi in idolorum cultu perseverarunt usque ad postremos annos saeculi sequentis.

Marinus pontifex an. 882 63. Joanne papa VIII anno 882 defuncto, ad summum pontificatum evectus fuit Marinus, Etruscus, a sequioris aevi scriptoribus dictus Martinus, antea R. ecclesiae archidiaconus, sub Nicolao I, Hadriano II et Joanne VIII legationibus Constantinopolim contra Photium invicta constantia functus. Ejus electionem vitio factam fuisse, contendit Basilius, imperator Graecorum, in epistola ad Hadrianum III, Marini successorem, quod antea alterius ecclesiae episcopus, ad Romanam non potuisset transferri; sed Stephanus V, Hadriani successor, cui epistola ista data fuit, imperatori graeco respondit, falsum esse, Marinum antea fuisse alterius ecclesiae episcopum; praeterea, si etiam ita fuisset, majorum auctoritate et exemplis ostendit, quod etiam ex eo capite legitima fuisset Marini electio[2]. Mirum non est, Basilium, Photio addictum, arguisse Marini electionem, quum hic Pontifex novo anathemate perculerit Photium. Brevis fuit pontificatus Marini, anno 884 defuncti.

Hadrianus III Successit ei Hadrianus III, Romanus. Hunc frustra tentavit imperator graecus, ut Photium in Ecclesiae communionem reciperet; firmus stetit Hadrianus. Idem Pontifex abrogasse dicitur decretum Eugenii II de legatorum imperatoris praesentia in consecratione R. Pontificis[3]. Quum autem propter pietatem suam et rei ecclesiasticae studium omnibus magnarum rerum spem faceret, altero pontificatus sui anno (885) morte praereptus est.

Stephanus V Eum in summo Ecclesiae regimine excepit Stephanus V, Romanus, presbyter IV Coronatorum. Is, ut diximus, doctissima epistola respondit ad contumeliosas litteras Basilii, imperatoris Graecorum. Praefuit Ecclesiae usque ad annum 891.

Rer. stat. in Occidente 64. Interim rerum status in multis Occidentis regionibus valde perturbatus erat. Saraceni Italiam, Normanni Gallias, Dani Angliam infestabant. Post Carolum Crassum, anno 888 mortuum, in Germania regnavit Arnulphus. In Italia de regno Longobardico certarunt Berengarius marchio Forojuliensis et Wido dux

---

[1]) Porphyrogeneta in *Basilio*; Zonaras, Cedrenus, Curopalates, apud Pagi, *Critica* ad an. 876.

[2]) Apud Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 366.

[3]) Platina, Ciacon., *Vitae RR. Pontif.*, *Hadrianus III*; Pagi, ibid. ad an. 885. Conf. pag. 24.

Spoletanus. Posterior praevaluit, devictoque Berengario (891), hortante universa Italia, Romae a Stephano papa V imperator coronatus est,et in grati animi signum donationes,a Pipino aliisque principibus R. ecclesiae factas, confirmavit[1].

Francorum rex electus et a Waltero, archiepiscopo Senonensi, sacratus fuit Odo, comes Parisiensis,qui anno 888 insignem victoriam retulit de Normannis ad montem Falconem prope Lutetiam,profligatis eorum novemdecim millibus.Biennio post Alanus,dux Britonum,tanta clade affecit Normannos,ut e quindecim millibus vix quadrigenti fuerint superstites.Anno autem 893 multi proceres ad regnum evocarunt Carolum Simplicem,Ludovici Balbi filium postbumum,qui cum matre sua transierat in Angliam, eumque regem coronavit Fulco,archiepiscopus Rhemensis.Inde bellum civile inter Odonem et Carolum.Demum anno 898 mortuo Odone, Carolus Simplex solus regno potitus est.

Quam deplorandus esset in Germania et Gallia rerum ecclesiasticarum status, quantopere collapsa disciplina, colligitur e decretis synodorum, quae hoc tempore ibidem coactae fuerunt. Anno 887 Wilbertus, episcopus Coloniensis, synodum habuit in urbe Agrippinensi, in qua editi sunt sex canones contra rerum ecclesiasticarum raptores,pauperum oppressores et incestas conjunctiones. Anno sequente praesules et abbates plurimi e tribus provinciis, Moguntiaca, Trevirensi et Coloniensi, convenerunt Moguntiam,et ad reformandam disciplinam condiderunt vigintisex canones.In eorum praefatione ecclesiarum statum deplorantes dicunt: « Videte, quam praeclara et nobilia servorum Dei aedificia « destructa et incensa sunt; altaria defossa et penitus conculca- « ta; ornamenta ecclesiarum Dei valde pretiosa, direpta et igni « exusta; episcopi et sacerdotes et caeteri ordinis Ecclesiae viri « gladio truncati et diversis poenarum generibus morti addicti; « omnis aetas utriusque sexus gladio et igne, diverso mortium ge- « nere consumpti... Illius subversionis periculum incolae mona- « steriorum utriusque sexus metuentes, huc illucque vagantur « incerti cum periculo suae professionis ». Eodem anno (888) Rothadus Trevirensis synodum habuit in suburbio Metarum, in qua tredecim canones editi sunt.Anno 892 praesules regni Arelatensis in synodo,habita Viennae,condiderunt quatuor canones. Triennio post vigintiduo episcopi e regno Arnulphi se congregarunt Triburiae prope Moguntiam,et pro componendis cleri ac populi moribus ediderunt quinquaginta et octo canones[2].

In Anglia Alfredus rex annis prope novem adversus Danos belligeravit, donec anno 878 ab iis superatus, in Æthelingiam fu-

[1]) Sigonius, *De regno Italiae*, l. VI, ad an. 891; Pagi, *Critica* ad ann. 892.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 396-438.

gere coactus fuerit. Illic a S. Cutberto, episcopo Lindisfarnensi, ad fiduciam erectus, anno 879 novo certamine hostes aggressus est, eosque tanta strage affecit, ut qui superstites erant, se cum rege suo Guthro dederint, christianam fidem et baptismum susceperint. Alfredus eis gratiam dedit et in desertis terris Est-angliae degere concessit sub sua suorumque successorum tutela. Alfredus pacis ac belli laude clarus, Religionis, regni et litterarum prosperitati consuluit, optimas leges promulgavit, reddilus suos inter aulae ministros, pauperes, ecclesias, monasteria et academiam Oxoniensem dividebat, regnavitque usque ad annum 900, Magni cognomen promeritus[1].

Formosus pontifex an. 891

65. Post obitum Stephani V anno 891, ad summum pontificatum electus fuit Formosus, episcopus Portuensis, primus qui ex episcopo creatus est Pontifex. Luitprandus et post eum aliquot alii scripserunt, electionem Formosi fuisse tumultuariam, insurgente contra eum Sergio diacono, sed per errorem. Sergius enim ab aliquibus oppositus est non Formoso, sed Joanni IX[2]. Verumtamen de Formoso ejusque promotione alii alia scripserunt. Ratio haec fuit, quod Joannes papa VIII Formosum, cum esset episcopus Portuensis, in Romana synodo damnarit et in Galliam exulatum miserit, devinctum prius jurejurando, se neque Romam neque ad Portuensem ecclesiam rediturum. Causam hujus rei diversam a diversis tradi, dicit Baronius[3]. Triplicem adfert Mabillon ex ipsius Joannis VIII epistola[4]; 1, quod Formosus, a Nicolao I in Bulgariam missus, Bulgarorum regem sacramento obstrinxisset, ne, eo superstite, alium episcopum a Sede Apostolica susciperet; 2, quod contra canones ab ecclesia Portuensi ad Romanam per ambitum prosilire conatus fuisset; 3, quod contra reipublicae et imperii salutem conspirasse diceretur[5]. At Marinus papa, Joannis VIII successor, Formosum a depositione et jurejurando absolutum, in locum suum restituerat. Sic in integrum restitutus Formosus, post obitum Stephani V e Portuensi episcopo creatus est Pontifex. Eum contra adversarios defenderunt Joannes papa IX in synodo, anno 898 Romae habita, Auxilius in duobus libris, pro eodem scriptis, Flodoardus[6] et Luitprandus[7].

Formosus pontificatu initiatus, gravissima negotia expertus est. Acceptis ab episcopis Orientalibus litteris, quatenus sacris ordinibus a Photio initiati in communionem reciperentur, respondit, eos ad communionem laicam esse admittendos, modo oblatis libellis delictum faterentur, veniamque per poenitentiam mererentur[8]. Ad episcopos Angliae epistolam dedit, qua praeter-

[1]) Asscrius, *Gesta Alfredi*, apud Gall., *Histor. Britann. scriptor.*
[2]) Sandini, *Vitae RR. Pontif.*, *Formosus*, annot. 2.
[3]) Ad an. 883.—[4]) *Epist.* 319, apud Labbe, loc. cit. p. 232.
[5]) *Praefat.* ad saec. V *Benedict.* § 1.—[6]) *De Rom. Pontif.*
[7]) *Hist.* l. I, c. 8.—[8]) Apud Labbe, ibid. p. 429.

itam eorum negligentiam in corrigendis cleri moribus et impediendis incestis conjugiis carpit; deinde eos laudat, quod nunc emendandis abusibus manum admoverint[1]. Falsum vero est, quod scripsit Willelmus Malmesburiensis, Formosum universam Angliam sacris interdixisse. Idem Pontifex post mortem Widonis anno 894, rebus Italiae ipsiusque urbis Romae per factiones Berengarii et Lamberti filii Widonis admodum perturbatis, ad vindicandam Italiae urbisque libertatem evocavit Arnulphum, regem Germaniae, eumque anno 896 imperatorem coronavit, si Regl-noni et Hermanno Contracto fides sit[2]. Verum id potius dissensiones auxit. Arnulphus paulo post in Germaniam regressus, anno 898 obiit. Post ejus ex Italia discessum Berengarius et Lambertus pacem inierunt, simulque regnarunt. Formosus vero vita excessit anno 896.

66. Post obitum Formosi cathedram Petri occupavit Bonifacius VI, Romanus; sed post quindecim dies podagra sublatus est. De eo legitur in Romana synodo, anno 898 sub Joanne IX habita, quod primo subdiaconatu, postmodum sacerdotio depositus, populari manu in locum Formosi fuerit subrogatus[3]. Quapropter nonnulli Bonifacium VI summis Pontificibus adnumerandum esse negant. Plerique tamen eum in numero Pontificum habent. Bonifac. VI pontifex an. 896

Tunc Alberti marchionis Tusciae potentia summum pontificatum accepit Stephanus VI, Romanus, vir tanta dignitate indignus, qui inauditum hactenus facinus admisit, quod tamen non fuit error in Fide sed tyrannis in facto. Etenim corpus Formosi papae exhumari et indumentis sacerdotalibus indutum, in synodum adferri jussit, et postquam ei exprobrasset, quod cum esset Portuensis episcopus, ambitionis spiritu Romanam Sedem usurpasset, indumentis sacerdotalibus exui, abscissisque duobus digitis, in Tiberim projici jussit. Praeterea factas ab eo ordinationes, irritas dixit[4]. Verum Stephanus VI propterea tantum odium subiit, ut post unum annum et mensem pontificatus ab adversariis in carcerem conjectus et strangulatus sit anno 897. Stephanus VI

Erravit profecto Luitprandus, dum acta Stephani VI attribuit Sergio III. Idem scripsit, Sergium (Stephanum VI) cunctos, quos ordinaverat Formosus papa, gradu deposuisse et rursus ordinasse[5]; hoc vero diserte negat Sigebertus[6]; de eo etiam nihil legitur in actis synodi Romanae sub Joanne IX, quae alia Stephani gesta narrat et improbat; contra in iis legimus, in suos gradus esse restitutos, qui a Formoso ordinati et a Stephano temere deje-

---

[1]) Ibid. p. 430; Pagi, *Critica* ad an. 894.
[2]) *Chron.* ad an. 896.—[3]) Apud Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 502.
[4]) Ibid.; Auxilius, *De ordinationibus Formosi;* Flodoardus, *De RR. Pontif.*—[5]) *Hist.* l. I, c. 8.—[6]) *Chronicon.*

cti fuerant[1]. Perperam vero sententia Stephani de ordinationibus Formosi papae opponeretur RR. Pontificum inerrantiae in dirimendis Fidei morumque controversiis; manifestum enim est, Stephanum hac in re non e Spiritus S. lumine sed ex privata ira processisse; praeterea episcopi, presbyteri et clerici, qui ejus synodo interfuerant, anno 898 in synodo sub Joanne IX contestati sunt, se in illa non liberos sed coactos fuisse, et quaestio de ordinationibus Formosi versabatur circa haec duo: an Formosi ad pontificatum promotio fuisset canonica, et an episcopus depositus ordines valide conferret, utrumque per haec tempora non erat ita eliquatum, ut omnes unanimiter de eo sentirent, uti constat e libris Auxilii, hujus temporis scriptoris.

Perperam etiam Catholicorum adversarii laborant in conquirendis quorumdam Pontificum vitiis, hisque contra ipsius Ecclesiae veritatem objiciendis; tantum enim abest, ut iis obscuretur Ecclesiae Romano-catholicae veritas, ut potius confirmetur et lucescat, dum Ecclesiae conservatio et stabilitas non prudentiae et sapientiae eorum, qui illam gubernarunt, sed divinae providentiae adscribenda conspicitur. « Ne forte putaremus, inquit « Bellarminus, ob vitam incorruptam et mores integerrimos summorum Pontificum tam diu stetisse hanc Sedem, permisit Deus, « ut etiam quidam parum probi Pontifices aliquando hanc Sedem « tenerent regerentque... Hinc enim intelligimus, non humano « consilio, prudentia, viribus Romanum Pontificatum tam diu « consistere, sed quia haec Petra ita a Domino roborata, divini- « tus fundata, angelorum custodiis septa, singulari Dei provi- « dentia et protectione munita est, ut adversus eam portae Infe- « rorum nullo modo praevalere possint, sive illis portis persecu- « tio tyrannorum, sive rabies haereticorum, sive schismaticorum « furor, sive scelera et flagitia designentur[2] ».

Romanus pontifex an. 897 — 67. Sublato e vivis Stephano VI, eodem anno 897 pontifex creatus fuit Romanus, Gallesinus, qui Platina, Panvinio, aliisque tradentibus, acta decessoris sui contra Formosum rescidit. Post menses fere quatuor sub initia anni 898 aethere susceptus est, meritos sortitus honores, inquit Flodoardus[3].

Theodorus II — Ei successit Theodorus II, Romanus, quem ut clero dilectum, pacis amicum, sobrium, castum et pauperum patrem celebrat idem Flodoardus[4]. Is causam Formosi etiam amplexus, corpus ejus cum exultatione in apostolicam tumbam reduxit, et ordinatos ab eodem atque a Stephano VI dejectos in pristinos ordines restituit[5]. Obiit post viginti dies pontificatus.

Joannes IX — Tunc alii in pontificem elegerunt Sergium diaconum, patria

---

[1]) Labbe, loc. cit.—[2]) *Praelect. in lib. de Romano Pontif.*
[3]) *De RR. Pontif.*—[4]) Ibid.
[5]) Auxil., op. cit. l. II, c. 4; Sigebert., *Chron.*

Romanum, alii Joannem diaconum, Tiburtinum. Hi praevaluerunt. Sergius, priusquam consecraretur, Roma pulsus exulavit septem annis. Joannes vero, hujus nominis IX, canonice renunciatus et solemni ritu consecratus, Ecclesiae praefuit ab anno 898 usque ad 900[1]. Is duas synodos, unam Romae alteram Ravennae, celebravit. In Romana Stephani VI acta et synodus contra Formosum papam rescissa et reprobata sunt, iis, qui Stephani synodo coacte interfuerant, venia concessa; constitutum, ut quamvis Formosus necessitatis causa pro vitae merito a Portuensi ecclesia ad Romanam fuisset translatus, id tamen in exemplum non assumeretur; ordinati a Formoso in pristinos gradus restituti; violatoribus ejus sepulcri anathema inflictum, nisi resipiscerent; ecclesiastica censura lata contra pravam consuetudinem, Pontifice et episcopis morientibus, patriarchium et episcopia expilandi, et ad praevertendas turbas statutum est, ut Pontifex consecraretur praesentibus imperatoris legatis. Quae omnia in Ravennatensi synodo confirmata fuerunt[2].

68. Quod autem hoc et sequente saeculo quorumdam Pontificum electiones partium studiis aut factionum potentia turbatas peractasque legamus, nemo mirabitur, qui noverit, quam perturbatus esset his temporibus Italiae et urbis Romae status. Mirabitur potius singularem Dei erga Romanam ecclesiam providentiam, qua effectum est, ut Petri cathedra, quamvis factionum violentiis atque machinationibus jactata, non submersa aut eversa, sed salva et sarta tecta conservata fuerit. Inter politicas factiones alia Italorum alia Germanorum erat, quae ambae de imperio certabant. Praeterea inter Italos tot fere erant factiones minores, quot essent comites, marchiones et duces, qui vel capessendo imperio vel augendis potentiis suis inhiabant. Quum autem RR. Pontifices tanquam supremi arbitri juris publici haberentur, eorumque esset imperatores coronare, quaevis factio Pontifices optabat sibi devotos, et in eorum electiones petulanter manus injiciebat. *Italiae et Romae status*

Anno 894 Widoni in regno Longobardico successit Lambertus, filius ejus; post cujus obitum anno 898 Berengarius, qui jam partem Longobardiae regebat, ea solus potitus est. Ludovicus, rex Arelatensis seu Burgundiae cisjuranae, ab adversariis Berengarii evocatus, primum adverso, deinde prospero marte cum eo certavit, et anno 900 a Benedicto papa IV imperator coronatus est; at post biennium a Berengario Veronae inopinato apprehensus, oculis orbatus et Italia ejectus fuit. Ex quo tempore Berengarius regnum Longobardicum recuperavit.

69. Post Joannem IX, anno 900 defunctum, summum sacer- *Benedictus IV pontifex an. 900*

---

[1]) Flodoard., loc. cit.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 496 et 507. Utraque synodus a Labbe male refertur ad annum 904.

dotium demandatum fuit Benedicto IV, Romano. Hujus benignitatem et erga viduas pauperesque liberalitatem celebrat Flodoardus[1]. Is Ludovicum III coronavit imperatorem, ut diximus; Ecclesiam gubernavit tribus annis et duobus mensibus.

Saeculi X conditio

70. Cum ejus pontificatu inchoamus decimum Ecclesiae saeculum, cujus conditionem multi ita delinearunt, ac si illud nihil boni, sed summam rerum ignorantiam morumque corruptionem tulerit. Unde Ecclesiae Romano-catholicae adversarii concluserunt, eam in tanta morum depravatione et rerum inscitia de veteri sanctitate et Fidei puritate excidisse, novaque dogmata assumpsisse.

Verum quamvis infelix fuerit hujus saeculi et proximorum temporum conditio, non fuit tamen talis in eo morum corruptio aut rerum inscitia, qualem protrusere adversarii. Ex iis, quae doctissimi viri, Pagi[2], Muratori[3], Tiraboschi[4], aliique de hoc saeculo ex antiquis monumentis adnotarunt, constat, in eo non parvo numero episcopos, clericos, monachos, moniales, laicos utriusque sexus et omnis conditionis, magna virtutum laude ac vitae sanctimonia claruisse; scriptores etiam plures floruisse, quamvis pauciores quam saeculis reliquis. Lugubrem certe hujus saeculi descriptionem fecit Baronius, illud appellans sui asperitate et boni sterilitate ferreum, mali exundantis deformitate plumbeum, scriptorum inopia obscurum[5]. Bellarminus etiam dixit, nullum saeculo decimo indoctius[6]. Verum haec non absolute, sed cum relatione ad caetera saecula sunt intelligenda, ut optime observavit doctissimus Pagi: «Hoc saeculum, inquit, subsequentibus doctrina non cessit. Neque saeculum inscitiae et ignorantiae vocari potest nisi ob scriptorum paucitatem, si ejus cum praecedentibus aut subsequentibus comparatio fiat; complures enim in eo floruisse, longe hodie notius quam Bellarmini aetate, ut catalogos scriptorum ecclesiasticorum percurrentibus planum fit[7] ». Sane e monumentis, quae recentioribus temporibus, praesertim opera Muratori, in lucem edita sunt, comprobatur, non adeo corruptum et ignarum fuisse hoc saeculum, ut generatim opinatum est.

Antiquam Ecclesiae doctrinam hac ipsa aetate fuisse corruptam, adversariorum calumnia est, quam auctor operis gallice scripti de perpetua fide[8], aliique plures confutarunt. Quin imo illud mirandum est, quod, ut ut infelicia essent temporum adjuncta, hoc saeculo nulla haeresis sit exorta, et christiana fides ad plures populos, Normannos, Slavos, Suevos, Bohemos, Polonos, Hungaros, Moscovitas, fuerit perlata et propagata.

---

[1]) *De Rom. Pontif.*—[2]) *Critica in Annales Baronii.*
[3]) *Annali d'Italia*, tom. VII-IX, edit. Mediol. 1819.
[4]) *Histor. litteratur. ital.* tom. III.—[5]) *Annal.* ad an. 900.
[6]) *Controvers., de R. Pontif.* l. IV, c. 12.—[7]) *Critica*, ad an. 900.
[8]) *La perpétuité de la foi de l'Église catholique*, 5 tom. in-4.

71. Post Benedictum papam IV, qui anno 903 vita excessit, summus pontificatus delatus fuit Leoni V, Ardeatino, qui intra duos menses e vita migravit. Post hunc Apostolicam Sedem occupavit paulo amplius dimidio anni Christophorus, Romanus. Leo V Christophor. pontifices an.903

De Christophoro scribunt Marianus Scotus, Hermannus Contractus, Sigebertus Gemblacensis[1] et ex his alii, quod cum esset presbyter et familiaris Leonis V, hunc in carcerem conjecerit, in quo eo mortuo, sedem pontificiam occupaverit, et quod ipse etiam post menses sex a Sergio dejectus, monasticum habitum induere coactus fuerit. Verum de his nihil quidquam invenire est apud Luitprandum, scriptorem hujus saeculi et alias immoderatum RR. Pontificum censorem; nulla etiam ejusmodi rei fit mentio apud Flodoardum, qui eodem hoc saeculo floruit, et de Leone V atque Christophoro simpliciter scribit, quod prior post Benedictum celsa subierit jura et antequam luna suum orbem bis impleret, emigraverit, quod posterior moderamina Sedis mox sortitus, paulo ultra dimidium anni dispensarit[2].

72. Post Christophorum anno 904 ecclesiarum regimen demandatum fuit Sergio III, jam post Theodori II obitum a multis ad illud designato, sed praevalentibus Joannis IX partibus, ab urbe relegato, ut supra diximus[3]. Sergius III pontifex an.904

Hunc Pontificem tetris coloribus depinxit Luitprandus, ac si post obitum Stephani V se elevasset contra electionem Formosi, deinde Apostolicam Sedem invasisset armis Adelberti, marchionis Tusciae, pontifex factus, in cadaver Formosi saeviisset, ejusque acta et ordinationes rescidisset, cum Maroza, nobili scorto, turpem consuetudinem habuisset et ex ea genuisset Joannem, postea hujus nominis pontificem XI[4]. Verum omnes hae Luitprandi accusationes pugnant cum vetustis et sinceris monumentis. Sergius enim non cum Formoso, sed cum Joanne IX electus fuit[5]; non armis Adelberti, sed precibus Romanorum in urbem revocatus et in Sedem Apostolicam evectus est[6]; non is, sed Stephanus VI saevus extitit in Formosum, ut supra vidimus[7]; denique Joannes XI non Sergii, sed Alberici Spoletani filius fuit[8]. Certe Flodoardus et Joannes diaconus, qui hac aetate floruerunt, auctor epitaphii, quod Sergio III in basilica Vaticana positum et a Petro Mallio saeculo XII vulgatum est, auctor anonymus Salernitanus, qui hoc saeculo, et Leo Marsicanus seu Ostiensis, qui sequente floruit, nihil memorarunt eorum, quorum Luitprandus accusavit Sergium; quin imo Pontificis hujus religionem laudarunt supra citati Flodoardus, Joannes diaconus et auctor epitaphii[9].

---

[1]) In *Chronicis*.—[2]) *De Rom. Pontif.*—[3]) Vide pag. 56. 57.—[4]) *Hist.* l. I.
[5]) Flodoard., lib. cit.; *Epitaph. Sergii III.*
[6]) Ibid., et Joan. diacon., *De eccl. Lateran.*—[7]) Vide pag. 55.
[8]) Salernitan., *Paralipom.* part. II, *Rer. ital. scriptor.* tom. II; Leo Osticus., *Chron. Cassin.* l. I, c. 61.—[9]) Conf. Pagi, *Critica* ad an. 904-11.

Scripsit supra dictus Luitprandus libros sex rerum gestarum sui temporis, et diu a scriptoribus subsequentibus, ab ipso Baronio, ceu fons historicus habitus est. At modo consentiunt periti critici, Luitprandum sibi haud cavisse a partium studio, alios, praesertim factionem Germanorum, plus aequo laudasse, Italis, vero maxime Tusciae marchionibus et Spoleti ducibus, detraxisse, multa sine judicio et discretione secundum diversos factionum, sibi mutuo infensarum, rumores litteris mandasse. Unde multae querelae de variis Pontificibus hujus saeculi a Luitprando collectae et ex eo a multis scriptoribus assumptae, e Flodoardi aliorumque veterum scriptorum monumentis, recentioribus temporibus in lucem editis, correctae sunt[1].

Sergius III gubernavit Ecclesiam septem annis et tribus mensibus; basilicam Lateranensem, terrae motu labefactatam, restauravit, aureisque et argenteis ornamentis decoravit; ecclesiam Bremensem, quam Formosus papa subdiderat jurisdictioni archiepiscopi Coloniensis, Hamburgensi archiepiscopo restituit, et utrique archiepiscopo, Rogerio Hamburgensi et Sergio Coloniensi, pallium concessit[2].

73. In ecclesia Graeca turbas graves excitavit Leo imperator VI; qui cum jam tres uxores duxisset, eaeque una post aliam obiissent, quartas nuptias contraxit cum Zoe. Quartae vero nuptiae canonibus ecclesiae Graecae erant prohibitae et habebantur adinstar polygamiae. Nicolaus patriarcha Cp., qui anno 895 successerat S. Antonio, primo omni via imperatorem a nuptiis cum Zoe deterruerat, deinde praevaricatorem aditu ecclesiae interdixit, et presbyterum, qui nuptiis istis benedixerat, deposuit. Imperator ira percitus, anno 906 patriarcham in exilium relegavit. Eamdem sortem experti sunt alii episcopi, qui cum Nicolao nuptias Leonis improbabant. Interea Constantinopolim advenerunt legati Sergii III et patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani, ad quos imperator de nuptiis suis retulerat. Tunc coacta Constantinopoli synodo, nuptiae Leonis cum Zoe ex dispensatione ratae habitae sunt, et in locum Nicolai in sede Cp. subrogatus Euthymius; unde grandis divisio inter metropolitas, episcopos et clericos patriarchatus Cp., aliis cum Nicolao aliis cum Euthymio sentientibus. Extincto anno 911 Leone VI, sub Constantino Porphyrogeneto, ejus filio et successore, Nicolaus restitutus, Euthymius vero dejectus fuit, sed divisio perduravit usque ad annum 920. Hoc anno Constantinopoli synodus habita est, in qua communi consensione edictum fuit, ut quartae nuptiae penitus rejicerentur, tertiae etiam non permitteren-

---

[1]) Conf. Muratori, *Annali d'Italia*, saeculo X.
[2]) Pagi, *Critica*, ad an. 858, 895 et 915.

tur nisi in certis rerum articulis nec sine indicta parti incontinenti poenitentia[1].

Constantinus Porphyrogenetus tantum septem annis natus, cum patri succederet, imperavit usque ad annum 959. Cum litterarum magis quam regiminis amans esset, res imperii gesserunt primo Alexander, patruus ejus, deinde Zoe mater, postremo Romanus Lecapenus. Romanus rebelles in imperatorem repressit; Arabes saepius superavit, pluresque urbes iis eripuit; quibus elatus, consortium imperii petiit, tresque filios suos creavit caesares; anno vero 944 a propriis filiis imperio exutus et in insulam Protam relegatus fuit. Paulo post ipsi ejus filii propter initam conjurationem a Constantino relegati sunt.

Constantinus Porphyrogenetus praeter alia ingenii sui monumenta reliquit tractatum de rebus imperii et orationem de imagine Edessena seu linteo, cui effigies Christi erat impressa. Haec imago, antiqua reverentia celebris, anno 944 ab Edessenis ad redimendam pacem Graecis tradita et cum solemni etiam miraculis exaltata pompa Constantinopolim translata fuit[2].

74. Jam commemoravimus mala, quae longo annorum spatio Normanni multis Germaniae et Galliae provinciis intulerunt. Non minores clades multis regionibus intulerunt Hungari. Hi e Scythiae finibus egressi, sub exitum saeculi praecedentis occuparunt omnem Pannoniam finitimasque regiones, quibus nomen Hungariae indiderunt. Erant ii natura feroci et idolorum cultui addicti. Postquam in praedictis regionibus imperium suum constituissent, veteresque incolas, Avares, Bulgaros, Slavos, partim exterminassent, partim in servitutem redegissent, anno 900 piraticas excursiones in Moraviam, Macedoniam, Thraciam, Bavariam, Germaniam, Helvetiam, Italiam inchoarunt, easque per annos circiter septuaginta duos repetiverunt, urbes et pagos vastantes, ecclesias et monasteria depraedantes, aliaque ingentia mala committentes. Hungarorum excursiones

75. Post Sergium papam III, qui obiit anno 911, pontifex ordinatus est Anastasius III, Romanus, morum integritate dignus, qui diu Ecclesiam rexisset; sed post duos annos totidemque fere menses e vivis discessit an. 913 mense octobri[3]. Anastasius III pontifex an. 911

In locum Anastasii subrogatus est Landus seu Lando, Sabinus, cujus pontificatus brevis fuit; obiit enim mense aprili anno 914. De eo ex Luitprando dicitur, quod, annitente Theodora, femina senatoria et in urbe potentissima, Joannem presbyterum, cujus amore illa deperibat, primo Bononiensem, deinde Ravennatensem antistitem creaverit. Verum e monumentis idoneis constat, Landus pontifex

[1]) Baron. et Pagi, ad an. 901, 906, 920-21; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1263; Mansi, *Concil. supplement.*—[2]) Pagi, ad an. 944.
[3]) Flodoard., *De Rom. Pontif.*; Platina, *Vitae Pontif.*; Pagi, *Critica*, ad an. 912.

Joannem istum jam ab anno 905 fuisse archiepiscopum Ravennae[1]. Flodoardus vero de Lando simpliciter scribit, quod post Anastasium summam ordine tenuerit Sedem, eam sex mensibus coluerit, et emeritus patrum priorum fata secutus sit[2].

Joannes X pontifex an. 914. 76. Defuncto Lando, eodem anno 914 a sede Ravennatensi ad Romanam translatus fuit Joannes X, Romanus. De hoc Pontifice Luitprandus[3] et ex eo multi recentiores nefanda scripserunt, ac si potentia Theodorae, quae, ut diximus, ejus amore deperiret, in Petri cathedram fuisset intrusus. Verum jam vidimus, Luitprandum multa leviori calamo scripsisse; praeterea fatetur ipse, se ea, quae de Joanne X narrat, deprompsisse e libro de vita Theodorae, quem doctissimus Muratori appellat *un infame romanzo*[4]. Flodoardus vero, scriptor aequalis, testatur, Joannem X, postquam Ravennatensem ecclesiam prudenter rexisset, ad moderandam ecclesiam Romanam fuisse postulatum, eam munificis ornatibus decorasse, et post quatuordecim pacifici regiminis annos aetherea scandisse sedilia[5]. Alter scriptor ejusdem temporis, auctor nempe carminis panegyrici de laudibus Berengarii augusti, laudat Joannem X tanquam pontificem officio clarum et sapientia repletum[6].

Joannes X in primis sollicitus de reprimendis Saracenis, qui urbi Romae totique Italiae terrorem continuum injiciebant, anno 916 in festo Paschatis Berengarium, regem Italiae seu Longobardiae, imperatorem coronavit. In eumdem finem inter Constantinum imperatorem Graecorum, Berengarium, principes Capuanum, Salernitanum, Beneventanum et Spoletanum, foedus conciliavit. Concordi horum principum ope fortissimam arcem Garilianam, quam Saraceni ad Liris ostium et Latii fines jam quadraginta annis magno totius Italiae detrimento occupabant, oppugnavit, Saracenos ex ea cum ingenti eorum clade fugavit, urbem et territorium Romanum ac finitimos principatus a barbarorum infestationibus liberavit[7].

Idem Pontifex Theophylactum et Carolum episcopos legavit Constantinopolim ad componendam divisionem, in ecclesia Graeca ortam e quartis nuptiis Leonis VI[8]; Hilduinum et Richarium, de episcopatu Leodiensi contendentes, Romam vocavit, et Richario, a clero Leodiensi electo et a rege Carolo Simplici nominato, sedem addixit[9]; ab episcopis provinciae Narbonensis interpellatus in causa Gerardi et Agii, de episcopatu Narbonensi certantium, divisionem composuit, Agii electionem confirmavit, eique pallium misit[10]; pius in S. Jacobum apostolum, ad recolen-

[1]) Rubeus, *Hist. Ravenn.* l. V.—[2]) Libr. cit.—[3]) *Hist.* l. II.
[4]) *Annali d'Italia*, ad an. 914.—[5]) Libr. cit.
[6]) Apud Pagi, *Critica*, ad an. 915.—[7]) Pagi, ibid.—[8]) Vide pag. 60.
[9]) *Concil. Gall.* tom. III, pag. 575.
[10]) Labbe, *Concil.* tom. IX, pag. 576.

dam ejus memoriam et implorandam opem legatum misit Compostellam, et legationem cum muneribus recepit a Sesinando episcopo Compostellae et Ordonio rege Legionis[1]; postulantibus episcopis Germaniae anno 916 episcopum Ortensem legavit ad synodum, quam illi coegerant apud Altheim[2]; reprehenditur autem, quod archiepiscopatum Rhemensem confirmarit Hugoni, puero quinquenni, illius administratione, donec hic idoneus esset, delegata Abboni episcopo Suessionensi.

Etenim Heribertus, comes Veromanduorum, qui praecipuas partes habuerat in dejectione Caroli regis, eumque primo castro Theodorici inclusum, deinde Perronam transtulerat, anno 925 post obitum Seulphonis, archiepiscopi Rhemensis, Abbonem Suessionum et Bononem Catalannensem episcopos, clerum populumque Rhemensem inclinavit, ut filium suum Hugonem in archiepiscopum eligerent. Quod ubi factum et a Rodulpho rege confirmatum est, Heribertus legatos Romam misit assensum Pontificis postulatum. Assensit Joannes X, sed simul mandavit Heriberto sub poena excommunicationis, ut Carolum regem in solium restituendum curaret[3].

77. In Gallia tum Normannorum incursionibus tum publicis commotionibus mala ingentia ecclesiis fuerant illata, disciplina collapsa, abusus introducti. Ea amare deploravit Herivens archiepiscopus Rhemensis, in synodo anno 909 apud Trosleium habita, in qua plura ad corrigenda ista mala constituta fuerunt[4]. Eccl. status in Gallia

Quum Carolus Simplex, rex Galliae, Haganonem, mediae sortis virum ad summam dignitatem elevasset, et ad secretiora consilia regnique administrationem adhiberet, proceres, id aegre ferentes, anno 920 apud Suessiones communi consilio a Carolo defecerunt; an. 922 regem crearunt Robertum ducem Franciae, eoque anno sequente in praelio occiso, elegerunt Rodulphum ducem Burgundiae, qui regnavit usque ad annum 936. Carolus Simplex custodiae mancipatus, obiit anno 929. Post obitum Rodulphi anno 936 paternum solium recuperavit Ludovicus IV, filius Caroli Simplicis, dictus Transmarinus, quod dejecto patre suo cum matre in Angliam confugisset. Ei fere continuum bellum fuit cum regni proceribus, praesertim cum Hugone, comite Parisiensi et duce Franciae, qui demum anno 950 ab Agapeto papa II et episcopis excommunicatus, se regi subjecit. Regnavit Ludovicus IV usque ad annum 954.

78. Provincias Galliae annis multis, ut diximus, tristem in modum depopulati sunt Normanni. Carolus Simplex, rex Galliae, distractus internis divisionibus, ad Rollonem eorum ducem lega- Normann. in Gallia conversio

[1]) A. Morales, *Chron. Hispan.* l. XV, c. 47.
[2]) Pagi, *Critica* ad an. 916.
[3]) Flodoard., *Hist. Rhemens.* l. IV, c. 19-21, et *Chron.* ad. an. 925 et 928.—[4]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 520.

vit Franconem archiepiscopum Rothomagensem, ut cum illo pacem tractaret. Anno 911 pax composita fuit his conditionibus, ut Carolus partem Galliae ab Epta fluvio usque ad Britanniae limites cederet Normannis, filiamque suam Gislam in uxorem daret Rolloni duci, ut Rollo baptismum et christianam Religionem susciperet, et Normanni a bello contra Francos abstinerent. Pacta utrinque servata sunt. Rollo a Francone Rothomagensi christiana fide institutus et anno 912 baptizatus est. Ejus exemplo excitati comites, equites et subditi, passim baptismum et christianam Religionem susceperunt. Rollo e baptismo vocatus Robertus, in omni ducatu suo, qui inde Normanniae nomen accepit, ordinem composuit, terras inter vassallos suos distribuit, leges utiles dedit, collapsas ecclesias instauravit, novas extruxit, eisque terras assignavit. Ita iidem Normanni, qui antea tot mala Religioni intulerant, eamdem venerari coeperunt[1].

Eccl. status in Germania 79. In Germaniae regno anno 898 Arnulpho successit Ludovicus IV, filius ejus sexennis, sub tutela Hattonis archiepiscopi Moguntini et Ottonis ducis Saxoniae. Sub eo bella inter proceres, ecclesiasticos et laicos, fuerunt frequentia; quibus usi Hungari Germaniam pervaserunt, eamque ad pendendum tributum coegerunt. Anno 911 defuncto Ludovico, rex Germaniae electus fuit Conradus, qui regnavit usque ad annum 918. Sub eo Hungari rursus Germaniam invaserunt; Lotharingi ad Carolum Simplicem, regem Francorum, defecerunt; Henricus etiam, dux Saxoniae et Thuringiae, atque Buchardus dux Sueviae, supremum regis dominium excusserunt. Ex his causis perturbatum fuisse ecclesiasticarum rerum statum, sat colligitur. Anno 916 episcopi sub legato Joannis papae X convenerunt Altheimium in Rhaetia, et praeteritam suam negligentiam confessi, plura capitula de disciplina et re ecclesiastica condiderunt[2].

Anno vero 918 post Conradi obitum proceres regni insignia detulerunt Henrico, duci Saxoniae, cognomine Aucupi, qui ea tenuit usque ad annum 936. Is duces rebelles in ordinem redegit, Lotharingiam recepit, Danos et Slavos domuit, Hungaros rejecit et Germanos a pendendo iis tributo liberavit, Religionis propagationi inter barbaros opem tulit, ut infra videbimus. Sub eo anno 922 Hermannus Coloniensis et Herigerus Moguntinus cum aliis sex episcopis convenerunt Confluentiam in dioecesi Trevirensi, canonesque octo ediderunt[3]. Anno 932 Hildebertus archiepiscopus Moguntinus, Unnius Hamburgensis, Rudgerus Trevirensis et alii decem episcopi convenerunt Erpfordiam, et ad componendam disciplinam sancierunt canones quinque[4].

---

[1]) Guilielmus Gemmeticensis, *Gesta Normannorum*, l. II.
[2]) Pagi, *Critica*, ad an. 916.—[3]) Labbe, *Concil.* tom. IX, pag. 579.
[4]) Ibid. pag. 591.

In Anglia Alfredum regem, cognomento Magnum, anno 900 excepit Eduardus, filius ejus, qui patris exempla imitatus, multa in Religionis et reipublicae bonum constituit, secundum R. Pontificis litteras ecclesiis vacantibus episcopos dedit, novasque sedes episcopales creavit, opem magnam contulit extirpandis incestae luxuriae fermentis, obiitque anno 924. Ei successit Athelstanus, filius ejus, qui pius pariter ac strenuus, auctoritatem regiam firmavit, leges optimas e consilio episcoporum et procerum in conventu Grateleano sancivit[1] et mortuus est anno 940. In Anglia

In Hispania post Alphonsum Magnum ab anno 910 usque ad 914 regnavit Garsias, filius ejus. Huic successit Ordonius II, princeps pius ac justus, qui vario marte cum Mauris certavit, obiitque anno 924. Post eum quatuordecim mensibus regnavit Froila, Ordonii frater, sola ignavia et saevitia sua notus. In ejus locum successit Alphonsus IV, cognomine monachus, quod gerendae reipublicae impar, regnum cesserit fratri suo Ramiro et monasticum institutum amplexus sit. Ramirus II, princeps religiosus ac fortis, opem ferente Ferdinando comite Castellae, contra Mauros prospere belligeravit, plures victorias de iis retulit, et ex eorum manubiis monasterium virginum Legione extruxit. Alia praeterea aedificavit dotavitque coenobia. Regnavit usque ad annum 950. In Hispania

Per eadem tempora regnum christianum in Navarra sub Sanctio magis magisque tutatum atque auctum est.

In Italia Berengarius, rex Longobardiae et imperator, invidiam multorum subiit, qui Rodulphum, regem Burgundiae transjuranae evocarunt. Berengarius a suis desertus, confugit Veronam, ubi anno 924 insidiis Flamberti necatus est. Post ejus mortem imperium Occidentis vacavit usque ad annum 962. Rodulphus cernens, se imparem esse ad conservandam Longobardiam, anno 926 rediit in Burgundiam; et regnum Italiae delatum fuit Hugoni comiti Provinciae. In Italia

In urbe Roma potenti factioni per plures annos praefuerunt duae impudentes feminae, nempe Theodora, ejusque filia Marozia. Theodora, senatoria orta progenie, ingenio versatissima, consuetudine Adelberti marchionis Tusciae, qui inexpugnabilem S. Angeli arcem tenens in urbe potentissimus erat, procacissima, ex quo etiam genuit filias Maroziam et Theodoram, hac arte dominium urbis usurpavit. Marozia primo nupsit Alberico duci Spoletano, deinde Widoni marchioni Tusciae, et post matrem suam Theodoram dominium in urbe usurpavit. Ea anno 928 Joannem papam X in carcerem conjici jussit, in quo is paulo post vel moeroris angustia vel, ut multi scribunt, vi oppressus obiit[2].

---

[1]) Labbe, loc. cit. pag. 582.
[2]) Flodoard., *De Rom. Pontif.*, et in *Chron.*

Leo VI pontifex an. 928

80. Eodem anno 928 in locum Joannis X subrogatus fuit Leo VI, Christophori primicerii filius; qui cum septem mensibus et quinque diebus in Petri cathedra sedisset, e vivis excessit initio anni 929[1]. Multi scribunt, hunc Pontificem a factiosis fuisse detrusum in carcerem; sed id minime apud veteres reperitur, quin imo Ptolomeus Lucensis de eo narrat, quod cum modicum sedisset, in pace quieverit[2].

Stephanus VII

Leoni VI successit Stephanus VII, Romanus, qui duobus annis, uno mense et duodecim diebus pontificali munere functus est[3]. Ejus religionem et mansuetudinem laudat Platina[4].

Utrumque Pontificem, Leonem VI et Stephanum VII, praetermisit Luitprandus, post Joannem X numerans Joannem XI[5]. Utrumque tamen inter RR. Pontifices numerant scriptores veteres et recentiores[6].

Joannes XI pontifex an. 631

81. Post mortem Stephani VII cathedram Petri tenuit Joannes XI annis quatuor et mensibus decem. Multiplicem rursus, quantum ad hunc Pontificem spectat, errorem admisit Luitprandus, quem plures rerum ecclesiasticarum scriptores nimia cum fiducia secuti sunt. Narrat is, Joannem XI natum esse e commercio Maroziae cum Sergio III, successisse Joanni X et ad pontificatum evectum potentia Maroziae ejusque conjugis Widonis, marchionis Tusciae. Vidimus contra ea, Joannem XI fuisse filium Alberici Spoletani, cui Marozia primo nupserat[7]; inter utrumque Joannem X et XI sedisse Leonem VI et Stephanum VII; Wido autem marchio Tusciae ante ordinationem Joannis XI, anno 929 vel saltem sequente, obierat. Praeterea Ratherius episcopus Veronensis, qui hoc ipso saeculo floruit, Joannem XI appellat pontificem gloriosae indolis[8]. Addit Flodoardus illum, vi et splendore vacuum, sacro ministerio vacasse, quod Albericus patricius, ejus ex Alberico Spoletano et Marozia frater, dominium urbis occupasset[9].

Etenim Marozia, ut potentiam suam in urbe conservaret, post mortem mariti sui Widonis nuptias iniit cum Hugone rege Longobardiae, Widonis fratre uterino, eique dotem incestus dedit castrum S. Angeli. Verum Albericus patricius, filius Maroziae et Alberici Spoletani atque frater Joannis XI, ad ulciscendam injuriam sibi ab Hugone vitrico suo illatam, concitata Romanorum manu castrum S. Angeli oppugnavit, Hugonem ex eo eje-

---

[1]) Flodoard., lib. cit.—[2]) *Hist. eccl.* l. XVII, c. 4.
[3]) Flodoard., ibid.—[4]) *Vitae RR. Pontif.*
[5]) *Hist.* l. II, c. 13; l. III, c. 12.
[6]) Flodoard., ibid.; Herman. Contractus, Marian. Scotus, Sigebertus in *Chronicis;* Ciaconius, Baronius, Pagi, alii.
[7]) Vide pag. 59.
[8]) *Epist. ad Joan.* apud D'Achery, *Spicilegium*, tom. I.
[9]) *De RR. Pontif.*

cit, et dominium in urbe arripuit. Pacis inter utrumque, Hugonem nempe regem Italiae et Albericum principem urbis Romae, mediator fuit S. Odo, abbas Cluniacensis, Hugoni regi admodum acceptus.

82. Hic Odo optime meruit de reformatione instituti monastici. Vidimus, qualiter sub initia saeculi IX coenobia generatim secundum regulam S. Benedicti fuerint reformata, eaque in re praeclare meruerit S. Benedictus Anianus[1]. At publicis rerum commotionibus, bellis civilibus, Normannorum incursionibus effectum est, ut ista reformatio parum perduraverit, et disciplina monastica, quamvis in pluribus synodis de ejus instauratione actum fuerit, plurimum esset collapsa. Novam reformationem suscepit S. Berno, primus abbas monasterii Cluniacensis, anno 910 in Burgundia a Guilielmo, comite Arvernorum et duce Aquitaniae, fundati. Is in hoc et in aliis coenobiis, quibus praeerat, restauratam S. Benedicti regulam introduxit. Ei anno 927 successit S. Odo, qui incoeptum a S. Bernone negotium perfecit; non tantum in suis sed etiam in aliis coenobiis monachos ad fervorem et arctiorem regulae S. Benedicti, quae in multis negligebatur, observationem pro viribus excitavit; regulae plura particularia statuta addidit, v. g. silentium per certa anni spatia servandum, continuum fere officium divinum publicum, aliaque, in se quidem minuta, sed quae ad regulae custodiam et vitiorum exclusionem tendebant. Cum autem haec statuta finem suum reipsa consequerentur, et praeterea Odo ejusque successores, praecipue Majolus, Odilo et Hugo, prudentia, vitae sanctitate et miraculorum fama magnam apud Pontifices, imperatores et reges auctoritatem acciperent, quam plurima monasteria in Gallia, Italia, Germania, Hispania, Anglia, aliisque regionibus instituta Cluniacensia susceperunt, ita ut saeculo XII duo circiter millia monasteriorum ea profiterentur. Quae cum propriis suis institutis a caeteris Benedictinis distinguerentur, propriam congregationem seu ordinem Cluniacensem efformarunt; quamquam monachi ad eam pertinentes, reipsa nonnisi Benedictini reformati essent[2].

Cluniacens. monachorum reformatio

83. Quum Joannes papa XI initio Januarii anno 936 supremum diem egisset, ad summum sacerdotium electus fuit Leo VII, Romanus, qui, teste Flodoardo, non nisi diu reluctans pontificatum suscepit, assiduis precibus et rerum coelestium meditationi deditus, sapiens et affatu laetus extitit[3]. Quantum autem dolorem hic Pontifex conceperit e tristi Ecclesiae statu, et quam strenue pro collata sibi potestate existentibus malis mederi conatus sit,

Leo VII pontifex an. 936

---

[1]) Vide pag. 23.

[2]) Mabillon, *Acta Benedictin.* saec. V; Marrier, *Biblioth. Cluniacensis.*—[3]) *De RR. Pontif.*

*

testantur epistolae, quas scripsit ad Hugonem principem Francorum, ad abbatem S. Martini Turonensis, ad Gerardum archiepiscopum Laureacensem et ad episcopos, abbates, reges, duces et comites Galliae atque Germaniae[1]. Praeterea S. Odonem, abbatem Cluniacensem, Romam vocavit tum ad reformandam disciplinam in coenobiis tum ad conciliandam pacem inter Hugonem regem Longobardiae et Albericum principem Romae. Sanctus abbas utrumque negotium effecit. Sedit Leo VII tribus annis et decem mensibus.

Otto M. rex German. 84. Eodem anno, quo Joannes XI, in Germania obiit Henricus rex I, tribus filiis e S. Mathilde conjuge relictis, quorum natu maximus Otto ei in regno successit, Henricus accepit feuda in Saxonia, Bruno clericali militiae nomen dedit et postea creatus fuit archiepiscopus Coloniensis. Otto bella civilia, a rebellibus ducibus excitata, contrivit et publicum ordinem confirmavit; Danos, Slavos, Hungaros et Bohemos acie vicit, auctoritati suae subjecit et Religionis christianae propagationi inter eos consuluit; pacem quoque restituit in Gallia et Italia; anno 962 a Joanne papa XII imperator coronatus est, regnavitque usque ad annum 973, propter res praeclare gestas, quas suis locis indicabimus, Magni cognomen adeptus.

Edmundus rex Angliae In Anglia post mortem Athelstani ab anno 940 usque ad 946 regnavit Edmundus, frater ejus. Hic princeps fratris et patris sui pietatem et bellicam virtutem aemulatus est; Danorum incursioni fortiter restitit; Religionis majestati et regni tranquillitati atque prosperitati consuluit; e consilio episcoporum et procerum, quos congregavit, plura sancivit contra clericos incontinentes, contra homicidas, perjuros etc.[2]. Eum anno 946 excepit Edredus, frater ejus, rex magnanimus, pius et justus, qui regnavit usque ad annum 955.

Stephan. VIII pontifex an. 939 85. Post obitum autem Leonis VII, anno 939 mortui, summum sacerdotium demandatum fuit Stephano VIII, qui eo functus est tribus annis et quatuor mensibus. Hunc Pontificem fuisse Germanum, opera Ottonis M. per suffragium populi, non admissis cardinalibus, electum, et ideo a fautoribus Alberici inflictis in faciem vulneribus ita deformatum, ut in publicum prodire erubesceret, Baronius et alii nonnulli narrant. At Stephanum VIII fuisse Romanum, omnes pene RR. Pontificum catalogi testantur; eum opera Ottonis electum et ideo tam foede vulneratum, a nullo scriptore ante Martinum Polonum, qui saeculo XIII vixit, commemoratur; praeterea Otto M. rex Germaniae, nil juris eatenus in Italia habebat, neque se huic electioni immiscere potuit, quia bellis domesticis distractus et longius absens erat[3].

---

[1]) Apud Labbe, *Concil.* tom. IX, pag. 534; Harduin., tom. VI.
[2]) Apud Labbe, ibid. pag. 612.
[3]) Muratori, *Annal. d'Ital.* ad an. 939; Papebroch., *Conatus chronol.* apud Bolland., *Acta SS.* tom. VIII Mart. p. 159.

Stephanus VIII tractandis negotiis ecclesiasticis, quantum infelicia temporum adjuncta permittebant, animum adjecit; ad conciliandam concordiam inter Hugonem regem Longobardiae et Albericum principem Romae, inter quos rursus bellum exortum erat, evocavit S. Odonem, abbatem Cluniacensem, qui iterum dissidia inter utrumque principem composuit; ad componendas discordias et bellum civile in Gallia inter proceres et regem Ludovicum IV, legavit Damasum episcopum, eique litteras dedit ad proceres rebelles, ut ante natale Domini se ad obedientiam regis converterent, secus se excommunicatione plectendos scirent. Concordia quidem restituta fuit, sed parum perduravit. Verisimiliter ejusdem concordiae constituendae intuitu Stephanus VIII pallium misit ad Hugonem, archiepiscopum Rhemensem, filium potentissimi comitis Heriberti. Hugo iste tantum quinquennis, ut supra diximus, ad hanc dignitatem electus fuerat[1]; sed Rodulphus rex, ab episcopis provinciae interpellatus, quod sub puero Hugone ecclesia Rhemensis pastore careret, et interea Heribertus pater bona ejus dissiparet, anno 931 ad sedem Rhemensem eligendum et ordinandum curavit Arthaldum monachum, cui Joannes papa XI pallium concessit. Anno vero 940 Heribertus comes, in Ludovicum IV rebellis, Rhemos occupavit, Arthaldum ad abdicandum coegit, filiumque suum Hugonem decreto synodi Suessionensis ad sedem Rhemensem ordinandum curavit. Hugo post ordinationem suam oratores Romam misit, et a Stephano papa pallium impetravit[2].

86. Anno 942 defuncto Stephano VIII, in summum pontificem electus fuit Marinus II, Romanus, quem aliqui appellant Martinum III. Laudatur hic Pontifex tum propter sacrarum Litterarum et canonum peritiam tum propter egregiam operam in restituenda Ecclesiae disciplina, instaurandis templis, sublevandis pauperum miseriis et componendis inter christianos principes dissidiis navatam[3]. Praefuit Ecclesiae tribus annis sexque mensibus. Marinus II pontifex an. 942

87. In Anglia celeberrimus erat S. Odo, qui ab Athelstano rege ad Scireburnensem et ab Edmundo ad Cantuariensem sedem evectus, vitae sanctitate, eruditione et zelo pastorali claruit. Extant adhuc epistola ejus synodica ad omnes suffraganeos de munere pastorali, et constitutiones decem, in quibus agit de officiis regum, magistratuum et clericorum, de jejuniis, incestis conjunctionibus, aliis[4]. S. Odo Cantuariens.

Legitur in vita hujus sancti praesulis, quod, sciens aliquos e clero suo haesitare in fide de reali corporis et sanguinis Christi praesentia in SS. Eucharistia, quum in conspectu populi missarum

---

[1]) Vide pag. 63.
[2]) Flodoard., *Chron.* ad an. 941, et *Hist.* l. IV, c. 28-29.
[3]) Baronius et Pagi, ad an. 943-46.
[4]) Bolland., *Acta SS.* tom. II Jul. p. 63; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 609.

solemnia celebraret, divinam omnipotentiam deprecatus sit, ut haesitantes in fide confirmare dignaretur; cumque ad fractionem panis eucharistici pervenisset, sanguis Christi e sacris fragmentis guttatim defluere visus est. Quo miraculo terrificati qui antea in fide fuerant infirmi, simul cum omnibus adstantibus solemnes laudes Deo reddiderunt [1].

Agapetus II pontifex

88. Post Marinum II, qui obiit anno 946, in Petri cathedram exaltatus fuit Agapetus II, Romanus, cujus pietas et studium in conciliandis principibus et protegendis contra iniquos pervasores coenobiis commendantur. Is pacem constituit inter Hugonem regem Longobardiae et Albericum principem Romae; S. Brunoni archiepiscopo Coloniensi pallium misit; Adaldago archiepiscopo Hamburgensi et Bremensi prisca privilegia confirmavit, vicesque suas ordinandi episcopos tum in Dania tum in aliis septentrionalibus regionibus commisit; acta synodi Ingelheimensis rata habuit. Etenim Ludovicus IV rex Galliae, ope Ottonis regis Germaniae anno 946 restitutus et rebellibus in ordinem redactis, rejecto Hugone archiepiscopatum Rhemensem reddidit Arthaldo [2]; quod anno 947 in Virdunensi et anno sequente in Mosomensi synodo confirmatum est. Interim Agapetus papa tum ad cognoscendam hanc causam tum ad confirmandam in Gallia pacem publicam, illuc legavit Marinum episcopum Polymartiensem. Hic anno 948 cum multis archiepiscopis et episcopis Germaniae et Franciae synodum habuit apud Ingelheim, cui etiam interfuerunt Otto rex Germaniae et Ludovicus rex Galliae. In hac synodo Hugo dux Franciae propter rebellionem excommunicatus est, donec regi faceret satis, sedes Rhemensis Arthaldo restituta, et inter alia decretum, ut laici sine episcopi licentia ecclesias presbyteris neque darent neque auferrent, ut causae decimarum non apud judices saeculares, sed in synodis cognoscerentur. Quae omnia Agapetus papa anno sequente in Romana synodo confirmavit [3].

Relig. status apud populos septentrion.

89. Sub haec tempora Religionis christianae professio plurimum aucta est apud populos septentrionales. Vidimus quantopere ea in magna Moravia propagata fuerit sub S. Methodio archiepiscopo [4]. Eo post annum 900 Romae mortuo, Pontifex, postulante Mogemiro rege, in Moraviam misit novum archiepiscopum cum duobus episcopis. Verum anno 908, invadentibus Hungaris, regnum Moravicum destructum est, aliam ejus partem sibi subjecerunt Hungari, aliam Bohemi, aliam Poloni. Hac rerum conversione Religio christiana in Moravia magnum detrimentum subiit. Post annos triginta Gerardus episcopus Passaviensis, in ea Moraviae parte, quam occuparant Bohemi, quaeque hodiernam Mo-

[1]) Eadmer., *Vita S. Odonis*; Guil. Malmesbur., *Chron. eccl. Cantuar.*; Parker., *Antiquit. Britan* —[2]) Vide pag. 69.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 622, 623, 634.—[4]) Vide pag. 39 et 51.

raviam constituit, rem christianam restituit, et pro ea anno 946 episcopum ordinavit Silvestrum, sub quo residui ethnici ad christianam fidem perducti sunt, ecclesiae instauratae et monasteria pro viris et feminis instituta[1].

In Bohemia Fides late propagata fuit sub Borsiwolo, Spitihneo et Uratislao ducibus[2]. At post mortem Uratislai (926) Drahomira vidua ejus principatum et tutelam duorum filiorum, Wenceslai et Boleslai, arripuit. Drahomira, idololatriae studiosissima, saevam persecutionem in Christianos excitavit; anno 927 S. Ludmillam, Wenceslai et Boleslai aviam, cujus piis consiliis Wenceslaus dux in omnibus utebatur, suffocari jussit; deinde Bohemos contra Wenceslaum, qui rem christianam plurimum promovebat, excitavit, et Boleslao suasit, ut fratrem suum Wenceslaum occideret, totumque principatum arriperet. Is anno 936 saeva matris suae consilia executioni mandavit. Tunc grandis persecutio contra Christianos secuta est, multi praesertim nobiles et divites occisi, sacerdotes Bohemia ejecti. Paulo post Boleslaus, supremo Ottonis regis Germaniae dominio excusso, hujus arma in se concitavit; post bellum duodecim annorum anno 950 ad deditionem compulsus, inter alias pacis conditiones promisit, se Religionem christianam restituturum. Boleslaus mente in melius mutata, promissis stetit, et confestim Religio christiana in Bohemia refloruit[3].

In Dania, ubi saeculo praecedente Evangelium propagavit S. Anscharius[4], Christiani saevam persecutionem experti sunt sub Gormio, qui ab anno 883 usque ad 935 regnavit. Is plurimos Christianos tormentis enecavit et presbyteros e Dania pepulit. Anno 934 Henricus I, rex Germaniae, Gormium, qui Saxoniam invaserat, ad postulandam pacem et cessionem regionis Schlesvicensis compulit. Henricus in hanc regionem transtulit coloniam Saxonum, eis marchionem praefecit, et Religioni christianae ibidem providit. Anno 935 mortuo Gormio successit Haraldus, filius ejus, quem Unnius archiepiscopus Hamburgensis ad concedendam subditis libertatem profitendi christianam fidem perduxit. Idem archiepiscopus insulas Daniae praedicando Evangelium peragravit, multos ad Christum convertit, et presbyteros in singulis ecclesiis constituit. Postea Haraldus supremo Germanorum regum dominio se subtrahere conatus est; sed ab Ottone M. victus et ad obedientiam adactus, circa annum 948 una cum uxore sua et parvulo filio baptismum suscepit. Tunc Otto M. ad firmandam et propagandam in Dania christianam Religionem fundavit episcopatus Schlesvicensem, Ripensem et Arhusianum, eosque sub-

---

[1]) J. G. Stradowsky, *Sacra Moraviae historia*.—[2]) Vide pag. 51.
[3]) Bolland., *Acta SS.* tom. VII Sept. p. 770; Æn. Sylvius, *Hist. Bohem.* l. II, c. 14-15; Witikind., *Annal.* l. II.—[4]) Vide pag. 28.

didit archiepiscopo Hamburgensi Adaldago, cui Agapetus papa II vices suas pro Dania et caeteris regionibus septentrionalibus demandaverat. Ex quo tempore Religio christiana firmiores radices in Dania cepit[1].

Idem supra dictus S. Anscharius saeculo praecedente Evangelium praedicavit in Suecia tum per seipsum tum per sacerdotes, quos illuc destinavit[2]. At quum hi sacerdotes defuncti, non fuissent novis suppleti, Religio christiana in Suecia defecit, ita ut Unnio archiepiscopo Hamburgensi, anno 936 Bircae Evangelium annuntianti, incolae vix aures praeberent. Initio saeculi XI Evangelii praedicatio in Suecia majores fructus protulit[3].

In Norwegia quoque fides christiana annuntiata fuit sub Hakone rege, qui in Anglia baptizatus et anno 933 regnum Norwegiae adeptus, sacerdotes ex Anglia accersivit, quorum opera multi ad christiana sacra perducti sunt[4].

In Hungaria etiam medio hujus saeculi Evangelium praedicatum est. Anno 950 duo principes Hungari, Bolosudes et Gylas, Constantinopoli baptizati, secum in Hungariam duxerunt Hierotheum, e monacho episcopum, qui ibidem multos ad christianam fidem convertit[5].

Relig. status in Asia 90. In remotissimis Asiae regionibus Evangelium late propagatum fuit a Nestorianis. Horum catholicon seu patriarcha Timotheus (778 820), qui residebat Bagdadi, Subchaljesum monachum ad populos, in antiqua Hyrcania, Bactriana, Margiana et Sogdiana habitantes, praedicandi Evangelii causa misit, qui ibidem plures Christianorum sed nestorianorum coetus formavit, et usque ad Turcas orientales, in Chatajam Sinasque penetravit. Postea idem Timotheus in easdem regiones destinavit duos episcopos, qui usque in Indiam progressi sunt[6]. Jam saeculo VII et deinceps in Sinis Christianorum nestorianorum coetus formatos vidimus[7]. Posteriori medio saeculi IX per grandem rerum publicarum conversionem ingens clades Christianis in Sinis illata est. Nihilominus Nestoriani missiones suas ibidem continuarunt, eorumque catholicon Timotheus circa annum 800 pro Sinis metropolitam ordinavit David. Anno 889 Joannes metropolita cum duobus episcopis illuc destinatus legitur a catholico Bagdadensi. Et non obstantibus rerum et dynastiarum mutationibus, adhuc saeculo XIII Nestorianorum coetus in sinensi imperio reperiebantur[8].

[1]) Adam. Bremens., *Hist. eccl.* l. I, c. 49 et seq.; Witikind., *Annal.* l. V; Ditmarus, *Chron.* l. II; Baron. et Pagi, ad an. 949.
[2]) Vide pag. 29.—[3]) Adam. Bremens., *Hist. eccl.*—[4]) Ibid.
[5]) Curopalat., *Hist. imper. graec.*; *Vita S. Stephani*, apud Bolland., *Acta SS.* tom. I Sept. p. 456.
[6]) Assemani, *Biblioth. orient.* tom. III, part. II.
[7]) Vide tom. I, pag. 269.
[8]) Le Quien, *Oriens christianus*, tom. II.

91. Priori hujus saeculi medio praeter alios vitae sanctitate floruerunt et sacros honores consecuti sunt hi qui sequuntur: Guibertus, fundator monasterii Gemblacensis[1]; Kadro, Maccalan et Foranna, monachi Hiberni, qui in variis Galliae coenobiis regularem disciplinam restituerunt[2]; Gerardus abbas Broniensis, ordinis Benedictini instaurator in Belgio[3]; Udalricus episcopus Augustanus in Rhaetia[4]; Mathildis regina et mater Ottonis M.[5]; Bruno archiepiscopus Coloniensis, Mathildis et Henrici I filius[6]; Odo archiepiscopus Cantuariensis, Berno et Odo abbates Cluniacenses, Wenceslaus dux Bohemiae et Ludmilla ejus avia, de quibus jam diximus. Viri illustres

Eruditionis laude claruerunt, Simeon dictus Metaphrastes, praestanti ingenio et politiori litteratura ornatus, summosque in aula imperatorum graecorum honores consecutus, qui sacrarum antiquitatum studium coluit, vitas Sanctorum collegit, pluresque orationes, poemata et alia composuit; Eutychius patriarcha Alexandrinus qui arabice scripsit annales a mundi creatione usque ad annum 940 post Christum natum[7]; Regino abbas Prumiensis, qui edidit libros duos de disciplinis ecclesiasticis et Religione christiana[8], totidemque libros chronicorum ab adventu Christi usque ad annum 908[9]; Flodoardus, primum presbyter ecclesiae Rhemensis, deinde monachus et abbas S. Remigii, vitae ex omni parte venerabilis et in scribendo diligens, qui exaravit libros quatuor historiae ecclesiae Rhemensis[10], chronicon de rebus Francorum ab anno 919 usque ad 966[11], carmina de vitis Sanctorum et RR. Pontificum[12].

92. Anno 956 in locum defuncti Agapeti papae II subrogatus est Joannes XII. Hic antea appellatus Octavianus, filius Alberici patricii, anno 954 patri suo, quamvis clericus, in patricia dignitate et principatu urbis Romae successerat, et post mortem Agapeti, tantum novemdecim prope annis natus, factus pontifex, urbis principatum Apostolicae Sedi restituit. Eum suggerentibus sibi Romanis papam effectum esse dicit Flodoardus, hujus temporis scriptor[13]; quod Baronius et alii sic explicant, ac si malorum consilio summum pontificatum usurparit; addunt tamen, Joannem XII accedente cleri Romani et totius Ecclesiae consensu, ut schisma evitaretur, legitimum pontificem esse effectum[14]. Joannes XII pontifex an. 956

Hic Pontifex multa indigna passus est a Berengario rege II ejusque filio Adelberto. Etenim Hugo rex Italiae, sua tyrannide

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 27 Febr.—[2]) Ibid. 6 Maii, 21 Jan. et 30 April.
[3]) Ibid. 3 Oct.—[4]) Ibid. 4 Jul.—[5]) Ibid. 14 Mart.—[6]) Ibid. 11 Oct.
[7]) Edidit cum versione latina Pocock, Oxon. 1659, 2 vol. in-4.
[8]) Paris. 1671.—[9]) In *Collectione veter. German. scriptor.*
[10]) Duaci, 1617 in-8.—[11]) In *Collect. scriptor. rer. Gall.*
[12]) Apud Mabillon, *Act. O. S. B.* saec. III, part. II; et Muratori, *Scriptor. rer. Ital*, tom. III.—[13]) *Chron.* ad an. 954.—[14]) Baron., ad an. 955.

tantum in se concitaverat procerum odium, ut anno 946 regnum cedere coactus fuerit filio suo Lothario. Post hujus mortem (950) regnum Longobardicum capessivit Berengarius II, marchio Ivoreiae, et reginam Adelaidem, Lotharii viduam, quod filio suo Adelberto, regni consorti, nubere recusaret, in carcerem conjecit. Otto M. rex Germaniae, ab Adelaide et proceribus Italis evocatus, cum exercitu in Italiam tetendit; Adelaidem in uxorem duxit; Berengario II, qui se sponte dediderat, anno 952 Longobardiam in feudum concessit. Verum Berengarius II ejusque filius Adelbertus dura tyrannide populum oppresserunt; Joannem papam XII injuriis saturarunt. Quapropter Pontifex missis in Germaniam legatis, Ottonem M. evocavit, ut eum Romanamque ecclesiam a Berengarii et Adelberti tyrannide liberaret. Otto jurejurando coram Pontificis legatis spopondit, se Ecclesiae opem laturum, quidquid de terra S. Petri in suam potestatem pervenerit, Pontifici redditurum, et cuicumque regnum Italiae commiserit, jurejurando obstricturum, ut Pontifici opem ferat ad defendendam terram S. Petri[1]. Otto brevi post etiam a proceribus Italis evocatus, anno 961 exercitum in Italiam duxit; fugatis sine praelio Berengario et Adelberto, Mediolani rex Longobardiae coronatus est; mense Januario 962 Romam progressus, a Joanne papa XII honorifice exceptus est, eodemque anno, cum imperium romanum ab obitu Berengarii I (924) vacaret, solemni ritu imperator coronatus fuit. Otto cunctas Apostolicae Sedis possessiones, jura, donationes Pipini et Caroli M. confirmavit, quaecumque a tyrannis R. ecclesiae ablata restituit, et ejus dominio addidit Reatum, Amiternum et alias quinque civitates; edixit praeterea secundum constitutionem Eugenii II, ut futura RR. Pontificum electio canonice et juste fieret, nemo eos, ad quos eligendi jus spectabat, impedire aut corrumpere auderet, et electus praesentibus imperatoris legatis consecraretur, facto prius juramento, se omnium jura conservaturum[2].

Verum concordia inter Joannem papam XII et Ottonem M. imperatorem non diu perduravit, ut infra videbimus.

Rer. status in Gallia — 93. In Gallia Ludovico regi IV, anno 954 defuncto, successit Lotharius, filius ejus, qui regnavit usque ad annum 986. Quum autem careret virtute necessaria ad conterendas interiores regni divisiones et vindicandam regiam auctoritatem a magnatum ambitione atque arbitrio, et reipublicae et Religionis status sub ejus principatu detrimenta subiit.

Hispania — In Hispania post Ramirum II ab anno 950 usque ad 955 regnavit Ordonius III, filius ejus. Huic successit Sanctius I, frater ejus. Verum inter christianos Hispaniae principes, qui antea com-

---

[1]) Luitprand., *Hist.* l. VI, c. 6; Baron., ad an. 960.
[2]) Baron., ad an. 962; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 643.

munibus viribus pro patriae et Religionis libertate et defensione contra Mauros certaverant, jam enasci coeperunt dissensiones. Ferdinandus, comes Castellae, Sanctium regem deturbavit et in ejus locum constituit Ordonium, Alphonsi IV filium, qui Urracam, Ferdinandi sororem, duxerat uxorem. Sanctius confugit ad Abderam, califam Cordubensem, ejusque ope regnum recuperavit. Anno 967 Sanctio I successit Ramirus III, filius ejus quinquennis, Theresia matre et Elvira amita ejus, magnae prudentiae feminis, regnum administrantibus. In Navarra vero ab anno 925 usque ad 970 regnavit Garsias I.

In regno Angliae pium ac justum Edredum anno 955 excepit Eduinus, filius Edmundi, princeps petulantiae et libidini deditus. Eum a pravis viis reducere tentavit Dunstanus abbas, tum vitae sanctitate tum sapientissimis consiliis, quibus Eduini decessores in administranda republica adjuverat, celeberrimus. Verum Eduinus, a concubinis suis excitatus, sanctum abbatem exilio mulctavit. Attamen ante mortem suam, quae contigit anno 959, poenitentiam egit. Post eum usque ad annum 975 regnavit Edgarus, frater ejus, qui de republica atque Religione bene meruit, regnum intrinsecus ac extrinsecus tutatus est, episcopis ad reformandam disciplinam auxilium tulit. Anglia

94. In Oriente anno 925 post obitum Nicolai Mystici patriarchatum Constantinopolitanum accepit Stephanus, metropolita Amaseae; quo post triennium defuncto, Romanus Lecapenus, apud quem tunc summa rerum erat, ad sedem Cp. ordinandum curavit Tryphonem monachum ea lege, ut Theophylacto filio suo, cum ad legitimam aetatem pervenisset, patriarchatum cederet. Sed Tryphon, vitae sanctimonia clarus, Romani Lecapeni odium subiit, et anno 931 ejus fraude dejectus, in monasterium suum regressus est. Tunc sedes Constantinopolitana propter juniorem aetatem Theophylacti vacavit usque ad annum 933, quo is, quamvis tantum sexdecim annis natus, patriarcha ordinatus est. Theophylactus mollitiei deditus, sedem Cp. infamibus moribus dehonestavit usque ad annum 956, quo decessit. In ejus locum suffectus est Polyeuctus monachus, qui a teneris sanctioris vitae institutum sectatus, in sede Cp. sanae doctrinae ac virtutum laude claruit usque ad an. 970[1]. Eccl. status in Oriente

Post mortem Constantini Porphyrogeniti (959) imperium graecum usque ad annum 963 tenuit Romanus II, filius ejus, princeps juvenilibus cupiditatibus deditus. Post ejus mortem Theophanonis augustae viduae nuptias et imperium consecutus est Nicephorus Phocas. Is Saracenos vicit, eosque insulis Creta et Cypro ac tota Syria usque ad Euphratem ejecit; sed populum duris exactionibus gravavit, ecclesiis tributa imposuit, episcoporum e-

[1]) Baron., *Annal. eccl.*; Pagi, *Critica*.

lectiones sibi vindicavit, aliaque tentavit ecclesiasticis libertatibus opposita. Imperavit usque ad an. 969.

Quantum ad imperium Saracenorum seu Arabum spectabat, erat istud inter plures dynastas divisum, alius in Perside, alius in Arabia, alius in Ægypto, alius in Africa imperabat; suprema vero califae Bagdadensis auctoritas penitus declinabat. Non obstantibus tamen detrimentis, tum a Saracenis tum a Nestorianorum et Eutychianorum sectis Religioni catholicae in Ægypto et Syria illatis, Catholici patriarchas suos Alexandriae et Antiochiae conservaverant. In sede Alexandrina anno 933 Christodulo successit Eutychius, cui anno 940 defuncto subrogati fuerunt, unus post alterum, Isaac et Job. In ecclesia Antiochena post Æliam, anno 929 mortuum, sederunt Theodosius alias Stephanus, Theodoretus, Agapius et Christophorus.

Celebris hoc tempore erat S. Nicon, monachus Armenius, qui primo in Armenia, deinde in insula Creta, postremo in Peloponneso aliisque Graeciae partibus summo cum successu evangelistae munere functus est, innumeros ad catholicam fidem et ad virtutem convertit, pietatem restituit, ecclesias instauravit[1].

Dissidium inter imper. et sacerdot.

95. Concordia supra inter Joannem papam XII et Ottonem M. imperatorem inita[2], paulo post tristem in modum rupta fuit. Discordiae originem atque sequelas narrat Luitprandus vel anonymus ejus continuator[3], ea ratione, quae in omnibus imperatori ejusque agendi rationi faveat, Pontificis vero causae adversetur. Secundum hunc scriptorem Joannes XII, cum Otto imperator Roma esset digressus, contra juratam ei fidem Adelbertum, Berengarii II filium, Romam vocavit, foedusque cum eo iniit. Imperator hac re audita, acceptisque querelis Romanorum de pravis Pontificis moribus, Joannem monuit, ut ea quae admiserat, corrigeret. Hic vero imperatorem accusavit, quod suum jusjurandum infringeret. Otto confestim Romam properavit, e qua Pontifex et Adelbertus fugerunt. Imperator anno 963 urbem ingressus, omnes urbis ordines jurare coegit, se nullum nisi ex ejus et filii ejus auctoritate pontificem electuros, deinde in causa Joannis XII synodum indixit.

Leo VIII antipapa an. 963

Haec synodus post triduum habita est in basilica S. Petri. Adfuerunt circiter quadraginta episcopi, partim Germani partim Itali, nonnulli cardinales presbyteri et diaconi, aliique clerici R. ecclesiae. Sedit cum eis imperator. Postquam in ea Joannes XII plurium criminum fuisset accusatus, imperator litteras scripsit ad Pontificem, ut ad synodum veniret se purgaturus. Joannes XII pro responso misit libellum excommunicationis, si alium ponti-

---

[1]) Vita ejus extat apud Martene, *Collectio ampliss. scriptor.* tom. VI, pag. 838. — [2]) Vide pag. 74.

[3]) Plures existimant, sex posteriora capita libri VI Historiae Luitprandi, quibus haec discordia refertur, esse auctoris anonymi.

ficem in ejus locum eligerent. Tunc imperator synodi sententiam postulavit; quae respondit, Joannem e Petri cathedra pellendum, aliumque in ea constituendum. Synodi consilium probavit imperator. Quapropter Joannes depositus et in ejus locum ordinatus est Leo VIII, Lateranensis tabularii praefectus, sed nondum in clericorum numerum relatus[1].

Omnia vero, quae ab hac synodo contra Joannem papam XII tentata fuerunt, esse irrita, manifestum est. « Unum loco o-« mnium, inquit Baronius erudite de hac re disputans, hoc satis « habeto, nunquam me legisse orthodoxorum conventum syno-« dalem, in quo magis ecclesiasticum jussit offensum, magis ca-« nones violati, vulnerata traditio, conculcata, oppressa atque « majori dedecore prostrata justitia[2] ». Hoc ipsum evincit agendi ratio, qua olim usi sunt episcopi tum in Symmachi papae tum in Leonis III causa, contestati, sibi fas non esse, Pontificis causam cognoscere aut de eo judicium instituere[3]. Talis etiam erat sententia Romanorum, qui, quam primum imperator discesserat, rejecto Leone VIII, Joannem XII in urbem revocarunt.

Joannes papa Romam redux, die 26 Februarii 964 synodum habuit, in qua conciliabuli Ottonis acta damnata, Leo VIII, qui ex urbe fugerat, illegitimus pontifex declaratus, Sico episcopus Ostiensis, qui eum consecraverat, depositus, et ii qui ab antipapa fuerant ordinati aut munera ecclesiastica acceperant, gradibus suis dejecti sunt[4]. Verumtamen schisma nondum finitum est.

96. Post aliquot menses 14 Maii Joannes papa XII obiit. Romani, clerus et proceres, Leonem ut illegitimum papam et juramentum, supra Ottoni praestitum de non eligendo Pontifice sine imperatoris ejusque filii consensu, tanquam injustum et sine libertate factum habentes, post paucos dies in locum Joannis elegerunt ordinaruntque Benedictum V, R. ecclesiae diaconum. Imperator iratus, id sine suo consensu esse peractum, cum exercitu Romam perrexit et Romanos ad deditionem et ad suscipiendum antipapam coegit. Leo VIII mox conciliabulum tenuit, in quo Benedictum papam deposuit tradiditque imperatori, qui eum in Germaniam abductum, commendavit custodiae Adaldagi archiepiscopi Hamburgensis. Quum antipapa mense Martio aut Aprili anno 965 e vivis discessisset[5], Romani legatos miserunt ad Ottonem,

Benedictus V pontifex an. 964

---

[1]) Luitprand., *Hist.* l. VI, c. 6 et seq.; Baron. et Pagi, ad an. 963.

[2]) *Annal.* ad. an. 963.

[3]) Vide tom. I, pag. 228, et supra p. 15. Quum J. C. Neller, in universitate Trevirensi juris eccl. prof., anno 1766 Romanam Ottonis synodum defendendam suscepisset, egregie confutatus est a P. M. Bender, S. J., in eadem universitate S. Theol. prof. Conf. Marchetti, *Comment. crit.* in *Hist. eccl.* Fleury, a. II, c. 3, n. 99.

[4]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 653.

[5]) Extant sub nomine Leonis VIII duae constitutiones, quibus Ottoni potestas eligendi Pontificis et investiturae episcoporum conceduntur,

quatenus Benedictum papam restitueret. Imperator tum praeclaris Benedicti V virtutibus tum Romanorum precibus flexus, id fecisset, nisi is eodem anno 5 Julii obiisset[1].

Joann XIII pontifex an. 965 97. Post obitum Benedicti papae V imperator legatos Romanos cum Otgero Spirensi et Luitprando Cremonensi episcopis Romam remisit. Post eorum in urbem adventum communi consilio anno 965 ad summum pontificatum evectus fuit Joannes XIII, Romanus, episcopus Narniensis. Hic initio pontificatus sui procerum Romanorum odium incurrit, quod elatiori animo eos regeret, et concitata factione interceptus, in Campaniam relegatus fuit. Otto M. mox in Italiam ad restituendum Pontificem profectus est. Romani ejus adventu perterriti, Joannem XIII in urbem revocarunt. Verumtamen Imperator, ut Romanis, ne talia deinceps auderent, documentum daret, praecipuos seditionis auctores capite damnavit; quaecumque vero dissensionum aut bellorum temporibus R. ecclesiae fuerant ablata, restituit. Pontifex autem juniorem Ottonem, imperatoris filium et regem Germaniae, solemni ritu coronavit imperii consortem[2]. Idem Pontifex sollicitus fuit de Fidei propagatione inter populos Slavos, ut mox videbimus. Praefuit Ecclesiae usque ad annum 972.

Relig. christ. progressus apud Slavos 98. Interea Religio christiana incrementa magna cepit inter populos Slavos Germaniae septentrionalis. Jam aetate Caroli M. apud Slavos, inter Salam et Albim sedentes, quos is devicerat, coetus christiani formati sunt per loca munita, colonis Germanis tradita; sed inter indigenas seu tribus Slavas, jugum Germanorum continuo excutere tentantes, fides christiana parum profecerat. Ut vero ea magis inter hos populos propagaretur, Otto M. ibi tres fundavit episcopatus, nempe Misniensem, Merseburgensem et Zizianum. Pariter apud Slavos, inter Albim et Viadrum habitantes, quos recenter subjugaverat, erexit episcopatus Havelbergensem, Brandeburgensem et Altenburgensem. Praeterea anno 968 e consilio Joannis papae XIII Magdeburgi fundavit sedem archiepiscopalem, cui quinque priores supra nominatae sedes episcopales subordinatae sunt; Altenburgensis vero subjacebat archiepiscopo Hamburgensi. Primus archiepiscopus Magdeburgensis fuit S. Adalbertus, quem Joannes XIII pallio honoravit et gentis Slavorum metropolitam constituit[3]. Ex quo tempore Religio christiana in istis regionibus grandia incrementa cepit.

In Bohemia In Bohemia sub Boleslao II, qui anno 967 Boleslao patri suo in ducatu successit, Religio christiana tantas fecit progressiones, ut

---

et omnia redduntur, quae a Pipino et Carolo M. R. ecclesiae fuerant donata. Sed praeterquam quod Leo VIII non fuerit legitimus pontifex, istas constitutiones esse commentitias, ostendunt Baronius et Pagi, ad an. 964-65.

[1]) Reginonis continuator, l. II; Baron. et Pagi, ibid.
[2]) Baron. et Pagi, ad an. 965-67.—[3]) Iidem, ad an. 967.

ethnica disparuerit. Ille a Joanne papa XIII consecutus est, ut Bohemia, hactenus in spiritualibus subdita episcopo Ratisbonensi, proprium episcopum haberet Pragae sedentem, ita tamen, ut ecclesiae Bohemiae non alio nisi latino ritu uterentur. Primus episcopus Pragensis fuit Ditmarus, monachus Saxo, vir doctus et eloquens, qui plures adhuc gentiles baptizavit, multasque ecclesias, in diversis locis a fidelibus extructas, consecravit. Ei in omnibus opem ferebat Boleslaus II, princeps vere catholicus ac pius, clericorum defensor, pauperum pater, qui ecclesias varias atque monasterium pro Mada seu Maria sorore sua fundavit[1].

Poloni vero raro miroque ardore christianam fidem susceperunt. In Polonia Jam ante haec tempora in istis locis, quae ad Moravos pertinuerant, seu in hodierna Silesia superiori, et probabiliter etiam in vicinis proprie dictae Poloniae regionibus, in quas, Hungaris Moraviam invadentibus, multi ex hac confugerant, coetus christiani existebant. Totius vero gentis conversioni initium dedit Dambrowka, Boleslai ducis Bohemiae filia, quae Miecislao duci Poloniae nupsit, eumque precibus suis adduxit, ut anno 965 christianam fidem et baptismum susciperet. Miecislaus subditos suos ad eamdem Religionem conversos cupiens, legatos misit Romam a Pontifice sacerdotes postulatum. Joannes XIII in Poloniam legavit Ægidium, cardinalem episcopum Tuscalanum, cum multis presbyteris, qui Polonos christiana doctrina instituerent. Anno 967 Miecislaus edictum tulit, ut in tota ditione sua die 7 Martii idola confringerentur et in aquas projicerentur. Id tanta alacritate effectum est, ut pueri Poloni et Silesii longa annorum serie quotannis dominica *Laetare* istius rei memoriam celebrarint mergendo simulacra straminea in aquas. Anno 992 Miecislao successit Boleslaus filius ejus, qui patris sui pietatem imitatus, Religionis propagationi ac splendori praeclaram operam tulit. Ad firmandam autem augendamque in Polonia christianam Religionem fundati sunt episcopatus Posnaniensis, Cracoviensis, Uratislaviensis, Colbergensis, et anno 1000 archiepiscopatus Gnesnensis, cui tres posteriores episcopatus subordinati fuerunt, Posnaniensis vero Magdeburgensi[2].

99. In Anglia frequentibus Danorum incursionibus aliisque ex causis disciplina ecclesiastica valde erat collapsa. Sub principatu Edgari, qui ab anno 959 usque ad 975 regnavit, et de republica ecclesiastica ac civili bene meruit, restituendae disciplinae praesertim continentiae clericorum et monasteriorum reformationi egregiam operam navarunt SS. praesules, Dunstanus Cantuariensis, Oswaldus Wigorniensis deinde Eboracensis et Ethel- Eccl. stat. in Anglia

---

[1]) *Chron. Magdeburg. et Bohem.* apud Pagi, *Critica*, ad an. 967; Mabillon, *Acta O. S. B.* saec. V, p. 833.

[2]) Ditmarus, *Chron.* l. V; Chromer., *Hist. Polon.* l. III; J. Dugloss, *Hist. Polon.*

woldus Wintoniensis. S. Dunstanus anno 960 ex episcopo Wigorniensi et Londinensi archiepiscopus Cantuariensis et primas Angliae, a Joanne papa XII pallio decoratus et Sedis Apostolicae legatus in Anglia constitutus, miro cum ardore ac successu restituendae pietati, instaurandae disciplinae et corrigendis abusibus adlaboravit. Anno 969 ex auctoritate Joannis papae XIII generalem synodum pro cleri reformatione ex omni regno convocavit. Adfuit etiam Edgarus rex, qui in oratione ad episcopos habita, multum questus est de dissoluta et incontinenti clericorum vita, eosque hortatus est, ut ejusmodi clericos ex ecclesiis pellerent et alios bonae vitae in eorum locum constituerent. Synodus decrevit, ut omnes canonici, presbyteri, diaconi et subdiaconi aut continenter viverent aut ecclesias suas dimitterent. Decreti hujus executio demandata fuit S. Oswaldo Wigorniensi et S. Ethelwoldo Wintoniensi episcopis, qui, opem ferente Edgaro rege, incontinentes clericos ecclesiis pepulerunt et in eorum locum constituerunt pios monachos. In eadem synodo incestuosus comes, qui a S. Dunstano excommunicatus, fraudulento modo a curia Romana mandatum impetrarat, ut in communionem Ecclesiae reciperetur, constantia S. Dunstani, mandatum fraude impetratum rejicientis, victus est et poenitentiam egit. Idem praesul ipsum regem Edgarum, qui virgini stuprum intulerat, septenni poenitentiae subjecit, quam is humiliter explevit[1].

Praeter hanc plures aliae synodi cooperante Edgaro rege in Angliae celebratae sunt, in quibus multi canones conditi fuerunt, qui sunt monumenta luculentissima veteris ecclesiarum Angliae doctrinae de missae sacrificio, de SS. eucharistiae confectione et administratione infirmis, de confessione sacramentali et necessitate satisfactionis, de extrema unctione, de coelibatu clericorum, aliisque[2].

Idem S. Dunstanus incubuit ad reformandam disciplinam monasticam et constituendam in cunctis utriusque sexus O.S.B. coenobiis uniformem vitae rationem. In hunc finem composuit concordiam regularum, in duodecim capita distributam. Ejus quoque consilio Edgarus rex plura monasteria aedificavit dotavitque[3].

Benedict. VI pontifex an. 972 100. Anno 972 defuncto Joanne XIII, summum Ecclesiae regimen demandatum fuit Benedicto VI, Romano, uti e Sigeberto[4], Martino Polono[5], Ptolomaeo Lucensi[6] et antiquissimis RR. Pontificum catalogis constat. Male autem Panvinius, Baronius aliique Joanni XIII subrogarunt Donum II. Benedictus VI tristem habuit exitum; nam sceleratissima factio a Crescentio patricio et Francone cardinali diacono excitata, Pontificem in vincula conjectum anno 974 jugulavit. Idem Franco pontificatum invasit, im-

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 698.—[2]) Ibid. p. 682.
[3]) Bolland., *Acta SS.* 19 Mai.—[4]) *Chronicon.*
[5]) *Chronicon.*—[6]) *Hist. eccl.*

posito sibi nomine Bonifacii VII. Sed exacto vix mense, metuens sibi a comitibus Tusculanis, expilata Vaticana basilica aufugit Constantinopolim[1].

Eodem adhuc anno 974 ad summum pontificatum evectus fuit Donus II, Romanus, qui nulla re ad posteritatis memoriam insignis, anno sequente vita excessit. Donus II

101. In ejus locum subrogatus est Benedictus VII, Romanus, antea episcopus Sutrinus, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 684. Is pontificatus sui initio Romae synodum coegit, in qua pseudo-pontificem Bonifacium VII condemnavit et excommunicavit[2]; alteram synodum celebravit contra ordinationes simoniacas, in qua edita constitutione ad omnes praesules, principes et fideles totius orbis christiani, secundum patrum regulas severe prohibuit, ne ullum pretium pro sacris ordinibus, ab ostiario usque ad sacerdotium, acciperetur; mandavitque, ut si quis presbyter aut diaconus, ad episcopatum delectus, a suo archiepiscopo sive metropolita sacram ordinationem gratis accipere non posset, Romam veniret, ibique sine simoniae periculo consecraretur; concessit tamen admitti posse, si post acceptas ordinationis chartas aliquid sponte et solius gratiae causa offerretur[3]. Benedict. VII pontifex an. 975

Idem Pontifex Sergium, metropolitam Damascenum, a Saracenis ejectum, humanissime excepit, eique concessit Romae ecclesiam S. Alexii, in qua cum monachis sacra faceret; litteras accepit a Pilgrimo episcopo Laureacensi, qui Pontificem certiorem reddebat, Hungarorum gentem ad suscipiendam christianam fidem esse bene dispositam, huicque negotio valde profuturum, si pro iis episcopi constituerentur; addebat Pilgrimus, olim in Pannonia aliisque locis, quae Hungari occuparant, quum ea essent sub Romanorum imperio, septem extitisse episcopatus, Laureacensis antistitis suffraganeos, rogabatque Pontificem, ut Laureacensis ecclesiae privilegia restituere dignaretur. Benedictus VII ecclesiam Laureacensem ab obedientia Salisburgensis exemit, in metropolim erexit, eique subjecit ecclesias Pannoniae inferioris et Moesiae, Salisburgensi vero archiepiscopo subditos voluit antistites Pannoniae superioris: de qua re epistolam dedit ad episcopos Germaniae, ad Ottonem imperatorem et ad Henricum ducem Bavariae[4].

102. Anno 973 imperator Otto M. Magdeburgi vita excessit. Tunc imperavit Otto II, ejus filius, supra, ut vidimus, a Joanne papa XIII solemni ritu Romae coronatus. Is Theophanonem, Romani II imperatoris Graecorum filiam, uxorem duxerat; Henricum ducem Bavariae, qui cum Slavis et Danis rebellaverat, subegit et rebelles ad obsequium reduxit; anno 981 a Benedicto pa- Otto II imp. Occidentis

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 974.—[2]) Idem, ad an. 975.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1243.—[4]) Labbe, ibid. p. 716.

pa VII evocatus contra Crescentium patricium, qui Romae imperium usurpabat, illum in ordinem redegit; tunc bellum suscepit adversus Graecos in Apulia; sed magna clade affectus, Romam regressus est, ubi anno 983 obiit.

S. Eduardus rex Angliae 103. In Anglia regi Edgaro, anno 975 defuncto, successit Eduardus, filius ejus. Tunc incontinentes clerici, quos supra sub Edgaro ecclesiis ejectos vidimus, quorumdam procerum favore ecclesias recuperare et in iis sacra facere tentarunt. Coacta est de hac causa synodus Wintoniensis, in qua cum utrimque altercaretur, oratores incontinentium clericorum voce, ut fertur, imaginis Christi illic pendentis, perterriti fuerunt. Quum paulo post turbae augerentur, altera synodus coacta est in villa Caina, in qua cum vehementius disceptaretur et S. Dunstanus, celebris disciplinae ecclesiasticae instaurator, conviciis impeteretur, solarium cum axibus et trabibus concidens fautores incontinentiae oppressit; quo factum est, ut omnes in rectam sententiam consenserint[1].

Porro Eduardo regi invidebat Elfrida, ejus noverca, quae Ethelredum filium suum in locum Eduardi subrogare meditabatur. Anno 978 contigit, ut Eduardus e venatione lassus ad villam Elfridae divertisset, ubi ejus fraude a satellite transfossus et sine honore sepultus est. Sed adfuit divinae serenitatis assensus, inquit Guilielmus Malmesburiensis, ut innocenter caesus miraculorum gloria sublimaretur[2]. Elfrida admissum crimen postea doluit et poenitentia expiavit. Ethelredus, qui post S. Eduardum annis triginta octo regnavit, mala plurima e Danorum incursionibus expertus est.

Tzimisces imp. Graec. 104. In Oriente imperatore Nicephoro Phoca an. 969 insidiis, ut fertur, conjugis suae Theophanonis et Tzimiscis interfecto, imperium accepit Tzimisces; qui cum ad ecclesiam, ut in ea coronaretur, properaret, illius ingressu a S. Polyeucto patriarcha Constantinopolitano interdictus est, donec Nicephori caedem poenitentia expiasset. Tzimisces constitutam sibi poenitentiam dimisso animo suscepit, deinde coronatus est; Theophanonem et illos, qui ea instigante Nicephorum interemerant, exilio damnavit; edictum Nicephori, quo is vetuerat, ne quis episcopus sine suo nutu eligeretur, palam dilaceravit; interiores rebelliones compescuit; Saracenos ab Antiochia repulit, Bulgaros et Russos superavit; cum Ottone M., Imperatore Romano, foedus sancivit, ejusque filio Ottoni II Theophanonem, Romani II filiam, conjugem dedit; Paulicianos seu novos Manichaeos[3], qui quamvis imperatorum legibus ejecti, adhuc in imperio degebant, Philippo-

---

[1]) Labbe, ibid. p. 721 et 724; Baron., ad an. 979.
[2]) Bolland., *Acta SS.* 17 Mart.; Baronius et Pagi, ad an. 978.
[3]) Vide tom. I, pag. 282.

polim in Thracia transire jussit; unde prava secta postea non tantum in Graeciam sed etiam saeculo sequente in Italiam aliasque Occidentis regiones penetravit, suasque doctrinas diversimode mutatas disseminavit. Imperavit Tzimisces usque ad annum 975.

Sub ejus imperii initia (970) S.Polyeuctus, patriarcha Costantinopolitanus, Theodorum magnae virtutis monachum ordinavit patriarcham Antiochenum. Polyeucto eodem anno defuncto, in sede Constantinopolitana suffectus fuit Basilius, eximiae etiam virtutis monachus[1].

105. Posteriori autem hujus saeculi medio praeter alios vitae sanctitate claruerunt et Sanctorum honores consecuti sunt hi qui sequuntur: Conradus episcopus Constantiensis[2]; Wolfangus episcopus Ratisbonensis, qui canonicorum, monachorum, monialium et populi christiani moribus et disciplinis instaurandis atque promovendo litterarum studio praeclaram operam navavit[3]; Adalbertus episcopus Pragensis[4]; Gerardus episcopus Tullensis[5], Dunstanus Cantuariensis[6], Ethelwoldus Wintoniensis[7] et Oswaldus Eboracensis[8]; Edita virgo, Edgari regis Angliae filia[9]; Eduardus rex Angliae et martyr[10]; Majolus abbas Cluniacensis, qui in multis coenobiis disciplinam restituit[11]; Ramuoldus abbas Ratisbonensis[12]; Abbo abbas Floriacensis[13]; Nilus fundator monasterii Cryptae Ferratae[14]. Viri illustres

Eruditionis fama claruerunt inter alios, OEcumenius, scriptor graecus, qui e Patribus praecipue e S. Joanne Chrysostomo collegit catenam seu expositionem in Acta Apostolorum, in Epistolas D. Pauli et in Catholicas[15]; Luitprandus, e diacono Ticinensi episcopus Cremonensis, qui praeter legationem suam ad Nicephorum Phocam, imperatorem Graecorum, scripsit historiam rerum gestarum a temporibus Arnulphi regis et deinceps[16], de ejus auctoritate jam diximus[17]; Ratherius, e monacho Lobiensi episcopus Veronensis, vir peritus sed non nunquam ferventior quam prudentior, praeter alia edidit epistolam synodicam ad presbiteros suos et volumen perpendiculorum seu de contemptu canonum[18]; Atto episcopus Vercellensis, bonarum artium fautor insignis, qui reliquit capitulare, commentarios, epistolas et sermo-

---

1) Pagi, *Critica*, ad an. 970.—2) Butler, *Vies des SS.* 26 Novemb.
3) Mabillon, *Acta Ord. S. B.* saec. V, p. 812.
4) Bolland., *Acta SS.* tom. III April. p. 174.
5) Bolland., ibid. 23 April.—6) Ibid. tom. IV Maii, p. 344.
7) Ibid. 1 Aug.—8) Ibid. 29 Febr.—9) Ibid. 16 Sept.
10) Ibid. 18 Mart. — 11) Mabillon, loc. cit. tom. VII.
12) Bolland., loc. cit. tom. III Jun. p. 114.
13) Ibid. 13 Oct.—14) Ibid. tom. VII Sept. p. 279.
15) Prodierunt graece et latine Paris. 1631, 2 vol. in-fol.
16) Antverp. 1640 in-fol.—17) Vide pag. 60.—18) Veron. 1765 in-fol.

*

nes[1]; Abbo abbas Floriacensis, qui praeter epistolas et opuscula aliquot edidit collectionem canonum, epitomen de vitis RR. Pontificum, et vitam S. Edmundi regis Angliae[2]; Aimon monachus Floriacensis, qui scripsit historiam Francorum, carmen de fundatione coenobii Floriacensis et vitam S. Abbonis[3]; Witikindus monachus Corbejensis in Saxonia, qui praeter alia dedit annales Henrici Aucupis et Ottonis M.[4]; Burchardus, e monacho Lobiensi episcopus Wormatiensis, qui reliquit volumen magnum canonum, in quo tum conciliorum decreta et Patrum sententias tum RR. Pontificum decretales et principum constitutiones collegit[5].

Joan. XIV pontifex an. 984 106. Quum Benedictus papa VII obiisset anno 984, in Petri cathedram translatus fuit Petrus episcopus Ticinensis, qui ex reverentia in principem Apostolorum mutato suo nomine, assumpsit nomen Joannis XIV. Verum antipapa Bonifacius VII, seu Franco cardinalis, Constantinopoli Romam redux, seditionem excitavit et Joannem XIV arci Hadrianae seu castro S. Angeli inclusit, in quo Pontifex post menses circiter octo a sua electione aut fame aut veneno extinctus est. Franco vero, jam duorum Pontificum nece infamis, iterum Apostolicam Sedem invasit, sed paulo post repentina morte sublatus fuit[6].

Joan. XV pontifex an. 985 107. Post mortem Joannis XIV (985) regimen Ecclesiae demandatum fuit Joanni XV, Romano. Inter utrumque collocant nonnulli alium Joannem, filium Roberti, post menses quatuor mortuum, qui, quia nondum consecratus obiit, ut censet Papebrochius[7], vel quia non fuit legitime electus, ut putat Pagi[8], in RR. Pontificum serie praetermittitur.

Joannem XV vix inauguratum vexare coepit Crescentius, qui titulo consulatus castrum S. Angeli occupavit atque in urbe tyrannidem arripuit. Pontifex confugit in Hetruriam, missisque in Germaniam legatis auxilium Ottonis III imploravit. Quod ubi audiverunt Romani, potentiam Ottonis veriti, Pontificem in urbem revocarunt et honorifice exceperunt[9]. Joannes XV tranquillitatem adeptus, ecclesiarum regimini se dedit; cum Hugone Capeto, rege Galliae simultatem habuit in causa ecclesiae Rhemensis, de qua infra agemus; anno 993 synodum Romae habuit, in qua Luitolphus, episcopus Augustanus, libellum legit de vita et miraculis venerabilis Udalrici, quondam ecclesiae antistitis, et Pontifex, vitae sanctimonia et miraculis Udalrici perspectis, eum in Sanctorum numero habendum esse decrevit[10]; anno sequente

---

1) Vercell. 1768, 2 vol. in-fol.—2) Mabillon, *Acta Ord. S. B.* tom. VIII.
3) Duchesne, *Hist. Franc.* tom. III.
4) Meibom., *Scriptor. rer. German.* tom. I.
5) Colon. 1548, Paris. 1549.—6) Baronius et Pagi, ad an. 984-85.
7) *Conat. chronol. hist.*—8) *Critica* ad an. 986.
9) Baronius et Pagi ad an. 985.
10) Labbe, *Concil.* tom IX, p. 741; Baron., ad an. 993.

alteram synodum Romae coegit in causa S. Adalberti, episcopi Pragensis. Hic anno 983 Ditmaro in ecclesia Pragensi successerat, sed cum cleri et populi moribus corrigendis diligenter adlaboraret, eorum animos sibi contrarios expertus est, quapropter Romam profectus, e Pontificis consensu episcopatum dimisit et monasticum institutum professus est; post quinque annos Pragenses emendationem polliciti, episcopum suum repetiverunt, eaque de causa duos legatos ad Apostolicam Sedem miserunt. Joannes XV in Romana synodo re diligenter discussa, S. Adalbertum Pragam remisit ea lege, ut si Pragenses vitam suam non corrigerent, eos secure desereret. Paruit Adalbertus, sed cum populus in delictis suis pesgeret, anno 995 rursus Bohemiam reliquit et Romam regressus est[1].

108. Observant periti, canonizationem S. Udalrici, in supra dicta Romana synodo factam, esse primam, quae a RR. Pontificibus solemni ritu peracta legitur. Novatores qui Sanctorum cultum impugnaverunt, etiam ritum canonizandi servos Dei oppugnarunt. Dallaeus[2], Walchius[3], Mosheim[4] illum traduxerunt veluti recens Catholicorum commentum antiquis Christianis ignotum. Hospinianus[5], Fabricius[6], Middleton[7], contenderunt, istum ritum esse superstitiosum et ortum ex ethnicorum apotheosi. Eorum assertiones et dicteria inter alios doctissime confutavit Cardinalis de Lambertinis, postea Benedictus papa XIV, in eximio suo opere De servorum Dei beatificatione et canonizatione. Reipsa ritus canonizandi Sanctos non in ethnicorum apotheosi, sed in doctrina catholica de Sanctorum cultu, invocatione et intercessione fundatur, neque novum est Catholicorum commentum, sed oritur ex antiquissima Ecclesiae disciplina colendi et invocandi Sanctos, qui non privatorum sed Ecclesiae judicio fuerint probati. Sanctorum canonizat.

A primis quippe Ecclesiae saeculis Christiani martyres eorumque reliquias cultu publico honorarunt, uti vetustissima monumenta testantur. Postea pari veneratione coluerunt eos, qui post heroicarum virtutum exercitium in pace obierant, miraculisque claruerant. Ne vero hic honor seu cultus tribueretur iis, qui eum non meruissent, necesse erat, ut praecederet Ecclesiae judicium. Hinc nemo a Christianis in Sanctorum numero colebatur, priusquam ejus sanctitas ecclesiastico judicio esset probata. Ideo

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 732; Pagi, *Critica*, ad an. 989 et 994; Bolland., *Acta SS.* tom. III April. p. 174.
[2]) L. III, c. 21.—[3]) *Historia canonizat. Caroli M.* p. 16.
[4]) *Institut. hist. eccl.* saec. IX, part. II, c. 3, n. 4.
[5]) *De origine, progres., caeremon. et ritibus festorum*, c. 6.
[6]) *Bibliographia antiquaria*, c. 8.
[7]) *Conformités des cérémonies modernes avec les anciennes*, c. 7; et in praefat. ad librum: *Lettre écrite de Rome.*

Mensurius, episcopus Carthaginensis, prohibuit Christianis, ne ut martyres colerent eos, qui sponte coram ethnicis professi, se Scripturas habere, nolle tamen tradere, fuerant occisi[1]. Ideo Caecilianus, archidiaconus Mensurii, Ludmillam reprehendit, quod ante communionem oscularetur ossa cujusdam vel non martyris vel non ut talis probati[2]. Ideo S. Anselmus[3] aliique episcopi aliquando sustulerunt cultum, errore populi nonnullis tanquam beatis tributum[4].

Omni igitur tempore extitit certus canonizandi ritus, qui antiquitus simplicior, postea pluribus solemnitatibus auctus est. In primis Sanctorum vita, virtutes, miracula inquirebantur et discutiebantur, et audiebatur judicium ecclesiasticum, quo iliis publicus cultus, cujus initium in elevatione eorum corporum consistebat, decernebatur. Hunc cultum publicum episcopi decernebant in suis dioecesibus, eratque species canonizationis particularis seu potius beatificationis; quae, dum aliorum episcoporum approbatio, Romanique Pontificis expressus vel tacitus consensus accedebat, fiebat universalis et rationem canonizationis accipiebat. RR. quippe Pontifices tum ante tum post Joannem XV in decernendo martyribus et confessoribus cultu summum habuere jus. Postea Alexander III aliique deinceps Pontifices gravibus justisque de causis jus beatificandi et canonizandi servos Dei Apostolicae Sedi reservarunt. Notum autem est, quanta severitate Ecclesia judicium instituat de praeclaris seu heroicis virtutibus et miraculis eorum, de quorum canonizatione quaeritur, et nemini Sanctorum honores decernat, de cujus sanctitate post diligentissimam inquisitionem non constet[5].

Otto III imp. Occid. 109. Interea Ottoni II anno 983 defuncto, successit Otto filius ejus, rex Germaniae atque Italiae coronatus a Willegiso Moguntino et Joanne Ravennatensi archiepiscopis. Propter juniorem Ottonis aetatem regni administratio Willegiso archiepiscopo Moguntino, regis vero institutio Theophanoni matri, Adelaidi aviae et Gerberto monacho doctissimo demandata fuit. Anno 996 Otto III Romae a Gregorio papa V solemni ritu imperator coronatus est, imperavitque usque ad annum 1002.

Hugo Capet. rex Galliae 110. In regno Francorum anno 987 post mortem Ludovici V, proceres, ecclesiastici et laici, praetermisso Carolo duce Lotharingiae et Ludovici V patruo, regem elegerunt Hugonem Capetum, ducem Franciae et comitem Parisiensem, qui rebus fortiter gestis sui admirationem et spem magnam apud omnes exciverat. Ab eo tertia Francorum regum dinastia, Capetingorum di-

---

[1]) S. Augustin., *Brevicul. collat.* III, c. 13, n. 25.
[2]) D. Optat. Milevit., *Contra Parmen.* l. I, c. 16.—[3]) *Epist.* 51, l. 3.
[4]) C. Lupus, *Annot. ad IV concil. Roman. S. Leonis IX.*
[5]) Conf. Benedict. XIV, *De servorum Dei beatificatione et canonizatione.*

cta, coepit. Carolus dux Lotharingiae, jura sua armis vindicare tentavit; sed ab Hugone superatus et custodiae traditus, anno 991 obiit. Hugo autem usque ad annum 996 regnavit.

Hugo Capetus de republica bene meruit; sed turbas graves excitavit in causa Arnulphi archiepiscopi Rhemensis. Hic anno 988 Hugonis regis beneficio ad sedem Rhemensem evectus, quum anno sequente Carolus, dux Lotharingiae, proditione Adalgerii Rhemos occupasset, in suspicionem venit, quod ipse Carolo patruo suo civitatem prodidisset, quamvis urbis invasores et praedones excommunicasset. Rex eum synodali judicio subjicere cogitavit; sed Arnulphus negavit, se ab alio quam a R. Pontifice judicari posse. Quapropter utrimque legati Romam missi sunt. Verum rex morae impatiens, anno 991 tredecim episcoporum synodum Rhemis coegit, in qua ab Arnulpho confessionis et abdicationis libellus extortus et depositionis sententia in eum lata est. Postquae in locum ejus ordinatus fuit Gerbertus monachus, primo Ottonis III, deinde Roberti filii Hugonis praeceptor, Arnulphus vero custodiae traditus.

Quum haec cognovisset Joannes papa XV, omnes episcopos, qui Arnulphum deposuerant et Gerbertum ordinaverant, sacris interdixit. Rex eos defendere conatus est in epistola ad Pontificem data. Gerbertus episcopos excitavit, ut interdictum spernerent, neque legatum, si quem Pontifex mitteret, susciperent; praeterea ad defendendam causam suam multa petulanter et Apostolicae Sedi injuriosa scripsit. Joannes XV in Gallias legavit Leonem abbatem, qui anno 995 in synodo Mosonensi Gerbertum a sacris suspendit usque ad synodum Rhemensem, Kalendis Julii habendam. In hac synodo Gerbertus fuit depositus, Arnulphus restitutus et interdictum solutum. Verumtamen Arnulphus non nisi post mortem Hugonis regis sedem Rhemensem recepit. Gerbertus autem consiliis Leonis legati ad saniorem mentem reversus est, relictisque Rhemis transiit ad Ottonem III, poenitentiam egit, et quae male scripserat, emendavit, postea a Gregorio papa V creatus fuit archiepiscopus Ravennatensis, et post ejus mortem summum pontificatum accepit, ut infra videbimus[1].

111. In Hispania res Christianorum in magnum discrimen devenerunt. Etenim comites Castellae, Gallaeciae et Legionis a Ramiro rege III, qui anno 967 patri suo Sanctio I successerat, defecerunt et Veremundum II, Ordonii III filium, regem crearunt, unde bellum civile enatum est. Bello civili, anno 982 morte Ramiri extincto, accessit bellum Mauricum. Al-Manzor, Maurorum princeps, christianorum principum dissensionibus usus, in eorum regiones irrupit, Legionem aliasque munitissimas urbes cepit et vastavit, Christianos multos caedit, alios in montes Astu- Rerum status in Hispania

[1]) Aimo, *Vita S. Abbonis*; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 738 et seq.

riae et Gallaeciae fugavit; post haec exercitum duxit in Navarram; Garsiam regem superavit et in fugam egit; deinde invasit Gallaeciam, ejusque urbes Conimbriam, Compostellam et alias devastavit; occupavit etiam Castellam. Demum Veremundus rex, Garsias comes Castellae et Garsias Sanctius rex Navarrae, inito foedere et conjunctis viribus, Mauros aggressi sunt, et post acre certamen eos anno 998 vicerunt. Verumtamen his bellis mala ingentia ecclesiis illata sunt, et christiani principes non nisi post plures annos pluraque certamina res suas restituerunt.

Gregorius V pontifex an. 996 112. Postquam Joannes papa XV anno 996 e vita migrasset, favore Ottonis III, tunc in Italia agentis, ad summum pontificatum evectus fuit Gregorius V, antea appellatus Bruno, patria Germanus, regia Ottonis affinitate clarus, ejusque capellanus, litteris eruditus et ab adolescentia clero adscriptus[1]. Is eodem anno Romae Ottonem III imperatorem coronavit, et, ut fertur, in synodo coram eo habita, collegium septemvirum seu septem virorum, qui deinceps imperatorem eligerent, salva R. Pontificis confirmatione, instituit; sed huic de institutione septem electorum sententiae alii contradicunt[2].

Imperatore in Germaniam regresso, Crescentius patricius, qui ex arce Hadriana urbi tyrannice imperabat, Gregorium papam V ejecit, et in ejus locum intrusit Joannem episcopum Placentinum. Gregorius se contulit Ticinum, ibique coacta anno 997 synodo Crescentium anathemate perculit. Otto III audita Pontificis ejectione, in Italiam rediit, Gregorium V Ticino Romam reduxit, et Crescentium, expugnata arce Hadriana, capite mulctavit. Joannes vero antipapa, qui ex urbe fugerat, a militibus interceptus, auribus naribusque praecisis et oculis erutis, custodiae traditus fuit[3].

Gregorius V in sedem suam restitutus, anno 998 Romae viginti septem episcoporum synodum celebravit. In ea potissimum actum est de matrimonio Roberti regis Galliae, qui anno 996 patri suo Hugoni Capeto successerat, et Bertam Odonis comitis Aquitaniae viduam, quamvis suam consanguineam, uxorem duxerat. Pontifex conjugium Roberti cum Berta declaravit nullum, hanc et illum poenitentiae septem annorum subdidit, eisque anathema comminatus est, nisi se ab invicem separarent; episcopos vero, qui incestis nuptiis interfuerant, a communione suspendit, donec ad Apostolicam Sedem venirent satisfacturi; mandavit etiam Roberto regi, ut Arnulphum, sub Hugone patre ejus archiepisco-

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 996.

[2]) Conf. Sandini, *Vitae RR. Pontif.* annot. 3 ad Gregor. V; ubi varias sententias de origine septem electorum imperii recitat; concluditque, tum post tum ante institutum electorum collegium, summum jus confirmandi electionem fuisse apud R. Pontificem.

[3]) Baronius et Pagi, ad an. 996-98.

patu Rhemensi privatum[1], restitueret. Robertus, caeterum valde plus, Pontificis monitis paruit, Arnulphum restituit, et dimissa Berta, uxorem duxit Constantiam, filiam Willelmi comitis Tolosani[2].

In eadem synodo Stephanus episcopus Vallavensis, depositus fuit, quod a Widone decessore suo, adhuc vivente, sine cleri et populi voluntate fuisset electus et a duobus tantum episcopis alterius provinciae ordinatus; hi duo episcopi a communione suspensi sunt, donec Sedi Apostolicae fecissent satis, et ad clerum populumque Vallavensem rescriptum, ut novum episcopum eligerent, qui a R. Pontifice consecraretur. Praeterea sedes Mersebergensis, quam Otto II consiliis Gisilarii, qui ab ecclesia Merseburgensi transierat ad metropolim Magdeburgensem, suppresserat, restituta fuit, et de Gisilario statutum, ut in sede Magdeburgensi permaneret, si cleri populique electione ad eam fuisset translatus, si sine eorum suffragiis, non tamen ambitionis causa, ad Merseburgensem sedem rediret, si vero ambitionis et avaritiae causa, utraque sede foret privatus[3].

113. Posterioribus hujus saeculi annis Religionis christianae professio aucta est in Russia. Jam saeculo praecedente adhortationibus Basilii imperatoris Graecorum, Ruthenì christianae fidei praecones susceperant, sed parum constantes in christianis sacris fuerunt[4]. Anno 955 Olga, quae defuncto marito suo Igore, Russorum res moderabatur, Constantinopoli baptismum et nomen Helenae suscepit; sed frustra ad baptismum hortata est filium suum Suetoslaum, nihil aliud ab eo accepit, quam ut neminem subditorum suorum ab amplectenda christiana Religione arceret. Eodem tempore S. Adalbertus sacram missionem ad Russorum gentem obivit; sed ex eorum finibus discedere coactus est. Tandem Wolodimirus, ab anno 980 summus Russorum princeps, expugnata Chersone in Tauria, cum Basilio II imperatore Graecorum pacem iniit, Annam sororem ejus in conjugem et occupatum territorium in dotem accepit ea lege, ut fidem christianam amplecteretur. Wolodimirus promissis stetit, anno 988 baptizatus est, cuncta idola in regno suo destrui jussit, suosque subditos ad suscipienda christiana sacra adducere conatus est. Episcopi et sacerdotes, qui cum Anna in Russiam profecti sunt, eam peragrantes populum instruxerunt et baptizaverunt; qui cum essent Graeci ubique ritus ecclesiae suae introduxerunt. Tunc Religio christiana per omnem Russiam propagata fuit, ecclesiae multae extructae, Chioviae metropolita, Novgorodae archiepiscopus et in tribus aliis locis episcopi constituti[5]. Russorum conversio

[1]) Vide pag. 87.—[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 772; Pagi, ad an. 998.
[3]) Labbe, loc. cit.—[4]) Vide pag. 51-52.
[5]) *Chronicon Mildensheim.* ad an. 959; Pagi, *Crit.* ad an. 941 et 959; Bolland., *Dissertatio de conversione Russor.* In *Actis SS.* tom. II Sept.

Hungaror. conversio 114. Eodem tempore Religionem christianam susceperunt Hungari. Hi saeculo praecedente occuparant Pannoniam et terras vicinas, in quibus christiana sacra pene deleverunt. Vidimus etiam quantas clades intulerint provinciis Germaniae. Circa medium hujus saeculi Evangelium inter eos annuntiatum est, et haud pauci baptismum susceperunt[1]. Ab Ottone M. ingenti clade affecti, pacem postularunt, quae anno 972 aut sequente inter Brunonem episcopum Verdensem, Ottonis legatum, et Geisam ducem Hungariae composita est, cujus inter alios fructus fuit, ut Geisa dux baptismum susceperit et Religio christiana in Hungaria libere annuntiari potuerit. Tunc Pilgrimus, episcopus Laureacensis seu Pataviensis, monachos et presbyteros in Hungariam misit, qui brevi tempore quinque circiter Hungarorum millia ad Fidem converterunt, uti idem episcopus scripsit in supra laudata epistola ad Benedictum papam[2]. Confestim plures Evangelii praecones e Germania et Italia in Hungariam profecti sunt, quorum opera credentium et ecclesiarum numerus auctus est. Anno 997 Geisae in ducatu successit Stephanus, filius ejus, sub quo tota gens ad christiana sacra conversa fuit. Is summo ardore propagandae Fidei in Hungaria et etiam in Transylvania, quam anno 1003 ducatui suo adjecit, adlaboravit, Evangelii praecones undique evocavit, plures episcopatus, quorum metropolis esset Strigonium, erexit et amplis redditibus dotavit, ecclesias et monasteria pro utroque sexu extruxit; de quibus omnibus ad R. Pontificem retulit. Silvester II, qui tum Apostolicam Sedem conscenderat, cuncta quae Stephanus pro Religionis propagatione et splendore constituerat, confirmavit, ei regis titulum, honorem et coronam a se benedictam, atque jus prae se ferendi crucem tanquam apostolatus insigne concessit. Regnavit Stephanus usque ad annum 1038, vitae sanctitate insignis, postea a Benedicto papa IX in Sanctorum numerum relatus est[3].

Relig. status in Dania 115. In Dania regnante Haraldo Religionis christianae professio plurimum aucta atque firmata fuit, ut supra diximus[4]. Verum Sueno, Haraldi filius, qui simul cum patre suo baptismum susceperat, sed deinde christianam fidem, abjecerat, regnandi impatiens, cum iis Danis, qui ethnicos ritus adhuc sectabantur, rebellionem excitavit, et patre suo caeso in bello, anno 985 regnum

---

[1]) Vide pag. 72.—[2]) Vide pag. 81.

[3]) Bolland., *Acta SS.* tom. I Sept. p. 456. — J. Schwart in opusculo: *Initia Religionis chr. inter Hungaros ecclesiae orientali asserta*, falso contendit, Hungaros Religionem christianam a Graecis et Stephanum titulum et coronam regiam ab imperatore Graecorum accepisse. Ejus commenta confutarunt J. Stiltingius, Bollandista, in commentario erudito ad vitam S. Stephani, et A. F. Kollar, *Historia diplomatica apostolicorum Hungariae regum*, l. 1, c. 2.

[4]) Vide pag. 71.

capessivit. Tunc christiana religio in Dania in summum discrimen devenit. Sueno enim, quemadmodum ethnicis promiserat, deorum cultum restituit et Christianos persecutus est; at brevi post implicitus bello cum Erico rege Suecorum, victus et e regno pulsus, quatuordecim annis exulavit in Scotia; anno 994 post mortem Erici in Daniam regressus, iterum ab Olavo, Erici filio et successore, ejectus fuit. Has calamitates sibi propter desertam Religionem christianam divinitus immissas reputans, ad illam se ex animo convertit, et deinceps eidem constanter inhaesit; cum Olavo rege Suecorum foedus iniit, regnum Daniae recepit et a vexandis Christianis abstinuit[1].

116. Anno 999 Gregorius papa V vita excessit. In ejus locum favente Ottone imperatore III subrogatus fuit Silvester II, antea appellatus Gerbertus, primo monachus et Ottonis III atque Roberti regis Galliae praeceptor, deinde Rhemensis et postea Ravennatensis archiepiscopus, ut vidimus[2]. Eum praestigiis deditum et artibus magicis pontificatum fuisse consecutum, calumniatus est schismaticus Benno, pseudo-cardinalis sub Gregorio papa VII. Eamdem calumniam, cui forsan occasionem dedit singularis hujus Pontificis in matheseos et philosophiae arcanis peritia, postea nonnulli litteris mandarunt. Praeterea ejusmodi accusatio destruitur tum elogio, quod Sergius papa IV in basilica Lateranensi ad tumulum Silvestri II posuit, tum egregiis laudibus, quibus Ditmarus episcopus Merseburgensis[3], Hilgaldus monachus Floriacensis[4], aliique scriptores aequales hunc Pontificem celebrarunt. Commentitia pariter et falsitatum plena est constitutio, in qua Silvester II legitur pontifex creatus ab Ottone augusto[5]. Silvester II pontifex an. 999

Silvester II Stephanum ducem Hungariae, propter praeclara merita de fidei christianae propagatione regis honore et nomine auxit, ut diximus, eique et successoribus jus prae se ferendae crucis tribuit[6]; in Polonia civitatem Gnesnensem archiepiscopali sede donavit, cui tres sedes episcopales, Cracoviensis, Uratislaviensis et Colbergensis, subditae sunt; vita excessit anno 1003, et inter alia ingenii sui monumenta reliquit librum de geometria, librum de numeris, sermonem de informatione episcoporum, pluresque epistolas, quas antequam esset pontifex, scripsit[7].

117. Silvestro II in summo pontificatu suffectus est Joannes XVII, Romanus; qui quamvis inter legitimos hujus nominis Pontifices esset XVI, cum Joannes dictus XVI, in locum Gregorii V intrusus, fuerit antipapa, se tamen Joannem XVII nuncupa- Joan. XVII et XVIII pontifices an. 1003

---

[1]) Adam. Bremens., *Hist. eccl.*; Saxo Grammatic., *Histor. Danor.*; Pontoppidan., *Annales eccl. Danicae diplomat.*
[2]) Vide pag. 87.—[3]) *Chron.* l. VI.—[4]) *Vita Roberti regis.*
[5]) Pagi, *Crit.* ad an. 999.—[6]) Vide pag. 90.
[7]) Apud Duchesne, *Scriptor. Franc.* tom. II.

vit, idque tum hic tum alii Pontifices in simili casu optima ratione fecerunt, ne epistolae et bullae sub pseudo-pontificum nomine sparsae cum actis legitimorum Pontificum confunderentur[1]. Joannes XVII post menses fere sex die septima Decembris 1003 e vita migravit.

Post novemdecim dies in ejus locum subrogatus fuit Joannes XVIII, Romanus, cognomento Fusanus, qui annis quinque et totidem mensibus pontificatum gessit. Is legatum misit in Germaniam ad consecrandum novum archiepiscopum Magdeburgensem, qui Romam venire non poterat, ut secundum ecclesiae suae privilegium a Pontifice ipso consecraretur[2]; S. Henrico regi Germaniae potestatem fecit erigendi episcopalem sedem Bambergae.

Eccl. status in Germania et Anglia

118. S. Henricus, antea dux Bavariae, anno 1002 defuncto Ottone III ad regnum Germaniae electus et a Willigiso archiepiscopo Moguntino coronatus fuit; anno 1004 fugato Arduino, qui regnum Italiae arripuerat, Ticini coronatus fuit rex Longobardiae, et post annos decem Romae a Benedicto papa VIII solemni ritu imperator inauguratus est; obiit anno 1024. Religionis atque reipublicae paci, prosperitati ac splendori adlaboravit; tantae fuit castimoniae, ut cum S. Cunegunda conjuge continentiam coluerit, tantaeque pietatis, ut Sanctorum honores meruerit[3].

Quum disciplina ecclesiastica in clero ac in populo esset reformanda, Henricus rex anno 1005 episcopos Germaniae convocavit Tremoniam in Westphalia; multumque coram eis questus de abusibus et vitiis, quae invaluerant, eosdem instanter hortatus est ad illa corrigenda et ad restituendam veram pietatem. Episcopi plura constituerunt, quibus leges ecclesiasticae in pristinum statum revocarentur, abusus pravique mores corrigerentur[4]. Anno 1007 rex alteram synodum coegit Francofordiae, in qua ex consensu et secundum diploma Joannis papae XVIII sedes episcopalis erecta est Bambergae, sub speciali protectione Sedis Apostolicae subdita metropolitae Moguntino[5]; alias deinceps ad instaurandam disciplinam ecclesiasticam in Germania synodos celebrandas curavit. Supersunt adhuc viginti canones synodi Salegunstadiensis, quam anno 1022 Arido archiepiscopus Moguntinus habuit cum quinque episcopis suffraganeis. In istis canonibus praeter alia quatuor temporum et aliorum dierum jejunia ordinantur; nuptiarum celebratio prohibetur ab Adventu usque ad octavas Epiphaniae et a Septuagesima usque ad octavas Paschae; vetatur, ne patroni laici ecclesias presbyteris commendent inconsulto episcopo; obviam itur fraudibus impoenitentium, qui ut statutas poenitentiae leges declinarent, Romam ibant ad impetrandam per obreptionem a Papa indulgentiam[6].

---

[1]) Papebroch., *Conatus chron. hist.*; Pagi, loc. cit. ad an. 998.
[2]) Ditmar., *Chron.* l. V.—[3]) Bolland., *Acta SS.* 15 Jul.
[4]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 783.—[5]) Ibid.—[6]) Ibid. p. 844.

In Anglia sub Ignavo Ethelredo, qui ab anno 978 regnum tenuit, Dani piraticis suis incursionibus mala grandia reipublicae intulerunt. Cum vero anno 1002 rex ferali consilio omnes Danos, in regno degentes, viros, mulieres et infantes, una eademque die D. Britio sacra necari jussisset, Sueno Danorum rex, validissimam classem in Angliam trajecit, provincias et urbes direpsit usque ad annum 1007, quo Ethelredus ingenti pecuniae vi ab eo pacem redemit. Ad reparanda vero mala, ecclesiasticae atque civili rei per Danorum incursiones illata, rex e consilio Elphegi archiepiscopi Cantuariensis et Wulstani Eboracensis anno 1009 generalem procerum ecclesiasticorum et laicorum synodum indixit Aenhanii. Sanciti in ea fuerunt duo et triginta canones, in quibus multa constituuntur pro reformatione morum in clero, in monasteriis et in populo; clericis maxime inculcatur continentia; populus excitatur ad sinceram pietatem et poenitentiam; incestuosa conjugia proscribuntur; incantatores, magi, venefici, meretrices e regno pelluntur[1]. Anno 1013 Sueno Danorum rex, rursus in Angliam irrupit, eamque pene totam subegit; sed anno sequente repentina morte sublatus est. Tunc bellum continuatum est inter Ethelredum ejusque filium Edmundum et Canutum Suenonis filium atque successorem. Anno autem 1016 Ethelredo et Edmundo defunctis, Canutus totius Angliae rex appellatus fuit. Hic christianam Religionem sincero animo professus est; publicum rerum statum, suis patrisque sui expeditionibus perturbatum, composuit; Anglis aeque ac Danis in concilio suo et publicis muneribus jus concessit; ecclesias et monasteria bello vastata, instauravit, legesque rei ecclesiasticae ac civili utiles tulit. Anno 1018 factus etiam rex Daniae, non tantum piraticis Danorum excursionibus finem constituit, sed et omnem ethnicismum in Dania abolevit et christianam Religionem in ea stabilivit. Anno 1027 voti causa Romam peregrinatus, ibi multa pietatis, et liberalitatis suae specimina dedit; regnavit usque ad annum 1035, propter res praeclare gestas Magni cognomentum adeptus[2].

Supra dictus Elphegus, archiepiscopus Cantuariensis, vir fuit et vitae sanctitate et ardore vere apostolico clarus; clerum et populum ad meliorem vitam revocare non destitit; multos a Danis captivos redemit; Danis Evangelium praedicavit, pluresque convertit; martyrium perpessus est anno 1012[3].

199. In Gallia ab anno 996 usque ad 1031 regnavit Robertus, filius Hugonis Capeti. Princeps fuit magna pietate in Deum et liberalitate in pauperes; multas aedes sacras et monasteria extruxit. De ejus cum Berta conjugio supra diximus[4]. Robertus rex Galliae, Alphonsus V rex Hispan.

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 789.
[2]) Adam. Bremens, *Hist. eccl.*; Alford., *Annal. Britann.*
[3]) Bolland., *Acta SS.* 19 April.—[4]) Vide pag. 88-89.

In Hispania anno 999 Veremundo regi successit Alphonsus V, ejus filius, qui usque ad annum 1027 regnavit; urbem Legionem, a Mauris direptam, instauravit; anno 1012 generalem procerum ecclesiasticorum et laicorum conventum indixit Legione, in quo praeter alia statutum est, ut in synodis seu comitiis primum res ecclesiasticae deinde negotia regum et populi tractarentur; ut abbates et monachi permanerent sub jurisdictione suorum episcoporum[1].

Sergius IV pontifex an. 1009

120. Anno 1009 Joanne papa XVIII vita functo, summo pontificatu auctus fuit Sergius IV, Romanus, episcopus Albanensis, qui propter reverentiam principis Apostolorum dimisso nomine Petri, quo antea appellabatur, assumpsit nomen Sergii, ut colligitur e sepulcrali ejus inscriptione, quae extat in basilica Lateranensi et recitatur a Baronio[2]. Obiit hic Pontifex die 18 Augusti 1012, liberalitate in pauperes caeterisque virtutibus clarus, nec immerito in menologio Benedictino recensitus.

Christianor. persecutio in Oriente

121. In Ægypto vero et in Palaestina Christiani gravem persecutionem perpessi sunt sub Hakem, Saracenorum Ægypti califa ab anno 996 usque ad 1020. Postquam is jam ab anno 1003 Christianos in Ægypto vexare coepisset, anno 1009 generalem contra eos persecutionem excitavit, quum secundum priscum morem magno numero in Terram sanctam devote peregrinantes, a Judaeis falso accusarentur, quod Palaestinam occupare intenderent. Christiani ad suscipiendos ritus mahometicos bonorum confiscatione aliisque poenis compulsi sunt, multi poenarum metu ad Islamismum defecerunt, multi interfecti aut graviter vexati sunt, basilica S. Sepulcri aliaeque ecclesiae dirutae.

Post paucos vero annos Hakem partim perterritus prodigiis, quibus ecclesia Bethlehemitica et monasterium montis Sinai a devastatorum manu fuerant conservata, partim permotus precibus Mariae matris suae, quae religione erat christiana, priora sua edicta revocavit, Christianis religionis libertatem et potestatem instaurandi suas ecclesias concessit, et iis qui persecutionis tempore mahometicos ritus susceperant, redeundi ad christiana sacra optionem dedit. Tunc rursum ex orbe christiano magnus peregrinorum numerus Hierosolymas perrexit et instaurandae basilicae munera detulit. Contra, quum supra dictae Judaeorum in Christianos calumniae per Occidentem fuissent vulgatae, Judaei e multis Galliae atque Germaniae urbibus ejecti sunt[3].

Bened. VIII pontifex an. 1012

122. Post obitum Sergii IV anno 1012 summus pontificatus demandatus fuit Joanni episcopo Portuensi, Gregorii comitis Tusculani filio, qui nomen Benedicti VIII assumpsit. Ei a nonnullis

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 818 —[2]) Ad an. 1012.
[3]) Ademar., *Chronicon*; Glaber Rodulph., *Hist.* l. III; Baronius et Pagi, ad an. 1009.

oppositus est quidam Gregorius, sed S. Henrici, regis Germaniae et Italiae, adventu factum est, ut Gregorius ab omnibus rejiceretur, Benedictus vero susciperetur. Anno 1014 Benedictus VIII S. Henricum ejusque conjugem S. Cunegundem, postquam is spopondit, se R. ecclesiam defensuram et Pontifici in omnibus fidem servaturum, Romae solemni ritu augustos coronavit. Imperator novo diplomate rata habuit cuncta beneficia atque jura, a Pipino, Carolo M. aliisque principibus R. ecclesiae concessa[1]. Pontifex ad preces imperatoris mandavit, ut Symbolum in sacris missarum solemniis caneretur. Posthaec anno incerto Pontifex synodum habuit Ticini, in qua e Patrum sententiis graviter disseruit de necessitate continentiae in clero, deque malis, quae ex incontinenti clericorum vita in Religionis detrimentum sequuntur; deinde septem decreta edidit, quibus feminae ab episcoporum contubernio arceantur sub exauctorationis periculo; clerici qui uxorem aut concubinam admiserint, deponuntur; filii clericorum, e quacumque muliere geniti, perpetuae servituti mancipantur. Quibus decretis Henricus imperator, rogante Pontifice, vim legis publicae per omnes suas ditiones addidit[2].

Quum anno 1016 Saraceni navigio in Italiam venientes, Lunam seu Lucam, Tusciae civitatem, occupassent, episcopum ex ea pepulissent, et omnem circum regionem devastarent; Benedictus papa S. Ecclesiae rectores et defensores congregavit excitavitque, ut arma ad repellendos hostes conferrent. Bellum institutum est, et post acerrimum trium dierum certamen Saraceni victi et paucis exceptis, internecione deleti sunt[3].

Eodem tempore Graeci imperium, quod in aliquibus Italiae inferioris partibus conservarant, extendere tentarunt, et R. Pontifici aliisque Italiae principibus minitabantur. Benedictus papa adversus eos destinavit exercitum sub ducatu Meli seu Rodulphi Normanni, qui in Apulia de Graecis praeclaras victorias retulit. Brevi post ingens Normannorum numerus e Normannia in Apuliam transiit. Verum Graeci saepius a Rodulpho victi, deinde eum superarunt, suaque arma usque ad romanos fines protulerunt. In his angustiis Pontifex anno 1020 iter suscepit in Germaniam, et Bambergae cum S. Henrico imperatore de repellendis Saracenis et Graecis contulit. Imperator Pontifici auxilium promisit, et in devoti animi sui significationem R. ecclesiae donavit civitatem Bambergam cum omnibus ejus juribus. Anno sequente Henricus copiosum exercitum in Italiam duxit; Graecis praelio victis, Beneventum, Capuam, Salernum, Neapolim, Trojam, aliaque loca ab illis occupata, recepit. Posthaec exercitum dysenteria correptum, in Germaniam reduxit[4].

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1014; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 813.
[2]) Labbe. ibid. p. 819. — [3]) Ditmar., *Chron.* l. VII.
[4]) Ditmar., ibid.; Leo Ostiensis, *Chron Cassin.* l. II.

Benedictus VIII summo pontificatu functus est usque ad annum 1024.

Fidei prop. inter populos septentr. et Slavos

123. Inter populos autem septentrionales propagandae et stabiliendae Religioni christianae ardore improbo adlaboravit Libentius, archiepiscopus Hamburgensis et Bremensis, qui anno 988 in locum Adaldagi subrogatus obiit anno 1013[1]. Ei successit Unwanus. Sed sub haec tempora ecclesiis, in Saxonia transalbina constitutis, grandis tempestas illata est a Slavis, inter Albim et Viadrum degentibus et Saxonum tributariis. Hos enim Bernardus, dux Saxoniae, iniquis pecuniarum exactionibus aliisque molestiis ita gravavit, ut et Religionem christianam, quam jam susceperant, et Saxonum dominium abjecerint, arma pro recuperanda libertate capessiverint, anno 1013 Saxoniam transalbinam invaserint, eam omni crudelitatis genere devastantes, ecclesias, urbes, agros ferro et igne destruentes, sacros ministros interficientes, cives partim morte partim servitute afficientes. Unwanus archiepiscopus in primis Bernardum ducem ad humaniorem mentem reduxit, deinde eum reconciliavit cum Henrico imperatore, quocum bello implicitus erat; post haec una cum duce rebelles Slavos ad pristinum obsequium et tributum pendendum suaviter revocavit, Christianos huc illuc dispersos recollegit, Slavos ad christianam Religionem reduxit, et omnium gratiam usque ad obitum suum (1028) meruit[2].

In Norwegia sub Hakone rege (938-63) multos quidem christianam fidem suscepisse diximus[3]; verumtamen natio idolorum cultui mansit addicta. Sub Olavo I, qui regnavit ab anno 996 usque ad 1000, Religio majora incrementa in Norwegia cepit. Is in Anglia baptizatus, opera sacerdotum Anglorum magnam subditorum partem ad christiana sacra adduxit, atque ethnicos ritus e regno eliminasset, si ditius vixisset; sed anno 1000 a Suenone Daniae et Olavo II Sueciae regibus devictus, se in mare projecit. Anno 1017 Olavus, regia stirpe oriundus, Norwegiam a Danorum et Suecorum dominio vindicavit, regnavitque usque ad annum 1033. Is christianae Religionis cultor eximius, novos Fidei praecones, episcopos et sacerdotes, ex Anglia et Germania in regnum suum vocavit, idola confregit, et sublatis ethnicae religionis reliquiis, christianam in omni sua ditione stabilivit; tantae fuit pietatis, ut post obitum suum Sanctorum honores meruerit[4].

In Suecia Religio christiana post aetatem S. Anscharii deperierat[5]. Initio vero hujus saeculi Olavus rex II S. Sigfridum epi-

---

[1]) Adam. Bremens., *Hist. eccl.* l. II; Bolland., *Acta SS.* 4 Jan.
[2]) Baron. et Pagi, ad an. 1012 et seqq.—[3]) Vide pag. 72.
[4]) Adam. Bremens., *Hist. eccl.* l. II; Bolland., *Acta SS.* 29 Jul.
[5]) Vide pag. 72.

scopum, qui cum aliis sacerdotibus Anglis in regiones septentrionales venerat, in regnum suum ad praedicandum Evangelium admisit, et brevi post cum multis aliis baptizatus fuit. Regis exemplum imitati sunt Sueci occidentales seu Gothi, in quorum civitate Scaren Sigfridus ex auctoritate Unwani, archiepiscopi Hamburgensis et legati apostolici, sedem episcopalem instituit. Sueci vero septentrionales tardius Fidem susceperunt. Anno 1024 Olavo II successit Jacobus Anundus, filius ejus, qui regnavit usque ad annum 1052, et patris sui pietatem imitatus, egregiam operam tulit propagandae Religioni christianae. Hanc demum saeculo XII omnes Sueci professi sunt[1].

In Dania Religio christiana de ethnica victoriam integram retulit sub Canuto rege, qui anno 1016 rex Angliae salutatus[2], paulo post et regnum Daniae consecutus est; christianam fidem per universam Daniam opera episcoporum et sacerdotum, quos ex Anglia in eam destinavit, propagandam et stabiliendam curavit; tres episcopatus, Lundensem in Scania, Ottiniensem in Fionia et Hafniensem in Seelandia, erexit, omnemque idololatriam e Dania eliminavit[3].

In Russia christianae fidei professionem plurimum auctam fuisse vidimus sub Wolodimiro[4]. Post ejus obitum (1015) dissidia de principatu et bella civilia inter ejusdem filios exorta sunt, quibus status publicus graviter quassatus fuit. Praevaluit tandem Jaroslaus, qui sublatis fratribus, principatu potitus, Religionis christianae propagationem, splendorem et stabilitatem promovit[5].

Jam ultimis saeculi praecedentis annis S. Adalbertus, episcopus Pragensis, Evangelium praedicare tentaverat Borussis, sed anno 997 ab iisdem interfectus est. Initio hujus saeculi S. Bruno, alias Bonifacius, illustri loco in Saxonia natus et a Tagmone archiepiscopo Magdeburgensi ex auctoritate Joannis papae XVIII archiepiscopus pro conversione infidelium consecratus, anno 1008 sacram ad Borussos missionem suscepit, sed eos obstinatos reperiens, Evangelium praedicavit in confinio Russiae, ubi anno sequente cum octodecim Christianis ab ethnicis interfectus fuit[6].

124. Postquam Benedictus papa VIII die nona Junii 1024 vita excessisset, summum sacerdotium demandatum fuit Romano, ejus fratri, qui nomen Joannis XIX assumpsit, seditque usque ad annum 1033. Is primo anno pontificatus sui excepit legatos imperatoris Graecorum et patriarchae Constantinopolitani, qui postulabant, ut ecclesia Constantinopolitana in suo orbe, quemadmodum Romana in toto orbe christiano, *Æcumenicae* seu universalis ti-

Joannes XIX pontifex an. 1024

[1]) Adam. Brem., loc. cit.; Bolland., *Acta SS.* 4 Febr.—[2]) Vide pag. 93.
[3]) Adam. Bremens., ibid.; Saxo Grammatic., *Hist. Danor.*; Pontoppidan., *Annal. eccl. Danor.*—[4]) Vide pag. 89-90.
[5]) Bolland., *Diss. de conversione et fide Russ.* praemissa tom. II *Act. SS.* mensis Sept.—[6]) Bolland., *Acta SS.* tom. III Jun. pag. 907.

tulum honoremque haberet. Verum Pontifex tantae Graecorum arrogantiae restitit[1]. Anno 1027 Conradum II magna cum pompa imperatorem coronavit.

Conradus II imperator 125. Conradus II cognomine Salicus, a Joanne XIX coronatus, antea dux Franconiae, anno 1024 post obitum S. Henrici rex Germaniae inauguratus fuit; tranquillitate ubique constituta, profectus est in Italiam et anno 1026 ab Heriberto archiepiscopo Mediolanensi rex Italiae coronatus, atque anno sequente Romae diademate augusti auctus, transiit in Italiam meridionalem, ubi a ducibus Longobardis Capuae et Beneventi atque a duce Graeco Neapolis fidem accepit, et Raynulfum Normannum comitatu Avernensi investivit, ut contra Saracenos, qui Siciliam, et contra Graecos, qui Apuliam et Brutiorum ora occupabant, bellum continuaret; in Germaniam redux, Leuticos, gentem paganam et barbaram, qui e paludibus circa mare Balticum egressi, Saxoniae provincias crudeliter devastabant, armis repressit; anno 1036 secundo Alpes superavit, ut dissidia litesque inter feudatarios seu vassallos et dominos eorum componeret; in generali conventu, anno sequente Ticini habito, secundum feudatarios contra eorum dominos sententiam dixit, et Heribertum archiepiscopum Mediolanensem atque episcopos Placentinum, Cremonensem et Vercellensem custodiae tradidit. Verum populis episcoporum causam defendentibus, dissensiones et turbae ita auctae sunt, ut imperator eas componere non valens, in Germaniam regressus sit; obiit autem anno 1039.

Camaldul. et Vallumbr. Ordines 126. Interea SS. Romualdus et Joannes Gualbertus de instauratione monastici instituti in Italia praeclare meruerunt. Romualdus anno circiter 956 illustri ducum Ravennatensium genere natus, ab adolescentia vitam eremiticam magno cum rigore duxit; deinde erigendis novis monasteriis et instaurandae collapsae disciplinae monasticae operam impendit. Anno 1018 cum nonnullis fratribus secessit in montes Apenninos, ubi in loco, qui Campus Malduli dicebatur, pro se et discipulis suis cellas eremiticas cum oratorio extruxit. Eorum vitae ratio rigida erat; in oratorio horis canonicis ad preces communes conveniebant; caeterum in cellis suis separatim vivebant, ne communi quidem mensa utentes; jejunium fere continuum et silentium per magnam anni partem observabant. His ita institutis S. Romualdus in aliis Italiae mediae regionibus vitam eremiticam valde rigorosam continuavit, ubique plures ad sui imitationem permovit, et eremitarum consociationes in diversis locis instituit. Tandem anno 1027 in monasterio Valle de Castro, quod in ditione Camerinensi extruxerat, animam Creatori suo reddidit[2]. Interim numerus eremitarum et cellarum in Campo Malduli successive augebatur, et quam-

[1]) Pagi, *Crit.* ad an. 1024. — [2]) Bolland., *Acta SS.* 7 Febr.

vis ii proprie essent Camaldulenses, etiam aliae eremitarum consociationes, quae S. Romualdi statuta observabant et Camaldulensium abbati subjectae erant, eodem nomine appellabantur. Jam plures ejusmodi societates sub communi abbate constitutae, novum Camaldulensium ordinem efformarunt, quem Alexander papa II anno 1072 publice approbavit. Quartus hujus ordinis abbas, qui eum ab anno 1082 regebat, novemque consociationes sub sua directione habebat, severa S. Romualdi statuta, quae victum et jejunium spectabant, aliquantulum mitigavit, feminas etiam ad observanda instituta Camaldulensia admisit, et in monasterio Boni Fontis, in valle monti adjacente constructo, vitam coenobiticam, institutis Camaldulensibus conformatam, introduxit. Quod exemplum cum alibi quoque observaretur, ordo ab hoc tempore in eremitas et coenobitas, sed sub ejusdem abbatis regimine constitutos, divisus est[1].

Paulo post S. Romualdum floruit S. Joannes Gualbertus, qui nobili Florentiae familia natus et a laxiori vivendi ratione revocatus, monasticum institutum S. Benedicti professus est. Anno circiter 1038 secessit in montes Apenninos, et in valle haud procul a Florentia sita, a densis montium adjacentium arboribus obumbrata, indeque Vallis Umbrosa dicta, monasterium extruxit, in qua cum discipulis suis vitam coenobiticam, regulae S. Benedicti secundum omnem rigorem observandae conformatam, professus est. Brevi post alia monasteria aedificavit. Nonnulla etiam antiqua coenobia reformationem ejus susceperunt ; quae omnia sub S. Joanne Gualberto ut supremo abbate coadunata, efformarunt novum ordinem Vallumbrosanorum, anno 1070 ab Alexandro papa II approbatum. Joannes illius ordinis fundator, obiit anno 1075, postea a Caelestino papa III in sanctorum numerum relatus[2].

127. In Gallia vero sub initia hujus saeculi mulier quaedam Itala, Aureliae degens, cum duobus clericis ecclesiae Aurelianensis, quos primo pietatis specie deinde voluptatis illecebris corruperat, infamem sectam instituit. Ii instauratis veterum Gnosticorum et Manichaeorum erroribus, rejiciebant vetus et novum Testamentum; mundum non a Deo creatum sed semper extitisse dicebant; Christum e Maria virgine natum, passum et resurrexisse negabant; Sacramenta baptismi et eucharistiae, invocationem Sanctorum, utilitatem et praemium bonorum operum rejiciebant; praeterea in nocturnis conventibus se promiscuae libidini aliisque nefandis actibus dabant. Jam plures e clero et populo Aurelianensi infami et occultae sectae adhaerebant, quum anno 1022 Arefasti *Manichaei Aurelian.*

---

[1]) A. Florentin., *Histor. Camaldul.* libri tres, Florent. 1575, in-4; J. B. Mittarelli et A. Costadoni, *Annales Camaldul.*, Venet. 4 vol. in-fol.
[2]) Bolland. *Acta SS.* tom. III Jul. p. 311.

nobilis Normanni artibus detecta et Roberto Francorum regi denuntiata fuit. Rex Aureliam profectus, episcoporum synodum coegit, ad quam sectarii numero quindecim perducti, errores suos primo dissimularunt, deinde confessi sunt. Episcopi omni modo, rationibus et comminationibus, eos convertere conati sunt, sed duo tantum errores suos ejurarunt, reliqui in haeresi obstinati, jussu regis extra muros vivi combusti fuerunt[1].

Benedictus IX pontifex an. 1033 128. Postquam Joannes papa XIX die octava Novembris 1033 e vivis discessisset, Theophylactus, Alberici comitis Tusculani filius et Benedicti VIII atque Joannis XIX nepos, patris potentia et pecuniae largitione summum pontificatum adeptus est, nomenque Benedicti IX assumpsit[2]. Quamvis Benedictus IX illegitima via cathedram Petri conscenderit, tantaque dignitate propter juniorem suam aetatem et pravam indolem esset indignus, Ecclesia tamen vitandi schismatis causa eum tanquam pontificem suscepit coluitque. « Tanta, observat Baronius, vigebat observantia toto « catholico orbe ergaRomanam ecclesiam, ut quemcumque audi« rent throno insidere Petri, colere eum et venerari non detracta« rent, cum non ipsum sedentem, sed eum, cujus vice sederet, in « primis attenderent[3] ».

Benedictus juvenili ardore abreptus, Sedem, quam tot Pontifices vitae suae sanctitate decoraverant, turpiter dehonestavit, non praedicatione sed conversatione, idest non falsa doctrina sed turpibus moribus. Pravis ejus exemplis effectum est, ut in variis provinciis dignitates ecclesiasticae pecunia emerentur, sacerdotes et nonnulli etiam episcopi legem continentiae spernerent, suosque filios beneficiorum ecclesiasticorum haeredes scriberent[4]. Anno 1044 Romani pravorum Benedicti morum pertaesi, eum e pontificatu et urbe deturbarunt, inque ejus locum constituerunt Joannem episcopum Sabinensem, qui sibi nomen Silvestri III dedit. Verum Benedictus ope comitum Tusculanorum post tres menses in urbem regressus, pontificatum recepit. Quum tamen in morum pravitate perseverans, cerneret se a clero et populo despici, eodem anno 1044 Joanni Gratiano archipresbytero, qui caeteris urbis clericis religiosior videbatur, non parva ab eo accepta pe-

---

[1]) Glaber Rodulphus, *Hist.* l. III, c. 8; L. Dacher., *Spicilegium*, tom. II, p. 670; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 836.

[2]) Glaber Rodulph., ibid. l. IV, c. 5.—Baronius et alii nonnulli suspicantur, mendum esse apud Glabrum Rodulphum, ubi legitur, Benedictum IX fuisse puerum ferme decennem, quum eligebatur; quia de re tam extraordinaria silent Hermannus Contractus, *Chron.* ad an. 1033; Leo Ostiensis, *Chron. Cassin.* l. II; Victor papa III, *Dialogor.* l. III, de Benedicto IX agentes. Accedit, quod S. Petrus Damiani scribat, Benedictum « ab exordio suae creationis usque ad finem semper « luxuriis inquinatum fuisse », quod non convenit puero decenni.

[3]) Ad an. 1033.—[4]) Victor papa III, *Dialogor.* l. III.

cunia summum sacerdotium cessit; ipse vero in propria se recepit castella. Joannes archipresbyter in sua consecratione suscepit nomen Gregorii VI, rexitque Ecclesiam duobus annis et octo mensibus[1]. An Pontificis hujus ordinatio fuerit simoniaca nec ne, disputant eruditi. Pagi cum aliis, quamvis Gregorium VI inter legitimos Pontifices numeret,eum tamen per simoniam summum sacerdotium accepisse existimat;Baronius vero et alii illum a simoniae labe vindicant et unice ad liberandam seu redimendam Ecclesiam pecuniam dedisse censent[2].

Ecclesiae romano catholicae hostes Benedicti IX et aliorum quorumdam Pontificum pravis exemplis abutuntur ad impugnandam incorruptam Ecclesiae veritatem et unitatem, sed frustra; nam qualescumque etiam fuerint isti Pontifices, quibus illi objiciunt pro sua dissensione, quod volunt, nihil id praejudicat veritati Ecclesiae, non enim ex personis fides, ut scribit Tertullianus, sed personae ex fide probantur[3].

129. In multis autem Occidentis provinciis,maxime in Gallia, paci et prosperitati rei tum civilis tum ecclesiasticae obstabant frequentia bella civilia et privata. Horum origo a saeculo superiore repetenda est. Jam tunc proceres, duces et comites, provincias atque civitates, quas antea sub regum potestate et ad eorum nutum administrabant, a regum dominio liberas reddere, sibi proprias vindicare et tanquam patrimonia ad haeredes suos transmittere coeperunt. Illorum exemplo etiam ii, qui minora feuda seu beneficia a regibus habebant, ea tanquam patrimonia defendere non verebantur. Inde regia potestas imminuta, regiminis unitas dissoluta, odia, dissidia, bella frequentia enata sunt. Accessit alia consuetudo prava, quae fere in legem abierat, nempe ut si quis occidisset quempiam, hujus propinquis liceret caedem ulcisci et quemvis ex propinquis interfectoris occidere. Unde effectum est, ut quisque privatus suam suorumque injuriam non in jure coram judice, sed ferro manuque persequeretur, et, ingravescente in dies hac consuetudine, provinciae Galliae caedibus, depraedationibus, incendiis devastarentur. Treuga Dei

Ad corrigenda haec mala et ad medendum morum corruptelae praesules Galli anno 1034 in Aquitania, deinde in aliis provinciis synodos habuerunt, unaque cum magnatibus seu proceribus laicis de restituenda pace et securitate publica contulerunt et leges ad extinguenda bella privata, caedes et depredationes condiderunt, sed quae parum observatae fuerunt. Demum anno 1041 in partibus Aquitanicis, deinde per totum Galliarum territorium ab episcopis simul et optimatibus sancitum fuit sub terrificis corporalium et spiritualium poenarum comminationibus, ut singulis

[1]) Idem, ibid.—[2]) Baronius et Pagi, ad an.1044.
[3]) *De praescript.* c. 3. Conf. pag. 56.

septimanis a vespere feriae quartae usque ad crepusculum feriae secundae a praeliis privatis,ultionibus, rapinis,caedibus, omnisque generis violentiis abstineretur in honorem Jesu Christi,qui istos dies praecipuis salutis humanae mysteriis consecrarat.Hae induciae nomen *Treugae Dei* acceperunt. Eas mox Henricus I rex Galliae sanctione regia munivit. Easdem postea etiam confirmaruut imperator aliique principes. Robur iis addiderunt RR. Pontifices; in primis Alexander III, qui anno sequente omnibus sub poena excommunicationis Treugam Dei observandam proposuit. Cumque non semel audaces illius praevaricatores divinos terrores fuissent experti, ea ipsa Treuga plurimum ad societatis bonum contulit[1].

Relig. status in Polonia et Hungaria

130. In Polonia post mortem Miecislai II (1034) respublica et Religio in magnum discrimen devenerunt. Per sex aut septem annos Polonia bellis civilibus caedibusque fuit quassata, neque sacris ministris neque ecclesiis parcitum, adeo ut haec regio in pristinam barbariem relapsura videretur. Tanta erat rerum perturbatio, ut Casimirus, Miecislai filius, clam aufugisset et Cluniaci monasticum institutum esset professus. Ad domestica Polonorum dissidia accesserunt hostiles incursiones Jaroslai Russiae et Praedislai Bohemiae ducis. Anno demum 1041 Poloni iis malis lacessiti, sibi mutuo injurias condonaverunt et in comitiis Gnesnensibus consenserunt, ut Casimirus ad ducatum revocaretur. Oratores Cluniacum missi sunt Casimirum rogaturi, ut afflictae et pene eversae patriae misertus, illius regimen susciperet. Respondit is, se utpote monachum professum et diaconum ordinatum, id facere non posse. Tunc oratores e consilio abbatis Cluniacensis Romam profecti sunt, et a Benedicto papa IX vel, ut aliis placet, a Clemente II impetrarunt, ut Casimirus ad principatum majorum suorum redire et uxorem ducere posset. Casimirus in Poloniam redux, restituendis rebus et reparandis malis egregiam operam navavit, monachos Cluniacenses in Poloniam vocavit; Mariam, Jaroslai Russiae principis sororem, uxorem duxit, et anno 1058 moriens, regnum undique pacatum reliquit filio suo Boleslao[2].

In Hungaria etiam post mortem S. Stephani (1038) Religioni tempestas grandis illata est. Stephanus regnum reliquerat Petro, nepoti suo, sed anno 1041 Hungari,rejecto Petro,regnum detulerunt Ovoni. Petri partes fortiter defendit S. Gerardus episcopus Morissenus, et Ovoni post tres annos et regni et vitae jacturam praedixit.Reipsa anno 1044 Ovo in bello contra Henricum III regem Germaniae occisus,et Petrus restitutus est.Verum post bien-

[1]) Glaber Rodulph., *Hist.* l. IV, c. 5, l. V, c. 1; Petrus de Marca, *Concordia imper. et sacerd.* l. IV, c. 14; Pagi, *Crit.* ad an. 1034 et 1041.—[2]) Duglossus seu Longinus, *Hist. Polon.* l. III; M. Cromerus, *De origine et rebus gestis Polon.* l. IV.

nium Hungari rursum dejecto Petro oculisque ei erutis, regnum obtulerunt Andreae ea lege, ut ethnicam religionem restitueret. Tunc cruenta persecutio contra Christianos excitata est, ecclesiae destructae, plurimi laici, clerici et episcopi, inter quos S. Gerardus Morissenus, interfecti. Verumtamen paulo post Andreas, regnum adeptus, persecutioni finem constituit, ethnicismum per totam Hungariam proscripsit et christianae Religionis professionem ubique restituit[1].

131. In Germania anno 1039 Conrado II successit Henricus III, filius ejus; qui pacem in Germania stabilivit, anno 1043 in comitiis, Constantiae ad Rhenum habitis, concordiam inter principes et magnates conciliavit et Treugam Dei, in Galliis institutam, introduxit; anno 1046 profectus in Italiam, Ticini rex Longobardiae coronatus est; tunc Romam perrexit, rebusque in urbe compositis, ut infra videbimus, a Clemente papa II imperator coronatus fuit, imperavitque usque ad an. 1056. Henricus III imp. Roman.

132. In Anglia Eduardus, sub regibus Danis Canuto, Haraldo et Hardecanuto exul, anno 1042 ad paternum solium revocatus est, regnavitque usque ad annum 1066. Princeps pietatis et castimoniae studio spectatissimus, singulari mansuetudine regnum moderatus est, magna apud suos reverentia, apud exteros metu fuit, leges optimas tulit et Religionis ac reipublicae prosperitati studuit. Ejus pietati aliquando obrepsit Goduinus comes, Emmam regis matrem accusando criminis cum Roberto archiepiscopo Cantuariensi; sed calumniam diluit regina castissima, nudis pedibus calcans novem ignitos vomeres. Eduardus virtutibus atque miraculis clarus, ab Alexandro papa III Sanctorum albo inscriptus fuit[2]. S. Eduardus rex Angliae

133. Vidimus supra, qua ratione Gregorius VI summum sacerdotium adeptus fuerit[3]. Erat tunc temporis status rerum tum in urbe tum in caeteris Italiae partibus admodum perturbatus, patrimonia Ecclesiae injuste detinebantur, sicariorum et praedonum ingens erat numerus, Romani in duas factiones, comitum Tusculanorum et Ptolomei civis Romani, erant divisi. Gregorius VI contra praedones, factiosos et possessionum ecclesiasticarum usurpatores exhortationibus, excommunicationibus, armisque usus est; nec tamen turbas componere valuit. Gregorius VI pontifex an. 1044

134. Henricus III rex Germaniae, cognito tristi urbis Romae et Italiae statu, anno 1046 cum conjuge sua Agnete, pluribus episcopis et exercitu in Italiam profectus est. Ticini rex Longobardiae coronatus, ad urbem Romam properavit; Sutrii plurimorum episcoporum, abbatum, clericorum et religiosorum monachorum synodum indixit pro componendis negotiis ecclesiasticis, maxime Romanae ecclesiae, quae tres simul pontifices, Benedictum IX, Clemens II pontifex an. 1046

---

[1]) Hermann. Contract., *Chronicon;* Bolland. *Acta SS.* 24 Sept.
[2]) Willelm. Malmesbur., *De rebus Angl.* l. II; Bolland., loc. cit. 13 Oct.—[3]) Vide pag. 101.

Silvestrum III et Gregorium VI, habere videbatur. Addit Leo Ostiensis, qui hoc ipso tempore floruit, Gregorium VI ab imperatore fuisse invitatum, ut synodo praesideret, quatenus, ejus causa ageretur, ipse tamen summus judex esset[1]. In hac synodo Silvester III rejectus fuit; Gregorius VI agnoscens, se non secundum canones fuisse constitutum, contestatus tamen, se bona intentione pecuniam dedisse Benedicto, sponte insignia pontificatus deposuit; Benedictus vero jam antea pontificatu cesserat, ut vidimus. His factis, omnes Romam progressi sunt, et congregatis in ecclesia S. Petri clero, populo et episcopis, qui synodo Sutrinae interfuerant, communi consensione in Petri Cathedram evectus est Suidgerus, Saxo, episcopus Bambergensis, qui nomen Clementis II assumpsit, eademque die Henricum III et Agnetem conjugem ejus augustos coronavit[2].

Imperator Gregorium VI, ne eo Romae praesente aliquid innovaretur, deduxit in Germaniam, ubi is e vita migrasse dicitur. Clemens II initio anni 1047 Romae synodum celebravit, in qua damnata simonia, qua sacrae ordinationes in multis provinciis contaminabantur, constitutum est, ut qui sacros ordines ab episcopo simoniaco scienter accepissent, non nisi post quadraginta dierum poenitentiam accepti ordinis ministerio fungerentur. In eadem synodo controversia inter Ravennatensem et Mediolanensem archiepiscopos, quis eorum in conciliis, absente imperatore, dextram Pontificis teneret, secundum Ravennatensem composita est[3].

Obiit Clemens II die nona Octobris 1047, cum sedisset novem mensibus.

Damasus II pontifex an. 1048

135. Post obitum Clementis Benedictus IX, quem supra pontificatu cessisse diximus, rursus in Petri cathedram irrupit. Romani vero legatos miserunt in Germaniam ad imperatorem, qui ei Pontificis obitum significarent, rogarentque, ut ad summum Ecclesiae regimen eligeretur Halinardus archiepiscopus Lugdunensis. Chronographus S. Benigni, hanc legationem ad imperatorem destinatam fuisse scribit, quod Henricus III data pecunia a Romanis accepisset, ut sine ejus assensu Papa non eligeretur[4]. Quum autem Halinardus Lugdunensis honorem pontificatus declinaret, imperator auditis episcoporum sententiis, Popponem episcopum Brixiensem in locum Clementis II designavit eligendum. Poppo magno cum honore a Romanis exceptus, decima septima die Julii 1048 inauguratus fuit sub nomine Damasi II. Eadem die Benedictus IX, ad meliorem mentem reversus, relicto pontificatu secessit in monasterium Cryptae Ferratae poenitentiam acturus. Damasus autem post viginti tres dies Praeneste obiit die octava Augusti 1048.

---

[1]) *Chron. Cassin.* l. II, c. 79; Bellarmin., *De Rom. Pontif.* l. II, c. 29.
[2]) Leo Ostiens., ibid.; Victor papa III, *Dialogor.* l. III; Baronius et Pagi, ad an. 1046.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 946. — [4]) Apud Pagi, *Crit.* ad an. 1049.

136. Defuncto Damaso II Sedes Apostolica vacavit sex mensibus. Henricus imperator per Romanorum legatos de morte Pontificis certior factus, Wormatiae magnum episcoporum et optimatum conventum tenuit, in quo unanimi omnium acclamatione summo sacerdotio dignus renunciatus est Bruno episcopus Tullensis, nobilissima Daspurgensi familia in Alsatia oriundus. Diu restitit Bruno, deinde urgente omnium voluntate victus assensit ea lege, « si audiret totius cleri ac populi Romani communem esse sine dissidio consensum », inquit Wibertus, ejus archidiaconus[1]. Bruno cum Everardo Trevirensi et Halinardo Lugdunensi archiepiscopis atque Hildebrando monacho Cluniacensi Romam tetendit, urbem nudis pedibus ingressus, a Romanis cum maxima exultatione exceptus et die decima secunda Februarii 1049 summo omnium, cleri ac populi, consensu in Petri cathedram evectus fuit sub nomine Leonis IX[2]. S. Leo IX pontifex an. 1049

Fuit Leo IX per omnia vir apostolicus, inquit Victor papa III, sapientia praeditus, religione conspicuus, omnique doctrina ecclesiastica apprime eruditus[3]. Sedit annis quinque et mensibus duobus. Negotia gravissima habuit explenda; disciplina enim ecclesiastica erat collapsa, simoniaca labes sacras ordinationes inficiebat, Normanni terras Apostolicae Sedis divexabant, Berengarius in Gallia sacrosanctam doctrinam catholicam impugnabat, Michael Caerularius, patriarcha Constantinopolitanus, instaurato schismate Photiano, ecclesiam Graecam a Romanae obsequio avellebat; in quibus omnibus sanctus Pontifex magno cum animo et singulari prudentia se gessit.

Anno primo pontificatus sui ad instaurandam disciplinam ecclesiasticam Romae cum episcopis Italis et Gallis synodum habuit, in qua conciliorum generalium et RR. Pontificum decretis praesertim contra simoniam et clericorum incontinentiam confirmatis, iterum simoniam damnavit et quosdam episcopos, hujus criminis convictos, deposuit; ne vero ecclesiae necessariis ministris destituerentur, si in omnes simoniace ordinatos secundum canonum rigorem animadvertisset, pro iis probavit supra relatum decretum Clementis II. In eadem synodo proscripsit incestas inter consanguineos nuptias, pluresque nobiles, ejusmodi conjunctionibus devinctos, separavit[4].

Posthaec iter suscepit transmontanum, ut ecclesiarum statum coram cognosceret; anno 1049 synodum celebravit Ticini, cujus acta deperdita sunt; inde imperatorem adivit in Saxonia agentem, qui Pontificem perduxit Coloniam. Pontifex visitata ecclesia Tullensi, transiit Rhemos, ubi die tertia Octobris 1049 cum viginti episcopis, quinquaginta pene abbatibus, aliisque ecclesiastici ordinis

---

1) *Vita S. Leonis IX*, l. II. — 2) Idem, ibid. — 3) *Dialogor*. l. III.
4) Wibert., *Vita S. Leonis IX*.

viris plurimis synodum celebravit. In ea episcoporum aliquot et abbatum simoniacorum causa cognita et judicata fuit; nonnulli episcopi et abbates, qui ad declinandam synodum profecti erant ad regiam expeditionem, excommunicati sunt; eadem poena affecti fuerunt quidam magnates propter incesta adulteria aut tyrannidem exercitam, canonesque editi duodecim contra simoniacas ordinationes et sacramentorum administrationes, contra clericos arma gerentes, contra usurarios et clericos atque monachos apostatas, contra incestas et adulterinas nuptias[1]. Absoluta synodo Leo IX profectus est Moguntiam, ubi aliam quadraginta episcoporum synodum habuit maxime ad simoniam et nefanda sacerdotum conjugia proscribenda[2]. In Italiam redux, transiit in Apuliam tum ad componenda illic ecclesiastica negotia tum ad conciliandam inter incolas et Normannos concordiam; anno 1050 Siponti synodum coegit, in qua duos archiepiscopos, qui pretio sacrum ministerium acceperant, ab officio deposuit[3]; eodem anno Romae quinquaginta et quinque episcoporum et quadraginta et quinque abbatum synodum habuit, in qua Dolensem et alios septem Britanniae minoris episcopos excommunicavit tum propter simoniacam labem tum propter contumacem eorum praesumptionem, qua ad Turonensis metropolitae obedientiam redire nolebant; in eadem synodo Gerardum, olim episcopum Tullensem, Sanctorum numero adscripsit[4]. Alteram anno sequente synodum Romae coegit, in qua Gregorius episcopus Vercellensis, adulterii et perjurii accusatus, sacro ministerio interdictus fuit, donec faceret satis; qui non multo post Romam veniens et satisfactionem promittens, priori officio restitutus fuit[5].

Anno 1052 sanctus Pontifex novum iter in Germaniam suscepit, ubi inter Henricum imperatorem et Andream regem Hungariae pacem conciliavit, Wolfangum et Erhardum, olim episcopos Ratisbonenses, in Sanctorum album intulit, Bambergam aliasque R. ecclesiae in Germania possessiones cum Henrico imperatore commutavit cum Benevento in Italia, copiasque militares ab eo accepit ad reducendos in ordinem Normannos[6]. Quae autem fecerit in causa Normannorum, Berengarii et Michaelis Caerularii, infra dicemus.

Viri illustres 137. Per priorem vero hujus saeculi partem praeter commemoratos jam Bonifacium Russiae apostolum, Elphegum archiepiscopum Cantuariensem, Libentium archiepiscopum Hamburgensem, Henricum imperatorem, Eduardum regem Angliae, aliosque, sanctitatis laude floruerunt, Heribertus archiepiscopus Coloniensis[7]; Fulbertus episcopus Carnotensis, qui etiam eruditione clarus re-

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1028.—[2]) Ibid. p. 1046.
[3]) Wibert., *Vita S. Leonis IX*, l. II, c. 4.
[4]) Labbe, loc. cit. p. 1052.—[5]) Ibid. p. 1066.
[6]) Pagi, *Crit.* ad an. 1052-53.—[7]) Bolland., *Acta SS.* 16 Mart.

liquit sermones, hymnos, prosas, epistolas, canonem poenitentialem et tractatum de vaticinio Jacobeo adversus Judaeos[1]; Godardus ex abbate Altahensi in Bavaria episcopus Hildesheimensis, qui tum de disciplinae monasticae et clericalis tum de litterarum instauratione bene meruit, scripsitque epistolas tenerrimae pietatis plenas[2]; Bruno filius Conradi ducis Carinthiae et episcopus Herbipolensis, qui Psalmos, Cantica et Fidei symbola commentariis illustravit[3]; Odilo abbas Cluniacensis, qui multa monasteria in Galliis fundavit et reformavit, scripsitque sermones, hymnos et epistolas[4].

Ingenii laude claruerunt praeter jam dictos Fulbertum, Godardum, Brunonem et Odilonem, Ditmarus e monacho Benedictino episcopus Merseburgensis, qui pius ac eruditus reliquit chronicorum septem libros[5]; Berno abbas Augiae Divitis, qui divina ac humana scientia clarus scripsit libellum de officio missae et vitam S. Udalrici episcopi Augustani[6]; Ademarus monachus coenobii Lemovicensis, qui dedit chronicon ab anno 829 usque ad 1029[7]; Hermannus cognomine Contractus, monachus Augiae Divitis, qui praeter alia reliquit chronicon a Christi nativitate usque ad suam aetatem[8]; Glaber Rodulphus, monachus Cluniacensis, qui scripsit vitas SS. Guilielmi et Benigni Divionensis atque historiarum libros quinque ab anno 990 usque ad 1046[9].

138. Interea Normanni, qui supra a Conrado II imperatore comitatum Averuensem in feudum acceperunt[10], novorum Normannorum e Gallia adventu aucti, bellum contra Graecos in Apulia prosecuti sunt, eos ex omni Apulia ejecerunt et anno 1043 Guilielmum, unum e ducibus suis, Apuliae comitem constituerunt. Verum posthaec Italos opprimere, civitates et ecclesias depraedari coeperunt. S. Leo papa anno 1050 frustra tentavit eos a prave coeptis cohibere. Ii arma sua proferentes, civitatem Beneventum, quae ad R. ecclesiam pertinebat, oppugnarunt. Pontifex exercitum contra hostes destinavit; verum post acre certamen anno 1053 exercitus Pontificis prope Dragonaram victus et S. Leo ipse in urbe Civitella a Normannis interceptus est. Hi Pontificis praesentia et religiosa exhortatione permoti, magna cum reverentia ejus consilia et monita susceperunt; Hunfridus comes Apuliae, Richardus comes Aversae, Rogerius Guiscardus et alii eorum proceres vassallorum more fidem suam Pontifici obligarunt, eumque Normanni in Italia

1) Ibid. 10 April. Opera ejus edidit C. De Villiers, Paris. 1608 in-8.
2) Ibid. 4 Mai. Epist. ejus edidit D. Pez in *Cod. dipl. hist.* p. 133.
3) Ibid. tom. IV Mai. Opera ejus extant in *Biblioth. PP.*
4) Ibid. 1 Jan. Opera ejus edidit Marrier in *Biblioth. Cluniacens.*
5) Dresdae 1790.—6) In *Biblioth. PP.* Ludg. tom. XVIII.
7) Apud Rivet, *Histoire litt. de la France.*
8) Apud H. Canis., *Lect. antiq.* tom. I.
9) Apud. Rivet, loc. cit.—10) Vide pag. 98.

honorifice Beneventum perduxerunt. Ex hoc tempore Normanni extiterunt fideles Apostolicae Sedis defensores, et Apulia, Sicilia, aliaeque Italiae inferioris provinciae, quas ii pedetentim, pulsis Graecis et Saracenis, occuparunt, venerunt sub summum dominium Apostolicae Sedis, a qua Normannorum duces illarum provinciarum investituram acceperunt[1].

Afric. eccl. status

139. Eodem anno 1053 Leo papa epistolam scripsit ad Thomam archiepiscopum Carthaginensem in Africa, in qua jura metropolitica, quae episcopus Gummitanus usurpare praesumpserat, vindicavit asseruitque archiepiscopo Carthaginensi, qui eis a priscis temporibus potitus fuerat. In eadem epistola Pontifex deplorat tristem ecclesiarum in Africa statum, in qua olim terceni et amplius, nunc vero dumtaxat quinque episcopi numerabantur, in qua quondam innumerabilis grex, nunc autem pauculae oves inveniebantur[2].

Berengarii haeresis

140. In Galliis vero sacratissimum hucusque in utraque Ecclesia, graeca ac latina, dogma de reali corporis et sanguinis Christi praesentia in sanctissima Eucharistia inficiatus est Berengarius, ecclesiae Audegavensis archidiaconus; vir audaci et versatili ingenio, novaque dicendi spiritu excitatus, substantialem conversionem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, horumque realem praesentiam in sanctissima Eucharistia rejiciens, contendit, Eucharistiam esse solum signum seu figuram corporis et sanguinis Christi. Nonnulli arbitrantur, eum non negasse realem corporis et sanguinis praesentiam, sed solum substantialem panis et vini conversionem, sicque docuisse errorem, qui appellatur *impanationis;* at illud difficulter conciliatur cum scriptis eorum, qui Berengarii doctrinam ab initio confutarunt, cum actis synodorum, in quibus ejus errores condemnati sunt et cum ipsius Berengarii litteris. Forte id provenit a versatili novatoris ingenio, nunc hoc, nunc illud adstruentis.

Quam primum Berengarii doctrina innotuit, Christianorum omnium aures offendit, a viris eruditis confutata et a RR. Pontificibus et episcopis in synodis damnata fuit. In primis Adelmannus, scholasticus Leodiensis, postea episcopus Brixiensis, quondam Berengarii sub Fulberto magistro socius, et Hugo episcopus Lingonensis, datis ad Berengarium ipsum epistolis, errores ejus confutarunt, catholicam doctrinam defenderunt, eumque ad saniorem mentem hortati sunt[3]. Lanfrancus monachus Beccensis, postea archiepiscopus Cantuariensis, tum disputatione tum scripto Berengarii haeresim refutavit[4]. Theoduinus episcopus Leodiensis, ca-

[1]) Wibert., *Vita S. Leonis IX*; Baronius, Pagi, ad an. 1052-53.
[2]) Apud Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 972.
[3]) Adelmanni epistola exstat in *Biblioth. PP.* tom. XVIII, p. 438; epistola seu tractatus Hugonis in appendice ad opera Lanfranci.
[4]) *Libellus de corpore et sanguine Domini in Eucharistia.*

tholicum dogma de reali praesentia e Patrum sententiis docte stabilivit in epistola ad Henricum regem Francorum [1]. Witmundus seu Guitmundus, e monacho S. Leufredi cardinalis episcopus Aversanus, idem dogma contra Berengarii errores defendit in tractatu de corpore et sanguine Domini[2]. Post hos adversus eumdem Berengarium Algerus, canonicus et scholasticus Leodiensis, scripsit libros tres de sacramentis corporis et sanguinis Domini[3]. Anno 1050 Leo papa IX in Romana et Vercellensi synodis doctrinam Berengarii damnavit, eum anathemate perculit et librum Joannis Erigenae, quo ille gloriabatur, igni tradidit. Eodem anno in conventu Brienensi Berengarius tam luculenter confutatus est, ut quasi elinguis Joannem Erigenam ejusque errores damnarit. In magna autem synodo episcoporum, doctorum et procerum, eodem anno Parisiis habita, non tantum Berengarius eique adhaerentes damnati sunt, sed etiam convenit, ut armata manu, si necesse foret, haeresis extirparetur[4].

Ex hoc tempore Berengarius minori quidem audacia sed majori astutia errores suos tuitus est. Quapropter Victor papa II, Leonis IX successor, anno 1055 in synodo Florentina decessoris sui decreta confirmavit. Eodem anno in synodo Turonensi sub Hildebrando, Apostolicae Sedis legato, Berengarius, a Lanfranco haereseos convictus, eam ejuravit et catholicam doctrinam professus est[5]; verum paulo post ejuratam haeresim resumpsit; quapropter Nicolaus papa II anno 1059 Romae centum et tredecim episcoporum synodum coegit, in qua Berengarius perversa sua scripta cum libro Joannis Erigenae in ignem conjecit et secundum praescriptam sibi formulam errores suos ejuravit, catholicamque doctrinam professus est[6]; at brevi post pristinos errores rursus tradidit. Alexander papa II eum frustra ad meliorem frugem reducere conatus est. Anno 1079 in Romana synodo sub S. Gregorio papa VII Berengarius rursus ejurata haeresi, fidei formulae subscripsit[7]; sed eheu! in patriam redux fidei subscriptionem quasi metu extortam revocavit et ipsius Pontificis fidem calumniando suspectam reddere conatus est. Demum anno 1080 in Burdigalensi synodo iterum catholicam fidem professus, secessit in insulam SS. Cosmae et Damiani prope Turones, ubi secundum aequalium scriptorum testimonia et receptam apud Turonenses traditionem inter poenitentiae exercitia obiit anno 1088[8].

---

[1]) Apud Mabillon, *Analect.* tom. IV, p. 396.
[2]) In *Biblioth. PP.* tom. XVIII.
[3]) Emendatius edidit, adjectis notis et praefatione, J. B. Malou, in Univers. cath. Lov. prof., Lovanii 1847 in-32.
[4]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1052-59. — [5]) Ibid. p. 1079-81.
[6]) Ibid. p. 1010. — [7]) Idem, tom. X, p. 378.
[8]) Conf. Mabillon, *Dissert. de Berengarii damnatione, relapsu et poenitentia*, in *Analect.* tom. II, p. 477.

M. Caerular. schisma graecum 141. In Oriente teterrimi schismatis fundamenta posuit, seu schisma quondam a Photio excitatum et post ejus mortem sopitum, instauravit Michael Caerularius, patriarcha Constantinopolitanus, vir turbulenti ingenii summaeque ambitionis. Is non tantum aecumenici patriarchae appellationem et in Alexandrinum atque Antiochenum patriarchas auctoritatem usurpare tentavit, sed totam ecclesiam Graecam a communione cum Latina avellere conatus est. In hunc finem anno 1053 suo et Leonis Achridensis in Bulgaria metropolitae, quem uti Nicetam monachum Studitam schismatici consilii socium habuit, nomine epistolam scripsit ad Joannem Tranensem in Apulia episcopum, in qua ecclesiam Latinam magnis quidem cum conviciis sed misellis ex rationibus accusabat, quod in conficienda eucharistia uteretur pane azymo, carnem suffocatam ederet, die sabbato jejunaret, et in quadragesima non caneret Alleluja; admonuit episcopum Tranensem, ut istam epistolam inter Latinos propagaret. Ea autem, quae Michael Caerularius exprobrabat Latinis, non esse legitimas causas sed futiles querendi praetextus, manifestum est. Eodem tempore audax Caerularius omnes Latinorum in urbe Constantinopoli ecclesias claudi et monachos ritus latini e coenobiis suis ejici jussit[1].

S. Leo IX de his certior factus, prolixam, eruditam et gravem epistolam ad Michaelem scripsit, in qua unitatem Ecclesiae et Apostolicae Sedis auctoritatem egregie defendit, Michaelis audaciam et pessimos effectus, qui ex ea sequi possent, ostendit perstrinxitque, et eum ad resipiscentiam hortatus est[2]. Michael, sive jussu imperatoris Constantini Monomachi sive minis civium erga R. ecclesiam magis devotorum, permotus, litteras pacis conciliatrices ad Pontificem reddidit. Quapropter Leo IX Constantinopolim legavit Humbertum cardinalem episcopum Silvae Candidae, Petrum archiepiscopum Amalphitanum et Fridericum R. ecclesiae diaconum, eisque litteras dedit ad Michaelem patriarcham et Constantinum imperatorem[3]. In epistola ad patriarcham Pontifex confutavit accusationes seu opprobria, ab eo ecclesiae Latinae facta, illumque redarguit, quod nomen patriarchae oecumenici et auctoritatem in patriarchas orientales usurpare tentarit. Pontificis legati initio anni 1054 Constantinopolim pervenerunt et ab imperatore honorifice excepti sunt. Cardinalis Humbertus imperatori obtulit scriptam opprobriorum Caerularii contra ecclesiam Latinam refutationem in forma dialogi, quam imperator in graecum verti et Constantinopoli vulgari jussit. Idem Humbertus confutavit librum Nicetae monachi Studitae contra Latinos de azymis, de jejunio sabbati et de coelibatu clericorum,

---

[1]) Baron, ad an. 1053.
[2]) Apud Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 949.—[3]) Ibid. p. 977-81.

et Nicetam ad comburendum librum suum adduxit. Caerularius vero legatos Pontificis ne quidem ad conspectum suum admisit. Hi igitur videntes, illum omnem componendorum dissidiorum spem praecidere, in ecclesia S. Sophiae ante missarum solemnia contra obstinatum patriarcham scriptam excommunicationis sententiam posuerunt supra altare principale, deinde imperatore et optimatibus praesentibus anathema pronuntiarunt contra omnes, qui fidem R. Ecclesiae pervicaciter impugnaverint. His factis legati in Italiam regressi sunt.

Post eorum discessum Michael Caerularius contra litteras excommunicatorias legatorum, quos a Pontifice missos negabat, et contra omnes, qui ad eas componendas cooperati fuissent anathema pronuntiavit; et ad odium contra ecclesiam Latinam et schisma propagandum epistolam scripsit ad Petrum patriarcham Antiochenum, in qua conquestus est, quod patriarchae orientales nomen Pontificis in sacris diptychis conservarent et cum Azymitis communicarent; praeterea nova contra Latinos opprobria attulit, praesertim quod symbolo Constantinopolitano addidissent vocem *Filioque*. Respondit Petrus Antiochenus, plerasque res, quae Latinis vitio vertebantur, esse exigui momenti et tolerandas, illos quidem non esse probandos in additamento vocis *Filioque*, sed ideo pacem aut unionem haud esse rumpendam. Verum Caerularius istud consilium minime secutus, augendo schismati studuit usque ad obitum; non tantum retinendae patriarchicae dignitatis sed etiam imperatoriae potestatis obtinendae cupidissimus, anno 1059 propter seditiosos conatus ab imperatore Isaac Comneno in exilium ejectus fuit, in quo non multo post vita excessit[1].

Quamvis autem hoc tempore communio inter utramque ecclesiam, Graecam et Latinam, nondum abrupta fuerit, tamen Caerularius schisma instauravit, quod postea consummatum est et unionem ecclesiae Graecae cum Latina disrupit.

142. Postquam Leo papa IX die decima nona Aprilis 1054 ad coelestem vitam fuisset evocatus[2], Romani Hildebrandum, R. ecclesiae subdiaconum, legarunt ad Henricum imperatorem III, ut Gebeardum episcopum Aistetensem, Romam mittendum et in pontificem eligendum impetraret, quoniam in Romano clero non reperiretur persona idonea, Gebeardi vero prudentia atque peritia in rebus gerendis essent notissimae. Romanorum votis aegre assensit imperator, quod Gebeardi consiliis in omni negotio uteretur; aegrius acquievit Gebeardus, qui ab Hildebrando Romam perdu- Victor II pontifex an. 1055

[1]) Baron., ad an. 1053 et seq.; Leo Allat., *De libris ecclesiast. Graecor.* diss. II, et *De perpetua ecclesiae orient. et occident. consensione*, l. 2; J.B. Coteler., *Monumenta eccl. graec.* tom. II, p. 108; Martene, *Thesaurus anecdot.* tom. V.

[2]) Bolland., *Acta SS.* 19 April.

ctus, summa Romanorum laetitia susceptus et die decima tertia Aprilis 1055 pontifex inauguratus fuit sub nomine Victoris II[1].

Hic Pontifex eodem anno in frequenti synodo, Florentiae habita, decessoris sui contra Berengarium decreta confirmavit, bonorum ecclesiasticorum alienationem sub poena excommunicationis prohibuit, aliaque utiliter sancivit[2]. Quum autem restituendae disciplinae et extirpandis simoniae atque incontinentiae clericorum magno animo adlaboraret, tantam quorumdam invidiam subiit, ut ei in calice venenum a subdiacono fuerit propinatum, sed periculo ereptus est modo miraculoso[3]. Anno 1056 ab Henrico III in Germaniam vocatus, morienti imperatori apostolicam benedictionem largitus est, ejus filium quinquennem, Henricum IV, a patre e procerum consensu in successorem designatum, in suam tutelam suscepit, rebusque Germaniae compositis et pace inter principes conciliata, in Italiam regressus est. Idem Pontifex Hildebrandum R. E. cardinalem legavit in Gallias tum ad corrigenda ecclesiarum mala tum ad cognoscendas quorumdam episcoporum causas.

Synodi in Gallia et Hispania

143. Hildebrandus demandata sibi a Victore II legatione sollicite perfunctus est; anno 1055 ad extirpandam simoniam in provincia Lugdunensi synodum coegit, in qua cum episcopum simoniacum ad criminis confessionem miraculo adegisset, quadraginta quinque episcopi et viginti septem alii ecclesiastici praelati se simoniae reos confessi sunt, seque sponte dignitatibus suis abdicarunt[4]. Aliam eodem anno synodum Hildebrandus habuit apud Turones, in qua Berengarius haeresim suam abjuravit. In eadem synodo Henricus imperator III per legatos questus est, quod Ferdinandus rex Castellae et Legionis contra jus moremque majorum nomen imperatoris sibi arrogaret; Victor papa de ea re interrogatus, mandavit Ferdinando, ut nomen imperatoris dimitteret; quod hic e procerum consilio fecit[5]. Anno 1056 Victor papa synodum cogendam jussit Tolosae, ad quam vice sua direxit Rambaldum Arelatensem et Pontium Aquensem archiepiscopos. In ea editi sunt tredecim canones praecipue contra simoniacas ordinationes, incontinentiam clericorum, adulterinas et incestas nuptias[6].

In Hispania etiam, in qua principes christiani Legionis, Castellae, Aragoniae et Navarrae de Mauris inter se divisis plures victorias retulerant, finesque suorum regnorum protulerant, restituendae disciplinae ecclesiasticae adlaboratum fuit. Anno 1050 Ferdinandus, rex Legionis et Castellae, proceres ecclesiasticos et laicos convocavit in castro Coyaco in dioecesi Ovetensi. Condita illic sunt tredecim capitula, in quibus inter alia constitutum fuit,

---

[1]) Leo Ostiens., *Chron. Cassin.* l. II, c. 89; Herman. Contract., *Chron.*—[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, pag. 1079.
[3]) Lambert. Schafnaburg., *Chron.*—[4]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1080.
[5]) Ibid. p. 1081.—[6]) Ibid. p. 1084.

ut episcopi cum suis clericis ministerium ecclesiasticum fideliter exequerentur et vitam canonicam ducerent; abbates et abbatissae monasteria regerent secundum regulam S. Benedicti et per omnia subditi essent episcopis; laici nullam in ecclesias vel clericos potestatem usurparent; comites populum sibi subjectum secundum justitiam regerent; omnes fidem regi servarent, rex vero justitiam; et qui hanc constitutionem fregerit, sive rex sive comes, ecclesiastici vel laici ordinis, excommunicatus et dignitate sua temporali privatus esset[1]. An. 1060 episcopi novem convenerunt Jaccam, vetustam urbem Vasconum; adfuerunt etiam Ramirus rex Aragoniae ejusque filii et proceres. Tractatum illic fuit de reformandis moribus, bellorum tumultu depravatis, res ecclesiasticae secundum canonica decreta compositae, ritibus Gothicis subrogati Romani, et sedes episcopalis Osca translata est Jaccam[2].

144. Quum Victor papa II die 28 Julii 1057 decessisset, omnium uno consensu in ejus locum suffectus fuit Fridericus, Gozzolonis ducis Lotharingiae filius, abbas Cassinensis et R. E. cardinalis, qui nomen Stephani IX suscepit. Is confestim in disciplinae ecclesiasticae et morum reformationem incubuit; novis constitutionibus clericorum incontinentiam et connubia atque incestas consanguineorum nuptias proscripsit, Petrum Damiani, monachum S. Crucis ad montem Avellanum, sanctitate, eruditione et disciplinae ecclesiasticae studio clarum, creavit cardinalem; Stephanum cardinalem, Desiderium abbatem Cassinensem et Mainardum postea episcopum Silvae Candidae, legavit Constantinopolim cum litteris ad imperatorem Isaac Comnenum; Hildebrandum et Petrum Damiani cardinales atque Anselmum episcopum Lucensem legavit Mediolanum, ubi clericorum incontinentia et simonia ita erant communes, ut S. Araldus canonicus diaconus palam e suggesto contra ista vitia invehendum esse duceret. Hujus autem sancti viri et legatorum Pontificis opera effectum est, ut plerique fideles pravorum sacerdotum consortium vitarent et nonnulli clerici malos suos mores corrigerent; cum vero alii in prava vita pergerent, tristis divisio in ecclesia Mediolanensi exorta est, quae pluribus annis duravit. Deinde Stephanus papa Hildebrandum legavit ad Agnetem augustam, matrem Henrici IV regis Germaniae; prius vero e cleri populique Romani consensu decreverat, ut, si sibi ante Hildebrandi reditum mori contigisset, comitia pontificia usque ad ejus adventum protraherentur. Reipsa Stephanus IX haud multo post, 29 Martii 1058 Florentiae obiit[3].

Stephan. IX pontifex an. 1057

[1]) Ibid. p. 1064.—[2]) Ibid. p. 1111.
[3]) Leo Ostiens., *Chron. Cassin.* l. II, c. 97; Baronius et Pagi, ad an. 1057-58.

Nicolaus II pontifex an. 1058

145. Post Stephani IX obitum paucorum factio in Petri cathedram intrusit Joannem Mincium, episcopum Vellternum, qui assumpsit nomen Benedicti X. Quum frustra reclamassent cardinales, et Benedicti ordinationi opposuissent supra dictum Stephani IX decretum, dicto contra antipapam anathemate ab urbe discesserunt. Hildebrandus e Germania in Italiam redux, quum Benedicti intrusionem audivisset, Florentiae substitit, Romanorum primates litteris convenit, et accepto eorum consensu, die vigesima octava Decembris 1058 Senis in Pontificem eligi curavit Gerardum, Burgundum, episcopum Florentinum, qui nomen Nicolai II suscepit. Henricus IV electione probata, mandavit Godefrido duci Hetruriae, ut electum Romam duceret et Benedictum invasorem expelleret. Nicolaus II e cardinalium consilio synodum indixit Sutrii. Antipapa iis auditis, conscientiae remorsu tactus, sedem pontificiam reliquit et in propriam domum divertit. Quapropter Nicolaus II urbem ingressus et a clero populoque honorifice exceptus, die decima octava Januarii 1059 secundum morem consuetum inauguratus fuit. Paulo post Benedictus erratum suum correxit, seque ad pedes Pontificis projecit, qui eum episcopali et sacerdotali officio privatum ad laicam communionem admisit[1].

Nicolaus II nihil interiori cura egit, quam ut disciplinam ecclesiasticam restitueret; anno 1059 Romae centum et tredecim episcoporum, pluriumque abbatum, presbyterorum et diaconorum synodum habuit, in qua ad eliminanda schismata constitutum est, ut defuncto R. Pontifice, in primis episcopi cardinales convenirent et de electione novi pontificis diligenter tractarent, mox assumptis secum clericis cardinalibus, pontificem eligerent e gremio Romanae ecclesiae, si idoneus in ea reperiatur, deinde accedente reliqui cleri et populi Romani assensu atque imperatoris approbatione, electus consecraretur. Statutum etiam fuit, ut nemo missam audiret sacerdotis, quem certo sciret habere concubinam, ut sacerdos, diaconus et subdiaconus, qui concubinam duxerit aut ductam non reliquerit, neque missam neque evangelium aut epistolam legeret vel caneret, nec in presbyterio ad divina officia maneret aut partem reddituum ab ecclesia acciperet, ut ordinantes et ordinati per simoniam gradu suo deponerentur, ordinati vero a simoniaco sed gratis, per indulgentiam in acceptis ordinibus permanerent, ut qui cum uxore habuerit concubinam, communione privaretur, et nemo duceret uxorem e consanguinitate usque ad septimam generationem[2]. Absoluta synodo Nicolaus II profectus est in Apuliam, et eodem anno synodum habuit Melphiae, in qua sub anathematis periculo clericos ad dimitten-

[1]) Leo Ostiens., ibid. l. III; Lambert. Schafnaburg., *Chron.* ad an. 1058-59; Baron., ad an. 1058-59.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1099; Baronius et Pagi, ad an. 1059.

das uxores compulit. Ibidem quoque excepit Normannos, qui ei reddiderunt quascumque R. ecclesiae terras occuparant; Nicolaus eos ab excommunicatione absolvit et in gratiam Apostolicae Sedis recepit, Richardum principatu Capuano, Robertum Apulia, excepto Benevento, Calabria et Sicilia investivit, postquam vassallorum more R. ecclesiae fidem suam et annuum tributum jurassent; quo beneficio devincti Normanni, Pontifici grati animi vices reddiderunt, perduelles Praenestinos, Tusculanos et Nomentanos in ordinem redegerunt et in ditione pontificia tranquillitatem restituerunt[1].

Ad instaurandam disciplinam ecclesiasticam in Gallia Nicolaus papa eo legavit Stephanum cardinalem, qui anno 1060 in synodo apud Turones habita, decem capitula promulgavit contra simoniam, beneficiorum pluralitatem, incestas nuptias, clericos incontinentes et monachos apostatas[2]. Idem Pontifex novam legationem credidit Petro Damiani et Anselmo Lucensi ad ecclesiam Mediolanensem, qui postquam decreta Apostolicae Sedis e suggesto proclamassent, tandem Guidonis archiepiscopi ejusque cleri animos ad poenitentiam flexerunt. Quum autem vix ullus e clero esset, qui non erat vel pretio ordinatus vel foeda consuetudine maculatus, censuerunt legati, canonum rigorem in hoc negotio temperandum, simul tamen finem istis malis constituendum; quapropter ab archiepiscopo et clero exegerunt promissionem juratam et scriptam, qua se simoniam et incontinentiam execrari et utrumque malum extirpaturos polliciti sunt. Postquae legati eos constituta poenitentia reconciliarunt; praeterea decreverunt, ut non omnibus promiscue officium redderetur, sed iis, qui litteris eruditi, casti et morum gravitate honesti viderentur[3]. Verum post legatorum discessum Guido archiepiscopus, assiduis pravorum clericorum querelis et pene conviciis stimulatus, ad pristinum statum reversus est.

Nicolaus papa II obiit 22 Julii 1061.

146. Post ejus obitum orta est dissensio in eligendo successore. Episcopi Longobardi, simonia et incontinentia infames, cupientes pontificem sibi similem, primo Guibertum Parmensem, qui vice Henrici IV adhuc junioris Longobardiam gubernabat, deinde aulicos regis et aliquot episcopos Germaniae in partes suas pertraxerunt; cum his Basileae conciliabulum tenuerunt, in quo omnia Nicolai II acta et decreta rescindere atque abrogare ausi sunt. Id cardinales impulit, ut quamprimum Sedi vacanti prospicerent. Quapropter Stephanum cardinalem cum litteris legarunt ad Henricum regem Germaniae; sed pravis aulicorum ar-

Alexander II pontifex an. 1061

---

[1]) Leo Ostiens., *Chron. Cassin.* l. III; Baronius et Pagi, ibid.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1108.
[3]) S. Petrus Damiani, *Opuscul. V*; Baron., ad an. 1059.

tibus effectum est, ut Stephanus ne quidem in aula auditus, Romam redierit. Cum jam tribus fere mensibus Apostolica Sedes vacaret et Ecclesia in magno discrimine versaretur, cardinales, assentientibus clero et populo Romano, pontificem elegerunt Anselmum, patria Mediolanensem et episcopum Lucensem, vitae sanctimonia, eruditione et ecclesiastici regiminis peritia insignem, qui 1 Octobris 1061 sub nomine Alexandri II inauguratus est[1].

Cadalous antipapa

Quum vero perversi aulici Agneti augustae, Henrici IV matri, persuasissent, electionem Alexandri II esse factam in injuriam et contemptum regis, ea abjecto Alexandro, a duobus indignis episcopis, Vercellensi et Placentino, 28 Octobris 1061 eligendum curavit Cadaloum, episcopum Parmensem, illis simillimum. Hic assumpto nomine Honorii II, militibus stipatus Romam properavit, civesque pecunia corrumpere conatus est; sed opem ferente Godefrido duce Hetruriae, a Romanis turpiter repulsus, Parmam rediit. Anno sequente rursus, cum armata manu urbem ingressus est, sed mox a suis desertus, se ad Cencium in castro S. Angeli recepit.

Ad cohibendum et extinguendum schisma diligenter laboravit S. Petrus Damiani, litteris gravissimis antipapam ad cordis conversionem revocare conatus est, ad defendendam Alexandri II electionem doctum dialogum inter advocatum regium et defensorem R. ecclesiae scripsit, in quo ostendit, consensum imperatoris ad legitimam Pontificis electionem non esse necessarium, illum primis Ecclesiae saeculis ne quidem fuisse expetitum; postea imperatores propter difficiles temporum circumstantias id juris exercuisse e privilegio, cui propter urgentem necessitatem derogari potest; ante Alexandri electionem legatos fuisse missos ad regem, iisque per injuriam non auditis, Romanos jure et prudenter electionem peregisse. Litteras etiam scripsit ad Annonem archiepiscopum Coloniensem, cui principes Germani, amota Agnete augusta, junioris regis institutionem et regni administrationem commendaverant. Archiepiscopus consilio Petri anno 1062 Osborii synodum indixit, cui cum episcopis Germanis nonnulli Longobardi adfuerunt. In hac synodo Cadalous antipapa damnatus atque rejectus fuit. Post annos septem idem factum est in synodo Mantuana. Ex quo tempore Alexander II ubique in Germania ac in Longobardia susceptus, schisma vero extinctum est. Cadalous autem paulo ante mortem suam ab Alexandro papa veniam postulasse et accepisse dicitur[2].

Interea Alexander II anno 1063 Romae synodum habuit, in qua Leonis IX et Nicolai II decreta contra simoniacos et clericos

---

[1]) S. Petrus Damiani, *Opusculum IV*; Baron., ad an. 1061.

[2]) Baronius et Pagi, ad an. 1062 et seq.; Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1156 et 1179.

incontinentes renovavit confirmavitque, pluralitatem beneficiorum et incesta conjugia usque ad septimam generationem prohibuit[1]. In eadem synodo vel paulo post deposuit Petrum episcopum Florentinum. Hunc enim monachi Florentini palam arguebant, quod episcopatum pecunia accepisset, populumque monebant, ne ab eo aut ab ordinatis ab eodem sacramenta susciperet. Quum episcopus crimen negaret, magna orta erat dissensio in ecclesia Florentina; sed Petrus monachus Vallis Umbrosae, illum per ignis probationem palam convicit[2]. Anno 1065 Pontifex alteram synodum Romae habuit contra errorem incestuosorum seu quorumdam jurisconsultorum, qui contendebant, gradus consanguinitatis in causa matrimoniorum esse computandos, sicut computantur in institutis Justinianeis, sicque plura incestuosa conjugia honestabant. Synodus computationem Justinianeam quidem pro successionum non vero matrimonii causis comprobans, decrevit, ut secundum traditionem antiquam germani fratres et sorores non in secunda sed in prima, eorum filii et filiae non in quarta sed in secunda generatione, et sic deinceps numerarentur. Cum vero incestuosi suas conjuges dimittere detrectarent, Pontifex in alia ejusdem anni synodo contumaces communione privavit[3].

Quum autem supra dicta divisio in ecclesia Mediolanensi perduraret[4] et S. Arialdus, cum annis prope decem contra simoniacos et incontinentes clericos decertasset, anno 1066 ab adversariis fuisset necatus[5], Alexander II Mediolanum legavit Mainardum episcopum Silvae Candidae et Joannem R. E. cardinalem presbyterum. Hi anno 1067 ea, quae antea a S. Petro Damiani fuerant decreta, confirmarunt, aliaque ad extirpandam simoniam et incontinentiam clericorum praescripserunt. Verumtamen non nisi anno 1077 sub Gregorio papa VII pax restituta fuit opera Anselmi Lucensis et Geraldi Ostiensis episcoporum, qui a Gregorio VII Mediolanum legati, Mediolanenses ad poenitentiam et gratiam perduxerunt[6].

Ad componendas res ecclesiasticas in Hispania et constituendos illic divinorum officiorum ritus secundum formulas Romanas, missis Gothicis, Alexander II legavit Hugonem Candidum R. E. cardinalem, qui anno 1068 iis de causis plures synodos in Hispania habuit[7]. Alios legatos idem Pontifex misit in Galliam, Angliam et in Orientem, ut infra videbimus, pastoralem suam sollicitudinem ad omnes christiani orbis partes extendens.

---

[1]) Labbe, ibid. p. 1175.
[2]) *Vita S. Joan. Gualberti*; Desiderius Cassin., *Dialogor*. l. III.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1181.—[4]) Vide pag. 113 et 115.
[5]) Bolland., *Acta SS.* 27 Jun.
[6]) Labbe, ibid. p. 1119; Baronius et Pagi, ad an. 1067 et 1077.
[7]) Labbe, ibid. p. 1195-97; Pagi, ad an. 1064 et 1068.

Eccl. Graec. status 147. Quamvis autem Michael Caerularius tristissimi schismatis semina in ecclesia Graeca instaurarit, ut vidimus[1], pleraeque tamen Graecorum ecclesiae hoc et sequente saeculo externum saltem communionis vinculum cum ecclesia Latina conservarunt. Confirmant id tum relationes inter RR. Pontifices et ecclesiam Graecam institutae tum alia monumenta. Anno 1071 Alexander papa II Constantinopolim ad imperatorem Michaelem Ducam legavit Petrum episcopum Anagninum, qui anno uno apocrisiarii munere illic functus est. Idem imperator cum Gregorio papa VII egit de comprimendis Turcarum progressionibus, hicque Pontifex anno 1078 Nicephorum Botaniatem excommunicavit, quod dejecto Michaele, imperium usurpasset. Paschalis papa II ad imperatorem Alexium Comnenum legavit Grosolanum archiepiscopum Mediolanensem, ut eos qui schismati adhaerebant, ab eo reduceret, caeteros in Fide et unitate contineret. Etiam Theophylactus archiepiscopus Bulgariae, qui sub Michaele Duca ejusque in imperio successoribus floruit, in tractatu de erroribus Latinorum testatur, Graecos quidem de processione Spiritus Sancti et quibusdam aliis dissentire a Latinis, horum tamen errores non esse tales, qui ad scindendas ecclesias sint idonei. Postea vero, ut videbimus, schisma inter utramque Ecclesiam consummatum est[2].

Verum quanto magis Graeci ab ecclesiasticae unitatis centro, ab Apostolicae Sedis obsequio discedebant, tanto magis eorum res deperibant. Eorum imperio in Italia finem constituerunt Normanni; in Oriente illud tum ipsorum Graecorum dissensionibus tum Turcarum Scheldschukidensium progressionibus declinabat. Erant Turcae gens Hunnica, populosissima et libera, septentrionale Caucasiorum montium latus accolens, inquit Zonaras. Illi dissidiis bellisque califarum Arabum usi sunt ad invadendum eorum imperium; ante medium hujus saeculi Persidem sibi subegerunt et ducem suum Tangrolipicem seu Togulbrecum crearunt sultanum, Persice regem regum. Anno 1055 Bagdadum, regiam urbem califatus Arabici, ceperunt, et arma sua longe lateque proferentes, califas unum post alium subegerunt, imperiumque Mahomedanum (nam et Turcae Islam seu mahometicam religionem sectabantur) ad magnum gloriae apicem evexerunt; Graecis in Armenia, Cappadocia, Ponto bella cruentissima intulerunt, iisque ejectis plerasque Asiae provincias occuparunt.

Eccl. status in Anglia et Gallia 148. In Anglia post obitum S. Eduardi (1066) de regno certatum est inter Haraldum et Guilielmum, Alexander papa II hac in re interpellatus, pro Guilielmo, quem S. Eduardus haeredem suum instituerat, respondit. Haraldo brevi post in prelio caeso, Guilielmus ab Aldredo archiepiscopo Eboracensi, quod Stigan-

---

[1]) Vide pag. 110 — [2]) Natal. Alexand., *Hist. eccl.* saec. XI, c IV, a. 3.

dus Cantuariensis a R. Pontifice esset excommunicatus et depositus, coronatus fuit, regnavitque usque ad annum 1087. Ad ejus preces Alexander papa in Angliam legavit Hermenfredum episcopum Sedunensem atque Joannem et Petrum cardinales presbyteros, ut ecclesiarum statum componerent. Hi anno 1070 synodum habuerunt Wintoniae, in qua Stigandus, qui episcopatus Wintoniensem et Cantuariensem simul occupabat, posteriorem, vivente adhuc Roberto legitimo archiepiscopo, invaserat et a Benedicto antipapa pallium susceperat, exauctoratus fuit. Depositi etiam sunt Agelmarus episcopus Estangliae et nonnulli abbates tum propter pravitatem vitae tum propter inscitiam ministerii ecclesiastici[1]. Paulo post Hermenfredus legatus, Joanne et Petro Romam reversis, praesedit synodo Windleshorensi, in qua Algerius episcopus Sudsaxiae pluresque abbates depositi fuerunt[2].

In locum vero Stigandi Guilielmus rex, qui simul erat dux Normanniae, ad sedem Cantuariensem e Normannia vocavit Lanfrancum abbatem, virum pium ac eruditum, qui non nisi ab apostolico legato coactus assensit, et die vigesima nona Augusti 1070 summo omnium consensu consecratus est. Anno sequente Lanfrancus et Thomas Eboracensis Romam profecti, ab Alexandro papa pallium acceperunt. Quum vero inter utrumque archiepiscopum orta esset controversia de primatu in Anglia, synodus Anglicana anno 1072 sub Huberto Apostolicae Sedis legato e vetustis ecclesiarum Angliae monumentis et RR. Pontificum rescriptis primatum confirmavit ecclesiae Cantuariensi[3].

Erat autem disciplina ecclesiastica in clero, in monachis et in populo collapsa, cui restituendae et corrigendis abusibus Lanfrancus usque ad annum 1089, quo obiit, constanter adlaboravit.

In Gallia Henrico regi anno 1060 successit Philippus, filius ejus septennis, sub tutela Balduini comitis Flandriae. Balduinus tutoris partes integerrime obivit, sed anno 1067 magno rei publicae damno vita excessit. Philippus perversis consiliis usus est, pravis cupiditatibus se dedit, ecclesiarum bona invasit, episcopatus et abbatias pecunia vendidit, ecclesias et regnum in tristem statum conjecit.

149. In Germania sub Henrico IV res civicae et ecclesiasticae in tetrum statum adductae sunt. Is annis quinque natus anno 1056 patri suo Henrico III successerat sub tutela Agnetis matris suae. Post quinque annos principes Germani muliebre imperium et Henrici episcopi Augustae Vindelicorum, qui Agneti a consilio erat, arrogantiam aegre ferentes, amota Agnete, regis institutionem et regni administrationem commendarunt Annoni archiepiscopo Coloniensi, qui munere suo prudenter ac fortiter fun-

Eccl. status in Germania

[1]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 1202. — [2]) Ibid. p. 1203.
[3]) Ibid. p. 1211.

ctus est. Rex justae severitatis archiepiscopi impatiens, confugit ad Adelbertum archiepiscopum Bremensem, qui ex hoc tempore regis cura et regni administratione arreptis, regis cupiditatibus habenas laxavit, regnumque tumultibus implevit. Anno 1066 rex a proceribus Triburae congregatis ad dimittendum Adelbertum et recipiendum Annonem coactus est; sed juris sui factus, se totum pravis cupiditatibus dedit, subditos praesertim Saxones dure opprimere, ecclesiasticas libertates et jura violare, episcopatus et abbatias turpissimo quaestu indignis vel majus pretium offerentibus vel pravis ejus moribus magis adulantibus, conferre coepit[r].

Alexander papa II a Saxonibus contra Henricum regem interpellatus, eum anno 1073 Romam ad synodum vocavit, ut pro simonia aliisque criminibus, quorum accusabatur, Deo et Ecclesiae faceret satis. Verum Alexander II eodem anno obiit. Post eum Ecclesiae regimen suscepit Gregorius VII, cujus pontificatus, propter rerum ab eo gestarum magnitudinem, celebrem in ecclesiastica historia epocham constituit.

---

r) Lambert. Schafnaburg., Marianus Scotus, *Chron.*

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA SEPTIMA

A PONTIFICATU S. GREGORII VII USQUE AD INNOCENTIUM III, AN. 1198.

PROOEMIUM

Ordinatissimam utriusque potestatis, sacerdotii et imperii, concordiam, quae sub Leone papa III et Carolo M. fuerat composita, principum dissidiis, magnatum ambitionibus, bellisque civilibus disruptam, cladesque ingentes inde tum rerum publicarum securitati et prosperitati tum Ecclesiae paci, disciplinae, splendori, juribusque illatas, in praecedenti epocha conspeximus. Ad reparanda grassantia mala ordo christianae societatis erat componendus, Ecclesiae libertas et jura vindicanda, cleri disciplina reformanda, principum saecularium in res sacras audacia, quae erat plurium malorum causa, reprimenda. Haec autem non sine grandibus laboribus, neque sine luctationibus multiplicibus effici poterant.

Divina providentia ad incipiendum tantum opus destinavit Gregorium papam VII, qui magna vitae sanctitate, grandi animi fortitudine et constantia praeditus, vindicandae Ecclesiae libertati et restituendae disciplinae diligentissimam simul ac strenuam operam praestitit. Ejus vestigiis inhaesere qui ei in summo pontificatu successerunt. Hi etiam ad S. Gregorii exemplar reformandis abusibus, vindicandis ecclesiasticis libertatibus et juribus contra imperantes civiles, et liberandae societati christianae ab injustis oppressionibus strenue adlaborarunt; ad liberandos etiam Christianos in Oriente a dira Mahomedanorum servitute, ad recuperandam Terram sanctam, ad reprimendas istorum infidelium progressiones et conservandam ab eorumdem tyrannide Europam excitarunt bella sacra seu expeditiones, dictas cruciatas. Et tamen haec ipsa RR. Pontificum de Ecclesia et societate merita a nonnullis historicis vix laudata, quandoque improbata fuerunt.

Ad RR. Pontificum exemplum plures etiam episcopi conservando Fidei deposito et restituendae disciplinae adlaborarunt, multasque synodos in hunc finem coegerunt. Institutum monasticum splendorem atque incrementum grande cepit fundatis novis ordinibus Cisterciensium, Carthusianorum, Praemonstratensium, Carmelitarum, aliorum. Durante hac epocha quoque excitati sunt celebres ordines equestres S. Joannis Hierosolymitani, Templariorum et Teutonicorum. Floruerunt etiam viri, eruditio-

nis laude conspicui, qui aut catholicam doctrinam contra emergentes errores propugnarunt aut Ecclesiae jura defenderunt aut res gestas litteris consignarunt.

S. Greg. VII pontifex an. 1073

1. Alexander papa II die vigesima prima Aprilis 1073 ad meliorem vitam transiit. In ejus locum summis omnium cardinalium suffragiis, cleri populique assensu et applausu electus fuit Hildebrandus, Hetruscus, e monacho Cluniacensi R.E cardinalis archidiaconus, sub Leone IX, Victore II, Stephano IX, Nicolao II et Alexandro II, ut vidimus, praecipuis muneribus et legationibus perfunctus, vir ingenii vehementis, eruditionis rarae, sanctitatis magnae et studii constantis in disciplinam ecclesiasticam. Is vero omni via electioni suae restitit, regemque Henricum IV interpellavit, ne eam approbaret; sed et rex electioni ejus assensit atque Gregorium episcopum Vercellensem Romam misit, ut vice sua Hildebrandi consecrationi interesset[1].

Hildebrandus in sua inauguratione assumpsit nomen Gregorii VII, rexitque Ecclesiam usque ad annum 1085; ecclesiasticam libertatem et jura intrepide vindicavit, simoniam, quae in multis provinciis sacras electiones et ordinationes inficiebat, investituras grandium malorum causas, ut mox videbimus, aliosque abusus proscripsit, disciplinam ecclesiasticam, praesertim coelibatum clericorum, in integrum restituit, et ad vindicandos Christianos orientales ab infidelium tyrannide ea iniit consilia, quae ab Urbano papa II fuerunt executioni mandata. Haec omnia magis e dicendis patebunt.

Investiturae

2. Magnus simoniae et depravatae in clero disciplinae fomes, magnae inter RR. Pontifices et principes saeculares discordiae causa fuerunt investiturae. Harum origo repetenda est ab eo tempore, quo episcopi et abbates non tantum praedia, sed castella, urbes, provincias, tanquam feuda possederunt. Ex eo tempore ad ejusmodi episcopatus et abbatias nominati summos imperantes adibant, ut ab iis dominio in ista feuda investirentur. Verum quod in initio aequitati consentaneum videbatur, deinde in magnum disciplinae et libertatis ecclesiasticae detrimentum cessit. Invaluit quippe consuetudo, ut principes laici praetextu investiturarum collationes episcopatuum et abbatiarum sibi adsciscerent, quatenus defunctorum episcoporum et abbatum baculum pastoralem et annulum ad se deferri mandarent, haecque sacrae potestatis insignia conferrent iis, qui sibi gratiores essent, et hi continuo episcopi et abbates creati censerentur. Hac ratione effectum est, ut ablata clero et monachis electione, tota eligendorum episcoporum atque abbatum potestas deferretur ad summos imperantes, ut dignitates ecclesiasticae turpissimo quaestu venderentur, et non hominibus dignis conferrentur, sed iis qui vel majus auri

---

[1]) Apud Baron., ad an. 1073; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1.

pondus offerebant vel regi ejusque ministris gratiores erant, ut ut caeterum ignorantes aut vitiis inquinati; unde maxima disciplinae ecclesiasticae detrimenta sequebantur. Quapropter S. Gregorius VII aliique Pontifices, ejus successores, ad vindicandam Ecclesiae libertatem, ad extirpandam simoniam ejusque pravas sequelas jure merito investituris restiterunt et eas damnarunt[1].

3. In primis S. Gregorius papa anno 1074 Romae quinquaginta episcoporum multorumque abbatum et clericorum synodum habuit, in qua ad extirpandum simoniae crimen et ad coercendos incontinentes clericos constitutum fuit, ut qui aliquem sacrorum ordinum gradum pretio essent adepti, nullatenus in Ecclesia ministrarent, ut nemo ecclesiastica jura aut vendere aut emere praesumeret, ut qui ecclesiam pretio accepisset, omni in ea ministerio careret, ut incontinentes sacerdotes, diaconi et subdiaconi ordinum suorum exercitiis essent interdicti et populus non reciperet seu frequentaret officia eorum, qui in hac re constitutiones apostolicas transgrederentur[2]. Synodi Rom. an. 1074-75

Anno sequente Pontifex alteram plurimorum episcoporum, presbyterorum et abbatum synodum Romae coegit, in qua contra investituras editum est decretum, quod sequitur: « Si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicujus laicae personae susceperit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo vel abbati obedientia concedatur. Insuper ei gratiam B. Petri et introitum ecclesiae interdicimus, quoadusque locum, quem sub crimine tam ambitionis quam inobedientiae, quod est scelus idololatriae, cepit, deseruerit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, ducum, marchionum, comitum vel quilibet saecularium potestatum investituram episcopatus vel alicujus ecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit, ejusdem sententiae vinculo se adstrictum sciat[3] ».

---

[1]) Thomassin., *Disciplina eccl. circa benef.* tom. II, l. 2; C. Lupus, *Scholia et dissert. in concil.* tom. VI; Natal. Alexand., *Hist. eccl.* saec. XI, diss. 4; J. B. Palma, *Praelect. hist eccl.* tom. III, part. I, c. 2-3.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 313. Injuste Sigebertus Gemblacensis, *Chron.* ad an. 1074, ex ultimo istius synodi capitulo infert, Gregorium VII censuisse, sacramenta ab incontinentibus sacerdotibus confecta, esse invalida. Solum enim populo prohibuit audire missas ejusmodi sacerdotum aut eorum officia recipere et frequentare, ut hi contemptu publico ad emendandam vitam compellerentur, sicut id exponit idem Pontifex in epistola ad Ottonem episcopum Constantiensem. Summam etiam antiquitatis ecclesiasticae ignorantiam aut malam fidem produnt Mosheim, *Institut. hist. eccl.* saec. XI, part. II, c. 2; Rancke, *Histoire de la papauté*, tom. I; De Potter, *L'esprit de l'Eglise*, tom. V, part. II, l. 2, asserentes, clericos saeculares primum a Gregorio papa VII legi coelibatus fuisse adstrictos; e plurimis quippe monumentis manifestum est, quosvis clericos majores a vetustissima Ecclesiae aetate ad vitam continentem fuisse obligatos. Conf. tom. I, pag. 124; J. B. Palma, loc. cit. c. 4. — [3]) Labbe, loc. cit. p. 342.

Utriusque synodi decreta Pontifex omnibus ubique episcopis et principibus per litteras significavit, legatosque in diversas regiones misit, qui eorumdem decretorum executionem imperarent. Contra haec decreta in Germania infremuit simoniacorum et incontinentium clericorum factio, Gregorium haereticum esse, se vero malle sacerdotium deserere quam decreta ejus suscipere, inclamans[1]. Quum Sigefridus archiepiscopus Moguntinus in synodo Erfordiensi et Moguntina secundum Romanae synodi decretum clericis mandaret, ut vel continenter viverent, vel a ministerio sacro abstinerent, tantus excitatus est tumultus, ut archiepiscopus sibi metuens, ab urgenda decreti observantia cessaret[2]. Majori constantia apostolicas constitutiones observandas curavit B. Altmannus Pataviensis, ideo et pravorum clericorum insidias et Henrici regis vexas expertus[3].

Lis inter Gregor. VII et Henr. IV

4. Tantam clericorum in Germania audaciam nemo mirabitur, qui pessimos ipsius regis Henrici IV mores noverit. Gregorius papa regem saepius hortatus est ad vitae emendationem, ad ejiciendos pravos consiliarios, ad restituendam Ecclesiae libertatem. Henricus ut ut Pontifici propter decretum de investituris infensus, quia bello saxonico implicitus, multa Gregorio promisit, sed nihil effecit; neque immunis fuisse creditur a conjuratione, anno 1075 Romae contra Pontificem inita a Cencio urbis praefecto, qui propter scelera sua excommunicatus, cum armata manu Gregorium sacris operantem prehendit et contumeliis verberibusque affectum turri inclusit. Pontifex a populo romano liberatus, insigne moderationis christianae exemplum dedit, Cencio veniam et poenitentiam petenti ignoscens, modo peregrinatione Hierosolymitana sacrilegium expiaret[4]. Henricus vero superatis anno 1075 Saxonibus, Pontificem et Ecclesiam graviter vexare coepit. In Saxones et Thuringos terribilem vindictam exercuit; civitates depraedatae, viri necati aut fugati, mulieres in ipsis ecclesiis oppressae, episcopi et sacerdotes capti, omnes in durissimam servitutem redacti sunt. Contra tantam tyrannidem Saxones communem Christianorum patrem, R. Pontificem, interpellarunt, eique Henrici regis saevitiam, infamia crimina et turpissimum quaestum, quo dignitates ecclesiasticas hominibus indignis conferre pergebat, significarunt. Gregorius VII legatos cum litteris ad Henricum IV destinavit, ut missis investituris, libertatem Ecclesiae restitueret et Romam ad synodum veniret de criminibus, quorum accusabatur, rationem redditurus, sub excommunicationis periculo.

Rex ira percitus, legatos Pontificis cum contumeliis ejecit, et ex

---

[1]) Marian. Scotus, Lambert. Schafnaburg., *Chron.* ad an. 1074.
[2]) Lambert. Schafnaburg., ibid. ad an. 1075.
[3]) Bolland, *Acta SS.* 8 August.
[4]) Paul. Bernriedensis, *Vita S. Gregorii VII.*

omni regno suo synodum indixit Wormatiae anno 1076. In hoc conciliabulo cardinalis Hugo Blancus, propter morum suorum pravitatem a R. Pontifice depositus, regi, episcopis et abbatibus obtulit libellum accusationum idest calumniarum contra Gregorium papam, exhibuit etiam litteras, nomine cardinalium, senatus populique romani confictas, quibus ii Gregorii depositionem postulare viderentur. Secundum haec praelati congregati, quorum alii erant simonia aliisve vitiis inquinati, alii regis vi et minis perterriti, sententiam in Gregorium ferre ausi sunt, eum pontificatu indignum declarantes. Confestim rex ista significavit episcopis Longobardis, qui magna ex parte S. Gregorio propter reformationis decreta infensi, in conciliabulo Papiensi ejus depositioni subscripserunt. Eodem tempore rex clerum, senatum populumque romanum ad abdicandum Gregorium excitavit, et Pontifici ipsi petulantissimis litteris sententiam depositionis significavit[1].

Tantam principis audaciam minime tolerare potuit Pontifex. Igitur eodem anno coacta Romae centum et decem episcoporum, abbatum et diversi ordinis clericorum atque laicorum synodo, exposuit ea, quae ab Henrico IV fuerant attentata. Omnes cum indignatione exclamarunt, talem principem honore regio privandum et anathematis vinculo alligandum esse. Tunc Gregorius papa, acclamante tota synodo, Henrico IV totius regni Teutonicorum et Italiae gubernacula interdixit, eum anathematis vinculo alligavit, omnes Christianos a vinculo juramenti, quod ei fecerant, absolvit et ne quis ei ut regi serviret, prohibuit; Sigefrido archiepiscopo Moguntino, qui praecipuas partes habuerat in conciliabulo Wormatiensi, et aliis, qui ei interfuerant, diem dixit, qua facerent satis; episcopos Longobardos, qui contra Pontificem conspirarant, ab omni officio episcopali suspendit et ab Ecclesiae communione separavit. His factis, sententiam in Henricum latam omnibus fidelibus, praesertim episcopis et optimatibus regni Teutonici significavit per litteras, in quibus exposuit, qua ratione Henricum primo adhortationibus deinde admonitionibus et comminationibus a criminibus reducere conatus fuerit, quaque ratione tandem ad ferendam in eum, in dies audaciorem, sententiam sit coactus[2].

Summa autem haec potestas, qua Gregorius papa VII erga Henricum IV et alii nonnulli Pontifices erga aliquot imperantes civiles medio aevo usi sunt, multis scriptoribus displicuit, qui contenderunt, Pontifices istos in hac re sibi usurpasse potestatem,

---

[1]) Idem, ibid. c. 7; Schafnaburg., *Chron.* ad an. 1076; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 354.

[2]) Gregor. VII, *Epist.* 6, l. III, *Epist.* 3, l. IV; P. Bernried., *Vita Graegor.* VII, c. 8; Baron., ad an. 1076; Labbe, loc. cit. p. 355.

quam non habebant, muneris sui limites esse transgressos, turbasque graves in christiana societate excitasse. Horum criticorum assertiones multi viri eruditi refellendas susceperunt, illosque Pontifices a praedictis accusationibus vindicarunt, diversa tamen ratione. Alii contenderunt, RR. Pontificibus jure divino inesse potestatem directam et ordinariam in spiritualia, indirectam vero et extraordinariam in temporalia, seu eorum potestatem directe quidem primitusque ordinatam et institutam esse ad spiritualе fidelium regimen in ordine salutis aeternae, quandoque tamen se etiam extendere ad temporalia, dum id ad tuitionem spiritualium est necessarium; adeo ut, si qui principes saeculares potestate sua in Religionis destructionem abutantur, RR. Pontifices eos non tantum poenis spiritualibus reprimere sed etiam contumaces deponere possint[1]. Alii censent, summam istam potestatem, qua RR. Pontifices medio aevo erga aliquot imperantes civiles usi sunt, ex ipsis christianae societatis, prout tunc constituta erat, adjunctis atque necessitatibus esse repetendam, eamque potestatem receptis tunc et eruditorum virorum et ipsorum principum opinionibus atque vigenti juri publico fuisse consentaneam[2]. Hujusmodi potestatis exercitium societati christianae fuisse proficuum, turbasque, in societate excitatas, non RR. Pontificum potestati sed vel principum perversitati vel aliis causis attribuendas esse, hujus aetatis monumenta testantur[3].

Quam primum Gregorii VII in Henricum IV sententia in Germaniam delata fuerat, multi partes Henrici deseruerunt. Varii praesules, qui conciliabulo Wormatiensi interfuerant, emendationis litteras Romam miserunt, Gregorio VII obedientiam professi sunt et poenitentiam postularunt, quos Pontifex benigne suscepit. Illorum exemplo plerique magnates ab Henrico discesserunt[4]. In Italia vero episcopi Longobardi, supra in Romana synodo excommunicati, cum Guiberto archiepiscopo Ravennatensi Papiae congregati, in ipsum Pontificem anathema dicere praesumpserunt[5]. Die decimasexta Octobris 1076 plerique principes Germani, ecclesiastici et laici, cum Apostolicae Sedis legatis, Siccardo patriarcha Aquilejensi et Altmanno episcopo Pataviensi, convenerunt Triburiam, et postquam de eligendo novo rege deliberassent, Henrico significarunt, quod, si intra annum ab excommunicatione sibi inflicta non foret absolutus, sciret se regno orbatum; quod si praescriptis conditionibus acquiesceret, cum eo pacem inirent et R. Pon-

[1]) Bellarmin., *De R. Pontif.* l. V, c. 1 et 6; Roncaglia, *Animadvers. in Hist. eccl. Natal. Alex.* saec. XI, diss. 2; Bianchi, *Della potestà e della politia della Chiesa*, tom. I, l. 1, c. 8; Mamachi, *Origines et antiquit. christ.* tom. IV, c. 2, § 4.

[2]) Fénelon, *Dissertatio de auctoritate summi Pontificis*; Gosselin, *Pouvoir du Pape au moyen âge*, Louvain 1845, 2 vol. in-8.

[3]) Gosselin, ibid.—[4]) Schafnaburg., et Bernried., loc. cit.

[5]) Baron., ad an. 1076.

tificem rogarent, ut is in comitiis generalibus suprema sua auctoritate causam definiret[1].

Henricus his perterritus, ocius in Italiam properavit; post trium dierum poenitentiam ad praesentiam Pontificis admissus et culpam confessus, veniam et absolutionem petiit. Gregorius eum ab excommunicatione absolvit ea lege, ut omni imperio abstineret, donec ipse, a proceribus arbiter interpellatus, causam ejus in comitiis generalibus cognovisset et definitivam sententiam tulisset, utque in regnum restitutus, Pontifici obediret et opem ferret ad reparanda mala Ecclesiae illata et ad reformandos abusus. Henricus jurejurando promisit, se propositas conditiones servaturum[2]; at vix absolutus, ad pristinam nequitiam rediit et praescriptas sibi leges contempsit, ut infra videbimus.

5. In Gallia juvenis rex Philippus res publicas et ecclesiasticas tristem in statum conjecit, ut supra diximus[3]. Gregorius VII Humberto archiepiscopo Lugdunensi et Rocleno episcopo Cabilonensi mandavit, ut regem monerent, quatenus ab impedienda ecclesiastica libertate abstineret, intentatis ei anathematis minis, nisi episcopos, cleri suffragiis populique assensu electos, ecclesiis praefici sineret[4]. Rex missis Romam legatis, spopondit, se emendaturum quae in Ecclesiam peccaverat, et mandatis apostolicis pariturum in iis, quae Religionem spectabant. Pontifex regis consilia laudavit[5]. Quum vero audivisset, regem in nefandis criminibus perseverare, justitiae leges et ecclesiarum libertatem impune violare, litteras graves ad episcopos Galliae scripsit, in quibus eorum negligentiam increpavit; mandavit iis, ut regem monerent et a perversa vita revocarent sub generalis interdicti periculo, addiditque, quod si rex in iniquitate sua perseveraret, se anathematis gladio, ipsiusque regni privatione plectendum sciret[6]. Verisimiliter rex Pontifici fecit satis, cum non legamus a Gregorio sententiam in eum fuisse fulminatam.

Eccl. status et Greg. VII sollicitudo

Interim Pontifex ad componenda ecclesiastica in Gallia negotia et ad corrigendos abusus legationem apostolicam credidit Hugoni episcopo Diensi. Hic synodos Claromonte, Augustoduni, Pictavi, aliisque in civitatibus habuit, in quibus varia negotia ecclesiastica composuit, plures episcopos vel propter simoniae crimen vel propter vitae pravitatem deposuit, canonesque ad eliminandam simoniam et clericorum incontinentiam condidit. Multas contradictiones, obstacula et pericula in hoc negotio Hugo legatus expertus est; verumtamen animo invicto officium suum executus, de reformatione ecclesiastica in Gallia optime meruit[7].

---

[1]) Lambert. Schafnaburg., *Chron.* ad an. 1076.

[2]) Lambert. Schafnab., ibid.; P. Bernried., loc. cit. c. 9; Baronius et Pagi, ad an. 1077.—[3]) Vide pag. 119.—[4]) *Epist.* 35 et 36, l. I.

[5]) *Epist.* 75, l. I.—[6]) *Epist.* 5, l. II.

[7]) *Histoire de l'Église gallicane*, l. XXI; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 346 et 367.

In Hispaniam Gregorius VII legavit Richardum cardinalem, tum ut abrogato ritu Gothico officia sacra constitueret secundum Romanum, tum ut Alphonsum regem Castellae perduceret ad dissolvendum conjugium, quod cum defunctae conjugis consanguinea contraxerat. Alphonsus secundum Pontificis mandatum incestum conjugium disrupit; et in Burgensi synodo anno 1080 Romani ritus praescripti, aliaque ad disciplinam ecclesiasticam, speciatim ad clericorum continentiam spectantia, constituta fuerunt[1].

In Italia superiori seu Longobardia graves turbas excitabat, ut vidimus, simoniacorum et incontinentium sacerdotum factio. In inferiori Italia Normanni negotia gravia Pontifici facesserunt, marchiam Anconitanam, Spoletum, Beneventum, aliasque R. ecclesiae provincias devastarunt. Quapropter Gregorius VII Robertum Guiscardum Apuliae et Calabriae ducem excommunicavit; quem tamen postea in communionem et gratiam Sedis Apostolicae recepit, eique, cum fidem suam et annui tributi pensionem Pontifici obligasset, Apuliae, Calabriae et Siciliae investituram concessit, quam jam concesserant Nicolaus II et Alexander II. De Salerno vero, Amalphi et parte marchiae Firmanae, quae Robertus occupaverat, quaestio suspensa est[2].

Sollicitudinem suam etiam ad Africanam ecclesiam extendit sanctus Pontifex. Religionem christianam ibidem sub Saracenorum tyrannide collapsam vidimus[3]. Quum hoc tempore Cyriacus archiepiscopus Carthaginensis et primas Africae, quosdam indignos ad sacros ordines admittere noluisset, ad regem infidelem delatus, verberibus caesus fuit. Quod cum audivisset Gregorius papa, an. 1073, litteras scripsit ad Carthaginenses, quos propter illatam archiepiscopo injuriam reprehendit et ad poenitentiam excitavit; Cyriacum vero propter constantiam laudavit et ad perseverantiam hortatus est[4]. In Mauritania orientali seu Sitifensi multi adhuc erant Christiani, quibus Annasir rex, quamvis Saracenus, favebat; cum ii hoc tempore archiepiscopum sibi elegissent Servandum presbyterum et in tota Africa solus existeret Cyriacus Carthaginensis antistes, Servandus anno 1076 Romam venit, ut consecraretur. Gregorius ipse eum consecravit archiepiscopum, litterasque scripsit ad Annasir regem, quem propter favorem Christianis praestitum laudavit; scripsit etiam ad Christianos Mauritaniae, quos ad obedientiam erga suum archiepiscopum et ad mutuam charitatem hortatus est; cumque secundum canones ad consecrandum episcopum requirerentur tres episcopi, Gregorius utrique archiepiscopo mandavit, ut tertium eligerent et Romam

[1]) Labbe, ibid. p. 1815.
[2]) Leo Ostiens., *Chron. Cassin.* l. III, c. 44; Labbe, ibid. p. 250.
[3]) Vide pag. 108.—[4]) *Epist.* 22-23, l. I.

consecrandum mitterent, quatenus deinceps ipsi alios in Africa consecrare possent[1].

Gregorius VII litteras quoque per legatos accepit a Michaele Duca, imperatore Graecorum. Pontifex ad imperatorem litteras reddidit, in quibus devotionem ejus erga R. ecclesiam laudat, suum ipsius desiderium ineundae cum ecclesia Constantinopolitana concordiae significat, de caeteris vero negotiis, de quibus locuti fuerant legati, acturum cum eo dicit Dominicum patriarcham Venetiarum, epistolae suae latorem[2]. Ista autem negotia verisimiliter spectabant bellum sacrum contra Mahomedanos seu Turcas, qui per omnem fere Asiam minorem victricia sua arma proferebant, imperium graecum ad summas angustias redigebant, Christianos graviter opprimebant. Gregorium VII reipsa consilium iniisse comparandi expeditionem contra Mahomedanos et proficiscendi Constantinopolim ad componendam ecclesiarum concordiam, patet ex epistolis, quas ea de re scripsit ad Henricum regem Germaniae, ad Guilielmum comitem Provinciae et ad omnes Christianos[3]; sed consilio huic obstcterunt simultates, quas ei facessivit Henricus IV.

Anno 1080 idem Pontifex litteras scripsit ad Synnadensem Armeniorum in Phrygia archiepiscopum. Audiverat enim Armenios in nonnullis errare, ideo ab archiepiscopo edoceri postulavit, quae esset eorum doctrina de quibusdam Fidei articulis; eumdem simul monuit, ut usum panis azymi in consecratione Eucharistiae retineret, nec fidem haberet Graecis, Latinos hac in re accusantibus[4].

Quum anno 1076 a Demetrio duce Croatiae et Dalmatiae fuisset rogatus, ut ei regis nomen et honorem concederet, ad eumdem legavit Gebizonium abbatem, postea episcopum Caesenensem, et Folcuinum episcopum Fori Sempronii; qui Demetrium, postquam jurejurando fidem suam et annuum censum R. ecclesiae obligasset, regia dignitate investiverunt[5]. Eamdem dignitatem Gregorius VII concessit Michaeli duci Slavorum seu Serviorum, ut eruitur ex epistola, qua a Michaele petiit legatos, per quos dissidia inter Spalatanum et Ragusanum archiepiscopos componerentur et insignia regia ad illum mitterentur[6]. Eodem circiter tempore filius Demetrii, regis Russorum, Romam venit, regnumque suum secundum patris sui vota de manu Pontificis tanquam donum S. Petri suscipere postulavit. Gregorius VII filium Demetrii, postquam hic de more fidei juramentum praestitisset, nomine D. Petri regno Russiae investivit[7].

Tum ante Gregorii VII tempora tum post ejus aetatem mos obtinuit, ut reges, duces, comites regna sua, provincias et castra Sedi Apostolicae obligarent, eaque ab illa in feuda reciperent,

---

[1]) *Epist.* 21, 20 et 19, l. III.—[2]) *Epist.* 18, l. I.
[3]) *Epist.* 31, l. II, 46 et 49, l. I.—[4]) *Epist.* 1, l. VIII.
[5]) Baron., ad an. 1076.—[6]) *Epist.* 12, l. V.—[7]) *Epist.* 74, l. II.

quatenus sic sub speciali R. ecclesiae ejusque Pontificis protectione forent. Id jam antea fecerant S. Stephanus rex Hungarorum et Robertus dux Apuliae, Calabriae et Siciliae; postea idem fecerunt Godefridus Bullonionaeus rex Hierosolymorum anno 1099, Rogerius fundator regni Siciliae 1180, Petrus II rex Aragoniae 1204, reges Angliae Henricus II 1172, Joannes sine Terra 1213, Henricus III 1216, alii[1]. Id autem principes libere et sua sponte faciebant. Injuste Mosheim[2] aliique accusarunt Gregorium VII, quod in universa christianorum principum regna dominatum usurpare, eaque in R. ecclesiae feuda convertere tentaverit.

Anno 1075 Gregorius papa excepit legatos Boleslai II ducis Poloniae, ad quem rescribens, laudavit ejus observantiam erga R. ecclesiam, rogavitque, ut legatis suis opem ferret in ordinandis causis episcoporum, qui pauciores erant et metropolitanum non habebant. Quum postea Boleslaus relicta justitia, se omni libidini et saevitiae dedisset, atque S. Stanislaum episcopum Cracoviensem, a quo post plures admonitiones fuerat excommunicatus, anno 1079 ad altare occidisset, Gregorius papa ferocem ducem anathemate perculit, regio honore et potestate privavit, ejusque subditos ab obedientia absolvit[3]. Boleslaus regno ejectus in exilio obiit; Poloni vero in ejus locum elegerunt Uratislaum.

In Hungariae regno anno 1063 Belam excepit Salomon, quem Hungari anno 1074 ejecerunt, suffecto in ejus locum Geisa, Belae filio. Quum Gregorius VII audivisset, Salomonem implorasse opem Henrici IV eique regnum Hungariae, quondam a S. Stephano R. ecclesiae devote traditum, in feudum obtulisse, Salomonem graviter increpuit, monuitque, eum gratiam B. Petri, quam interpellarat, non recepturum, nisi sceptrum regni Hungarici apostolicae et non regiae majestatis beneficium agnoverit[4]. Litteras etiam scripsit ad Geisam, in quibus ostendit, regnum Hungaricum non regi Teutonico, sed R. ecclesiae esse subjectum; eum hortatus est, ut circa ecclesias curam, circa Religionem studium et erga legatos Apostolicae Sedis obedientiam haberet[5]. Postea etiam epistolam scripsit ad Ladislaum, qui anno 1077 fratri suo Geisae defuncto, communi Hungarorum consensu suffectus fuit, regnavitque usque ad annum 1095. Hic tantae fuit pietatis, ut post obitum suum Sanctorum honores consecutus sit; Religionem protexit, ecclesias earumque jura defendit, disciplinam ecclesiasticam restituit, subditos juste gubernavit, Tartaros et alios hostes repulit, regnoque suo adjunxit Croatiam et Dalmatiam[6].

---

[1]) Conf. Gosselin, *Pouvoir du Pape au moyen âge*, part. II.
[2]) *Institut. hist. eccl.* saec. XI, part. II, c. 2.
[3]) *Epist.* 73, l. II; Bolland., *Acta SS.* 7 Maii.
[4]) *Epist.* 13, l. II.—[5]) *Epist.* 63, l. II.
[6]) Bolland., *Acta SS.* tom. V Jun. p. 315.

In Bohemia magnae pietatis specimina dabat Uratislaus dux II, cui tanquam de Apostolica Sede bene merito Alexander papa II usum mitrae concesserat; quod privilegium eidem confirmavit Gregorius VII, sed ei assentiri recusavit, ut divinum officium lingua slavonica celebraretur[1]. A ducis pietate distabat frater ejus Jeromirus, episcopus Pragensis, quem cum legati apostolici propter injurias Joanni episcopo Moravensi factas, functionibus et redditibus privassent, Gregorius papa utrumque episcopum Romam vocavit et causa discussa, concordiam inter eos composuit[2].

In Dania pietatis fama et Religionis studio clarebat S. Canutus, qui anno 1080 fratri suo Haraldo in regno successit. Ad hunc regem Gregorius VII duas epistolas scripsit, in quibus ei gratulatus est fidem erga R. ecclesiam et pietatis studium, commendavitque perseverantiam; rogavit eumdem, ut Romam mitteret prudentem clericum, a quo statum ecclesiarum in Dania doceretur, cuique redeunti mandata Sedis Apostolicae committeret[3]. Canutus domitis regni hostibus, reipublicae et Religionis prosperitati consuluit, in ecclesias et ministros sacros munificus fuit. Verum Olavus frater ejus, regnandi cupidus, occasione decimarum, quas rex ecclesiis solvendas mandaverat, rebellionem excitavit, in qua Canutus rex anno 1086 Othoniae in ecclesia S. Albani lapidum et telorum ictibus et tandem lancea confossus, glorioso martyrio coronatus est[4].

In Norwegia Olavus III, qui regnavit ab anno 1066 usque ad 1088, Religionis prosperitati operam dedit, pluresque in diversis provinciis ecclesias extruxit. Anno 1078 Gregorius VII ad eum epistolam scripsit, qua ejus virtutem et pietatem laudavit, rogavitque, ut aliquot juvenes nobiles Romam mitteret, qui ibi divinis legibus instructi, mandata Sedis Apostolicae ad eum deferrent[5].

In Suecia conversioni paganorum, quorum adhuc magnus numerus erat in parte septentrionali, opem ferebat Ingemundus rex, ad quem pariter epistolam anno 1080 scripsit sanctus Pontifex, significans regi gaudium suum, quod novi Evangelii praecones in Sueciam essent ingressi, rogansque, ut rex aliquem Romam mitteret, qui statum gentis exponeret et Sedis Apostolicae instructiones in Sueciam referret[6].

6. In Germania vero Henrici IV iniquitate res sacrae et civicae in deteriorem statum conjiciebantur. Is non tantum sprevit conditiones, sibi a principibus Germanis et a Gregorio papa supra praescriptas[7], sed etiam Alpium fauces occupavit, ne Ponti- *Litis inter Gregor. VII et Henr. IV continuatio*

[1]) *Epist.* 38, l. I, 11, l. VII.—[2]) *Epist.* 44, 45, 60, 78, l. I, 6-8, l. II.
[3]) *Epist.* 5, 21, l. VII.—[4]) Bolland., *Acta SS.* 10 Jul.
[5]) *Epist.* 13, l. VI.—[6]) *Epist.* 11, l. VIII.—[7]) Vide pag. 126-127

rex ad comitia Augustae indicta venire posset. Quapropter proceres Germani, ecclesiastici et laici, cum Bernardo cardinali diacono et Bernardo abbate Massiliensi, Gregorii VII legatis, in comitiis anno 1077 Forchemii in Franconia habitis, Henricum IV rejecerunt et in ejus locum elegerunt Rudolphum ducem Suevorum, qui post duodecim dies Moguntiae ab archiepiscopis Moguntino et Magdeburgensi solemni ritu rex coronatus est, legatosque Romam misit, ut suam electionem Pontifici significaret, eique obedientiam profiteretur. Confestim contra hanc electionem Henricus IV interpellavit Gregorium VII. Pontifex anno 1078 copiosam synodum Romae coegit, in qua auditis Rudolphi et Henrici legatis, principum suorum obedientiam erga R. Pontificem testantibus, convenit, ut legati idonei in Germaniam mitterentur, qui probos et religiosos viros utriusque partis audirent, atque ei, cui competebat, jus fieret. In eadem synodo anathema in Thetbaldum Mediolanensem et Guibertum Ravennatensem archiepiscopos innovatum est et uterque ab omni episcopali et sacerdotali officio suspensus, cardinalis Hugo Blancus, jam ter damnatus, officio sacerdotali et ecclesiae aditu prohibitus fuit[1].

Paulo post Gregorius papa quintam synodum Romae habuit, in qua rursus de componendis dissidiis in Germania actum fuit, et varia capitula de disciplina ecclesiastica, praesertim contra investituras et simoniacas collationes atque ordinationes sancita. In eadem synodo Nicephorus Botoniates, qui dejecto Michaele imperium graecum usurpaverat, excommunicatus est[2]. Anno sequente Pontifex sextam synodum Romae celebravit, in qua Berengarius haeresim suam ejuravit et catholicae doctrinae professioni subscripsit, ut supra vidimus[3]. In eadem synodo oratores Rudolphi graviter questi sunt de malis et injuriis, quae Henricus IV omnis conditionis personis, ecclesiis, episcopis et sacerdotibus inferebat. Episcopi multi dixerunt, ejusmodi tyrannum esse gladio apostolico conterendum; sed Gregorius VII sententiam distulit, sperans, fore ut res componeretur in comitiis Germaniae, quorum judicio pars utraque se subjecerat[4].

Verum Henricus omni modo comitia impediebat, litem armis terminare eligens, quamvis jam in duplici praelio contra Rudolphum grandem cladem esset expertus. Tandem Gregorius VII

---

[1]) P. Bernried., *Vita S. Gregorii VII*, c. 10; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 369.—[2]) Labbe, ibid. p. 371.—[3]) Vide pag. 109.

Ex actis Gregorii VII in causa Berengarii sat confutantur calumniae pseudo-cardinalis Bennonis et conciliabuli Brixiniensis an. 1080 in hunc Pontificem, ac si cum Berengario in errore convenisset vel in haereticas ejus sententias fuisset proclivis; quas calumnias postea inter alios instauravit Mosheim, *Institut. hist. eccl.* saec. XI, part. II, c. 3. Conf. J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. III, part. I, c. 5.

[4]) Bernried., loc. cit. c. 11; Labbe, loc. cit. p. 378.

principum Germanorum praesertim Saxonum et Rudolphi litteris et legationibus contra Henrici IV facinora interpellatus, anno 1080 copiosam episcoporum, abbatum, clericorum et magnatum synodum Romae coegit, in qua narratis iis, quae pro Henrici correctione frustra tentaverat, eum ejusque fautores excommunicavit, eumdem regno Germaniae et Italiae, omnique honore et dignitate regia privavit, subditos a fidei juramento absolvit, et Rudolpho regiam potestatem et honorem confirmavit[1].

Clemens III antipapa

7. Tunc Henricus IV ejusque fautores infremuerunt, et Gregorium VII quorumvis turpium et nefandorum, magiae, impudicitiae, haereseos, accusantes, eum pontificatu deponendum esse inclamaverunt. Eodem anno triginta episcopi e Germania et Longobardia, omnes sive interdicti sive excommunicati sive depositi, pluresque clerici et laici cum Henrico IV Brixinium convenientes, Gregorium VII ceu Ecclesiae et imperii perturbatorem, simoniacum, haereticum et necromantam, deposuerunt et Guibertum archiepiscopum Ravennatensem, iterato excommunicatum atque depositum, pontificem Idest antipapam crearunt sub nomine Clementis III [2].Quapropter Gregorius VII anno 1081 in Romana synodo novam excommunicationem in Henricum ejusque fautores fulminavit[3].

Henricus cum copioso exercitu se Romam contulit, antipapam Clementem in Petri cathedram intrusurus; sed a Pontificis et Mathildis, Liguriae et Tusciae comitissae, copiis repulsus est. Anno sequente iterum irrito conatu urbem obsedit. Tunc Romanos speciosis promissis, pecunia, terrore corrumpere tentavit; cum iis convenit, ut nova synodus pro causa regni Teutonici in urbe a Pontifice cogeretur, cujus judicio omnes parerent. Gregorius VII nullam concordiae viam repudians, novam synodum indixit et Henricus omnibus ad synodum ituris aut ab ea redituris securitatem jerejurando promisit; at perfidus princeps episcopos et principum oratores Romam properantes, intercepit et detinuit, Romanis partim pecunia et terrore partim obsidione victis et attritis, anno 1084 urbem occupavit, et antipapam Clementem a duobus episcopis excommunicatis et depositis, Mutinensi nempe et Bononiensi, inaugurari fecit. Interim Gregorius VII in castrum S. Angeli confugit, opemque Roberti Guiscardi, Apuliae, Calabriae et Siciliae ducis, interpellavit. Hujus ducis adventu perterritus Henricus, urbem reliquit et cum antipapa transiit in Longobardiam. Gregorius VII sic libertati redditus, synodum collegit, in qua novam anathematis sententiam in Clementem seu Guibertum, Henricum, eorumque fautores promulgavit[4].

[1]) Bernried., ibid. c. 12; Labbe, ibid. p. 382.

[2]) Hugo Flaviniacensis, *Chron. Virdun.*; Cencius, *L. censual.* c. 3; Baronius et Pagi, ad an. 1080.—[3]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 398.

[4]) Leo Osliensis, *Chron: Cassin.* l. III, c. 49; Berthold., *Chron.*; Baronius et Pagi, ad an. 1081-84; Labbe, loc. cit. p. 401.

Posthaec Henricus IV in Germaniam regressus, ubique suas et antipapae Clementis partes augere studuit. In tanta rerum perturbatione episcopi multi et alii in Longobardia, Lotharingia et Germania schismaticis Henrici partibus adhaeserunt. Foederati vero principes in locum Rudolphi regis, anno 1080 mortui, subrogarant Hermannum Lotharingum, comitem Luxemburgensem. Anno 1085 inter utramque partem convenit, ut in comitiis apud Berbac in Thuringia habendis, concordia secundum juris aequitatem tractaretur. In iis quidem de praesenti negotio disceptatum, sed nihil effectum est. Paulo post episcopi pontifici devoti, Hermannus rex ejusque principes convenerunt Quintilineburgum in Saxonia, et e patrum decretis declararunt, nulli licere Apostolicae Sedis judicium retractare, in Guibertum vero seu antipapam Clementem ejusque fautores sententiam anathematis instaurarunt. Eodem tempore Henricus IV episcopos sibi deditos, convocavit Moguntiam, omnesque compulit, ut Gregorii depositionem et Guiberti ordinationem scripto approbarent, Herimannum vero Metensem et alios Gregorio obedientes, deponerent[1]. Ita effectum est, ut dissensio, schisma et turbae in regnis et ecclesiis Germaniae, Lotharingiae atque Longobardiae perdurarent.

S. Greg. VII obitus an. 1085

8. S. Gregorius VII, quum duodecim annis et duobus fere mensibus pontificatu functus esset, 25 Maii 1085 Salerni obiit, justitiae coronam pro legitimo certamine consecutus[2]. Hic Pontifex et ante et post obitum suum adversarios habuit. Memoriam ejus obtrectationibus et calumniis prosciderunt ex antiquis Benno pseudo-cardinalis Clementis antipapae et alii Henrici IV partibus dediti, e recentioribus Mosheim, Schmidt, aliique Apostolicae Sedis hostes. Sanctum Pontificem ab adversariorum conviciis vindicarunt ex antiquis S. Anselmus Lucensis, Lambertus Schafnaburgensis, e recentioribus Franciscus Engiensis[3], Gretserius[4], F. Van Kerzel[5], et ex ipsis protestantibus Voigt[6]. Concludimus cum supra nominato Lamberto Schafnaburgensi: «Signa et prodigia, quae « per orationes papae S. Gregorii frequentius fiebant, et zelus « ejus frequentissimus pro Deo et pro ecclesiasticis legibus, satis « eum contra venenatas obtrectatorum linguas communiebant[7]».

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1085.

[2]) Bolland., *Acta SS.* 25 Maii. Extant apud Labbe, *Concil.* tom. X, libri IX epistolarum Gregorii VII; item Dictatus seu enunciata viginti septem de R. Pontificis juribus, sed eum Gregorio inter alios abjudicant Natalis Alexander, *Hist. eccl.* saec. XI, diss. 3; Launojus, *Epist.* 13, l. VII, et F. Pagi, num. 116.

[3]) *Auctoritas Sedis Apostolicae pro Gregorio VII vindicata.*

[4]) *Defensio Controversiarum Bellarmini*, tom. II.

[5]) *Uber den geist und die folgen der reformation*, Mayenge 1822.

[6]) *Histoire du pape Grégoire VII et de son siècle* traduite par l'abbé Jager, Bruxelles 1838, 2 vol. in-8.—[7]) *Chron.* ad an. 1077.

9. Quum S. Gregorius tribus ante obitum suum diebus a cardinalibus interrogatus, quem prae aliis pontificatu dignum haberet, tres indicasset, nimirum Desiderium abbatem Cassinensem, Ottonem episcopum Ostiensem et Hugonem archiepiscopum Lugdunensem[1], cardinales et alii de eligendo Desiderio consenserunt, sed hic omni via eorum precibus restitit. Interea Clemens antipapa partes suas in urbe auxit. Quum jam fere anno integro Sedes Apostolica vacaret, cardinales, clerici, omnesque pii Romani congregati, 24 Maii 1086, Desiderium, quamvis reluctantem, pontificem inaugurarunt sub nomine Victoris III. Verum post paucos dies Victor a praefecto urbis vexatus, depositis insignibus pontificiis, secessit Cassinum. Demum 22 Martii 1087 in synodo Capuana cardinalium, episcoporum et principum precibus atque rationibus victus, insignia resumpsit et 9 Maii Romae solemniter consecratus atque a majori et saniori civium parte susceptus fuit[2]. Victor III pontifex an. 1086

Victor III e cardinalium et episcoporum consilio contra Saracenos africanos, Italiae litora continuo infestantes et Christianos in captivitatem abripientes, ingentem exercitum excitavit, qui hostes magna clade affecit, regemque Tunetensem ad restituendos Christianos captivos et ad pendendum Apostolicae Sedi tributum compulit[3]. Pontifex mense Augusto 1087 synodum habuit Beneventi, in qua post egregiam orationem de praesentibus Ecclesiae calamitatibus, Guibertum antipapam omni sacerdotali officio et honore privatum anathemati devovit, Hugonem archiepiscopum Lugdunensem atque Richardum abbatem Massiliensem, qui ex invidia Pontificem calumniis prosciderant, ab Ecclesiae communione semovit, et sub anathematis poena investituras proscripsit[4]. Absoluta synodo secessit Cassinum, ubi 16 Septembris 1087 extremum diem obiit.

10. Post obitum Victoris III, antipapa Guiberto continuo in urbe agente, ad cardinales aliosque, quorum intererat, scriptum est, ut Terracinam in Campania convenirent vel legatos mitterent ad eligendum novum pontificem. Comitia inchoata sunt 8 Martii 1088 et quarto post die omnium consensu electus fuit Otto, natione Gallus, e monacho Cluniacensi episcopus cardinalis Ostiensis, Gregorii VII et Victoris III judicio pontificatu dignus, qui nomen Urbani II assumpsit et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1099. Urbanus II pontifex an. 1088

Urbanus electionem suam encyclicis litteris catholico orbi annuntiavit, moxque incubuit ad componendum ecclesiarum statum, praesertim ad abolendum schisma, extirpandam simoniam

[1]) Bernried., *Vita S. Gregorii VII*, c. 109.
[2]) Leo Ostiens., *Chron. Cassin.* l. III.
[3]) Leo Ostiens., ibid.; Berthold., *Chron.* ad an. 1088.
[4]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 418.

et restituendam disciplinam ecclesiasticam. Anno 1089 Melphi in Apulia synodum habuit,in qua sexdecim canones sanciti sunt, praesertim de praebendis et muniis ecclesiasticis gratis conferendis,de coelibatu clericorum a subdiaconatu et supra,de non accipienda e manu laici dignitatis ecclesiasticae investitura[1]. Eodem anno Urbanus in urbem venit, et Romani Guibertum antipapam juramento obstrictum, ne amplius Apostolicam Sedem invaderet, urbe expulerunt[2]. Quum anno 1090 Henricus IV cum exercitu in Italiam venisset, ut bellum inferret Mathildi, comitissae Liguriae et Tusciae, quae Pontificis et Catholicorum partes in Italia tutabatur, Urbanus papa secessit in Campaniam et anno 1091 synodum habuit Beneventi, in qua Guibertum antipapam, qui post ejus discessum Romam repetierat, novo anathemate perculit et quatuor canones edidit, nimirum, ut episcopi non eligerentur nisi ex ordine presbyterorum et diaconorum, matrimonia non contraherentur ab Adventu usque ad octavam Epiphaniae et a Septuagesima usque ad octavam Pentecosteos[3]. Anno 1093 synodum coegit Trojae in Apulia, in qua decretum condidit de incestis conjugiis[4]. Anno 1095 cum ducentis episcopis ex Italia, Gallia et Germania synodum celebravit Placentiae in Longobardia, in qua Berengaria haeresi damnata,definitum est,panem et vinum, dum consecrantur,vere et essentialiter converti in corpus et sanguinem Christi; alia decreta sunt contra clericos incontinentes, contra simoniacas ordinationes et Guibertum antipapam ejusque fautores[5]. In synodo eodem anno habita Claromontii in Gallia, pax seu treuga Dei confirmata et ab Adventu usque ad octavam Epiphaniae ac a Septuagesima usque ad octavam Pentecosteos extensa fuit, aliaque ad reformandos mores in clero ac in populo constituta[6].

Idem Pontifex excitavit cruciatam expeditionem contra Turcas, ut infra videbimus; Bernardo archiepiscopo Toletano pallium et primatum totius Hispaniae concessit; Daniam, petente rege Erico, potestati archiepiscopi Hamburgensis substraxit et proprio metropolita, cujus sedes foret Lundiae, donavit; S. Altmanno episcopo Pataviensi et Gebehardo Constantiensi legatorum apostolicorum vices dedit in Germania; Rogerium comitem Siciliae, qui pulsis ex ea Saracenis, Religioni christianae restituendae et erigendis episcopatibus egregiam opem tulit, peculiari amicitia prosecutus est, et si Gaufredo Malaterrae, O. S. B. monacho, fides est, eum ejusque haeredes privilegio legationis apostolicae investivit, adeo ut eamdem potestatem et jura in Sicilia haberent, quae sunt legatorum a latere[7].

---

[1]) Ibid. p. 476.—[2]) Berthold., *Chron.* ad an. 1089.
[3]) Berthold., ibid., ad an. 1091; Labbe, loc. cit. p. 483.
[4]) Labbe, ibid. p. 482.—[5]) Ibid. p. 500.—[6]) Ibid. p. 506.
[7]) G. Malaterra, *Gesta Normannorum in Campania, Apulia et Sici-*

Quum autem audivisset Urbanus papa, quod Philippus rex Galliae, repudiata Berta legitima conjuge, Bertradam, Fulconis Andegavensis comitis conjugem, consanguinitate sibi junctam, rapuisset et uxorem duxisset, anno 1092, S. Ivonem Carnotensem, qui cum plerisque aliis episcopis adulteras et incestas regis nuptias reprobaverat, carceri mancipasset; litteras scripsit ad Guilielmum archiepiscopum Rhemensem ejusque suffraganeos, eos arguens, quod tantum scandalum tolerassent, monensque, ut regem ad abjiciendam Bertradam et reddendam libertatem episcopo Carnotensi compellerent. S. Ivo quidem restitutus fuit, sed rex Bertradam non abjecit. Quapropter Hugo archiepiscopus Lugdunensis, cui Pontifex vices suas hac in re demandaverat, in Augustodunensi synodo anno 1094 Philippum regem excommunicationi subdidit. Eodem anno obiit Berta regina. Rex autem excommunicationis sententia perterritus, oratores ad Pontificem misit postulatum inducias usque ad Pentecosten, intra quas Pontifici satisfaceret et ab omni commercio cum Bertrada abstineret. Cum autem rex in incestis nuptiis permaneret, Urbanus in synodo Claromontana excommunicationem in eum et Bertradam fulminavit. Tunc Philippus Bertradam abjecit et anno 1096 in synodo Nemausensi a censuris absolutus est[1]. Postea tamen Bertradam revocavit, ut infra videbimus.

11. Interea schismaticus et perversus Henricus IV auctoritatem suam in Germania restituit; principes passim pacem cum eo inierunt; Saxones ipsi bellis lassi, se Henrico dediderunt anno 1088. Hermannus rex secessit in Lotharingiam et brevi post obiit. Multi tamen a schismate ad obedientiam legitimi Pontificis redierunt. Prae aliis delendo schismati egregiam operam navarunt Altmannus Passaviensis, Ebehardus Constantiensis, Adelbero Wiceburgensis et Albertus Wormatiensis episcopi[2]. Stat. schism.

In Italia vero Henrici IV ejusque antipapae res mutatae sunt. Conradus, Henrici filius et ab eo jam rex creatus, offensus injuriis sibi et matri suae a patre illatis, an. 1093 in Italia contra patrem suum rebellavit, a precipuis Longobardiae civitatibus, quas Henricus iniqua et spurca sua vita a se alienaverat, susceptus et ab Anselmo archiepiscopo Mediolanensi rex Italiae coronatus est. Ex hoc tempore Catholicorum partes Romae et in Longobardia praevaluerunt. Urbanus II anno 1094 palatium Latera-

---

lia. Vi hujus privilegii, quod Siculi appellant *Monarchiam siculam*, quodque primus J. L. Barberius anno 1513 in lucem dedit, reges Siciliae, ut suis locis videbimus, se esse Apostolicae Sedis legatos natos tenent. Baronius vero, ad annum 1097, scribit, istud privilegium, si ab Urbano fuerit datum, tantum esse concessum Rogerio ejusque filiis, et toties abrogatum, quoties Siciliae regnum ad novam familiam devenit. Vide quae de hac re inferius dicturi sumus.

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 463, 499, 500 et 604.—[2]) Berthold., *Chron.*

nense, quod diu fuerat in manibus schismaticorum, recepit. Guibertus urbe extorris, in schismate et in usurpandis pontificatus muniis perseveravit usque ad annum 1100, quo miserrime extinctus est. Quadriennio post etiam Henricum IV solio dejectum videbimus.

Grandimont. Carthusian. Cisterciens. ordines

12. Priori hujus saeculi medio S. Romualdum et S. Joannem Gualbertum in Italia de monastici instituti instauratione praeclare meruisse vidimus[1]. De ea re posterioribus hujus saeculi annis bene meriti sunt SS. Stephanus, Bruno atque Robertus, qui vitae sanctioris studiosi ad restituendam veterem disciplinam, in nonnullis coenobiis temporum injuria collapsam, novas monachorum familias excitarunt, quae cum ingenti mox numero auctae sint, sensum religiosum hujus aetatis ut ut perturbatae et multorum fidelium studia conformandi vitam suam Evangelii praeceptis atque consiliis testantur.

S. Stephanus nobili Arverniae loco oriundus, Deo securius liberiusque serviendi animo, anno 1076 in montem Muretum prope Lemovicum secessit, ubi vitam asperrimam, orationibus, canticis sacris, jejunio aliisque austeris exercitiis dicatam, vixit. Brevi post discipuli multi se ejus directioni subjecerunt, quibuscum, assentiente S. Gregorio papa VII, congregationem ad veterum eremitarum exemplum instituit sub regula, magnam partem Benedictinae simili, in multis tamen ab ea diversa. Haec regula prae primis paupertatem, silentium certis anni temporibus strictissimum, continuum jejunium, abstinentiam a carne ipsis aegrotis praescribebat; quem tamen rigorem RR. Pontifices, praecipue Innocentius IV, in variis rebus mitigarunt. Obiit S. Stephanus anno 1124. Postea discipuli ejus Muretum deserere coacti, secesserunt in vicinum Graudimontium, unde nomen Grandimontensium acceperunt. Eorum institutum in Gallia late propagatum est[2].

S. Bruno Coloniae Agrippinae natus, Rhemensis ecclesiae canonicus et scholarum praefectus, anno 1086 cum aliquot sociis relicto mundi commercio, secessit in locum dictum Carthusium, inter rupes praealtas, continua fere nive et nebula tectas, haud procul a Gratianopoli situm; ubi, opem ferente S. Hugone episcopo Gratianopolitano, extructis cellulis vitam eremiticam, victu, vestitu, silentio asperrimam vixerunt. Simile institutum S. Bruno post aliquot annos fundavit in Calabria, ubi etiam anno 1101 mortuus est. Progressu temporis istud institutum, a loco dictum Carthusianum, multum propagatum est. Carthusianis re-

---

[1]) Vide pag. 98-99.

[2]) *Historia brevis et prolixior priorum Grandimont.* apud Martene, *Veter. scriptor.* tom. VI; Gerardi, *Vita S. Stephani*, apud eumdem Martene; Bolland., *Acta SS.* 8 Febr.

gula S. Benedicti fundamento erat, sed severis veterum Ægypti et Syriae eremitarum statutis aucta. Non cohabitabant aliorum monachorum more, sed singuli habebant cellulas per claustri gyrum positas; solis sabbatis propter necessarias collationes et dispositiones conveniebant et silentium interrumpebant; in cellulis orationi, lectioni, codicum descriptioni, manuum labori vacabant; secunda, quarta et sexta feria non nisi panem et aquam, caeteris diebus etiam legumina sumebant; crebro jejunabant; vestibus hirsutis et cilicio ad nudum corpus utebantur; paupertatem grandem profitebantur. Cum autem deinde nonnihil degenerassent, anno 1259 in generali Capitulo ea, quae irrepserant, sustulerunt et antiquas leges novis poenis sancierunt. Hoc etiam institutum ita propagatum est, ut saeculo XVIII haberet centum septuaginta duo monasteria, quorum septuaginta et quinque in sola Francogallia erant[1].

B. Robertus nobili genere in Campania gallicana natus, jam annis aliquot regulam S. Benedicti in monasterio Molismensi professus, anno 1098 cum nonnullis sociis a caeteris, regulam parum curantibus, discessit et se contulit Cistercium prope Divionem, ubi, annuentibus Hugone archiepiscopo Lugdunensi et Walterio episcopo Cabilonensi, monasterium extruxerunt. Hi regulam S. Benedicti secundum suum rigorem observarunt. Non tantum horum numerus auctus est, sed plura in aliis locis monasteria, Cisterciensi consociata, excitata sunt. Quum ordo Cisterciensium, sic appellatus a Cistercio, RR. Pontificum auctoritate esset approbatus, per totam ecclesiam Latinam adeo propagatus fuit, ut medio saeculi XII quingentas et medio saeculi sequentis mille octingentas abbatias numeraret[2].

Eodem tempore Gasto, vir nobilis et dives in Delphinato, filium suum a morbo, quem ignem S. Antonii vocant, hujus Sancti intercessione liberatum credens, Mottae in Delphinatu juxta ecclesiam, in qua D. Antonii reliquiae asservabantur, hospitale aedificavit, in quo ab anno 1095 ipse et filius ejus, saeculari habitu cum alio atri coloris permutato, aegrotis et piis peregrinatoribus ministrabant. Hoc misericordiae exemplo permoti cum mox alii se eis adjunxissent, Urbanus papa II anno 1096 eorum congregationem approbavit. Honorius III anno 1218 eos, qui hactenus laici erant et Antoniani appellabantur, tria vota monastica emittere concessit. Bonifacius VIII praecepit, ut regulam, D. Augustino adscriptam, observarent et se canonicos regulares dicerent, eorum magistro dignitatem abbatialem contulit, ordi-

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 6 Octobr. ; De Tracy, *Vie de S. Bruno avec des remarques sur son ordre*, Paris 1785, in-12; Helyot, *Histoire des ordres relig.* tom. VII.

[2]) Bolland., ibid. 29 April. ; Manriquez, *Annales Cistercienses* ; P. Le Nain, *Essai de l' histoire de l' ordre de Citeaux.*

nemque, jam in pluribus locis auctum, soli Pontifici subjecit[1].

Alium praeterea exeunte hoc saeculo ordinem fundavit Robertus, Arbrisselae in Britannia minori natus, qui prius S. Theologiae professor, deinde relicto saeculo in saltu prope Cretumnum vitam eremiticam atque asperrimam amplexus est. Imitatores multos nactus, anno 1100 in vasto campo provinciae Pictaviensis atque a fonte Ebrardi compellato, magnum cellarum numerum, deinde duo monasteria, alterum pro viris alterum pro feminis erexit. Non multo post tria monasteria pro feminis aedificavit, quorum primum virginibus et viduis, secundum aegrotis et leprosis, tertium lapsis erat destinatum. Alia in aliis Galliae locis monasteria pro utroque sexu excitavit, cunctis regulam S. Benedicti secundum omnem ejus rigorem et novis austeritatibus auctam, observandam praescripsit. Idem ordo in Hispania et Anglia monasteria condidit[2].

Script. eccl. 13. Scriptoribus ecclesiasticis, qui per posteriorem hujus saeculi partem floruerunt, adnumerandi sunt sequentes: S. Anselmus episcopus Lucensis, qui pro ecclesiarum libertate et Gregorio papa VII contra Henricum IV ejusque schisma invicte depugnavit[3], scripsitque praeter alia commentarium in Lamentationes Jeremiae et in Psalmos, atque apologeticum pro Gregorio VII[4]. S. Petrus Damiani, e monacho O. S. B. cardinalis episcopus Ostiensis[5]; reliquit plures epistolas, sermones, vitas Sanctorum et opuscula de variis argumentis[6]. Laufrancus archiepiscopus Cantuariensis, Berengarii debellator, ut vidimus; scripsit librum de corpore et sanguine Domini, commentarium in Epistolas D. Pauli, et litteras multas[7]. S. Bruno episcopus Signiensis[8], qui commentarios edidit in plures S. Scripturae libros, tractatus de dogmate et sermones[9]. Theophylactus episcopus Acridae et metropolita Bulgariae; inter alia reliquit commentaria in aliquot Prophetas minores, in quatuor Evangelia, in Acta Apostolorum et in Epistolas D. Pauli[10]. Euthymius Zigabenus, monachus S. Basilii; edidit panopliam dogmaticam contra haereses, catenam in Pentateuchum et commentarios in Psalmos, in Evangelia et in Epistolas D. Pauli[11]. Michael Psellus, Constantinopolitanus, qui praeter libros de re philosophica, mathematica et aliis, scripsit paraphrasin metricam in Canticum Canticorum[12]. S. Ivo epi-

[1]) Mabillon, *Annales ord. S. Benedicti*; Helyot, *Histoire des ordres relig.*

[2]) Baldric., *Vita Roberti Arbrissel.*; Mainferme, *Clypeus nascentis Fontevraud.*—[3]) Bolland., *Acta SS.* 8 Martii.

[4]) Apud H. Canis., *Lection. antiquit.* tom. III, p.372, et in *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XVIII.

[5]) Bolland., *Acta SS.* 23 Febr.—[6]) Venet. 1783, 4 vol. in-4.

[7]) Paris. 1648 in fol.—[8]) Bolland., ibid. 18 Jul.—[9]) Venet. 1651.

[10]) Venet. 1754, 4 vol. in fol.—[11]) *Biblioth. PP.* Lugd. tom. XIX.

[12]) Paris. 1615 et alibi.

scopus Carnotensis,ecclesiasticae disciplinae et libertatis fortissimus vindex; praeter viginti duo sermones et ducentas et triginta septem epistolas edidit chronicon regum Francorum,duasque collectiones canonum, quarum una Pannomla, altera Decretum Ivonis inscribitur [1]. Gebehardus episcopus Salisburgensis, qui pluribus litteris Gregorium papam VII contra schismaticos defendit. Samuel ab urbe natali cognominatus Marrochianus,qui e judaeo christianus,librum scripsit de adventu Messiae contra Judaeos. Adamus canonicus Bremensis; dedit historiam ecclesiarum Hamburgensis et Bremensis[2].Bertholdus presbyter Constantiensis, qui chronicon ab anno 1053 usque ad 1100 et res gestas sub Gregorio VII et Henrico IV collegit[3].Marianus Scotus, monachus Benedictinus; exaravit chronicon a Christo nato usque ad annum 1082[4]. Lambertus Schafnaburgensis, monachus Hirsfeldensis ; res gestas ab orbe condito usque ad annum 1050 ordine chronologico breviter , deinde res Germanicas usque ad 1077 fusius narravit[5].Georgius Cedrenus,monachus graecus;edidit compendium historiarum seu chronicon a mundi exordio usque ad annum 1057[6].

14. Interea Urbanus papa II comparando bello sacro contra Mahomedanos manum adjecit. Vidimus, quantis conatibus Saraceni ab initio mandatum pseudo-prophetae sui de proferendis vi armorum et imperii et religionis suae finibus prosecuti sint. E desertis Arabiae regionibus egressi, in Syriam, Asiam, Africam, Hispaniam, Galliam, Siciliam, Cretam irruerunt, omnes christianorum principum terras occupare conati. Vix dici potest,quantas calamitates regionibus, quas invaserunt, intulerint. In Arabia, Syria, Asia, Ægypto, Africa, aliisque regionibus, in quibus illi dominabantur, Christiani oppressi et in durissimam servitutem redacti sunt. Turcae, qui mahomedanum imperium instaurarunt et magnopere auxerunt[7], Hierosolymis et Palaestina potiti, incolas christianos gravibus oneribus et dura servitute oppresserunt,sacra loca turpiter profanarunt, peregrinantes in Terram sanctam contumeliis et injuriis affecerunt, et occupata Asia minori, vastatricia arma usque ad muros Constantinopolis protulerunt. Expeditiones cruciatae

Horum omnium fama in Occidentem perlata, excitavit Europaeorum commiserationem atque desiderium liberandi Christianos Asiae ab infidelium servitute, opemque ferendi periclitanti imperio graeco, ne hoc a Mahomedanis deleto, universa Europa in periculum veniret. Jam Michael Ducas, Graecorum imperator, Gregorii papae VII et Latinorum auxilium contra Turca-

[1]) Bolland., *Acta SS.* 20 Maii. Opera ejus edidit Fronteau, Paris. 1647, in-fol.—[2]) Helmstad. 1670, in-4.
[3]) H. Canis., *Lection. antiquit.* tom. I.
[4]) Pistor., *Scriptor. German.* tom. I.—[5]) Basil. 1669, in-fol.
[6]) *Scriptor. Byzantin.* tom. X, edit. Paris.—[7]) Vide pag. 118.

rum progressiones imploraverat, et Pontifex quinquaginta millia virorum in Italia aliisque Occidentis regionibus ad arma contra Turcas in Asiam ferenda comparaverat; sed propter multiplices vexas, quas huic Pontifici suscitavit Henricus IV, opus non fuit executioni mandatum. Posthaec Alexius Comnenus, imperator Graecorum, legatos litterasque misit ad Urbanum papam II et ad principes christianos, eosque ad commiserationem et ad ferendam opem Imperio ac Christianis Asiae excitavit. Eodem tempore Petrus Ambianensis, professione et cognomento Eremita, magna sanctitatis laude clarus, e Terra sancta, quam pie visitaverat, redux, narravit calamitates et mala ingentia, Christianis et locis sacris a Turcis illata, Urbanum papam hortatus est ad excitandum bellum sacrum, addidit, se ad id opus a Christo ipso excitatum fuisse in visione, sibi in ecclesia Hierosolymis facta, ferebat praeterea litteras Simeonis, patriarchae Hierosolymitani, qui Pontificis et principum occidentalium auxilium implorabat[1].

Cruciata I an. 1096

15. His omnibus excitatus Urbanus II, negotium serio animo aggressus est; Petro eremitae potestatem fecit crucem seu bellum sacrum praedicandi in Italia, Gallia et Germania. Petrus tanto cum successu principes, clerum, populumque ad bellum sacrum excitavit, ut ingens ubique multitudo se ad illud accingeret. Idem negotium Urbanus papa prosecutus est in synodis, quas in Italia et Gallia coegit. Anno 1095 in synodo Placentiae habita, ad quam ducenti episcopi ex Italia, Gallia et Germania, pluraque clericorum et laicorum millia convenerant, auditis Alexii Comneni, Graecorum imperatoris, legatis, qui Pontificis et Occidentalium auxilium contra Turcarum progressiones implorabant, multi, hortante Pontifice, se jurejurando sacrae expeditioni obstrinxerunt. In synodo Claromontana Urbanus papa coram innumera pene episcoporum, abbatum, clericorum et laicorum multitudine narratis malis, olim Christianis in Occidente nuncque in Oriente illatis ab infidelibus, atque periculis, quae universam Europam e Turcarum progressionibus manebant, tanta vi de bello sacro disseruit, ut omnes uno ore exclamarent: « Voluntas Dei est». Praeterea Pontifex omnibus contritis et confessis, qui se ad bellum sacrum accingerent, indulsit cunctas poenas canonicas pro quibuscumque peccatis meritas, eorum personas et bona sub praesidio Ecclesiae constituit, decrevitque, ut bellum hoc suscepturi crucem e panno similive materia in humero dextero gererent, unde *crucigeri* et ipsae expeditiones *cruciatae* dicebantur. De eodem negotio Pontifex egit in synodis Lemovicensi et Turonensi[2].

---

[1]) Guilielm. Tyrius, *De bello sacro.*
[2]) Berthold., *Chron.* an. 1095; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 500, 506, 598 et 601.

Quum sic ubique gravissimis rationum momentis cruciata expeditio praedicaretur, viri principes, nobiles, plebeji innumeri, multi clerici atque episcopi crucem susceperunt. Inter principes cruciatos praecipui erant Hugo frater regis Francorum, Godefridus Bullionaeus dux Lotharingiae Inferioris, ejusque fratres Balduinus et Eustachius, Robertus dux Normanniae, Robertus comes Flandriae, Stephanus comes Blesensis, Raymundus Tolosanus, Boemundus Tarentinus. Convenit inter eos, ut diverso itinere exercitus suos in Orientem ducerent et Constantinopolim convenirent. Qui sub Petro eremita, Gauterio, aliisque imperitis ducibus profecti sunt sine ordine et disciplina, in via neque a rapina neque ab aliis excessibus abstinuerunt, et magno numero tum Bulgarorum et Turcarum armis tum aliis causis perierunt. Principes vero majori cum ordine exercitus suos ducentes, unus post alium Constantinopolim pervenerunt. Hi Turcas in Asia minori aggressi, anno 1097 Nicaeam, fugato sultano, occuparunt. Inde progressi, sultanum secundo vicerunt prope Doryleum. Cum pervenissent Tarsum Ciliciae, Balduinus, frater Godefridi Bullionaei, exercitum suum duxit in Mesopotamiam, plerasque civitates accepit et anno 1098 principatus sui sedem constituit Edessae. Caeteri principes victricia arma protulerunt usque Antiochiam Syriae metropolim, quam eodem anno 1098 post obsidionem quatuor mensium occuparunt, ejusque principatum demandarunt Boemundo comiti Tarentino, qui illum occupatis finitimis locis plurimum auxit et contra Turcarum impetus fortiter defendit. Godefridus Bullionaeus cum viginti quinque millibus virorum profectus est Jerusalem, quam quadraginta millium Turcarum praesidio defensam, obsedit, et post quinque hebdomadas anno 1099 assaltu expugnavit. Hostes internecione deleti sunt, et Godefridus omnium acclamatione rex Hierosolymorum creatus[1].

Sic crucigerorum armis Turcarum imperium in Asia minori et Syria repressum fuit, Christiani a durissima servitute liberati, Religio vindicata atque restituta. Cum autem hujus et caeterarum expeditionum cruciatarum precipui excitatores et promotores fuerint RR. Pontifices, mirum non est, R. ecclesiae adversarios, praesertim haereticos protestanticos et saeculi XVIII incredulos, de justitia harum expeditionum esse oblocutos; sed eas fuisse maxime justas, evincitur e gravissimis et justissimis illarum causis, quas supra indicavimus[2].

16. In Anglia autem Guilielmo regi I anno 1087 successit Guilielmus II, filius ejus, postquam Lanfranco archiepiscopo Can- Eccl. status in Anglia. S. Anselmus

[1]) Guil. Tyrius, *De bello s.* l. 1-9; Wilkin, *Historia expedit. cruciat.* germanice; Michaud, *Histoire des croisades.*

[2]) Conf. Bergier, *Diction. théol.* art. *Croisades*; J. B. Palma, *Praelect. hist. ecc.* tom. III, part. 1, c. 6.

tuariensi et Angliae primati jurejurando promisisset, se in omni negotio justitiam et misericordiam sectaturum,pacem et libertatem defensurum. Verum Guilielmus rex promissa sprevit, post obitum Lanfranci (1089) ecclesias vexavit, earum bona invasit, vacantium ecclesiarum redditus usurpavit, dignitates ecclesiasticas pretio vendidit. Anno 1093 gravi aegritudine correptus, S. Anselmo abbati Beccensi, tunc in Anglia agenti peccatorum confessionem fecit, vitae emendationem spopondit, et Anselmum quamvis invitum, ad sedem Cantuariensem, jam ab anno 1089 vacantem, eligendum atque consecrandum curavit. Verum cum brevi post S. Anselmus regem interpellasset, ut ad corrigendos abusus synodus generalis e regno cogeretur, abbatiis vacantibus abbates praeficerentur, sibique Romam proficisci liceret, ut e manu Urbani papae pallium susciperet, Guilielmus rex qui Urbanum II nondum agnoverat, ita iratus est, ut episcopos ad deponendum Anselmum convocarit. Quum episcopi respondissent, Anselmum utpote primatem Angliae a solo Pontifice deponi posse, rex iis mandavit, ut omnem obedientiam et amicitiam Anselmo denegarent. Paulo post rex a magnatibus ad meliorem mentem revocatus, Urbanum papam agnovit, Walterum cardinalem legatum suscepit, et Anselmo pacem liberamque ecclesiarum administrationem reddidit; anno autem 1100 tristi sorte extinctus est[1].

Henricus I, Guilielmi frater et successor,ea quae a fratre suo injuste fuerant acta, rescidit, sed investituras dimittere noluit; quapropter inter eum et S. Anselmum convenit, ut res ad Apostolicam Sedem deferretur. Interea Anselmus, assentiente rege, ad corrigendos abusus, qui invaluerant, anno 1102 generalem synodum coegit. In ea nonnulli abbates simoniaci depositi sunt, clericis majoribus coelibatus inculcatus et popinarum atque compotationum consuetudo prohibita, ecclesiasticarum dignitatum emptio atque consanguineorum conjugia usque ad septimam generationem vetita, aliaque nonnulla utiliter constituta sunt[2].

Attamen Henricus rex,quamvis monitus a Paschali II, qui anno 1099 Urbano II in summo pontificatu successerat, in usurpandis investituris pertinax extitit; et Anselmus, qui pro officio suo hac in re ei assentiri minime poterat, exulare coactus est. Paulo post rex comminatoriis Paschalis papae litteris et defectionis periculo in regno perterritus, S.Anselmum revocavit et anno 1107 copiosum episcoporum, abbatum et procerum conventum indixit Londoniae. In eo post longam de investituris disceptationem rex eas tum in Anglia tum in Normannia dimisit et episcopis ad corrigendos abusus opem promisit[3]. Cum autem cle-

---

[1]) Eadmer., *Historia Novorum*, l. 1-2; Bolland. *Acta SS.* 21 April.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 728.—[3]) Ibid. p. 753.

rici multi incontinentia sua ecclesias dehonestarent, S. Anselmus anno 1108 Londoniae synodum coegit, in qua decem decreta sancita sunt, nimirum ut omnes presbyteri, canonici, archidiaconi, diaconi et subdiaconi vitam castam ducerent, mulieres praeter eas, quas canones excipiebant, ab illorum domibus arcerentur; qui contra fecerint, a divino officio remoti, omnique ecclesiastico beneficio privati, e choro pellerentur, et si missam celebrare praesumpserint, excommunicarentur[1].

S. Anselmus de instauratione disciplinae juriumque Ecclesiae defensione optime meritus, anno 1109 aeternam coronam consecutus est[2]. Non tantum sanctitatis, sed etiam eruditionis laude claruit, in philosophicis ac theologicis disciplinis versatissimus, plura opera reliquit, inter quae eminent Monologium et Prosologium de Dei existentia et attributis, liber de fide Trinitatis et Incarnationis praesertim contra errores Roscelini[3], libri de processione Spiritus S. et de pane azymo atque fermentato contra Graecos, de Dei incarnatione seu cur Deus homo, contra gentiles, de conceptu virginali et peccato originali, de concordia praescientiae, praedestinationis et gratiae cum libero arbitrio[4].

17. Interea Urbanus papa II die 29 Julii 1099 obiit, morum integritate, eruditionis laude, laboribusque pro Ecclesia clarus. Post dies quindecim omnium suffragiis electus est Rainerius, e monacho Cluniacensi cardinalis presbyter, morum honestate, doctrina et singulari in gerendis rebus prudentia commendandus, qui nomen Paschalis II assumpsit et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1118. Paschalis II pontifex an. 1099

Cum Guibertus antipapa ejusque sectarii in ditione R. ecclesiae turbas graves excitarent, Paschalis papa secundum Romanorum preces exercitum conscripsit, a quo Guibertus Albano ejectus anno 1100 subita morte sublatus est. Tunc schismatici unum post alterum elegerunt Albertum et Theodoricum, qui post paucos dies intercepti, monasteriis mancipati sunt. Elegerunt adhuc Maginulfum, quem Silvestrum IV appellarunt; sed hic etiam brevi post a Romanis ex urbe pulsus, exul obiit[5].

Tranquillitate restituta, Paschalis II anno 1102 copiosam epi-

---

[1]) Ibid. p. 754.—[2]) Bolland., *Acta SS.* 21 April.

[3]) Roscelinus clericus et scholasticus Compendiensis, e schola Nominalium, quorum parens a multis appellatur, philosophia quam theologia eruditior, Tritheismum innovavit, asserens, in Deo tres personas esse tres res ab invicem separatas, sicut sunt tres angeli, ita tamen ut una sit earum voluntas, proinde vere dici posse, si usus admitteret, tres Deos. Hi errores anno 1092 damnati sunt in synodo Suessionensi, in qua Roscelinus ipse eos abjecit, sed postea in eosdem relapsus est.

[4]) Opera S. Anselmi edidit G. Gerberon, Paris. 1675 in-fol.

[5]) Baronius et Pagi, ad an. 1100.

scoporum synodum Romae coegit, in qua ad exscindendas schismatis reliquias praescriptum est jusjurandum quod sequitur: « Anathematizo omnem haeresim et praecipue eam, quae statum « praesentis Ecclesiae perturbat, quae docet et adstruit, anathe« ma contemnendum et Ecclesiae ligamina spernenda esse. Pro« mitto autem obedientiam Apostolicae Sedis Pontifici Domino « Paschali ejusque successoribus sub testimonio Christi et Ec« clesiae ; affirmans quod affirmat, damnans quod damnat san« cta et universalis Ecclesia[1] ».

Idem Pontifex, quum Philippus rex Francorum Bertradam revocasset[2], in Galliam legavit Joannem et Benedictum cardinales, qui anno 1100 contumacem regem in synodo Pictaviensi excommunicarunt. Tandem Philippus et Bertrada resipuerunt, et postquam anno 1104 in synodo Parisiensi tactis sanctis Evangeliis omnem carnalem consuetudinem, contubernium et colloquium nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, abjurassent, absoluti sunt[3].

Posthaec Paschalis II, Henrico IV a Germanis dejecto, evocatus in Germaniam ad conciliandam ecclesiarum et regni pacem, Roma profectus est. Guastallae in Longobardia anno 1106 cum multis episcopis et clericis ultra et infra-montanis synodum habuit, in qua de episcopis et clericis extra communionem catholicam ordinatis, quales multi erant in regno Teutonico, constitutum est, ut episcopi aliique clerici in schismate ordinati, modo non essent invasores, simoniaci aut criminosi, sed vita et scientia commendandi, in officiis suis reciperentur; et ad eliminandas simoniae et aliorum malorum causas rursum investiturae prohibitae sunt sub poena excommunicationis pro laicis, qui eas darent, et sub poena depositionis pro clericis, qui eas acciperent[4]. Ex eadem synodo Pontifex epistolam scripsit ad clericos et fideles regni Teutonici, in qua reprehendit rigorem eorum, qui ad vitandos excommunicatos regno exire intendebant, conceditque ad communionem admitti posse eos, qui inviti, sive servitii sive cohabitationis causa, cum excommunicatis communicassent[5].

Cum autem audivisset Paschalis II, Henricum V, patris sui Henrici IV in regno successorem, in conferendis investituris perseverare, iter flexit in Galliam, ubi a Philippo rege ejusque filio Ludovico honorifice exceptus est. Anno 1107 synodum coegit Trecis, in qua novis decretis libertatem sacrarum electionum secundum canonum praescripta ecclesiis confirmavit[6]. In Italiam redux, de eadem re contra investituras decreta promulgavit anno

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 727.
[2]) Vide pag. 137.—[3]) Labbe, *Concil.* tom. X, p.720 et 742.
[4]) Ibid. p. 748.—[5]) Ibid. p. 645.—[6]) Ibid. p. 754.

1108 in Beneventana et anno 1110 in Romana synodo[1]. De dissidio hujus Pontificis cum Henrico V mox dicemus.

18. In Germania autem Henricus IV in schismate et rebellione contra legitimum Pontificem pertinax, episcopos Pontifici obedientes male habuit, rebelles vero protexit. Inter schismatis ejus fautores praecipui fuerunt Gauterius Cameracensis et Otbertus Leodiensis episcopi. Extat in hanc rem epistola Paschalis II ad Robertum comitem Flandriae, quem hortatur, ut quemadmodum jam fecerat contra schismaticos et rebelles clericos Cameracenses, etiam contra Leodienses arma conferret, quatenus qui seipsos ab Ecclesia catholica segregarant, per catholicos ab Ecclesiae beneficiis segregarentur[2]. Id quum audivissent Leodienses, petulantissimam epistolam seu potius declamationem contra Pontificem ediderunt[3]. Eccl. status in Germania

Verumtamen res Henrici IV mutatae sunt. Quemadmodum in Italia Conradus, ita in Germania Henricus contra patrem rebellavit anno 1104. Henricus filius, hujus nominis V, condemnato schismate et obedientiam R. Pontifici professus, confestim a proceribus Bavariae, Germaniae superioris, Franconiae et Saxoniae susceptus est. Biennio post generalia regni comitia indicta sunt Moguntiae, in quibus Henricus IV, a filio suo interceptus, se regno abdicavit, et Henricus V ab omnibus rex salutatus et susceptus est. Praeterea ad componendum ecclesiarum statum, schismate perturbatum, viri idonei, Bruno archiepiscopus Trevirensis, Henricus Magdeburgensis, Otto Bambergensis et alii Romam legati sunt[4].

Postquam Henricus IV regnum recuperare frustra tentasset, secessit Leodium, ubi 7 Augusti 1106 obiit. Corpus ejus ibidem sepultum, deinde exhumatum et Spiram translatum, sex annis sepultura christiana caruit. Eo amoto, Catholicorum causa ubique praevaluit, schismatici episcopi sedibus suis privati sunt et in eorum loca ordinati antistites catholici, illorum, qui in schismate obierant, corpora exhumata et extra ecclesias condita sunt[5]. Verumtamen Henricus V toties proscriptas investituras retinuit et propter eas turbas graves excitavit.

19. Quum Paschalis papa, ut supra vidimus, in Germaniam iturus, iter flexisset in Galliam, Henricus V oratores ad eum misit. Hi a Pontifice Catalauni anno 1107 excepti, dixerunt, ad imperii jus pertinere, ut omnis electio ad imperatorem deferretur, ejus assensu confirmaretur, et electus ab eo annulo et virga seu baculo investiretur. Pontifex per episcopum Placentinum respondit, Ecclesiam pretioso Christi sanguine redemptam, et liberam constitutam, nullo modo ancillari oportere. Illi minas protule- Lis inter Paschal. II et Henr. V

[1]) Ibid. p. 757 et 763.—[2]) Ibid. p. 629.
[3]) Ibid. p, 630.—[4]) Ibid. p.745.—[5]) Abbas Urspergensis, *Chronicon*.

*

runt; Pontifex vero eos excitavit, ut non discordiae sed paci operam darent[1]. Anno 1110 Henricus V cum exercitu Alpes transiit tum ut regnum Longobardicum Teutonico uniret tum ut a Pontifice imperator coronaretur. Longobardia sibi subjecta, legatos Romam misit, qui concordiam tractarent. Convenit utrimque, ut Henricus investituras dimitteret, ecclesiarum libertatem, oblationes et possessiones sartas tectas servaret, patrimonia atque dominia B. Petri restitueret; Pontifex vero Henricum imperatorem coronaret et regalia, quae a temporibus Caroli M. ejusque successorum ad regnum pertinebant, imperatori dimitteret, idemque faciendum imperaret episcopis in coronatione ejus praesentibus. Henricus anno 1111 urbem ingressus, a Pontifice, clero et populo honorifice exceptus est; verum spretis pactis, investituras dimittere noluit, Pontificem, ideo eum coronare recusantem, cum cardinalibus sub militari custodia detinuit, et in Romanos saevit. Romani in furorem versi, Germanos quotquot in urbe occurrebant, occiderunt, et utrimque acerrime pugnatum est.

Cum Henricus V neque minis neque injuriis Pontificis constantiam flectere posset, Paschali, cardinalibus, aliisque captivis libertatem spopondit, si sibi investiturae concederentur, quibus non officia sacra, sed sola regalia conferre intenderet. Paschalis II non propria sed aliorum captivitate, urbis desolatione et periculo schismatis ad annuendum Henrico inflexus, eum postquam jurasset, se captivis libertatem, Romanis pacem, Ecclesiae sua patrimonia et Pontifici obedientiam restituturum, imperatorem coronavit, eique indulsit, ut regni sui episcopis et abbatibus, sine violentia et simonia electis, investituram annuli et baculi conferret, utque nullus electus, nisi ab eodem investitus, consecraretur[2].

Henricus V optati sui compos in Germaniam regressus est; at privilegium a Paschali papa ei concessum magnam dissensionem tum intra tum extra urbem excitavit. Pontifex metuens, ne ista dissensio schisma pareret, anno 1112 frequentem synodum Romae coegit, in qua exposuit, qua ratione ad concedendum Henrico istud privilegium fuisset adactus, deinde facta fidei professione, illud, tota suffragante synodo, damnavit et irritum dixit[3]. Idem privilegium in multis episcoporum synodis, per varias provincias coactis, damnatum est, et Henricus propter injurias R. Pontifici illatas excommunicatus[4]. In Germania multi

---

[1]) Sugerius, *Vita Ludovici VI.*

[2]) *Chronograph. Hildensheim.*; Petrus diacon., *Chron. Cassin.* l. 4; Baron., ad an. 1109-11.

[3]) Baron., ibid.; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 767.

[4]) Petrus diacon., loc. cit.; *Chron. Ursperg.*; Labbe, loc. cit. p. 766, 784, 797 et 801.

principes, ecclesiastici ac laici, praesertim Saxones, Henrici V partes deseruerunt et consortium ejus vitarunt; unde rursus imperium in duas partes scissum est.

Henricus subditorum defectionem metuens, anno 1115 in Italiam profectus est specioso componendae discordiae praetextu. Quum in Longobardiam pervenisset, oratores Romam misit. Paschalis papa anno 1116 copiosam episcoporum e diversis provinciis regnisque synodum coegit, in qua de praesenti negotio actum est. Verum paucis post diebus excitata a factiosis in urbe seditione, Paschalis papa ex ea discessit, vicesque suas demandavit Mauritio Burdino, episcopo Bracarensi in Hispania, qui tunc temporis Romae agebat. Henricus V, qui factiosis gratulabatur, anno 1117 cum exercitu in urbem venit, plerosque optimates muneribus aliisque artibus sibi devinxit, et Burdinum ipsum, Pontificis vicarium, in partes suas pertraxit. Paschalis II his auditis, proditorem Burdinum excommunicavit, et episcopis Hispanis praecepit, ut alium episcopum in ejus locum ordinarent[1].

Post Henrici V discessum Paschalis papa Romam reversus est, ubi senio laboreque confectus, 18 Januarii 1118 vita excessit.

20. Paschali II legitimis cardinalium suffragiis anno 1118 suffectus fuit Joannes, natione Campanus et patria Cajetanus, e monacho Cassinensi R. E. cardinalis diaconus et cancellarius, vir singularis pietatis et eruditionis, qui nomen Gelasii II assumpsit. Quod cum audivisset Cencius Frangipanes, vir potens in urbe et imperatoris partibus addictissimus, armata manu Pontificem prehendit, et calcibus contusum catenisque constrictum in carcerem conjecit. Sed confestim proceres et cives sumptis armis Pontificem restituerunt. Gelasius II pontifex an. 1118

Vix restituta erat tranquillitas, quum noctis silentio Henricus imperator in urbem venit. Gelasius papa insidias ejus declinans, clam aufugit. Imperator ei per nuncios significavit, ut indultum sibi quondam a Paschali II privilegium ratum haberet, secus sciret, se alium pontificem constituturum. Reipsa audacissimus Henricus minas executus, Mauritium Burdinum, supra a Paschali II excommunicatum, in pontificiam sedem intrusit, et ab eo iterum coronatus, rediit in Liguriam, hincque in Germaniam. Burdinus antipapa

Gelasius papa tum Henricum V tum Burdinum antipapam in synodo Capuana excommunicavit, et post imperatoris discessum Romam reversus est; sed brevi post nova seditione et tumultu a Frangipanibus excitatis, aufugere coactus fuit, et vicibus suis demandatis Petro episcopo Portuensi, transiit in Gallias, opem Ludovici regis, qui anno 1108 Philippo patri suo successerat, imploraturus. Verum cum Matisconem pervenisset, gravi morbo

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 806 et 812; Baron., ad an. 1115-17.

correptus, delatus est Cluniacum, ubi 29 Januarii 1119 ad meliorem vitam transiit[1].

Callistus II pontifex an. 1119

21. Defuncto Gelasio II, cardinales et clerici romani, qui erant in ejus comitatu, apud Cluniacum comitia coegerunt, et summo consensu elegerunt Guidonem archiepiscopum Viennensem, pietate, doctrina, prudentia atque constantia spectatissimum, qui accepto etiam cardinalium Romae agentium et Romanorum assensu, Viennae, 9 Februarii 1119, sub nomine Callisti II inauguratus est et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1124.

Novus Pontifex confestim componendis ecclesiarum rebus animum applicuit; eodem anno 1119, die 7 Junii, Tolosae cum cardinalibus multisque episcopis et abbatibus synodum habuit, in qua simonia in sacris ordinationibus et promotionibus iterum damnata est, novi Manichaei anathemate damnati et potestati saeculari denuntiati, et prohibitum, ne beneficia et dignitates ecclesiasticae haereditario jure transmitterentur[2]; die 20 Octobris alteram synodum coegit Rhemis, cui e diversi Occidentis regionibus interfuerunt tredecim archiepiscopi, ducenti et amplius episcopi, magnusque numerus abbatum. In hac synodo editi sunt quinque canones contra simoniam, investituras, clericorum incontinentiam et violatores treugae Dei. In eadem synodo Callistus II Burdinum antipapam et Henricum imperatorem, quem frustra ad componendam pacem hortatus fuerat, excommunicavit, subditosque ejus a fidei juramento absolvit, donec is resipisceret et Ecclesiae faceret satis[3].

Posthaec Callistus papa Italiam petiit; ubique in via summo cum honore et applausu exceptus, die 3 Junii 1120, magna cum pompa a Romanis in Lateranense palatium introductus est. Burdinus antipapa, qui ex urbe confugerat Sutrium, a Normannis, ex Apulia a Pontifice evocatis, interceptus et Romam ductus, monasterio Cavensi inclusus fuit. Callistus vero pacem et securitatem in urbe restituit[4].

Pax inter sacerdot. et imperium

22. Sub eodem Pontifice concordia sacerdotium inter et imperium restituta fuit. Anno quippe 1121, cum dissidia bellumque civile universum imperium manerent, in comitiis Wiceburgensibus de pace atque concordia tractatum est, conventique, ut oratores Romam mitterentur. Selecti sunt ad hanc missionem Bruno episcopus Spirensis et Arnulphus abbas Fuldensis, quos magno gaudio excepit pacificus Pontifex, et cum iis ad imperatorem legavit Lambertum cardinalem episcopum Ostiensem, Saxonem presbyterum et Gregorium diaconum cardinales. Quum hi in Germaniam pervenissent, comitia generalia indicta sunt

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1119.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 856.—[3]) Ibid. p. 862.

[4]) Baronius et Pagi, ad an. 1120-21.

Wormatiae anno 1122, in quibus pax ita composita fuit, ut imperator investituras per annulum et pedum, ecclesiasticae dignitatis symbola, dimitteret, episcopi et abbates in imperio coram imperatore vel ejus legato sine vi ac simonia eligerentur, electique investituram regalium idest feudorum aliorumque bonorum, quae a regibus et principibus ecclesiis et abbatiis fuerant donata, per sceptrum ab imperatore acciperent. En concordati hujus, quod a loco appellatum est Wormatiense, textum:

« Ego, Henricus, Dei gratia Romanorum imperator augustus, « pro amore Dei et sanctae Romanae ecclesiae et domini papae « Callisti et pro remedio animae mae, dimitto Deo et SS. apo« stolis Petro et Paulo sanctaeque catholicae Ecclesiae omnem « investituram per annulum et baculum; et concedo in omnibus « ecclesiis, quae in regno et imperio meo sunt, canonicam fie« ri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et re« galia B. Petri, quae a principio hujus discordiae usque ad ho« diernam diem sive patris mei tempore sive meo ablata sunt, « quae habeo, sanctae Romanae ecclesiae restituo, quae autem « non habeo, ut restituantur, fideliter adjuvabo. Possessiones e« tiam omnium aliarum ecclesiarum et principum et aliorum tam « clericorum quam laicorum, quae habeo, reddam, quae non « habeo, ut reddantur, fideliter adjuvabo; et do veram pacem « domno papae Callisto sanctaeque Romanae ecclesiae et omni« bus, qui in partibus ipsius sunt et fuerunt; et in quibus sancta « Romana ecclesia auxilium postulaverit, fideliter adjuvabo.

« Ego, Callistus, servus servorum Dei, tibi, dilecto filio Hen« rico, Dei gratia Romanorum imperatori augusto, concedo, e« lectiones episcoporum et abbatum regni Teutonici, qui ad re« gnum pertinent, in praesentia tua fieri absque simonia et ali« qua violentia, ut si qua inter partes discordia emerserit me« tropolitani et comprovincialium consilio vel judicio saniori par« ti assensum et auxilium praebeas. Electus autem a te regalia per « sceptrum recipiat, exceptis omnibus, quae ad Romanam ec« clesiam pertinere noscuntur; et quae ex his tibi jure debet, fa« ciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus infra sex men« ses regalia per sceptrum a te recipiat. De quibus vero quere« moniam mihi feceris et auxilium postulaveris, secundum offi« cii mei debitum auxilium tibi praestabo. Do tibi veram pacem « et omnibus, qui in parte tua sunt aut fuerunt tempore hujus dis« cordiae ».

Pactis utrimque sancitis et confirmatis, imperator in Ecclesiae communionem receptus est et generalis venia omnibus, qui discordiae ac schismati faverant, indulta[1].

Per praedictum concordatum Callistus papa consecutus est id,

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 889; Baronius et Pagi, ad an. 1121-22.

pro quo S. Gregorius VII ejusque successores tanta constantia certaverant, nimirum ut potestas eligendi episcopos, quam summi imperantes in magnum ecclesiasticae rei detrimentum specioso investiturae praetextu usurpaverant, ecclesiis restitueretur. Ex hoc tempore vetus eligendi episcopos ratio certam mutationem subiit[1]. Etenim propter dissensiones factionesque partium, immodicas metropolitanorum cupiditates et saecularium potestatum usurpationes, usus pedetentim invaluit, ut non tantum populi votis sed etiam episcoporum provinciae suffragiis cessantibus, episcopi eligerentur a solis capitulis cathedralibus. Invectam jam novi juris regulam, qua et populus et episcopi provinciae ab episcopalibus electionibus exclusi sunt, anno 1215 confirmavit generale concilium Lateranense IV sub Innocentio papa III, canonibus vigesimo quarto et duobus sequentibus totam suffragiorum potestatem asserens canonicis ecclesiae vacantis, electiones per saecularis potestatis abusum factas proscribens, poenasque definiens in metropolitanos, qui electiones minus canonicas confirmaverint[2].

Concilium Lateran. I generale IX an. 1123

23. Nihil sane jucundius Callisto papae, nihil salubrius universae Ecclesiae obtingere potuit, quam ut extincto schismate sedatisque discordiis, quibus tot annis Ecclesia et imperium fuerant perturbata, pacis foedere animi sociarentur, Ecclesia redderetur libera, concordia sacerdotium inter et imperium restitueretur. Ut tanti momenti negotium solemni ratione confirmaretur, praesentes Ecclesiae necessitates componerentur et disciplina instauraretur, Callistus papa anno 1123 concilium generale in Lateranensi basilica coegit, quod inter oecumenica concilia nonum est. Teste Sugerio abbate S. Dionysii, qui adfuit, convenerunt ex omnibus fere regnis occidentalibus tercenti episcopi plurimique abbates[3]. Praesedit Pontifex ipse. In primis concordatum inter Callistum papam II et Henricum imperatorem V, in comitiis Wormatiensibus confectum, confirmatum est. Actum etiam fuit de ferendis suppetiis Christianis contra Turcas in Oriente et contra Mauros in Hispania et renovatae indulgentiae, ab Urbano II crucigeris et omnibus aliquid ad bellum sacrum conferentibus, concessae. Deinde patres egerunt de disciplina ecclesiastica. De numero canonum hujus concilii haud certo constat; antiquus codex ms. monasterii Anianensis septemdecim, vulgatae conciliorum collectiones viginti duos numerant. Ut plurimum canones isti desumpti sunt ex antiquioribus conciliis. Damnantur rursum in iis simoniacae ordinationes; coelibatus presbyteris, diaconis et subdiaconis inculcatur; principes et alii laici a dispensatione bonorum

[1]) Vide tom. I, pag. 103.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 176; *Decretal.* tit. de electione; Thomassiu, *Vetus et nova Eccl. discipl part.* II, l. 2.—[3]) *Vita Ludovici VI.*

ecclesiasticorum arceantur; matrimonia consanguineorum prohibentur; auferentes oblationes ecclesiis factas, item cudentes aut studiose expendentes falsam monetam excommunicantur[1].

24. Callistus papa, 13 decembris 1124, e vivis excessit. In ejus locum electus est Theobaldus, presbyter cardinalis; sed cum ejus electio Leoni Frangipani aliisque in urbe potentibus non probaretur, mox electus fuit Lambertus, cardinalis episcopus Ostiensis. Theobaldus schismatis vitandi causa eodem die jure suo cessit. Lambertus etiam, cognoscens electionem suam esse vitiosam, eidem nuncium misit. Sed cardinales modestiam Lamberti admirantes, eum pro legitimo pontifice sub nomine Honorii II habendum esse decreverunt[2]. Honorius II pontifex an. 1124

Honorius papa ad componenda ecclesiarum negotia in varias christiani orbis regiones apostolicos legatos destinavit; Ægidium episcopum Tusculanum in Orientem; Gerardum cardinalem in Germaniam; Gregorium de Crescentio in Daniam; Joannem Cremensem in Angliam et Scotiam; Matthaeum Albanensem in Galliam; Humbertum in Hispaniam. Henrico imperatore V anno 1125 sine liberis defuncto, Pontifex imperium confirmavit Lothario, duci Saxoniae, pietatis et bellicae rei laude claro; Fridericum Sueviae et Conradum Franconiae duces, in Lotharium rebelles, excommunicavit, et Anselmum, qui Conradum regem Italiae coronaverat, archiepiscopatu Mediolanensi privavit. Excommunicavit etiam Rogerium comitem Siciliae, quod ducatum Apuliae atque Calabriae, R. ecclesiae feudum, invasisset; postea eum, quum vassallorum more R. ecclesiae dominium praestitisset, eodem ducatu investivit.

Joannes Cremensis, Honorii II legatus in Anglia, anno 1128 cum duobus et viginti episcopis et quadraginta abbatibus synodum habuit Londoniae apud Westmonasterium. Condita in ea sunt septemdecim decreta, quibus anteriorum synodorum statuta contra simoniacas ordinationes, contra clericorum cum mulieribus contubernia, contra incesta conjugia aliosque abusus et pravas consuetudines innovata fuerunt[3]. Matthaeus Albanensis, apostolicus legatus in Gallia, anno 1128 synodum coegit Trecis, in qua ordinis Templariorum, de quo infra dicemus, institutio confirmata est, regulaque in septuaginta duo capita distributa, iis tradita[4].

25. Sub pontificatu Honorii II ad christianam fidem conversi sunt Pomerani, qui ad mare Balticum usque ad Vistulam et Warthám habitabant. Quum Boleslaus III, dux Poloniae, anno 1121 Pomeranos subegisset, eis ad Religionem christianam convertendis maximam operam navavit. Ejus precibus et R. Pontificis Pomeranor. conversio

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 889.
[2]) Baronius et Pagi, ad ann. 112.
[3]) Labbe, loc. cit. p. 912.—[4]) Ibid. p. 922.

auctoritate S. Otto, episcopus Bambergensis, ad Pomeranos profectus, anno 1124 et sequente illic tanto cum successu Evangelium praedicavit, ut Uratislaus dux, plerique optimates et maxima populi pars Fidem susceperint. Quae ut magis stabilirentur et propagarentur, Otto Adelbertum, unum e clericis suis comitibus, Pomeranorum episcopum ordinavit. Anno 1129 Otto Bambergensis iterum in Pomeraniam transiit et incolarum conversionem perfecit. Multa tamen gentis hujus conversioni obstare videbantur, nimirum indolis ejus barbaries, patrii ritus, mores inculti, nefanda polygamia, horrenda infanticidia. Sed quae in aliarum gentium conversione operata fuerat Religio christiana, eadem inter Pomeranos effecit et praeclarissimos fructus morales protulit[1].

Tanchelinus 26. In Belgio vero multorum maxime plebejorum religionem corrupit perditissimus Tanchelinus, vir fanaticus et perversissimus; qui laicus sed veste monastica indutus, primum Ultrajecti, deinde Antverpiae in Brabantia contra Ecclesiam ejusque Pontificem, contra episcopos et clericos, contra sacramenta praesertim sanctissimam eucharistiam declamavit; multos maxime e plebejis ad se pertraxit et ad spernenda cuncta Religionis atque Ecclesiae instituta excitavit; auctoritate, qua inter asseclas suos gaudebat, ad luxum et voluptates carnales exsatiandas usus, anno 1124 interfectus est. Quos autem ille in erroris viam perduxerat, ab eà reduxit S. Norbertus, Antverpiam vocatus, ut infra videbimus[2].

Eudo de Stella Eodem tempore alter impostor, nempe Eudo de Stella, in Britannia minori natus, se filium Dei et vivorum atque mortuorum judicem venditavit. Is otiosorum et pravorum hominum secta collecta, ecclesias, monasteria, terrasque depraedatus est. Demum ab archiepiscopo Rhemensi interceptus et in deliriis suis pertinax, ad carcerem condemnatus fuit. Multi, qui eum fuerant secutati, ad saniorem mentem redierunt, obstinati suppliciis affecti sunt[3].

Petrus de Bruis In Gallia meridionali, potissimum in Occitania et Provincia doctrinas a Fide alienas praedicarunt Petrus de Bruis sacerdos depositus et Henricus monachus apostata. Docebant isti, baptismum parvulis propter fidei defectum non prodesse; eucharistiae sacramentum et missae sacrificium esse ritus inanes; preces, eleemosynas et pia opera defunctis esse inutilia; ecclesias, quod Deus ubique adorari possit, et cruces, quia infamia passionis Christi instrumenta, esse destruendas; clericos et monachos esse despiciendos. Ejusmodi declamationibus illi multos in partes suas pertraxerunt et ecclesiarum statum ita perturbarunt, ut, te-

[1]) Bolland., *Acta SS.* tom. I Jul. p. 249.
[2]) Bolland., *Acta SS.* 6 Jun.—[3]) Guil. Neubrig., *Histor. Angl.* l. 1.

ste S. Bernardo, ecclesiae essent sine plebe, plebs sine sacerdotibus, sacerdotes sine reverentia, Christiani sine Christo[1]. Verum Petrus de Bruis anno 1124 a plebe comprehensus et concrematus fuit. Henricus ejus discipulus, anno 1134, in synodo Pisana tanquam haereticus condemnatus et monasterio inclusus est; cum postea ex eo dimissus, haereticas orationes ad populum habere pergeret, anno 1148 iterum in synodo Rhemensi damnatus et carceri mancipatus, non multo post decessit. In reducendis eorum sectariis ad sinum Ecclesiae praeclaram operam posuerunt S. Bernardus et Albericus cardinalis episcopus Ostiensis, ab Apostolica Sede in Occitaniam legati[2].

In Graecia initio hujus saeculi emersit prava Bogomilorum secta, qui veterum Gnosticorum et Paulicianorum seu novorum Manichaeorum errores instaurarunt. Illi Vetus Testamentum, Psalmis et Prophetis exceptis, rejiciebant; solum Trinitatis nomen admittebant; de Christo ejusque incarnatione et de Spiritu S. impie sentiebant; omnem Dei cultum externum rejicientes, soli orationi dominicae vacabant; matrimonium aversabantur; omne dissimulationis fraudisque genus licitum habebant dum de vitandis religionis causa poenis agebatur. Alexius Comnenus, Graecorum imperator, sectarios compescuit[3]. Bogomili

27. Interea Godefridus Bullionaeus, postquam novis de Turcis relatis victoriis regni Hierosolymitani fines protulisset, anno 1100 vita excessit. Ei in regno Hierosolymitano successit Balduinus, princeps Edessae, Godefridi frater, qui principatum Edessenum contulit Balduino cognato suo. Balduinus rex bellum contra Mahomedanos forti manu prosecutus est, Assur, Caesaream, aliaque loca regno suo adjunxit, regnavitque usque ad annum 1118. Stat. crucig. in Oriente

Ex episcopis autem, qui primam expeditionem cruciatam fuerant secuti, nonnulli in Asia et Syria permanserunt et ibidem vacantibus ecclesiis praefecti sunt. Ex iis Bernardus, episcopus Ambracensis in Epiro, creatus fuit patriarcha Antiochenus, et Daibertus, archiepiscopus Pisanus, accepit patriarchatum Hierosolymitanum. Verum Balduinus rex Daibertum criminis insimulatum patriarchatu privavit, eumque contulit Ebremaro. Daibertus appellavit Apostolicam Sedem; sed cum a Paschali II sedi suae restitutus, Roma Hierosolymas rediret, in Sicilia obiit. Posthaec Gibelinus, archiepiscopus Arelatensis, a R. Pontifice Hierosolymas legatus, ibidem omnium votis creatus est patriarcha, et Ebremarus accepit ecclesiam Caesareensem[4].

---

[1]) *Epist.* 252 *ad Ildephons.*
[2]) Petrus Cluniacens., *Tractatus contra Petrobrusianos*; Goffrid., *Vita S. Bernardi*, l. 3.
[3]) Zonaras, *Annales*; Euthym. Zigaben., *Panoplia*.
[4]) Guil. Tyrius, l. II.

Interim novi crucigerorum exercitus sub Stephano Blesensi et Guilielmo Aquitaniae comitibus aliisque ducibus in Orientem transierunt; sed Turcarum et etiam Graecorum, qui continuas insidias Latinis struebant, armis oppugnati, parvo numero Hierosolymas pervenerunt. Praestantiora auxilia tulerunt Veneti, Genuenses, Pisani et Norwegii, quorum adventu roborati Balduinus rex et principes Antiochenus et Edessenus, Turcarum impetus represserunt; Acconem seu Ptolomaidem, Tripolim, Berytum, Sidonem, aliaque loca occuparunt. Balduinus rex adversus Saracenos Fatimidas usque in Ægyptum arma protulit. Balduinus II, anno 1118 prioris in regno Hierosolymitano successor, res christianas magna fortitudine defendit. Veneti, Genuenses et Pisani fugata classe Turcarum, portum Joppem et Tyrum expugnarunt. Egregiam quoque operam praestiterunt celebres ordines equestres seu religioso-militares, occasione cruciatarum expeditionum instituti[1].

Ord. equest. S. Joannis et Templar. 28. Horum ordinum equestrium officia universa erant, vias a latronibus tutas reddere, peregrinantibus inservire, adversus infideles dimicare, omnia denique ita agere quemadmodum christianae reipublicae utilitas vel necessitas suadebat. Illorum primus est ordo Hospitalariorum S. Joannis, cujus haec fuerunt initia: Amalphitani (erant Normanni) qui mercaturam in Oriente exercebant, post medium saeculi praecedentis a califa Ægypti oblata pecunia impetrarunt, ut in vicinia S. Sepulcri monasterium Latinorum et valetudinarium seu hospitale extruerentur ad suscipiendos infirmos et egenos Christianos, qui in Terram sanctam peregrinabantur. Quum sacellum hujus xenodochii esset dicatum S. Joanni Baptistae, monachi isti dicti sunt Hospitalarii S. Joannis. Capta a crucigeris Jerusalem, Gerardus, fratrum in xenodochio ministrantium praepositus, consentiente Pontifice illud ab abbate monasterii separavit et una cum fratribus se peculiari regulae piisque institutionibus sub Apostolicae Sedis protectione obstrinxit. Raymundus du Puy, anno 1118 Gerardi successor, ordinem jam magno fratrum numero largisque donationibus auctum, in tres classes divisit, anno 1130 ab Innocentio papa II confirmatas. Harum prima complectebatur equites, qui operas militares in bellis sacris praestabant, secunda sacerdotes, qui functiones sacras peragebant, tertia fratres ministrantes, qui in hospitiis curam infirmorum gerebant vel equites in bello comitabantur. Ordinis insigne erat vestis coloris nigri, candida cruce insignita, ejusque superior primo magister deinde supremus magister appellabatur. Hic ordo a RR. Pontificibus approbatus, variisque privilegiis ornatus, brevi tempore et numero et viribus auctus est[2].

---

[1]) Wilkin et Michaud, *Histoires des Croisades.*

[2]) Guil. Tyrius, *De bello s.*; Helyot, *Histoire des ordres relig.*; Vertot, *Histoire des chevaliers de S. Jean.*

Eodem fere tempore Hugo de Paganis aliique nobiles Galli instituerunt ordinem Templariorum. Illi anno 1118 coram patriarcha Hierosolymitano se consuetis tribus votis monasticis simulque officio pios peregrinatores contra praedones et hostes armis defendendi obstrinxerunt. Appellati sunt Templarii a domicilio, quod Hierosolymis prope locum, in quo fuerat templum Salomonicum, acceperunt. Anno 1128, petente patriarcha Hierosolymitano, synodus Trecensis sub Matthaeo Albanensi, Apostolicae Sedis legato, ordinem confirmavit, firmam regulam cum obligatione dimicandi contra infideles in Palaestina praescripsit, et habitum albi coloris determinavit, quem habitum postea Eugenius papa III mutavit in pallium candidum cum cruce rubea pro equitibus, fratres quippe plebeji, militantes vel arma portantes, pallia atri vel cani coloris deferebant. Ordo brevi tempore et numero et divitiis stupenda incrementa cepit, multisque annis praeclara fama floruit[1].

29. In Occidente ordo Cisterciensium, prioribus hujus saeculi annis institutus[2], sub S. Bernardo tantum decus tantaque incrementa sumpsit, ut is quodammodo alter ordinis parens, et Cistercienses etiam Bernardini appellati fuerint. Bernardus anno 1091 Fontani in Burgundia nobilibus parentibus natus, a teneris pie vixit; anno 1113 monasterium Cisterciense ingressus, fratres suos multosque alios e cognatis et claro stemmate oriundos, ad idem vitae genus attraxit; cum biennio post constitutus esset abbas monasterii Claravallensis, quamplurimi ex omnibus regionibus ad eum confluebant, sub ejus regimine victuri, e quibus plures ad dignitatem episcopalem in Gallia, Germania, Anglia et Italia, et unus sub nomine Eugenii III ad ipsam Petri cathedram evectus est. Bernardus eximia sua pietate, eruditione et eloquentia ingentem nominis famam per totam ecclesiam Latinam, tantamque apud omnes venerationem et auctoritatem nactus est, ut Pontifices, episcopi, reges et principes in gravissimis negotiis consilia ejus postularent[3]. S. Bernardus

Eodem tempore canonicorum regularium disciplinam instauravit S. Norbertus. Hic anno 1082 Xanti in Clivia natus, primo subdiaconus, pluriumque ecclesiarum canonicus et Henrici imperatoris V cappellanus, anno 1114 a laxiori ad severiorem vitam revocatus est; presbyter factus, cum perperam clerum patrium ad meliorem vitae rationem adducere tentasset, dimissis omnibus dignitatibus et bonis suis, ex auctoritate Gelasii papae II provincias Galliae poenitentiam praedicans peragravit. Anno 1120 S. Norbertus Praemonstr.

---

[1]) Helyot, ibid.; P. du Puy, *Histoire des Templiers;* Wilker, item germanice.— [2]) Vide pag. 139.

[3]) Villefore, *Vie de S. Bernard*, 1704 in-4; Bolland., *Acta SS.* 20 August.

a Bartholomaeo episcopo Laudunensi evocatus, cum aliquot clericis sociis secessit in vallem nemorosam, Praemonstratumdictam; ubi habitum album e manu Bartholomaei susceperunt, vitae asceticae et habendis per provincias vicinas sacris concionibus vacarunt. Anno sequente Norbertus discipulis suis jam numero auctis regulam canonicorum regularium S. Augustini observandam proposuit, sed cum eorum officiis quae in praedicatione divini verbi, in conversione infidelium et haereticorum, in cura animarum et in studio litterarum theologicarum consistebant, conjunxit obligationes monasticas ad paupertatem, obedientiam, solitudinem, silentium, vilem habitum, abstinentiam a carnibus, frequentes preces et lectiones sacras. Eodem tempore tot nobiles feminae ad amplectendum Norberti institutum erant paratae, ut pro eis etiam monasterium conditum fuerit. Paulo post comes de Cappenberg in Westphalia arcem ditionemque suam pro monasterio, in quo Norberti institutum observaretur, dedicavit. Victoria etiam, quam Norbertus de Tanchelino haeretico ejusque sectariis in Brabantia reportavit, ad multiplicanda ordinis ejus monasteria contulit. Majora adhuc incrementa ordo Praemonstratensium, quod nomen accepit a loco Praemonstratum, in Gallia atque Germania cepit, postquam anno 1126 ab Honorio papa II fuisset approbatus. Eodem anno S. Norbertus, quamvis invitus, a Lothario imperatore II postulatus est ad archiepiscopatum Magdeburgensem, qua dignitate auctus mirum in modum restituendae pietati, instaurandae disciplinae, extirpando schismati Petri Leonis, de quo infra dicemus, adlaboravit. Obiit anno 1134.

Post ejus obitum ordo continua incrementa cepit, ita ut medio hujus saeculi fere centum et anno 1344 ultra millium et sexcentorum virorum et quingentarum feminarum monasteria numeraret. Quae incrementa partim praestantiae instituti, vitam monasticam cum cura animarum et studio litterarum utiliter conjungentis, partim constanti severioris disciplinae conservationi tribuenda videntur[1].

Innocent. II pontifex an. 1130 — 30. Quum Honorius papa II die 14 Februarii 1130 decessisset, in ejus locum subrogatus est Gregorius cardinalis S. Angeli, Romanus, qui nomen Innocentii II assumpsit.

Schisma P. Leonis — Verum factio seditiosa eodem tempore in Apostolicam Sedem intrusit Petrum Leonis sub nomine Anacleti II; unde triste schisma, quod annis fere octo Ecclesiam perturbavit. Antipapa pecuniarum ex ecclesiarum spoliis largitione plebem urbis ita corrupit, ut Innocentius papa factiosis resistere non valens, vices suas commiserit Conrado episcopo Sabinensi, secesseritque in Galliam. Petrus Leonis datis ad christianos principes litteris, eos sibi conciliare conatus est. Partibus ejus adhaeserunt David rex

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 6 Jun.; A. Miraeus, *Chronicon Praemonstrat.*; Le Paige, *Bibliotheca Praemonstrat.*

Scotiae et Rogerius dux Apuliae et Siciliae, ab antipapa regis titulo auctus; caeteri vero principes Innocentio II obedierunt[1]. In multis etiam episcoporum synodis antipapa Anacletus II rejectus, Innocentius vero legitimus pontifex susceptus fuit; id Hugo Gratianopolitanus in synodo Aniciensi, episcopi Germani in Wiceburgensi, Galli in Stampensi effecerunt[2].

Innocentius II in Gallias adveniens, apud Claromontem synodum habuit, in qua Petrus Leonis ejusque sectatores damnati sunt. Rhemis a Ludovico VI Francorum rege, a Lothario imperatore, ab Henrico rege Angliae et Normanniae, atque a regibus Castellae ac Aragoniae testimoniis obedientiae honoratus est; ibidem cum episcopis Gallis, Germanis, Anglis et Hispanis, qui principum suorum litteras ad Pontificem detulerant, synodum celebravit, in qua Petrus Leonis iterum damnatus est et septemdecim canones editi contra simoniacas ordinationes, contra clericos incontinentes, contra percussores clericorum et monachorum, contra milites in feriis e condicto ad ostensionem virium congredientes etc.[3]. Soluta synodo Pontifex Ludovicum filium, postulante patre, unxit regem Francorum; deinde comite S. Bernardo transiit in Germaniam ad imperatorem Lotharium. Hic cum magno episcoporum ac magnatum collegio Pontificem excepit in civitate Leodio, ubi Innocentius papa habita synodo antipapam rursus damnavit, Lotharium ad defensionem Ecclesiae excitavit, eique coronam imperialem promisit[4]. Lotharius opem Pontifici spopondit et praestitit, eum Romam reduxit, et Innocentius ibidem anno 1133 Lotharium II solemni ritu augustum coronavit[5]. Verum Lothario Roma digresso, rursus opera Rogerii regis Siciliae schismatica factio in urbe praevaluit. Innocentius II secessit Pisas, ubi anno 1134 in frequenti episcoporum synodo anathema in Petrum Leonis ejusque fautores renovavit[6].

Praeter alios S. Bernardus praeclarissimam operam extirpando schismati praestitit, Mediolanenses, Guilielmum Ducem Aquitaniae aliosque, qui aliquandiu antipapae adhaeserant, ad Innocentii II obedientiam perduxit. Tandem anno 1138 Petrus Leonis subita morte sublatus est. In ejus quidem locum schismatici

---

[1]) Arnulph. Sagiens., *De schismate orto post Honorii II decessum*; Annalista Saxo; Baronius et Pagi, ad an. 1130.

[2]) Annalista Saxo; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 971-72.

[3]) Labbe, ibid. p. 972 et 979.

[4]) Ibid. p. 987, et Arnold., *Vita S. Bernardi*, l. II.—Errant qui post Petrum diaconum, *Chron. Cassin.* l. 4, asserunt, Innocentium II in synodo Leodiensi Lothario restituisse investituras per annulum et baculum; constat enim ex Arnoldo (*ibidem*) Pontificem importunis Lotharii de hac re precibus restitisse et S. Bernardum grandi libertate audaciam regis compescuisse.

[5]) Baronius et Pagi, ad an. 1133.—[6]) Labbe, loc. cit. p. 990.

consilio Rogerii regis subrogarunt Gregorium sub nomine Victoris IV; sed hic tertio post mense opera D. Bernardi ad obedientiam Innocentii II conversus fuit. Ex quo tempore schisma collapsum est[1].

Tranquillitate in urbe restituta, Innocentius papa totus in ecclesiastica negotia incubuit, legatosque in diversas regiones destinavit. Rogerio Siciliae regi, schismatis fautori, primo Lotharii deinde propria arma opposuit, postea eum veniam petentem in gratiam suscepit et regno Siciliae investivit, ejusque filiis, uni ducatum Apuliae, alteri principatum Capuanum, in feuda contulit[2]. Alia hujus Pontificis gesta infra indicabimus.

Rerum status in Gal. Angl. et Hispania

31. Magnum Innocentio II negotium facessivit Ludovicus VII, qui anno 1137 patri suo in regno Galliae successit. Etenim anno 1140 post obitum Alberici archiepiscopi Bituricensis dissensio orta est inter canonicos hujus ecclesiae de eligendo successore, alii Petrum de Castra, alii Cadurcum praeferebant. Cum autem Petrus fuisset electus, Cadurcus appellavit regem. Petrus Romam profectus, a Pontifice ipso ordinatus est. Rex vero iratus, Petrum regni introitu interdixit. Innocentius papa, ne hoc junioris regis facinus in detrimentum libertatis ecclesiasticae vergeret, eum interdicto ecclesiastico subdidit. Alia audax rex ecclesiasticae libertati et juri contraria perpetravit. S. Bernardus omnia tentavit, ut eum ad meliorem mentem revocaret. Tandem anno 1143 Ludovicus cum Coelestino, Innocentii successore, pacem iniit, ab interdicto absolutus est et ad expianda juventutis suae delicta S. Bernardi hortatu expeditionem in Palaestinam suscepit[3].

In Anglia Stephanus rex, qui Henrico I avunculo suo successit, quamvis se libertatem, jurisdictionem, consuetudines et bona ecclesiastica conservaturum jurasset, toto fere regni sui tempore (1135-54) ecclesiarum statum perturbavit, earum thesauros direpsit, possessiones occupavit, dignitates indignis tradidit, episcopos vexavit[4].

In Hispania vero principes christiani adversus Mauros prospere certarunt, plurimas civitates eis eripuerunt, totumque illorum imperium in Hispania delevissent, si inter se ipsos fuissent magis concordes. Cum Alphonsus I rex Aragoniae et Navarrae anno 1134 sine filiis occubuisset, orta est dissensio; Navarrenses sibi regem elegerunt Sanctium IV; Aragonenses vero Ramirum Alphonsi fratrem, O. S. B. monachum, regem crearunt e dispensatione Innocentii II. Postea Ramirus filiam suam Petro-

---

1) S. Bernard., *Epist.*, 317; Orderic. Vital., *Hist. eccl.* l. 3; Falco, *Chronicon.*—2) Falco, ibid.

3) Baronius et Pagi, ad an. 1140-43.

4) Guil. Malmesbur., *Histor.* l. VIII; Guil. Neubrig., *Hist.* l. I.

nillam Raimundo, comiti Barcinonensi, in conjugem regnumque Aragoniae in dotem concessit, et ad priscum suum coenobium regressus est[1].

In Lusitania Alphonsus comes, deinde rex, prospero etiam marte adversus Mauros dimicavit; anno 1139 quinque eorum regulos debellavit, et post plures alias civitates anno 1147 Olisipponem, totius Lusitaniae urbem nobilissimam, in suam potestatem redegit.

In omnibus porro Hispaniae ac Lusitaniae civitatibus atque provinciis, a Maurorum jugo liberatis, Religio christiana restituta fuit, refloruitque.

32. His ipsis temporibus disceptationi causam dedit Petrus Abaelardus, inter scholasticos hujus aetatis celeberrimus, ita ut ad eum audiendum non tantum e Gallia, sed etiam e Belgio, Germania et Anglia discipuli Parisios confluerent. Verum Abaelardus magis secundum dialecticos conceptus quam secundum SS. Scripturarum effata et Patrum sententias de dogmatibus disputans, in varios impegit errores, adeo ut S. Bernardus de eo dixerit, quod de Trinitate loquens saperet cum Ario, de persona Christi scribens adhaereret Nestorio, et de gratia disserens sentiret cum Pelagio[2]. Postquam viri eruditi varias propositiones erroneas ex ejus scriptis collegissent, synodus Suessionensis anno 1121 Abaelardo praecepit, ut librum suum de SS. Trinitate in ignem conjiceret, fidemque secundum S. Athanasii symbolum profiteretur. Cum tamen disceptationi nondum esset finis, anno 1140 synodus Senonensis Abaelardum evocavit. Is vero R. Pontificem appellavit. Quapropter synodus quidem a judicanda persona abstinuit, sed tamen errores ejus condemnavit et Innocentium papam de omnibus certiorem reddidit. Pontifex sententiam Senonensis synodi confirmavit et Abaelardum custodiae mancipari ejusque scripta flammis tradi jussit. Tunc Abaelardus hortatu Petri Mauritii, abbatis Cluniacensis, errores suos damnavit et a Pontifice accepit, ut reliquum vitae suae in abbatia Cluniacensi transigeret, ubi anno 1142 obiit[3]. Petrus Abaelardus

33. Majores turbas excitavit Arnaldus Brixiensis, qui anno 1138 perversos errores propagare coepit; clericorum, episcoporum, ipsiusque Pontificis derogator atque monachorum persecutor, contra eos omnes declamavit, contenditque, proprietates a clericis, regalia ab episcopis et bona immobilia a monachis illicite possideri, ea omnia esse imperantium civilium et ab eorum Arnaldus Brixiensis

---

[1]) Orderic. Vital. *Histor.* l. I; Guil. Neubrig., loc. cit. l. II; Robert. de Monte, *Chron.* an. 1160.

[2]) *Epist.* 192 *ad Guidonem.*

[3]) S. Bernard., *Epist.* 326; Petrus Cluniacens., *Epist.* 21, l. IV; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 885 et 1018; *Disputatio adversus Abaelardum*, in *Biblioth. Cisterciens.* tom. III.

beneficentia in usum laicorum cedenda; accusabatur praeterea, quod non recte sentiret de sacramento altaris et de baptismo parvulorum. Arnaldus perversis suis declamationibus ecclesiam Brixiensem graviter turbavit, laicosque contra clericos et monachos excitavit. Postquam Innocentius papa ei silentium imperasset, Arnaldus relicta Italia, prava sua dogmata intulit in Germaniam et Galliam; postea in Italiam redux, gravium turbarum auctor in urbe Roma extitit. Tandem anno 1155 jussu Friderici imperatoris captus et a Petro urbis Romae praefecto ad rogum condemnatus fuit[1]. Ejus sectarii turbas maxime Romae saepius instaurarunt, ut videbimus.

Concilium Lateran. II generale X an. 1139

34. Interea Innocentius II ad exscindendas schismatis Petri Leonis reliquias et ad restituendam ecclesiasticam disciplinam concilium generale Romae indixit, quod est Lateranense II et oecumenicum X. Coeptum illud est initio Aprilis 1139. Convenerunt episcopi circiter mille, quibus Pontifex ipse praesedit. Post orationem Innocentii de Petro Leonis ejusque schismate patres omnes dixerunt, « quodcumque ille (Petrus Leonis) statuerat, destruimus, quoscumque exaltaverat, degradamus, quotquot consecraverat, deponimus ». Proinde Pontifex episcopis in schismate ordinatis, qui concilio intererant, episcopatus insignia ademit. Praeterea editi sunt triginta canones, quibus antecedentium conciliorum decreta instaurantur, scilicet, ut simoniace ordinati officio priventur; nihil detur pro beneficiis aliisve rebus sacris; nullus recipiat excommunicatos a suis episcopis; clerici ab episcopis officii sui admoniti et se emendare nolentes, beneficiis ecclesiasticis priventur; bona clericorum morientium non diripiantur; clerici subdiaconi et supra, uxores aut concubinas habentes, officio et beneficio priventur, et nemo eorum missas audiat; sanctimoniales non nubant; monachi aut canonici regulares non vacent studiis legum temporalium aut medicinae; clerici, monachi, mercatores et rustici habeantur securi; treuga Dei ab omnibus observetur; usurarii habeantur infames, et nisi resipiscant, sepultura christiana careant; milites in nondinis e condicto non congrediantur; nemo beneficia ecclesiastica sibi haereditario jure vindicet; filii presbyterorum ad sacrum ministerium non admittantur, nisi in coenobiis aut canonicis religiose fuerint conversati; nemo beneficia e manu laica accipiat; canonici intra tres menses ad ecclesiam vacantem nominent episcopum et ab electione non excludant viros religiosos; ordinationes factae a Petro Leonis aliisque schismaticis et haereticis, habeantur irritae[2].

Synodus Antiochena et Hierosol.

35. Idem Pontifex, Innocentius II, Albericum episcopum O-

---

[1]) Otto Frisingens., *Gesta Friderici*, l. II; Gunterus Ligur., *Poemata*.—[2]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 999.

stiensem legavit in Syriam ad cognoscendam causam Rodulphi, sedis Antiochenae invasoris. Legatus anno 1142 Antiochiae cum duodecim episcopis synodum habuit, in qua Rodulpho deposito, patriarcha ordinatus fuit Aimericus[1]. Alteram synodum idem legatus coegit Hierosolymis, in qua actum est de eis, quae praesenti tempori convenire videbantur. Huic synodo etiam adfuit catholicon seu patriarcha Armeniorum, qui cum legato Pontificis et episcopis praesentibus contulit de iis doctrinae articulis, in quibus Armenii errare videbantur, et in multis, inquit Guilielmus Tyrius, correctionem promisit[2]. Biennio post idem patriarcha ejusque episcopi legatos miserunt Romam, ut R. ecclesiam interrogarent de nonnullis inter se et Graecos controversis. Eos Eugenius papa III anno 1145 Viterbii excepit et diligenter instruxit. Illi autem ecclesiarum suarum nomine obedientiam R. Pontifici professi, in Orientem regressi sunt[3].

36. Cum Innocentius II die 24 Septembris 1143 obiisset, tertia post mortem ejus die omnium suffragiis et acclamationibus electus est Guido, Hetruscus, presbyter cardinalis, qui nomen Caelestini II assumpsit. Is pacem cum Ludovico VII rege Francorum iniit, ut supra diximus[4]; Henricum episcopum Wintoniensem, legatum suum in Anglia constituit, qui eodem anno Londoniae synodum habuit contra eos, qui ecclesias vel coemeteria violarent aut violentas manus in clericos vel monachos mitterent; synodus absolutionem ab istis criminibus R. Pontifici reservavit. Caelestinus post quinque menses pontificatus, 9 Martii 1144, vita excessit. Caelestin. II pontifex an. 1143

Ab hoc Pontifice incipiunt vaticinationes de RR. Pontificibus usque ad mundi finem sessuris, quae vaticinationes S. Malachiae, hoc tempore archiepiscopo Armachano, adscriptae sunt. Verum viri doctissimi Baronius, Spondanus, Bzovius, Raynaldus, aliique nullam istarum vaticinationum rationem habuerunt, et passim critici eas rejiciunt. Accedit, quod S. Bernardus, S. Malachiae familiaris, cujus vitam conscripsit, aliasque minoris momenti vaticinationes retulit, ne minimam quidem de istis mentionem faciat[5].

37. Post Caelestini II mortem Ecclesiae regimen demandatum fuit Lucio II, Bononiensi, e canonico regulari cardinali cancellario, antea appellato Gerardo. Is ecclesiae Toletanae in Hispania primatum confirmavit[6]; legatos accepit ab Alphonso rege Lusitaniae, qui regnum suum Apostolicae Sedi cum annuo censu Lucius II pontifex an. 1144

[1]) Ibid. p. 1026 —[2]) L. XV, c. 15.
[3]) Otto Frisingens., *Chron.* l. VII, c. 32.—[4]) Vide pag. 160.
[5]) Conf. Papebroch. *Conatus hist. diss.* 41; Moreri, *Diction. hist.* art. *Malach.*
[6]) *Epist.* 3 et 4.

quatuor unciarum auri obligavit[1]; contra factiosos Arnaldistas, qui Pontifici omnem principatum temporalem adimere et priscam rempublicam cum patricio restituere tentabant, imploravit auxilium Conradi regis Germaniae, qui anno 1137 Lothario II successerat. Conradus Pontifici opem spopondit; sed Lucius papa brevi post, 25 Februarii 1145, occubuit, ictu lapidis, ut fertur, in seditione percussus.

Eugenius III pontifex an. 1145

38. Tunc pontifex creatus est Eugenius III, antea Bernardus, patria Pisanus, monasterii S. Anastasii ordinis Cisterciensis in urbe abbas, D. Bernardi discipulus. Is ope Tiburinorum militum seditiosos in urbe compescuit, eorumque patricium Jordanem excommunicavit; anno 1147 propter continuos seditiosorum tumultus se contulit in Galliam, ubi honorifice exceptus est a Ludovico VII; Parisiis synodum indixit in causa Gilberti Porretani, episcopi Pictaviensis, qui eruditione haud vulgari praeditus, sed dilecticis subtilitatibus nimium debitus, deitatem seu essentiam divinam a Deo et a personis divinis ita distinguebat, ut essentiam divinam non ipsum Deum esse, neque naturam sed personam tantum Verbi incarnatam assereret. Gilbertus a D. Bernardo pressus, quasdam assertiones reprobavit, alias emollivit; Pontifex causam remisit ad pleniorem synodum anno sequente (1148) Rhemis celebrandam. Convenerunt ad hanc synodum e Gallia, Germania, Anglia et Hispania episcopi et abbates amplius mille, quibus praesedit Pontifex ipse. In ea erroribus Gilberti damnatis, edita est fidei formula, cujus summa haec est: «Credimus simpliciter, naturam Divinitatis esse Deum «et Deum esse Divinitatem; Deum esse sapientem ea sapientia, «quae est ipse Deus, magnum ea magnitudine, quae est ipse «Deus... Dum de tribus personis loquimur, ipsas unum Deum, «unam divinam substantiam esse fatemur. E converso dum de «uno Deo, una divina substantia loquimur, profitemur, ipsum «unum Deum, unam divinam substantiam esse tres personas... «Credimus, ipsam Divinitatem, sive substantiam sive naturam «divinam dicas, esse incarnatam in Filio». Praeterea editi sunt septemdecim canones, ad disciplinam ecclesiasticam spectantes[2]. Absoluta synodo Eugenius III transiit Treviros. Illic quum per viros eruditos inquiri jussisset de sanctitate et visionibus S. Hildegardis, virginis et abbatissae, spiritum ejus probavit, eamque ad humilitatem et ad conscribenda quae sibi a Domino revelarentur, hortatus est[3]. Deinde rediit in Italiam.

Cruciata expeditio II

39. In Oriente vero Christianorum res non parum inclinatae sunt, quod multi crucigeri in Europam rediissent, varii principes essent mortui, nonnulli privata magis quam publica commoda

[1]) Baluz., *Miscell.*; l. II, p. 220; Mansi, *Concil.* t. XX, p. 615.
[2]) Mansi, ibid. tom. XXI, p. 707; Labbe, tom. X, p. 1105 et 1107.
[3]) Bolland., *Acta SS.* 17 Sept.

quaerentes, inter se de principatu contenderent. Quibus factum est, ut Mahomedani non semel Christianos superarint, et anno 1144 Edessam, christiani principatus in Mesopotamia metropolim, ceperint, in qua horrendam incolarum christianorum caedem ediderunt, aliosque in servitutem redegerunt[1]. His omnibus permotus Eugenius papa, anno 1146, novam expeditionem sacram indixit, omnibus crucem suscipientibus plenariam indulgentiam concessit, eorum uxores, liberos et bona sub peculiari Sedis Apostolicae protectione suscepit[2], et S. Bernardo praedicandi belli sacri negotium demandavit. Bernardus illud tum in Gallia tum in Germania tanto ardore et eloquio peregit, ut Ludovicus VII rex Galliae, Conradus rex Germaniae, multi principes, duces, comites et ingens Francorum atque Germanorum multitudo crucem susceperint.

Anno 1147 ambo reges Ludovicus et Conradus cum plurimis virorum millibus diverso itinere in Orientem profecti sunt. Quamprimum Conradus in Graeciam pervenit, insidias Emmanuelis imperatoris Graecorum dolis tum Turcarum armis, item fame, morbis aliisque aerumnis magnam exercitus sui partem amisit. Ambo reges convenerunt Nicaeam, unde Conradus exercitu suo commendato regi Francorum, transiit Hierosolymas. Ludovicus VII pertransiens Asiam minorem, Graecorum ac Turcarum arma sibi infesta habuit; cum pervenisset Antiochiam, etiam Raymundum hujus civitatis principem, sibi contrarium expertus est; quapropter petiit Hierosolymas. Posthaec reges, principes, duces, aliique proceres ecclesiastici ac laici concilium habuerunt Ptolomaide, convenitque inter omnes de expugnanda civitate Damasco. Anno 1148 hanc civitatem obsederunt, Turcarum impetus fortiter represserunt, cumque jam captis muris exterioribus, civitas brevi esset occupanda, propter dissidium de civitatis imperio exortum obsidionem ignominiose solverunt. Tunc consenserunt de obsidenda Ascalone; sed principibus Hierosolymitanis secundum condictum non concurrentibus, reges Galliae et Germaniae in Europam redierunt[3].

S. Bernardus, qui tanto ardore bellum sacrum praedicaverat, propter ingloriun ejus exitum a nonnullis calumniam passus, justitiam belli vindicavit, ostenditque infaustam ejus sortem tum perfidiae et fraudibus Graecorum tum dissensionibus principum christianorum et inordinatae crucigerorum disciplinae esse attribuendam[4].

40. Priori autem hujus saeculi medio floruerunt scriptores ecclesiastici, qui sequuntur: S. Bernardus, de quo jam saepe locuti Scriptores ecclesiast.

---

[1]) Guil. Tyr., l. XXVII.—[2]) *Epist.* I.
[3]) Bernard., *De considerat.* l. II; Guil. Tyr., l. XVI-XVII; Otto Frisingens., *Gesta Friderici*, l. I.—[4]) Ibid.

sumus; ex ejus scriptis potiora sunt libri quinque de consideratione ad Eugenium III, libri de moribus et officio episcoporum, de gratia et libero arbitrio, de diligendo Deo, sermones multi atque epistolae[1]. Rupertus abbas monasterii Tuitiensis in dioecesi Coloniensi, e cujus operibus praestantiora sunt commentarii in plures S. Scripturae libros, libri de SS. Trinitate ejusque operibus, de glorificatione Trinitatis et processione Spiritus S., de divinis officiis[2]. Hugo a S. Victore seu Victorinus, secundum alios Saxo secundum alios Flander, celebris doctor Parisiensis; ex ejus scriptis commendantur annotationes in plerosque libros V. Testamenti, in IV Evangelia et in Epistolas S. Pauli, summa sententiarum in septem tractatus distributa, libri de sacramentis et sermones de vario argumento[3]. Guibertus abbas Novigentinus, qui scripsit tractatus morales in Genesim, Amos et Jeremiam, librosque gestorum Dei per Francos[4]. Robertus Pullus, Anglus, academiae Oxoniensis instaurator, deinde R. E. cardinalis; dedit sententiarum theologicarum libros octo[5]. Petrus a patria cognominatus Lombardus, inter theologos scholasticos hujus aetatis facile princeps, e doctore Parisiensi canonicus Carnotensis, demum episcopus Parisiensis renunciatus; reliquit summam theologicam seu libros quatuor sententiarum, glossas in Psalterium et in Epistolas S. Pauli[6]. Algerus canonicus et scholasticus Leodiensis, de quo supra mentionem fecimus[7]. Guilielmus patria Leodiensis et monachus Cisterciensis, qui reliquit tractatum de sacramento altaris, librum contra errores Petri Abaelardi et opuscula de pietate[8]. Petrus Mauritius, abbas Cluniacensis, propter vitae sanctimoniam et eruditionem Venerabilis cognomen promeritus; scripsit tractatus contra Judaeos, Mahomedanos et Petrobrusianos, epistolarum libros sex, libros duo de miraculis sui temporis, hymnos, rythmos, alia; praeterea Alcoranum seu excerpta ex eo in finem polemicum latine reddi curavit[9]. Anselmus episcopus Havelbergensis, qui dedit libros tres collationum seu disceptationum, quas Constantinopoli, Lotharii II legatione functus, cum Graecis habuit de unitate Fidei seu Ecclesiae, de processione Spiritus S., de primatu R. Pontificis et de ritu panis eucharistici[10]. Hildebertus ex episcopo Cenomanensi archiepiscopus Turonensis, qui praeter tractatus theologicos, sermones et poemata aliquot, collegit vitas quorumdam Sanctorum[11]. Honorius presbyter et scholasticus

---

[1]) Edidit Mabillon, Paris 1668 et 1690, 2 vol. in-fol.
[2]) Venet. 1754, 4 vol. in fol.
[3]) Rothomag. 1648, 3 vol. in-fol.—[4]) Edidit Dacher. 1651 in-fol.
[5]) Edidit Mathaud, Paris. 1665 in-fol.
[6]) Norimberg. 1478, Francof. 1585, alibi.
[7]) Vide pag. 109.—[8]) *Biblioth. Cisterciens.* tom. IV.
[9]) *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XXII.
[10]) Dacher., *Spicileg.* tom. XIII.—[11]) Edidit Beaugendre 1708 in-fol.

Augustodunensis; exaravit libros tres de mundi imagine, libros quatuor de mundi philosophia, seriem RR.Pontificum a S.Petro usque ad Innocentium II, libros de luminaribus seu scriptoribus ecclesiasticis et de haeresibus,dialogum de praedestinatione et libero arbitrio[1]. Gratianus Hetruscus, O. S. B. monachus, qui e Patrum sententiis,Pontificum decretis et conciliorum canonibus confecit collectionem decretorum, quae Decretum Gratiani et Concordia discordantium canonum dicta est[2]. Sigebertus Gemblacensis,vir praestantis ingenii,sed schismatici imperatoris Henrici partibus deditus; edidit praeter alia chronicon ab anno 382 usque ad 1112 et catalogum virorum illustrium[3]. Leo Marsicanus, e monacho Cassinensi cardinalis episcopus Ostiensis, qui scripsit chronicon monasterii Cassinensis, continuatum a Petro diacono. Joannes Zonaras, Graecus, O. S. Basilii monachus, qui Apostolorum canones et epistolas canonicas SS. Dionysii et Petri Alexandrinorum, Gregorii Taumaturgi Neocaesareensis et Basilii Caesareensis episcoporum interpretatus est, et annales dedit ab orbe condito usque ad annum 1118[4].Guilielmus Anglus, Malmesburiensis monachus et bibliothecarius, qui collegit libros duos historiae novellae, libros quatuor de gestis pontificum Anglorum, alia[5].Otto episcopus Frisingensis; reliquit chronicorum libros septem a mundi exordio usque ad annum 1146, libros duo de gestis Friderici imperatoris I, librum de fine mundi, de persecutione antichristi et resurrectione mortuorum[6].

41. Eugenio papa III anno 1153 defuncto, summum Ecclesiae regimen demandatum fuit Conrado, Romano, cardinali episcopo Sabinensi, propter aetatem et curiae peritiam venerando,qui nomen Anastasii IV suscepit. Is grassante fame eximiae charitatis specimina dedit, canonicos regulares Lateranenses et equites S. Joannis Hierosolymitani privilegiis auxit. Obiit 2 Decembris 1154. Anastas.IV pontifex an. 1153

42. Tunc pontifex inauguratus est Hadrianus IV, Anglus, cardinalis episcopus Albanensis, antea appellatus Nicolaus, qui sedit usque ad annum 1159. Hic pontificatus sui initio Arnaldum Brixiensem ejusque sectatores, qui novas turbas in urbe excitaverant, a Romanis ejiciendos curavit; Fridericum I, cognomine Barbarossam seu Æuobarbum, qui anno 1152 in locum Conradi defuncti Aquisgrani rex Germaniae et biennio post Ticini rex Italiae fuerat coronatus, 18 Junii 1155 Romae imperatorem coronavit; Guilielmo I, cognomine Malo, qui anno 1154 Rogerii Hadrian.IV pontifex an. 1154

[1]) *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XX.—[2]) Romae 1580.
[3]) Edidit Miraeus,Antverp. 1608 et 1639.
[4]) Commentarii editi sunt Paris. 1318 in fol., *Annales* 1686, 2 vol. in-fol.
[5]) Londini 1596, Francof. 1601 in-fol.
[6]) C. Urstitius, *Histor. German.* tom. I.

patris sui in regno Siciliae successor, subditos suos opprimebat et R. ecclesiae terras invadebat, bellum indixit; sed Beneventi ab eo obsessus, ad redimendam duris conditionibus pacem coactus fuit, nimirum, ut Hadrianus Guilielmum regno Siciliae, ducatu Apuliae et principatu Capuae investiret, electiones sacrae in Sicilia regis assensu confirmarentur, neque Siculi appellationes Romam instituerent neque Pontifex legatos in Siciliam mitteret sine regis assensu; Guilielmus vero Hadriano fidem juraret, vassallorum more ei hominium praestaret et annuum censum penderet[1].

Idem Pontifex ecclesiae Toletanae in Hispania primatum confirmavit; confirmavit etiam Pelagii, Alexandri et Urbani II constitutiones, quibus archiepiscopo Gradensi patriarchica dignitas fuerat concessa, et Henrico Gradensi praeterea concessit, ut primatum haberet super archiepiscopum Jadertinum ejusque suffraganeos, et episcopos ordinaret pro iis ecclesiis, quas Veneti Constantinopoli atque in aliis imperii graeci civitatibus habebant; Basilium archiepiscopum Thessalonicensem litteris excitavit, ut conciliandae concordiae inter Romanam et Constantinopolitanam ecclesias adlaboraret, opemque praeberet legatis, quos ea de causa ad Manuelem imperatorem Graecorum miserat[2]; a Friderico autem imperatore, quem supra coronavit, graviter vexatus fuit.

Lis inter Hadrian. IV et Frideric. I

43. Quum Fridericus I audivisset, Hadrianum IV pacem pepigisse cum Guilielmo I rege Siciliae, graviter iratus est, quod ipse Guilielmum expellere et universam Italiam sibi subigere meditaretur; confestim Pontificem vexare coepit, et anno 1156 prohibuit, ne quis archiepiscopus, episcopus aut sacerdos Romanam curiam adiret aut beneficiorum collationem a Pontifice postularet. Eodem anno Eskyllus, archiepiscopus Lundensis et Apostolicae Sedis in Dania legatus, cum Roma in Daniam rediret, in partibus Germaniae captus, spoliatus et in carcerem conjectus fuit, silente et dissimulante imperatore. Quum haec audivisset Hadrianus papa, legatos misit ad imperatorem cum epistola, in qua querebatur de injuria archiepiscopo Lundensi illata, et imperatori in memoriam revocabat beneficia, praesertim imperialis coronae insigne, quae ab Apostolica Sede acceperat. Fridericus offensus, quod Pontifex insigne coronae imperialis appellaret beneficium, legatos rejecit, datisque per totum imperium litteris questus est, quod Hadrianus assereret, imperium esse R. eccle-

---

[1]) Baronius, ad an. 1156, observat, ea omnia, quae contra libertatem ecclesiasticam Guilielmus extorserat ab Hadriano, fuisse postea rescissa sub Innocentio III, quando honestioribus conditionibus pax composita est.

[2]) Apud Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1165, 1170-73, et 1150.

siae feudum, contenditque, se illud a solo Deo per principum electionem tenere. Hadrianus ad placandam principis iracundiam novos legatos ad eum misit cum altera epistola, in qua significabat, se in priori epistola voce beneficii non feudum sed bonum factum intellexisse. Fridericus placatus, pacem Hadriano reddidit.

Verum brevis fuit de pace laetitia. Anno 1158 Fridericus exercitum contra rebelles Longobardiae civitates duxit; Mediolanensibus ad deditionem compulsis, Roncagliae comitia indixit, in quibus opera aliquot jurisperitorum scholae Bononiensis novam constitutionem, cui Itali adstringerentur, elaboravit; civitatum, episcoporum et monasteriorum juribus atque privilegiis derogavit; episcopos et abbates ad dimittenda regalia et ad praestandum sibi hominium, ut eadem reciperent, coegit. De tali agendi ratione Hadrianus papa data ad imperatorem epistola merito questus est. Fridericus litteras Pontificis quasi auctoritati suae injuriosas rejecit; iratus etiam, quod Hadrianus ecclesiam Romanam privare nollet Guidone, viro scientia moribusque clarissimo, quem Fridericus ad archiepiscopatum Ravennatensem postulabat, petulantes litteras ad Hadrianum reddidit. Pontifex tres cardinales cum nova epistola ad Fridericum legavit, ut eum ad concordiae vias et ad resarciendas injurias, episcoporum et R. ecclesiae juribus atque possessionibus illatas, adduceret. Fridericus vero Hadriani expostulationibus sua gravamina superbe et arroganter opposuit, contendens, apud se esse summum omnium regalium, ipsiusque urbis Romae, sine qua nomen imperatoris inane esse dicebat, dominium[1].

Quum sic discordia ingravesceret, Hadrianus papa, 1 Septembris 1159, Anagniae decessit.

44. Sexta die post Hadriani IV obitum in ejus locum electus fuit Alexander III, Senensis, cardinalis cancellarius, antea appellatus Rolandus, qui sedit usque ad annum 1181, invictaque patientia diuturnum schisma compescuit, ut mox videbimus. Alexander III pontifex an. 1159

45. Electioni Alexandri III restiterunt tres cardinales, Octavianus, Joannes et Guido, auctores diuturni schismatis. Octavianus, qui jam diu ad apostolicam cathedram aspiraverat, quum Alexandrum electum vidit, illam vi invadere conatus est; a duobus praedictis cardinalibus electus et initio mensis Octobris ab Imaro episcopo Tusculano, qui primum Alexandri deinde Octaviani electioni assensit, consecratus, assumpsit nomen Victoris IV. Quum uterque, Alexander et Octavianus, electionem suam litteris encyclicis catholico orbi significasset, confestim Fridericus imperator, bello in Longobardia occupatus, rejecto Alexan- Schisma

---

[1]) Radevicus, *Gesta Friderici I*, l. 1-2; Baronius et Pagi, ad an. 1157-59; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1144-59.

dro, quem jam sub Hadriano IV legatione functum oderat, Octavianum suscepit, ejusque partes omni via defendere coepit; ne tamen arbitraria ratione procedere videretur, anno 1160 Ticini simulacrum concilii generalis coegit, specie quidem ut utriusque partis jura disceterentur, re vera ut, rejecto Alexandro, Octavianus seu Victor confirmaretur. Convenerunt archiepiscopi et episcopi Itali atque Germani circiter quinquaginta, multi abbates et praepositi; adfuit etiam Octavianus cum fautoribus suis; Alexander vero ejusque cardinales conciliabulo isti adesse merito recusarunt. In hoc conciliabulo episcopi et alii, partim imperatoris gratia et metu, partim mendaciis, quibus Victoris electio, nemine contradicente, fuerat exposita, permoti, Victorem legitimum pontificem declararunt, Alexandrum vero condemnaverunt; et antipapa confestim anathematis sententiam in Alexandrum omnesque ejus fautores protulit[1]. Fridericus I mox omnibus imperii episcopis sub poena exilii mandavit, ut Octaviano seu Victori obedirent, episcopos id facere recusantes e sedibus suis ejecit et in easdem schismaticos intrusit; unde magna perturbatio in ecclesiis imperii secuta est[2].

Alii vero reges et principes christiani, quos Fridericus frustra ad schisma pertrahere tentavit, atque ecclesiarum praesules ubique Alexandrum III ceu legitimum pontificem susceperunt[3]. In primis episcopi Palaestinae cum Amalrico patriarcha Hierosolymitano anno 1160 in synodo Nazarethana Alexandro III obedientiam professi sunt, Octaviano vero ejusque fautoribus anathema dixerunt. Eadem de causa anno sequente Henricus II rex Angliae apud Novum Mercatum et Ludovicus VII rex Galliae apud Bellovacum episcopos, abbates, proceresque convocarunt, et in utroque conventu Alexander III susceptus, Octavianus vero rejectus fuit. Idem factum est brevi post in copiosa synodo, quam ambo reges ex utroque regno indixerunt Tolosae, et cui etiam interfuerunt legati Alexandri, Octaviani, Friderici imperatoris et regis Hispaniae[4].

Interim Alexander papa convocatis anno 1160 apud Anagniam cardinalibus et episcopis, Octavianum ejusque fautores anathemate perculit; imperatorem etiam Fridericum, quem frustra admonuerat, excommunicavit[5]. Deinde Alexander vicibus suis in urbe demandatis Julio episcopo Praenestino, confugit in Galliam, ubi a

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1387.
[2]) Radevicus, loc. cit. l 2; Baron., ad an. 1160.
[3]) « Alexandrum, inquit Helmondus presbyter Lubecensis, *Chron. Slavor.* l. 1, c. 91, recipit Hierosolymitana ecclesia et Antiochena, « praeterea omnis Francia, Anglia, Hispania, Dania et omnia regna, « quae sunt ubique terrarum ».
[4]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1403 et 1406.
[5]) Baron., ad an. 1160.

Ludovico VII magno cum honore exceptus est; anno 1162 apud Montem-Pessulanum synodum habuit, in qua rursus in antipapam ejusque complices excommunicationis sententiam promulgavit; anno sequente frequentiorem synodum coegit apud Turones, cui interfuerunt septemdecim cardinales, centum et viginti quatuor episcopi ex Italia, Gallia et Anglia, quadrigenti et quatuor decim abbates, magnusque clericorum et laicorum numerus. In ea iterum anathema in antipapam ejusque fautores dictum est, et decem canones editi contra praebendarum divisionem et dignitatum permutationem, contra clericos usurarios et simoniam atque laicos jura ecclesiastica usurpantes, contra novos Manichaeos et religiosos legum civilium aut medicinae studio atque exercitiis cum disciplinae regularis detrimento vacantes, contra ordinationes ab Octaviano aliisque schismaticis et haereticis factas[1]. Pontifex in Gallia mansit usque ad annum 1165, quo post Friderici in Germaniam reditum, a Romanis invitatus in urbem rediit.

Octaviano antipapa, 22 Aprilis 1164, in urbe Lucensi mortuo et in monasterio extra urbem, quod canonici ecclesiae majoris ei sepulturam negassent, sepulto, duo ejus cardinales Joannes et Guido schismaticorum comitia coegerunt, in quibus Guido electus et sub Paschalis III nomine ab Henrico episcopo Leodiensi consecratus est. Hunc mox suscepit Fridericus I, et anno 1165 coacto apud Wiceburgum episcoporum et principum conventu, jurejurando spopondit, se nunquam Rolandum (Alexandrum III) suscepturum, sed in Paschalis III obedientia perseveraturum. Idem juramentum praescripsit praesulibus ecclesiasticis et principibus imperii, cui paruerunt episcopi praesentes et quatuor principes, nempe dux Saxoniae, marchio Brandeburgicus, comes palatinus et landgravius[2]. Eodem anno ex auctoritate antipapae generalem procerum ecclesiasticorum et laicorum curiam coegit Aquisgrani pro elevatione et exaltatione corporis Caroli M.[3] Anno 1166 Imperator ingentem exercitum duxit in Italiam, tum ut rebelles civitates imperio suo subjiceret, tum ut Alexandrum papam Roma expelleret et Paschalem antipapam, qui Viterbii agebat, in Petri cathedram intruderet. Romani urbem contra Friderici impetus fortiter defenderunt; cumque is in occupata basilica S. Petri inaugurari jussisset Paschalem, qui ibidem 1 Augusti 1167 Fridericum ejusque conjugem augustos coronavit, Alexander coacta in ecclesia Lateranensi synodo, Fridericum I anathemate perculit et auctoritate regia privatum declaravit, ejusque subditos a fidei juramento absolvit, deinde confugit Beneventum[4].

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1410-11.
[2]) Baronius et Pagi, ad an. 1164.—[3]) Vide pag. 22.
[4]) Joan. Sarisberiens. apud Baron. et Pagi, ad an. 1168; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1450.

Romani, exceptis magnatibus, qui se in arcibus suis tutati sunt, ad resistendum impares, se imperatori dediderunt; sed schismaticorum gaudium mox in luctum conversum est, nam imperatoris exercitus subito tanta pestilentia correptus fuit, ut milites occumbentes vix sepeliri possent. Nonnulli etiam episcopi, qui erant in comitatu Friderici, eadem plaga perierunt. Quapropter imperator, 6 Augusti, relicta Roma, regressus est Ticinum, et anno 1168 a confoederatis Longobardis ubique rejectus, refugit in Germaniam[1].

Ex hoc tempore Friderici auctoritas et schismaticorum vires in Italia deperierunt. Verumtamen extincto anno 1168 antipapa Paschali, schismatici sibi elegerunt Joannem abbatem Strumensem, quem Callistum III appellarunt. Fridericus I in schismate pertinax, novum antipapam suscepit, et in vexandis iis, qui cum Alexandro papa communicabant, perrexit usque ad annum 1177, quo tandem concordiam sacerdotium inter et imperium restitutam videbimus.

Alexandr. III litterae ad Graec. imp. Sultanum et Indos

46. Non obstantibus vexis, quas Alexander papa e parte Friderici imperatoris et schismaticorum expertus est, ecclesiarum negotia minime neglexit. Duplicem legationem excepit a Manuele imperatore Graecorum, qui a Pontifice coronam imperii occidentalis postulans, unionem ecclesiae Graecae cum Latina spondebat, seque omnem Italiam Pontifici subjugaturum pollicebatur. Alexander quidem legatos ad Manuelem destinavit ecclesiarum concordiam tractaturos, sed eum Romanorum imperatorem coronare recusavit. Accepit etiam legationem et litteras a sultano Iconii, qui Pontifici significabat, qualiter legendo Mosem, Isaiam, Jeremiam, Matthaeum, Joannem et Paulum ad christianae Religionis studium fuisset excitatus, rogabatque Pontificem aliquot viros idoneos, a quibus plenius christiana doctrina institueretur. Alexander III ad eum litteras reddidit, in quibus consilium ejus suscipiendae Religionis christianae laudavit, summam fidei christianae docuit, seque viros idoneos missurum promisit[2]. Litteras quoque accepit ab Indorum rege, vulgo Joanne presbytero seu Petrejano dicto. Vidimus enim, Nestorianos christianismum in remotissimis Asiae regionibus propagasse[3]; quum autem hoc tempore Philippus medicus in Tartaricas terras peregrinatus, Joanni christianorum Indorum principi observasset, eos in nonnullis articulis a vera Christi doctrina, quam Romana et catholica ecclesia profitebatur, dissentire, princeps Philippo in Italiam remeanti litteras dedit ad Pontificem Romanum, quatenus veram Christi fidem edoceretur. Alexander III per eumdem Philippum litteras ad principem reddidit, quibus ejus desiderium

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1166-68.
[2]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1213.—[3]) Vide pag. 72.

discendae veritatis laudavit, eum hortatus est, ut Philippo, qui eum in articulis, in quibus a R. ecclesiae doctrina dissentiebat, instrueret, obtemperaret, rogavitque, ut viros aliquot e regno suo Romam mitteret, vera Ecclesiae doctrina et disciplina instituendos[1].

E litteris porro Joannis presbyteri et Alexandri papae concluditur, Indos istos ex ignorantia magis quam ex pertinacia nestorianis erroribus adhaesisse. Idem de Armeniis hujus temporis, quantum ad eutychianos errores spectat, dicendum est. Eorum catholicon seu patriarcham supra cum Alberico legato apostolico in synodo Hierosolymitana, deinde per legatos Viterbii cum Eugenio papa III de Fidei articulis contulisse diximus[2]. Anno 1170 Theorianus theologus graecus, a Manuele imperatore ad catholicon Nersetem destinatus, suis disceptationibus effecit, ut is Chalcedonense concilium et dogma de duabus Christi naturis susciperet, sponderetque, se episcopos suos convocaturum, ut omnes unam cum ecclesia Constantinopolitana fidem atque disciplinam amplecterentur[3].

47. Iisdem temporibus Religio christiana refloruit apud Slavos Holsatiae et Megalopolis. Hi jam saeculo X imperante Ottone M. christianam fidem susceperant[4], sed progressu temporis ab ea defecerunt, adeo ut post medium saeculi XI vix ulla apud eos superessent Religionis vestigia. Anno 1106 Henricus eorum princeps christiana sacra, quae sectabatur, inter subditos suos restituere conatus est, et Lubecae ecclesiam extruxit, apud quam plures presbyteri constituti sunt. Ejus exemplum secutus est Canutus Lawardus successor, sub quo Vicelinus presbyter ecclesiam cum monasterio fundavit prope Holsatios, et sub protectione Lotharii imperatoris Fidem inter illos praedicavit. Verum ethnici turbis post mortem Lotharii (1137) in Saxonia ortis, usi sunt ad destruendas rursus ecclesias. Post paucos annos Henricus Leo, dux Saxoniae, Slavos partim subegit partim ejecit, eorumque terras tradidit colonis Germanis. Tunc Evangelium illic liberius praedicatum est; et Hartvicus archiepiscopus Bremensis anno 1150 episcopatus Altenburgensem et Mecklenburgensem restituit, quorum prior anno 1158 Lubecam, posterior anno 1165 Schwerinum translatus est. Anno 1154 etiam restitutus fuit episcopatus Ratzeburgensis. Cum vero Slavorum principes fidem Henrico duci datam fregissent, is anno 1162 illos rursus armis aggressus est, et aliis occisis aut fugatis, aliis subactis, terram

Relig. status apud Slavos

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1227; Baronius et Pagi, ad an. 1177.
[2]) Vide pag. 162.
[3]) Theoriani dialogus seu disceptatio extat in *Biblioth. PP. graec. latin.* tom. I, et apud Card. Mai, *Scriptor. vet. nova collec.* tom. VI, part. I.—[4]) Vide pag. 78.

inter belliduces suos distribuit, novosque colonos e Germania et Belgio in eam vocavit. Ab hoc tempore superstites Slavi ad christiana sacra conversi sunt[1].

Simili modo ad finem perducta est conversio Hevelorum aliorumque Slavorum in hodierno Brandeburgo. In eorum etiam terris regum Germanorum curis Fides propagata, ecclesiae extructae et episcopatus erecti fuerant; sed Slavi pristinae suae libertatis cupidi et Germanorum jugo atque pendendis oneribus lacessiti, saepius rebellarunt, in Christianos saevierunt, ecclesias devastarunt. Anno 1157 Albertus primus marchio Brandeburgicus, eos armis domuit, colonos Batavos et Belgas in eorum terras evocavit, episcopatus Havelbergensem et Brandeburgensem restituit, et Religionem christianam per omnem regionem stabilivit[2].

Etiam in insula Rugia ethnicismus deletus est. Cum ejus incolae Danorum fines saepius infestarent, anno 1136 Ericus Danorum rex Rugios devicit, et ad supremum suum dominium atque sacerdotes, qui eos in christiana fide erudirent, admittendos adegit. Postea cum Rugii jugum Danorum abjecissent et sacerdotes expulissent, anno 1168, Waldemarus Danorum rex eos ad subjectionem armis redegit, et opera Absolonis episcopi Roschildiensis, qui erat in ejus comitatu, Jaremarum regem aliosque multos ad suscipiendum baptismum perduxit. Absolon, cui Alexander papa insulam in spiritualibus subdidit, destructis idolis templum in ecclesiam convertit et sacerdotes in ea constituit, quorum opera et Jaremari ejusque in regno successorum exemplo ac monitis omnes Rugii sensim christiana sacra susceperunt[3].

Eodem tempore Finni ad christianam fidem perducti sunt. Hos, cum naves et oras Suecorum frequenter infestarent, Ericus rex Sueciae anno 1156 armis subegit, et opera S. Henrici episcopi Upsalensis ad admittendos sacerdotes et suscipiendum baptismum perduxit[4].

Lis inter Henr. II et Thom. Cant.

48. In Anglia vero ecclesiarum pax graviter perturbata fuit dissidio inter Henricum regem II et S. Thomam archiepiscopum Cantuariensem. Causae dissidii fuerunt, quod Thomas anno 1162 ex archidiacono et regni cancellario factus archiepiscopus Cantuariensis, se cancellarii munere abdicasset, injustam tributi exactionem prohibuisset, pravam consuetudinem, qua rex pro vacantibus ecclesiis episcopos ordinari impediebat, ut earum redditibus frueretur, improbasset, presbyterum et canonicum, propter crimina judicio ecclesiastico damnatos, curiae regiae trade-

---

[1]) Helmond., *Chron. Slavor.*—[2]) Helmond., ibid.
[3]) Ibid.; Saxo Grammat., *Hist. Dan.* l. XIV.
[4]) Bolland., *Acta SS.* 19 Jan. *Vita S. Henrici Upsal.*

re noluisset, denique virum nobilem, inconsulto rege, excommunicasset. Henricus in sanctum praesulem, quasi jura regia despiceret, vehementer commotus, eum aliosque praesules, apud Westmonasterium convocatos, interrogavit, num regias consuetudines observare vellent. Responderunt illi, se eas observare velle *salvo ordine suo*. Verum plerique episcopi regis minis perterriti, eorumque precibus importunis et pravis consiliis perductus Thomas, an. 1164 in comitiis Clarendonensibus absoluta juramenti formula promiserunt, se regias consuetudines observaturos. Tunc rex sic dictas regias consuetudines recenseri et in codicillum, cui episcopi subscriberent, referri jussit. Cum vero plures ex iis essent ecclesiasticis libertatibus oppositae, Thomas inducias petiit, ut illas, priusquam subscriberet, mature perpenderet. Mox ab aliquot viris piis propter juramentum supra praestitum reprehensus, fragilitatem suam confessus est et severam poenitentiam sibi indixit. Rex cunctatione Thomae offensus, eodem anno episcopos et magnates convocavit Northamtonam. In hoc conventu Thomas perjurii aliorumque criminum accusatus, se libertate apostolica ab iis vindicavit, cernensque, episcopos et magnates iniquis regis consiliis suffragari, contra eorum sententiam R. Pontificem appellavit, et relicto conventu confugit in Galliam, in qua tunc temporis Alexander papa III agebat.

Pontifex constantiam S. Thomae in defendenda contra regis usurpationes ecclesiastica libertate laudavit, ea quae Northamtonae contra eum acta fuerant, irrita dixit, articulos regiarum consuetudinum improbavit, Henricum regem legationibus et litteris ad reddendam archiepiscopo pacem hortatus est, et Romam rediens Thomae, quem abbati Pontiniacensi commendaverat, legationem apostolicam pro Anglia confirmavit. Rex vero magis iratus, Cantuariensis ecclesiae et omnium clericorum Thomae adhaerentium redditus fisco addixit, cunctos eorum cognatos e regno relegavit, omnibusque subditis suis prohibuit, ne preces pro archiepiscopo ad Deum funderent. Thomas autem regias consuetudines, Clarendonae promulgatas, damnavit, episcopos a juramento eas observandi absolvit, regemque litteris excitavit, ut sibi et ecclesiis pacem redderet, censuras ecclesiasticas in eum ejusque regnum comminatus. Henricus ex episcoporum et procerum consilio contra Thomae minas appellavit Alexandrum papam. Utrimque, Pontificem inter et regem, litteris et legationibus de pace tractatum est, sed nihil effectum. Tandem Alexander papa regis pertinacia, litterisque Ludovici VII et episcoporum Galliae permotus, Henrico excommunicationem ejusque regno interdictum comminatus est, nisi is intra statos dies archiepiscopo Cantuariensi pacem restitueret.

Tunc Henricus rex ad pacis consilia flexus, anno 1170 Thomae ejusque in exilio sociis securitatem reddidit. Sanctus praesul sum-

ma Cantuariensium laetitia exceptus est. Verum ejus reditum aegerrime tulerunt regii ministri et nonnulli episcopi, praesertim Eboracensis, Londoniensis et Saresberiensis, censuris apostolicis perstricti. Horum ira aucta est, quod Thomas excommunicatos absolvere nollet, nisi prius R. Pontificis mandatis obedientiam spondererent. Brevi post tres praedicti antistites in Normanniam ad Henricum II profecti, multa accusationum capita contra Thomam ceu pacis publicae perturbatorem, regis inimicum et episcoporum persecutorem detulerunt. Rex iratus in funesta verba erupit, quod nemo eum de uno sacerdote regni perturbatore vindicaret; quibus verbis confisi quatuor satellites, sanctum archiepiscopum in ipsa ecclesia gladiis occiderunt 29 Decembris 1170.

Facinoris fama horrorem ingessit omni orbi christiano. Henricus rex tanto dolore concussus est, ut pluribus diebus jejunaverit, et solitarius sedens a regendis rebus abstinuerit; missisque Romam oratoribus, contestatus est, se caedem archiepiscopi non mandasse, paratum tamen esse, quoniam verbis suis illius occasionem praebuerat, ad subeundam secundum Pontificis mandata poenitentiam. Alexander III interfectores S. Thomae et omnes, qui crimini isti auxilium, consilium vel assensum dederant, excommunicavit; Thomam vero miraculis clarum anno 1173 sanctorum martyrum albo inscripsit; et Henricus rex anno 1172 in conventu Abrincatensi eadem, quae supra, coram legatis apostolicis confessus et jurejurando pollicitus, se satisfactionis loco per annum integrum ducentos milites in Palaestina aliturum, statuta Clarendonensia aliasque pravas consuetudines abrogaturum, ecclesiae Cantuariensi possessiones suas et omnibus pacem redditurum, absolutionem impetravit[1].

Carmelitarum ordo

49. Sub haec tempora Bertholdus, sacerdos Calaber, celeberrimum Carmelitarum ordinem instituit. Is circa medium hujus saeculi in Terram sanctam pietatis causa profectus, cum aliquot aliis piis peregrinatoribus in eo montis Carmeli loco, in quo olim Elias propheta moratus fuisse credebatur, humile domicilium et sacellum extruxit, ubi una cum sociis suis vitam eremiticam, austeritatibus plenam et inter orationem manuumque laborem divisam, instituit. Quoniam his montis Carmeli incolis continuo alii accederent, rogante Brocardo, qui iis post Bertholdum praeerat, Albertus patriarcha Hierosolymitanus anno 1209 illis stabilem vitae regulam dedit, sexdecim articulis digestam. Haec regula summatim praescribebat preces diuturnas, jejunium rigidum, perpetuam ab esu carnium abstinentiam, obedientiam priori, paupertatem, solitudinem, silentium, manuum laborem, otii

---

[1]) *Historia quadripartita* seu *Vita S. Thomae Cantuar.* cura C. Lupi edita Bruxell. 1682; Alford., *Annal. Britan.* tom. IV; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. III, part. 1, c. 15.

fugam. Regulam istam anno 1226 approbavit Honorius papa III, confirmavitque Gregorius IX anno 1230. Propter hostiles Mahomedanorum incursus ordinis sodales anno 1238 relicto monte Carmelo, domicilium transtulerunt in insulam Cyprum, deinde in Siciliam. Anno 1246 Innocentius papa IV eorum regulam nonnihil mitigavit, et ex hoc tempore vitam eremiticam cum coenobitica permutarunt. Progressu temporis ordo etiam ad feminas translatus, latissime per Europam diffusus est[1]. Haud mediocre decus ei accessit ex quo B. Simon Stock, Anglus, ordinisque minister generalis ab anno 1245 usque ad 1265, instituit sodalitium S. Scapularis, ei, ut dicitur, a B. V. Maria in visione revelatum, et a RR. Pontificibus approbatum atque indulgentiis auctum[2]. Carmelitae tantam pietatem erga B. V. Mariam coluerunt, ut se fratres B. Mariae Virginis de monte Carmelo dicerent.

50. Ad exemplum ordinum equestrium, quos supra in Palaestina constitutos vidimus[3], post medium hujus saeculi in Hispania instituti sunt ordines militares Calatravae, S. Juliani de Peirero et S. Jacobi. Anno 1147 Alphonsus rex Castellae urbem et arcem Calatravam, ejectis inde Mauris, dederat equitibus seu militibus Templariis, sed cum anno 1158 Mauri Africani ingentem expeditionem pararent ad recuperandam Calatravam, milites Templi eam Sanctio III regi Castellae reddiderunt, qui eam cessit Raymundo, abbati Fiterii ordinis Cisterciensis. Raymundus una cum Didaco Velasqui, ejusdem ordinis, in Calatrava instituit ordinem militarem secundum regulam Cisterciensium, habitu et aliis nonnullis temperatis, prout requirebant ordinis scopus et officia seu Christianorum contra Mauros defensio. Quum Joannes, ecclesiae Toletanae archiepiscopus et Hispaniae primas, omnibus auxilium militiae Calatravae ferentibus indulgentias concessisset, vix erat qui vel in persona propria non iret in auxilium vel equos, arma aut pecunias largiretur. Quod ubi audierunt Mauri, expeditioni suae nuncium miserunt. Anno 1164 Alexander papa III ordinem approbavit[4]. Ord. militar. in Hispan.

Idem Pontifex approbavit alios ordines religioso-militares, nempe S. Jacobi anno 1175 et S. Juliani anno 1177, quorum idem ac militiae Calatravae scopus erat[5].

51. Ad haec ipsa tempora multi scriptores referunt Beguinarum in Belgio fundationem, quarum institutum et nomen attribuunt Lamberto Le Begues, pio ecclesiae Leodiensis sacerdoti, Beguinar. institut.

---

[1]) A. Miraeus, *De origine ordinis Carmel.*; Papebroch., *Commentar. hist. ad vitam B. Alberti, Acta SS.* tom. I April.; Helyot, *Hist. des ordres relig.* tom. I.

[2]) Benedict. XIV, *De beatif. et canonizat.* tom. IV, part. II, c. 9; De Villiers, *Biblioth. Carmelit.* tom. II, p. 753; P. Raynaud, *Scapulare Marianum, Oper.* tom. VII.—[3]) Vide pag. 156.

[4]) Helyot, loc. cit.—[5]) Ibid.

anno 1177 defuncto[1]. Verum jam anno 1065 Beguinarum domum extitisse Vilvordiae in Brabantia, evincitur e monumento, quod edidit doctissimus C. Smet[2]. Nonnulli illarum originem et nomen deducunt a S. Begga seu Bagga, Pipini Landensis filia et S. Gertrudis sorore. Hoc institutum per Belgium et Germaniam plurimum propagatum est, et hodiedum in pluribus Belgii civitatibus adhuc viget. Quae illud profitentur, in domiciliis sibi junctis vivunt, castitatem colunt, pietatis exercitiis manuumque labori vacant.

Pax inter sacerdotium et imperium an. 1177

52. Interim Fridericus I in schismate et dissidiis, supra excitatis[3], perseverabat; anno 1174 rursus exercitum duxit in Italiam, se de Longobardicis civitatibus et R. Pontifice vindicaturus. Verum Veneti aliique Itali se cum Longobardis conjunxerunt, et Fridericus commisso anno 1176 ad Lignanum praelio, tanta clade affectus est, ut vix ipse incolumis evaserit. Tunc animum ad ineundam concordiam inflexit, et anno 1177 pax inter Pontificem, imperatorem et civitates Longobardicas sancita atque conscripta est. Imperator schismati renuntiavit, Alexandro III obedientiam professus est, et mutua praeteritorum oblivio ac venia, sinceraque cum Longobardis et rege Siciliae reconciliatio jurata sunt. Alexander papa Fridericum ad pedes suos provolutum et veniam petentem elevans cum lacrymis, excepit osculo et ab excommunicationis ac anathematis vinculis absolvit[4]. Ad imperatoris exemplum omnes proceres et episcopi, qui erant in ejus comitatu, schisma ejurarunt, Alexandro III obedientiam promiserunt et in communionem Ecclesiae recepti sunt[5].

His compositis, Fridericus in Germaniam rediit. Brevi post (1178) antipapa Callistus coram Alexandro papa culpam confessus est, quem Pontifex magna cum benignitate suscepit et venia donavit. Paucorum quidem factio in locum Callisti elegit Landinum clericum, quem Innocentium III appellavit, sed eo paulo post custodiae mancipato, schisma extinctum est[6].

Secta novor. Manichaeor.

53. Schismaticis ad unitatem Ecclesiae redeuntibus, novae haereticorum sectae per plures Occidentis provincias propagabantur. Isti sectarii, cum in substantia religiosi sui systematis cum anti-

---

[1]) Ægidius monachus, *De episcopis Leod.* c. 52; Chapeaville, *Gesta episcopor. Leod.* l. II.

[2]) *Acta SS. Belgii selecta*, tom. V, p. 70; Conf. Kersten, *Journal hist.* tom. X, p. 530 et 584. — [3]) Vide pag. 168-72.

[4]) Veritati et Alexandri III mansuetudini contradicunt, qui ajunt, hunc Pontificem pede pressisse caput imperatoris, eique insultasse his Psalmistae verbis: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et dragonem.* Conf. Baron. ad an. 1177.

[5]) Muratori, *Antiquit. Ital. medii aevi*, tom. IV; Baron., ad an. 1175-77; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1481.

[6]) Baronius et Pagi, ad an. 1178.

quis Manichaeis convenirent, communiter Manichaei recentiores seu novi dicti sunt;originem suam traxerunt a Paulicianis et Bogomilis[1],qui e Graecia et Bulgaria in vicinam Slavoniam et Dalmatiam, hincque in Italiam et alias regiones transierunt et errores suos disseminarunt. In Occidente priscam suam doctrinam nonnihil mutaverunt. Asserebant, omnis mali principium esse diabolum, qui primo rerum materialium elementa procreaverat, postea terram et omnia quae continet, etiam Adamum et Evam ex iis condiderat, illius corpori angelum lapsum inflaverat,a quo omnes animae humanae descendebant.Concubitum et etiam matrimonium tanquam opus diabolicum damnabant, atque in concubitu Adami cum Eva lapsum humani generis constituebant. Vetus Testamentum,carnis resurrectionem, purgatorium rejiciebant. Rejecta Trinitate divina, Christo naturam divinam et realem carnis assumptionem abrogabant. Verum sacerdotium apud Catholicos defecisse contendebant per Pontificum et episcoporum superbiam, luxuria et dominandi studium. Sacramentorum loco utebantur quatuor ritibus, pro baptismo impositionem manuum cum recitatione orationis Dominicae adhibentes, pro eucharistia quotidie in consueta coena panem communem recitatione ejusdem orationis consecrantes,pro poenitentia brevissimam quamdam peccatorum confessionem generalem facientes,pro ordinatione clericorum suorum solemnem ritum adhibentes. Eorum clerus constabat ex episcopo seu primario antistite, cui sacramentorum administratio et publicarum precum recitatio incumbebat, e filio majori qui episcopi, et minori qui majoris absentis aut impediti vices gerebat , et e diacono qui menstruam peccatorum confessionem excipiebat et poenitentiam pro iis annuntiabat; hi omnes subordinati erant supremo capiti,Christi vices gerenti, qui praeterea duodecim doctores quasi apostolos sibi adjunctos habebat. Quantum ad eorum doctrinas practicas moresque spectabat, frequenter orabant,crebro jejunabant,a carne omnique esculento e regno animali abstinebant, foenus etiam iniquum haud illicitum habebant. Non tamen omnes in praedictis doctrinae articulis conveniebant,sed in variis a se invicem discrepabant, quae discrepantia non obstabat, quominus se invicem tolerarent et tanquam ejusdem ecclesiae membra considerarent.

Praecipuae eorum sedes erant in Longobardia et Gallia meridionali; in Hispania etiam, Anglia, Belgio et Germania inferiori coetus efformarunt. Vulgo dicebantur Catari, alibi etiam Publicani, et Bulgari, Patareni,item Boni homines in Gallia et Hispania, in Flandria Piphli et Turlepini appellati sunt. Quum autem eorum progressionibus Ecclesia vera diminueretur,salusque animarum multarum pessumdaretur, Catholici varia media ad eos

---

[1]) Vide pag. 155.

*

convertendos adhibuerunt; primo quidem persuasione et divini verbi praedicatione eos ab erroribus avocare conati sunt, publice cum iisdem disceptantes, verbo et scripto eos impugnantes; etiam synodi coactae sunt, Oxoniensis anno 1160, Turonensis anno 1163, Lumbariensis anno 1176, quae errantes in viam veritatis reducere tentaverunt et pervicaces ceu haereticos condemnaverunt. Anno 1178 Ludovicus VII rex Galliae et Henricus II rex Angliae de reprimendis sectariorum progressibus consentientes, Petrum a S. Chrysogono cardinalem, Alexandri papae III legatum, cum aliquot episcopis et clericis in regionem Tolosanam ablegarunt ad haereticos sive convertendos sive condemnandos, simulque comiti Tolosano aliisque dominis mandarunt, ut legatos efficaciter adjuvarent, et pervicaces haereticos e terris suis pellerent. Inde effectum est, ut multi errores suos ejurarint; pertinaces vero excommunicati fuerunt. Excommunicationis sententiam etiam pronuntiavit Cardinalis legatus contra Rogerium, Biterrae, Carcassonae et Albigae vicecomitem, qui haereticos editione sua pellere et episcopum Albigensem e custodia dimittere detrectabat. Tandem ipse Alexander papa anno 1179 in concilio generali Lateranensi III canone vigesimo septimo eosdem haereticos eorumque protectores et susceptores excommunicatione perculit, et sub eadem poena vetuit, ne quis eos hospitio exciperet aut cum iisdem mercaturam faceret. Cum vero haeretici sub praesidio Rogerii vicecomitis errores suos libere spargerent, anno 1181, Henricus cardinalis, R. Pontificis legatus, collecto milite Rogerii ditionem invasit, multos haereticos convertit, ipsumque Rogerium ad deditionem et promissionem de abjicienda haeresi perduxit. At Rogerius promissis non stetit, cumque et alii locorum domini sectarios tueri pergerent, eorum factio in Gallia meridionali continuo aucta est, magnasque clades rei catholicae intulit[1].

Concilium Lateran. III generale XI an. 1179

54. Conciliata, ut supra vidimus, inter sacerdotium et imperium concordia, Alexander papa III generale concilium Romae indixit ad exscindendas schismatis reliquias, ad condemnandas haereses, et ad restituendam disciplinam ecclesiasticam. Concilium habitum est anno 1179 et tribus sessionibus absolutum. Convenerunt tercentum et duo episcopi, pluresque abbates et praepositi ecclesiastici, praeseditque Alexander papa. Conditi sunt septem et viginti canones, quorum 1° statuitur, ut si in eligendo Pontifice cardinales non sint plene concordes, ille solus habeatur legitimus pontifex, in cujus electionem duae cardinalium partes conspirent; 2° improbantur ordinationes factae ab antipapis, et revertentibus a schismate praescribitur abjurationis formula; 3° statuitur, quales esse debeant, qui ad ecclesiarum regimen et curam animarum

---

[1]) Moneta, *Tractatus adversus Catharos et Waldenses*, Rom. 1743 in-fol.; Sacchoni, *De Catharis et Leonistis*; De Hoveden, *Annales rerum angl.* ad an. 1176; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1404, 1419, 1470.

promoveantur; 4°, ut praesules impensis non gravent ecclesias in earum visitatione; 5°, nullus presbyter aut diaconus ordinetur sine certo titulo; 6° praescribitur forma judiciorum ecclesiasticorum; 7° damnantur simoniacae exactiones pro sacramentorum administratione vel beneficiorum collatione; 8° prohibentur beneficiorum expectativae seu promissiones beneficiorum necdum vacantium; 9° coercentur religiosi, qui praeter indulta sibi ab Apostolica Sede privilegia aliquid praesumerent contra episcoporum auctoritatem; 10° statuitur, ut monachi non suscipiantur sub pretio, neque peculium habeant; 11° et 12°, ut clerici in sacris ordinibus constituti, continenter vivant, et causas non agant apud tribunalia saecularia, nisi proprias vel ecclesiae aut pauperum; 13° et 14°, ut nemo plura simul beneficia possideat, haecque juste distribuantur; 15°, ut clerici bona per ecclesias acquisita, non transferant in alios usus; 16°, ut firma habeantur, quae a majori et saniori parte capituli fuerint decreta; 17°, ut si patroni in praesentandis ad beneficia sint discordes, ii praeponantur, qui majoribus meritis et plurimorum assensu probantur; 18°, ut in ecclesiis cathedralibus competens beneficium assignetur magistro, qui clericos et scholares pauperes doceat; 19°, magistratus civitatum aut consules ecclesias non gravent oneribus; 20°, ut milites in torneamentis occisi, priventur sepultura ecclesiastica; 21° et 22°, ut pax seu treuga Dei religiose servetur; 23°, ut leprosi simul viventes habeant propriam sibi ecclesiam, coemeterium et sacerdotem; 24° excommunicantur ii, qui Saracenis arma contra Christianos suppeditant aut piraticam exercent vel naufragorum bona invadunt; 25° communione altaris et sepultura christiana privantur usurarii manifesti; 26° prohibetur Christianis, ne serviant Judaeis; canone 27° et ultimo haeretici, qui in Vasconiae, Albigae et Tolosae partibus atque alibi sub Catarorum aliisque nominibus degebant, eorum fautores et receptores anathemate damnantur, et Christianorum arma contra eosdem utpote tranquillitatis publicae ac ecclesiarum perturbatores invocantur[1].

55. Biennio post hoc concilium Alexander papa III die 30 Augusti 1181 vita excessit. Post eum Ecclesiam rexit Lucius III, patria Lucensis, antea Humbaldus Allucingolus, cardinalis episcopus Ostiensis, vir aetate, vitae integritate et prudentia in rebus gerendis commendandus; qui ut decessores sui civili seditione, ab Arnaldistis in urbe excitata, exagitatus, secessit Veronam. Lucius III pontifex an. 1181

Huc ad Pontificem convenerunt Fridericus I imperator, multique episcopi et viri principes, quibuscum Lucius varia christianae reipublicae negotia composuit. Pontifex omnium consilio constitutionem edidit, in qua omnis haeresis, quocumque appellaretur nomine, condemnabatur; Catari, Patareni, Humiliati si-

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1503.

ve Pauperes de Lugduno, Passagini, Arnaldistae perpetuo anathemati subdebantur; eodem anathemate percellebantur ii, qui sine Apostolicae Sedis auctoritate sive publice sive privatim verbum divinum praedicare praesumerent; decernebatur praeterea, qualiter agendum esset cum suspectis de haeresi, cum convictis, poenitentibus et relapsis, ut contumaces neque ecclesiastico judicio correcti, relinquerentur saecularis judicis arbitrio secundum leges extantes corripiendi; mandabatur, ut singuli episcopi bis in anno per se vel per alios visitarent parochias, in quibus haereticos degere fama esset, utque tres vel plures boni testimonii viros illic juramento obstringerent haereticos, si quos cognovissent, episcopo aut archidiacono indicandi; statuebatur etiam, ut comites, barones et consules civitatum in praedictis omnibus, cum ab episcopis conquirerentur, Ecclesiam contra haereticos eorumque complices adjuvarent et secundum officium suum ecclesiastica atque imperialia statuta executioni mandanda curarent[1].

In eodem congressu actum est de sacra expeditione contra Turcas. Heraclius patriarcha Hierosolymitanus, Arnaldus magister equitum Hospitalariorum et Rogerius Templariorum, a rege Hierosolymorum in Occidentem legati, exposuerunt grande discrimen, in quod res Christianorum a Saladino rege Ægypti et Syriae essent adductae, atque Pontificis, imperatoris, aliorumque auxilia implorarunt. Fridericus imperator expeditioni assensit, seque in Germaniam reducem, de ea cum principibus acturum spopondit. Pontifex in eamdem rem legatis Hierosolymitanis litteras dedit ad reges Galliae et Angliae. Philippus Augustus, qui anno 1180 Ludovico patri suo in regno Francorum successerat, legatos honorifice excepit, et convocatis Parisios episcopis et proceribus mandavit, ut commissos sibi populos ad bellum sacrum excitarent. Henricus rex Angliae iisdem legatis milites et pecunias promisit. At praeter principum promissa legati vix alia subsidia in Palaestinam retulerunt[2].

Lucius papa die 24 Novembris 1185 Veronae e vivis migravit.

Urbanus III pontifex an. 1185

56. Post Lucium III summa cardinalium concordia in Petri cathedram evectus est Urbanus III, antea Lambertus Cribellus, cardinalis archiepiscopus Mediolanensis; qui, turbatis adhuc Romae rebus, Veronae mansit. Is confestim decessoris sui sollicitudinem de comparando bello prosecutus est; sed Fridericus I imperator ei ab initio negotia facessivit. Hic enim Henricum filium suum Mediolani regem Longobardiae coronari fecit non a Pontifice, qui adhuc civitatis hujus erat archiepiscopus, sed a patriarcha Aquilejensi, deinde eumdem propria auctoritate caesarem et imperatorem dixit; praeterea terras, a Mathilde comitissa R. eccle-

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1737.—[2]) Baronius et Pagi, ad an. 1185.

siae legatas, restituere recusavit, defunctorum episcoporum bona in fiscum redegit, monlales praetextu reformationis e nonnullis coenobiis expulit; eorumque redditus usurpavit. De quibus omnibus Urbanus III graviter cum Imperatore expostulavit, eique, nisi Ecclesiae faceret satis, excommunicationem minatus est[1]. Interim Pontifex Venetias migraturus ad classem contra Turcas comparandam, Ferrariae, accepto tristi nuncio de expugnatis a Saladino Hierosolymis, conceptoque e moerore animi morbo decessit 19 Octobris 1187.

57. Post infaustum vero cruciatae expeditionis sub Conrado III et Ludovico VII exitum[2], res Christianorum in Asia deperibant tum propter christianorum principum inter se invicem discordias, tum propter Mahomedanorum progressiones. Anno 1162 Balduino III in regno Hierosolymitano successerat Amalricus comes Jaffae, princeps magni animi reique militaris peritus, qui regni excidium praepedivit, sed internam concordiam restituere non potuit. Eum anno 1173 excepit Balduinus IV, filius ejus, annis tredecim natus, regni vero procuratio commissa est Raymundo comiti Tripolitano, qui tamen brevi post propter occultum cum Saladino commercium eadem exutus fuit. Anno 1177 Christiani insignem victoriam retulerunt de Saladino; sed anno sequente ab eodem superati, ad redimendam pacem compulsi sunt. Relig. christ. status in Oriente

In Syria res Christianorum in grande discrimen vocavit Boamundus III, anno 1163 princeps Antiochenus, quem, quod repudiata uxore, aleret pellicem, Aimericus patriarcha excommunicaverat; ille vero furore percitus, patriarcham, episcopos et clericos persecutus est; postea tamen opera patriarchae et regis Hierosolymorum discordia composita fuit.

Praedictus patriarcha Antiochenus iisdem temporibus eos, qui inter Maronitas in haeresim monotheliticam lapsi fuerant, ad catholicam fidem reduxit. Maronitae in catholica doctrina constantissime perseveraverant usque ad initium hujus saeculi, quo Thomas Haranita, episcopus Kfartabensis, Monothelitarum haeresim in montem Libanum intulit, multisque et ipsi eorum patriarchae persuasit; sed maxima Maronitarum pars, praesertim honoratiores in clero et populo in catholica fide perseverarunt, patriarchae communionem vitarunt, aliumque in ejus locum elegerunt. Erravit profecto Guilielmus Tyrius, pluresque scriptores recentiores in errorem duxit, dum toti Maronitarum nationi haeresim monotheliticam attribuit.

Graeci vero praesertim Constantinopolitani magis magisque ab unitatis catholicae centro, Romana ecclesia, declinabant. Quum imperator Manuel Comnenus tum litteris tum legationibus

---

[1]) Arnold. Lubecensis, *Chron. Slav.* l. III, c. 16 18; Muratori, *Annali d' Italia*, an. 1187.—[2]) Vide pag. 164-165.

cum Alexandro papa III communicaret, Joannem R. E. cardinalem ad tractandam ecclesiarum concordiam susciperet, Latinis in urbe Constantinopoli faveret, et publica munia demandaret, tantam Graecorum in Latinos invidiam excitavit, ut mortuo anno 1180 Manuele imperatore, Graeci Constantinopoli horrendam caedem in Latinos ediderint, in qua ipse cardinalis Joannes, Apostolicae Sedis legatus, trucidatus est. At quo magis Graeci ab unitate catholica discedebant, eo magis eorum imperium tum barbarorum incursionibus tum imperatorum inertia aut tyrannide et magnatum dissensionibus atque rebellionibus deperibat[1].

Jerusalem a Saladino capitur an. 1187

58. Anno 1187 vox ex Oriente audita est lugentium interfectum populum Dei et captam ab hostibus sanctam civitatem. Etenim post Balduinum IV anno 1185 rex Hierosolymorum factus est Balduinus V, puerulus sub tutela Raymundi comitis Tripolitani; sed anno sequente defuncto Balduino V, regnum accepit Guido comes Joppensis, quod grandia dissidia inter proceres christianos excitavit. Quum sic Christiani ipsi discordiis atque flagitiis suis divinam justitiam provocarent, permisit Deus, ut sancta civitas in hostium manus veniret. Reipsa Saladinus, qui devictis Turcarum in Ægypto et Syria regulis, amplissimum imperium consecutus fuerat, anno 1187 Christianos apud Tiberiadem post acerrimum certamen superavit, Guidonem regem multosque proceres cepit, Acconem seu Ptolomaidem obsedit et ad deditionem compulit, Ascalonem accepit ea lege, ut Guidoni regi aliisque proceribus captivis libertatem redderet, tandem 2 Octobris ejusdem anni Jerusalem ad deditionem coegit. Christiani orientales, Syri, Georgiani, Armenii, Graeci in urbe remanserunt sub dominio Turcarum; Europaei vero eam deseruerunt, alii cum Heraclio patriarcha Antiochiam, alii Tyrum, alii Tripolim, alii in Siciliam migrarunt. Turcae capta Jerusalem, cruces et campanas ecclesiarum fregerunt, equos et jumenta in ecclesiis stabulaverunt, alias ecclesias in templa ritus mahomedani converterunt, ecclesiam vero S. Sepulcri Christianis Syris pretio cesserunt[2].

Gregor. VIII, Clemens III pontifices

59. Perlato in Europam nuncio de capta sancta civitate, Urbanus papa III e moerore animi, 19 Octobris 1187, occubuit, ut supra diximus. In ejus locum electus fuit Gregorius VIII, Beneventanus, antea appellatus Albertus, cardinalis cancellarius, vitae probitate et eruditione clarus. Is confestim litteris encyclicis Europaeos ad sacram expeditionem pro recuperanda Jerusalem hortatus est, crucem sumentibus indulgentiam concessit, et ad

[1]) Guil. Tyrius, l. 21-22; Nicetas Choniat., *Annales*; Lequien, *Oriens christian.* tom. III; Allatius, *De consens. Ecclesiae orient. et occident.*, c. 3.

[2]) Baronius et Pagi, ad an. 1187; Michaud, *Hist. des Croisades*, tom. II.

propitiandum Summum Numen quinquennale jejunium singula feria sexta, atque abstinentiam a carnibus feria quinta et sabbato indixit[1]. Deinde profectus Pisas, ut urbis hujus cives cum Genuensibus conciliaret, et ambos, opibus maritimis tunc temporis pollentes, ad instruendam classem contra Turcas excitaret, ibi intempestivo morbo occubuit 17 Decembris 1187.

Tertio post die cardinales Pisis elegerunt Clementem III, Romanum, appellatum antea Paulinum, cardinalem episcopum Praenestinum. Is duo magni momenti negotia confecit, nimirum pacem cum Romanis et foedus christianorum principum ad Terrae sanctae recuperationem. Romani ab Arnaldistis excitati, longo tempore, ut vidimus, Pontifices vexaverant, eisque urbis dominio erepto, senatum et patriciatum creaverant. Clemens III pacem cum iis composuit ea lege, ut urbs esset in potestate Pontificis, abrogato patricio, restitueretur praefectus, et senatores annui auctoritate Pontificis crearentur. Quibus factis, Clemens summa Romanorum laetitia in urbem exceptus est. Idem Pontifex ad excitandum bellum sacrum legatos misit ad principes Europaeos, effecitque, ut in Italia, Germania, Gallia et Anglia copiosi crucigerorum exercitus fuerint collecti.

60. Omnibus ad bellum sacrum comparatis, Pisani anno 1188 cum classe quinquaginta navium profecti, pervenerunt Tyrum et opem opportunissimam tulerunt Conrado marchioni de Monteferrato, Tyri domino, ad repellendos Saladini impetus. Brevi post in Asiam advenerunt varii crucigerorum exercitus e Dania, Germania, Belgio, Gallia et Anglia collecti, opemque tulerunt Guidoni Hierosolymorum regi, qui anno 1189 Ptolemaidem oppugnandam suscepit. Hoc ipso anno Fridericus I imperator copiosum exercitum in Orientem duxit, et superatis insidiis et vexis, quas Isaac Angelus, imperator Graecorum, ei struxerat, in Asiam minorem pervenit, sultanum Iconii duplici praelio vicit, Iconium expugnavit, iterque in Syriam prosecutus venit Seleuciam; sed quum hinc digressus fluvium Saleph transnatare vellet, torrente abreptus periit anno 1190. Post ejus mortem exercitus dispersus est, alii sine duce et ordine huc illuc vagati aut in Europam regressi sunt, alii cum Friderico duce Sueviae se conjunxerunt crucigeris Ptolemaidem obsidentibus. Anno 1191 ad hanc urbem quoque cum exercitu venit Philippus Augustus, rex Galliae. Advenit etiam Richardus, rex Angliae, cognomine *Cor Leonis*, qui in itinere ab Isaac Comneno Cypri tyranno lacessitus, hunc debellarat et totam insulam subegerat. Ambo reges opportunissime advenerunt, tum quod Saladinus copias suas undique contra Christianos contraxisset, tum quod inter Guidonem, morte conjugis suae Sybillae regiis juribus privatum, et Conradum Tyri do-

Cruciata expedit. III an. 1188

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1748.

minum dissidia periculosa de regio nomine et honore essent excitata. Postquam Guidoni jura regia fuissent confirmata ea lege, ut post ejus mortem transferrentur ad Conradum hujusque haeredes, Christiani bellum contra Turcas prosecuti sunt, et 13 Julii 1191 Ptolemaidem occuparunt. Posthaec Philippus rex Galliae, morbo atque invidia in regem Angliae correptus, in Europam regressus est, decem millibus virorum sub Hugone Burgundiae duce in Palaestina relictis. Richardus rex Angliae bellum contra Saladinum mira cum fortitudine prosecutus est, plures victorias de hostibus retulit, Joppen et alias aliquot Palaestinae urbes occupavit, tantumque terrorem Saladino intulit, ut hic inducias postularit. Sed Richardus tum propter dissensiones ipsorum Christianorum tum propter commotiones, a Joanne fratre suo in Anglia excitatas, anno 1192 consilium redeundi in Europam iniit, postquam cum Saladino inducias trium annorum et octo mensium pepigisset, regni Hierosolymitani reliquias e procerum consilio, extincto Conrado, contulisset Henrico comiti Campaniae, et Guidonem quondam Hierosolymorum regem, constituisset regem Cypri. Saladinus autem brevi post obiit, ortisque inter Turcas dissidiis et bellis domesticis, Christiani utcumque res suas conservaverunt[1].

Teutonicor. et SS. Trinit. ordines

61. Hujus cruciatae expeditionis occasione anno 1190 novus ordo religioso-militaris in Palaestina institutus fuit, nimirum equitum Teutonicorum. Ordinis hujus sodales in tres classes distributi erant, equitum qui pro Terrae sanctae et Religionis defensione dimicarent, sacerdotum qui rem divinam administrarent, et fratrum qui infirmos curarent. Prima ordinis domus cum oratorio et xenodochio extructa est in urbe Ptolemaide. Anno 1192 Caelestinus papa III ordinem approbavit sub titulo equitum Teutonicorum B.V.M., quia a viris Teutonicis sub patrocinio B. Mariae institutus fuerat, ei cuncta privilegia equitum Hospitalariorum et Templariorum concessit, ejusque sodalibus vestes albas cruce nigra signatas dedit. Ordo, cujus primus magister fuit Henricus Walpot, a Pontificibus, imperatoribus et regibus confirmatus, privilegiis, viribus et possessionibus magnopere auctus est[2].

Quum autem occasione bellorum Christianos inter et infideles in Hispania atque in Oriente illorum multi in hostium manus venissent, in dura et periculosa captivitate gemerent, anno 1198 pro eorum redemptione institutus fuit ordo SS. Trinitatis. Primi ejus auctores fuere Joannes de Matha, S. Facultatis Parisiensis doctor et presbyter, et Felix Valesius, celebris eremita. Ambo

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1188-92; Michaud, *Hist. des Croisades*, tom. II.

[2]) R. Duelli, *Historia ordinis Equitum Teuton.* Viennae 1727 in-fol; Helyot, *Hist. des ordres relig.* tom. III.

coelesti visione angeli, duos captivos tenentis, ad redimendos Christianos de potestate infidelium excitati, anno 1197 Romam profecti sunt, ut cum Pontifice ea de re conferrent. Innocentius III, qui tunc temporis pontificatum gerebat, pari visione excitatus, eorum consilium de instituendo ordine sub titulo SS. Trinitatis de redemptione captivorum ratum habuit, ejus regulam approbavit, et sodalibus vestes albas cum cruce rubei et caerulei coloris concessit anno 1198[1]. Joannes de Matha, primus ordinis praepositus generalis, et Felix Valesius in Galliam reduces, apud Cervum frigidum in dioecesi Meldensi ordinis fundamenta posuerunt, moxque plures ei nomina sua dederunt. Philippus Augustus rex, proceres et multi alii, benefico ordinis fine et piis Joannis praepositi adhortationibus permoti, largas eleemosynas contulerunt, quibus Joannis socii jam anno 1199 in Marochium profecti, fere ducentos captivos redemerunt, sicut et ipse Joannes Tunetum bis profectus, ultra centum e captivitate liberavit. Vix dici potest quanta celeritate ordo per Gallias, aliasque Occidentis regiones propagatus fuerit, et quam praeclare de Christianorum captivorum redemptione meruerit[2].

62. Postquam Clemens papa III die 29 Martii 1191 occubuit, Caelestin. III pontifex an. 1191 set, ad summum sacerdotium electus fuit Hyacinthus, Romanus, diaconus cardinalis, qui sub Caelestini III nomine Ecclesiam maxima cum laude rexit annis fere septem. Is disciplinam ecclesiasticam multis decretis instauravit, et inter alia statuit, ut pueri a parentibus oblati monasteriis, cum ad adultam aetatem pervenissent, pro arbitrio in iis permanere vel discedere possent[3]. Negotia gravia habuit cum Henrico VI imperatore et cum Philippo Augusto rege Galliae.

Henricus VI, Friderici I filius et successor, anno 1191 cum conjuge sua Constantia a Caelestino papa Romae augustus coronatus est, postquam jurasset, se Ecclesiae jura conservaturum et restiturum quae illius patrimonio fuerant ablata. Postquae, invito Pontifice, exercitum in Apuliam duxit conjugis suae jura ad regnum Siciliae vindicaturus. Etenim Guilielmus II rex Siciliae, liberis carens, regni haeredem scripserat Constantiam amitam suam, sed Siculi anno 1189 post mortem Guilielmi II evocaverant Tancredum, filium nothum Rogerii ducis Apuliae, eumque e consensu Clementis papae III regem creaverant. Henricus VI Salernum et alia nonnulla loca occupavit, sed brevi post, exercitu morbis attrito, in Germaniam regressus est, et Tancredus amissa recuperavit. Imperator in Germaniam redux, grande facinus commisit in Richardum regem Angliae, quem, cum

---

[1]) *Epist.* 481, l. I.
[2]) A. Miraeus, *Origines monast.* V. I, c. 8; Helyot, loc. cit. tom. II.
[3]) Baronius et Pagi, ad an. 1191-98.

ab expeditione Hierosolymitana rediens in mari Adriatico naufragium passus esset, a Leopoldo duce Austriae interceptum, custodiae mancipavit et ad redimendam grandi pecuniae summa libertatem coegit. Propter tantum facinus commissum in regem crucigerum Caelestinus papa Henricum imperatorem et Leopoldum ducem excommunicavit, donec injuriam Richardo regi illatam repararent et extortam ab eo pecuniam restituerent. Verum Henricus VI Pontificis sententiam sprevit; et anno 1194 post mortem Tancredi, qui filium suum Guilielmum sibi in successorem elegerat, omnem Apuliam, Calabriam et Siciliam subegit, juniori Guilielmo contra datam ei fidem oculos erui jussit, et in Siculos, teutonicum jugum aegre ferentes, crudeliter saeviit. Attamen paulo ante mortem, quae ei anno 1197 Messanae obtigit, poenitentiam egit, et Friderico filio mandavit, ut extortam Angliae regi pecuniam restitueret, atque jura a regibus Siciliae Apostolicae Sedi debita tribueret[1].

In Gallia Philippus II rex expeditionem sacram in Palaestinam suscepit, ut vidimus, in regno suo ecclesias et clericos a quorumdam magnatum injuriis vindicavit, in blasphemos poenas graves sancivit; Judaeos, quod opes immensas usuris cogerent, servos christianos ad judaizandum compellerent, milleque molestias Christianis inferrent, regno exire jussit; sed anno 1193 graves turbas excitavit facto cum Ingelburge, Canuti regis Daniae sorore, divortio. Hanc quippe post obitum Elisabethae conjugem duxerat, sed altera post nuptias die ita ab ea aversatus est, ut divortium petierit, adlegans cognationem. Post mensem praeside archiepiscopo Rhemensi habitus est Compendii episcoporum et procerum conventus, in quo cum aliquot testes jurati cognationem affirmassent, matrimonium Philippi cum Ingelburge, jam consummatum, ut haec testabatur, nullum declaratum est. Verum Caelestinus papa ab Ingelburge et Canuto rege interpellatus et de conficta cognatione instructus, in Galliam legavit Meliorem presbyterum cardinalem et Centium subdiaconum, qui episcoporum procerumque conventum indixerunt Parisiis; sed episcopis ipsisque legatis iram regis metuentibus, nihil effectum est. Caelestinus vero postquam causam cognovisset, sententiam divortii irritam fecit, episcopos Gallos graviter corripuit, quod in tanto negotio non recurrissent secundum priscum morem ad Apostolicam Sedem, et regi inhibuit, ne, vivente Ingelburge, aliam uxorem duceret. Nihilominus Philippus anno 1196 superduxit Agnetem, ducis Meraniae filiam; quam tamen Innocentii papae III monitis censurisque tandem dimisit, ut infra videbimus[2].

---

[1]) Baronius et Pagi, ad an. 1191-93.
[2]) Ibidem, ad an. 1193-96; Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1800.

63. Posteriori hujus saeculi medio praeter alios floruerunt scri- Scriptor. eccl.
ptores qui sequuntur: Richardus a S. Victore, Scotus, ordinis S. Augustini in coenobio Parisiensi canonicus, pietate ac doctrina insignis; scripsit plures tractatus exegeticos, dogmaticos, mysticos et philosophicos[1]. Hugo Etherianus, Hetruscus, graece ac latine doctus; edidit libros tres de haeresibus, quas Graeci Latinis falso adscribebant, et librum eruditum de regressu animarum[2]. Petrus Blesensis, pietate atque eruditione valde commendandus; reliquit centum et octoginta tres epistolas, sexaginta quinque sermones, pluresque tractatus de variis argumentis[3]. Joannes Sarisberiensis, episcopus Carnotensis; praeter epistolas ad diversos et vitam S. Thomae Cantuariensis, dedit Polycraticum seu octo libros de nugis curialium et vestigiis philosophorum, et Metalogicum, in quo de omni re logica, philologica et philosophica disputat. Petrus Comestor, Trecensis, ecclesiae Parisiensis cancellarius et S. Theologiae magister, deinde ordinis S. Augustini canonicus; exaravit historiae scholasticae libros sexdecim[4]. Guilielmus, secundum Vossium Syrus, secundum alios Gallus aut Germanus, archiepiscopus Tyri; scripsit libros viginti tres de bello sacro[5]. Albertus canonicus Aquisgranensis vel Aquensis; reliquit chronicon Hierosolymitanum seu sacrarum expeditionum[6]. Godefridus Viterbiensis, presbyter, Conradi III, Friderici I et Henrici VI capellanus; exaravit chronicon universale ab orbe condito usque ad annum aere vulgaris 1186[7]. Petrus ex abbate Cellensi et Rhemensi episcopus Carnotensis; elucubravit sermones varios, epistolarum libros novem et opuscula de diversis argumentis[8].

64. Postquam Caelestinus papa III, cujus gesta supra retuli- Caelestini III obitus
mus, 8 Januarii 1198 decessisset, summa cardinalium consensione, omniumque ordinum gaudio electus fuit Innocentius III, ex illustri comitum Signiae domo, antea appellatus Lotharius, cardinalis diaconus, pietate, rerumque theologicarum ac juris peritia spectatissimus, cujus pontificatus celebrem in historia ecclesiastica epocham constituit.

---

1) Rothomagi 1650, 2 tom. in-fol.
2) *Biblioth. PP.* Lugdun. tom. XXII.—3) Paris. 1667 in-fol.
4) Lugdun. 1543 et alibi.
5) Basileae 1549, in-fol., et in opere: *Gesta Dei per Francos.*
6) Helmestad. 1584, 2 vol. in-4, et in laudato opere.
7) Pistor., *Scriptor. rer. German.*
8) Paris. 1613 in-8, et 1671 in-4.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA OCTAVA

A PONTIFICATU INNOCENTII III USQUE AD SCHISMA OCCIDENTIS AN. 1378.

PROOEMIUM

Innocentius papa III rebus praeclare gestis sibi grandem nominis celebritatem comparavit; tanta sapientia atque constantia Ecclesiam gubernavit, Fidei deposito contra haereses consuluit, disciplinam instauravit, difficillimas quasque res peregit, societatis christianae bono prospexit, concordiam inter principes et populos conciliavit fovitque, ut ab ejus pontificatu nova epocha jure deducatur. Durante hac epocha Ecclesiae paci ac prosperitati obfuerunt novorum haereticorum, praesertim Waldensium et Albigensium sectae, Graecorum schisma, Turcarum in Oriente progressiones, Friderici II et Ludovici Bavari imperatorum atque Philippi Pulchri regis Francorum turbae et prava molimina. His aliisque procellis divina Providentia opposuit Pontifices, qui emergentes haereses damnaverunt, invalescentes abusus correxerunt, pravis principum consiliis eorumque in res sacras audaciae fortiter restiterunt, atque doctores egregios, S. Bonaventuram, S. Thomam, alios, qui avitam doctrinam defenderunt, haereticas novitates confutarunt, Ecclesiae jura tuiti sunt, de litteris profanis ac sacris praeclare meruerunt. Accessit ad Fidei victoriam et fidelium solamen renovata pietas per novos ordines religiosos, praesertim Franciscanorum et Dominicanorum, qui disciplinam regularem in claustris et pietatem in populo christiano restituerunt, haereses debellarunt, Fidem ad populos nondum credentes pertulerunt. Ad componenda graviora Ecclesiae negotia habita sunt quatuor concilia generalia, Lateranense IV, Lugdunensia I et II, et Viennense. Demum ad litterarum et scientiarum incrementa, RR. Pontificibus operam conferentibus, institutae sunt celebres academiae, Salmanticensis, Patavina, Tolosana, Neapolitana, Cantabrigensis, Monspessulana, Olissiponensis, Avenionensis, Aurelianensis, Dublinensis, Pisana, Andegavensis, Heidelbergensis, Pragensis, Arausicana, Genevensis.

Innocent. III pontifex an. 1198

1. Innocentius III, qui anno 1198 Caelestino III in summo pontificatu successit, Apostolicae Sedis dignitatem et temporalem potestatem, iniquorum imperatorum et rebellium Romanorum (Arnaldistarum) machinationibus labefactatam, erexit, civitates arcesque, ad patrimonium B. Petri pertinentes, recuperavit, Fri-

dericum juniorem, Henrici VI filium, anno 1198 regno Siciliae investivit, eum contra rebelles tuitus est, et abrogato pacto, quod Guilielmus rex I ab Hadriano papa IV extorserat, res Siculas aequioribus conditionibus composuit. Nihil omisit, ut bellum civile inter Ottonem Saxonem et Philippum Suevum, de imperio dimicantes, componeret, et interfecto anno 1208 Philippo, principes Ottoni conciliavit, eumque anno sequente imperatorem coronavit. Norwegiam contra Sueronem tyrannum, qui ecclesias et populum opprimebat, tuitus est, archiepiscopo Nidrosiensi mandavit, ut fautores Sueronis anathemate percelleret, et finitimos Danorum ac Suecorum reges contra eumdem tyrannum excitavit. In Suecia et Dania dissensiones componere et abusus, qui contra disciplinam ecclesiasticam irrepserant, proscribere studuit. Hungariae regno, quod bello civili flagrabat, prospexit, et Henricum regem ejusque filium et successorem Ladislaum adversus rebelles tuitus est. In Dalmatiam et Diocliam legavit Joannem capellanum et Simonem subdiaconum, qui ad corrigendos abusus et ad restituendam in clero ac populo disciplinam ecclesiasticam anno 1199 cum Joanne Diocliensi et Antibarensi archiepiscopo sexque ejus suffraganeis episcopis synodum habuerunt[1]. Bulgaros ad R. ecclesiae obedientiam revocavit, eorum regem Joannitium seu Calojohannem, qui regnum suum Apostolicae Sedi obtulit, per legatum suum Leonem cardinalem coronavit, Trinovitanum archiepiscopum totius Bulgariae primatem constituit, duos novos archiepiscopos illic creavit, sacrasque ordinationes secundum ritum romanum instituit. Leonis regis et Gregorii patriarchae Armeniorum oratores et litteras, quibus illi devotionem suam erga Romanam ecclesiam « matrem omnium ecclesiarum et fundamentum legis totius christianitatis » et obedientiam erga Pontificem profitebantur, excepit, legatosque ad illos misit, qui regi coronam et vexillum B. Petri, patriarchae pallium conferrent. Accepta ab Alexio Angelo, imperatore Graecorum, legatione, ad eumdem legatos cum litteris misit, quatenus Graecos ad unionem cum R. ecclesia reduceret; de eadem re scripsit ad Joannem Camaterum, patriarcham Constantinopolitanum. Europaeos litteris, indulgentiis et crucis praedicatione excitare conatus est ad bellum sacrum contra Turcas comparandum. Alphonso regi Castellae adversus Maurorum impetus certanti, animum addidit, ei celebrem victoriam anno 1212 de hostibus relatam gratulatus est, caeterisque Hispaniae regibus pacem cum illo, quamdiu bello maurico occuparetur, sub censurarum ecclesiasticarum periculo imperavit. Alphonsum regem Legionis propter incestas nuptias excommunicationi ejusque regnum interdicto subdidit, donec is incestas nuptias dissolverit et absolutionis be-

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 7.

neficium meruerit. Petrum Aragoniae regem, qui regnum suum Apostolicae Sedi obligavit, Romae coronavit. Sancium regem Lusitaniae, tyrannorum more ecclesiasticam libertatem et jurisdictionem violantem, severe coarguit, postea ei poenitentiam gratulatus est, et absolutionem eidem a Bracarensi archiepiscopo impertitam, ratam habuit. Antiquam litem inter Turonensem et Dolensem ecclesias terminavit, et posteriorem ut suffraganeam priori subjectam voluit. Alia ejus gesta in causis Philippi regis Galliae, Joannis regis Angliae, Ottonis IV imperatoris et haereticorum Albigensium infra videbimus[1].

Cruciata IV 2. In Asia mors Saladini (1193) et discordiae principum Mahomedanorum Christianis opportunam praebebant occasionem recuperandi Terram sanctam, si horum principes inter seipsos fuissent magis concordes et rei publicae bono potius quam privatis commodis studuissent. Interim Caelestinus papa III Europaeos ad bellum sacrum excitaverat, ut diximus, et Henricus VI imperator copiosum crucigerorum exercitum in Palaestinam destinavit; qui una cum Christianis palaestinis celebrem victoriam de Malec-Adel fratre Saladini retulerunt, et Sydone, Laodicea, aliisque urbibus ad litus Syriae recuperatis, ingentem captivorum numerum liberarunt. Verum anno 1198 crucigeri audita morte Henrici imperatoris, in Europam regressi sunt, eodemque anno Almaricus rex Hierosolymorum inducias iniit cum Turcis.

Innocentius III ab initio pontificatus sui excitandae novae expeditioni adlaboravit, multique in Italia, Gallia et Belgio crucem susceperunt. Hi juncti cum Venetis primo oppugnarunt Zaram in ora maritima Dalmatiae; deinde consilio Alexii junioris castra moverunt versus Constantinopolim. Etenim Alexius Comnenus fratrem suum Isaac-Angelum et imperio graeco et oculis privaverat, contra quem Isaac ejusque filius Alexius crucigerorum opem implorarunt, spondentes, se restitutos, iis auxilium praebituros adversus Turcas et unionem Graecorum cum Ecclesia latina conciliaturos. Crucigeri anno 1203 Constantinopolim advenerunt, et fugato Alexio Comneno, Isaac ejusque filium restituerunt.

Imper. lat. Cp. an. 1204 Verum brevi post dissidia Graecos inter et Latinos, quum de unione ageretur, recruduerunt; Alexius Ducas, cognomine Murtzuphlus, seditionem in urbe excitavit, dejecto Isaac, qui mox mortuus est, et interfecto filio ejus Alexio, imperium usurpavit, et arma contra crucigeros vertit. Hi vero profligato usurpatore, anno 1204 Constantinopolim ceperunt, ibique imperium latinum instituentes, primum imperatorem crearunt Balduinum comitem Flandriae, patriarcham vero constituerunt Thomam Moresinium, no-

---

[1]) Innocent. III *Epistolarum libri;* Raynald., *Annal. eccl.* ad an. 1198-1216; Hurter, *Histoire d'Innocent III et de ses contemporains.*

bilem Venetum, R. Ecclesiae subdiaconum. Tunc crucigeri expeditioni Hierosolymitanae nuncio remisso, armis suis usi sunt ad proferendos imperii sui fines et ad repellendos Graecorum impetus. Graeci autem dissectam imperii sedem transtulerunt partim Nicaeam Bithyniae, ubi Theodorus Lascaris, partim Trapezum Cappadociae, ubi Alexius imperator salutatus est. Ex hoc tempore Graecorum schisma et odium in Latinos culmen attigit[1].

3. In Occidente autem, praesertim in Gallia, detrimenta grandia Ecclesiae intulerunt Waldensium et Albigeusium sectae. Waldenses nomen acceperunt a Petro Waldo, Lugdunensi, qui anno circiter 1170 subitanea socii sui morte territus, perfectioris vitae rationem sibi proposuit, S. Scripturae libros in linguam vulgarem sibi verti curavit, et apicem perfectionis, quam Christus et Apostoli professi fuerant, in paupertate ac humilitate constituens, bona sua divendidit eorumque pretium pauperibus distribuit, et eamdem perfectionem Lugduni praedicare coepit; eos, qui sermonibus suis parebant, in pagis colligebat, omnibus sine sexus aut conditionis discrimine praedicationis officium committebat. Quum Joannes archiepiscopus Lugdunensis eos praedicationis ministerio interdixisset, illi contenderunt, id sibi, apostolicam vitam sectantibus, esse proprium. Celebri constitutione, a Lucio papa III anno 1184 Veronae edita, excommunicati, ab Ecclesia schisma fecerunt et secesserunt in Occitaniam, ubi dynastae eos aeque ac Catharos tuiti sunt. Confestim schismati haeresim addiderunt, nam rejecta episcoporum et sacerdotum auctoritate, contenderunt, omnibus, qui sandalia apostolica gerebant et in statu gratiae erant, licere verbum divinum praedicare, confessiones excipere et Eucharistiam consecrare; R. Ecclesiam propter luxum et possessiones ministrorum suorum non amplius esse veram Christi Ecclesiam; sacramentum a ministro peccatore collatum, esse nullum; poenam capitis et juramentum esse semper illicita. Praeterea Purgatorium, orationes pro defunctis, Sanctorum eorumque reliquiarum cultum, ecclesiasticum cantum, ritus, dies festos, Ecclesiarum usum repudiabant, aliosque errores, quos brevitatis studio omittimus, docuerunt. Waldenses et Albigens.

Hi sectarii, qui etiam Pauperes Lugdunenses, Leonistae, Humiliati, Sabbatati et Insabbatati dicti sunt, se per Galliam meridionalem et adjacentes Hispaniae atque Italiae partes diffuderunt. Eorum progressioni profuerunt multorum animi, jam per novos Manichaeos in istis regionibus ab Ecclesia catholica abalienati, divulgata ab illis S. Scripturae in lingua vulgari lectio, dynastarum seu magnatum patrocinium, nonnullorum clericorum inordinata vita. Anno autem 1215 in concilio Lateranensi IV damnati sunt[2].

[1]) Raynald., loc. cit.; Michaud, *Hist. des croisades*.
[2]) R. Sachonius, *L. contra Waldenses*, in *Biblioth. PP.* Lugdun.

Perversiores fuerunt Albigenses, quos quidam scriptores cum Waldensibus male confuderunt, quamvis ii cum his in odio et persecutione Ecclesiae catholicae concordarent. Albigensium nomine passim appellati sunt novi Manichaei, Petrobrusiani, Cathari, alii, qui saeculo XII et XIII in Gallia circa Tolosam, Biterras, Carcassonem, Albigam, Narbonem grassati sunt, quorumque errores supra indicavimus[1]. Dicti sunt Albigenses vel ab Albiga urbe Occitaniae, vel ab Albigesio, quo nomine maxima pars Narbonensis provinciae veniebat, quod eorum primi coetus in ea regione coaluerint. Isti sectarii Ecclesiam catholicam ejusque Pontificem, episcopos et ministros turpissimis probris et conviciis proscindebant, et, faventibus sibi comitibus, ecclesias expilabant, calices et vasa sacra confringebant, clericos decimis bonisque spoliabant, adeo ut sub exitum saeculi XII Religio in istis regionibus pene collapsa et pax publica tumultibus atque facinoribus atrocibus perturbata esset.

Quum episcopi ibidem partim auctoritate partim fervore necessario carerent, Innocentius papa III sub initia hujus saeculi legatos et vicarios suos, maxima ex parte monachos Cistercienses, ampla potestate instructos, in Gallia meridionali constituit, ut Catholicos in fide conservarent, haereticos converterent vel palam excommunicarent. His legatis se anno 1206 conjunxit Didacus, episcopus Uxamensis in Hispania, cum S. Dominico ejusdem ecclesiae canonico. Ii habitis cum magistris haereticorum disceptationibus, eos haereseos convicerunt, multosque e populo ad veritatem reduxerunt. Sed cum magnates sectariis patrocinarentur, episcopi legatos pontificios parum adjuvarent, unus legatorum, Petrus de Castro Novo, anno 1208, fuisset interfectus, eodemque anno obiisset Didacus Uxamensis, plerique Cistercienses in monasteria sua regressi sunt. S. Dominicus vero opus coeptum constanter nec sine maximis fructibus continuavit. De ejus in convertendis haereticis et de bello sacro contra eosdem excitato infra agemus[2].

Almaricus et Joachim

4. In ipsa universitate Parisiensi sub initia hujus saeculi perversam doctrinam tradere praesumpsit Almaricus de Bena, clericus et philosophiae magister; qui pantheistico more de Deo sentiens, asserebat, neminem salvari posse, nisi crederet se esse membrum Christi. Hunc errorem S. Facultas anno 1204 damnavit, ejusque sententiam Innocentius papa III confirmavit. Almaricus errore suo S. Facultatis mandato ejurato, brevi post obiit; sed

---

tom. XXV; Natal. Alexand., *Hist. eccl.* saec. XII, c. 4; A. Charvasius, *Recherches historiques sur la véritable origine des Vaudois et sur le caractère de leurs doctrines primitives*, Paris 1836.

[1]) Vide pag. 178-79.

[2]) P. de Valle Cernai, *Historia Albigensium;* Lucas Tudensis, *L. contra Albigens.;* Bossuet, *Histoire des variations*, l. XI.

discipuli ejus dogma pseudo-magistri sui magis explicarunt novisque erroribus auxerunt. Constituerunt hi tres Religionis status seu regna, Patris sub Lege Veteri, Filii sub Lege Nova usque ad saeculum XIII, et exinde Spiritus S., in quo postremo statu abrogatis sacramentis, sacrificio, omnique cultu externo, quisque sola interna Spiritus gratia salvaretur; quidquid ex hac gratia seu charitate committeretur, sive stuprum sive adulterium sive alia facinora, honestum dicebant. Nefandae hujus doctrinae magistri anno 1209 in synodo Parisiensi convicti, damnati, et curiae saeculari traditi sunt, a qua decem ad ignem et quatuor ad perpetuum carcerem condemnati, alii dimissi fuerunt. Perversum Almarici dogma etiam damnavit concilium Lateranense IV canone secundo[1].

Idem concilium Lateranense eodem canone damnavit libellum Joachimi, abbatis Floriacensis in Calabria, contra Petrum Lombardum de unitate seu essentia SS. Trinitatis. Joachim, qui anno 1202 obiit, pluresque commentarios in S.Scripturam reliquit, haereseos insimulaverat has Petri Lombardi propositiones: «Ca« tholicis tractatoribus consentientes dicimus, quod nec Pater « divinam essentiam genuit, nec divina essentia genuit Filium, « nec divina essentia genuit essentiam. Hic nomine essentiae in« telligimus divinam naturam, quae communis est tribus perso« nis et tota in singulis ». Existimabat Joachim, his propositionibus non Trinitatem sed quaternitatem in divinis doceri, easque oppugnando incidit in hos errores: In divinis non esse aliquam rem unam, quae sit Pater, Filius et Spiritus S., sive illa res una dicatur substantia, essentia sive natura; tres personas esse quidem unam essentiam, non vero unam essentiam esse tres personas; tresque personas esse unam essentiam non vere, proprie et realiter, sed collective et similitudine, sicuti multi homines dicuntur unus populus. Quum autem Joachim omnia scripta sua Ecclesiae judicio subjecisset, concilium Lateranense quidem librum ejus, non vero personam damnavit[2].

Nonnulli scriptores asserunt, eumdem Joachim esse auctorem celebris libri, qui inscribitur Evangelium aeternum; sicque patrem fuisse fanaticorum haereticorum, qui novum regnum Spiritus S. praedicarunt. Alii vero eum ab istis accusationibus vindicarunt[3].

5. Interea Innocentius papa III grandes simultates habuit cum regibus Galliae et Angliae et cum imperatore Ottone IV, in quibus quemadmodum in aliis negotiis apostolica constantia Ecclesiae, justitiae et aequitatis causam defendit. Philippus II rex Galliae contra Caelestini papae III sententiam et minas, repudiata Ingelburge, superduxerat Agnetem, ut supra vidimus[4]. Innocen- Lites inter Innocent. III et reges Gall. Angl. et imp.

[1]) Rigordus, *Gesta Philippi II;* Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 49.
[2]) Matthaeus Paris, *Hist. Angl.* ad an. 1179; Labbe, ibid.
[3]) Papebroch., *Acta SS.* 29 Maii.—[4]) Vide pag. 188.

*

tius III ab initio pontificatus sui regem monuit, ut dimissa Agnete, Ingelburgem reciperet; deinde Petrum Capuanum in Galliam legavit cum potestate regnum sacris interdicendi, nisi Philippus monitis pareret. Legatus post repetita frustra monita anno 1200 in synodo Viennensi sententiam interdicti promulgavit. Rex iratus episcopos et clericos, interdictum observantes, vexavit ejecitque; victus tamen Pontificis constantia, obtemperandi consilium iniit; anno 1201 in synodo Suessionensi Ingelburgem recepit, sed neque ut conjugem neque ut reginam habuit; tandem anno 1213 eamdem in consortium suum plene restituit[1].

In Anglia jam dudum existebat controversia inter canonicos seu monachos Cantuarienses et episcopos Anglos de jure eligendi archiepiscopum Cantuariensem; reges etiam se eidem electioni immiscebant, vindicantes sibi jus assentiendi. Quum anno 1205 post mortem Humberti duo fuissent electi, Reginaldus et Joannes, causa Romam delata est; Innocentius III utramque electionem, quia illegitime factam, irritam dixit, Stephanum cardinalem, natione Anglum, ordinavit archiepiscopum Cantuariensem, jusque eligendi Cantuariensem antistitem confirmavit capitulo seu monachis hujus ecclesiae. Joannes rex Angliae, appellatus *Sine terra*, quasi jura sua in hac re fuissent spreta, Stephanum archiepiscopum ingressu in regnum prohibuit, monachos Cantuarienses ejecit eorumque fundos occupavit, et petulantes litteras ad Innocentium III scripsit. Pontifex primo adhortationibus minisque regem ad meliorem mentem revocare conatus, deinde anno 1208 ecclesiasticum interdictum in omnem ditionem Joannis fulminavit, et cum rex majori furore episcopos et ecclesiasticos viros vexaret, Innocentius post novam admonitionem eum nominatim excommunicavit. Demum anno 1212 ab episcopis Anglis contra eumdem regem, qui monachos et ecclesiasticos saevius persequebatur, interpellatus, Joannem declaravit indignum, qui populo christiano imperaret, subditos a fidei sacramento absolvit, et Philippo regi Francorum concessit, ut Joannem, Dei et Ecclesiae hostem, bello impeteret ejusque ditionem invaderet. Joannes his perterritus, post longam cum Pandulpho Pontificis legato concordiae pertractationem, tandem Stephanum archiepiscopum Cantuariensem admisit, exules revocavit, damna ecclesiis illata resarcivit, R. Pontifici obedientiam professus est, regnumque suum R. ecclesiae obtulit; proinde interdictum fuit sublatum et rex ab excommunicatione absolutus[2].

In eumdem Pontificem ingratissimus extitit Otto imperator IV, qui anno 1209 Romae ab Innocentio III augustus coronatus, contra praestitum juramentum armata manu regnum Siciliae,

---

[1]) *Histoire de l'Eglise gall.* l. 29-30; Raynald., ad an. 1198-1213.
[2]) Lingard, *Histoire d'Anglet.*, t. III; Raynald., ad an. 1205-12.

quod erat R. ecclesiae feudum, quoque Innocentius papa juniorem Fridericum investiverat, invasit. Cum Pontifex imperatorem ab hoc bello deterrere frustra tentasset, eum anno 1210 excommunicavit. Otto excommunicationem sprevit, et ad majorem nequitiam prolapsus est. Quapropter Innocentius post novas admonitiones eum rursus excommunicavit et imperio privatum, omnesque subditos a fidei juramento solutos declaravit. Principes imperii una cum Siffrido, archiepiscopo Moguntino et Apostolicae Sedis legato, congregati, Ottonem rejecerunt et anno 1212 in ejus locum elegerunt Fridericum II, regem Siciliae, Henrici VI filium. Innocentius Fridericum Romam venientem magno cum gaudio excepit et in Germaniam dimisit. Otto in Germaniam redux, Friderico resistere tentavit, sed a suis desertus, in Saxoniam secessit, ubi nulla re gesta insignis anno 1218 decessit. Fridericus II omnibus spem magnam fecit; jurejurando constituit, se imperio potitum, regnum Siciliae cessurum filio suo Henrico, R. Ecclesiae in illud jura conservaturum, B. Petri patrimonium, sacrarum electionum libertatem aliaque ecclesiarum jura defensurum. Verum postea, ut videbimus, a bene coeptis turpiter descivit[1].

6. In Occitania vero seu Gallia meridionali haeretici Albigenses, Raymundi comitis Tolosani aliorumque magnatum patrocinio freti, ecclesias dirum in modum vastabant, catholicisque sine sexus aut conditionis discrimine vim inferebant. Quapropter Innocentius papa III regem Galliae proceresque excitavit ad cruciatam contra perduelles sectarios expeditionem. Confestim copiosus crucigerorum exercitus coaluit. His perterritus Raymundus comes Tolosanus, coram Milone Pontificis legato juravit, se bona clericis ablata restituturum et crucigeris adversus haereticos opem laturum. Anno 1209 crucigeri duce Simone comite Montfortio bellum contra perduelles sectarios inchoaruut, ditionem Rogerii vicecomitis Biterrensis, haereseos fautoris, Biterras, Carcassonam, aliasque urbes et arces expugnarunt, easque tradiderunt Simoni Montfortio. Cum Raymundus Tolosanus contra jurata supra promissa sectariis clam faveret et crucigeris insidias strueret, rursus excommunicatus est, et bello impetitus a Simone Montfortio, post varia praelia magnam terrarum suarum partem et anno 1214 ipsam urbem Tolosam amisit, quarum omnium possessio Simoni Montfortio a synodo Monspeliensi et ab Innocentio papa confirmata fuit. Simon Montfortius bellum cum Raymundo aliisque dynastis vario marte continuavit usque ad annum 1218, quo in obsidione Tolosae, quam Raymundus anno praecedente recuperaverat, ex vulnere obiit[2]. Qua ratione bellum contra Albigenses continuatum fuerit, suo loco videbimus. Bellum adv. Albigenses an. 1209

[1]) Raynal., ad an. 1210-15.
[2]) P. de Valle Cernai, *Hist. Albigens.*; J. B. Langlois, *Histoire des Croisades contre les Albigeois*, Paris 1703, in 12.

S. Dominicus 7. Interim S. Dominicus, apostolica missione ab Innocentio papa ad convertendos Occitaniae haereticos instructus, ardore impigro et invicta constantia confutandae haeresi et praedicandae Fidei adlaboravit. In eumdem finem instituit celeberrimum ordinem Fratrum Praedicatorum, de quo mox dicemus. Magnas etiam victorias de haeresi retulit S. Rosarii prece, quam summo studio propagavit. Deus apostolici viri sermones atque labores miraculis confirmavit. Sic factum est, ut S. Dominicus prae aliis omnibus de expugnatione haereseos, de haereticorum conversione et de catholicae fidei restitutione in Occitania meruerit[1].

FF. Minor. et Praedicat. Ordines 8. Iisdem temporibus ad haereseos expugnationem, fidei orthodoxae praedicationem et sincerae pietatis instaurationem excitati sunt celeberrimi Ordines Fratrum Minorum et Praedicatorum. Prioris Ordinis auctor est S. Franciscus, qui anno 1182 Assisii in ducatu Spoletano natus, primo mercaturam exercuit, deinde omnium terrenarum rerum curis abjectis, vitam ad apostolicae paupertatis normam instituit, vili habitu indutus, victum sibi mendicando parans, simul leprosos curans, stipem pro reparandis ecclesiis colligens, hominesque ad poenitentiam exhortans. Anno 1209 jam vitae suae asceticae piorumque operum plures sectatores nactus, eos pariter ad praedicandam poenitentiam ablegavit et ad perfectam paupertatem instituit. Iis auctis anno 1210 vivendi regulam praescripsit, cujus fundamentum erat strictissima paupertas, omnis peculii expers non tantum pro singulis sed etiam pro societate, adeo ut ex manuum labore et eleemosynis sibi victum compararent. Ad exercendam humilitatem sociis commendabat, ut frequenter inter mendicos, infirmos et alias personas despectas versarentur, omnesque appellarentur Fratres minores, unde Minoritarum nomen descendit[2]. Ad promovendam aliorum salutem sociis praecipue injungebat, ut hominibus poenitentiam praedicarent, ii etiam, quibus necessariae dotes essent, infideles convertere studerent, quem in finem Franciscus ipse aliquando in Ægyptum profectus est. Regulam ejus approbavit Innocentius III, et S. Francisco ejusque discipulis facultatem praedicandi ubique poenitentiam et catholicam fidem concessit, eosque simul inter clerum suscepit. Brevi tempore Franciscanorum numerus ita auctus est, ut non tantum in Italia, sed etiam in Hispania, Lusitania, Gallia, aliisque regionibus plura domicilia instituerint, et capitulo generali, quod S. Franciscus anno 1219 coegit, jam ultra quinque Fratrum millia interfuerint[3].

---

[1]) Touron, *Vie de S. Dominique;* Bolland., *Acta SS.* 4 August.

[2]) Idem Ordo dictus est Franciscanus a nomine sui auctoris, item Seraphicus, quod S. Francisco in solitudine montis Alverni sacra stigmata impresserit Seraphim, crucifixi imaginem referens. S. Bonaventura, *Vita S. Francisci.*—[3]) S. Bonaventura, ibid.

Ad feminas quoque institutum S. Francisci translatum est, praeeunte S. Clara, parentibus nobilibus Assisii nata, quae a teneris piam austeramque vitam sectata, se S. Francisci directioni subjecit, sedem suam fixit apud ecclesiam S. Damiani haud procul ab ecclesia Portiuncula, B. Mariae angelorum dedicata, quam S.Franciscus a Benedictinis acceperat et in qua Ordinis sui fundamenta jecit. Confestim aliae plures exemplum S. Clarae secutae sunt, quibus S. Franciscus anno 1224 regulam praescripsit, a Gregorio papa IX approbatam. Hic monialium ordo dicebatur secundus ordo S. Francisci, item pauperum feminarum, Clarissarum, Damianistarum; et jam vivente adhuc S. Clara valde numerosus, postea ita auctus est, ut plura centena monasteria comprehenderet. Denique laici etiam utriusque sexus, in saeculo degentes, certa Franciscanorum instituta sibi congrua adoptarunt, unde tertius S. Francisci ordo enatus est, cujus membra Tertiarii dicebantur[1].

Eodem tempore ordinem presbyterorum, qui non tantum propriae perfectioni, sed reliquorum etiam hominum saluti operam darent, fundavit S. Dominicus. Hic cum convertendis haereticis Albigensibus adlaboraret, consentiente R. Pontifice ordinem creare constituit, cujus supremus finis esset, praedicare verbum divinum omnibus, in primis haereticis et infidelibus. Postquam cum sociis suis simili studio animatis, de adoptanda regula S. Augustini, de severiori jejunio et restrictione proventuum ad necessarium victum convenisset, anno 1216 solemnem Ordinis sui approbationem impetravit ab Honorio papa III, qui eos Fratres Praedicatores appellavit, iisque praeter alias facultates et privilegia jus tribuit habendi ecclesias parochiales et presbyteros ab episcopo approbatos in iis constituendi. Dominicus primum monasterium aedificavit Tolosae juxta ecclesiam sibi ab episcopo concessam. Mox Fratres suos in Hispaniam, Galliam, Italiam misit, ubi etiam ejusdem Ordinis monasteria excitata sunt. In primo Capitulo generali, anno 1220 Bononiae habito, praeter diversa instituta severiora sociis persuasit abjectionem omnium fundorum et proventuum fixorum, eosque e canonicis regularibus S. Augustini monachos mendicantes fecit. In altero capitulo generali, habito anno sequente, ordinem, qui jam sexaginta monasteria habebat, distribuit in octo provincias, Hispaniam, Provinciam, Galliam, Lombardiam, Romam, Germaniam, Hungariam, Angliam; quibus sub S. Dominici, anno 1221 defuncti, successore Jordane accesserunt quatuor novae provinciae, scilicet Polonia, Dania, Graecia et Palaestina. Ordinis propagatio tanta continuo incrementa cepit, ut anno 1278 jam quadraginta et septemdecim monasteria numeraret. Eorum etiam quemadmodum Franciscanorum, institutum ad feminas sanctimoniales propagatum est[2].

[1]) L. Wadding, *Annales Ordinis Minorum*.—[2]) *Annales Ord. Praedicatorum*; Quetif et Echard, *Scriptores Ord. Praedicator.*

Quum autem hi Ordines de Ecclesia praeclarissime mererentur, amplissima privilegia a RR. Pontificibus consecuti sunt. Quanta vero bona ex iisdem Ordinibus in Religionem et societatem manarint, sat evincitur ex eo, quod in iis omni tempore reperti sint viri, vitae sanctitate et eruditione clarissimi, praecipuis Ecclesiae dignitatibus ornati, gravissimis legationibus perfuncti, ad SS. Litterarum theologiae ac philosophiae cathedras in academiis evecti, de morali, populorum reformatione, de expugnatione haeresum, deque Religionis ubique propagatione optime meriti.

Concilium Lateran. IV, generale XII an. 1215

9. Interea Innocentius papa III ad proscribendas haereses, ad restituendam disciplinam ecclesiasticam et ad excitandam novam expeditionem contra Turcas an. 1215 in basilica Lateranensi concilium generale celebravit. Interfuerunt huic concilio quadrigenti et duodecim episcopi, inter quos patriarchae Constantinopolitanus et Hierosolymitanus, Antiocheni et Alexandrini vicarii. Aderant praeterea ultra octigenti abbates et priores, multi absentium praesulum et capitulorum procuratores, oratores Friderici II electi imperatoris, Henrici imperatoris Constantinopolitani, regumque Galliae, Hispaniae, Angliae, Hungariae, Hierosolymorum, Cypri. Praesedit Innocentius papa, editique sunt septuaginta canones seu capitula. Canone 1° exponitur catholica fides de SS. Trinitate, Incarnatione, Ecclesia et Sacramentis[1]; 2° damnantur libellus Joachimi abbatis et perversum dogma Almarici[2]; 3° proscribitur omnis haeresis, haeretici eorumque fautores, defensores et receptores excommunicantur, contumaces in haeresi post ecclesiasticum judicium traduntur potestatibus saecularibus debita animadversione puniendi, dominis temporalibus sub poena excommunicationis, et si hanc contempserint, amissionis terrarum suarum mandatur, ut haereticos e terris suis pellant, episcopis praecipitur, ut saltem semel in anno dioecesim suam visitent, et ubi fama est habitare haereticos, tres aut plures boni testimonii viros constituant, qui haereseos suspectos indicent, crucigeris contra haereticos belligerantibus indulgentiae conceduntur; 5° ordo ecclesiarum patriarchicarum ita componitur, ut post Romanam primum locum habeat Constantinopolitana, secundum Alexandrina, tertium Antiochena, quartum Hierosolymitana; 6° praescribitur, ut synodi provinciales singulis annis celebrentur; 7° et 8,° ut ecclesiarum praesules in subditorum praesertim clericorum excessus inquirant et ad reformandos mores diligenter intendant; 10° et 11° decernitur de viris ad officium praedicationis assumendis et de magistris ecclesiarum cathedralium ac theologo metropo-

---

[1]) Concilii patres ad significandam veram et substantialem in SS. Eucharistia conversionem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, consecrarunt vocem *transubstantiationis*, aptissimam exprimendo a vito catholico dogmati et refellendis haereticorum novitatibus et subterfugiis. —[2]) Vide pag. 194-95.

litanae; 21° praecipitur omnibus utriusque sexus fidelibus, ut cum ad annos discretionis pervenerint, saltem semel in anno peccata sua proprio sacerdoti confiteantur, suscipientes reverenter ad minus in Paschate Eucharistiae sacramentum; 23,° ne ecclesia cathedralis vel regularis ultra tres menses praelato careat; 24,° praelati eligantur a capitulis ecclesiarum vacantium; 25° et 26° proscribuntur electiones per saecularis potestatis abusum factae, et poenae definiuntur in metropolitas, qui electiones minus canonicas confirmarint. Caeteri autem canones ad clericorum et religiosorum disciplinam, ad sacras ordinationes, ad causas matrimoniales, judicia ecclesiastica, aliaque pertinent[1].

Decreta etiam est cruciata expeditio contra Turcas pro anno 1217, crucigeris indulgentiae concessae, pax in quadriennium toti orbi christiano imperata, et constitutum, ut clerici vigesimam et Pontifex cum cardinalibus decimam partem proventuum ecclesiasticorum in subsidium Terrae sanctae conferrent per triennium. Christiani, qui Saracenis naves aut arma subministrarent, item piratae eorumque fautores excommunicationi subditi sunt. Tolosa aliaeque terrae a crucigeris in Occitania occupatae, confirmatae fuerunt Simoni Montfortio. Etiam confirmata est electio Friderici imperatoris II et rejectus Otto IV[2].

10. Absoluto concilio, Innocentius III Pisas profectus, ut dissidia Pisanos inter et Genuenses componeret, Perusiae obiit 16 Julii 1216[3]. Ibidem 18 ejusdem mensis electus fuit Honorius III, nobilissima Sabellorum familia natus, presbyter cardinalis, antea appellatus Cencius, vir doctrina morumque integritate praestantissimus. Is S. Dominici suasu instituit officium magistri palatii, qui, dum cardinales cum Pontifice negotiis ecclesiasticis occuparentur, eorum clericos pia lectione distineret[4]; S. Francisci rogatu plenariam indulgentiam concessit iis, qui contriti et confessi visitarent ecclesiam dictam Portiunculam[5]; episcopos et religiosorum ordinum superiores excitavit, ut sacerdotes pietate et doctrina insignes Romam mitterent, quibus officium prae-

Honorius III pontifex an. 1216

---

[1]) E. Dupin, *De antiqua Ecclesiae disciplina*, diss. VII, § 4, et pauci alii dixerunt, canones hujus concilii ab uno Innocentio papa et non a Concilio fuisse conditos; contra quos videsis Natal. Alexand., *Hist. eccl.* saec. XIII, diss. I.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 118 et seq.

[3]) Praeter epistolas multas, a Balutio anno 1680 2 vol. in-fol. editas, reliquit commentarium in Psalmos poenitentiales, libros tres de contemptu mundi et alia, edita Colon. 1575 et Venet. 1578 in-fol.

[4]) Isto officio S. Dominicus et deinceps Fratres Praedicatores functi sunt. Conf. A. J. Catalan., *De magistro S. Palatii*, Romae 1751 in-4.

[5]) De celebri hac indulgentia videsis Benedict. XIV, *De synodo dioecesana*, l. XIII, c. 8; Grouwels, *Historia critica de indulgentia Portiuncula*; B. Picart, *Apologie de l'histoire de l'indulgence de Portiuncule*.

dicandi infidelibus Evangelium commendaret; Guilielmum episcopum Mutinensem legavit in regiones septentrionales, ut ecclesiarum ibidem statum componeret, operamque praeberet propagando in Livonia et Borussia Evangelio; exscindendae Albigensium sectae et reducendis ad catholicam fidem haereticis, belloque sacro contra Turcas parando magnam curam adhibuit; Roderico archiepiscopo Toletano indulsit, ut partem pecuniae, in subsidium Hierosolymitanum imperatae, converteret in sumptus belli maurici, et eos, qui se transmarinae expeditioni devoverant, commutato voto excitaret ad pugnandum contra Mauros; Petrum Corteniacum an. 1217 Romae coronavit imperatorem Constantinopolitanum; juvenem Henricum III, post obitum Joannis patris sui (1216) regem Angliae, in tutelam Sedis Apostolicae suscepit, et Philippum regem Galliae ejusque filium Ludovicum ab occupanda illius ditione deterruit; anno 1220 Fridericum II coronavit imperatorem; componendis etiam Italiae motibus animum adjecit[1].

Cruciata V 11. Maxime sollicitus fuit Honorius III, ut bellum sacrum, in concilio Lateranensi contra Turcas decretum, compararetur; sed Pontificis conatibus obstiterunt perversa voluntas Friderici imperatoris, factiones Italorum, tumultus Albigensium in Gallia, dissensiones civiles in Anglia, bellum mauricum in Hispania. Anno 1217 Andreas rex Hungariae, cui Leopoldus dux Austriae et Ludovicus dux Bavariae se adjunxerunt, exercitum in Orientem duxit; cum Ptolemaidem pervenisset, cum regibus Hierosolymorum et Cypri atque magistris equitum Hospitalariorum, Templariorum et Teutonicorum de instaurando bello contra Sephedinum sultanum Ægypti contulit; verum post tres menses cum parte exercitus sui in Europam regressus est. Post ejus discessum Ptolemaidem advenit magnus crucigerorum numerus e Germania, Brabantia, Frisia, Batavia et Norwegia, quorum auxilio in spem erecti principes Palaestini, anno 1218 classem duxerunt in Ægyptum et anno sequente munitissimam urbem Damiatam incredibili virium contentione expugnarunt. Inde progressi sunt versus Cairum, sed ruptis Nili aggeribus et viis ab hostibus undique obstructis, anno 1221 cum barbaris paciscі coacti fuerunt et in Palaestinam redierunt.

Sub idem tempus Rusudes regina Georgianorum ad Honorium papam scripsit, se copiosum exercitum comparasse in Palaestinam mittendum, quam primum Imperator Fridericus II in eam advenisset. Patriarcha Alexandrinus etiam Pontificem supplex precatus est, quatenus Europaeos excitaret ad liberandos fratres suos a dura infidelium tyrannide. Honorius III eo instantius de hac re egit cum Friderico imperatore, quod hic crucem suscepisset; sed praeter speciosa promissa nihil ab eo impetravit[2].

[1]) Honorius III, *Epistolarum libri;* Raynald., ad an. 1216 27.
[2]) Raynald., ad an. 1217 22; Michaud, *Hist. des croisades.*

12. In imperio autem Constantinopolitano Latini res suas auxerunt[1]; Atticam, Corinthum, Thebas, Athenas, aliasque Graeciae civitates subegerunt; quarum tamen multae postea, inito foedere cum Joannitio Bulgarorum rege, Latinorum jugum excusserunt. Anno 1205 Balduinus imperator in oppugnatione urbis Adrianopolis a rege Bulgarorum interceptus et in Mysiam abductus, post sexdecim menses interiit. Henricus, frater ejus et in imperio successor, Bulgaros et Scytas, Thraciam vastantes, repressit, anno 1209 cum eorum rege pacem sancivit, ipsos Graecos sibi conciliavit, finesque imperii sui protulit. Post ejus obitum (1216) electus et an. 1217 Romae ab Honorio III coronatus fuit Petrus Corteniacus, comes Antisiodorensis; sed dum cum Joanne Columna cardinali, R. Pontificis legato, Constantinopolim tenderet, a Theodoro Comneno, Epiri dynasta, perfidiose interceptus, in carcere extinctus est. Tunc imperium demandatum fuit Roberto, Petri Corteniaci filio, qui anno 1221 Constantinopoli a Matthaeo patriarcha coronatus, cum Theodoro Lascari, Nicaeae imperatore, pacem iniit, cum Joanne Duca, Theodori successore, diuturnum et adversum bellum gessit, pluresque civitates in Asia minori amisit; adverso etiam marte certavit cum Theodoro Comneno, Epiri dynasta, qui capta Thessalonica, se imperatorem dixit et majorem partem Romaniae seu veteris Thraciae occupavit. Anno 1228 post mortem Roberti imperator salutatus fuit juvenis Balduinus II sub tutela Joannis Briennii, olim regis Hierosolymorum. Ex hoc tempore Latinorum imperium magis magisque imminutum, tandem anno 1261 deletum est. Stat. imper. Latin. Cp.

13. Interea Honorius papa III die 18 Martii 1227 vita excessit. In ejus locum omnium cardinalium consensu electus fuit Gregorius IX, antea appellatus Ugolinus, cardinalis episcopus Ostiensis, vitae probitate, animi fortitudine ac doctrina conspicuus, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1241. Is in primis adlaboravit contrahendis undique auxiliis bellicis contra Turcas; conciliandae concordiae et componendis dissidiis inter principes et populos egregiam operam navavit; simultatem gravem habuit cum Friderico II, ut infra videbimus; ad exscindendas Albigensium et Stadingorum sectas ardenter incubuit; ad convertendos infideles et reducendos haereticos Evangelii praecones legatosque destinavit ad Saracenos, Graecos, Ruthenos, Borussos, alios; ecclesiasticam libertatem et immunitatem fortiter tuitus est; decessorum suorum decretales, ope B. Raymundi de Pennafort correctas et in quinque libros redactas, vulgavit, hujusque collectionis usum judicibus in foris ecclesiasticis et magistris in scholis praescripsit; discordiam inter academiam Parisiensem et Ludovicum IX regem componere studuit, academiae leges et Gregor. IX pontifex an. 1227

[1]) Conf. supra pag. 192.

privilegia instauravit, sed magistros ejus corripuit, quod in exponenda S. Scriptura et tradenda theologia potius philosophorum quam Patrum sententiis uterentur, magisque inanibus ratiociniis quam solidae doctrinae indulgerent[1].

OrdoB.M.V. de mercede redemption. 14. Idem Pontifex solemniter approbavit ordinem B. M. V. de mercede redemptionis captivorum. Jam supra a Joanne de Matha et Felice Valesio religiosum ordinem pro redimendis Christianis, inter infideles captivis, institutum vidimus[2]. Quum autem in Hispania bella Christianos inter et Mauros fere essent continua, novum in ea ordinem ad redimendos captivos anno 1218 instituit S. Petrus Nolascus, qui nobili Occitaniae familia oriundus, filii regis Aragoniae paedagogus, omnes suas facultates redimendis captivis Christianis impendit, et ad idem opus, Raymundo de Pennafort tunc Barcinonensi canonico et Jacobo rege Aragoniae cooperantibus, alios eodem spiritu animatos sibi sociavit, ordinemque, cujus ipse primus praepositus generalis fuit, sub patrocinio B. V. Mariae fundavit. Sodales quarto voto ad omnia bona sua, imo, si opus foret, semetipsos pro redimendis captivis tradendi adstrinxit. Confestim multi viri nobiles et divites huic ordini adscripti sunt, eique Gregorius IX observandam proposuit regulam S. Augustini[3].

Albigensium fata 15. In Occitania vero post mortem Simonis Montfortii (1218) bellum contra Albigenses recruduit[4]. Honorius papa III Ludovicum VIII regem Francorum excitavit, ut Almarico, patris sui Simonis Montfortii in comitatu Tolosano et in bello contra sectarios successori, opem ferret contra juniorem Raymundum, senioris filium et alterum sectariorum defensorem. Regem etiam interpellavit Almaricus, eique comitatum Tolosanum obtulit. His perterritus Raymundus litteras submissionis ad Honorium papam dedit, et anno 1224 in synodo Monspeliensi obedientiam erga R. Ecclesiam ejusque Pontificem professus, jurejurando spopondit, se fideliter custoditurum fidem catholicam, haereticam pravitatem e terris suis extirpaturum et Almarico facturum satis; sed nihil executioni mandavit[5]. Quapropter Romanus cardinalis, Honorii III legatus, anno 1226 in synodo Parisiensi Raymundum excommunicavit, Ludovicum regem ad cruciatum bellum contra perduellem haereticorum fautorem hortatus est, eique comitatum Tolosanum et alias terras, quas Almaricus regi cesserat, confirmavit. Ludovicus VIII exercitum in Occitaniam duxit, varias urbes et arces cepit, sed anno 1226 obiit. Sub juniori Ludovico IX, hortante Gregorio papa IX, Imbertus Bellojocensis bellum prosecutus est eo cum successu, ut Raymundus ad incitas redactus,

---

[1]) Gregor. IX, *Epistolarum libri*.—[2]) Vide pag. 187.
[3]) Bolland., *Acta SS.* 31 Jan.; Helyot, *Hist. des Ordres relig.* t. III.
[4]) Vide pag. 197.—[5]) Labbe, *Concil.* t. XI, p. 289.

anno 1228 praescriptis ab apostolico legato et Francorum rege pacis conditionibus assenserit. Earum summa erat, ut Raymundus Ecclesiae et regi fidelis esset, haereticos e terris suis pelleret, damna ecclesiis illata resarciret, earumque libertatem et jura defenderet, duobus theologis, totidem decretorum magistris, sex liberalium artium professoribus et duobus grammaticis, qui Tolosae docerent, annuum stipendium numeraret[1]. Quibus pactis et juratis Raymundus a legato Pontificis ab excommunicatione absolutus et Ecclesiae reconciliatus fuit, accepta in poenitentiam quinquennali militia in Palaestina contra Turcas[2]. Ita demum bello Albigensi finis constitutus est; cumque brevi post formata in Occitania S. inquisitione, haeretici nusquam tuto agerent, secta deperiit.

16. Contra S. Inquisitionem querelas, obtrectationes atque convicia congesserunt Religionis catholicae hostes, haeretici, deistae, increduli, inter quos encyclopedistae, Voltaire, Rousseau. Ii omnes vel e magna inscitia vel e malevola mente S. Inquisitionis instituto ejusque scopo et rationi turpiter detraxerunt, leges a potestate civili contra haereticos sancitas, poenasque corporales a curiis saecularibus in eos exercitas, cum S. Inquisitione confuderunt, immoderatas quandoque inquisitorum procedendi rationes, quas petulanter exaggerant, contra ipsum inquisitionis Institutum objecerunt. Inquisitio

Finis autem S. Inquisitionis fuit catholicae fidei conservatio, quae cum in primis episcoporum in suis dioecesibus et maxime RR. Pontificum in universa Ecclesia curis sit demandata, summum eorum officium est, inquirere in eos, qui Fidei depositum corrumpunt, eosdem judicare, ab haeresi reducere et obstinatos condemnare; quemadmodum in omni societate contra praevaricatores proceditur. Ejusmodi Inquisitionis genus ab Ecclesiae initiis contra haeresum auctores eorumque asseclas exercitum fuit. Ex quo tempore imperatores, reges, principes et populi catholicam fidem professi sunt, illi etiam, qua Ecclesiae filii et protectores, leges poenasque sanxerunt contra catholicae doctrinae corruptores et ecclesiasticae pacis perturbatores seu haereticos et schismaticos, tanto magis, quod hi sua in Ecclesiam rebellione ipsius reipublicae seu societatis pacem et securitatem passim perturbarent. Medio aevo societas christiana ita erat formata, ut qui Religionis catholicae capita violarent, in ipsam quoque societatem graviter delinquere reputarentur, et idcirco non ecclesiastica tantum, sed civilis etiam potestas in eosdem animadverteret. Quum vero duodecimo et sequentibus saeculis haeretici non, uti

---

[1]) Sic instituta fuit universitas Tolosana, quam Gregorius papa IX anno 1233 confirmavit, eique eadem, quibus Parisiensis gaudebat, privilegia concessit. — [2]) Labbe, *Concil.* t. XI, p. 415.

veteres olim, unum alterumve Fidei dogma, sed totam Ecclesiae auctoritatem, cunctam regiminis ecclesiastici formam et saluberrima quaeque Catholicorum instituta temere oppugnarent, omnique obedientiae freno excusso, Ecclesiam et civitatem funestissimis motibus concuterent, ab utraque potestate, ecclesiastica ac civili, diligentius in illos inquisitum et secundum leges sancitas animadversum fuit.

Anno 1163 synodus Turonensis, ab Alexandro papa III coacta, episcoporum et sacerdotum vigilantiam excitavit contra haereticos, in partibus Tolosanis commorantes, mandavitque, ut deprehensi sectarii per principes catholicos custodiae mancipatentur et bonorum suorum jactura mulctarentur[1]. Anno 1179 concilium Lateranense III christianos principes et populos excitavit, ut Catharos, Albigenses, aliosque diversorum nominum sectarios Ecclesiae et societatis perturbatores, armis, bonorum confiscatione, carcere, exilio compescerent[2]. Anno 1184 Lucius papa III in frequenti episcoporum, imperatoris aliorumque principum conventu, Veronae habito, constituit, ut episcopi tum per se tum per alios boni testimonii viros et juramento obstrictos, haereticos perquirerent et obstinatos relinquerent saecularis judicis arbitrio pro gravitate facinoris puniendos[3]. Vidimus quae supra anno 1215 de eodem negotio statuta fuerunt in concilio Lateranensi IV. Anno 1229 synodus Tolosana sub Romano cardinali legato, Raymundo comite aliisque praesentibus, decrevit, ut episcopi in singulis parochiis constituerent unum sacerdotem et duos vel tres boni testimonii laicos, juramento obstrictos, qui haereticos diligenter inquirerent et episcopis dominisque locorum seu bailivis indicarent, ut nullus dominus haereticos in suis terris toleraret, ut qui sponte ab haeresi ad catholicam fidem rediissent, domicilia eligerent in civitatibus, nulla haereseos suspicione notatis, qui vero metu poenarum aut alia de causa se converterint, ab episcopo custodiae manciparentur, ne alios corrumperent, nemo autem ut haereticus puniretur nisi qui talis ab ecclesiastica potestate judicatus. Quae decreta ut omnibus observarentur, Raymundus comes Tolosanus anno 1233 e consilio episcorum procerumque statuta, iisdem decretis maxime conformia, promulgavit[4]. Anno 1233 Gregorius papa IX, forsan propter quorumdam episcoporum in hoc negotio negligentiam aliasve causas, officium S. Inquisitionis in Gallia meridionali demandavit FF. Praedicatoribus, scripsitque ad episcopos, ut iis in isto officio opem et consilium praestarent. Quapropter anno 1236 episcopi provinciarum Narbonensis, Arelatensis et Aquensis convenerunt Narbonem, edideruntque viginti novem capitula de ratione fungen-

[1]) Labbe, *Concil.* tom. X, p. 1419.—[2]) Ibid. p. 1522.
[3]) Vide pag. 181-82.—[4]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 426-449.

di munere Inquisitionis, de poenis constituendis tum iis qui ab haeresi converterentur, tum iis qui in ea essent obstinati, deque signis, quibus haeretici eorumque fautores detegi possunt [1].

Ex hoc tempore tribunalia Inquisitionis instituta sunt, ad quae haeretici vel de haeresi suspecti aut gravium in Religionem criminum rei deferebantur; iis, qui criminis convicti, convertebantur, poenitentia praescribebatur; obstinati vero post judicium ecclesiasticum tradebantur curiae seculari, quae de iisdem secundum leges decernebat. Gregorius IX sicuti in Gallia meridionali, ita etiam in aliis regionibus officium Inquisitionis demandavit FF. Praedicatoribus; cooperante enim utraque potestate, ecclesiastica et civili, sanctae Inquisitionis tribunalia in Italia, Gallia, Germania, Hispania, Lusitania, aliisque in locis instituta sunt [2].

17. Interea circa saeculi hujus initia in partibus Germaniae Oldenburgensibus erupit nefaria secta Stadingorum, maxima parte rusticorum, qui daemone magistro se nefandis flagitiis dabant, omnem potestatem civilem ac ecclesiasticam spernebant, Ecclesiam ejusque ministros, instituta, sacramenta conviciis proscindebant et ignominiose tractabant. Gregorius papa IX archiepiscopos Moguntinum et Bremensem litteris excitavit, ut nefarios sectarios perquirerent, secundum canonum rigorem in eos procederent et cruciatam expeditionem contra eosdem compararent. Conradus Bremensis demandatum sibi officium fortiter, non nunquam nimia severitate, executus est. Alii sectam deseruerunt, alii igne damnati, alii a crucigeris sub Henrico duce Brabantiae et Florentio comite Hollandiae caesi, reliqui huc illuc dispersi sunt [3]. Stadingor. secta

18. In regionibus vero septentrionalibus ad litora maris Baltici christiana Religio nova incrementa cepit. In primis bellicosa Livonum gens ab idolorum cultu et barbara vitae ratione ad veri Dei cultum et humaniores mores perducta fuit. Jam anno 1186 Meinardus, canonicus regularis monasterii Segebergensis, in Livoniam transierat et Ykescolae ecclesiam seu coetum christianum e conversis Livonibus formavit. Quod cum audivisset Hartvicus archiepiscopus Bremensis, ad cujus provinciam ista regio referebatur, Meinardum ordinavit episcopum Livonum. Anno 1196 defuncto Meinardo successit Bertholdus, antea abbas Lukensis ordinis Cisterciensis in Saxonia. Cum vero Livones ethnici Evangelii praecones et credentes omni modo vexarent, Bertholdus Livonum, Estonum, Curlandor. et Borussor. conversio

---

[1]) Ibid. p. 487.

[2]) Conf. R. P. Pauni, *Della punizione degli eretici e del tribunale della S. inquisizione*, Rom. 1795, in 4; A. Muzzarelli, *Su l' inquisizione*, opusc. 10; De Maistre, *Lettere su l' inquisizione spagnuola*.

[3]) Raynal., ad an. 1233-34.

ad vindicandam evangelicae praedicationis libertatem in Livonia cruciatam expeditionem e Saxonia evocavit, qua domiti Livones Evangelii ministros admiserunt et magno numero baptismum susceperunt. Verum post crucigerorum discessum multi Fide abjecta, eos qui in illa erant constantes, cruciatibus affecerunt et sacerdotibus e terris suis exire sub poena mortis mandarunt. Albertus, e canonico Bremensi anno 1198 post Bertholdum episcopus Livonum, anno 1200 nova expeditione cruciata Livones vicit, ad defendendam Religionis christianae professionem in loco, qui Riga dicta est, Germanorum coloniam condidit, quo et sedem episcopalem transtulit, et an. 1202 ad praestanda contra infidelium impetus servitia militaria instituit ordinem equestrem Ensiferorum seu Fratrum militiae Christi. Ex hoc tempore Livones passim christiana sacra amplexi sunt; cumque anno 1210 princeps Poloczensis pro tributis, quae ei Livones antea pendebant, eorum terram cessisset Alberto episcopo, Religionis christianae dominium in Livonia firmatum fuit[1].

Idem Albertus omnes suas vires impendit ad convertendos Estiones, quos cum anno 1211 crucigerorum opera vicisset, Evangelium inter eos praedicandum curavit, et ex assensu R. Pontificis Theodoricum, abbatem Cisterciensium Dunamundensium, illorum episcopum ordinavit. Brevi post etiam Semgallos, qui orientalem partem Curlandiae incolebant, ad postulandum baptismum adduxit et anno 1217 Bernardum, alterum abbatem Dunamundensem, Semgalliae episcopum consecravit. Anno 1218 Waldemarus II rex Daniae adversus rebelles Estones evocatus, eos vicit, ad pendendum tributum et ad admittendos Evangelii praecones adegit, duosque episcopos Danos ibidem constituit, unum Revaliae, alterum Wironiae. Incolae quoque insulae Oeseliae a crucigeris subacti, anno 1227 piraticis excursionibus nuncium remiserunt et baptismum atque episcopum, quem Guilielmus Apostolicae Sedis legatus pro iis ordinavit, susceperunt. Anno 1230 Curlandi sua sponte christiana sacra amplexi sunt, quos idem Guilielmus legatus partim episcopo Rigano partim episcopo Semgalliae et partim proprio episcopo commisit[2].

Simili fere ratione Borussorum conversio effecta fuit. Erat Borussorum gens ferocissima. Jam sub exitum saeculi X S. Adalbertus et sub initia saeculi sequentis S. Bruno alias Bonifacius frustra illis Evangelium praedicare tentaverant[3]. Frustra etiam duces Poloniae saeculo XI et sequente ferocem gentem, quae fines eorum continuo vastabat, armis domare et ad christianam

---

[1]) Helmold., *Chronica Slavorum*; H. Lelli, *Origines Livoniae sacrae et civiles*.

[2]) *Chron. Livon.*; Gebhard., *Geschichte aller Wendisch-Slavischen staaten*; Doellinger, *Histoire de l'Eglise*, epoque IV, ch. 1.

[3]) Vide pag. 97.

Religionem perducere conati fuerant. Demum primis hujus saeculi annis Christianus, monachus Cisterciensis in Pomerania, cum aliquot sociis ejusdem Ordinis Borussis Evangelium praedicavit eo cum successu, ut multi baptismum susciperent, quibus anno 1215 idem Christianus a R. Pontifice episcopus datus est. Verum paulo post Borussi christianam Religionem proscripserunt, eos qui illam susceperant, ad eamdem deserendam suppliciis coegerunt, provincias Polonicas, Chelmum et Masoviam, dire vastaverunt, ultra tercentum ecclesias et monasteria destruxerunt. Conradus dux Masoviae et Christianus episcopus armis crucigerorum territorium Chelmense recuperarunt, cujus partem Christianus episcopus a duce Conrado accepit. Cum tamen ambo ad reprimendos Borussorum impetus non sufficerent, evocarunt equites Teutonicos, tunc temporis Venetiis morantes, qui, accepto R. Pontificis et imperatoris assensu, anno 1230 bellum contra Borussos susceperunt ea conditione, ut sibi cederentur omnes terrae, quas infidelibus eriperent. Reipsa equites Teutonici auxilio crucigerorum, qui e Germania et Polonia accurrebant, aucti jam anno 1240 quinque Borussiae provincias, deinde reliquas sibi subegerunt. Ex eo tempore missionarii praesertim Fratres Praedicatores, a RR. Pontificibus in Borussiam destinati, Evangelium longe lateque illic praedicaverunt et incolas passim ad christianam fidem converterunt. Anno 1253 Innocentius papa IV Borussiam in quatuor dioeceses seu episcopatus, nimirum Chelmensem, Pomeraniensem, Vomariensem et Sambiensem, distribuit, e quibus ultima dioecesis, tunc nondum conquisita, anno 1255 a crucigeris sub Ottocaro rege Bohemiae subacta est, ejusque incolae pariter baptismum susceperunt[1].

Ex quo tempore Livones, Estones, Curlandi, Borussi christiana sacra amplexi sunt, feroci suae vivendi rationi, piraticis excursionibus, polygamiae, sacrificiis humanis, aliisque nefandis facinoribus nuncium remiserunt, et una cum Religione humanitas ac opulentia inter eos floruerunt.

19. Interea dissidia gravia sacerdotium inter et imperium exorta sunt. Fridericus II, qui ante suam inaugurationem spoponderat, se nunquam regnum Siciliae cum imperio conjuncturum, crucem pro expeditione Hierosolymitana susceperat, et anno 1220 Romae ab Honorio papa III augustus coronatus, rursus crucem e manu Ugolini accipiens promiserat, se anno sequente in Syriam profecturum, contra pacta jurata regnum Siciliae retinuit, profectionem suam in Syriam, non obstantibus continuis Pontificis admonitionibus, in dies distulit, Joannem Briennium Hierosolymorum regem, cujus filiam Jolandam post obitum Constan- *Lis inter sacerdotium et imperium*

[1]) Doellinger, loc. cit.; P. de Dusburg, *Chronicon Prussiae*; Arnold, *Kirchengeschichte des königr. Preussen.*

tiae uxorem duxit, ad cedendum sibi regis Hierosolymitani honorem et jura coegit, jus eligendi episcopos ad sedes vacantes in Italia usurpavit et canonice electos ejecit. Honorius papa eum frequenter admonuit; imperator vero Pontificem juste offensum, novis promissis placare studuit. Eadem promissa Fridericus fecit Gregorio papae IX, edixitque, ut crucigeri Brundusium in Italia convenirent. Reipsa illuc e diversis regionibus convenerunt plurima crucigerorum millia, sed imperatore moras nectente, magna illorum pars saevientibus caloribus, morbis, siti, aliisque incommodis periit. Gregorius IX haud amplius cum perjuro imperatore simulandum ratus, eum 29 Septembris 1227 excommunicavit et qua talem universae Ecclesiae denuntiavit. Anno sequente excommunicationem in eumdem redintegravit in Coena Domini, sacrisque interdixit loca, in quibus Fridericus ageret. Imperator ira percitus, Romanos, praesertim Frangipanes, contra Pontificem, qui secessit Perusiam, excitavit, et ut se injuste excommunicatum probaret, cum paucis copiis in Syriam transfretavit; sed illic cum hostibus non dimicare, at pacisci coepit, et anno 1229, reclamantibus licet Christianis Palaestinae, cum sultano Ægypti indecoras decem annorum inducias pepigit. Interim Raynaldus et Bertholdus, ducis Spoletani filii, quibus imperator vices suas in Italia demandaverat, R. Ecclesiae patrimonium armis invaserunt, magnamque saevitiam in clericos et laicos exercuerunt.

Fridericus in Italiam redux cognovit, sua ipsius interesse, ut cum Pontifice pacem iniret; quapropter ad Gregorium IX, jam a Romanis in urbem revocatum, oratores misit. Anno 1230 pax composita fuit, et postquam imperator jurejurando spopondisset, se Ecclesiae libertatem et jura, quae violaverat, restituturum, illataque ecclesiis, monasteriis vel personis mala reparaturum, ab omnibus censuris absolutus fuit[1].

Verum perfidus imperator facta Pontifici promissa parum curavit; Longobardorum dissidiis et rebellione filii sui Henrici in Germania distractus, aliquandiu ab apertis inimicitiis contra Pontificem abstinuit, sed filio suo Henrico et plerisque Longobardiae civitatibus in ordinem redactis, novis injuriis Gregorium papam saturavit; Entium nothum suum creavit regem Sardiniae, quae ab antiquis temporibus Apostolicae Sedis juris erat; totius Italiae ipsiusque urbis Romae, deleto Pontificis principatu, imperium concupivit; Romanos, praesertim Frangipanes, ad seditionem et ad pellendum ex urbe Pontificem excitavit; in Sicilia ecclesiasticas libertates et personas oppressit graviterque vexavit. Quapropter Gregorius papa anno 1239 contumacem et perjurum imperatorem rursus excommunicavit, omnesque fidei juramento

[1]) Raynald., ad an. 1220-30.

ei obstrictos, ab illius observatione solutos declaravit. Fridericus furore in Pontificem percitus, exercitum Romam duxit; sed Romani se urbis defensioni accinxerunt; quare mutato consilio ditionem R. Ecclesiae pervasit et summa barbarie devastavit, in omnes qui stabant a partibus Pontificis saeviit, totamque Italiam dissidiis, odiis, factionibus, bellisque complevit. Notissimae sunt factiones Guelphorum et Gibelinorum, e quibus hi imperatoris, illi Pontificis partes defendebant, adeo ut provinciae provinciis, civitates civitatibus, familiae familiis essent infensae.

Gregorius IX, ut luctuosis Ecclesiae malis praesentissimum adferret remedium, e Cardinalium consilio anno 1240 generale concilium ex omni orbe catholico Romae convocavit. Fridericus, qui antea concilium generale appellaverat, nunc terrore minisque illud impedire conatus est; quin imo Genuensium triremes, qui multos praesules e Gallia, Hispania et aliis regionibus Romam ducebant, per Entium nothum intercipi jussit, nonnulli praesules aquis submersi, alii, paucis qui evaserunt exceptis, in carceres conjecti sunt[1].

Brevi post nempe 21 Augusti 1241 Gregorius papa moerore confectus, sed pietate rebusque gestis clarissimus occubuit. In ejus locum electus fuit Caelestinus IV, Mediolanensis, antea Gaufridus Castilionaeus, qui die decimo septimo ab electione, secundum multos scriptores nondum consecratus, obiit. Tunc propter turbas, quas iniquus imperator in Italia et in urbe Roma fovebat, Sedes Apostolica vacavit fere viginti mensibus. Tandem Fridericus, a Ludovico IX rege Francorum aliisque principibus interpellatus, Cardinales et alios praesules, quos supra carceri mancipavit, dimisit. Tunc coactis Anagniae comitiis, 24 junii 1243, pontifex electus fuit Innocentius IV, Genuensis, antea cardinalis Sinibaldus Fliscus[2]. Hic omnia tentavit, ut concordiam sacerdotium inter et imperium restitueret. Fridericus a Viterbiensibus magna clade affectus, anno 1244 cum Pontifice de restituenda pace egit; sed paulo post omnes pacis conditiones, de quibus utriusque partis legati conveuerant, rejecit, Pontificem novis injuriis affecit, eique ad se properanti insidias struxit. Quapropter Innocentius papa in Galliam transiit, et anno 1245 Lugduni generale concilium, a Gregorio IX supra Romae convocatum, celebravit. In hoc concilio Pontifex, Friderici improbitate et tyrannide expositis, sententiam in eum dixit, qua eumdem excommunicatum, omnique honore, imperio et regno Siciliae privatum denuntiavit, subditos a jurata ei fide absolvit, iis, ad quos spectabat, potestatem eligendi novum imperatorem fecit, et omnibus prohibuit, ne Friderico consilium aut auxilium praestarent.

Secundum Pontificis rescriptum principes Germani, abjecto

---

[1]) Raynald., ad an. 1230-41.—[2]) Idem, ad an. 1241-43.

Friderico, anno 1246 elegerunt Henricum lantgravium Hassiae et Thuringiae, qui cum anno sequente e vulnere, in praelio cum Conrado filio Friderici accepto, occubuisset, electus fuit Guilielmus comes Hollandiae, qui cum Conrado de imperio certavit. Fridericus vero bellum prosequebatur in Italia; anno 1248 ingenti clade affectus a Parmensibus, secessit in Apuliam, bellum continuandum relinquens Entio notho suo. Entius anno sequente a Bononiensibus captus, postea in carcere obiit. Fridericus vero Mauros ex Africa evocavit, sed anno 1250 Florentiolae apud Tarentum omnibus invisus decessit[1]. Verumtamen post ejus mortem neque in Italia neque in Germania turbarum finis fuit, ut videbimus.

Concilium Lugdunense I, generale XIII, an. 1245

20. Concilio, quod supra ab Innocentio papa IV Lugduni celebratum fuisse diximus, interfuerunt praeter cardinales patriarchae Constantinopolitanus, Antiochenus et Aquilejensis, centum et quadraginta episcopi, multi religiosorum ordinum superiores, Balduinus II imperator Constantinopolitanus et principum europaeorum oratores. Praesedit Pontifex ipse, qui in celebri ad concilium oratione causas, propter quas patres convocati erant, exposuit, nimirum disciplinam in clero et populo collapsam, Friderici improbitatem et persecutionem, Turcarum in Palaestina progressiones, Constantinopolitani Latinorum imperii discrimen, Mogolorum seu Tartarorum in Russiam, Poloniam et Hungariam irruptiones. Habitae sunt tres sessiones. Vidimus, quid actum fuerit in causa Friderici; de caeteris causis edita sunt septemdecim capitula, quorum 12 priora spectant ad judicia ecclesiastica eorumque formas; 13° capitulo consulitur bonorum ecclesiasticorum conservationi; 14° et 15° decernitur subsidium ferendum Terrae sanctae et imperio Constantinopolitano; 16° agitur de reprimendis Tartarorum in terras Christianorum irruptionibus, et 17° de expeditione cruciata contra Turcas[2]. Porro hoc Lugdunense concilium a catholicis constanter inter oecumenica numeratum fuit.

Cruciata I S. Lud. IX

21. Christianorum res in Palaestina post pactas anno 1229 a Friderico II cum sultano Ægypti inducias collapsae sunt. Anno 1244 tartarica gens Chorosanorum seu Charizinorum, quae a Mogolis terra sua ejecta, in Asiam anteriorem irruit, consilio Sultani Ægypti Hierosolymam, quam sultanus supra cesserat Friderico, expugnavit, S. Sepulcrum evertit et ingentem cladem Christianis intulit. Anno 1248 S. Ludovicus, Francorum rex IX, secundum votum Deo factum copias in Orientem duxit; utque expeditius opem ferret Christianis Syriae et Palaestinae, primo movit in Ægyptum, anno 1249 Damiatam, fugato sultano, occupavit et hostes perterritos persequi cogitabat, sed alii ei moras suaserunt usque ad novorum crucigerorum adventum. Verum sul-

---

[1]) Raynald., ad an. 1243-50. — [2]) Labbe, *Concil.* tom. IX, p. 638.

tanus recollectis viribus crucigeros, otio et morbis labefactatos, aggressus est, acie vicit, ipsumque regem et multos nobiles cepit anno 1250. S. Ludovicus in captivitate egregia christianae constantiae specimina praebuit; deinde sua suorumque libertate redempta, transiit in Palaestinam, ubi rebus Christianorum utcumque consuluit, donec, audita matris suae morte, pactisque cum sultano induciis, anno 1254 in Galliam rediit[1].

22. Quantum ad ecclesiarum statum in Oriente spectabat, ecclesia Graeca tristi schismate se a Latina divellerat. Gregorius IX anno 1233 ad restituendam utriusque ecclesiae unionem legatos miserat Nicaeam ad Joannem Ducam et Germanum patriarcham; multae quidem collationes de negotio unionis, de processione Spiritus S. et pane eucharistico habitae sunt, sed nihil effectum. Idem negotium anno 1249 Innocentius IV et anno 1256 Alexander IV novis legationibus tentarunt, sed sine effectu. Graeci enim de unione non ex animo agebant, sed tantum ut Pontifices a mittendis latino Cp. imperatori subsidiis detinerent. Ex eodem fine Michael Palaeologus, capta anno 1261 Constantinopoli, R. Pontificis amicitiam quaesivit. Urbanus IV ejusque successor Clemens IV legatos Constantinopolim destinaverunt, qui cum praesulibus Graecis de unione contulerunt, sed hi continuis et moris ambagibus usi sunt[2]. Relig. stat. in Oriente et Asia

Alii populi orientales, jam dudum Nestorianorum vel Eutychianorum erroribus ab Ecclesia avulsi, majorem propensionem redeundi ad catholicam unionem praebuerunt, partim adlecti spe fore ut latinorum crucigerorum ope a saracenica tyrannide liberarentur, partim excitati a piis missionariis, quos RR. Pontifices ex ordinibus S. Dominici et S. Francisci ad populos istos destinaverant. Anno 1237 Philippus, FF. Praedicatorum in Terra sancta prior, in litteris ad Gregorium papam IX datis scribebat, patriarcham Jacobitarum, cujus jurisdictio ad sexaginta provincias extendebatur et in qua erant Chaldaei, Medi, Armenii et Persae, cum multis episcopis et monachis venisse Jerusalem et abjurata omni haeresi obedientiam R. Ecclesiae esse professum; idem praestitisse duos archiepiscopos, unum jacobitam qui in Phoenicia, alterum nestorianum qui in Syria sectae suae ecclesiis praeerat, patriarcham Jacobitarum, cui Ægyptus, Lybia, Æthiopia et India minor suberant, conversionem ad Ecclesiae unitatem promisisse, jamque varios errores correxisse; idem pollicitum esse patriarcham Nestorianorum in India majori, Maronitas montis Libani constanter in Ecclesiae obedientia perseverare, quatuor FF. Praedicatores in Armeniam, rege et proceribus postulantibus, esse profectos ad ediscendam regionis linguam, et generatim

---

[1]) Joinville, *Vie de S. Louis;* Raynald., ad an. 1248-54.
[2]) L. Allatius, *De ecclesiae occid. et orient. perpetua consensione.*

FF. Praedicatores magno cum fructu fidem catholicam in istis regionibus propagare, solos Graecos in suo schismate manere pertinaces[1].

Gregorius acceptis his litteris, epistolam srcipsit ad patriarcham Jacobitarum orientalium, qua ei suam ad Ecclesiae unitatem reditum gratulatus est; Armeniorum regi et reginae varia privilegia et eorum Catholico seu patriarchae pallium misit. Innocentius papa IV a patriarcha Armeniorum litteras accepit maximae in Sedem Apostolicam observantiae plenas. Idem Pontifex accepit fidei professionem ab Ignatio patriarcha Jacobitarum orientalium, qui Pontifici tanquam summo patrum, et R. ecclesiae ceu omnium matri obedientiam, doctrinam de Jesu Christo Deo et homine sine naturarum confusione, damnato Eutychete, fidemque a B. Petro principe Apostolorum praedicatam et a Nicaeno concilio definitam profitebatur, addebatque, hanc ipsam esse fidem suorum subditorum. Alias litteras cum fidei professione accepit Innocentius IV a Nestorianis, qui etiam suam erga R. Pontificem obedientiam, fidemque de Jesu Christo Deo et homine in una persona testabantur[2].

Innocentius papa IV ad reducendos Jacobitas, Nestorianos et schismaticos Graecos ad Ecclesiae unionem, anno 1247 vices suas in Armenia, Syria et Ægypto commisit Laurentio ex ordine FF. Minorum. Jam anno 1245 viros religiosos e S. Francisci et S. Dominici ordinibus legaverat in remotas Asiae partes ad Mogolorum Tartarorum principes. Religionem christianam in regionibus ad orientem et septentrionem Persidis quondam a Nestorianis propagatam vidimus[3]. Sub initia hujus saeculi regiones istas longe lateque occuparunt Mogoli duce Chingischano seu Tehinguiz khan, qui imperium suum in omnem Tartariam, Persidem et in Sinas usque extendit, obiitque anno 1227. Ejus filii ab extremitate Coreae usque ad Russiam et Poloniam imperium protulerunt. Interim plerique principes Mogoli, praesertim summi eorum chani seu imperatores, in terris suis Christianos tolerarunt, FF. Praedicatores et Minores, quos Innocentius IV et alii deinceps Pontifices ad eos destinarunt, passim bene habuerunt, nonnulli etiam baptismum susceperunt. Piis missionariorum catholicorum conatibus plurimum obstabant invidia Nestorianorum et inhumanitas atque indifferentia principum barbarorum quantum ad religionis negotium spectabat. Nihilominus post saeculi hujus medium Christianorum coetus in Sinis, Perside, aliisque regionibus aucti sunt. Joannes de Montecorvino, ordinis S. Francisci, cum aliis ejusdem ordinis fratribus a Nicolao papa IV anno 1288 in praedictas terras destinatus, in civitate Sinarum me-

---

[1]) Apud M. Paris., *Hist. Angl* ad an. 1237; Raynald., ad an. 1237.
[2]) Raynald., ad an. 1238, 1239, 1247.—[3]) Vide pag. 72 et 172.

tropoli Cambali seu Pechino sex millia hominum baptizavit et anno 1307 a Clemente papa V Cambaliensis seu Pechinensis archiepiscopus creatus fuit cui idem Pontifex septem episcopos suffraganeos ex eodem S. Francisci ordine designavit. Verum ab anno 1369 tum propter missionariorum defectum tum propter novam imperantium dynastiam Religio christiana ibidem deperiit[1].

23. Vigesimis hujus saeculi annis etiam in Marochitano Africae regno Religio christiana propagata fuit. Anno quippe 1220 quinque viri religiosi ex ordine FF. Minorum in Marochium profecti sunt ad tentandam Maurorum conversionem; quamvis injuriis affecti et regni ejecti, ardore apostolico Evangelium infidelibus annuntiarunt, sed eodem anno rursus intercepti, omnes quinque martyrium perpessi sunt[2]. Eorum exemplo excitati alii septem ejusdem ordinis viri anno 1221 sacram missionem ad Mauros susceperunt, sed in urbe Septa prehensi, capitis damnati sunt[3]. Fortissimis his Fidei praeconibus successerunt alii, quorum laboribus atque sudoribus Christianorum numerus ita auctus est, ut Gregorius papa IX anno 1237 episcopum ex eodem Franciscanorum ordine pro Marochio ordinaverit[4]. *Fides propag. in Maroch.*

24. Interea Innocentius papa IV, ut vidimus, 24 junii 1243, ad summum Ecclesiae regimen evectus fuit[5]. Jam diximus quae hic Pontifex tum in simultate cum Friderico imperatore II tum Lugduni in concilio et pro conversione haereticorum atque infidelium egerit. Idem pontifex congregationem Silvestrinorum, anno 1231 a B. Silvestro Guzolino sub regula S. Benedicti ad Montemfanum in Piceno institutam, et ordinem Servorum B. V. Mariae, a septem viris Florentiuis, genere ac pietate claris, anno 1233 sub regula S. Augustini in monte Senario coeptum, approbavit. Alia ejus gesta suis locis indicabimus. *Innocent. IV pontifex*

25. Scriptoribus autem ecclesiasticis, qui priori hujus saeculi medio floruerunt, adnumerandi sunt hi qui sequuntur: B. Albertus, propter multiplicem eruditionem cognominatus Magnus, qui anno 1202 nobili Sueviae familia natus et anno 1221 ordinem FF. Praedicatorum ingressus, Coloniae et Parisiis sacras Literas summa cum fama interpretatus est, anno 1260 ab Alexandro IV creatus episcopus Ratisbonensis, post bieunium episcopatu dimisso, Coloniam rediit, seque totum tradendis rebus theologicis et scribendis libris dedit; opera multa reliquit dialectica, mathematica, physica, metaphysica, ethica, theologica[6]. Hugo a S. Caro, doctor Parisiensis, ordinis FF. Praedicatorum et R. E. cardinalis, reliquit concordantiam Bibliorum et glossas breves in universam Scripturam secundum quadruplicem sensum[7]. Alexander, An- *Scriptores ecclesiastici*

[1]) Assemani, *Biblioth. orient.* tom. III; Waddingh, *Annales FF. Minor.*; Renaudot, *Relations anciennes*.
[2]) Bolland., *Acta SS.* 16 Jan.—[3]) Ibid. 13 Oct.
[4]) Raynald., ad an. 1237.—[5]) Vide pag. 211.
[6]) Lugdun. 1651, 21 tom. in-fol.—[7]) Venet. 1737, 8 tom. in-fol.

gius, a monasterio Hales, in quo institutus fuit, cognominatus Halensis, ordinis FF. Minorum, Parisiis tanta cum laude philosophiam et theologiam tradidit, ut doctor Irrefragabilis diceretur, scripsit summam theologicam in quatuor partes distributam [1]. Guilielmus patria Arvernus et episcopus Parisiensis, docte scripsit de fide, de sacramentis, de universo, aliisque[2]. S. Raymundus de Pennafort, Barcinonensis, ord. FF. Praed., Gregorio IX in conficienda decretalium collectione opem praestitit, scripsitque summam casuum conscientiae[3]. Vincentius Bellovacensis, ord. FF. Praed., e variis auctoribus adornavit speculum triplex, doctrinale, naturale et historiale[4]. Moneta patria Cremonensis, ord. FF. Praed. et in ditione Mediolanensi haereticorum inquisitor, edidit libros quinque contra Catharos et Waldenses [5]. Reinerus Sachonius, ord. Praed. et in Longobardia haereticorum inquisitor, scripsit summam de Catharis et Leonistis. Lucas episcopus Tudensis in Hispania, reliquit libros tres de fidei controversiis contra Albigenses[6], et Chronicon[7]. Petrus monachus Cisterciensis vallis Cernai, edidit historiam Albigensium [8]. Jacobus de Vitriaco, ex episcopo Ptolemaidis in Palaestina cardinalis episcopus Tusculanus, adornavit libros tres historiae orientalis et occidentalis. Rodericus Ximenes, archiepiscopus Toletanus, reliquit libros novem de rebus Hispaniae cum brevi historia Gothorum, Suevorum, Alanorum, Vandalorum et Arabum. Matthaeus Paris, Anglus, ordinis S. Benedicti, collegit historiam rerum anglicanarum ab anno 1067 usque ad 1259 [9].

Alexander IV pontifex an. 1254

26. Quum Innocentius papa IV, die 7 decembris 1254, Neapoli supremum diem obiisset, ei decima secunda die ejusdem mensis suffectus est Raynaldus episcopus Ostiensis, pietate, humilitate et mansuetudine spectatissimus, qui sub Alexandri IV nomine Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1261. Is ordines Mendicantes contra eorum adversarios tuitus est; lites contra eosdem in universitate Parisiensi excitatas composuit, mandavitque doctoribus saecularibus, ut illis magisterium et cathedras, quibus privati fuerant, redderent; Guilielmum a S. Amore, S. Facultatis doctorem et praecipuum turbarum auctorem, ecclesiasticis beneficiis privavit, ex albo doctorum expunxit, ejusque librum de periculis novissimorum temporum, contra ordines Mendicantes editum, damnavit et igni devovit. Varias diversorum nominum congregationes eremitarum sub eadem S. Augustini regula, sub eodem habitu et ejusdem prioris generalis regimine adunavit. Universitatem Salmanticensem, ab Alphonso X rege Castellae instauratam, con-

[1]) Venet. 1575, 4 vol. in-fol.—[2]) Aurel. 1674, 2 vol. in fol.
[3]) Lugdun. 1728 et Veron. 1744 in fol.—[4]) Duaci 1624, 4 vol. in-fol.
[5]) Romae 1743, in-fol.—[6]) Ingolstad. 1612.
[7]) *Hispan. illustrat.* tom. IV.
[8]) Trecis 1615, in-8.—[9]) Londin. 1640, 2 vol. in-fol.

firmavit, concessitque, ut doctoratus laurea in ea insigniti, professorum munere fungi possent in omnibus academiis, Bononiensi et Parisiensi exceptis. Ad exscindendas in Galliis Waldensium et Albigensium reliquias, postulante S. Ludovico rege, inquisitionis officium ibi demandavit provinciali Praedicatorum et guardiano Franciscanorum[1]. Alia, quae Alexander papa gessit, infra videbimus.

27. Porro post mortem Friderici imperatoris II, quae accidit anno 1250, ut supra vidimus[2], Conradus filius ejus, jam a R. Pontifice propter crimina sua excommunicatus, e Germania in Italiam copias duxit, Apuliam atque Siciliam subegit, omnesque R. Pontifici deditos insectatus est. Innocentius papa IV contra eum imploravit opem Francorum, regnumque Siciliae obtulit Carolo Andegavensi, fratri S. Ludovici regis; sed quo minus istud negotium efficeretur, obstabat regis, tunc in Oriente agentis, absentia. Conrado anno 1254 extincto, regnum Siciliae occupavit Manfredus, filius nothus Friderici II. Cum eo concordiam tentavit Alexander papa IV; sed Manfredus omnes pontificis propositiones rejecit, Mauros in exercitu suo stipendia merentes, in terras R. Ecclesiae immisit, aliaque iniqua perpetravit, propter quae merito ab Alexandro IV anathemate fuit perculsus. Urbanus IV, Alexandri successor, anno 1263 rursus regnum Siciliae obtulit Carolo Andegavensi, qui cum copioso Francorum exercitu in Italiam profectus, et anno 1266 Romae a Clemente papa IV rex coronatus, eodem anno Manfredum in campis Beneventanis vicit caeditque, et utraque Sicilia potitus, regni sedem constituit Neapoli.

Eccl. status in Italia et Germania

In Germania rerum status tristem in modum erat perturbatus. Guilielmus anno 1247 a plerisque principibus imperator electus, non nisi aegerrime factiones compescuit, cumque anno 1256 in bello contra rebelles Frisios occubuisset, secutae sunt dissensiones inter principes Germanos in eligendo successore; alii Richardum comitem Cornubiae et regis Angliae fratrem, alii Alphonsum regem Castellae elegerunt. Propter has dissensiones et contentiones, quas RR. Pontifices, Alexander IV, Urbanus IV et Clemens IV, frustra componere conati sunt, interregnum in Germania duravit usque ad annum 1273. Disciplina vero ecclesiastica tum in clero tum in populo Germaniae erat collapsa, in clero scientia, fervor et morum castimonia, in coenobiis sincera pietas et regularis observantia desiderabantur. De his malis, praesertim de publica clericorum cum mulieribus cohabitatione, de incongruo eorum habitu, turpi negotiatione et ignorantia, graviter questus est Conradus archiepiscopus Coloniensis in synodo provinciali, anno 1260 habita, in qua ad corrigendos abusus quatuordecim capitu-

[1]) Raynald., ad an. 1254-61. —[2]) Vide pag. 211.

la, et pro reformatione monachorum viginti et octo statuta edidit[1]. In eumdem finem Guido presbyter cardinalis, Apostolicae Sedis legatus, anno 1267 synodum celebravit Viennae in Austria, in qua decem et novem capitula promulgata sunt de vita, castitate et correctione clericorum, de visitatione ecclesiarum, de pluralitate beneficiorum, de aliis[2]. Magnam quoque operam reformandis moribus et restituendae pietati navabant pii monachi Franciscani et Dominicani, per Germaniam vicinasque regiones diffusi. Eorumdem religiosorum sermonibus Cumanorum natio, commorans ad Moldaviam et os Danubii, anno 1227 ad suscipiendam Religionem christianam adducta est, quorum conversionem perfecit archiepiscopus Strigoniensis, ab Apostolica Sede ad eam nationem legatus[3].

Relig. stat. in Russia et regionibus septentrion.

28. Isti religiosi viri, praesertim Dominicani, usque in Russiam penetrarunt, ubi multos ab erroribus ad Ecclesiae unitatem reduxerunt. Rutheni jam a saeculo X christianam fidem profitebantur[4], sed lapsu temporis ad varios errores et ad schisma graecum defecerant. Annis vigesimis hujus saeculi plures Ruthenorum principes Guilielmum episcopum Mutinensem, Sedis Apostolicae in Septentrione legatum, rogarunt, quatenus eos sinceram Evangelii doctrinam doceret. Qua re audita Honorius papa III anno 1227 principes istos litteris hortatus fuerat, ut abjectis erroribus ad R. Ecclesiae obsequium redirent[5]. Anno 1246 Daniel, inter principes Ruthenos potentissimus, suo suorumque nomine obedientiam R. Ecclesiae professus est et a Pontifice legatum regisque titulum petiit. Innocentius papa IV votis ejus annuit, Albertum archiepiscopum Livoniae et Borussiae, in Russiam legavit, eique mandavit, ut ecclesiis Ruthenorum praeficeret episcopos idoneos sive e clero saeculari sive e Dominicanorum et Franciscanorum familiis; praeterea sacerdotibus Ruthenis usum panis fermentati et aliorum rituum, qui non essent oppositi catholicae fidei, indulsit[6].

In Livonia, Estonia et Borussia Religio christiana magis magisque propagabatur. Alexander papa IV ad stabiliendam in istis provinciis ecclesiastici regiminis formam, anno 1255 metropoliticam dignitatem cum potestate instituendi episcopos confirmavit archiepiscopo Rigensi[7]. In Dania, Norwegia, Suecia aliisque Septentrionis regionibus fides catholica conservata fuit; sed frequentium bellorum tumultu ecclesiarum status saepe perturbatus est. Innocentius papa IV anno 1250 ab archiepiscopo Upsalensi ejusque suffraganeis interpellatus contra abusum, quo in Suecia episcopi a sola saeculari potestate eligebantur, mandavit, ut episco-

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 783.—[2]) Ibid. p. 858.
[3]) Raynald., ad an. 1227 et 1229.—[4]) Vide pag. 89 et 97.
[5]) Raynald., ad an. 1227.—[6]) Idem, ad an. 1246-47.
[7]) Epist. 342, l. I.

porum electiones essent apud canonicorum capitula, electi vero neque regi neque alii hominium praestarent, quum nulla regalia aut feuda haberent[1]. Cum etiam in Dania libertas atque dignitas ecclesiastica in magnum discrimen essent adductae, episcopi Dani anno 1257 synodum coegerunt, in qua ad illas tuendas promulgarunt quatuor decreta[2].

29. In Gallia sub S. Ludovico rege IX, qui nihil magis cordi habebat, quam ut Religio et sincera pietas in regno suo florerent, res ecclesiasticae et civiles prospero erant in statu. Rex ad instaurandam disciplinam ecclesiasticam et corrigendos abusus cogendis synodis auxilium praestitit. Extat autem in Bibliothecis Patrum et in collectionibus Conciliorum sub regis hujus nomine sanctio pragmatica, in qua mandatur 1°, ut ecclesiarum praelatis patronis et beneficiorum collatoribus sua jura integra serventur; 2°, ut electiones ecclesiarum cathedralium et aliarum in toto regno sint liberae, suumque effectum integrum habeant; 3°, ut pestiferum simoniae crimen a regno penitus eliminetur; 4°, ut promotiones, collationes, provisiones et dispositiones dignitatum et beneficiorum ecclesiasticorum fiant secundum dispositionem juris communis, sacrorum conciliorum et Patrum antiquorum; 5°, ut libertates, jura et privilegia, ecclesiis, monasteriis, locis piis et personis ecclesiasticis a regibus Galliae concessa, rata et firma maneant. Praeter haec quinque capitula, quae sanctio praedicta continet, prout extat in Bibliothecis Patrum, in aliis ejus editionibus habetur capitulum sextum, positum quinto loco, quod sic sonat: « Item exactiones et onera gravissima pecuniarum, per curiam « Romanam ecclesiae regni nostri imposita, quibus regnum no« strum depauperatum extitit, vel etiam imponenda, levari aut « colligi nullatenus volumus, nisi dumtaxat pro rationabili, pia « et urgentissima causa vel inevitabili necessitate et de spontaneo « et expresso consensu nostro et ecclesiae regni nostri ». Verum hanc sanctionem pragmaticam, cujus per ducentos annos et amplius a tempore, quo condita perhibetur, nullus scriptor meminit, merito suspectam habet Thomassinus, supposititium aut saltem falsum esse praedictum capitulum contra curiam Romanam, evincunt A. Charlas et alii[3].

Eccl. status in Gallia et Hispania

In Hispania simul cum christianorum principum imperio Religionis ambitus dilatatus est. Hac in re plus caeteris regibus praestiterunt Ferdinandus III rex Castellae et Legionis et Jacobus I rex Aragoniae. Ferdinandus, qui ab anno 1217 usque ad 1252 regnavit et propter vitae integritatem in Sanctorum numerum re-

---

[1]) Raynald., ad an. 1250.—[2]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 772.

[3]) Thomassin, *Discipl. eccl.* part. II, l. 3, c. 33; part. III, l. 1, c. 44; Charlas, *Libert. eccl. Gall.* l. I, c. 15; Roncaglia, *Animadv.* in Natal. Alex. *Hist. eccl.*, saec. XIII, c. 10, a. 3; Thomassy, *De la pragmatique sanction attribuée à S. Louis*, Paris 1844.

latus fuit, civitates plures et provincias Mauris eripuit, in quibus, depulsa mahometica superstitione, Religioni christianae priscum splendorem reddidit, ecclesias instauravit, sedesque episcopales restituit[1]. Jacobus, qui regno Aragoniae ab anno 1213 usque ad 1276 praefuit, glorioso *expugnatoris* titulo insignitus, triginta victorias de Mauris retulit, eos e Majorica et Minorica, seu insulis Balearibus, e regno Valentiae aliisque terris pepulit, et ex auctoritate Gregorii papae IX Maurorum delubra in ecclesias convertit, episcopos constituit, aliaque ad restituendam ubique christianam Religionem effecit[2].

Flagellant. secta

30. In Italia, ubi Friderici II et Manfredi tyrannide, et factionum praesertim Gibelinorum et Guelphorum discordiis bellisque, statum rerum ecclesiasticarum et civilium perturbatum vidimus, anno 1260 ortum habuit secta Flagellantium, cujus originem monachus Paduanus sic refert: Quum Italia multis esset flagitiis inquinata, quaedam subitanea et a saeculo inaudita superstitio invasit primo Perusinos, postmodum Romanos, deinde universos fere Italiae populos. In tantum divinae justitiae timor irruit in eos, ut nobiles et ignobiles, senes et juvenes, corporibus ab umbiculo et sursum nudis diu noctuque bini incederent, sacerdotibus cum crucibus et vexillis praecedentibus, cum gemitu et ploratu scapulas suas usque ad sanguinis effusionem flagellis caedentes per dies triginta tres in honorem vitae passibilis Christi Domini. Silebant omnia cantica laeta et instrumenta musica et nonnisi lugubris poenitentium cantus in civitatibus et villis audiebatur, quo corda etiam saxea movebantur. Mulieres quoque, etiam matronae nobiles et virgines, eidem poenitentiae se sociarunt, sed tantum in cubiculis. Dissidentes ad concordiam redibant, usurarii et raptores male parta restituebant, peccatores sua crimina humili confessione expiabant[3].

Eamdem poenitentiae publicae devotionem penetrasse in Germaniam, testatur H. Stero[4]. Quum vero ea neque Apostolicae Sedi neque Episcopis probaretur, brevi post sicut quaevis res immoderate concepta, tepescere coepit. Tandem in superstitionem imo in haeresim degeneravit male ordinata devotio; contenderunt quippe Flagellantes, neminem a peccatis absolvi posse, qui sectae suae non esset adscriptus, seque invicem, quamvis laici essent, audita confessione a peccatis absolvebant[5].

Joachitae

31. Erant hac aetate alii fanatici homines, perversorum errorum magistri, appellati Joachitae seu Joachimitae, a Joachimo abbate Floriacensi, de quo supra diximus[6]. Illi e scriptis hujus abbatis male intellectis et e propriis deliramentis finxerunt tres

[1]) Bolland., *Acta SS.* 30 Maii; Mariana, *De rebus Hispan.* l. XII-XIII.
[2]) Mariana, ibid.—[3]) *Chron.* l. III.
[4]) *Chronicon*, apud Canis., *Antiq. lect.* tom. I.
[5]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIII, c. 3, a. 5.—[6]) Vide pag. 72 et 173.

Religionis status; primum, qui a mundi creatione duravit usque ad Christum natum, appellabant regnum Patris, in quo Religionis regimen demandatum fuit conjugatis et homines vivebant secundum carnem; secundum, qui a Christo nato usque ad hanc aetatem duravit, vocabant regnum Filii, in quo regimen Ecclesiae fuit apud clericos, et homines vivebant inter carnem et spiritum; tertium ab hac aetate semper duraturum et caeteris duobus perfectiorem, appellabant regnum Spiritus S., in quo Ecclesiae regimen erat proprium monachis nudipedibus, et homines viverent secundum spiritum.

Haec commenta latius evolvit Auctor libri, qui inscriptus erat, *Evangelium aeternum*. Quis fuerit istius libri, quem Alexander papa IV anno 1254 condemnavit, auctor, disputant eruditi. Anno 1260 synodus Arelatensis declaravit, Joachitas haereticorum loco esse habendos, et sub anathematis poena prohibuit, ne quis libris aut commentariis, in quibus illorum errores continerentur, uteretur[1]. Eadem commenta de triplici Religionis seu Ecclesiae statu deinceps ab aliis in medium prolata videbimus.

32. Post Alexandri IV obitum, qui contigit 25 Maii 1261, Apostolica Sedes vacavit amplius duobus mensibus propter cardinalium discordiam; deinde concordibus eorum suffragiis extra collegium electus fuit Urbanus IV, antea appellatus Jacobus Pantaleon, qui Augustae Trecarum in Gallia celtica natus, primo canonicus Trecensis, deinde archidiaconus Leodiensis, Sedis Apostolicae in regionibus septentrionalibus legatus, episcopus Verdunensis, demum patriarcha Hierosolymitanus, hoc tempore in Italiam venerat de Palaestinae rebus acturus. Urbanus IV, pontifex an. 1261

Hic Pontifex lugubres litteras scripsit ad S. Ludovicum regem Galliae de calamitatibus Terrae sanctae, ejusque auxilium imploravit et pro subsidio Christianorum Syriae centesimam redditunm ab ecclesiis Galliae per quinquennium exegit. Pro recuperanda Constantinopoli, quam Michael Palaeologus anno 1261 expugnavit, cruciatam expeditionem indixit; deinde acceptis ab eodem imperatore litteris, de negotio unionis cum eo tractavit, ut supra diximus[2]. Regulam a S. Francisco virginibus S. Clarae traditam, non nihil mitigavit et teneri sexus infirmitati accommodavit, unde quae sic mitigatam eam regulam profitentur, appellantur Urbanistae. Festum Corporis Christi, quod secundum revelationem S. Julianae virgini in coenobio montis Cornelii prope Leodium factam, Robertus episcopus Leodiensis anno 1246 pro ecclesia sua approbaverat, in universa Ecclesia quotannis feria quinta post octavam Pentecosteos celebrandum instituit secundum officium a S. Thoma Aquinate compositum[3].

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 2360; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIII, c. 3, a. 4.—[2]) Vide pag. 213.

[3]) B. Fisen, *Origo prima festi Corporis Christi*, Leod. 1628, in-12; J. Bertholet, *Histoire de l'institution de la Fête-Dieu*, Liège 1746, in 4.

S. Thomas Aquinas

33. S. Thomas Aquinas, qui hoc ipso tempore floruit, nobilissima comitum Aquinatum familia natus anno 1225, a monachis Cassinensibus pietate litterisque institutus, postquam Neapoli grammaticam, dialecticam et physicam didicisset, anno 1243 ordini FF. Praedicatorum nomen dedit. Parisiis atque Coloniae B. Alberto Magno in philosophicis atque theologicis disciplinis magistro usus est; deinde in Parisiensi et in nonnullis Italiae academiis tanto cum applausu sacram theologiam tradidit, ut Doctoris angelici praeconium meruerit. Archiepiscopatum Neapolitanum, sibi a Clemente papa IV oblatum, constanter recusavit. A Gregorio papa X ad generale concilium Lugdunense II postulatus, in itinere morbo correptus est et anno 1274 in monasterio Cisterciensi decessit[1]. Vir sanctitate, eruditione, ingenii subtilitate et foecunditate plane eximius, theologorum facile princeps, reliquit plurima opera, inter quae eminent commentarii in libros Aristotelis, summa Fidei contra gentiles, commentarii in sacram Scripturam et in quatuor libros Sententiarum, summa theologiae, quaestiones quodlibeticae et disputatae, opuscula de variis argumentis[2].

S. Bonavent.

D. Thomae aequalis fuit S. Bonaventura, qui anno 1221 Balneoregii in Hetruria natus et anno 1243 ordinem S. Francisci ingressus, Parisiis magistrum habuit Alexandrum de Hales. Postquam doctoris laurea insignitus, sacram theologiam in universitate Parisiensi tradidisset, anno 1256 electus fuit generalis ordinis minister, deinde a Gregorio papa X constitutus cardinalis et episcopus Albanensis, obiit anno 1274[3]. Vitae sanctitate ac doctrina clarus, reliquit expositiones in Libros sacros, commentaria in magistrum Sententiarum, sermones, opuscula moralia atque ascetica[4].

Clemens IV pontifex an. 1265

34. Quum Urbanus IV die 2 Octobris 1264 obiisset, Apostolica Sedes vacavit quinque mensibus, post quos communi Cardinalium suffragio electus fuit Guido Grossus, Gallus, cardinalis episcopus Narbonensis, vitae probitate, juris peritia et in rebus gerendis solertia commendandus, qui sub nomine Clementis IV Ecclesiam gubernavit tribus annis et novem mensibus. Quid hic Pontifex pro componendis rebus Siculis egerit, quidque pro terminanda lite inter Richardum et Jacobum de imperio contendentium ac pro concilianda unione ecclesiae Graecae cum Latina tentaverit, supra significavimus. Jacobo Aragoniae et Alphonso Castellae regibus ad prosequendum bellum contra Mauros centesimam partem reddituum ecclesiasticorum in eorum regnis

1) A. Touron, *Vie de S. Thomas d'Aquin*, Paris 1737, in-4; De Rubeis, *Vita et gesta S. Thomae Aquinatis*, Venet. 1750 in-fol.

2) Romae 1570, 18 tom., et Paris. 1636, 23 tom. in-fol.

3) P. Boule, *Histoire abrégée de la vie, des vertus et du culte de S. Bonaventure*, Lyon 1747, in-8.

4) Romae 1588, 8 vol. in-fol., Venet. 1751-56, 14 vol. in-4.

concessit. A Bela rege Hungariae adversus Tartaros, qui Hungaris et Polonis minitabantur, interpellatus, Colociensi et Strigoniensi archiepiscopis potestatem fecit praedicandi cruciatam militiam. Ad restituendam pacem in Dania, ubi junioris regis Erici inertia discordiae fovebantur et praesules ecclesiastici multis vexis erant obnoxii, illuc destinavit Guidonem cardinalem, eique Sedis Apostolicae legationem pro Dania finitimisque regionibus credidit. In Angliam, in qua baronum in Henricum regem III rebellionibus res publicae deperibant, legavit Ottobonum diaconum cardinalem, qui coacta anno 1267 apud Nortantoniam synodo; rebelles excommunicationi subdidit et regi per septem annos decimam ecclesiasticorum proventuum concessit, si necessitas gerendi contra rebelles belli id exigeret; ad reformandam vero disciplinam in clero, in monachis et populo anno sequente nationalem synodum ex Anglia, Scotia et Hibernia indixit Londini, in qua quinquaginta et quatuor capitula edita sunt[1].

Magno dolore affectus est Clemens IV e progressionibus Turcarum in Syria et Palaestina; christianos principes maxime S. Ludovicum regem Galliae, ad opem Christianis Syriae ferendam excitavit, eique decimam redditiuum ecclesiasticorum in regno suo per triennium pro bello sacro dedit[2].

35. S. Ludovicus una cum tribus filiis suis crucem e manu Simonis cardinalis legati suscepit; ejus exemplum secuti sunt regni proceres, item Carolus rex Siciliae et Eduardus regis Angliae filius, pluriumque millium exercitus collectus est. Convenit inter principes, ut per maritimas Africae oras transmitterent. Ludovicus Francorum rex pervenit usque in portum Tunetum, sed cum urbem obsideret, multi milites et rex ipse anno 1270 pestilentia sublati sunt[3]. Philippus III, S. Ludovici filius et successor, cum Carolo rege Siciliae Tunetanam obsidionem continuavit, deinde propter invalescentem hyemis asperitatem et annonae penuriam cum rege Tuneti decennes inducias composuerunt, in quibus inter alia stipulatum est, ut Christiani captivi libertati redderentur et Religio christiana in toto regno libere praedicari et exerceri posset. Postquae Carolus et Philippus misso itinere Syriaco, cum exercitu domum remigrarunt. Eduardus Anglus iter in Syriam prosecutus est, rem forti animo gessit, sed cernens crucigerorum vires valde attritas, omnique spe accipiendi auxilii carens, anno 1272 cum hostibus inducias pepigit ea lege, ut ambae partes belligerantes loca jam occupata retinerent[4].

Cruciata II S. Ludovici

36. Interea anno 1268 exeunte mense Novembri Clemens pa-

Gregor. X pontifex an. 1271

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 857 et 866.
[2]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1265-68.
[3]) Joinville, *Vie de S. Louis*; Bolland., *Acta SS.* 25 August.
[4]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1270-72.

pa IV Viterbii decessit. Tunc propter dissensiones Cardinalium Apostolica Sedes vacavit duobus annis et novem mensibus, post quos Cardinales potestatem eligendi pontificis refuderunt in sex e collegio, qui sic per compromissum anno 1271 elegerunt Theobaldum Placentinum, archidiaconum Leodiensem, probitate, prudentia et rebus praeclare gestis in Syria commendatum. Electione per caeterorum Cardinalium assensum approbata, Theobaldus consecratus fuit sub nomine Gregorii X et Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1276; anno 1274 Lugduni celebravit concilium generale, ut mox videbimus; pacandis Italiae provinciis et extinguendis Gibelinorum et Guelphorum factionibus constantem operam navavit; conciliandae inter principes christianos concordiae studuit; imperii res inter competitores sic composuit, ut Alphonsus rex Castellae, si quid juris sibi ex electione sua obtigisset, eo cesserit, et Rodulphus comes Hasburgensis, anno 1273 post mortem Richardi Angli a principibus Germanis electus, ab omnibus susciperetur, qui domitis factionibus et dissensionibus, Germaniam pacavit.

Concil. Lugdun. II general. XIV an. 1274

37. Prae primis Gregorius X cordi habuit Christianorum statum in Syria, unionem ecclesiae Graecae cum Latina et morum reformationem. Propter has causas litteris encyclicis antistites et principes ex Oriente et Occidente convocavit ad generale concilium, Lugduni 1 maii 1274 inchoandum. Convenerunt ad hoc concilium quingenti episcopi, septuaginta abbates, alii praelati mille; adfuerunt etiam legati Michaelis Palaeologi imperatoris Graecorum et oratores regum Germaniae, Galliae, Angliae, Siciliae; praesedit Pontifex ipse, curam vero dirigendi concilii demandavit S. Bonaventurae, qui ideo a quibusdam praesedisse dicitur. Coeptum est concilium 7 maii 1274 et intra tres menses sex sessionibus absolutum. I[a] sessione Gregorius X orationem habuit de causis, propter quas patres erant convocati. II[a] sessione alteram de iisdem fere causis allocutionem habuit. Inter utramque sessionem cum episcopis et abbatibus convenit de decimis redditunm ecclesiasticorum in subsidium Terrae sanctae per sexennium conferendis. Post II[m] sessionem adlatae sunt litterae Hieronymi et Bonagratiae FF. Minorum, qui Constantinopolim legati, scribebant, se quam primum ad concilium venturos cum nuntiis Graecorum, qui imperatoris et episcoporum nomine obedientiam R. Ecclesiae profiterentur. III[a] sessione lectae sunt aliquot constitutiones. Posthaec advenerunt Graecorum legati, qui honorifice excepti sunt, et in missa solemni a Pontifice celebrata, dum symbolum cantabatur, ter repetiverunt: «Qui a Patre Filioque procedit ». Advenerunt etiam legati Abagae regis Tartarorum, qui cum principibus christianis foedus contra Turcas inire optabat. IV[a] sessione lectae sunt literae Michaelis imperatoris et episcoporum Graecorum, in quibus secundum praescriptam sibi formulam profi-

tebantur fidem catholicam, praesertim processionem Spiritus S. e Patre et Filio atque primatum R. Pontificis in universam Ecclesiam, simul postulabant, ut sibi, sicut ante schisma, liceret symbolum recitare, eosque ritus conservare, qui neque Fidei aut S. Scripturae neque divinis praeceptis aut SS. Patrum vel Conciliorum decretis essent contrarii; et postquam Graecorum legati abjecto schismate, eamdem Fidei professionem in concilium fecissent, utriusque Ecclesiae unio conclamata est. V^a^ et VI^a^ sessionibus lectae sunt plures constitutiones, et Pontifex finem concilio constituit. Extant hujus concilii unus et triginta canones seu constitutiones, quorum 1° definitur, Spiritum S. procedere ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis et duabus spirationibus, sed tanquam ex uno principio et unica spiratione; 2° praescribuntur leges de conclavi pro electione R. Pontificis; 3°-11° agitur de electionibus, postulationibus et provisionibus ecclesiarum praesertim episcopalium; 12° excommunicantur quicumque regalia, custodiam advocationis vel defensionis titulum in ecclesiis, monasteriis vel aliis locis de novo usurpare tentantes, ecclesiarum, monasteriorum aut piorum locorum vacantium bona occuparent; reliquis decernitur de iis, qui assumendi sunt ad ecclesias parochiales, de temporibus sacrarum ordinationum et ordinandorum dotibus, de bigamis, de officio judicis ordinarii, de praebendis et dignitatibus, de religiosis familiis, de aliis[1].

38. Absoluto concilio Gregorius papa X in Italiam regressus est; cum pervenisset Aretium, multaque de recuperanda Palaestina animo volveret, 10 januarii 1276 morte interceptus fuit. Post ejus obitum cardinales in conclavi conclusi, elegerunt Innocentium V, antea appellatum Petrum de Tarantasia, ordinis FF. Praedicatorum, vitae probitate et eruditione clarum. Is dissidia Genuensium componere conatus est, Pisanos Lucensibus conciliavit, pluraque pro Ecclesiae bono ac splendore meditabatur, quum morbo correptus 21 junii post quinque menses pontificatus decubuit. **Innocent. V pontifex an. 1226**

Brevior fuit pontificatus Hadriani V, Genuensis, qui antea appellatus Ottobonus Fliscus, cardinalis diaconus, 18 augusti post triginta et septem dies a sua electione necdum suscepta sacra ordinatione decessit. **Hadrianus V.**

Brevis pariter fuit pontificatus Joannis XX, vulgo XXI, Lusitani, antea appellati Petri et episcopi Tusculani, qui octavo mense regiminis nondum exacto, 15 maii 1277, camerae ruina oppressus Viterbii occubuit. Is Philippo Galliae et Alphonso Castellae regibus, mutuo inter se bello expeditionem Syriacam, quam prior parabat, retardantibus, inducias imperavit; Petro regi Aragoniae ad propulsandos Mauros, et Guidoni comiti Flan- **Joannes XXI**

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 938 et seq.

driae atque marchioni Namurcensi, arma pro defensione Syriae paranti, decimas redditnum ecclesiasticorum in eorum ditionibus concessit; constitutionem Gregorii X de legibus conclavis abrogavit, unde ejus successores usque ad Caelestinum V sine conclavis reclusione creati sunt.

Nicolaus III Post obitum Joannis XXI Apostolica Sedes propter dissensionem cardinalium vacavit sex mensibus, post quos cardinales, a Viterbiensibus longioris morae pertaesis in urbis praetorium inclusi, elegerunt Joannem Cajetanum, Ursinum, cardinalem diaconum, qui sub Nicolai III nomine Ecclesiam gubernavit uno anno et novem fere mensibus. Is animi magnitudine, morum integritate et singulari in rebus gerendis prudentia claruit; conciliandae inter Galliae et Castellae reges concordiae et restituendae in Italia paci atque abolendis Gibelinorum et Guelphorum factionibus ad laboravit; magni Tartarorum chani legatos excepit, et cum iis misit quinque viros religiosos ex ordine FF. Minorum Evangelium apud illos praedicatum. Ejus consilio Rodulphus rex Germanorum omnes donationes, privilegia et jura, a regibus et imperatoribus R. Ecclesiae facta ac concessa, rata habuit, Ludovici Pii, Ottonis M. et Henrici II in eamdem rem diplomata confirmavit et ab electoribus imperii comprobari jussit[1].

Status Eccl. Graecae 39. Vidimus supra in concilio Lugdunensi II unionem ecclesiae Graecae cum Latina conclamatam. Absoluto concilio Gregorius papa X cum Graecorum legatis Constantinopolim apocrisiarium misit abbatem Cassinensem, eique litteras gratulatorias dedit ad Michaelem imperatorem ejusque filium Andronicum et ad antistites Graecos, ut abjecto schismate in unione constanter perseverarent. Imperator assensum suum unioni initae testatus est in epistola ad Pontificem, operamque dedit, ut ea effectum suum consequeretur; Josephum patriarcham Constantinopolitanum, infensissimum unionis hostem, deponendum et Joannem Veccum, eruditione, fidei sinceritate et morum integritate clarum, in ejus locum subrogandum curavit; quotquot e clero vel optimatibus unioni obsistebant, exilio aliisve poenis affecit. Joannes Veccus anno 1277 Constantinopoli synodum coegit, in qua unionis negotium confirmatum fuit, obstinati in schismate Ecclesiae communione exclusi et epistola scripta ad Joannem papam XXI, in qua praesules Graeci schisma detestati, R. Pontificis summum perfectumque in universam Ecclesiam primatum, veramque doctrinam de processione Spiritus S., de septem sacramentis et aliis professi sunt.

Verumtamen plurimi e clero, populo et monachis unionem aversabantur, cum unitis communicare nolebant, gravissimos tumultus et conjurationes in Michaelem imperatorem excitarunt;

[1]) Rodulphi diplomata extant apud Raynald., ad ann. 1278-79.

multi etiam, qui unioni assenserant, brevi post ab ea defecerunt. Martinus papa IV existimans, tam subitae defectionis auctorem esse Michaelem imperatorem, tanto magis quod imperator promissa Christianis contra infideles auxilia non praestaret, bellumque pararet contra Carolum regem Siciliae, illum anno 1281 excommunicatione perculit. Multi tamen putant, Michaelem usque ad obitum suum (1283) in unione perseverasse et Martinum IV mala fama fuisse deceptum. Andronicus vero Michaelis filius et successor, schismaticorum tumultibus minisque excitatus, omnem cum Ecclesia latina concordiam abrupit, et dejecto Joanne Vecco, in sedem Cp. intrusit Georgium Cyprium, unioni infensissimum. Joannes Veccus, Georgius Metochita et Constantinus Meliteniota, neque exilio neque carcere fracti, Ecclesiae catholicae causam fortiter defenderunt et a schismaticorum conviciis vindicarunt. Attamen unitorum numerus magis magisque diminutus est[1].

40. Quum Nicolaus papa III die 22 Augusti 1280 Sorani prope Viterbium obiisset, Sedes Apostolica propter Hannibaldensium et Ursinorum aemulationem vacavit sex mensibus, post quos electus est Martinus IV, Gallus, antea appellatus Simon Briensis seu de Bria, presbyter cardinalis, seditque quatuor annis et uno mense. Martinus IV pontifex an. 1281

41. Altero pontificatus Martini IV anno, Siculi immanissimam conjurationem inierunt contra Gallos, quae nomen *Vesperarum Sicularum* accepit. Etenim Petrus III, rex Aragoniae, Caroli Andegavensis, qui sublatis aemulis utriusque Siciliae regnum fuerat adeptus, fortunae invidens, et propter conjugium suum cum Constantia, Manfredi quondam regni Siculi usurpatoris filia, sibi jus ad illud contendens, Siculos jugum Gallorum aegre ferentes, ad rebellionem excitavit. Anno 1282 die sacro Paschatis dum campanarum sonitu populus ad vespertinos hymnos convocabatur, Siculi arma capessiverunt, et in inermes nihilque mali suspicantes Gallos irruentes, omnes, viros, mulieres, pueros internecione deleverunt. Id primo Panormi, deinde in aliis civitatibus perpetratum est. Vesperae Siculae an. 1282

Martinus papa IV Caroli regis, qui cum Pontifice in Hetruria agens a caede fuerat praeservatus, jura vindicavit, Siculis sub poena excommunicationis in personas et interdicti in loca imperavit, ut ad R. ecclesiae, in cujus fide erat Siciliae regnum, et Caroli regis obsequium redirent, et Petrum regem Aragoniae ab invadenda Sicilia deterruit; copiis a Philippo III rege Francorum in Siciliam destinatis, eamdem indulgentiam concessit, quae pro Terrae sanctae defensione dimicantibus concedebatur; Siculos vero, qui Petro Aragonio opem ferrent, excommunicationi subdidit. Cum nihilominus Petrus ad occupandam Siciliam classem

---

[1]) Georg. Pachymeres, *De gestis Michaelis Palaeologi;* L. Allat. *De eccl. orient. et occident. perpet. consensione.*

*

in eam destinasset, Pontifex eum primo excommunicavit ejusque regnum sacris interdixit, deinde Aragoniae regno ac principatibus Valentiae et Cataloniae privatum declaravit, subditos a juramento fidei absolvit et Philippo Francorum regi occupandi ejus ditiones potestatem fecit. Reipsa Philippus varias Petri urbes occupavit, sed propter ingruentem copiis suis pestilentiam in Galliam redire coactus, an. 1285 Perpiniani decessit. In Sicilia vero bellum inter reges Neapolitanos et Aragonios multis annis perduravit[1].

Honorius IV pontifex an. 1285

42. Martino papa IV die 29 martii 1285 Perusiae vita functo, consentientibus suffragiis electus fuit Jacobus Sabellus, Romanus, cardinalis diaconus, qui nomen Honorii IV assumpsit et Ecclesiam rexit biennio. Is Caroli II regis Neapolis et R. Ecclesiae jura adversus Jacobum Aragonium vindicavit; Siculos ad officium redeuntes a censuris absolvi jussit et durioribus oneribus, quibus a Friderico, Conrado et Manfredo fuerant gravati, levavit; Venetos, quos Bernardus, episcopus Portuensis et Martini IV legatus, propter favorem Petro Aragonio praestitum sacris interdixerat, spondentes, se nunquam rebellibus Siculis opem tulisse aut laturos, absolvit; Ladislaum regem Hungariae, qui repudiata legitima conjuge, pellices fovebat, et Tartaros aliosque infideles familiari consortio cum Religionis periculo dignabatur, graviter corripuit, et archiepiscopo Strigoniensi mandavit, ut eum ecclesiasticis censuris in ordinem reduceret[2].

Dissidia Franciscan.

43. Interea dissidia gravia exorta et multis annis continuata sunt in celebri Franciscanorum ordine de principali regulae praescripto seu paupertate. Eorum primus auctor fuit Elias, qui S. Francisci, in Ægyptum profecti, vicibus fungens, regulam in nonnullis, praesertim quae possessionem rerum temporalium spectabant, mitigaverat. S. Franciscus ex Ægypto redux, introductas mitigationes abrogaverat, sed post ejus obitum idem Elias constitutus minister generalis, priores suas mitigationes restituit, multosque in partes suas pertraxit, qui etiam post iteratam Eliae depositionem in sua sententia perstiterunt; alii vero primigenium regulae rigorem propugnabant. Innocentius papa IV ad restituendam concordiam anno 1245 regulam de paupertate ita interpretatus erat, ut Franciscani fundos, aedes, supellectilia, libros, aliaque habere iisque uti possent, eorum vero jus, dominium et proprietas pertinerent ad Apostolicam Sedem. Verum istam interpretationem rigidiores Franciscani evangelicae paupertati, quam voverant, contrariam esse contenderunt; nonnulli ipsam Apostolicam Sedem propter rerum temporalium possessionem a-

[1]) Frazell., *De rebus Siculis*, dec. 2, l. VIII, c. 4; Raynaldus et Spondanus, ad an. 1282-83.

[2]) Raynald. et Spond. ad an. 1285-87.

versati, ad Joachitarum deliramenta delapsi sunt, asserentes, regulam S. Francisci esse Evangelium Spiritus S. in aeternum duraturum. Nicolaus papa III, ut gliscentem discordiam extingueret, celebri bulla *Exiit qui seminat* abdicationem proprietatis omnium rerum, quam regula tum in communi tum in particulari praescribebat, ita exposuit, ut Franciscani librorum aliarumque rerum mobilium usum, ad vitae sustentationem necessarium, sine superfluitate haberent, proprietas vero esset apud Apostolicam Sedem, et ad hanc etiam pertineret dominium domorum, quae vel ex eleemosynis extructae vel ordini in perpetuum donatae fuissent. Huic interpretationi plerique assenserunt, aliqui dissenserunt, qui, ut se contra auctoritatem ministri generalis tutarentur, anno 1294 confugerunt ad Caelestinum papam V, a quo impetrarunt facultatem constituendi separatam congregationem, ita tamen ut non fratres minores sed pauperes eremitae Caelestini appellarentur; sed Bonifacius papa VIII, Caelestini successor, istam congregationem abrogavit, segregesque ad ministri generalis obedientiam redire jussit. Alii quidem paruerunt, alii vero in Sicilia, Provincia et Occitania coactis coetibus dissensionis semina sparserunt[1].

His in Gallia robur addidit Joannes Olivi, qui in sua postilla seu commentario in Apocalypsim contendit, cum S. Francisco coepisse novum Ecclesiae statum, in quo romana Ecclesia, quam Babylonem meretricem appellabat, erat rejicienda; regulam S. Francisci, quam Christus et Apostoli ad litteram observaverant, esse proprie Evangelium et tam parum quam evangelium a Pontifice mutari posse. E quibus commentis alia haeretica et blasphema deduxit. Obiit Olivi anno 1297. Joannes papa XXII errores ex ejus scriptis excerptos anno 1326 condemnavit, et auctoris ossa exhumata in cineres redacta sunt[2]. Demum nonnulli rebelles Franciscani rigidioris observantiae praetextu ab Ecclesia discesserunt et haereticas sectas constituerunt, ut infra videbimus.

44. Quum Honorius papa IV die 3 aprilis 1287 occubuisset, Apostolica Sedes vacavit mensibus amplius decem, post quos communi suffragio electus fuit Hieronymus Tineus, Asculanus, ordinis S. Francisci et tituli S. Prudentiae cardinalis, qui non nisi aegre summum sacerdotium suscepit, eoque sub Nicolai IV nomine functus est usque ad annum 1292. Is Siculos ad R. Ecclesiae obsequium redire jussit, Carolum II regem Siciliae et Apuliae

Nicolaus IV pontifex an. 1288

---

[1]) Wadding, *Annales Minor.* tom. III, IV et V.

[2]) F. Pegna, Comment. 51 in part. II *Director. Inquisit.*; Balut. *Miscellan.* tom. I; Natal. Alexand., *Hist. eccl.* saec. XIII-XIV, c. 3, a. 9; Dermitius, *Nitela Franciscana* (Wadding, loc. cit.), Joannem Olivi ab haeresi vindicare conantur, dicuntque, eum ab invidis sodalibus fuisse falso accusatum.

coronavit, et Jacobum Aragonium, qui regnum Siciliae invaserat bellumque contra Carolum gerebat, anathemate perculit. Inter Dionysium regem Lusitaniae et clerum concordiam restituit, confectasque inter utramque partem leges de ecclesiarum et personarum ecclesiasticarum libertatibus et juribus confirmavit. Quum audivisset, magistratus regios in Anglia libertatem jurisdictionis ecclesiasticae impedire, executioni apostolicarum litterarum de negotiis fori ecclesiastici adversari, causasque ecclesiasticas ad sua tribunalia evocare, imperavit Eduardo regi IV, ut pravas istas consuetudines corrigeret. A senatu Veneto impetravit, ut in ejus ditione censores Fidei publico aerario sustentarentur. Ad propagandam Fidem praecones Evangelii e FF. Minorum et Praedicatorum ordinibus destinavit ad Bulgaros, Tartaros, aliosque. Ad promovenda litterarum et scientiarum studia concessit, ut apud Montempessulanum et Grajacum academiae erigerentur; Olisipponensem academiam a Dionysio rege excitatam, confirmavit, eique jura et privilegia conferendi magisterii lauream concessit[1].

Script. eccl. 45. Scriptoribus ecclesiasticis, qui hac aetate floruerunt, adnumerandi sunt, Rogerius Bacon, Anglus, ordinis s. Francisci et doctor Oxoniensis, qui tanta ingenii solertia naturae arcana et latentes rerum causas indagavit, ut aliquando in magiae suspicionem venerit; inter praecipua ejus opera est illud, quod opus majus inscribitur[2]; Henricus Goethals, patria et cognomine Gandavensis, e professore Parisiensi archidiaconus Tornacensis, qui reliquit summam Theologiae, quodlibeta theologica in IV libros Sententiarum et librum de viris illustribus; Joannes Duns cognomento Scotus, ordinis S. Francisci, qui Oxoniae, Parisiis et Coloniae summa cum laude disciplinas philosophicas et theologicas tradidit, pluraque scripta philosophico-theologica reliquit[3]; Natalis Herveus, ordinis S. Dominici et professor Parisiensis, qui praeter alia scripsit commentaria in IV libros Sententiarum, quodlibeta philosophico-theologica, quaestiones et tractatus de peccato originali, sacramentis, aliis; Franciscus Mayro, ordinis S. Francisci et professor Parisiensis, e cujus scriptis supersunt commentaria in Genesim et in Magistrum Sententiarum, quaestiones exegeticae et tractatus theologici; Guilielmus Durandus, e doctore Bononiensi episcopus Mimatensis, qui edidit speculum et repertorium juris atque rationale divinorum officiorum; Jacobus Ligur, a loco natali dictus de Voragine, e provinciali FF. Praedicatorum archiepiscopus Genuensis, qui scripsit legendam seu vitas san-

---

[1]) Raynald., ad. an. 1288-91.

[2]) Londini 1733, in-fol. et Venet. 1840, in-4.

[3]) Lugdun. 1639, 12 tom. in-fol. — Cum Scotus nonnullas opiniones propugnasset a sententiis S. Thomae Aquinatis discrepantes, inde in scholis enata sunt notissima Scotistarum et Thomistarum dissidia.

ctorum, chronicon Genuense et sermones; Martinus patria et nomine Polonus, e poenitentiario Nicolai IV creatus archiepiscopus Gnesnensis, qui reliquit chronicon a Christo nato usque ad annum 1277[1].

Chr. regni in Syria finis an. 1291

46. In Syria vero Christianorum principatus ad ruinam properabat. Anno 1289 sultanus Ægypti expugnavit Tripolim et ingentem Christianorum stragem edidit, reliqui confugerunt Ptolemaidem seu Acram, quo etiam se receperunt equites Hospitalarii, Templarii et Teutonici, rex Cypri et Hierosolymorum, patriarcha, alii. An. 1291 sultanus Ptolemaidem obsedit et undequaque oppugnatam tandem cepit. Christiani terrore fracti et ad resistendum hostibus impares, loca quae adhuc in maris Syriaci ora habebant, reliquerunt et confugerunt in insulam Cyprum[2].

Eodem anno, quo Christianorum principatus in Syria deletus est, sacra aedicula Nazarethana, in qua B.V. Maria mundi Salvatorem conceperat, angelorum, ut traditur, ministerio e Syria translata est in summam planitiem montis, Adriatico mari impendentis inter Tersactum et Flumen Dalmatiae, unde anno 1294 transvecta fuit Lauretum in Piceno ubi usque hodie piis Christianorum peregrinationibus donisque honoratur [3].

Nicolaus papa IV omnia tentavit ad excitandum bellum sacrum contra Turcarum progressiones, litterasque scripsit ad ecclesiarum praesules, ad principes Europaeos, ad Imperatorem graecorum, regesque Tartarorum, Armeniorum, Georgianorum et Iberorum. Verum priscus suscipiendae crucis bellique orientalis ardor ubique tepuerat, et posthaec cruciatis expeditionibus ad vindicandam a mahomedano jugo Terram sanctam nuncium remissum fuit.

Cruciatorum exitus

47. RR. Pontificum et Catholicorum adversarii, praesertim increduli scriptores saeculi XVIII Cruciatas expeditiones tetris coloribus depinxerunt; verum justissimas et gravissimas harum expeditionum causas, ingentesque utilitates ex iis Ecclesiae et societati obortas, quisque perspiciet, qui illarum originem et effectus aequa et justa mente perpenderit. Non enim res unice vertebatur in vindicandis Christianorum in Terram sanctam peregrinationibus, in restituenda s. Sepulcri libertate, sed utra religio, christiana ne an mahomedana, orbis imperium haberet, an christiana libertas an mahomedana tyrannis Orienti et Occidenti imperitaret. Europaei progressionibus Saracenorum et miseranda tot Christianorum sub dura barbarorum tyrannide gementium sor-

[1]) Argentorat. 1685 in-fol.
[2]) Ptolom. Lucens., *Hist. eccl.* l. XXIV; D. Antonin., *Chron.* part. III, tit. 20; Raynald., ad. an. 1289 et 1291.
[3]) Sandini, *Historia Familiae sacrae*, c. I; Martorell., *Theatrum hist. domus Nazareth.*, Rom. 1732.

te excitati, arma capessiverunt, tum ut fratres suos a servitute in libertatem vindicarent, tum ut impedirent, ne universus orbis Turcarum praeda fieret.

De gravibus justisque sacrorum bellorum causis supra diximus[1]. Quantum ad illorum effectus pertinet, ea bella non tantum illo, quo suscepta sunt, aevo et proxime sequente, sed posteris etiam saeculis vim et efficaciam in multiplicem populorum regnorumque utilitatem exercuerunt et multa regenerandae Europae salubria praeparaverunt. Cruciatarum expeditionum occasione cessarunt in Occidente creberrima illa bella inter privatos, inter reges et vassallos; regum potestas aucta est vel vacantium feudorum ad eos reditu vel frequenti bonorum allodialium emptione; principes arctiori vinculo inter se copulati, vires in communem finem conjungere et politicas consociationes inire coeperunt; conditio servilis partim cessavit partim tolerabilior reddita est; ordines equestres, civitates, aliaque instituta effloruerunt; litterarum, scientiarum, artium et commercii studia atque cultura praeclarissimis monumentis et instrumentis aucta sunt [2].

Caelestin. V pontifex an. 1294

48. Post mortem autem Nicolai papae IV, quae contigit 4 aprilis 1292, Apostolica Sedes vacavit duobus annis et tribus mensibus, post quos summum sacerdotium delatum est Petro de Murrone, qui in solitudine asperrimam atque sanctissimam vitam agens, primo pontificatum recusavit, deinde precibus fessus suscepit sub Caelestini V nomine. Is ad accelerandam Pontificum electionem restituit et ratam esse jussit constitutionem Gregorii X de reclusione cardinalium in conclavi; congregationem, quam sub regula S. Augustini instituerat, quaeque deinceps Caelestinorum dicta est, confirmavit et multis privilegiis auxit; post quinque menses regiminis consilium iniit se abdicandi pontificatu, quem invitus susceperat, tum quod illius curis distractus, consuetis piis exercitiis vacare non posset, tum quod gerendo oneri se imparem intelligeret; igitur audito cardinalium et virorum doctorum consilio, constitutionem edidit, qua Pontificem se pontificatu abdicare posse definirit, et secundum hanc ipsam constitutionem in consistorio pontificatu cessit.

De hoc tam singulari facto varie locuti sunt scriptores, alii Caelestinum in hac re arguerunt degeneris et abjecti animi, alii eum commendarunt de tranquillitatis studio et christianae humilitatis amore; sed ut monet D. Antoninus, magis inhaerendum est judicio Ecclesiae, quae Caelestinum propter sanctitatem et miracula, quibus tum post tum ante pontificatum claruit, Sanctorum numero adscripsit[3].

---

[1]) Vide pag. 141.—[2]) Bergier, *Dictionn. theol.* art. *Croisades*; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. III, part. I, c 7.

[3]) D. Antonin., *Chron.* part. III, tit. 20, c. 8; Bolland., *Acta SS.* 19 Maii.

49. Cum Caelestinus V die 13 decembris 1294 sponte oneri et honori renunciasset, cardinales secundum constitutionem Gregorianam conclave ingressi, 24 ejusdem mensis elegerunt Bonifacium VIII Anagninum, antea dictum Benedictum cardinalem Cajetanum, de quo D. Antoninus haec praedicat: «Vir utique prudens et litteratus et magni animi zelator magnus et conservator jurium Ecclesiae[1]». Non tamen defuerunt, qui partium studio abrepti, memoriam hujus Pontificis variis accusationibus obscurarunt. In primis eum accusarunt, quod Caelestinum V ad dimittendum pontificatum compulerit, quod summum sacerdotium potentia Caroli II regis Neapolitani consecutus sit, quodque decessorem suum in arcta custodia tot molestiis affecerit, ut is non multo post vivere desierit. Verum scriptores aequales testantur, Bonifacium VIII Caelestino abdicationem dissuasisse; hunc libere et sponte pontificatum deposuisse; illum legitimis cardinalium suffragiis fuisse electum, decessorem suum perhumaniter habuisse et unice ad praecludendam schismati viam in honesta custodia tenuisse, quod nonnulli abdicationem illius esse illegitimam atque adeo ordinationem Bonifacii nullam contendentes, Caelestino suaderent, ut pontificatus insignia resumeret. Falsa etiam est ea accusatio, quod Bonifacius VIII in politicis principum negotiis dominari, et dirimendis rebus, auctoritati suae non subjectis, se immiscere voluerit, praesertim in causa belli inter Philippum Galliae et Eduardum Angliae reges. E perspicuis enim monumentis evincitur, lites politicas medio aevo passim RR. Pontificum arbitrio fuisse compositas, ipsosque principes christianos, nominatim praedictos reges, eam rationem dirimendi controversias optavisse. Interim justa ratio, qua Bonifacius VIII in gravioribus negotiis usus est, magis patebit e dicendis[2].

Bonifac. VIII pontifex

In primis Bonifacius papa conciliandae inter principes christianos paci adlaboravit; in hunc finem legatos misit ad Philippum Galliae et Eduardum Angliae reges, dissidio belloque inter se divisos; cumque hac legatione nihil effecisset, bellumque acrius ageretur, anno 1296 duobus regibus inducias suasit et post biennium pacem inter eos constituit, cum ambo in Pontificem veluti arbitrum compromisissent[3]. In Sicilia et Aragonia lites ita composuit, ut Jacobus omne jus in Siciliam cederet Carolo II, ipse vero regni Aragoniae, principatus Valentiae et comitatus Barcinonensis investituram acciperet a legato apostolico; sed cum Siculi dominationis francicae exosi, Fridericum, Jacobi fratrem,

---

[1]) Loc. cit.

[2]) J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. II, part. II, c. 11; N. Card. Wiseman, *Dissertatio de Bonifacio VIII*, lecta in Romana cath. Relig. academia, 4 Jun. 1840.

[3]) Raynald., ad an. 1298.

regem salutassent, bellum recruduit; tandem pax composita fuit ea lege, ut Fridericus Eleonoram, Caroli II filiam, uxorem duceret et dotis profectitiae nomine retineret Siciliam, quae post ejus mortem ad Carolum hujusque haeredes rediret[1]. In Germania post mortem Rodulphi (1291) electus fuit Adolphus, comes Nassauviae, sed postea propter avaritiam suam et injustitiam omnibus invisus, anno 1298 in comitiis Moguntinis depositus est et in locum ejus electus Albertus, dux Austriae, a quo Adolphus eodem anno victus et caesus fuit. Albertus nuntios Romam misit, ut a Pontifice electionis suae confirmationem impetraret. Bonifacius VIII eum propter perjurii et laesae majestatis crimina increpuit, et solum postquam is spopondisset, se mandatis Sedis Apostolicae satisfacturum, emendatis electionis vitiis, ei Romanorum imperium confirmavit[2].

Gravius negotium hic Pontifex habuit cum Columnensibus. Erat Columnensium familia inter romanas potentissima, duosque hoc tempore habebat cardinales, Jacobum et Petrum. Uterque cardinalis electioni Bonifacii in conclavi suffragatus fuerat; unde falsum est, quod quidam scripserunt, hunc Pontificem severe egisse cum Columnensibus, quod suae electioni repugnassent. Causa dissidii fuit, quod Columnenses factioni Gibelinorum dediti et a Friderico Siciliae invasore contra Bonifacium VIII excitati, res novas et defectionem machinarentur. Quapropter Pontifex ad reprimenda imminentia mala et ad tuendam patriae concordiam arces Praenesten, Columnam et Zagarolium, quas Columnenses tenebant, repetiit; quas cum illi tradere nollent et Pontificis imperio obtrectarent, Bonifacius utrumque cardinalem, Jacobum et Petrum, cardinalatus honore et dignitate privavit. Illi vero in Pontificem rebelles, quaquaversum vulgarunt libellum, in quo contendebant, Bonifacium non esse legitimum papam, quod malis artibus et vivente Caelestino V, cujus abdicationem dicebant non fuisse liberam, esset ordinatus. Quapropter Bonifacius VIII illos eorumqne fautores tanquam schismaticos damnavit, Jacobum et Petrum cardinales omnibus beneficiis ecclesiasticis privatos, cum Agapito, Stephano et Sciarra Columnensibus proscripsit, eorumque bona fisco addixit, civitatem Praenesten, in qua Columnenses se tutabantur, expugnari aliamque juxta, quae Papalis appellata fuit, extrui jussit[3].

An. Jubil. an. 1300 50. Inter celebriora Bonifacii VIII facta recensendum est, quod anno 1300 jubilaei gratiam seu plenissimam omnium peccatorum et poenarum veniam concesserit omnibus, qui poenitentes et confessi, Romae basilicas Apostolorum devote visitarent, Roma-

---

[1]) Raynald., ad an. 1302-3.
[2]) *Epist.* 5 et 11, l. VII, et 21-22, l. IX.
[3]) Palma et Wiseman, loc. cit.; Raynald., ad. an. 1296-97.

ni saltem triginta, peregrini aut forenses quindecim diebus. Decrevit praeterea, singulo anno centesimo jubilaeum in urbe celebrandum[1]. Fertur autem, tantam ex omni orbe catholico hominum multitudinem lucrandi jubilaei causa Romam convenisse, ut magna anni parte non minus 200,000 peregrini in urbe visi sint[2].

Porro e Guilielmo Ventura Estensi, horum temporum chronographo, et e primis bullae Bonifacii VIII verbis, « Antiquorum « habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem basili« cam principis Apostolorum de urbe, concessae sunt remissio« nes et indulgentiae peccatorum », concluditur, jubilaeum a Bonifacio VIII non tam institutum quam restitutum fuisse. Quum autem plurimi propter humanae vitae brevitatem jubilaeo anni centesimi frustrarentur, postea Clemens papa VI jubilaeum saeculare ad singulum annum quinquagesimum, Urbanus VI ad trigesimum tertium, Paulus II ad vigesimum quintum extenderunt[3].

Quanta pietate Christiani omnibus ad nostram usque aetatem temporibus jubilaei indulgentiam mereri studuerint, monumenta ecclesiastica testantur. Certe Religioni utilissimum et maxime honorificum est, jubilaei annum Romae celebrare; id enim plurimum conducit ad Dei Optimi Maximi misericordiam fructuosius et uberius implorandam, ad sanctioris vitae rationem ineundam, ad D. Petri memoriam honorandam, ad R. Pontificis in universam Ecclesiam primatum venerandum, ad unitatem Ecclesiae catholicae et centrum ejusdem unitatis omnibus significandum.

51. Vidimus supra, quantum negotium Bonifacius VIII habuerit cum Columnensibus, aliud gravissimum eidem Pontifici facessivit Philippus rex Galliae, cognomine Pulcher. Etenim quum hoc aevo summi imperantes ad gerenda bella, quae erant frequentia, clericos et ecclesias multis exactionibus oneribusque, a quibus secundum canonicas et civiles leges erant immunes, gravarent, concilia generalia Lateranense III et IV atque Alexander papa IV graviter prohibuerant, ne laica potestas ecclesias oneribus gravaret. Bonifacius VIII animadvertens, principes saeculares, praesertim Philippum Galliae et Eduardum Angliae reges, bello distractos, nova quotidie vectigalia ab ecclesiasticis personis exigere et arbitratu suo decimam vel vigesimam ecclesiasticorum reddituum partem tributi nomine imperare, anno 1296 constitutionem edidit *Clericis laicos*, in qua sub poena excommunicationis vetuit, ne praesules, clerici aut religiosi hujusmodi exactiones penderent aut promitterent, et ne quis eas im- **Lis inter Bonif. VIII et Phil. Pulchr.**

---

[1]) *Extravagant. commun.* l. V, *Antiquorum.*
[2]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1300.
[3]) Phoebeus, *De anno jubilaei*, c. 5; Card. Petra, *In constitut. VII Bonifacii VIII;* Rigant., *In regulam* 54 *Cancellariae.*

peraret aut exigeret, sine Sedis Apostolicae auctoritate[1]. Eduardus rex Angliae primo iratus, sed mox animo mutatus, coram clero facti sui veniam petiit. Philippus, vero rex Galliae, indignatus ac si jura sua per dictam constitutionem essent violata, ad reddendam Pontifici vicem, extraneos regni sui ingressu interdixit, vetuitque, ne pecunia aliave res bello utilis extra regnum efferretur sine suo consensu.

Quum id audivisset Bonifacius papa, litteras benevolentiae plenas ad regem dedit, in quibus questus est de hominibus, qui constitutionem suam male interpretabantur, declaravitque, se in ea non absolute cavisse, ne clerici pro defensione et necessitate regis aut regni subsidia praestarent, sed ne id fieret sine Apostolicae Sedis consensu, perpensis intolerabilibus exactionibus, quae ecclesiis et ecclesiasticis personis imperabantur; regem precatus est, ut sive tacita sive expressa supra dicti decreti explicatione efficeret, ne illud de ecclesiis aut ecclesiasticis ministris intelligeretur; non quod per illud Apostolica Sedes magna pecuniae copia privaretur, ut aliqui asserere ausi sunt, sed quod istud decretum in ecclesiasticam libertatem impingeret et negotium Terrae sanctae, quod Pontifex meditabatur, impediret. Ad clerum Galliae scripsit, libertatem Ecclesiae quidem sibi cordi esse, eamque se tueri velle, mentem tamen suam esse, ut regi et regno in casu communis et evidentis necessitatis subsidium a clero tribui posset[2].

Verum Philippus rex petulantius ecclesiarum jura et libertatem violavit, regalium praetextu ecclesiastica bona occupavit, beneficia et episcopatus pro libitu suo contulit, episcopos Pontifici deditos deposuit, decimas ad bellum sacrum destinatas, in alios usus convertit, Bernardum episcopum Apamiensem, Pontificis legatum, in vincula conjecit. Quae omnia a rege vel saltem ejus auctoritate perpetrata, Bonifacium papam necessario moverunt ad constanter agendam Ecclesiae causam. Inter plures litteras, quas ea de causa ad regem dedit, celebres sunt illae, quarum initium est: *Ausculta fili*, quasque scripsit 5 decembris 1301. In his litteris Pontifex Philippum ab invadendis ecclesiarum juribus et bonis, aliisque iniquitatibus deterruit, et ad componenda dissidia regem, episcopos et doctores Galliae Romam ad synodum vocavit[3].

Pontificis hostes praesertim Petrus Flotta, regni cancellarius, Bonifacii litteras perfide interpolarunt et multa superbe et arroganter dicta ei attribuerunt. Unde rex magis commotus, legatos Pontificis regno ejecit et 10 aprilis 1302 regni comitia Parisiis

---

[1]) *Decretal.* l. VI, *De immunitat. clericorum.*
[2]) Pontificis litteras recitat Raynaldus, ad an. 1296-97.
[3]) Apud eumdem, ad an. 1298-1301.

convocavit. In his multa falsa et injuriosa de Bonifacio VIII prolata sunt, ac si regia jura violaret et regem ad recognoscendum regnum suum ab Ecclesia cogeret; secundum quae proceres laici majestati regiae applauserunt, ecclesiastici vero inducias ad deliberandum postularunt et concordiam inter Apostolicam Sedem regnumque conservandam suaserunt; sed ad dicendam sine mora pro rege sententiam coacti, ei in ejus personae, honoris, juriumque defensione consilia et auxilia debita promiserunt, simulque rogarunt, ut sibi secundum Pontificis mandatum ad Romanam synodum properare liceret; quod rex iis severe prohibuit.

Bonifacius VIII in consistorio sub finem Augusti habito, litteras suas ad Philippum a falsis interpretationibus et a supposititiis sub nomine suo confictis vindicavit, et gravamina, quae contra se vulgabantur, diluit. Die 30 octobris Romae synodum habuit, ad quam plures episcopi Galli, non obstante regia prohibitione, convenerunt. In ea graviter de Philippo rege expostulatum fuit, et die 18 novembris Pontifex promulgavit celebrem bullam *Unam sanctam*, qua utriusque potestatis in una Ecclesia rationes explicavit; eademque die aliam edidit constitutionem, qua excommunicati declarabantur, qui iter ad Apostolicam Sedem impedirent aut ad eam accedentes molestiis injuriisve afficerent. Praeterea, ut nihil omitteret eorum, quibus Philippus ad meliorem mentem reduceretur, ad eum legavit Joannem Monachi cardinalem, cui duodecim articulos praescripsit, secundum quos rex Ecclesiae faceret satis et a censuris absolveretur.

Cum autem Philippus omnem concordiae spem abjiceret, Bonifacius, ne pontificia majestas in contemptum iret, 30 aprilis 1303 per litteras *Per processus* legato suo cardinali Monachi mandavit, ut regem excommunicatum denuntiaret, et sub censurarum ecclesiasticarum periculo prohiberet, ne quis ei sacramenta administraret aut coram eodem sacra celebraret. Verum, cum Nicolaus Benefractus, qui Pontificis litteras ferebat, Trecis interceptus in vincula fuisset conjectus, illae ad legatum non pervenerunt. Rex rursum regni ordines 3 junii Parisios convocavit, ubi haereseos, simoniae, aliorumque criminum accusatio contra Bonifacium prolata et ad concilium generale futurumque legitimum Pontificem appellatum fuit. Bonifacius vero in cardinalium consistorio, Anagniae habito, ab affictis sibi criminibus se jurejurando purgavit, appellationem conventus Parisiensis nullius esse valoris declaravit, et in procacem regem sententiam scripsit, eum Ecclesiae communione regnandique jure privatum et subditos ab obedientiae sacramento solutos dicens; sed priusquam hanc sententiam promulgasset, in hostium manus incidit. Nogaretus enim, regii sigilli custos, et Sciarra Columna 7 septembris 1303 armata manu domum Pontificis invaserunt, eumque multis injuriis affecerunt[1].

[1]) De dissidio inter Bonifacium VIII et Philippum Pulchrum prolixe

Triduo post Bonifacius a civibus Anagniae ex illorum manibus liberatus fuit. Romam deductus, ingenti populi gaudio exceptus est; sed paulo post, nempe 18 octobris e febri obiit. Reliquis ejus gestis addendum est, quod Ludovicum IX regem Francorum albo Sanctorum inscripserit, et libris V decretalium, a Gregorio IX editis, adjunxerit sextum, qui continet decretales editas a Gregorii IX successoribus. Illud praeterea commemorandum est, quod post tria saecula, anno nempe 1605 corpus Bonifacii VIII in Vaticano ejusdem sepulcro incorruptum fuerit repertum eodem, quo obierat, mensis die recurrente[1]. Qua detectione Deus ipse, inquit Papebrochius, Pontificis hujus famam, multis calumniis laceratam, vindicare voluisse videtur[2].

Benedict. XI pontifex an. 1303 52. Undecimo die post obitum Bonifacii VIII summo cardinalium consensu electus fuit Benedictus XI, Tarvisinus, ordinis FF. Praedicatorum, cardinalis episcopus Ostiensis, antea appellatus Nicolaus Boccasini, vir pietate et animi modestia spectatissimus. Is dissidia, quae inter decessorem suum et Philippum Francorum regem exarserant, composuit. Rex legatos cum litteris Romam misit, quibus Benedicto summum pontificatum gratulatus, omnimodam obedientiam et devotionem ei professus est, ejusque benevolentiae regnum et ecclesiae Galliae commendavit. Pontifex regem, praelatos, omnesque viros ecclesiasticos et religiosos atque alios a cunctis censuris, quas e Bonifacii aliorumve Pontificum sententiis incurrerant, absolvit, privilegia et jura, quibus rex a Bonifacio fuerat privatus, ei reddidit, regem et regnum in pristinum statum restituit, constitutionem Bonifacii *Clericis laicos* temperavit secundum canonem 46 concilii Lateranensis IV, nimirum ut soli exigentes ab ecclesiis vel ecclesiasticis viris decimas aut pecunias incurrerent censuras. Injuriam vero vimque sacrilegam, supra a Nogareto et Sciarra Columna Bonifacio VIII illatam, non reliquit inultam, eos eorumque complices in excommunicationem e canonum praescripto incidisse declaravit, ad apostolicum tribunal evocavit, et venire spernentes anathemati subdidit. Petrum et Jacobum Columnenses, veniam postulantes, in gratiam recepit, sed in pristinos cardinalatus honores non restituit[3]. Pacem etiam et concordiam restituere conatus est in Etruria, Æmilia, aliisque Italiae provinciis, quae Guelphorum, Gibelinorum et aliorum factionibus erant perturbatae. Alia plura pro Ecclesiae pace ac prosperitate moliebatur, quum 6 julii 1304 Perusiae decessit, vitae sanctitate et post obitum miraculis clarus[4].

---

agunt Raynald., ad an. 1296-1303; J. Rubeus, *Bonifacius VIII*, Rom. 1651 in-4; J. B. Palma et Em. Wiseman, loc. cit.

[1]) Acta inventionis extant apud Raynald., ad an. 1303.

[2]) *Acta SS.* 19 Maii.—[3]) Conf. pag. 234.

[4]) *Vie de S. Benoît XI*, Toulouse 1739; Raynald., ad an. 1303-4; Benedict. XIV, *De beatif. et canonizat.* l. I, c. 31, l. II, c. 24.

53. Post Benedicti XI obitum Apostolica Sedes vacavit prope undecim mensibus, cardinalibus in eligendo Pontifice dissidentibus, cum alii Italum et Bonifacii memoriae faventem, alii Gallum et Philippo regi deditum optarent. Tandem 5 junii 1305 extra cardinalium collegium electus fuit Bertrandus de Goth, natione Gallus et archiepiscopus Burdigalensis, qui accitis in Galliam cardinalibus, 14 septembris Lugduni in ecclesia S. Justi solemni ritu coronatus et inauguratus fuit sub nomine Clementis V. Quae autem J. Villani[1] et ex eo multi referunt de occultis Clementis V cum Philippo rege pactionibus, suspecta atque dubia habenda sunt[2]. Clemens V pontifex an. 1305

Quum vero Italia factionibus ferveret, Clemens V in Gallia substitit et Avenione quam Romae residere maluit; quod etiam fecerunt ejus successores usque ad Gregorium XI. Haec RR. Pontificum apud Avenionem mora, quam Itali vocaverunt captivitatem babylonicam, perduravit fere septuaginta annis. Interim summus Ecclesiae pontificatus semper unitus mansit cum episcopatu Romano, et Pontifices residentes Avenione, re ipsa fuerunt D. Petri in Romana et Apostolica Sede successores; aliud quippe est residentia seu commoratio, aliud sedes seu sedis titulus. Ista quidem RR. Pontificum ab urbe Roma absentia ecclesiasticae rei et paci publicae in Italia detrimento fuit, quatenus Pontifices Avenione plus minusve Francorum regibus obstricti, non ea qua Romae, libertate catholicum orbem regerent, et in Italia factiones liberius dominarentur; ea tamen, quae Villani et alii nonnulli Itali de Pontificibus, qui Avenione morati sunt, scripserunt, caute legenda sunt, notum enim est, Italos eorum ab urbe Roma absentiam aegerrime tulisse.

Clemens V Jacobum et Petrum Columnenses in pristinos cardinalatus honores restituit; decem cardinales, inter quos novem Galli erant, creavit; scholam Aurelianensem academicis privilegiis auxit; Philippum regem Francorum ejusque subditos in eum statum restituit, in quo erant ante eorum cum Bonifacio VIII dissidium; constitutionem Bonifacii VIII *Clericis laicos* secundum temperamentum Benedicti XI explicavit, declaravitque, per constitutionem *Unam sanctam* nihil juris regi aut regno Francorum fuisse detractum, neque regem vel subditos per eam magis quam antea R. Ecclesiae esse subjectos; regi vero postulanti, ut memoria Bonifacii ceu pontificis illegitimi et haeretici damnaretur, ejusque ossa terra sacra privarentur, non assensit; Andronicum II imperatorem Graecorum, in schismate pertinacem, anathemate perculit; electionem Henrici VII, comitis Luxemburgensis, qui, defuncto anno 1308 Alberto, a principibus Germanis ad imperium

---

[1]) *Chron.* — [2]) Mansi, *Annotat. in Annales* Raynaldi et in *Hist. eccl.* Natal. Alex. saec. XIV, c. 2, a. 2.

fuerat designatus, confirmavit, eique imperii coronam Romae tradi jussit, postquam is fidem suam et obsequium Sedi Apostolicae jurejurando obligasset; anno 1311 Viennae concilium generale celebravit; obiit autem anno 1314 [1]. Tum propter moram suam in Gallia et propter extinctum ordinem Templariorum, ut infra videbimus, tum propter alia gesta plurium scriptorum obtrectationes subiit; accidit ei idem, quod Gregorio VII, Innocentio III, Bonifacio VIII aliisque Pontificibus, qui res maxime arduas aggressi sunt, quorum proinde historiae plurimum caliginis offunditur ex ablocutionibus et calumniis, ab adversariis eorum in medium prolatis[2].

Haereticae sectae 54. Interea turbas graves excitarunt haereticae sectae Apostolicorum, Dulcinistarum, Fratricellorum, Beguardorum et Beguinarum, qui omnes, quamvis a se invicem distincti, communi nomine Fratres et Sorores liberi spiritus dicti sunt.

Apostolicorum sectae auctor fuit Gerardus Segarelli Parmensis, vir plebejus et illitteratus, qui, cum apud FF. Minores admitti frustra postulasset, Apostolorum habitum, quocum eos in ecclesia Parmensi dipictos viderat, suscipere eorumque vitae rationem sequi sibi proposuit. Igitur barbam et capillos aluit, tunicam e panno coloris albi ad talos pertingentem induit, pedes soccis contexuit, variaque loca mendicando et praedicando percurrens, quosvis viles et otiosos in suam societatem traxit. Hi se fratres apostolos, Gerardum vero magistrum appellabant; eumdem ac is habitum gestantes, cum mulieribus, quas sorores appellabant, vagabantur; Romanam ecclesiam esse corruptam, et Pontifices, episcopos, omnemque clerum divitiis et opibus depravatos effutientes, novam ecclesiam Spiritus S. finxerunt, quam coetum amoris et perfectae charitatis appellabant, et in qua omnia etiam uxores esseut communia, nefasque foret denegare quidquid ex charitate postularetur, ut adeo spurcissima quaeque, modo ex charitate fierent, essent licita. Pravam sectam damnarunt Honorius papa IV anno 1275 et Nicolaus IV anno 1290. Gerardus, ejus auctor, a Manfredo inquisitore et Opizone episcopo Parmensi condemnatus atque curiae saeculari relictus, anno 1300 flammis addictus fuit. Tunc sectae caput evasit Dulcinus Novariensis, qui cum magno asseclarum, qui Dulcinistae dicti sunt, numero inter asperos et invios montes hodierni Pedemontii vagatus et oppida pagosque vicinos depopulatus est, donec anno 1307 cum Margarita scorto aliisque captus et Vercellas perductus, flammis traderetur[3].

---

1) Raynald., ad an. 1305-14.

2) Conf. Berthier, *Discours sur le pontificat de Clement V*, *Hist. de l'eglise Gall.* t. XIII, p. 1, edit. in-4.

3) D. Antonin., *Chron.* part. III, tit. 21, c. 1; Eymericus, *Director. inquisit.* part. II; Pegna. *Comment.* 37 in part. II *Director. inquisit.*; D'Argentré, *Collect judicior.* tom. I.

Fratricellorum, qui etiam Bizochi, Fratres spirituales et de pauperi vita appellati sunt, auctores fuere apostatae quidam Franciscani; qui, postquam Bonifacius papa VIII eorum congregationem, utpote dissidiorum in ordine S. Francisci fomitem, abolevisset, schisma ab Ordine fecerunt[1]. Clemens papa V tum adhortationibus tum censuris illos ad Ordinis unitatem et generalis ministri obedientiam revocare conatus est, et dubia aliquot circa regulae sensum atque observantiam explicavit Constitutione *Exivi de paradiso*[2]. Illi vero spretis Pontificis mandatis atque censuris, cum schismate haeresim conjunxerunt; duas finxerunt ecclesias, unam carnalem et divitem, cui praeerant Pontifices Romani et episcopi, alteram spiritualem et pauperem, cujus ipsi membra erant, et in qua sola legitimam conficiendi sacramenta potestatem haberi contendebant. Alios praeterea errores e Donatistarum, Waldensium et Albigensium doctrinis admiserunt. Anno 1318 Joannes papa XXII sectarios eorumque errores condemnavit, et principes christianos atque inquisitores contra eosdem excitavit. Secta praecipue se propagaverat in Sicilia, aliquot etiam coetus efformarat in Gallia et Hispania; sed ab inquisitoribus et principibus exagitata, huc illuc dispersa fuit; in Gallia et Hispania nonnulli ab inquisitoribus damnati et curiae saeculari traditi, supplicio affecti sunt; alii confugerunt in Germaniam, ubi sub Ludovico Bavaro, Joannis XXII adversario, secure agentes, se cum Beguardis et Beguinis sociarunt[3].

Beguardi et Beguinae, qui se praesertim in Germania propagaverunt, profitebantur mysticismum, qui ad morum corruptionem ducebat. Contendebant, hominem in hac vita posse assequi talem perfectionis gradum, ut neque peccare neque majorem gratiam adipisci posset; eum in hoc perfectionis et libertatis spiritu constitutum, neque orare ullosve virtutum actus exercere, neque praecepta Ecclesiae observare debere, posse libere corpori indulgere quidquid placeret, et minime peccare actu carnali, ad quem natura inclinaret, quod tunc sensualitas spiritui et rationi esset perfecte subjecta; dicebant etiam, hominem in hac vita adipisci posse finalem beatitudinem in eodem gradu ac in altera vita, et quamlibet naturam intellectualem in se ipsa ita esse beatam, ut ad videndum Deum eoque beate fruendum non indigeret lumine gloriae. Clemens papa V sectam ejusque errores condemnavit in concilio generali Viennensi et pertinaces inquisitoribus denuntiavit[4].

55. Aliud grande negotium nimirum causam Templariorum Templariorum causa

---

[1]) Vide pag. 229.—[2]) *Clementin.* tit. De verborum significatione.

[3]) Alvar. Pelag., *De planctu Ecclesiae*, l. II, c. 11; Eymericus, loc. cit.; Balut., *Miscellan.* tom. I.

[4]) Alvar. Pelag. et D' Argentré, loc. cit.

equitum tractavit Clemens papa V. Hic Ordo annis multis celebris fuerat et de re christiana bene meruerat; verum lapsu temporis Templarii numero, divitiis et possessionibus per omnem Europam in immensum aucti, a pio Instituti fine et regula degenerarunt, moribusque in deterius mutatis, pessime audierunt, donec duo malefactores, quorum unus, secundum Villani uterque, Ordinis sodalis fuerat, ad carcerem damnati, arcana Ordinis crimina Philippo Francorum regi revelaverunt, nimirum, quod aggregandi Ordini christianam fidem abjurarent et super Crucem spuerent, aggregati in clandestinis conventibus aversam et nefandam libidinem committerent, et in comitiis cranium barbatum et deauratum, quod Baphometum appellabant, ritu ethnico adorarent. Confestim Philippus rex Templarios denuntiavit Clementi papae V, deinde existimans periculum esse in mora, qua Pontifex in illorum causa cognoscenda uti videbatur, die 13 octobris 1307 quotquot in regno suo erant, Templarios cum Jacobo De Molai, magno Ordinis magistro, qui eo tempore in Galliam venerat, prehendi, eorumque bona sequestrari jussit. Post paucos dies Guilielmus de Parisiis, Ordinis FF. Praedicatorum et generalis quaesitor Fidei in Gallia, magnum magistrum aliosque centum triginta novem Templarios Parisiis interrogavit, qui omnes, tribus exceptis, praedicta crimina confessi sunt[1]. Quum autem haec in Templarios tentata fuissent sine assensu Pontificis, Clemens V de ea re questus est in litteris ad regem datis, inquisitorum auctoritatem suspendit, causae cognitionem sibi reservavit, et interea Templariorum personas et bona committi voluit Berengario et Stephano cardinalibus. Tunc rex plures ex ordinis praeceptoribus, presbyteris, militibus et fratribus duci jussit Pictavium ad Clementem papam, qui eos aliosque aliquot, in totum septuaginta duos, post praestitum juramentum dicendi plenam et meram veritatem, coram cardinalibus interrogavit; cumque eorum confessiones consentaneae essent confessionibus factis coram inquisitore Parisiis[2], Pontifex anno 1308 ad omnes christiani orbis episcopos et principes litteras scripsit, ut in Templarios secundum formam, quam praescribebat, inquireretur; inquirendi potestatem concessit cuivis episcopo in sua dioecesi, canonicum judicium commendavit synodis provincialibus, Ordinis vero et magni magistri atque praecipuorum praeceptorum causam sibi reservavit.

In primis Berengarius, Stephanus et Landulphus cardinales e speciali mandato Pontificis mense augusto 1308 Chinonii in Turonia interrogarunt magnum magistrum et quinque praeceptores, qui post praestitum juramentum praeter alia horribilia et inhone-

---

[1]) Joan. canonicus S. Victoris, *Vita Clement. V*, apud Balut., *Vitae Pontif. Avenion.* tom. I.

[2]) *Epist. Clement. V ad Philipp. reg.* Regnans in coelis.

sta confessi sunt,se Christum abnegasse et spuisse super Crucem, deinde humiliter postnlarunt absolutionem a censuris,quam ejuratis impietatibus, a delegatis Pontificis impetrarunt[1].Alil a Guilielmo Fidei quaesitore ejusque delegatis interrogati Trecis, Bajocae, Cadoml, Rothomagi et Carcassone, testimoniis suis praedicta crimina confirmarunt[2]. Archiepiscopus Narbonensis, episcopi Bajocensis, Mimatensis et Lemovicensis cum praeposlto Aquensi et archidiaconis Rothomagensi et Tridentino,a Clemente V, specialiter delegati ad inquirendum in Gallia de toto Templariorum corpore seu ordine, mense augusto 1309 Parisios convenernnt, totique Ordinl diem dixerunt, omnibus, qni causam ejus defendere optarent, veniendl facultate concessa. Prlmo auditus est magnus maglster,qui priores suas confessiones retraxit et ad Pontificis judicium provocavit;alii septuaginta quatuor die 14 martii 1310 coram iisdem delegatis contenderunt, testimonla, supra a sociis suis edita,esse calumnias et confessiones vi aut fraude extortas,petieruntque,ut tota causa a Pontifice et concilio generali, Viennae indicto, judicaretnr. Post hos alii plusquam ducenti ab iisdem delegatis pontificiis interrogati, maxima ex parte talia ediderunt testimonia, ut Ordinis sodales longe plurimos esse reos evincerent[3].

Quum autem Pontifex singularium Ordinis personarum judicium commendasset synodis provincialibus, hae tum lntra tum extra Galllam habitae fuerunt, sed tantum paucarum acta supersunt. Synodus Parislensis anno 1310 plurium Templariorum causis diligenter inspectis,quosdam simpliciter ab Ordine absolvit,aliquot post peractam poenitentiam liberos dimisit,nonnullos ad arctam custodiam condemnavit,et septuaginta novem tanquam relapsos et contumaces tradidit curiae saeculari,a qua ad ignem damnati sunt[4].Eodem anno novem Templarii a synodo Silvanectensi propter relapsum traditi curiae saeculari,pariter ad ignem condemnati fuerunt[5].Porro tum hi tnm illi qui Parisiis combusti sunt, morientes contestabantur,se injuste damnatos et priora sua testimonia metu extorta fuisse.In Italia synodus Ravennatensls interrogavit septem Templarios,qui omnia crimina,quorum Ordo lnsimulabatur, constanter negaverunt;quapropter synodus censuit,innocentes esse absolvendos, nocentes e lege puniendos, et bona innocentibus conservanda,si hi majorem Ordinis partem efficerent et alii meritas poenas dedissent[6]. Eodem tempore archiepiscopi Pisanus et Florentinus, aliique in Longobardia et Tuscia e Pontificis mandato de ordine et personis inquisierunt,et pleraque Tem-

[1]) *Epist.* cit.— [2]) Du Puy, *Histoire veritable de la condamnation de l'Ordre des Templiers*.— [3]) Ibid.
[4]) G. Nangi, *Chron. continuat.* ad an. 1310; Balut., *Vitae Pontif. Aven.* t. I, p. 16.—[5]) Balut., ibid. p. 72.
[6]) Rubeus, *Hist. Ravennat.* l. VI, ad an. 1310.

plariorum testimonia de apostasia, idololatria et spurcitia sibi erant consentanea[1]. In Germania Petrus archiepiscopus Moguntinus Templarios, quos interrogaverat, censuit absolvendos[2]. In Aragonia, ubi inquisitionis negotium Clemens V demandaverat Caesaraugustano et Valentino episcopis, Templarii in arcibus suis se armis munierunt, sed a Jacobo rege II superati et ferro victi sunt. In Castella Rodericus Ivanius, ordinis promagister, cum sociis suis ab archiepiscopo Toletano ad dicendam causam vocatus, a Ferdinando rege IV in vincula conjectus fuit; postquam synodus Salmanticensis de vinctis et suppliciibus, quaestionem habuisset, pro eorum innocentia pronuntiavit, summam tamen totius rei deliberationem ad Pontificem remisit[3]. In Anglia anno 1309 jussu Eduardi regis II omnes Templarii intercepti et diversis castellis inclusi fuerunt, aliqui errores in bulla Clementis V notatos confessi sunt, plerique vero se nullius rei, quae ad haeresim pertinebat, reos esse contestati sunt; unde in synodis Londinensi, Eboracensi aliisque, nihil grave in universum ordinem aut in singulas personas statutum, sed ad confessionem et absolutionem admissae sunt[4].

Demum anno 1311 Clemens papa in concilio generali Viennensi, postquam saepius et diu cum patribus de Templariorum causa deliberasset, sacro approbante concilio per Constitutionem *Ad providam* Templariorum ordinem via provisionis in perpetuum abolevit; Ordinis bona attribuit equitibus Hospitalariis S. Joannis Hierosolymitani, qui, anno 1310 erepta Turcis Rhodo, nomen Rhodensium acceperunt; in Hispania vero, Lusitania et Majorica Ordinis bona ad defensionem rei christianae contra Mauros conversa sunt[5]. Quantum autem ad ipsos Templarios spectabat, Pontifex judicium de magno magistro et de aliquot aliis sibi reservavit, caeterorum judicium demandavit synodis provincialibus cum eo discrimine, ut innocentes e bonis Ordinis honeste sustentarentur, ii qui crimina sua fuerint confessi, cum misericordia tractarentur, erga impoenitentes et relapsos justitia et canonica censura servarentur[6]. Posthaec Pontifex causam magni magistri et aliorum trium demandavit novis judicibus, nempe tribus cardinalibus et aliquot episcopis atque doctoribus, qui illos post novam confessionem die 11 martii 1314 perpetuo carceri addixerunt; sed cum sententia coram populo legeretur, Joannes de Molai magnus magister et Guido frater delphini Arverni confes-

---

[1]) Bzovius, *Annal.* ad an. 1308.

[2]) N. Serarius, *Historia Petri archiep. Mogunt.* l. V; Labbe, *Concil.* t. XI, p. 1535.—[3]) Mariana, *Hist. Hispan.* l. XV, c. 10; Labbe, loc. cit.

[4]) Walsingham, *Hist. Angl.*, p. 96, et *Ypodigm. Neustriae*, p. 500; Wilkins, *Acta anglicanae Templariorum inquisitionis*; Mansi, *Annotat. ad Hist. eccl.* Natal. Alex. saec. XIV, diss. 10.

[5]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 1558.—[6]) B. Guido, *Chron. RR. Pontificum.*

siones suas retraxerunt et eadem die a concilio regio ad rogum damnati sunt.

Porro Templariorum Ordinem, qui tam turpiter degeneraverat et tam male audiebat, justis de causis a Clemente papa fuisse abolitum, e dictis sat manifestum est[1].

56. Concilium Viennense, inter oecumenica XV, an. 1309 encyclicis litteris a Clemente papa V convocatum, die 1 octobris 1311 Viennae Allobrogum in Gallia inchoatum est et per septem circiter menses protractum. Causae, propter quas Pontifex illud indixit, fuerunt negotium Templariorum, subsidium Terrae sanctae, haereses recens exortae et instauratio disciplinae. Praeter cardinales et patriarchas Alexandrinum et Antiochenum ritus latini, interfuerunt secundum continuatorem G. Nangii centum et quatuordecim, secundum Villani et D. Antoninum tercenti episcopi; adfuerunt praeterea inferiorum praelatorum ingens numerus, Philippus rex Galliae et aliorum principum oratores; praesedit autem Clemens papa. Habitae sunt tres sessiones. In prima sessione, quae celebrata fuit 16 octobris, Pontifex causas, propter quas concilium convocaverat, exposuit. Inter hanc et sequentem sessionem multae habitae sunt deliberationes de causa Templariorum, de subsidio Terrae sanctae et de ecclesiastici status reformatione. In secunda sessione, habita 3 aprilis 1312, discussis, qui in re Templariorum conscripti fuerant, processibus, ordo extinctus est. In tertia et ultima sessione, quae celebrata fuit 6 maii, plures editae sunt constitutiones pro Fidei defensione et disciplinae reformatione; damnatae sunt sectae Dulcinistarum, Fratricellorum, Beguardorum et Beguinarum; ad ferendam opem collapsis Christianorum in Palaestina rebus, praesules Galli Philippo regi, spondenti se intra annum in Palaestinam transfretaturum, decimas per sexennium promiserunt; ad formandos viros undequaque doctos idoneosque pro populis orientalibus Evangelii praecones statutum est, ut in scholis curiae Romanae et in academiis Bononiensi, Parisiensi, Oxoniensi et Salmanticensi linguae orientales traderentur; praeterea memoria Bonifacii papae VIII a calumniis vindicata fuit, et declaratum, eum catholicum et legitimum pontificem fuisse[2].

Concil. Vien. general. XV an. 1311

Ex Constitutionibus in hoc concilio aut alias editis, Clemens V confecit septimum decretalium librum, quem sub nomine *Clementinarum* edendum curavit Joannes XXII.

---

[1]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIV, diss. 10; J. de Hammer, *Mysterium Baphometi revelatum*, tom. VI operis *Mines de l'Orient*; J. B. de Saint-Victor, *Tableau hist. et pittor. de Paris*, tom. III, edit. Lovan. 1830; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. III, part. II, c. 12.

[2]) Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 1538; item *Hist. de l'eglise Gall.* tom. XII, edit. in-4.

Joannes XXII pontifex an. 1316

57. Obiit Clemens V die 20 aprilis 1314. Conclave indictum est Lugduni, sed dissidentibus a se invicem cardinalibus, Apostolica Sedes vacavit usque ad 7 augusti 1316, qua die concordi cardinalium suffragio electus fuit Jacobus de Eusa, Cadurcensis, cardinalis episcopus Portuensis, qui nomen Joannis XXII assumpsit seditque usque ad annum 1334. Claruit pietate in Deum, Fidei propagandae studio, componendorum dissidiorum sollicitudine et propenso in viros doctos animo. Is in Perside vicinisque regionibus, in quibus christiana Religio opera FF. Praedicatorum propagabatur, Francum Perusinum ex eorum ordine creavit archiepiscopum Sultaniensem, eique adjunxit sex suffraganeos episcopos ejusdem Ordinis. Alios ex eodem ordine Evangelii praecones destinavit in regiones orientales et septentrionales ad populos, sive mahometica superstitione sive schismate aut haeresi infectos. In Gallia ecclesiam Tolosanam metropoliticis juribus auxit novosque episcopatus instituit; Cadurcensem academiam in patria sua et Cantabrigensem in Anglia, postulante Eduardo rege, excitavit et privilegiis ornavit; rectum docendi et discendi modum praescripsit in epistola ad doctores Parisienses, in qua querebatur, quod quidam theologi, posthabitis doctrinis necessariis et utilibus, se immiscerent curiosis vanisque philosophiae subtilitatibus. Plures plerosque Gallos creavit cardinales. Concordiam inter Robertum Neapolis et Fridericum Siciliae reges atque inter Philippum cognomine Longum regem Galliae et Robertum comitem Flandriae conciliare conatus est. Alphonsi XI regis Castellae, adhuc impuberis, patrocinium adversus rebelles suscepit, eique ablatum regnum restitui jussit. Sancio Majoricarum regi ad propulsandos Maurorum impetus decimas concessit. Guelphis contra Gibelinos, qui in Italia et in ipsa urbe Roma dominabantur, pro Ecclesiae juribus et antiqua libertate certantibus, opem praestitit, et Matthaeum vicecomitem, Gibelinorum ducem, anathemate perculit[1].

Tria autem graviora negotia exercuere hunc Pontificem, nimirum controversia cum Franciscanis de paupertate Christi et Apostolorum, dissidium cum imperatore Ludovico Bavaro et quaestio de visione beatifica, quae breviter exponemus.

Lis Joann. XXII cum Minorit. an. 1321

58. In primis Joannes XXII condemnavit sectam Fratricellorum, ut supra diximus[2]. Condemnavit etiam sententias Joannis de Poliaco, doctoris Parisiensis, qui docebat, confessos fratribus seu viris religiosis, habentibus generalem facultatem audiendi confessiones, teneri eadem peccata adhuc confiteri proprio sacerdoti; quinimo stante lege concilii Lateranensis *Omnis utriusque sexus*, neque R. Pontificem neque Deum ipsum posse efficere, ut parochiani non tenerentur semel in anno omnia peccata sua confiteri proprio sacerdoti, quem dicebat esse parochialem curatum[3].

[1]) Raynald., ad an. 1316-34.—[2]) Vide pag. 241.

[3]) *Extravagant.* Vas electionis; Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 1635.

Alia autem quaestio, nimirum de paupertate Christi et Apostolorum anno 321 ad Joannem papam delata est. Aliquot FF. Minores animose contendebant, Christum et Apostolos nihil jure proprietatis et dominii habuisse sive in speciali sive in communi, hancque propositionem orthodoxam et decretali Nicolai III *Exiit qui seminat* definitam esse asserebant. Joannes XXII, ad quem ipsi Minoritae contra adversarios provocaverant, ne quid temere decerneret, prius academiarum et virorum doctorum opiniones audire voluit. Verum Michael Caesenas, ordinis Minorum generalis minister, controversiam, coram Apostolica Sede pendentem, dirimere praesumpsit, in capitulo mense junio 1322 Perusiae habito declarans, praedictam propositionem esse catholicam et ab Ecclesia falli nescia definitam[1]. Pontifex vero die 8 decembris 1322 constitutionem edidit *Ad conditorem*, qua declarabat, supra dictam Nicolai III decretalem de rerum usu Franciscanis concesso, et de proprietate Apostolicae Sedi reservata, non esse intelligendam de rebus, quae usu consumuntur, cum in iis dominium non separetur ab usu; derogansque decretali Nicolai III, quantum ad hoc caput spectabat, dominium rerum, quibus FF. Minores utebantur, iis remisit, et ne eorum procuratores deinceps Apostolicae Sedis nomine alicui litem inferrent, prohibuit. Anno sequente 12 novembris alteram dedit constitutionem *Quum inter nonnullos*, qua declarabat, errare et haereticis adnumerandos eos, qui pertinaciter assererent, Christum et Apostolos nihil proprium habuisse sive in speciali sive in communi, eosque nullum jus habuisse earum rerum, quas habuisse leguntur, sed simplicem usum facti[2].

Contra has Pontificis constitutiones declamarunt Michael Caesenas, generalis minister, et pauci alii, inter quos praecipui Ocamus et Bonagratia, et Joannem XXII accusantes haereseos, ad generale concilium appellarunt; deinde confugerunt ad imperatorem Ludovicum Bavarum, ejusque schismati adhaerentes, variis libellis Pontificis famam lacerarunt. Ab hac tamen paucorum Minoritarum rebellione immunis fuit ordo, qui in Pontificis obedientia constanter perseveravit, et in generali capitulo, anno 1329 Parisiis habito, quaecumque a rebellibus istis hac in re haeretice dicta vel male gesta fuerant, improbavit atque in locum Michaelis, a Pontifice depositi, generalem ministrum elegit Gerardum Odonis[3].

59. Eidem Pontifici Joanni XXII negotium gravissimum facessivit imperator Ludovicus Bavarus. Etenim cum post obitum Hen- **Lis inter sacerdot. et imper. an. 1323**

---

[1]) Wadingh, *Annal. Minor.* ad an. 1322.

[2]) Conf. Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIV, diss. 11; Bellarmin., *De R. Pontifice*, l. IV, c. 14; *Histoire de l'église Gall.*, l. 37.

[3]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1328-29.

rici VII (1313) imperium vacasset quatuordecim mensibus,a majori parte electus fuit Ludovicus dux Bavariae,alii vero elegerunt Fridericum ducem Austriae, unde grave inter utrumque bellum exortum est. Cum ambo competitores Pontificem pro impetranda confirmatione interpellassent, Joannes XXII utrique diem dixit, ut jurium suorum instrumenta producerent,et secundum ea alterutri imperium adjudicaret. Verum Ludovicus armorum quam juris via rem dirimere maluit, victoque anno 1322 Friderico, imperium solus capessivit, Pontificis confirmationem non solum non requisivit, sed etiam Gibelinorum factioni, in Apostolicam Sedem rebelli, auxilia praestitit.

Joannes papa,datis die 8 octobris 1323 ad Ludovicum litteris, eum increpuit, quod imperatoris nomine et juribus usus esset, priusquam electio sua, ut moris erat, ab Apostolica Sede fuisset confirmata, mandavitque ei sub poena excommunicationis, ut ab adjuvandis Ecclesiae hostibus abstineret, et intra mensem, dimissa imperii administratione, juris sui instrumenta Apostolicae Sedi exhiberet. Ludovico de angustioribus temporis metis ad agendam causam sibi praescriptis querente, Pontifex illas prorogavit; interea omnibus districte prohibuit, ne Ludovico honorem imperatoris Romanorum deferrent, priusquam electio ejus secundum jus foret approbata.

Verum Ludovicus se Pontifici sistere sprevit, Apostolicae Sedis hostibus auxilia ferre perrexit, et scripto contestatus est, se ipso electionis suae facto regium honorem juraque regni et imperii administrandi esse consecutum, Pontifici nullum esse jus electionem vel personam electam cognoscendi aut approbandi, caeterum se contra Joannem appellare ad generale concilium. Quapropter Pontifex die 15 julii 1324 Ludovicum, nisi ante diem 1 octobris fecisset satis, excommunicatum omnique jure imperandi privatum edixit, et omnibus prohibuit, ne ei qua imperatori obedientiam aut opem praestarent. Ludovicus vero in comitiis 22 octobris apud Saxenhausen coactis, virulento modo contra Joannem XXII declamavit, et ab eo veluti haereseos aliorumque criminum reo, ad futurum Pontificem et ad S. Matrem Ecclesiam provocavit[1].

Perverso principi veniales calamos commodarunt Marsilius de Menandrino Patavinus et Joannes Jandunus Perusinus,doctores Parisienses,quibus se adjunxerunt Michael Caesenas,Guilielmus Ocamus et Bonagratia, ab ordine FF. Minorum apostatae. Duo priores, nempe Marsilius et Jandunus, in libro qui Defensor pacis inscriptus erat, de potestate imperatoris et Pontificis ita disseruerunt, ut Pontificis primatum et Ecclesiae constitutionem ab imis fundamentis destruerent. Praeter alios in eo libro tradiderunt

[1]) Raynald., ad an. 1323-24.

hos errores: Christum in Ecclesia non constituisse caput visibile; S.Petrum non plus auctoritatis accepisse,quam caeteros Apostolos; omnes sacerdotes,sive pontifices sive episcopos sive simplices presbyteros, ex institutione divina esse potestate pares, et e sola imperatoris concessione, ad ejus nutum revocabili, alios aliis majorem habere jurisdictionem; neminem posse ab Ecclesia coerceri punitione coactiva sine consensu imperatoris;Pontificem aeque ab episcopis ac hos ab illo posse excommunicari; ad imperatorem spectare, Pontifices instituere et deponere, Sede vacante Ecclesiam regere, numerum ecclesiarum et sacrorum ministrorum definire, de habilitate ad ordines sacros promovendorum decernere, concilia congregare,Ordines religiosos approbare, beneficia ecclesiastica conferre.

Perniciosos hos errores condemnavit et prolixe confutavit Joannes papa constitutione edita 23 octobris 1327 [1].Eosdem errores confutarunt scriptores aequales, Alexander de S. Elpidio, e priori generali Augustinianorum archiepiscopus Ravennatensis[2], Pelagius Alvarus, episcopus Silvensis in Lusitania[3], Augustinus Triumphus, Anconitanus, ordinis eremitarum S. Augustini[4],Petrus de Palude seu Paludanus, ordinis FF. Praedicatorum [5].

Initio anni 1327 Ludovicus, a Gibelinis accitus, properavit in Italiam, et mense februario Tridenti episcoporum , abbatum et monachorum,maxima ex parte depositorum,excommunicatorum vel apostatarum, conventum habuit, in quo Joannes XXII haereseos aliorumque criminum accusatus et pontificatu indignus declaratus est. Ludovicus Mediolanum progressus, in basilica Ambrosiana a duobus episcopis, propter crimina sua depositis, rex Longobardiae coronatus fuit.Quapropter Joannes papa, haud ultra cunctandum ratus, die 22 octobris sententiam in Ludovicum fulminavit,qua eum omnibus juribus et feudis imperialibus privatum declaravit,subditos ab ejus obedientia absolvit,et ne ei parerent aut cum eo communicarent, prohibuit[6].

Ludovicus sententias censurasque Pontificis spernens, initio anni 1328 cum exercitu Romam properavit; urbem ingressus,Romanis multa promisit, et 17 januarii in basilica S. Petri a Jacobo Alberto, Venetiarum episcopo deposito, imperator coronatus est; die 18 aprilis convocatis quibusvis apostatis, excommunicatis, depositis, aliisque similis generis hominibus,Jacobum Cadurcensem (ita appellabat Joannem XXII) propter haeresim et alia crimina pontificatu omnique beneficio et privilegio privatum at-

[1]) Idem, ad. an. 1327.
[2]) *De jurisdictione imperii et auctoritate Papae*, Arimini 1624.
[3]) *Apologia Joannis XXII contra Marsilium et Ocamum*, Lugdun. 1517,et Venet. 1560 in-fol.—[4]) *De potestate ecclesiastica.*
[5]) *De causa immediata ecclesiasticae potestatis.*
[6]) Raynald.,ad an. 1327.

quc ab omni judice puniendum pronunciavit, et in ejus locum intrusit Petrum de Corbario, ordinis FF. Minorum, sub nomine Nicolai V, qui rursus Ludovicum imperatorem coronavit, Joannem XXII omnesque ei obedientes excommunicavit.

Quum haec audivisset Joannes papa, pseudo-pontificem et omnes schismatis fautores anathemate confixit, precesque publicas indixit, ut divina Providentia rebellium corda ad Ecclesiae obsequium reducere vel eorum superbiam elidere et malitiam conterere dignaretur. Dominus piorum preces exaudivit et laboranti Ecclesiae opem tulit; agentibus quippe cardinali Ursini, Pontificis legato, et Roberto rege Neapolis, brevi post rerum status ita mutatus est, ut Romani et Itali passim, ipsi etiam Gibelinorum duces, Ludovici partes desererent, Ludovicus ab omnibus desertus, anno 1329 in Germaniam regrederetur, et antipapa Petrus de Corbario anno 1330 Avenione ante pedes Joannis XXII provolutus, schisma ejuraret et supplex veniam ab eo postularet[1].

Ludovicus in Germaniam redux, legationibus litterisque reconciliationem cum Ecclesia et electionis suae confirmationem a Joanne XXII postulavit, se haereticos et schismaticos deserturum et Ecclesiae jura defensurum promittens. Pontifex vero promissis ejus non fidens, voluit, ut ante omnia imperium dimitteret; quod cum is praestare nollet, dissidium inter sacerdotium et imperium perduravit usque ad Ludovici mortem.

Quaestio de visione beatifica

60. Tertium, quod Joannem XXII exercuit negotium, fuit quaestio de visione beatifica, an scilicet animae justorum, corporum vinculis solutae et ab omni labe purae, statim visione Dei perfruantur, an vero haec usque ad extremi judicii diem differatur. Quamvis quidam ex antiquis Patribus posteriorem opinionem tradiderint, communis tamen Patrum et Ecclesiae traditio ei erat opposita. Cum haec quaestio, nullo adhuc decretorio Ecclesiae judicio eliquata, hoc tempore inter doctos agitaretur, Joannes XXII, qui pro ingenii sui praestantia theologicis discussionibus delectabatur, anno 1331 ad indagandam veritatem sacras Scripturas et Patrum scripta in utramque partem scrutatus est, et in sermonibus coram cardinalibus et praelatis Avenione habitis, utriusque opinionis argumenta protulit. Verum Pontifex quibusdam visus est propendere in sententiam de dilatione visionis beatificae, pluresque adversarios tum e praelatis tum e doctoribus in se concitavit. Contentio aucta est, cum Gerardus Odonis, FF. Minorum generalis minister, Parisiis eamdem sententiam palam defendisset. Pontifex ad dispellendam pravam de mente sua suspicionem die 18 novembris 1333 litteras scripsit ad Philippum Valesium, regem Francorum, in quibus contestabatur, se de praesenti quaestione nihil definivisse aut asseruisse, sed solum Scripturarum et

---

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1328-30.

Patrum dicta protulisse, ut discussa veritas in apertam lucem prodiret[1]. Philippus rex, ut disceptationibus finis constitueretur, episcopos, abbates et theologos convocavit in castro Vincennarum, qui omnes consenserunt, animas Sanctorum, corporibus solutas, mox faciem Dei videre, hancque visionem in die judicii non extinguendam, sed in aeternum permansuram esse. Iidem in sua ad regem epistola de Joannis XXII in hac re doctrina haec testati sunt: «Multorum fide dignorum relatione audivimus,quod, « quidquid in hac materia Sua Sanctitas dixit,non asserendo seu « opinando protulit, sed solum recitando ». Pontifex ipse, ne qui dicta sua seu sermones male interpretarentur, initio anni 1334 in publico consistorio professus est, quidquid de praesenti, vel alia quacumque quaestione in sermonibus et collationibus dixisset vel allegasset,se nihil definire vel decidere voluisse, quod esset quovis modo Scripturae Sacrae aut traditioni contrarium, et expresse revocare si quae iis opposita praeter mentem suam a se fuissent prolata[2]. Et paulo post jam morbo correptus, convocatis ad se cardinalibus, praelatis et tabellionibus prolixam fidei suae professionem dictavit, in qua intentionem suam, quam circa statum animarum separatarum se habere et habuisse dicebat, his verbis declaravit: « Credimus, quod animae purgatae, separatae « a corporibus, sunt in coelo, regno et paradiso, et cum Christo « in consortio angelorum congregatae, et vident Deum et divi« nam essentiam facie ad faciem clare,in quantum status et con« ditio compatitur animae separatae[3] ».

Hinc patet, Joannem XXII ab aliquibus injuste fuisse accusatum erroris in fide de visione beatifica, summamque esse petulantiam Calvini asserentis, hunc Pontificem docuisse, animas esse mortales et una cum corporibus interire usque ad diem resurrectionis[4].

61. Obiit Joannes papa 4 decembris 1334, in cujus locum cardinales, Avenione apud FF. Praedicatores reclusi, die 20 ejusdem mensis elegerunt Benedictum XII, Gallum, antea appellatum Jacobum Furnerium, ordinis Cisterciensis et ex Apamiensi Mirapicensem episcopum cardinalem, virum pium et doctum, pacis studiosum, disciplinae tenacem et a ditandis consanguineis alienissimum, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1342. Benedictus XII pontifex an. 1334

Hic Pontifex nihil antiquius habuit, quam ut pacem inter prin-

[1]) Iidem, ad an. 1333.
[2]) Ita testatur Benedictus XII, Joannis successor, in epistola, quae extat apud Raynaldum, ad an. 1334, et Labbe, *Concil.* t. XI, p. 1794.
[3]) Raynald., ad an. 1334; Labbe, loc. cit. p. 1630.
[4]) *Institut.* l. IV, c.7. Conf. Card. Petra, *Comment. in Constit. apost.* t. IV, p. 80; Berthier, *Hist. de l'église Gall.* an. 1333-34; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIV, diss. 11; Muratori, *De paradiso adversus Burnest.* c. 2.

cipes christianos constitueret, tum ut tranquillitate parta, curiam in urbem Romam referre posset, tum ut illi arma contra Turcas converterent; sed optatum finem non est consecutus. Quae autem pro conciliando concordia sacerdotium inter et imperium tentaverit, infra dicemus. Anno 1336 quaestionem de statu animarum post hanc vitam, sub decessore suo ventilatam, quamque ipse adhuc cardinalis erudito libro tractaverat, diremit per bullam *Benedictus Deus*, qua definivit, post Christi in coelum ascensionem animas Sanctorum, qui sive ante sive post Christi passionem decesserunt, nihil purgandum habentes vel post mortem purgatas, item animas infantium baptizatorum et ante usum rationis decedentium, ante resumptionem suorum corporum et judicium generale esse in coelorum regno, cum Christo, angelorum consortio aggregatos, immediate divinam essentiam videre, ea perfrui, haeque visione et fruitione esse vere beatas; animas vero eorum, qui in statu peccati mortalis moriuntur, statim descendere in infernum, ibique in aeternum cruciari; in die extremi judicii omnes, resumptis corporibus suis, coram Christo judice comparituras, ut et corpora animarum praemia vel poenas participent[1].

Quantum ad disciplinam ecclesiasticam spectat, Benedictus XII varias edidit constitutiones, quarum aliae ad monachorum Benedictinorum, Cisterciensium, Mendicantium et canonicorum regularium reformationem, aliae ad episcoporum aliorumque praelatorum officium, residentiam, visitationem, atque ad beneficiorum provisionem pertinent[2].

Benef. eccl. reservationes annatae et commendae

62. Nonnulli scriptores de RR. Pontificibus, qui Avenione morati sunt, expostularunt, quod introductis beneficiorum ecclesiasticorum reservationibus, annatis et commendis, Ordinariorum juribus detraxerint et extraordinariis taxis ecclesias gravarint.

Verum RR. Pontifices tanquam Ecclesiae primates et omnium ecclesiarum sollicitudinem gerentes, tanquam principales bonorum ecclesiasticorum dispensatores, provisiones et collationes beneficiorum atque dignitatum ecclesiasticarum sibi reservare jure possunt[3]. Istud jus a priscis temporibus, olim rarius postea frequentius, exercuerunt justissimis ex causis, sive ad avertenda mala, quibus electiones ex ambitione studioque partium perturbabantur, et ad consulendum ecclesiis de dignis ministris, sive ad corrigendam ordinariorum incuriam vel ad habendam bene meritorum rationem[4]. Saeculo XIII et sequentibus RR. Pontifices idem jus magis explicarunt, ut omnibus constaret, quorum beneficiorum collatio ad Apostolicam Sedem, quorum ad episcopos, quorum ad alios pertineret. Ita Clemens IV constitutione *Licet*

---

[1]) Raynald., ad an. 1336; Harduin, *Concil.* t. VII, p. 1559.
[2]) *Bullar. Roman.* t. I.
[3]) Thomassin, *Vetus et nova eccl. discipl.* part. II, l. 1; Zaccaria, *Anti-Febron.* part. II, l. 5.—[4]) Ibid.

ecclesiarum Apostolicae Sedi reservavit collationem ecclesiarum, dignitatum, personatuum et beneficiorum, quae in Romana curia vacarent, seu quorum possessores obierint in loco, quo moraretur Pontifex, quaeque specialius caeteris antiqua consuetudo, ut in praedicta constitutione legitur, RR. Pontificibus reservavit[1]. Gregorius X, Clementis IV successor, decessoris sui constitutionem confirmavit eum hoc temperamento, ut si Pontifex hujusmodi beneficia intra mensem a die, qua vacarint, non contulerit, ea conferre possent Ordinarii[2]. Bonifacius VIII reservationem Clementis IV extendit ad beneficia vacantia in locis viciniis curiae Romanae seu intra spatium itineris duorum dierum, et ad beneficia legatorum atque curialium, si in locis curiae viciniis aut eam comitantes obierint[3]. Clemens V beneficia quaecumque, in Romana curia vacantia aut pontificatus sui tempore vacatura, patriarchatus, archiepiscopatus, episcopatus, praebendas, dignitates, officia, suae et S. Sedis provisioni; collationi et dispositioni reservavit[4]. Hanc reservationem pro pontificatus sui tempore confirmarunt et ad plura alia beneficia extenderunt Joannes XXII et Benedictus XII[5]. Alii deinceps Pontifices varias de eadem re constitutiones ediderunt. Magnus etiam reservationum numerus habetur in regulis Cancellariae, adeo ut generatim omnium ecclesiarum cathedralium electio ac collatio Apostolicae Sedi fuerit reservata, et qui deinceps, sive canonici sive principes sive alii, jus nominandi vel praesentandi exercuerunt, id e speciali Sedis Apostolicae indulto fecerint.

Quantum spectat ad annatas seu redditus, quos RR. Pontifices in conferendis beneficiis exegerunt ad providendum tum suae et curiae suae sustentationi tum communi totius Ecclesiae utilitati et necessitati, eae, quatenus sunt subsidia ab inferioribus summo Ecclesiae capiti et pastori collata, justissimae et antiquissimae sunt, easque Bonifacius IX non instituit, sed modum, qui in iisdem pendendis servaretur, praescripsit[6].

Neque novae aut a RR. Pontificibus, qui Avenione morati sunt, introductae sunt beneficiorum commendae; a priscis enim temporibus obtinuit, ut ecclesiae episcopales, parochiales atque abbatiae vacantes, alicui custodiendae ac administrandae commendarentur, quandiu proprio episcopo, parocho aut abbate carerent; item ut episcopis aut clericis, qui vel ecclesiis suis ab hostibus fuissent ejecti vel e beneficiis suis non haberent decentem sustentationem, ecclesia vacans aut abbatia aliudve beneficium

---

[1]) *Decretal.* l. VI, tit. IV, c. 2.—[2]) Ibid. c. 3.—[3]) Ibid. c. 34.
[4]) *Extravag. comm.* l. III, tit. II, c. 3.
[5]) Ibid. l. I, tit. III, c. 4, et l. III, tit. II, c. 13.
[6]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1399; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XV-VI, diss. 9; Berthier, *Hist. de l'église Gall.*, discours prélim. tom. XV, edit. in-4.

in commendam conferretur. Abusus vero, qui aliquando hac in re irrepserunt, varii Pontifices et concilia correxerunt; ita Clemens V, sentiens gravia detrimenta, quae e commendis, initio sui pontificatus propter importunas et multiplicatas precum instantias largiori manu concessis, in rem ecclesiasticam redundabant, eas omnes revocavit[1]. Benedictus XII cunctas cathedralium ecclesiarum et abbatiarum commendas, a decessoribus suis concessas personis quibuscumque, exceptis cardinalibus, revocavit[2]. Innocentius VI an. 1353 rescidit revocavitque omnes episcopatuum, abbatiarum, prioratuum, dignitatum et beneficiorum regularium commendas[3]. Eadem de re actum est in conciliis Lateranensi V et Tridentino[4].

Sufficiat haec pauca de beneficiorum ecclesiasticorum reservationibus, commendis et annatis observasse, ut aequa lance ponderentur tum veterum tum recentiorum de iis querimoniae.

Lis inter sacerdotium et imperium

63. Vidimus supra discordiarum statum, quae sub Joanne XXII. et Ludovico Bavaro inter sacerdotium et imperium exortae sunt[5]. Benedictus XII tum litteris tum legationibus usus est, ut Ludovicum ad obsequium Ecclesiae revocaret. Ludovicus etiam litteris et legationibus Pontificem honoravit, sed inconstans et versatilis, legatos suos Avenione cum Pontifice concordiae leges tractantes, revocavit et quam praebuerat pacis spem, abrupit; anno 1338 comitia coegit apud Francofordiam, in quibus acta Joannis XXII contra Ludovicum injusta pronuntiata sunt, sacrorum interdicta sublata, clerici ea observare volentes, poenis subditi, et declaratum, imperialem potestatem et dignitatem ita esse a Deo, ut electus ab omnibus electoribus vel a majori eorum parte, illico sine Pontificis confirmatione esset Romanorum imperator et administrandi imperii jura haberet[6].

In Italia vero Bononienses, Mediolanenses, Bergomenses, Papienses, Vercellenses, Comenses et alii, qui aut ab obsequio Pontificis defecerant aut Ludovici ejusque antipapae factioni et schismati adhaeserant, se cum Benedicto XII reconciliarunt et a censuris ecclesiasticis absoluti sunt[7].

Clemens VI, Benedicti XII successor, nova tentavit media, ut Ludovicum ad meliorem mentem reduceret, sicque ecclesiis in Germania pacem conciliaret. At Ludovicus ad majorem nequitiam descivit, beneficia ecclesiastica personis sibi gratis conferre ausus est, clericos sacra interdicta servantes poenis subjecit, propria auctoritate conjugium Margaritae, Tyrolis et Carinthiae haeredis, cum Joanne regis Bohemiae filio dissolvit, eamque filio suo

---

[1]) *Extravag. comm.* l. III, tit. II, c. 2.
[2]) Raynald., ad an. 1335.—[3]) Ibid., ad an. 1353.
[4]) Conf. Thomassin, *Vetus et nova Eccl. discipl.* part. II, l. 3.
[5]) Vide pag. 247-48.—[6]) Raynaldus et Bzovius, ad an. 1335-38.
[7]) Benedict. XII, *Epist.* 33 et 34; Raynald., ad an. 1338-41.

Ludovico uxorem dedit, pacis et absolutionis conditiones, sibi a Clemente VI praescriptas, anno 1344 in comitiis Francofordiensibus rejecit. Quapropter Clemens VI excommunicationem in contumacem principem renovavit, eum omni imperio, regno et ducatu privatum declaravit, monuitque electores, ut justum imperatorem eligerent ab Apostolica Sede confirmandum. Principes electores e consilio Pontificis anno 1346 elegerunt Carolum IV, marchionem Moraviae, filium Joannis regis Bohemiae; quam electionem confirmavit idem Pontifex. Ludovicus Bavarus bellum paravit contra competitorem suum, sed anno 1347 paralysi extinctus est[1]. Tunc concordia inter sacerdotium et imperium restituta, et pax ecclesiis in Germania reddita fuit.

64. Clemens VI, antea Petrus Rogerius, Lemovicensis, Ordinis S. Benedicti, ex episcopo Atrebatensi archiepiscopus Senonensis, deinde Rothomagensis et R. E. cardinalis, die 7 maii 1342 electus fuit in locum Benedicti XII, qui 25 aprilis obierat. Quam primum Romani electionem Clementis VI audiverunt, honorificam legationem Avenionem miserunt, qua eum supplicarunt, ut majorum more curiam in urbem Romam referret. Inter hos legatos erat F. Petrarcha, poeta laureatus et reflorescentis apud Italos litteraturae princeps, qui elegantissimum carmen de repetenda urbe, tot sacris monumentis illustri, Clementi obtulit[2]. Respondit Pontifex, se id quidem habere in votis, sed moram suam in regionibus transalpinis esse necessariam conciliandis Galliae et Angliae regibus. Hanc tamen concordiam inter utrumque regem Clemens restituere non potuit, quamvis ei plurimum adlaboraverit. Clemens VI pontifex an. 1342

Hic Pontifex a Joanna Neapolis regina et Provinciae comitissa urbem Avenionem emit et cum omnibus juribus R. ecclesiae comparavit; constitutionem Gregorii X de legibus conclavis non nihil temperavit; Philippo Francorum regi ejusque conjugi et Joanni Normanniae duci eorum filio ejusque uxori sacram communionem sub utraque specie indulsit; contra Eduardum Angliae regem Apostolicae Sedis jura in reservandis et conferendis beneficiis ecclesiasticis fortiter defendit; quae autem egerit in causa dissidii cum Ludovico Bavaro, jam diximus, alia ejus gesta infra videbimus[3].

65. Sub pontificatu Clementis VI anno 1348 orta est immanissima pestis, quae tanta vi saeviit, ut omnes terrarum incolae una ruina ut olim universali diluvio delendi viderentur. In tanta calamitate Clemens VI praeclara misericordiae et pietatis specimina dedit, Avenione hac lue infectis suppetias ipse liberalissime Immanis pestilentia

[1]) Raynald., ad an. 1341-47.
[2]) Opera Petrarchae edita sunt Basiliae, 1581 in-fol.
[3]) Conf. Raynald., ad an. 1342-52.

tulit, omnibusque ubique poenitentibus et confessis, item sacerdotibus, qui aegrotis sacramenta ministrarent et succurrerent, plenariam indulgentiam concessit.

Haec calamitas multis occasio fuit redeundi ad melioris vitae propositum; in nonnullis vero regionibus illius causa injustae vexae illatae sunt Judaeis, perinde ac si aerem fontesque veneno infecissent. Clemens VI defensionem Judaeorum suscepit, omnibusque Christianis prohibuit, ne eos ad suscipiendum baptismum cogerent aut ullam vim vel injuriam sine legitimi judicis sententia iis inferrent. Cum nihilominus plebs in Judaeos saevire pergeret, Pontifex severiorem constitutionem edidit, qua hujusmodi saevitias detestatus est et episcopis mandavit, ut de Apostolicae Sedis auctoritate excommunicationem promulgarent in omnes, qui Judaeis vim inferrent. Tantus erat plebejus in Judaeos furor, ut magistratus, qui hos protegerent, aperto periculo se objicerent[1].

Flagellantium secta

66. Ejusdem calamitatis occasione anno 1349, praesertim in Hungaria et Germania, visa fuit nova Flagellantium secta; qui animo vel praetextu flectendae per poenitentiam divinae justitiae turmatim conveniebant, et praeeuntibus crucibus procedentes, corpora sua umbilico tenus nudata flagellis caedebant atque lugubribus vocibus divinam misericordiam implorabant. Singularibus his poenitentiae exercitiis, uti in ejusmodi rebus contingere solet, plures errores adjunxerunt; non tantum suum sed non nunquam aliorum praesertim Judaeorum sanguinem religionis praetextu effundebant; etiam ecclesiastica bona et jura usurpare aliaque illicita perpetrare non verebantur. Quapropter Clemens papa VI sectam damnavit, litterasque scripsit ad episcopos et principes Hungariae, Poloniae, Sueciae, Germaniae, Galliae et Angliae, ut hujusmodi hypocritarum hominum genus coercerent, conventicula prohiberent, eorumque magistros carceri manciparent. Unde factum est, ut secta brevi tempore fuerit dispersa[2].

Scriptor. eccl.

67. Scriptoribus autem ecclesiasticis, qui per priorem hujus saeculi partem floruerunt, adnumerandi sunt hi qui sequuntur. Alexander de S. Elpidio, Pelagius Alvarus, Augustinus Triumphus, Petrus Paludanus, quos supra indicavimus[3]. Nicolaus Lyranus, Normannus, e judaeo christianus et ordinis S. Francisci sodalis, academiae Parisiensis doctor et in magno Franciscanorum conventu Parisiis per plures annos S. Scripturae interpres, scripsit postillas in universam Scripturam, commentarios in libros Sententiarum, tractatus contra Judaeos et librum de Corpore Christi[4]. Guido de Perpiniaco, e monacho B. M. de monte Carmelo episco-

---

[1]) Nangius, *Chron. continuat.*, et Raynaldus, ad an. 1348.
[2]) Nangius, loc. cit.; Albert. Argentin., *Chron.*; Raynald., ad an. 1349.
[3]) Vide pag. 249.
[4]) Rom. 1472, 7 tom.; Antverp. 1685, 6 vol. in-fol.

pus Majoricensis, edidit inter alia concordiam Evangelistarum et summam haereseon. Petrus Aureolus, Vermeriensis et doctor Parisiensis, reliquit breviarium Bibliorum [1] et commentarios in libros Sententiarum[2].Joannes Bacon,Anglus, ordinis B.M. de monte Carmelo et doctor Sorbonicus, praeter alia scripsit commentarios in libros Sententiarum[3].Thomas Argentinensis,ordinis S.Augustini, reliquit commentarios in libros Sententiarum[4]. Joannes Taulerus, ordinis FF. Praedicatorum, varia composuit fovendae pietati utilissima[5].Joannes Andreas,celebris in schola Bononiensi juris doctor, exaravit commentarios in libros sex Decretalium[6] et in Clementinas[7]. Nicephorus Callistus, Graecus, scripsit historiae ecclesiasticae libros 23 a Christi nativitate usque ad annum 911,sed tantum decem et octo libri priores supersunt[8].Ptolomaeus Lucensis seu Bartholomaeus de Luca,ordinis S. Dominici et episcopus Torcellensis in ditione Venetiarum,reliquit historiam ecclesiasticam a Christo nato usque ad annum 1312,et Annales ab anno 1060 usque ad 1303[9]. Bernardus Guido, Lemovicensis, ordinis S. Dominici et episcopus Lodovensis, edidit chronicon RR. Pontificum,imperatorum et regum Francorum usque ad annum 1330. Joannes Villani,Florentinus,reliquit libros duodecim historiae ab aedificatione turris Babel usque ad annum aerae Christianae 1348, a Matthaeo Villani,ejus fratre,duodecim libris continuatus usque ad 1364[10].

68. Interea Clemens papa VI considerans, quamplures propter humanae vitae brevitatem frui non posse jubilaei gratia, quam fideles e constitutione Bonifacii VIII centesimo quoque anno lucrari poterant,cupiensque hanc indulgentiam reddere faciliorem,ut fidelium devotio augeretur, fides splendesceret, spes vigeret et charitas incalesceret, sub pontificatus sui initia jubilaeum ad annum quemque quinquagesimum extendit[11],et anno 1349 encyclicis litteris ad omnes christiani orbis episcopos indulgentiam jubilaei, anno sequente Romae lucrandam, indixit, plenariam remissionem concedens iis, qui vere poenitentes et confessi basilicas D. Petri, D. Pauli et D. Joannis in urbe visitarent, Romani triginta diebus,Itali quindecim, alii decem vel quinque vel etiam paucioribus diebus pro locorum distantia. Principes etiam, duces et magistratus hortatus est, ut missis dissidiis, fidelibus liberum ad urbem sanctam transitum concederent.Tanta autem hominum frequentia annus jubilaeus Romae celebratus fuit, ut scriptores

Annus Jubil. an. 1350

[1]) Paris. 1685 in-8.—[2]) Rom. 1605, 2 vol. in-fol.
[3]) Mediolan. 1611 in-fol. — [4]) Argentorat. 1490 in-fol.
[5]) Paris. 1623 et alibi.—[6]) Venet. 1581 in-fol.
[7]) Lugdun. 1585 in-fol.—[8]) Paris. 1630, 2 vol. in-fol.
[9]) Apud Muratori, *Scriptor. rer. Ital.* t. II.
[10]) Venet. 1559-81,3 t. in-4, et Mediolan. 1738, 2 vol. in-fol. Ambo in iis, quae spectant Pontifices, qui Avenione morati sunt, caute legendi sunt.—[11]) *Extravagant. comm.* l. V, tit. IX, c. 2.

aequales minime definire potuerint numerum peregrinorum, qui e diversis etiam remotissimis orbis regionibus Romam convenerunt ad lucrandum indulgentiarum beneficium. Fertur a festo Nativitatis Domini anno 1349 usque ad Pascha proximum continuo in urbe fuisse undecies centum et ipsius aestus tempore saltem bis centum millia peregrinorum[1].

Innocent. VI pontifex an. 1352 69. Biennio post, die scilicet 6 decembris 1352 obiit Clemens VI, et 18 ejusdem mensis legitimis cardinalium suffragiis electus fuit Innocentius VI, Lemovicensis, antea Stephanus Alberti, cardinalis episcopus Ostiensis. Is ab initio restituendae disciplinae et reformandae curiae animum applicuit; beneficiorum commendas sustulit, quod earum occasione divini cultus majestas, animarum cura et ecclesiarum jura negligerentur; praelatis aliisque beneficiariis, in curia agentibus, sub poena excommunicationis reditum ad suas ecclesias et residentiam secundum canones imperavit, volens, ut oves a pastoribus, non vero a mercenariis pascerentur; impensas et familiam minuit, idem cardinalibus faciendum suasit, ut omnibus severitatis, modestiae et misericordiae exemplum essent; S. Palatii seu Rotae auditoribus, qui hactenus officii sui fructibus sustentabantur, praemia seu stipendia constituit, ne in decernendis et componendis causis muneribus corrumperentur; Ægidium Albornotium cardinalem in Italiam ad coercendas turbas et componendam concordiam legavit, qui sua prudentia et constantia factiosos in urbe Roma et territorio R. Ecclesiae repressit et auctoritatem Pontificis restituit; Joannem presbyterum et Franciscum conversum ordinis FF. Minorum, qui contra definitionem Joannis XXII de paupertate Christi et Apostolorum pertinaciter disputabant et Joannem papam eique assentientes haereseos accusabant, damnavit et contumaces curiae saeculari tradidit, cujus sententia combusti sunt. Alia hujus Pontificis gesta suis locis referemus[2].

Eccl. status in German. Gall. Angl. et Hispan. 70. In Germania autem tranquillitas restituta fuit sub Carolo IV, e consilio Clementis papae VI ad imperium evecto, ut supra vidimus[3]. Carolus enim leges, sibi ante electionem a Pontifice praescriptas, fideliter servavit, pacemque et libertatem ecclesiis in Germania reddidit. Tunc qui schismaticas Ludovici Bavari partes fuerant sectati, ad R. Pontificis obsequium reversi sunt, ecclesiasticis censuris perstricti absolutionem postularunt, sacra ubi erant interdicta, restituta sunt, magnoque omnium gaudio dissidia composita. Rebus in Germania compositis, Carolus IV transiit in Italiam, 6 januarii 1355 Mediolani rex Longobardiae et 5 aprilis Romae imperator coronatus est a cardinali Bertrandi, ad id ab Innocentio papa VI delegato. In Germaniam redux, anno 1356 in co-

[1]) M. Villani, l. I, c. 56; Raynald., ad an. 1350.
[2]) Raynald., ad an. 1352-62.—[3]) Vide pag. 254-55.

mitiis Norimbergensibus promulgavit sanctionem pragmaticam, quae *Bulla aurea* dicta est, et in qua plura sanciebantur de modo eligendi imperatorem, de administratione imperii vacantis, de juribus, officiis et ordine electorum, qui septem numerabantur, nimirum archiepiscopi Moguntinus, Trevirensis et Coloniensis, dux Saxoniae, rex Bohemiae, comes Palatinus et marchio Brandeburgicus. Idem imperator anno 1359 insigne edictum promulgavit pro defensione libertatis et jurisdictionis ecclesiasticae contra saeculares magistratus et dominos; anno 1368 ab Urbano papa V, qui tunc cum cardinalium collegio Romam petierat, interpellatus adversus Bernabonem vicecomitem Mediolanensem, qui multas ditionis pontificiae civitates ad rebellionem excitarat, Bernabonem in ordinem redegit et cuncta R. Ecclesiae jura, a factiosis perturbata, restituit confirmavitque[1].

In Gallia et Anglia rerum ecclesiasticarum ac civilium prosperitati obstabant dissidia et bella, quae inter utriusque regionis reges multis annis continuata sunt. Frustra RR. Pontifices concordiam inter illos restituere tentarunt. Tum in Gallia tum in Anglia reges ad prosequendum bellum populos suos oneribus gravabant et ab ecclesiis atque clericis decimas exigebant. Innocentius papa VI datis ad Joannem regem Francorum litteris graviter quaestus est de violentia, qua regii ministri ecclesiasticos viros ad pendendas decimas compellerent. In Anglia eadem de causa Eduardo regi apostolica constantia restitit Simon archiepiscopus Cantuariensis, deinde inter eos convenit, ut clerus non sexenuem, ut rex exegerat, sed unicam decimam conferret. Taudem anno 1360, procurante Andronico abbate Cluniacensi, pax inter Joannem Galliae et Eduardum III Angliae reges composita fuit.

In Hispania Petrus rex Castellae et Legionis, cognomine Crudelis, qui anno 1350 patri suo Alphonso XI successit, res publicas graviter perturbavit; impurus ac saevus, Blancham legitimam conjugem repudiavit, custodiae tradidit et postea veneno interemit; proceribus et regina matre eum ad officium reducere conantibus, factus est ferocior, pluresque viros principes interfici jussit; anno 1357 in bello contra Petrum regem Aragoniae ingentem cladem perpessus, Maurorum copias in auxilium vocavit magno Religionis christianae probro et periculo. Innocentius papa VI saevum impurumque principem per legatos suos saepius excitavit monuitque, ut ad justitiae et aequitatis officium rediret. Cum Petrus semper ad deteriora laberetur, Guilielmus cardinalis legatus eum anathemate perculit, regnum Castellae interdicto subjecit, cunctisque principibus prohibuit, ne Petro auxilium ferrent. Tandem anno 1369 Petrus ab Henrico comite Trastamarae in bello victus et occisus est. Sub Henrico autem hujus nomine II et

[1]) Raynald., ad an 1346-68; Goldast., *Constitut. imperial.* t. I.

*

sub Joanne I ejus filio atque anno 1379 successore, regnum Castellae pristinum ordinem splendoremque recepit[1].

Eccl. Graec. status

71. Conspeximus supra, unionem ecclesiae Graecae cum Latina in concilio Lugdunensi II initam, non fuisse stabilem[2]. Andronicus II, qui Michaeli patri suo anno 1283 in imperio graeco successit, omnem cum Latina seu Romano-catholica Ecclesia concordiam abrupit, schismaticos episcopos, a patre ejectos, restituit et unionistas insectatus est. Andronicus III, qui anno 1327 dejecto avo suo Andronico II, imperium arripuit, anno 1339 legatos misit ad Benedictum papam XII de negotio unionis et accipiendo contra Turcas auxilio tractaturos. Proposuerunt illi convocationem concilii generalis, in quo doctrina de processione Spiritus S. aliaeque dissidiorum causae discuterentur. Pontifex vero respondit, non ex re esse, dogma fidei, Pontificum et conciliorum sententia definitum, in disceptationem revocare, unionis negotium in concilio Lugdunensi fuisse compositum, novumque concilium generale, spectatis temporum circumstantiis, convocari non posse, imperatorem et praelatos Graecos, si quae sibi dubia superessent, legatos mittere posse, ut plenius instruantur, seque, unione inita, laboraturum pro ferendis auxiliis contra Turcarum impetus. Verum nihil effectum est; solemne quippe erat Graecis, ut in angustiis positi, unionis specie auxilia mendicarent, moxque ad odia in Latinos et ad veteres errores redirent.

Anno 1341 Andronico III successit Joannes Palaeologus, filius ejus novennis, sub tutela Joannis Cantacuzeni, qui paulo post una cum eo imperii insignia sumpsit. Clemens papa VI ad utrumque imperatorem et ad praesules Graecos destinavit legatos cum litteris, ut illos ad unitatem Ecclesiae revocaret, quam si ex animo susciperent, eis suppetias adversus Turcas promisit. Respondit vero Cantacuzenus, id sine utriusque Ecclesiae concilio effici non posse. Anno 1355 Joannes Palaeologus, dejecto Cantacuzeno[3], solus imperio potitus, ut se contra Turcas, a quibus tetrum bellum sustinebat, tutaretur, ad Innocentium papam VI legatos misit, ei ejusque successoribus obedientiam ac reverentiam professus est, promisitque, se Graecos a schismate revocaturum et alia ad componendam unionem praestiturum, si Pontifex ei auxilium adversus Turcas praeberet. Innocentius papa imperatori pium consilium gratulatus, B. Thomam ordinis Carmelitarum Constantinopolim legavit, quem imperator honorifice excepit. Sed cum Pontifex nullas copias ad Graecorum auxilium a principibus Occidentis impetrare posset, res infecta mansit.

---

[1]) Mariana, *Hist. Hispan.* l. XVII.—[2]) Vide pag. 155.
[3]) Cantacuzenus purpuram cum monastico habitu commutavit, et praeter alia scripsit historiae libros quatuor ab anno 1340 usque ad 1354, graece et latine editos, Parisiis 1645, in-fol.

Sub Urbano papa V, successore Innocentii, idem negotium resumptum fuit. Joannes Palaeologus undique a Turcis impetitus, patriarcham Constantinopolitanum et aliquot proceres ad Pontificem legavit, qui suo nomine R.Ecclesiae obsequium sponderent et auxilia contra hostes peterent. Paulo post (1369) imperator ipse Romam, ubi tunc agebat Urbanus V, venit, ibique secundum praescriptam formulam schisma ejuravit et fidem catholicam, praesertim de processione Spiritus S. ex Patre et Filio, de consecratione SS.Eucharistiae in azymo aeque ac fermentato pane, de R. Pontificis in omnes ubique ecclesias primatu, professus, solemni modo in communionem Ecclesiae receptus fuit. Verum Urbanus V ejusque successor Gregorius XI perperam excitarunt principes europaeos ad ferenda Graecis auxilia.

Iisdem temporibus Lasco dux Moldaviae multique alii tum in Moldavia tum in Bosnia et in locis finitimis opera FF. Minorum a schismate ad unitatem Ecclesiae reducti fuerunt. In Valachia Clara, Alexandri principis vidua, catholicam communionem sectabatur, filiamque suam, quae Bulgarorum regi nupserat, ad camdem revocavit, qua de re Urbanus V ei gratulatorias litteras scripsit suasitque, ut alteram suam filiam, regis Serviorum conjugem, etiam ad unitatem Ecclesiae reduceret. Idem Pontifex juniorem Ladislaum, Valachiae principem, ad abjiciendum schisma hortatus est [1].

72. Interim Graecorum res sacrae ac civiles magis magisque perturbabantur. Jam ante medium hujus saeculi extorta est apud illos celebris factio Palamitarum, qui insanissimum mysticismum sectantes, in locis abditis immobiles oculisque in umbilicum veluti in animi sedem continuo defixis et spiritu anxie suppresso precabantur, qua ratione se ad sensualem divini luminis intuitionem pervenire et ineffabili voluptate perfundi dicebant; illudque lumen esse increatum et simile illi, quo Christus in monte Thabor circumfusus apparuit, contendebant. Absona haec commenta nominatim profitebantur monachi montis Athosis prope Thessalonicam, dicti Palamitae a praecipuo suo patrono et defensore Gregorio Palamas, item Hesychastae a quiete, cui studebant. Illos praecipue oppugnavit Barlaam monachus graecus, e Calabriae oriundus et tunc Thessalonicae commorans. Re ad Joannem patriarcham Cp. delata, anno 1341 Constantinopoli, imperatore Cantacuzeno multisque proceribus praesentibus, synodus habita est, in qua Palamas absonas suas sententias ita defendit, ut Barlaam ad petendam veniam fuerit compulsus. Ex hoc tempore Palamitarum numerus plurimum auctus est, et acrius inter eos eorumque adversarios disceptatum. Anno 1350 in altera multorum Palamitarum secta

[1]) Joan. Cantacuzen., *Hist.* l. IV, c. 9; Raynald., ad an. 1339-1370; Balut., *Vitae Pontif. Avenion.* t. I.

episcoporum synodo Constantinopolitana Palamas, jam archiepiscopus Thessalonicensis, ita disputavit cum Acindyno adversario, ut hic a synodo excommunicatus et cum omnibus secum consentientibus haereticus fuerit declaratus, quin imo episcopi palamitici manus adversariis intulerint[1]. Hinc satis conspicitur, quam miserabilis hac aetate esset theologica Graecorum eruditio, eorumque sentiendi et agendi in fidei controversiis ratio.

Ottomann. imperium 73. Imperium vero Graecorum in dies diminuebatur progressionibus Turcarum Ottomannicorum. Horum principatum anno 1299 fundavit Osman seu Othomanes satrapes, qui extincto sultano Iconiensi, imperium arripuit bellisque prosperis dilatavit, varias provincias Asiae minoris Graecis eripuit, sedemque imperii constituit Brusae seu Prusae in Bithynia. Ei anno 1326 successit Urchanes seu Orkanus, filius ejus, qui omnem Lydiam sibi subjecit, Nicaeam expugnavit, quidquid Graeci adhuc in Asia minori possidebant, iis eripuit, et superato Bosphoro Callipolim aliasque urbes in Europa expugnavit. Hunc anno 1360 excepit Amurathes I, qui decessorum suorum victorias prosecutus, imperii sui fines multum extendit, in Asia principes mahometanos subegit, in Europa Adrianopolim aliasque urbes Thracicas, devictis Graecis, occupavit, Servios et Bulgaros ad pendendum sibi tributum coegit, magnae parti Macedoniae imperavit, regnavitque usque ad annum 1389[2].

Urbanus V pontifex an. 1362 74. Interea Innocentius papa VI die 12 septembris 1362 Avenione decessit. Quum cardinales in eligendo uno e collegio suo essent discordes, 28 octobris pontificem crearunt Guilielmum Grimoaldum, Gallum, ordinis Cluniacensis apud Massiliam abbatem et Innocentii VI in Italia legatum, virum pietate, doctrina et rerum gerendarum peritia clarum, qui nomen Urbani V suscepit. Is magna cum vigilantia instaurandae disciplinae et reformandis moribus incubuit; beneficiorum ecclesiasticorum pluralitatem iterum proscripsit; praelatis aliisque beneficiariis residentiam in ecclesiis suis atque beneficiis stricte injunxit; pravum morem, quo scelesti viri, ut facinorum suorum poenas effugerent, in domos cardinalium veluti in asylum confugiebant, sustulit; metropolitas litteris encyclicis excitavit ad celebrandas secundum avitum morem synodos provinciales, conservandae disciplinae ecclesiasticae et corrigendis abusibus utilissimas; viros doctos peculiariter fovit; universitatem Viennensem in Austria erexit, Cracoviensem in Polonia, anno 1344 a Casimiro rege fundatam, privilegiis munivit, Bononiensem novis favoribus honoravit; cum Petro de Lusiniaco rege Cypri, qui ad imploranda auxilia in Occidentem ve-

---

[1]) Leo Allat., *Consens. Eccl. orient. et occident.* l. II, c. 7; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIV, c. 3, a. 14.

[2]) Hammer, *Histoire des Osmanes*, traduite par Dochez, Paris 1840.

nerat, et cum Joanne rege Galliae de cruciata expeditione in Terram sanctam contulit et principes europaeos ad consocianda cum illis arma excitavit, sed rege Galliae anno 1364 defuncto, negotium istud emortuum est. Equidem rex Cypri cum copiis in Occidente collectis et cum magno equitum Rhodensium numero in Ægyptum trajecit, et anno 1365 Alexandriam occupavit, at brevi post ab Europaeis et Rhodensibus desertus, in Cyprum regressus est [1].

Idem Pontifex ab initio de referenda curia in urbem Romam deliberavit, excitatus praeterea litteris Petrarchae, anno 1367 cum cardinalium collegio Avenione discessit, Venetorum et Genuensium triremibus Romam navigavit, summaque Italorum maxime Romanorum laetitia et plausu exceptus fuit. Verum 24 septembris 1370 conciliandae inter reges Galliae et Angliae concordiae causa Avenionem repetiit, ubi, sicut S. Birgitta, ei reditum in Galliam dissuadens, praedixerat, paulo post nimirum 19 decembris vita excessit [2].

75. Vidimus supra post medium saeculi praecedentis christianam fidem praedicatam coetusque Christianorum efformatos in Sinis et aliis Asiae regionibus, Mogolorum seu Tartarorum imperio subjectis, a piis missionariis, quos e SS. Francisci et Dominici ordinibus illuc destinarunt RR. Pontifices [3]. Quinimo anno 1338 magnus Tartarorum Chan seu imperator ad Benedictum papam XII oratores cum litteris legavit, quibus se precibus Pontificis commendabat, suamque in Christianos benevolentiam testabatur. Benedictus papa redeuntes oratores muneribus litterisque ad Imperatorem donavit, eum hortatus est, ut Christianis in terris suis favere pergeret, novosque ex ordine FF. Minorum Evangelii praecones in istas regiones destinavit. Verum anno 1369 Sinenses facta seditione Mogolos seu Tartaros e patria sua ejecerunt, novum imperatorem e familia Sinensi Ming sibi elegerunt, nullumque alienigenam in terris suis tolerantes, missionarios expulerunt. Ex quo tempore Religio christiana in Sinis penitus deperiit [4]. Relig. status in Asia

Eodem tempore in reliquis terris asiaticis, Mogolorum dominio subditis, Religioni christianae maximam cladem intulit Timur-Beg seu Tamerlanus, Bucariae princeps, qui ab anno 1370 potiorem Asiae partem sibi subjecit, et mahometicae religioni addictissimus, Christianos ad deserendam suam religionem et suscipiendam mahometicam adigere conatus est, adeo, ut qui in fide erant constantes, magno numero interfecti, eorum domus incensae et ecclesiae destructae fuerint. Verumtamen post interitum crudelissimi principis plures sive Nestorianorum sive Catho-

---

[1]) Raynald., ad an 1362-65.
[2]) Ibid., ad an. 1367-70.—[3]) Vide pag. 214.
[4]) Raynald. ad an. 1338 et 1369; Assemani, *Biblioth. orient.* t. III; J. B. du Halde, *Description de la Chine*, t. I.

licorum ecclesiae in borealibus et australibus Asiae regionibus superstites manserunt [1].

Quantum ad religiosum Armeniorum statum spectabat, ii saeculo duodecimo abjectis Eutychianorum erroribus, communionem cum R. Ecclesia coluerunt, in nonnullis tamen doctrinae et disciplinae articulis ab ea dissentiebant. Anno 1317 Ossini, eorum rex, ad Joannem papam XXII legavit episcopum, de recuperanda Syria tractaturum, qui contestatus est, Armenios eamdem cum R. Ecclesia fidem profiteri. Pontifex ad firmandam istam consensionem ad illos misit fidei formulam, quae eis esset credendorum norma, regemque et Catholicon seu patriarcham hortatus est, ut etiam tollendae quorundam rituum diversitati operam darent [2]. Benedictus XII, Joannis successor, ad reducendos Armenios ab erroribus, quos in eorum libris, in latinum versis, notaverat, ad eosdem legavit Joannem episcopum Sutrinum, ut coacta synodo errores istos, quorum summam legatus ferebat, damnarent. Patriarcha jussu regis episcopos suos convocavit anno 1342, et ad singulas Pontificis querelas, quas calumnias, ejus auribus a Latinis insusurratas, appellabant, singulas responsiones ad Clementem VI, Benedicti successorem, dederunt; quas cum Clemens in iis, quae R. Pontificis primatum spectabant, reperiisset obscuras, per novum legatum certos articulos de R. Pontificis primatu ad Armenios misit, ut explicatiorem professionem ederent [3]. Saeculo sequente Eugenius papa IV rursus Armenios ad perficiendam eorum cum R. Ecclesia unionem provocavit, ut videbimus.

Novi ordines religiosi

76. Interim hoc pariter saeculo ac precedentibus, quamvis in multis regionibus moralis corruptio esset magna, disciplina in clero laxata et regularis observantia in coenobiis inclinata, non exiguum extitisse hominum numerum, serio perfectionis moralis studio animatorum, intelligitur e novis ordinibus religiosis, hoc saeculo exortis et regularem observantiam sedulo colentibus. Huc pertinet ordo Olivetanorum, anno 1313 a B. Joanne Tolomei, nobili Senensi, fundatus, cui Joannes papa XXII praescripsit regulam S. Benedicti; quam Olivetani primis temporibus maxima cum severitate observabant, unde saepius in monasteria Benedictinorum reformanda transferebantur; progressu tamen temporis aliquantulum mitigarunt. Ordo a Joanne XXII, Clemente VI et Gregorio XI approbatus, continua incrementa cepit et per totam Italiam propagatus est. Ejus sodales dicti sunt fratres eremitae vel congregationis Dominae nostrae de monte Oliveti [4].

---

[1]) Assemani, loc. cit.; F. Petis de la Croix, *Histoire de Timur-Bec*, t. II-III; Herbelot, *Biblioth. orient.* p. 387.

[2]) Raynald., ad an. 1318; Wading, *Annal. Minor.* ad an. 1318.

[3]) Raynald., ad an. 1341 et 1346; Martene, *Ampliss. monumentor. collectio*, tom. VII, p. 320.

[4]) Bolland., *Acta SS*, 21 August.; Helyot, *Hist. des ordres relig.*

Non multo post medium hujus saeculi novum nempe Jesuatorum ordinem fundavit S. Joannes Columbini, etiam nobilis Senensis, qui per lectionem vitae Mariae Ægyptiacae ad piam et poenitentem vitam revocatus, se peculiariter misericordiae operibus devovit, egenos, peregrinos et aegrotos in domum suam receptos curans; quae misericordiae opera cum paulo post alii, secundum Joannis exemplum omnia relinquentes seque ei aggregantes, participarent, eorum societatem Urbanus papa V tanquam novum Ordinem religiosum approbavit. Observabant regulam S. Augustini, officium sacrum non recitabant, cum essent laici, sed quotidie ter quinquaginta *pater* et *ave* in oratorio congregati dicebant, singulis diebus mane et vespere se flagellabant, hospitalia frequentabant, ut aegrotis ibidem ministrarent, artem quoque pharmaceuticam exercebant, confecta a se medicamenta gratis inter infirmos pauperes distribuentes. Serius appellati sunt Jesuati S. Hieronymi, quod nomine Jesu frequenter uterentur et D. Hieronymum tanquam patronum suum venerarentur. Anno autem 1668 Clemens papa IX eorum Ordinem abolevit [1].

In Hispania congregationem Hieronymitarum instituerunt aliquot viri ex tertio ordine S. Francisci, qui in eremitarum morem vitam valde austeram ducebant et brevi tempore plures imitatores nacti sunt. Postea vitam eremiticam cum coenobitica commutarunt, atque sub hac conditione anno 1373 Congregationis suae approbationem acceperunt a Gregorio papa XI, qui eis etiam regulam S. Augustini praescripsit et S. Hieronymum patronum dedit, unde eremitae S. Hieronymi dicti sunt. Quo facto, novus Ordo per universam Hispaniam et Lusitaniam paulatim propagatus fuit [2].

Alteram Hieronymitarum congregationem fundavit B. Petrus Gambacorti, alias Petrus de Pisis, filius supremi rectoris reipublicae Pisanae et Luccensis, qui omnibus saeculi deliciis, bonis et honoribus nuncio remisso, circa annum 1377 in Montem-bellum in Umbria secessit vitam eremiticam ducturus; ex eleemosynis, quas in pagis circumjacentibus colligebat, anno 1380 sacellum et habitacula pro discipulis, qui se ei paulatim congregabant, aedificavit; congregationi suae proprias leges, perfectam paupertatem, orationis frequentiam, victum parcum, crebrum jejunium, aliasque austeritates praescripsit. Haec congregatio a Martino papa V approbata, per omnem Italiam se extendit. Qui ei aggregati erant, initio dicti sunt Pauperes eremitae fratris Petri de Pisis, postea vero, quoniam S. Hieronymum sibi patronum elegerant, appellati fuerunt eremitae S. Hieronymi vel breviter Hieronymitae [3].

---

[1]) Bolland. *Acta SS.*, 31 jul.; Helyot, op. cit. — [2]) Helyot, op. cit.

[3]) Ibid., et J. B. Sajanelli, *Historica monumenta ordinis S. Hieronymi congregat. B. Petri de Pisis*, Venet. 1758.

Aliam initio hujus saeculi societatem spiritualem ad curandam mortuorum sepulturam, deinde etiam ad sublevandos aegrotos Antverpiae efformarunt nonnulli pii laici, dicti Lollhardi a vocabulo germanico *lollen*, quod cantum submissum denotabat, quo utebantur in efferendis funeribus, item Cellitae a cellis, in quibus habitabant, et Alexiani a S. Alexio, quem sibi patronum elegerant. Ii propter suam utilitatem in multas Belgii et Germaniae civitates recepti, a principibus et magistratibus protecti et a RR. Pontificibus approbati sunt.

Novum etiam monialium ordinem fundavit S. Birgitta, quae anno 1302 nobilibus piisque parentibus in Suecia nata, jam in conjugio cum Ulphone, principe Nericiae, vitam admodum piam et austeram duxit, et post obitum mariti sui ad tantam vitae asceticae perfectionem et sanctitatem ascendit, ut etiam coelestibus revelationibus honoraretur, quas a directoribus ejus conscriptas, Pontifices et concilia fidelium instructioni utiles probarunt. Paulo ante medium hujus saeculi Wadstanae monialium coenobium condidit, quae sub regula S. Augustini propriis institutis essent adstrictae. Ordo, qui a S. Birgitta honoribus B. Mariae dedicatus et Salvatoris dictus est, ab Urbano V aliisque Pontificibus approbatus, non tantum per regna septentrionalia, sed etiam per Germaniam, Angliam, Galliam et Italiam propagatus fuit [1].

Gregor. XI pontifex an. 1370

77. Quum Urbanus V die 19 decembris 1370 Avenione decessisset, ut vidimus, cardinales ibidem 30 ejusdem mensis summo consensu elegerunt Petrum Rogerium, Lemovicensem, diaconum cardinalem, qui 5 januarii 1371 ordinatus et coronatus fuit sub nomine Gregorii XI.

Hic Pontifex in primis catholicae doctrinae deposito consuluit et profanas novitates proscripsit. Quum enim audivisset, in Aragonia quosdam de SS. eucharistia asserere, quod corpus Christi desineret esse praesens sub sacris speciebus, si hae in locum immundum projicerentur, a bruto sumerentur aut corroderentur vel etiam humanis dentibus tererentur; sub poena excommunicationis inhibuit, ne quis istas propositiones praedicare auderet. Albertum episcopum Halberstadiensem, qui inter alios errores docebat, omnia in hoc mundo esse ineluctabili fato subjecta, errores suos revocare et damnare jussit. Excitavit etiam vigilantiam inquisitorum, episcoporum et Caroli V regis Francorum contra latitantes fautores haeresum Albigensis et Waldensis, item contra infamem sectam Turlupinorum, qui Beguardorum erroribus mores turpissimos jungebant. Episcopos Angliae, doctores Oxonienses regemque excitavit adversus pullulantem Wicleffi haeresim, de qua infra dicemus.

---

[1]) Vastorius, *Vita S. Birgittae* cum notis Benzelii, 1708; Helyot, op. cit.

Idem Pontifex disciplinam ecclesiasticam variis decretis instauravit firmavitque, et ad idem opus sollicitudinem praesulum ecclesiasticorum interpellavit; ad componendas inter principes discordias legatos misit ad reges Galliae et Angliae, qua tamen legatione nihil effectum est, quod nimium obfirmatae essent principum inimicitiae; reges Hispaniae ad ineundas inducias, donec eorum lites essent diremptae, per Guidonem cardinalem legatum perduxit; pacem inter Joannam reginam Neapolis et Fridericum regem Siciliae seu Trinacriae initam, servatis R. Ecclesiae juribus, approbavit; Bernabonem vicecomitem Mediolanensem, qui ditionem ecclesiasticam secundo infestabat, censuris armisque domuit; in rebelles Florentinos gravissimam excommunicationis et interdicti sententiam fulminavit, sed quam primum ii S. Catharinam Senensem, tertii ordinis S. Dominici virginem, Avenionem legassent ad postulandam reconciliationem, se benevolum exhibuit, pacisque tractatum S. virginis arbitrio commisit, modo sibi commendatum haberet S. Ecclesiae honorem; Florentini diu contumaces extiterunt, verumtamen post obitum Pontificis S. Catharinae consiliis et constantia pax Florentinorum cum Apostolica Sede confecta et promulgata fuit.

Ejusdem S. virginis hortatu Gregorius XI votum, quod fecerat, referendi curiam in urbem Romam, executus est; relicta Avenione Romam pervenit initio anni 1377 et ingenti cum laetitia atque pompa in urbem exceptus est. Cum autem postea cardinalium Gallorum suasu reditum in Galliam meditaretur, die 27 martii 1378 Romae obiit [1]. Post obitum ejus ortum est in Ecclesia schisma teterrimum, quod multis annis duravit, duobus simul, aliquando tribus Pontificibus, aliis Romae, aliis Avenione et alibi sedentibus, ut in sequente epocha narrabimus.

---

[1]) Raynaldus et Bzovius, ad an. 1370-78.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE
EPOCHA NONA

AB INITIO SCHISMATIS OCCIDENTIS USQUE AD FINEM IMPERII GRAECI, AN. 1453.

PROOEMIUM

Post Gregorii papae XI obitum Ecclesia tristem subiit in Occidente divisionem, quae *magnum Occidentis schisma* appellari consuevit. Cardinales primo in locum Gregorii XI elegerant Urbanum VI; deinde contestati, sibi vim a populo Romano illatam et Urbanum non fuisse libere electum, elegerunt Clementem VII. Ambo, Urbanus VI et Clemens VII, sibi pontificatum vindicarunt, ille Romae, hic Avenione sedit; ambo suas obedientias et post mortem successores habuerunt, et res tam obscura facta est, ut viris doctis judicatu foret difficile, cui parti veritas et justitia faverent, et in utraque obedientia fuerint viri, sanctitate ac doctrina clari. « Multae, inquit D. Antoninus, disputationes factae « sunt circa istam materiam, multi libelli editi sunt pro utriusque « partis defensione. Peritissimos viros et s. pagina et jure cano- « nico habuit toto tempore, quo duravit id schisma, utraque pars « seu obedientia, ac etiam religiosissimos viros, et quod magis « est, etiam miraculis fulgentes; nec unquam sic potuit quaestio « illa decidi, quin semper remanerent apud plurimos dubia[1] ». Post plura ad componendam divisionem conamina adhibita, tandem anno 1417 in Constantiensi concilio Gregorius XII pontificatu cessit, Joannes XXIII et Benedictus XIII depositi sunt, unusque electus fuit Martinus V. Paucorum factio Benedicto XIII, et post ejus mortem Clementi VIII adhaesit usque ad annum 1429, quo Clemens in gratiam cum Martino V rediit. Duravit igitur schisma, si computes usque ad electionem Martini V, fere 40, si usque ad reconciliationem Clementis, circiter 51 annis.

Ex hoc schismate mala plurima secuta sunt, nimirum Pontificum aliorum contra alios processus, depositiones et excommunicationes, ecclesiarum inter se dissensiones, observantiae erga auctoritatem pontificiam diminutio, disciplinae enervatio, in clero et in populo morum depravatio etc. Ad corrigendos autem abusus, ad reformandos mores et instaurandam disciplinam coacta fuere concilia Pisanum, Constantiense, Basileense et Florentinum.

---

[1]) *Chron.* part, III, tit. 22, c. 2.

Praeterea Fidei unitatem impugnarunt Wicleffistae et Hussitae, turbasque graves excitarunt hi in Bohemia illi in Anglia. Utraque haeresis a RR. Pontificibus et conciliis proscripta atque a viris eruditis confutata fuit, ut videbimus.

1. Quum Gregorius papa XI die 27 martii 1378 Romae decessisset, Romani veriti, ne, si quis patria Gallus in locum ejus eligeretur, curiam referret Avenionem, in ingressu conclavis clamitantes postularunt, ut eligeretur Romanus vel saltem Italus. Deinde praefectum regionum urbis ad cardinales miserunt, ut peteret non alium quam Romanum in pontificem eligendum. Responderunt cardinales, se electionem facturos habitis solum prae oculis honore Dei, salute populi christiani et utilitate Ecclesiae catholicae; et consentientes inter se, non esse eligendum Romanum, ne electio videri posset facta per metum, Italum tamen, ut patrimonium Ecclesiae, longa Pontificum absentia imminutum, restitueretur, die 9 aprilis elegerunt Bartholomaeum Prignanum, Neapolitanum et archiepiscopum Barensem. Ubi hanc electionem cognovit populus, grandem tumultum in urbe excitavit. Cardinales partim in castrum S. Angeli, partim in domos privatas et extra urbem confugerunt, et post paucos dies tumultu sedato, electionem factam confirmantes die 18 ejusdem mensis Bartholomaeum Prignanum sub nomine Urbani VI solemni ritu et pompa secundum morem inaugurarunt[1]. Urbanus VI pontifex an. 1378

2. Urbanus VI sumptis Ecclesiae gubernaculis, mox animum applicuit reformandae curiae, coercendis vitiis et instaurandae disciplinae. Verum propter eam, quam in hoc negotio prae se ferebat severitatem, multorum etiam cardinalium animos offendit. Post unum circiter mensem ab ejus inauguratione tredecim cardinales, quorum duodecim Galli et unus Hispanus, secesserunt Anagniam, ibique jam deliberare coeperunt, quomodo Urbanum deponerent et novum pontificem eligerent; demum die 9 augusti declarationem ediderunt, in qua contestabantur, se in conclavi non fuisse liberos, electionem Urbani fuisse vi et metu extortam, atque adeo eum non esse legitimum pontificem; deinde profecti sunt Fundos in regno Neapolitano, ubi sub Joanna regina, quae Urbani VI partes reliquerat, securius agerent. Illic tribus etiam cardinalibus Italis ad se pertractis, die 20 septembris pontificem elegerunt cardinalem Robertum, Gebenensem, qui 31 octobris inauguratus, a suis dictus est Clemens VII[2]. Schismatis occid. initia

Sic, proh dolor! schisma conflatum est, duobus simul summum Ecclesiae sacerdotium sibi vindicantibus. Urbanus VI Romae, Clemens VII Avenione curiam habuit; ambo partes suas augere et firmare conati sunt, litteras encyclicas ad ecclesias scripse-

[1]) Raynald., ad an. 1378; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. III, part. II, c. 14. — [2]) Ibid.

runt, novos cardinales crearunt, se invicem sententiis censurisque perstrinxerunt. Clementis obedientiam amplexi sunt reges Galliae, Aragoniae et Siciliae; caeteri vero principes fere omnes Urbano VI obediverunt.

Dum autem perpenduntur monumenta, electionem Urbani VI spectantia, nullum videtur superesse dubium, quin ea fuerit legitima[1]. Verumtamen e cardinalium contestationibus, e scriptis utrimque ea de re editis, prout partium studium eo tempore quosque occupabat, et ex aliis adjunctis tanta in utramque partem ingesta est confusio, ut viri, optime licet animati, ancipites haererent, quid sibi agendum, et quae de Pontificibus, inter se contendentibus, quantum ad legitimam eorum auctoritatem pertinebat, sententia verior esset. Ecclesia ipsa definitivum judicium ea de re non tulit, quamvis ejus sensus esse videatur, inquit Spondanus, Urbanum VI ejusque successores solos fuisse legitimos pontifices[2].

Iste vero divisionis status non obfuit saluti eorum, qui bona fide sive hanc sive illam obedientiam sectabantur, animoque ac intentione uniti erant cum legitimo pontifice, quamvis in errore facti versarentur, quis ex contendentibus esset legitimus. «Nam, « inquit D. Antoninus, etiamsi necessarium sit credere, sicut u- « nam esse catholicam Ecclesiam non plures, ita et unicum ejus « Pastorem, Vicarium Christi, tamen si contingit plures per schis- « ma creari seu nominari pontifices summos uno et eodem tem- « pore, non videtur saluti necessarium credere, istum esse vel « illum, sed alterum eorum, qui scilicet fuerit canonice assum- « ptus. Quis autem fuerit canonice electus, non tenetur quis sci- « re, sicut nec jus canonicum, sed in hoc populi sequi possunt « majores suos seu praelatos[3] ».

Neque per hanc divisionem, quae improprie schisma nuncupatur, unitas Ecclesiae abrupta fuit. Qui enim uni vel alteri de pontificatu contendentium, quem jus probabilius habere judicabant, obediebant, ita animo erant comparati, ut eos, qui in alia essent obedientia, non ut schismaticos aut ab unitate Ecclesiae praecisos, sed ut fratres et vera unius Ecclesiae membra habuerunt; omnes parati illum sequi Pontificem, quem Ecclesia agnovisset, communi consilio adlaborarunt schismati extinguendo et indubitato Pontifici impetrando.

Wicleffistar. haeresis

3. Deplorando schismati, quo ecclesiae dividebantur, accessit aliud malum, haeresis nempe Wicleffistarum, cujus auctor fuit Joannes Wicleff, Anglus, doctor Oxoniensis et parochiae Lutterworthensis in dioecesi Lincolniensi rector, vir acris et superbi ingenii. Is cum usurpatam Cantuariensis collegii praefectu-

[1]) J.B. Palma loc. cit. Raynald. et Papebroch., *Conat. chronol. hist.* part. II.

[2]) *Annal.* ad an. 1378.—[3]) *Chron.* part. III, tit. 22, c. 2.

ram monachis, quibus ea debebatur, restituere Cantuariensis archiepiscopi et Urbani papae V sententia anno 1370 fuisset coactus, odium ingens in monachos, in episcopos et in Pontifices concepit, atque in eosdem tum sermonibus tum scripto invectus est. Anno 1376 articuli novemdecim ex ejus praelectionibus et concionibus desumpti, ad Gregorium papam XI delati fuerunt. In his articulis R. Pontifici jus temporalis dominii, clericis potestas solvendi atque ligandi, et superioribus facultas reservandi sibi casus conscientiae denegabantur; principes vero saeculares ad adimenda clericis bona excitabantur. Gregorius XI condemnatis istis articulis, archiepiscopo Cantuariensi et episcopo Londinensi mandavit, ut in Wicleffum inquirerent, scriptasque ejus confessiones ad Apostolicam Sedem transmitterent. Wicleff constitutis judicibus anno 1378 scriptum obtulit, in quo sententias suas quidem in mitiorem sensum explicabat, sed non retractabat. Judices ei interdixerunt, ne deinceps doctrinas illas proponeret, sententiam vero in eumdem ferre ausi non sunt, quod Joannes dux Lancastriae, sub impuberi Richardo II regni administrator, pluresque proceres et plebeji novatori faverent.

Wicleff interdictum tam parum servavit, ut etiam deteriores errores professus sit, et anno 1381 in praelectionibus suis et thesibus doctrinam catholicam de SS. Eucharistia impugnaverit, imo haereticam pronuntiarit. Quamvis non pauci ex Oxoniensibus Wicleffo assentirent, tamen cancellarius universitatis, multique theologiae et juris canonici doctores theses ejus publice condemnarunt et sub poena carceris proponi vetuerunt. Richardus rex Wicleffum munere professoris privavit, et synodus Londinensis, cui cum archiepiscopo Cantuariensi interfuerunt septem episcopi et multi theologiae jurisque canonici doctores, anno 1382 assertiones vinginti quatuor, e Wicleffi scriptis excerptas, partim ut haereticas partim ut erroneas damnavit. Earum summa haec erat: Substantiam panis et vini etiam post consecrationem in Eucharistia permanere, neque Christum realiter in ea esse praesentem; missae sacrificium a Christo non fuisse institutum; homini vere contrito confessionem peccatorum coram sacerdote esse inutilem; ministrum peccato mortali obnoxium, non posse sacramenta conficere; Papam vitiosum non habere in Christianos potestatem, nisi forte sibi ab imperatore concessam; post mortem Urbani VI nullum deinceps Papam esse recipiendum; temporales clericorum possessiones esse contrarias S. Scripturae; praelatos non posse excommunicare quempiam, nisi prius sciant eum excommunicatum esse a Deo; diacono et presbytero licere verbum divinum praedicare sine Papae et episcoporum facultate; dominos temporales ac ecclesiasticos per peccatum mortale excidere sua dignitate et potestate; dominos temporales auferre posse bona ecclesiasticis habitualiter delinquentibus; fundatores ordinum mo-

nasticorum esse peccatores, eosque ingredientes non esse christianos[1].

Rex perversitate damnatarum propositionum intellecta, archiepiscopo Cantuariensi ejusque suffraganeis potestatem dedit omnes, qui eas tradituri essent, tanquam haereticos comprehendendi, et universitatis cancellario atque procuratoribus mandavit, ut in Wicleffi asseclas diligenter inquirerent, e ditione urbis Oxoniensis ejiciendos. Wicleff se recepit in parochiam, olim ab aula sibi collatam, eodemque anno 1382 ab Urbano VI Romam evocatus, acerrima epistola respondit, se esse impeditum. Anno autem 1384 apoplexia mortuus est.

Praeter supra commemoratos errores Wicleff plures alios tradidit, sicut e scriptis ejus praesertim e Trialogo constat. Universim, Ecclesiae et Patrum traditione atque auctoritate rejectis, nihil credendum esse statuit praeter id quod continetur in Scriptura S. litteraliter intellecta, quam etiam in linguam patriam vertit. Non unam alteramve Ecclesiae doctrinam aut institutionem oppugnare sed potius totum Ecclesiae catholicae systema innovare sibi proposuit, quem in finem magis conviciis et argutiis sophisticis, quam solidis argumentis usus est. Simili spiritu animati erant ejus asseclae, qui pseudo magistri sui erroribus novos addiderunt.

Cum haeresis inter universitatis Oxoniensis membra et etiam inter cives continuo serperet, rex e senatus consilio episcopis mandavit, ut ad conterendam haeresim efficaciora media adhiberent. Igitur archiepiscopus Cantuariensis anno 1396 synodum Londini congregavit, in qua decem et octo articuli, e Trialogo Wicleffi excerpti, damnati sunt. Idem praesul anno 1408 alteram synodum coegit Oxonii, in qua sub poena, in promotores haeresum statuta, interdictum est, ne quis clericus aut monachus sine speciali licentia verbum Dei praedicaret, ne in scholis de doctrina ab Ecclesia damnata disceptaretur, ne quis S. Scripturam propria sua auctoritate in linguam vulgarem verteret, aut hujusmodi versionem legeret, nisi a dioecesana vel provinciali synodo approbatam[2]. Cum vero sectarii synodorum sententias et interdicta spernerent, Richardus rex severiores leges contra eos sancivit, secundum quas anno 1413 nonnulli suppliciis affecti sunt. Unde factum est, ut secta in Anglia expirarit. Sed nonnulli Angliam deserentes auctoris sui scripta secum tulerunt in alias terras, nominatim in Bohemiam, ubi perversam haeresim propagarunt. Quapropter Joannes papa XXIII anno 1413 in Romana synodo Wicleffi scripta condemnavit, praecepitque Ordinariis, ut contra eos, qui illa retinuerint, legerint aut laudaverint, veluti de Fide suspectos procederent. Anno 1415 concilium Constantiense, sessione VIII, Joan-

---

[1]) Apud Labbe, *Concil.* tom. XI, p. 2052.—[2]) Ibid. p. 2079 et 2089.

nem Wicleff tanquam haereticum damnavit, ossa ejus e terra sacra extrahi jussit, et viginti quatuor articulos, e scriptis ejusdem desumptos, veluti hereticos vel blasphemos vel erroneos vel scandalosos proscripsit[1].

4. Eodem tempore in Gallia alia controversia inter catholicos agitata fuit, nimirum de immaculata Conceptione B. V. Mariae. Haec quaestio graviter tractata est inter Dominicanos et Franciscanos. Priores, auctoritate S. Thomae Aquinatis innixi, docebant, B. V. Mariam in peccato originali fuisse conceptam, sed post conceptionem in utero matris suae sanctificatam. Franciscani vero, duce Joanne Duns Scoto, contendebant, Deiparam Virginem sine originali labe fuisse conceptam, iisque hoc tempore caeteri theologi plerique consentiebant. Quum anno 1387 Joannes de Montesono, dominicanus et Parisiis theologiae professor, in publica disputatione inter alia propugnasset, doctrinam de immaculata B. V. Mariae Conceptione S. Scripturae et Fidei adversari, Facultas theologica et episcopus Parisiensis quatuordecim propositiones e disputatione ejus ut falsas et scandalosas improbarunt, et sub poena excommunicationis doceri prohibuerunt. Dominicani vero causam Joannis de Montesono imprudenter susceperunt, ac si ipsius D. Thomae auctoritas fuisset laesa, et in ipsis hinc inde concionibus aliisque occasionibus piae sententiae de immaculata B. V. M. Conceptione detraxerunt. Res eo devenit, ut Dominicani gradibus et privilegiis academicis exclusi, a sacro suggestu et confessionis tribunali amoti, nonnulli custodiae mancipati fuerint, donec temporis progressu animorum aestus paulatim sedaretur[2]. Lis de imm. conc. B. V. M.

His porro disceptationibus pia sententia de immaculata Deiparae conceptione magis magisque propugnata atque roborata fuit. Cum tamen nonnulli oppositam sententiam defenderent, anno 1439 concilium Basileense sessione XXXVI^a^ edixit, doctrinam de immaculata Deiparae Virginis conceptione esse piam, catholicae Fidei, S. Scripturae, rectae rationi et ecclesiastico cultui consentaneam, ab omnibus catholicis approbandam, tenendam et amplectendam; contrarium docere prohibuit, et ejusdem sanctae Conceptionis solemnitatem secundum Romanae et aliarum ecclesiarum morem in omnibus ecclesiis et monasteriis celebrari jussit[3]. At cum hoc decretum conditum sit post scissionem inter concilium et R. Pontificem, quaestio non fuit definita. Anno 1477 Sixtus papa IV amplas indulgentias concessit festum Immaculatae Conceptionis devote celebrantibus, et anno 1483 altera constitu-

---

[1]) Labbe, *loc. cit.* p. 2323, et tom. XII, p. 42. Conf. Th. Walsingh., *Hist. Ang. maj.*; Bossuet, *Histoire des variations*, l. XI, c. 153; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XIV, c. 3, a. 22.

[2]) Du Boulay, *Historia universit. Paris.* tom. IV; Berthier, *Hist. de l'égl. Gall.* tom. XIV, p. 349, edit. in-4.

[3]) Labbe, *Concil.* tom. XII, p. 622.

tione sub poena excommunicationis prohibuit, ne una aut altera de Conceptione B. V. Mariae sententia haereseos insimularetur, quod res nondum esset ab Ecclesia et Apostolica Sede decisa[1]. Anno 1497 Facultas theologica Parisiensis constituit, ut nullus ad academicos gradus admitteretur, nisi prius jurejurando se obstrinxisset ad defendendam sententiam de immaculata Deiparae Conceptione; quod exemplum anno 1499 Coloniensis et anno 1501 Moguntina Facultas imitata est. Anno 1564 concilium Tridentinum sessione V declaravit, non esse suae intentionis in decreto suo de peccato originali comprehendere Beatam et Immaculatam Virginem Mariam, sed observandas esse constitutiones Sixti IV. Saeculo sequente Paulus papa V prohibuit, ne quis in actu publico assereret, Deiparam Virginem cum originali peccato fuisse conceptam; quod idem in privatis disceptationibus affirmare vetuit Gregorius XV ejus successor[2]. Anno 1845 Gregorius papa XVI precibus Illmi episcopi Leodiensis annuit, ut ad ejus etiam dioecesim extenderetur indultum jam pluribus aliis concessum, legendi videlicet in praefatione missae de Conceptione B. V. M. *Et te in conceptione immaculata*, et in litaniis Lauretanis post verba: Regina Sanctorum omnium, *Regina sine labe originali concepta*.

Quamvis autem istis conciliorum et RR. Pontificum constitutionibus, declarationibus et rescriptis pia atque communis sententia de immaculata B. V. M. Conceptione non definita, tamen magnopere roborata est.

Urbani VI gesta

5. Interea Urbanus papa VI curam Ecclesiae impense gessit; ad recolendam annorum vitae Salvatoris nostri in terris memoriam jubilaeum quoque anno trigesimo tertio celebrandum statuit; opera S. Catharinae Senensis pacem cum Florentinis composuit; Joannam Neapolis reginam, Clementis VII fautricem, regno Neapolitano, quod erat R. Ecclesiae feudum, privavit et Carolum ducem Dyrrachii eo investivit. Carolus dejecta Joanna et repulso Ludovico Andegavensi, regno Neapolitano potitus est, sed in Pontificem ingratus extitit, eum Neapolim venientem indecore excepit, et conflatam a sex cardinalibus in Pontificem conjurationem non compescuit. Urbanus Neapoli digressus Nuceriam, conjurationem cardinalium detexit, eos carceri mandavit et post habitam quaestionem excommunicatos atque depositos suppliciis affici jussit; Carolum vero regem Neapolis qua conjurationis conscium communione fidelium et regno privatum declaravit. Carolus Pontificem insecutus, eum in arce Nuceriana obsedit, sed hic manus ejus evasit. Demum Urbanus VI die 15 octobris 1389 Romae obiit[3].

Bonifac. IX pontifex an. 1389

6. In ejus locum die 2 novembris summo consensu quotuordecim cardinalium, qui Urbano VI constanter adhaeserant, ele-

[1]) *Extravag. comm.* l. III, tit. 12.—[2]) Conf. Benedict. XIV, *De festis B. V. M.*—[3]) Raynald., ad an. 1378-89.

ctus fuit cardinalis Petrus Tomacelli, Neapolitanus, qui nomen Bonifacii IX assumpsit et Ecclesiam rexit usque ad annum 1404. Is decessoris sui decreta confirmavit et indictum ab eo jubilaeum anno 1390 celebravit, cujus lucrandi gratia magnus peregrinorum numerus Romae visus fuit. Postulantibus nonnullis principibus, ut eadem indulgentiae in regnis suis concederentur, quod multi Romam ire non possent, Pontifex annuit, misitque legatos, qui in eorum terris indulgentias promulgarent et peregrinationem ad urbem Romam in alia pia opera commutarent [1]. Idem Pontifex sub anathematis poena prohibuit, ne ecclesiarum, coenobiorum et xenodochiorum bona ultra triennium locarentur aut in emphyteusim darentur; constituit, ut quivis novus episcopus et abbas annatas seu fructus primi anni sui beneficii apostolicae camerae penderet; confirmavit electionem Ruperti Palatini, quem principes Germani anno 1400 in locum ignavi impurique imperatoris Wenceslai suffecerant; regnum Neapolitanum confirmavit Ladislao, Caroli regis filio, utque Ludovici Andegavensis, quem Clemens VII regem Neapolis creaverat, conatus praepediret, propriosque subditos in officio contineret, varias ecclesiastici status civitates viris potentibus sub annuo tributo contulit, quo aliisque modis pontificium imperium restituit [2].

7. Clemens VII, quem Galli, Hispani et aliquot alii ut pontificem colebant, quam primum Bonifacium IX in locum Urbani VI electum audivit, excommunicationem et anathema in eum promulgavit. Bonifacium vero competitorem suum primo oblatis emolumentis et dignitatibus ad deponendum pontificatum adlicere conatus est, ei apostolicam legationem in Gallia et Hispania, totique ejus obedientiae veniam offerendam curavit, deinde decessoris sui censuras in eumdem iunovavit. Interim viri unitatis et pacis ecclesiasticae studiosi, vocem suam pro extinguendo schismate tollebant. Quum inter principes Clementinae obedientiae potentissimus esset Carolus VI rex Galliae, Bonifacius IX anno 1392 ad eum legatos cum litteris destinavit, quibus regem hortabatur, ut extinguendo schismati et procurandae unioni operam conferret. Pontificis legati primo accedentes Avenionem, a Clemente VII indigne habiti fuerunt; rex vero melius eos excepit, lectisque Bonifacii litteris respondit, se omnem curam adhibiturum, ut ecclesiastica unio restitueretur; negotium autem inquirendi de ratione, qua schisma componeretur, demandavit universitatis Parisiensis doctoribus. Hi tres vias proposuerunt, nimirum cessionem utriusque competitoris, vel compromissionem utriusque in aliquot judices, qui summa auctoritate decernerent, vel concilium generale. Rex, non obstantibus contrariis consiliis Petri de Luna cardinalis Clementini, qui omni modo universitatis conatus dis- Schismatis status

[1]) Victorell., *De jubilaeo*, part. II.
[2]) Raynaldus et Bzovius, ad an. 1389-1404.

turbare tentabat, doctoribus mandavit, ut ad Clementem VII scriberent, quatenus e tribus praedictis unionis viis unam eligeret. Clemens vero graviter offensus, nullum responsum dedit, et brevi post, nimirum 16 septembris 1394, Avenione ex apoplexia obiit.

Defuncto Clemente, universitas Parisiensis regesque Galliae et Hispaniae ad cardinales Clementinos litteras dederunt, ut electionem differrent, donec voluntas Bonifacii de unionis negotio explorata et undique concordiae via tentata fuisset. Verum cardinales Avenionenses spretis hujusmodi consiliis, die 28 septembris, in pontificem elegerunt cardinalem Petrum de Luna, Hispanum, qui nomen Benedicti XIII assumpsit; ne tamen schismatis fautores viderentur, ante electionem se juramento obstrinxerant, ut ad illius extinctionem cunctis modis laborarent, et quicumque eorum fuisset electus, omnes vias utiles etiam cessionem ad procurandam unionem fideliter amplecteretur. Verum quomodo Benedictus promissis suis steterit, patebit e dicendis.

Is optime sciens, plurimi sua interesse, ut regem Galliae et universitatem Parisiensem in obedientia sua conservaret, iis significavit, se quamvis invitum, in pontificem fuisse electum, sed paratissimum esse ad deponendum pontificatum, si id ad componendum schisma foret necessarium. Quapropter praesules et doctores, die 2 februarii 1395, a rege Parisios convocati, post maturam negotii discussionem proposuerunt cessionem utriusque, Bonifacii IX et Benedicti XIII, tanquam commodiorem et efficaciorem viam restituendae unionis, quam omnes pii desiderabant. Ubi haec consilia Benedicto fuerunt proposita, primo ambagibus et tergiversationibus usus est, aliasque vias in medium protulit, deinde universitatis et principum oratoribus, cessionem urgentibus, nihil praeter verba dura minasque reddidit; universitas vero adversus Benedicti minas appellavit ad proximum futurum, unicum, verum, orthodoxum Papam ejusque S. Apostolicam Sedem.

Bonifacius IX, cui eadem unionis via fuit proposita, respondit, se nihil magis cordi habere quam schismatis extinctionem, sed quia legitime creatum, viam cessionis admittere non posse, attamen post Petri de Luna abdicationem se regi Galliae aliisque, restituendae unioni adlaborantibus, facturum satis. Quum autem Benedictus XIII viam cessionis pertinaciter rejiceret, anno 1398 praesules Galli, doctores, abbates, capitulorum procuratores, principes et proceres regii concilii, mandato regis Parisiis congregati, post longam discussionem Benedicto obedientiam subtraxerunt. Idem fecerunt reges Castellae et Navarrae, et ex ipsis viginti tribus cardinalibus Avenionensibus octodecim ab obedientia Benedicti secesserunt, seque Villam Novam in ditione regis Francorum receperunt. Benedictus, quamvis in palatio suo sub custodia retentus, pontificatu cedere noluit [1].

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1392-99; Du Boulay, *Hist. universit. Paris.* t. IV.

8. Interea Lithuani christiana sacra susceperunt. Eorum dux Jagello, qui inter principes Europaeos solus adhuc falsa numina colebat, anno 1382 post obitum Ludovici, Poloniae et Hungariae regis, cum Polonis agere coepit, ut Hedwigem, defuncti regis filiam et regni haeredem, in conjugem acciperet; primaria vero nuptiarum conditio fuit, ut Jagello baptismum et christianam fidem susciperet. Assensit is, et anno 1386 cum multis proceribus Lithuanis Cracoviae baptizatus et in baptismo Ladislaus appellatus est. Ladislaus nuptiis Hedwigis potitus, non tantum in suscepta Fide perseveravit, sed eam etiam per omnes terras suas propagandam curavit; anno 1387 comitia Wilnae coegit, in quibus christianae Religionis professio pro tota Lithuania decreta est. Confestim nobiles et eorum exemplo plebeji tanto ardore christiana sacra susceperunt, ut turmatim essent baptizandi. Ladislaus delubria deorum et lucus sacros ubique destrui et angues, qui tanquam lares colebantur, occidi jussit, Urbano VI coram episcopo Posnoniensi ejus legato obedientiam professus est, Wilnae sedem episcopalem et in aliis civitatibus aedes sacras excitandas curavit, seque in omnibus ita gessit, ut posterorum laudes meruerit[1]. Lithuanor. conversio

9. Inter scriptores vero ecclesiasticos, qui posteriori saeculi XIV medio floruerunt, numerandi sunt, Nicolaus Eymericus, ordinis FF. Praedicatorum et generalis inquisitor Fidei in Aragonia, qui praeter alia scripsit Directorium inquisitorum [2]; Henricus Suso, Constantiensis, ejusdem Ordinis, qui reliquit horologium divinae sapientiae, meditationes, alia; Joannes Ruysbroech, Belga, prior canonicorum S. Augustini in Valleviridi prope Bruxellas, qui composuit summam vitae spiritualis, libros de septem custodiis vitae spiritualis et de septem gradibus amoris, speculum vitae aeternae, alia. Script. eccl.

10. Post obitum autem Bonifacii IX, qui contigit 1 octobris 1404, cardinales conclave ingressi, die 17 ejusdem mensis elegerunt Innocentium VII, Sulmonensem, antea appellatum Cosmam Melioratum, cardinalem archiepiscopum Ravennatensem, virum doctrina, morum integritate et gerendarum rerum peritia clarum. Is pro more encyclicis ad praelatos litteris electionem suam animumque ad extinctionem schismatis propensissimum significavit; Romae concilium indixit, sed illud propter exortam in urbe seditionem celebrare non potuit; Viterbium confugiens, in seditionis auctores ecclesiasticis censuris animadvertit et Ladislaum regem Neapolis, qui seditiosis auxilium praestabat, regno Neapolitano privatum declaravit; post septem menses in urbem revocatus, cum summa populi laetitia exceptus est; Ladislaum regem Neapolis veniam pacemque postulantem, in gratiam recepit, ei- Innocent. VII pontifex an. 1404

[1]) Dlugoss. *Histor. Polon.* l. X; Spondan., ad an. 1386.
[2]) Cum annotationibus Pennac, Rom. 1587 et Venet. 1607 in-fol.

que regnum et pristinas dignitates restituit; sed ingratus rex fidem fregit novasque injurias pro acceptis beneficiis reddidit, quem ideo Gregorius papa novis censuris merito perstrinxisset, nisi morte fuisset praereptus. Idem Pontifex academiam Romanam instauravit, virosque omnium disciplinarum doctissimos arcessivit, qui philosophiam, theologiam et utrumque jus in ea docerent. Obiit autem 6 novembris 1406[1].

Gregor. XII pontifex an. 1406 11. Post obitum Innocentii VII cardinales in conclavi se jurejurando obstrinxerunt, ut quicumque esset electus, omni via schisma extinguere conaretur, etiam pontificatu cederet, si id fecisset Petrus de Luna seu Benedictus XIII; quo facto die 20 novembris 1406 electus fuit Gregorius XII, Venetus, antea dictus Angelus Corarius, presbyter cardinalis, propter magnam vitae honestatem et Scripturarum peritia reverendus. Is quemadmodum ante electionem suam spoponderat, litteris et legationibus usus est ad restituendam unionem, pollicitus etiam, se in hunc finem depositurum pontificatum, si id faceret Petrus de Luna seu Benedictus; sed hujus tergiversationem conspiciens, rem remissius tractavit, ut videbimus.

Schism. stat. 12. Ecclesiarum unionem exoptabant boni omnes, pluresque ardenti studio componendae scissioni adlaborabant; at Petrus de Luna seu Benedictus XIII nullo modo adduci poterat, ut pontificatu cederet. Is anno 1403 e palatio Avenionensi, in quo conclusus detinebatur, favore ducis Aurelianensis elapsus, primo in Catalauniam patriam suam, deinde Perpinianum se recepit, datisque ad principes et praelatos litteris spopondit, se omnia fideliter adimpleturum quae restituendae unioni forent necessaria, etiam depositurum pontificatum, competitore suo cedente vel mortuo vel ejecto, quibus artibus cardinales et cives Avenionenses, Gallos et Hispanos ad obedientiam suam reduxit. Tunc ut universo orbi studium suum pro unione persuaderet, Benedictus an. 1404 legatos Romam destinavit ad Bonifacium IX, at cum illi non abdicationem Benedicti, sed colloquia inter utramque partem offerrent, nihil effectum est. Quum autem subdolae Benedicti artes et speciosa promissa magis fierent manifesta, anno 1406 in frequenti episcoporum et doctorum conventu, Parisiis habito, obedientiae ejus subtractio rursus fuit decreta, nisi is stato tempore se pontificatu abdicaret. Interim Gregorius XII et Benedictus XIII inter se litteris et legationibus de unione agere videbantur, tum hic tum ille cessionem, altero cedente, promittebat, sed cum neuter prius cedere vellet, nihil effecerunt. Tandem convenit, ut ambo competitores cum suis collegiis Saonam in Liguria convenirent; at utroque causas suas, ne in congressum veniret, praetexente, omnis spes concordiae evanuit[2].

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1404-6.
[2]) Du Boulay, *Hist. universit. Paris.* tom. V; Raynald., ad an. 1403-8.

13. Tunc utriusque partis principes et cardinales de subtrahendis obedientiis et cogendo generali concilio tum pro schismatis extinctione tum pro Ecclesiae reformatione consenserunt. Quapropter utriusque obedientiae cardinales in Hetruriam convenientes, anno 1408 encyclicis litteris ad Gregorium XII et Benedictum XIII, ad episcopos aliosque praelatos, ad doctores et principes destinatis, concilium generale convocarunt, anno sequente Pisis celebrandum. Ambo contendentes, Gregorius et Benedictus, contra istam concilii convocationem reclamarunt, illius celebrationem impedire conati sunt, et prior Austriae prope Aquilejam, posterior Perpiniani concilium indixit. Concilium Pisanum an. 1409

Verumtamen concilium Pisis inchoatum est 25 martii 1409. Interfuerunt vigintiduo cardinales, quatuor patriarchae, scilicet Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, et Gradensis, ducentum archiepiscopi et episcopi sive per se sive per legatos, abbatiarum ac ordinum procuratores et theologi magno numero, oratores regum Galliae, Angliae, Lusitaniae, Siciliae et aliorum principum. Praesedit cardinalis Pictaviensis, cardinalium utriusque partis senior. Habitae sunt sessiones secundum aliquos 21 aut 22, secundum alios 23. Sessione I^a peractis pro more solemnibus, utrique de pontificatu contendenti, Gregorio et Benedicto, dies dicta fuit. Idem factum est sessionibus II^a et III^a, cumque illi nec per se nec per legatos comparerent, concilium eos in causa schismatis et Fidei contumaces declaravit, decrevitque ad ulteriora contra illorum contumaciam procedendum. Sessione IV^a legati Ruperti imperatoris ad propugnandam causam Gregorii XII auditi sunt et viginti quatuor quaestiones seu difficultates proposuerunt, quarum praecipue erant: 1, utrum cardinales ei, quem ut legitimum pontificem agnoscebant, obedientiam subtrahere potuerint ante causae cognitionem et sententiam latam; 2, utrum concilium generale convocare possint, cum nullam supra illud habeant auctoritatem; 3, utrum Gregorius teneatur parere concilio, cujus pars ei adversata est, pars obedientiam subtraxit, pars neutram obedientiam professa erat; 4, qua ratione duo collegia, quorum unum legitimum, alterum illegitimum, potuerit convenire in unum, et alterum alteri jus eligendi summum pontificem tribuere. Cum synodus responsionem in alium diem distulisset, legati insalutatis patribus abierunt. Sessione V^a lecta fuit prolixa rerum gestarum a schismatis exordio expositio. Sessionibus VI^a, VII^a et VIII^a concilium e singulis nationibus deputavit aliquos, qui testes audirent et instrumenta ad utriusque contendentis causam spectantia discuterent, declaravitque, cardinales jure potuisse inire unionem et concilium generale congregare ad schismatis extinctionem et Ecclesiae pacem procurandam. Sessione IX^a et proxime sequentibus testes auditi et instrumenta perlecta sunt. Sessione XV^a concilium in Gregorium XII et Benedictum XIII veluti in notorios schisma-

ticos, haereticos, perjuros, omni honore et dignitate etiam papali indignos, sententiam legit, eos pontificatu dejecit et omnes Christianos ab illorum obedientia absolvit. Sessione XVI[a] cardinales solemnibus verbis spoponderunt, quod qui ex eorum collegio pontifex eligeretur, concilium esset continuaturus, donec debita atque sufficiens ab eo facta foret Ecclesiae reformatio in capite et in membris. Sessione XIX[a] actum est de electione novi pontificis et utriusque partis cardinalibus jus suffragii concessum, qui numero viginti quatuor elegerunt Petrum Philargum de Candia, cardinalem archiepiscopum Mediolanensem, qui nomen Alexandri V assumpsit. Sessione XX[a] lecto electionis decreto, Alexander V orationem habuit super his verbis: *Erit unum ovile et unus pastor*. Sequentibus sessionibus, praeside Alexandro V, ad consulendum conscientiarum quieti lecta sunt decreta synodalia, quibus ii, qui schismatis occasione hinc inde censuris et sententiis fuerant perstricti, ad cautelam absolvebantur, omnes dispensationes super matrimoniis, aliisque casibus, forum conscientiae spectantibus, ab utraque parte concessae, item omnes collationes, provisiones et translationes beneficiorum et dignitatum, omnesque clericorum ordinationes, ab utroque contendente factae, ratae habebantur, dummodo canonice et non in detrimentum unionis factae essent. Quantum attinet reformationis ecclesiasticae negotium, cum jam multi praesules et principum oratores discessissent, Alexander V illud remisit ad futurum generale concilium, post triennium celebrandum, et die 7 augusti praesens concilium terminavit[1].

De auctoritate concilii Pisani inter eruditos disputatur, alii illud illegitimum, alii oecumenicum, alii melius cum doct. Muzzarelli oecumenicum dubium dicunt[2].

Schism. stat. 14. Tantum abest, ut schisma per concilium Pisanum fuerit sublatum, ut potius auctum sit, quemadmodum scribit D. Antoninus, tribus nunc se pro papa gerentibus[3]. Gregorio XII multi Itali et Germani, Benedicto XIII Hispani, Alexandro V reliqui obedierunt. Gregorius XII in synodo, anno 1408 prope Aquilejam indicta, ambos suos competitores, Benedictum et Alexandrum, tanquam intrusos, schismaticos et pertinaces condemnavit, deinde secessit Ariminum. Benedictus soluta sua synodo Perpinianensi, se recepit Peninsulam in regno Valentiae. Alexander V cum Romam peteret, die 3 maii 1410 Bononiae de vita decessit. Post ejus obitum cardinales septemdecim Bononiae pro more comitia celebrarunt, et 17 ejusdem mensis in locum Alexandri elegerunt cardinalem Balthassarum Cossa, Neapolitanum, qui Joan-

---

[1]) Labbe, *Concil.* t. XI, p. 2114; Mansi, t. XXVI, p 1131, et XVII, p. 1.
[2]) Muzzarelli, *De auctoritate R. Pontif.* tom. II, c. 17.
[3]) *Chron.* part. III, tit. 22, c. 5.

nes XXIII appellatus est. Is Romam progressus est; rebellem Ladislaum, regem Neapolis, indicto in eum bello sacro in ordinem redegit; post obitum Ruperti imperatoris legatos destinavit ad electores imperii, ut in ejus locum eligerent Sigismundum regem Hungariae; anno 1412 Romae synodum coegit, in qua Joannis Wicleff errores et scripta damnavit; brevi post, faedifrago Ladislao rursum Romam aliasque ditionis ecclesiasticae civitates occupante, se recepit Bononiam, hincque anno 1414 transiit Constantiam auspicaturus concilium generale, ibidem indictum. In hoc concilio, ut mox videbimus, Joannes XXIII et Benedictus XIII pontificatu depositi sunt, Gregorius XII se abdicavit, electus fuit Martinus V, et schisma sublatum.

15. Quum igitur schisma perduraret, ecclesiastica reformatio desideraretur et praeterea Hussitarum secta, de qua infra loquemur, in Bohemia turbas graves excitaret, Joannes XXIII, operam plurimam conferente Sigismundo imperatore, concilium generale Constantiae indixit. Concilium inchoatum est 16 novembris 1414 et quadraginta quinque sessionibus absolutum 22 aprilis 1418. Praeter cardinales et quatuor patriarchas interfuit magnus episcoporum, sed multo major abbatum, clericorum, monachorum et doctorum theologiae jurisque canonici numerus. Adfuit etiam Sigismundus imperator. Sessionibus I^a et II^a, quibus praesedit Joannes XXIII, ordo concilii compositus fuit; placuit, ut omnes tres de pontificatu contendentes eo cederent; Joannes XXIII jurejurando spopondit, se papatu cessurum, si et quando alii duo se eo abdicaverint; legati Gregorii XII promiserunt, se operam daturos, ut ab eo cessionem impetrarent; nuncii vero Benedicti XIII nihil aliud obtulerunt, nisi ut Sigismundus cum Benedicto et Ferdinando rege Aragoniae conveniret Niciam Liguriae ad deliberandum de unionis via. Dum haec agebantur, Joannes XXIII clam Constantia aufugit Schafhusiam, urbem in ditione Friderici ducis Austriaci sitam. Tunc Joannes Gerson, universitatis Parisiensis cancellarius, orationem habuit de concilii generalis auctoritate supra Papam; cumque cardinales missi ad Joannem XXIII, ut mentem ejus explorarent, eique reditum suaderent, haud idoneum responsum retulissent, habita fuit, praeside cardinali Petro de Alliaco, sessio III^a, in qua decretum est, praesens concilium esse legitime congregatum, et, non obstante Joannis recessu, legitime continuari, neque dissolvendum aut alio transferendum, priusquam extincto schismate pax Ecclesiae foret reddita, nisi ex justa et a concilio probata causa. Sessionibus IV^a et V^a, praeside Jordano, declaratum est, concilium Constantiense in Spiritu S. legitime congregatum, concilium generale faciens et Ecclesiam catholicam repraesentans, potestatem a Christo immediate habere, cui quilibet, cujuscumque status vel dignitatis etiamsi papalis existat, obedire teneretur in his, quae pertinebant

Concilium Constant. an. 1414

ad Fidem, extirpationem dicti schismatis et reformationem Ecclesiae in capite et in membris.Sessionibus sequentibus usque ad XLI praesedit Joannes cardinalis episcopus Ostiensis. Praetermittimus eas sessiones, in quibus res minoris momenti tractatae sunt.Sessione VIªdecreta est honorifica legatio ad Joannem XXIII, ut is Constantiam rediret vel pontificatu cederet; sed neutrum is praestitit. Sessione VIIªconcilium Joanni diem dixit, ut intra novem dies se concilio sisteret;is vero confugit Friburgum,et paulo post a Friderico Austriaco custodiae mancipatus fuit.Sessione VIIIª quadraginta quinque articuli Joannis Wicleff damnati ejusque scripta igni addicta sunt.Sessionibus IX-XI concilium iterato Joanni diem dixit,audivitque testium confessiones contra eumdem. Sessione XIIªJoannem XXIII pontificatu deposuit,omnesque christianos ab obedientia ejus absolvit.Sessione XIIIªcontra Bohemos hussitas decretum est , sacram communionem sub una specie a laicis iisque jejunis esse sumendam, hancque consuetudinem ad pericula et scandala vitanda legitime fuisse introductam.Sessione XIVªGregorius XII se sponte per procuratorem pontificatu abdicavit; quapropter ei primus locus in collegio cardinalium cum perpetua legatione marchiae Anconitanae concessus, ejusque cardinales recepti et ministri in officiis suis confirmati sunt. Sessione XVªarticuli et libri Joannis Hus damnati sunt, et ipse Joannes ut haereticus sacerdotali honore privatus et curiae saecularis judicio relictus; etiam condemnata fuit doctrina Joannis Parvi (*Petit*), doctoris Parisiensis, de licito imo meritorio tyrannicidio, a subditis etiam dolose perpetrato.Sessionibus XVIªet XVIIªconcilium, tum legationem tum alia frustra tentavit, ut Benedictum ad deponendum pontificatum perduceret. Sessione XXIª Hieronymus de Praga in haeresim hussiticam, quam ejuraverat, relapsus , damnatus et saeculari curiae relictus fuit. Sessione XXXVIIªBenedictus XIII,qui quamvis saepius monitus et etiam ab Hispanis, qui jam concilio Constantiensi accesserant, derelictus,contumax permanebat, tanquam perjurus, schismatis fautor et haereticus, pontificatu depositus et communione Ecclesiae exclusus est. Sessionibus XXXIXªet XLªeditum fuit decretum perpetuum de celebrandis stato tempore conciliis generalibus, et constitutum,ut futurus pontifex cum concilio vel nationum delegatis Ecclesiam et curiam Romanam secundum decem et octo articulos indicatos reformaret.Sessione XLIªnominati fuerunt nationum deputati, qui hac vice simul cum cardinalibus pontificem eligerent, et die 11 novembris 1417 electus fuit Martinus V, antea Otto de Columna, cardinalis diaconus, qui reliquis sessionibus praesedit. Sessionibus XLIIIªet XLIVªconcilium aliquot reformationis capita promulgavit, et Martinus papa pro futuro concilio generali designavit civitatem Papiam. Sessione XLVªhabita 22 aprilis 1418 Martinus V concilium absolvit et ea, quae per concilium in

materiis Fidei conciliariter seu legitimo conciliorum more fuerant decreta, approbavit confirmavitque, ut ex his verbis patet: « Quibus sic factis, SS. Dominus Noster Papa dixit respondendo « ad praedicta, quod omnia et singula determinata, conclusa et « decreta in materiis Fidei per praesens concilium conciliariter, « tenere et inviolabiliter observare volebat et nunquam contrai- « re quoquo modo, ipsaque sic conciliariter facta approbat et ra- « tificat et non aliter nec alio modo[1] ».

Concilii hujus sessionibus IV[a] et V[a] plurimum gloriantur ii, qui concilium generale supra R. Pontificem esse contendunt[2]; verum saltem dubium est, an concilium Constantiense, quantum istas cessiones spectat, generale dici possit, cum iis non interfuerint obedientiae Gregorii XII et Benedicti XIII, et Martinus V tantum confirmavit ea, quae *in materiis Fidei*, idest contra Wicleffi et Hussii errores, *conciliariter* seu more in conciliis recepto fuerant decreta, quibus adnumeranda non sunt decreta sessionum IV et V; praeterea haec ipsa decreta non nisi de casu pontificis dubii et de extirpatione praesentis schismatis intelligenda sunt[3].

16. Electio Martini V, in Constantiensi concilio facta, ingenti orbis catholici plausu et animorum concordia excepta, et dubium de legitimo pontifice, quod Ecclesiam diu perturbaverat, depulsum fuit. Gregorius, qui in Constantiensi concilio se sponte pontificatu abdicaverat, anno 1417 Recineti obiit. Joannes in eodem concilio depositus, se ejus sententiae submisit, et anno 1419 Florentiae obedientiam Martino V professus, ab eo episcopus Tusculanus et sacri collegii decanus constitutus fuit, eodemque anno e vita decessit. Petrus de Luna seu Benedictus XIII contumax extitit usque ad mortem suam, quae contigit anno 1424. Post ejus obitum pauci schismatici, qui ei adhaerebant, favente sibi Alphonso rege Aragoniae, elegerunt Ægidium de Munio, canonicum Barcinonensem, quem Clementem VIII appellarunt; sed postquam Martinus V opera cardinalis Petri Fuxensis legati sui Alphonsum regem ad Apostolicae Sedis obsequium, ad reddendam ecclesiis libertatem et ad delendas schismatis reliquias reduxisset, antipapa Clemens anno 1429 insignia pontificalia deposuit, obedientiam Martino V professus est, et ab eo episcopus Schism. fin.

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XII, p. 1; Mansi, tom. XXVII, p. 520, tom. XXVIII, p. 1.

[2]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* diss. 4 in saec. XV; De la Luzerne, *Défense de la déclaration du clergé de France*, par. III, c. 20.

[3]) Bellarmin., *Controvers.* l. II, *de Concil.* c. 19; Schelstrate, *Acta concilii Constantiensis*; item, *Tractatus de sensu et auctoritate decretor. Constant. concil. sess. IV V*; Card. Orsi, *De R. Pontif. in synodos oecumenicas et earum canones auctoritate;* Muzzarelli, *De auctoritate R. Pontif.* tom. II, c. 17; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 4.

Majoricensis constitutus fuit. Ita demum omnes schismatis reliquiae sublatae sunt[1].

Hussitarum haeresis 17. Vidimus supra in concilio Constantiensi damnatam haeresim hussiticam, wicleffianae haereseos progeniem. Joannes Huss, qui sectae nomen tribuit, in pago Bohemiae Hussinecz anno 1373 natus, postea in universitate Pragensi theologiae professor et in celebri sacello, Bethleem appellato, concionator, libros Joannis Wicleff avidius legit, aliquot in linguam Bohemicam vertit, pravam eorum doctrinam suscepit aliisque communicavit. Cum vero pravis ejus studiis se opponerent magistri Teutonici, id est Saxones, Bavari et Poloni, qui in universitate Pragensi cathedras habebant, is hos voluptuoso regi Wenceslao et Bohemis tam invisos reddidit, ut illi relicta Praga profecti sint Lipsiam Misnae, ubi florentissimam academiam constituerunt. Joannes Huss regis, academiae et populi favore fretus, errores suos audacius praedicavit. Quapropter Sbinko archiepiscopus Pragensis eum anno 1409 accusavit apud Alexandrum V, et ej Pontificis hujus mandato sub poena excommunicationis vetuit, ne quis in sacellis privatis verbum Dei praedicaret; libros vero Wicleffi aliorumque cum eo sentientium, in palatio suo concremari jussit; quod tantas turbas excitavit, ut archiepiscopus ad Sigismundum regem Hungariae confugerit, in quo itinere obiit. Huss ad Pontificem melius informandum appellans, in sacello Bethlemitico concionari perrexit. Audaciam ejus auxit ignavia et incuria Albici, qui Sbinkoni in archiepiscopatu successerat. Joannes XXIII condemnatis anno 1412 in Romana synodo Wicleffi libris, Hussium Romam ad dicendam causam vocavit, eique concionandi munere et sacrorum celebratione, quamdiu Pragae versaretur, interdixit. Tunc grandis seditio in urbe Praga Hussitas inter et Catholicos orta est, ad quam leniendam Huss in locum natalem secessit, et a sententia Joannis papae Christum appellans, errores suos sermone et scripto propagare conatus est.

Errores ejus ad haec capita revocari possunt: Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas; Petrus non fuit caput Ecclesiae, sed solus Christus; R. Pontifex ante Constantini M. tempora non fuit caeteris episcopis major; papalis dignitas a caesaris potentia manavit; obedientia ecclesiastica praeter expressam Scripturae auctoritatem est adinventio sacerdotum; censurae ecclesiasticae sunt anti-christianae; sacerdos propter excommunicationem minime relinquere debet officium concionandi; peccata non per absolutionem, sed per contritionem remittuntur; episcopus, praelatus et dominus civilis, dum est in peccato mortali, omni potestate et jurisdictione excidit; condemnatio quadraginta quinque articulorum Joannis Wicleff, fa-

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1424-29.

cta ab academicis Pragensibus, est irrationabilis et iniqua. Praeterea Huss ad Wicleffi exemplum RR. Pontificibus, episcopis, monachis, ecclesiasticis institutionibus, Sanctorum cultui et suffragiis, indulgentiis graviter detraxit. Discipuli vero ejus pseudomagistri sui erroribus novos addiderunt, alii alios, prout in diversas factiones erant divisi.

Anno 1414 Joannes Huss consilio Sigismundi Imperatoris, quem Joannes XXIII ad compescendos sectariorum in Bohemia motus interpellaverat, profectus est ad concilium Constantiense doctrinae suae rationem coram eo redditurus. A concilio interrogatus de erroribus suis, et utrum illos secundum mandatum ejus corrigeret, respondit, se nullius erroris esse conscium, paratum tamen, si de aliquo convinceretur, ad eum corrigendum. Verum postquam duo theologi Pragenses multas heterodoxas assertiones, e scriptis Hussii excerptas, concilio obtulissent, eumque accusassent, quod damnatos Wicleffi articulos defendisset, plebemque contra clerum excitasset, postquam concilium triginta articulos, scriptis Hussii excerptos, condemnavisset, Hussius vero iterato interrogatus, errores suos abjurare nollet, a concilio condemnatus, ab ordine sacerdotali depositus, relictus fuit curiae saeculari, a qua, non obstante cleri intercessione, ne occideretur, anno 1415 ad rogum damnatus est[1]. Parem sortem subiit Hieronymus Pragensis, ardentissimus Hussii discipulus et magnarum turbarum atque violentiarum in clerum Pragensem auctor; qui cum Constantiam venisset, ut magistro suo suppetias ferret, a concilio admonitus, ut errores abjuraret, post multas tergiversationes Wicleffi et Hussii haereses damnavit; sed paulo post in concilio contestatus, se doctrinas suas non nisi mortis metu contra conscientiam suam abjurasse, seque in omnibus consentire Wicleffo et Hussio, an. 1416 a concilio damnatus et a curia saeculari supplicio affectus fuit.

Verumtamen Hussitarum secta cum morte auctoris sui non fuit extincta, sed majores tumultus et persecutiones contra Catholicos in Bohemia viciniisque regionibus excitavit. Quum enim

---

[1]) Hussitae et postea haeretici protestantici injuste questi sunt, Joannem Huss a concilio Constantiensi fuisse custodiae traditum, damnatum et combustum contra datam ei securitatis fidem seu salvum conductum; nam J. Huss salvum conductum accepit non a concilio, sed ab imperatore Sigismundo qui ei, si se concilio submitteret, publicam fidem fecit, non ad impunitatem haereseos aut ad vim justitiae frangendam, sed ad prohibendam violentiam facti; non potuit enim prohibere imperator, quin concilium pro munere suo haeresim cognosceret et judiciariam sententiam ferret; cumque concilium Hussium per testes, scripta et responsa propria haereseos convicisset, eum damnavit, et pertinacem reliquit curiae saeculari, quae eumdem ad rogum condemnavit secundum leges imperii, poenam capitis in contumaces haereticos decernentes.

Wenceslaus rex, cujus ignavia sectariorum audaciam auxerat, deinde turbulentum eorum in catholicos animum reprimere tentaret, illi duce Joanne Ziska sumptis armis rebellarunt, in monte circuli Bechinensis ad Lusinitium amnem munitissimam urbem, Thabor dictam, unde et ipsi Thaboritae appellati sunt, extruxerunt, et ab anno 1419 in catholicos crudelius saevierunt, sacerdotes in primis et monachos trucidarunt, templa et monasteria vastaverunt. Interim Martinus papa V ad impediendam haereseos progressionem edidit constitutionem, qua praelatis ecclesiasticis et inquisitoribus mandabat, ut haereticos eorumque fautores praescripta judiciorum forma coercerent, et eorum mentem circa damnatos in Constantiensi concilio articulos explorarent secundum formulam in triginta quinque capita distinctam; praeterea Joannem Dominici cardinalem in Bohemiam legavit ad reducendos ad Fidem errantes, excitavit quoque episcopos Poloniae, in quam etiam prava haeresis penetraverat, ut eam omni cura evellerent; cumque Hussitae violenter in catholicos saevirent, bellum sacrum contra illos indixit. Sigismundus imperator post mortem fratris sui Wenceslai (1419) etiam rex Bohemiae, sectarios armata manu in ordinem redigere conatus est, sed illi tanta vi dimicarunt, ut exercitus catholicos non semel superaverint et bellum per plures annos continuarint.

Post mortem Joannis Ziskae (1424) Hussitae in plures factiones scissi sunt. Alii, appellati Thaboritae, Waldensium, Wicleffi et Hussi vestigiis pressius inhaeserunt, omnem pene Ecclesiae catholicae doctrinam, regimen et institutiones condemnarunt, et constituto sibi duce Procopio Raso, catholicos crudeliter persecuti sunt. Alii, dicti Orphani, quod capite seu duce carerent, quamvis aliquando a Thaboritis dissentirent et separata ab iis agmina constituerent, exigente tamen necessitate conjunctim cum illis agebant. Alii, cognominati Calixtini, erant ingenio longe moderatiori, Ecclesiam catholicam ejusve regimen aut cultum non condemnabant, sed praecipue propugnabant hos quatuor articulos: 1, ut S. Eucharistia omnibus sub utraque specie porrigeretur; 2, ut omnes sacerdotes libere sine praevia episcopi licentia verbum divinum praedicare possent; 3, ut clericis temporale dominium adimeretur; 4, ut delicta publica nulla ratione tolerarentur.

Cum his, nempe Calixtinis, Sigismundus imperator pacisci coepit, eosque, concessis securitatis libellis, adduxit, ut legatos destinarent ad concilium Basileae congregatum. Illi initio anni 1433 Basileam advenerunt, cumque inter eos et concilii deputatos de commemoratis supra articulis sine optato effectu disceptaretur, concilium in ipsam Bohemiam aliquot viros legavit, qui Pragae cum Calixtinis pacem composuerunt his legibus: ut in Bohemia et Moravia S. Eucharistia laicis sub utraque specie concedi pos-

set, sed adulti diligenter edocerentur, Christum sub quavis specie totum contineri; ut verbum divinum libere praedicaretur, non tamen sine auctoritate superiorum ecclesiasticorum; ut bona ecclesiastica a clero secundum praescripta patrum fideliter administrarentur; ut peccata mortalia secundum leges divinas et ecclesiasticas, quantum fieri posset, punirentur, non tamen a personis privatis. His factis, Calixtini se cum catholicis conjunxerunt, se Sigismundo ut regi subjecerunt, et cum catholicis uniti, anno 1434 Thaboritas prope Pragam acie victos ingenti clade affecerunt. Anno sequente omnes Bohemiae et Moraviae ordines in publicis comitiis obedientiam Ecclesiae catholicae et Sedi Apostolicae professi sunt.

Haec pacta inter Bohemos et imperatorem Sigismundum atque concilium Basileense inita, anno 1436 Iglaviae, adjectis aliquot explicationibus, confirmata, Basileensia et Pragensia Compactata appellari consueverant. Quantum spectat ad Thaboritas post stragem anni 1434 superstites, illi coetus separatos saltem clanculum continuarunt usque in sequens saeculum, quo se cum sectariis pseudo-reformationis conjunxerunt [1].

18. Interim Martinus papa V, ut supra vidimus, in concilio Constantiensi electus, soluto concilio Romam properavit, ubi anno 1420 summa omnium exultatione exceptus est; anno 1423 secundum Urbani VI constitutionem Romae jubilaei indulgentiam concessit; eodem anno legatos misit Papiam, qui celebrando ibi e decreto Constantiensis synodi concilio praesiderent, sed paulo post propter transalpinorum praesulum absentiam et grassantem Papiae pestilentiam concilium transtulit Senas, ubi illud vix coeptum propter paucorum praesulum praesentiam et prava studia Alphonsi regis Aragoniae dissolvit et aliud post septennium Basileae celebrandum indixit [2]; anno 1425, postulante Joanne duce Brabantiae, Lovanii in Belgio studiorum, idest juris, medicinae, philosophiae et scientiarum, universitatem constituit, quae anno 1431 ab Eugenio papa IV S. Facultate theologica aucta, ita floruit, ut tum magistrorum eruditione et auditorum concursu, tum doctrinae integritate et disciplinae observantia celeberrimum nomen in universa Europa consecuta fuerit [3]. Idem Pontifex anno 1423 Dolanam et anno 1431 Pictaviensem universitatem confirmavit; obiit autem 20 februarii 1431.

Martinus V pontifex

19. Post obitum Martini V cardinales conclave ingressi, die 3 martii elegerunt Eugenium IV, antea Gabrielem Condulmerium, patricium Venetum, cardinalem episcopum Senensem, virum li-

Eugenius IV. pontifex an. 1431

---

[1]) Æn. Sylvius, *Historia Bohem.*; J. Cochlaeus, *Historia Hussitarum*; Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XV, c. 11.

[2]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1418-24.

[3]) Just. Lipsius, *Lovanium*, l. III, c. 2; *Privilegia academiae*; Andr. Valer., *Fastes de l'universitè de Louvain.*

beralitate in pauperes et religionis studio spectatissimum, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1447. Eugenius IV laboriosum pontificatum habuit. In initio seditionem civilem passus est a Columnensibus Martini V nepotibus, quum thesaurum pro Ecclesiae necessitatibus congregatum, quem ii tenebant, severe repetivisset; sed illorum audaciam legibus armisque fregit. Anno 1433 Sigismundum imperatorem Romae solemni ritu coronavit, postquam is jurasset, se catholicam fidem et ecclesiarum jura atque privilegia illibata custoditurum. Anno sequente concitata pravis machinationibus Philippi ducis Mediolanensis in urbe Roma seditione, confugit Florentiam; postea sedatis turbis Romam regressus est. Caetera Pontificis hujus gesta, quaeque a schismaticis Basileensibus perpessus sit, infra videbimus.

Basileense concilium 20. Martinus V paulo ante obitum suum cardinali Juliano vices suas commiserat, ut generali concilio, Basileae indicto, praesideret; quod cum Eugenius IV confirmasset, Julianus die 14 decembris 1431, praesentibus paucis praelatis, primam sessionem habuit, in qua fines concilii, nimirum haeresum extirpationem, christiani orbis pacem et morum reformationem, exposuit, variaque decreta legit de concilii convocatione et de ordine in eo servando. Vix coeptum concilium Eugenius IV litteris ad Julianum legatum suum datis, transtulit Bononiam, post decem et octo menses in hac urbe inchoandum, causa fuit, quod nonnisi pauci praelati Basileam convenissent et multi propter bella inter Burgundiae et Austriae duces eo pervenire non possent, quod Basilea haud commodus locus esset, in quo cum Graecis ad unionem paratis tractari posset, quodque ii, qui Basileae erant congregati, cum Bohemis hussitis de haeresi, jam ab Ecclesia damnata, tractare coepissent. Verum congregati praelati cum Juliano praeside rationes, a Pontifice adlegatas, parvi facientes ad Eugenium scripserunt, ut dissolutionis et translationis litteras revocaret, et edita epistola encyclica praesules aliosque, qui de jure aut consuetudine ad concilium venire tenebantur, Basileam evocarunt, contestati, se concilium continuaturos donec negotia, propter quae convenerant, essent composita. Eorum consilium probarunt Sigismundus imperator, Carolus VII rex Galliae ejusque clerus, et numerus praesulum Basileensium auctus est. Quapropter 15 februarii 1432 habuerunt sessionem II, in qua declararunt concilium Basileae rite et legitime esse congregatum, neque ulla auctoritate etiam papali sine suo consensu dissolvi aut alio transferri posse; praeterea confirmarunt Constantiensia decreta de potestate concilii generalis immediate a Christo accepta deque ejus supra omnes auctoritate. Sessione III[a] habita 29 aprilis eadem decreta Constantiensia confirmata sunt, et oratores missi ad Eugenium papam et ad cardinales, ut abrogato dissolutionis decreto, intra tres menses ad concilium venirent, vel, si impediti forent, legatos mitterent.

Sessione IV[a] habita 20 junii, Bohemis seu Hussitis ad concilium vocatis salvum conductum concesserunt, decreveruntque, ut, si durante concilio Apostolica Sedes vacaret, novus pontifex in ipso concilio eligeretur, electusque durante concilio non crearet novos cardinales neque cardinales a concilio avocaret. Sessione V[a] coacta 9 augusti constitutis judicibus et officialibus, decreverunt, nullum e congregatis patribus posse evocari ad quemcumque judicem pro quavis causa, quamdiu concilium duraret. Cum posthaec Basileam advenissent nuncii Eugenii IV et luculentis rationibus Pontificis causam atque auctoritatem defendissent, Basileensium oratores iis responderunt, ipsum Pontificem subesse auctoritati concilii. Basileenses audacius progredientes, sessione VI[a] habita 6 septembris Eugenium IV et cardinales accusarunt contumaciae, et sessione VII[a] die 6 novembris confirmato decreto sessionis IV, sessione VIII[a] die 18 decembris decreverunt, ut secundum juris severitatem in Eugenium IV ageretur, nisi intra sexaginta dies decretum dissolutionis revocasset, declaraveruntque ipso facto excommunicatos eos, qui se Bononiam ad concilium conferrent. Posthaec egerunt de reconciliandis Bohemis hussitis, ut supra vidimus[1]. Sessione IX[a] habita 22 januarii 1433 susceperunt patrocinium Sigismundi imperatoris et aliorum concilio adhaerentium contra omnes sententias ab Eugenio latas aut ferendas, et sessione X[a] 19 februarii rursus Eugenium contumaciae accusarunt. Dein advenerunt novi Eugenii legati, qui in congregationem admissi, dixerunt, Pontificem, quamvis de plenitudine potestatis suae concilium dissolvere et alio transferre posset, pro concordia de jure suo, quantum fas esset, cedere velle et acta sua contra Basileenses revocare, si Basileenses acta sua contra Pontificem revocarent et translationem concilii Bononiam aequo animo ferrent. Basileenses responderunt, se Pontificis petitionibus non posse annuere, et sessionibus XI-XIV plura constituerunt Pontifici valde injuriosa, deque ejus depositione audacius quam antea agere ausi sunt, verumtamen, obstante Sigismundo imperatore, executionem schismaticorum conatuum distulerunt. Sessione XV[a] habita 26 novembris decretum est, ut synodi dioecesanae singulo anno et provinciales singulo triennio cogerentur.

Eugenius papa Sigismundi aliorumque principum suasionibus, Romanorum seditione a Philippo duce Mediolanensi excitata, quorumdam cardinalium ad Basileenses defectione et schismatis periculo permotus, die 18 januarii 1434 constitutionem dedit, qua revocato dissolutionis et translationis decreto, concilium Basileae continuari permisit ad haeresum, bellorum et pravorum morum extirpationem.

Quum haec Pontificis constitutio in sessione XVI[a] die 5 fe-

---

[1]) Vide pag. 286.

bruarii lecta fuisset, declaravit concilium, postulationibus suis a Pontifice esse factum satis, ejusque legatos admisit ea lege, ut jurarent, se concilii decreta et praesertim decretum Constantiense de concilii oecumenici auctoritate esse defensuros. Sessione XVII^a die 26 aprilis concessum est legatis Eugenii IV cum cardinali Juliano concilio praesidere, sed sine jurisdictione coactiva, et sessione XVIII^a die 26 junii renovata decreta de concilii oecumenici auctoritate. Quum imperator Graecorum et patriarcha Constantinopolitanus pro unionis negotio generale concilium postulassent, Basileenses sessione XIX^a die 7 septembris constituerunt, ut si Graeci Basileam adduci non possent, alius eligeretur locus maritimus, quo post mensem a Graecorum adventu ipsi se conferrent. Sessione XX^a habita 22 januarii 1435 actum fuit contra clericos concubinarios; sessione XXI^a die 9 junii, reclamantibus licet legatis Pontificis, annatae prohibitae; sessione XXII^a die 15 octobris damnatus Augustini de Roma libellus de Christo et Ecclesia; sessione XXIII^a habita 25 martii 1436 varia decreta condita aut renovata de electione R. Pontificis, et sessione XXIV^a 14 aprilis pacta cum Graecis inita de celebrando pro negotio unionis concilio confirmata sunt. Verum Pontificis legati decreta supra de electionibus, confirmationibus, annatis, aliisque ad deprimendam Pontificis auctoritatem edita, Apostolicae Sedi injuriosa esse demonstrarunt. Eugenius quoque de iisdem decretis questus est in litteris ad principes christianos datis. Sessione XXV^a habita 7 maii 1437 magna orta est dissensio de loco concilii ad procurandam Graecorum unionem; legati Pontificis et patres plerique decreverunt, illud celebrandum Florentiae vel Utici; reliqua pars, fere e secundi ordinis sacerdotibus composita, duce cardinali Ludovico Arelatensi, constituit, illud celebrandum Basileae aut Avenione vel in Sabaudia; Pontifex vero locum, a legatis suis cum sanioris partis assensu designatum, probavit, quod gratus esset Graecis et consentaneus pactis cum iis initis.

E dictis sat patet, cuncta Basileae contra jus facta et irrita esse quae contra dignitatem et auctoritatem pontificiam fuerunt tentata; multo clarius post sessionem XXV omnis legitimi concilii auctoritas Basileensi concilio sublata conspicitur. Quum enim Basileensium factio accepisset, Eugenium IV decretum de translatione concilii probasse, adversus eum exarsit, et sessione XXVI^a die 31 julii, reclamantibus Pontificis legatis et plerisque patribus, Eugenium papam multorum criminum accusavit et intra 60 dies in jus vocavit. Eadem factio sessione XXVII^a die 26 septembris translationem concilii irritam dixit, et sessione XXVIII^a die 1 octobris, praeside Georgio episcopo Visensi in Hispania, Eugenium declaravit contumacem, quod intra constitutos dies non comparuisset. Verum ex quo tempore Basileense concilium in

duas partes scissum est, Sigismundus imperator et alii principes plerique illius partes deseruerunt ejusque decreta contra Eugenium IV improbarunt. Pontifex autem edita 1 octobris 1437 constitutione *Doctoris gentium* concilium transtulit Ferrariam. Basileensium vero factio sessiones suas prosecuta, tandem schisma complevit, ut suo loco videbimus[1].

21. Interim Nicolaus Albergatus cardinalis, quem Eugenius papa Ferrariam ad concilium legaverat, 8 Januarii 1438 ibidem in ecclesia majori conventum habuit, praesentibus quinque archiepiscopis, decem et octo episcopis aliisque praelatis, in quo lectis Eugenii litteris, declaravit concilium Basilea translatum Ferrariam ad procurandam Graecorum cum Ecclesia et Apostolica Sede unionem. Id ipsum factum est in sessione I[a] habita 10 ejusdem mensis. Post septemdecim dies Ferrariam venit Eugenius papa, pluresque cum cardinalibus, praelatis et doctoribus congregationes habuit, in quibus de Basileensibus modeste questus et innocentiam suam testatus, asseruit, se paratissimum esse ad delendum illorum dissidium; deinde nonnulla constituit praesertim de ordine sedendi in concilio. Sessione II[a], praesidente Eugenio et praesentibus duobus et septuaginta episcopis, habita 15 februarii, irrita dicta sunt ea, quae a Basileensibus in R. Pontificis injuriam fuerant decreta aut decernerentur, et declaratum, eos, qui in isto coetu perseveraverint, incidisse in poenas et censuras, in decreto translationis expressas. Hae duae sessiones in actis Romanis concilii Florentini non leguntur, quod in iis de principali negotio, nimirum de unione Graecorum non fuerit actum. Posthaec Ferrariam advenerunt Joannes Palaeologus II imperator Graecorum, Josephus patriarcha Constantinopolitanus, Marcus metropolita Ephesinus, Bessarion Nicaeae et Isidorus Russiae archiepiscopi, aliique plures praelati graeci et viri ecclesiastici. Tunc praecipuae Graecos inter et Latinos controversiae, nempe de processione Spiritus S., de pane eucharistico, de poenis Purgatorii et de R. Pontificis primatu, ab utriusque partis theologis pertractatae sunt. Deinde I[a] sessio, praeside Eugenio papa, habita fuit 8 octobris, in qua Bessarion archiepiscopus Nicaenus luculentissimam orationem fecit de magno Fidei negotio, omnesque ad constantiam in eo tractando hortatus est. Sessione II[a] die 11 ejusdem mensis Andreas archiepiscopus Rhodius nomine Latinorum orationem habuit, convenitque inter patres, ut sex utrimque electi viri de controversis articulis disputarent. Hae disputationes coeptae sunt sessione III[a] die 14 octobris et continuatae tredecim sessionibus sequentibus, intra diem 15 octobris usque ad 10 januarii 1439 celebratis. Inte-

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XII, p. 459; Raynaldus et Spondanus, ad an. 1431-37; Muzzarelli, *De auctoritate R. Pontif.* tom. II, c. 17; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 5.

*

rim invalescente in urbe Ferraria pestilentia, Eugenius IV concilium transtulit Florentiam, ubi reliquae sessiones novem habitae sunt, et unde hoc concilium, quamvis Ferrariae coeptum, vulgo Florentinum appellatum est.

Sessione XVII^a et octo sequentibus, a die 26 februarii usque ad 24 martii habitis, disputationes fuerunt continuatae, post quas Graeci, uno Marco Ephesino excepto, cum Latinis consenserunt de articulis controversis, et sessione XXV^a die 6 julii unionis decretum graece et latine conscriptum, subscriptum atque lectum fuit, in quo quatuor sequentes articuli ab omnibus Christianis credendi et suscipiendi definiuntur: 1, Spiritum S. procedere ex Patre et Filio tanquam ab unico principio et unica spiratione, vocemque *Filioque*, veritatis declarandae gratia et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter symbolo fuisse insertam; 2, corpus Christi sive in azymo sive in fermentato pane triticeo vere confici, et alterutrum a sacerdotibus secundum ecclesiae suae, sive occidentalis sive orientalis, consuetudinem adhibendum; 3, animas eorum, qui in Dei charitate decesserint, sed pro peccatis suis non fecerunt satis, poenis purgatoriis purgari, iisque animabus, ut ab ejusmodi poenis releventur, prodesse fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynas et alia pietatis officia; illorum animas, qui post baptismum nullam peccati maculam contraxerint vel contractam plene purgarint, mox in coelum suscipi et clare intueri Deum pro meritorum diversitate; animas vero eorum, qui in actuali peccato mortali vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas; 4, R. Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum esse successorem B. Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere et ipsi in B. Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a D. N. J. C. plenam potestatem traditam esse[1].

Posthaec imperator, episcopi aliique Graeci Florentia digressi, in patriam suam redierunt. Paulo ante eorum discessum Florentiam advenerunt legati patriarchae Armeniorum, unionem cum Romana ecclesia et Fidei rectitudinem postulantes. Quapropter Pontifex viros divini humanique juris peritissimos nominavit, qui cum iis de rebus Fidei agerent. Post Graecorum discessum Eugenius papa concilium Florentiae continuavit usque ad 26 aprilis 1442, habuitque adhuc quinque sessiones; in quarum I^a die 4 septembris 1439 Pontifex, approbante concilio, declaravit omnes, qui Basileae post translatum concilium Ferrariam

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XIII, p. 1-1182; Raynaldus et Spondanus, ad an. 1438-39.

actiones conciliares continuarint, esse excommunicatos, omni dignitate ac beneficio privatos, schismaticos et rebelles, eorumque acta et decreta, maxime in sessionibus XXXIII^a^ et XXXIV^a^ edita, irrita esse et perniciosa. Sessione II^a^ die 22 novembris, cum post diligentem inter Armeniorum et Pontificis deputatos discussionem, consentientibus ipsis Armeniis, visum esset conficere quoddam orthodoxae fidei, quam Romana profitebatur Ecclesia, compendium, amplissimum decretum pro unione et instructione Armeniorum promulgatum et ab horum legatis dimisso animo susceptum est. Tunc Florentiam advenit Andreas abbas, quem Joannes Jacobitarum seu Monophysitarum Ægypti patriarcha, ab Eugenio papa ad concilium invitatus, suo suorumque episcoporum nomine Florentiam legaverat cum litteris obedientiae plenissimis, quibus patriarcha unionem cum Romana Ecclesia et orthodoxam fidem postulabat. Sessione III^a^ die 4 februarii 1441 Andreas Jacobitarum legatus litteras patriarchae sui exhibuit, deinde suo et eorum, a quibus missus erat, nomine professus est, se credere et tenere quidquid docebat et tenebat Romana Ecclesia, atque reprobare quidquid ea reprobabat; quo facto decretum fidei pro unione Jacobitarum promulgatum est, quod Andreas dimisse suscepit. Sessione IV^a^ die 2 septembris lectae sunt litterae Nicomedi abbatis Æthiopum seu Abyssinorum, qui Hierosolymis commorabantur, quibus is significabat, Abyssinos eorumque regem nihil magis quam unionem cum Romana ecclesia desiderare; ipseque eorum rex Constantinus seu Zara Jacob litteras de eodem unionis negotio ad Eugenium scripsit et legatos Romam destinavit. Quae cum Pontifex sessione V^a^, die 26 aprilis 1442 habita, concilio annuntiasset, illud transtulit Romam in basilica Lateranensi continuandum[1].

Quum Pontifex cum concilii patribus Romam venisset, ibi excepit oratores regis Æthiopum seu Abyssinorum, unionem cum Romana ecclesia postulantes, iisque unionis et Fidei decretum seu compendium tradidit. Eodem tempore Ignatius, patriarcha Eutychianorum Syriae et Mesopotamiae, Romam legavit Abdalam archiepiscopum Edessenum, qui totius nationis nomine regulam Fidei, quam Romana ecclesia profitebatur, devote petiit. Eugenius papa habita 30 septembris 1444 sessione, illos ad unionem admisit et Fidei decretum legato tradidit. Etiam Timotheus Tarsensis Chaldaeorum nestorianorum archiepiscopus Romam venit, et Elias Maronitarum monothelitarum episcopus legatum misit, quos pariter cum eorum subditis Eugenius papa sessione altera, habita 7 augusti 1445, ad unitatem Fidei et communionem Romanae Ecclesiae admisit[2].

Sic demum concilium Florentinum, Ferrariae coeptum, Ro-

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1182-1218.—[2]) Ibid. p. 1218-28.

mae absolutum fuit. Illud esse vere oecumenicum et a RR. Pontificibus atque ab universa Ecclesia constanter ut tale veneratum, consentiunt omnes catholici[1]. Nonnulli censent, concilium Florentinum fuisse oecumenicum usque ad Graecorum discessum, deinde illud, quod Florentiae et Romae continnatum est, quidem esse idem cum illo nomine, sed non auctoritate[2]; alii vero rectius concilium istud tum post tum ante Graecorum discessum oecumenicum dicunt[3]. Cum autem in hoc concilio damnati sint errores, quos sectarii saeculi XVI instauraverunt, mirum non est, Mosheimium aliosque e protestanticorum haereticorum genere scriptores de auctoritate concilii Florentini detraxisse.

Basileense schisma

22. Postquam major praelatorum pars cum legatis apostolicis relicta supra Basilea, se contulisset Ferrariam, factiosi sessiones suas prosecuti sunt[4]. Sessione XXIX[a] die 12 octobris 1437 Basileensis concilii dissolutionem et translationem irritam dixerunt, et Eugenio papae suspensionem atque depositionem minati sunt, nisi intra statos menses decretum suum revocaret. Sessione XXX[a] 23 decembris declaraverunt, laicos et clericos non sacerdotes, non teneri ad communionem sub utraque specie. Sessione XXXI[a] die 24 januarii 1438 egerunt de nonnullis causis ad Romanam curiam non deferendis, prohibuerunt gratias quae appellantur expectativae, et Eugenium papam suspensum atque pontificatus administrationem ad concilium devolutam declararunt. Sessione XXVII[a] habita 24 martii, damnato concilio jam Ferrariae inchoato, Eugenium ejus praesidem omnesque qui eidem intererant, excommunicaverunt. Sessione XXXIII[a] die 16 maii 1439 tanquam Fidei veritates definierunt has tres propositiones: Concilium generale, universam repraesentans Ecclesiam, est supra Papam, Papa non potest concilium legitime congregatum, sine ejus assensu dissolvere vel suspendere vel transferre; haereticus est, qui has propositiones pertinaciter impugnat. Sessione XXXIV[a] habita 25 junii octo aut novem ex triginta episcopis, qui Basileae erant, Eugenium papam deponere ausi sunt, et sessione sequenti die 10 julii constituerunt, novum pontificem post sexaginta dies a depositione Eugenii esse eligendum. Sessione XXXVI[a] die 17 septembris sententia de immaculata B. V. Mariae conceptione declarata fuit pia, sancta, cultui ecclesiastico, rectae rationi et S. Scripturae consona. Sessionibus XXXVII-XLIV, habitis a 20 octobris 1439 usque ad 9 augusti 1441, postquam electionem novi pontificis tractassent, elegerunt Amadeum, e duce Sabaudiae eremitam, quem Felicem V appellarunt, irrita dixerunt quaecumque ab Eugenio in contrarium edicenda, sententiam Eugenii contra

[1]) Natal. Alex., *Hist. eccl.* saec. XV, diss. 10.—[2]) Ibid. a. 3.
[3]) J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, par. I, c. 6.
[4]) Vide pag. 290.

antipapam Felicem nullam declaraverunt, festum Visitationis B. V. Mariae ad impetrandam, uti dicebant, Ecclesiae unionem, quotannis die 2 julii celebrandum decreverunt, mandaruntque, ut ii, qui ab Eugenio beneficiis fuerant privati, in integrum restituerentur. Sessione XLV^a habita 16 maii 1445, mandato Sigismundi imperatoris convocationi et celebrationi novi concilii generalis ad procurandam unionem quidem assenserunt, sed istud locum non habuit. Illi vero deinde profecti sunt Lausannam, ubi adhuc aliquot sessiones habuerunt, sed in quibus nihil memorabile actum est. Perduravit autem hoc schisma usque ad annum 1449, ut videbimus.

Non mirandum est, Mosheimium, Febronium, iisque similes concilium Basileense celebrasse multis laudibus, placet quippe illis auctoritatem Pontificis in eo fuisse depressam. Perperam etiam defensores Declarationis cleri Gallicani anno 1682 gloriantur decretis concilii Basileensis de potestate concilii oecumenici supra Papam, ante schisma editis et per constitutionem, ut aiunt, Eugenii IV, datam 18 januarii 1434, approbatis; nam ex ipsius concilii Basileensis historia apparet, omnia, quae in eo adversus auctoritatem pontificiam fuerunt tentata, contra jus esse peracta, et Eugenius papa per praedictam constitutionem quidem concilii continuationem, non vero ejus decreta probavit, sicut aperte declaravit in epistola ad F. Foscarinum ducem venetum his verbis: « Potius hanc apostolicam dignitatem et vitam insuper « posuissemus, quam voluissemus esse causam et initium, ut pon- « tificalis dignitas et Sedis Apostolicae auctoritas submitteretur « concilio contra canonicas omnes sanctiones; quod nunquam « antea neque aliquis nostrorum praedecessorum fecit, neque ab « ullo extitit requisitum[1] ». Testatur Cardinalis de Turrecremata, qui concilio Florentino interfuit, Eugenium papam in hoc concilio de progressu concilii Basileensis ita fuisse locutum: « Nos « quidem progressum concilii approbavimus, volentes, ut proce- « deret, ut incoeperat, non tamen approbavimus ejus decreta[2] ».

23. Quum jam ante confectum schisma Basileenses decreta sua ad Carolum VII regem Galliae misissent, rex anno 1438 cleri et procerum conventum, cui ipse praesedit, habuit Avarici Biturigum, in quo Basileensium decreta, reformationem ecclesiasticam spectantia, cum certis temperamentis probata sunt, et ex iisdem confecta celebris sanctio pragmatica, in universo regno ab omnibus sub gravi poena observanda. Constabat haec sanctio viginti tribus articulis[3]. Quum in his episcoporum electio committeretur colle- Sanctio pragm. Gall.

---

[1]) Extat haec epistola apud Raynald., ad an. 1433, n. 19.

[2]) *De Ecclesia*, l. II, c. 100. Conf. Card. Sfondratum, *Dissertat. III contra Maimburgum*; Marchetti, *Critique de l'Histoire eccl. de Fleury*, tom. II, p. 146; F. A. Zaccariam, *Antifebron.* par. II, l. 4, c. 3; C. Roncagliam, *Animadversion. in diss. VIII* Natal. Alex. in saec. XV.

[3]) Extat apud Labbe, *Concil.* tom. XII, p. 1429.

gio canonicorum, auctoritas concilii generalis praeponeretur auctoritati Pontificis, annatae et expectativae gratiae atque beneficiorum reservationes abrogarentur, appellationes ad Apostolicam Sedem limitarentur, aliaque dignitati pontificiae adversa statuerentur, Eugenius papa sanctionem istam merito improbavit, litterasque ad regem scripsit, ut eamdem abrogaret. At rex Pontificis votis restitit. Caeterum tum rex tum Galli in obedientia Eugenii constanter permanserunt et Basileensium schisma nunquam probaverunt. Anno 1461 Ludovicus XI, Caroli VII filius et successor, precibus Pii papae II praedictam sanctionem ceu Pontifici ejusque Sedi infensam et in seditione atque schismatis tempore natam abolevit. Verum quadriennio post suprema curia Parisiensis eidem regi obtulit defensionem libertatum, ut vocabant, ecclesiae Gallicanae, et declarare praesumpsit, ex abrogatione sanctionis pragmaticae innumera utrique reipublicae obvenire incommoda; ex quo tempore eadem sanctio, reclamantibus licet RR. Pontificibus, rursus vim legis in Gallia accepit usque ad concordatum, quod anno 1516 inter Leonem papam X et Franciscum regem I initum est.

Eccl. stat. in Germania 24. In Germania dissidium Basileenses inter et Eugenium papam majorem confusionem excitavit. Anno 1438 post obitum Sigismundi principes electores pro electione novi imperatoris Francofordiae congregati, contestati sunt, se Eugenium papam una et concilium Basileense venerari, neutrius partis contra alteram decreta suscipere et velle deliberare usque ad sextum mensem, cui parti esset adhaerendum, interea omnes permanerent in obedientia Sedis Apostolicae et praelati ecclesias sibi commissas jure ordinario gubernarent. Hoc fuit initium neutralitatis, ut appellatur Germanicae, quae concordiae praetextu per sex menses instituta, perduravit octo annis, et tam a Basileensibus quam ab Eugenio papa reprobata fuit. Interim Germani ad Pontificem et ad Basileenses miserunt oratores postulatum, ut ad restituendam concordiam aliud indubitatum concilium convocaretur, ad quod Basileenses simul et Ferrarienses praesules convenirent[1].

Germanica natio jam a multo tempore se gravatam querebatur propter papales reservationes et collationes, propter annatas et taxas, cumque Basileenses plura contra reservationes, annatas, gratias expectativas et taxas sancivissent, haec decreta principes Germani anno 1439 in comitiis Moguntinis susceperunt, cum certis tamen restrictionibus. Ea ipsa gravamina, ut dicebantur, animos Germanorum non parum ab Eugenio alienos, in Basileenses vero propensos reddiderunt. Quum autem anno 1445 Eugenius Theodoricum Coloniensem et Jacobum Trevirensem

---

[1]) Labbe, loc. cit. p. 1550-1602; Raynaldus et Spondan., ad an. 1438-42.

archiepiscopos electores, Felicis antipapae et schismaticorum Basileensium partibus addictissimos, deposuisset, caeteri principes electores commoti, ac si suae dignitati injuria fuisset illata, anno 1446 in comitiis Francofordiensibus arcana inierunt consilia suscipiendi obedientiam Felicis antipapae, nisi Eugenius praedictos archiepiscopos restitueret, nationis Germanicae gravamina tolleret, et auctoritatem conciliorum generalium e decreto Constantiensis concilii susciperet; sed Fridericus III imperator schismaticum eorum consilium reprobavit, et ad componenda dissidia Romam legavit Æneam Sylvium. Hic multis rationibus Pontifici suasit, ut principum postulationibus satisfaceret, spondens, tunc omnes Germanos, abjecta neutralitate, ad ejus obedientiam accessuros. Quapropter Eugenius ad principes Germanos legavit Thomam cardinalem episcopum Bononiensem et Joannem de Carvajal, iisque adjunxit episcopum Leodiensem et Nicolaum de Cusa archidiaconum; iisdem in litteris suis die 22 julii 1446 datis significavit, se ad exemplum decessorum suorum, sicut ii generalia concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata amplecti et venerari consueverunt, sic generalia concilia Constantiense et Basileense ab ejus initio usque ad translationem per se factam, amplecti et venerari, tamen sine praejudicio juris, dignitatis et praeeminentiae S. Sedis Apostolicae et potestatis sibi et in eadem canonice sedenti in persona B. Petri a Christo concessae. In eadem epistola legatis suis potestatem dedit cognoscendi et approbandi decreta Basileensia, supra in comitiis Moguntinis a Germanis cum certis restrictionibus suscepta, modo compensarentur detrimenta, quae inde pateretur Apostolica Sedes.

Pontificis legati cum principibus Germanis convenerunt Francofordiam, et post longas utrimque contentiones et discussiones formula concordiae scripta et Romam ad Eugenium papam perlata fuit. Ea formula ferebat quatuor conditiones: 1, ut novum concilium generale tempore et loco designandis convocaretur; 2, ut doctrina de potestate, auctoritate, et praeeminentia conciliorum generalium, Ecclesiam catholicam repraesentantium, approbaretur; 3, ut nationi Germanicae super gravaminibus opportune provideretur; 4, ut quae in praejudicium duorum archiepiscoporum, Coloniensis et Trevirensis, acta fuerant, clementer revocarentur.

Eugenius infirmitate correptus, concordiae leges Cardinalibus commisit discutiendas; deinde supra dictos quatuor articulos ratos habuit ut sequitur: declaravit 1, se cogendo in Germania concilio consentire, etsi novo concilio opus non esset; 2, se nunquam in dubium revocasse auctoritatem conciliorum generalium, seque concilium generale Constantiense, decretum ejus *Frequens* ac alia ejus decreta sicut caetera alia concilia, Ecclesiam catho-

licam repraesentantia, eorum potestatem, auctoritatem, honorem et eminentiam, sicut et caeteri antecessores sui, a quorum vestigiis deviare nequaquam intendit, fecerunt, amplecti et venerari; 3, decreta Basileensia, supra a Germanis acceptata, conservari posse, donec inter legatum, quem missurus erat, et principes de iis rebus esset concordatum; 4, se Coloniensis et Trevirensis archiepiscoporum restitutioni annuere, si ii prius damnata perfidia, R. Pontifici obedientiam spopondering. Ita habetur in bullis seu litteris, quas Pontifex de quoque concordiae articulo dedit. His factis, Germanorum principum oratores abjecta neutralitate, Eugenio papae obedientiam professi sunt, et concordia inter Pontificem et nationem Germanicam Romae sub initium anni 1447 confecta fuit. Caeterum ne ea, quae necessitate et utilitate Ecclesiae exigentibus, Germanis fuerant indulta, quovis modo in detrimentum Apostolicae Sedis cederent, Eugenius papa statim in aliis litteris contestatus est, quoniam propter imminentem sibi aegritudinem non potuerat omnia nationis Germanicae postulata ponderare cum ea integritate judicii et concilii, quam rerum gravitas requirebat, se per quaecumque Germaniae principibus et nationi responsa et respondenda non intendere in aliquo derogare SS. Patrum doctrinae aut Sedis Apostolicae privilegiis et auctoritati, atque habere pro non responsis et non concessis, quaecumque talia a se contigisset emanare [1].

Brevi post obiit Eugenius IV. Nicolaus V, ejus successor, ad perficiendam concordiam in iis, quae nationis Germanicae gravamina circa Beneficiorum reservationes, provisiones, annatas spectabant, ad imperatorem et principes legavit cardinalem Joannem Carvajal, cujus opera anno 1448 Schaffnaburgi confectae sunt sequentes concordati leges: 1, ut Sedi Apostolicae reservata esset collatio seu provisio omnium beneficiorum, quae in Romana curia et itineris duorum dierum circuitu vacarent, item eorum omnium, quae vacarent per depositionem, translationem, abdicationem, rescissionem electionis aut postulationis a Pontifice factam; 2, ut extra hos casus episcopi et abbates eligerentur a capitulis, Pontifex vero electiones, modo canonicae fuerint, confirmaret, qui etiam ex rationabili et evidenti causa electo digniorem et utiliorem substituere poterit; circa majores vero dignitates post episcopales in cathedralibus et collegiatis ecclesiis servaretur modus antea usitatus; inferiora beneficia alternis mensibus a Pontifice et provisore ordinario conferrentur; 3, ut annatarum loco de episcopatibus et abbatiis vacantibus e fructibus primi anni penderentur pecuniarum summae, taxatae in libris

---

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1446-47; F. A. Zaccaria, *Antifebronius*, tom. III, p. 71, 86 et 108, edit. Lovan. 1829; Roncaglia, *Animadvers. in dissert. VIII* Natal. Alex. in saec. XV.

Camerae apostolicae, quae servitia communia appellantur, et de aliis beneficiis, solveretur dimidium annatarum seu fructuum primi anni. Hos concordati articulos Nicolaus V ratos habuit confirmavitque Bulla *Ad sacram* data anno 1448[1].

25. Quum Eugenius papa IV 23 februarii 1447 obiisset, ad summum Ecclesiae regimen evectus fuit Nicolaus V, antea Thomas Sarzanensis, cardinalis episcopus Bononiensis, qui sedit usque ad annum 1455. Is, ut vidimus, concordiam cum natione Germanica confecit; Basileense schisma extinxit, ut mox videbimus, et restituta Ecclesiae pace, anno 1450 jubilaei indulgentias concessit omnibus, qui vere poenitentes et confessi ecclesias principum Apostolorum, S. Joannis Lateranensis et B. Mariae Majoris visitarent; anno 1452 Fridericum III ejusque conjugem Romae augustos coronavit; Graecos ad unionem, in concilio Florentino initam, reducere et christianos principes ad ferendam iis contra Turcas opem confoederare conatus est; intestinas Italorum discordias composuit; litterarum et scientiarum studia fovit, viros eruditos dilexit, et post imperii graeci excidium libros ex omni Graecia conquiri et in latinum verti curavit; Stephanum Porcarium, equitem Romanum, ejusque complices, seditionem in urbe excitare tentantes, per Lavagnolum senatorem contrivit; aliaque praeclara gessit[2].

Nicolaus V pontifex an. 1447

26. Interim antipapa Felix V ejusque sectatores in schismate pertinaciter persistebant, quamvis eorum res ita essent collapsae, ut intra Sabaudiae fines constringerentur. Nicolaus V ad extinguendum schisma operam Caroli VII regis Galliae interpellavit, utque errantes ad unionem catholicam suaviter reduceret, omnibus ad sinceram Apostolicae Sedis obedientiam redituris summam benevolentiam et Felici V cardinalatus dignitatem et apostolicam legationem obtulit. Reipsa anno 1449 Felix pontificatum sponte dimisit, et a Nicolao V cardinalis episcopus Sabinensis atque legatus apostolicus in Sabaudia creatus fuit, has etiam dignitates paulo post abdicavit, et resumpta vita solitaria, anno 1451 pie obiit. Ii quoque, qui Felicem fuerant secuti, ad obedientiam Nicolai V redierunt et conciliabulum suum Lausannense dissolverunt. Nicolaus redeuntes venia donavit, et pro pacis ac unionis bono e plenitudine potestatis rata habuit omnia, quae in obedientia Felicis pro contentioso et conscientiae foro fuerant peracta, eosque, qui sub Eugenio IV beneficiis fuerant privati, in integrum restituit[3].

Basil. schism. finis an. 1449

---

[1]) Horix, *Concordata nationis Germanicae*, Francof. et Lips. 1771; Raynaldus, ad an. 1447-48; Zaccaria, *loc. cit.* tom. IV, p. 85.

[2]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1447-55; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 7.

[3]) Raynald., ad an. 1449.

Script. eccl. 27. Priori autem hujus saeculi medio praeter alios claruerunt scriptores qui sequuntur. S. Vincentius Ferrerius, Hispanus, ordinis FF. Praed., qui concionibus suis et miraculis multos Judaeos et Mauros ad christianam fidem convertit, peccatores ad poenitentiam et virtutem perduxit, et aliquot scripta reliquit[1]. S. Bernardinus cognomento Senensis, nobilis Hetruscus, ordinis Franciscanorum,qui plura monasteria ad rigidiorem regulae observantiam revocavit, scripsitque sermones et varios tractatus morales atque asceticos[2]. S.Laurentius Justinianus, patricius Venetus et primus Venetiarum patriarcha, reliquit sermones et tractatus asceticos[3]. S. Antoninus, ordinis Praed. et archiepiscopus Florentinus, praeter alia scripsit summam theologicam, summam confessionis et chronicon tripartitum[4]. Joannes Dominici, Florentinus, ordinis FF. Praed., a Gregorio XII cardinalis episcopus Ragusinus creatus et a Martino V in Bohemiam, Poloniam et Hungariam legatus, praeter alia scripsit commentarios in aliquot S. Scripturae libros. Paulus Burgensis, Hispanus, e Novocarthaginensi Burgensis episcopus, qui edidit additiones ad Postillas Nicolai de Lyra et scrutinium Scripturarum. Alphonsus Tostatus, Hispanus, episcopus Abulensis, praeter alia reliquit commentaria grandia in libros utriusque Testamenti[5]. Joannes Marchesini, Reginensis, ordinis S. Francisci, composuit Mammotrectum seu expositionem in singula S. Scripturae capitula. Petrus de Alliaco, Compendiensis, cardinalis episcopus Cameracensis, in Pisano et Constantiensi conciliis extinguendo schismati, condemnandae haeresi et restituendae disciplinae operam navavit, reliquitque commentarios in IV libros Sententiarum, in Psalmos et in Cantica, librum de Ecclesiae et cardinalium auctoritate, alia[6].Joannes Gerson,alias Charlier, S. Facultatis Parisiensis cancellarius, orationibus, quas in Pisano et Constantiensi conciliis de praesenti Ecclesiae statu habuit, celeber, edidit varia opera dogmatica, moralia, mystica, concionatoria miscellanea[7]. Thomas Waldensis seu Netter, Anglus, ordinis B. M. de Monte Carmelo, in concilio Constantiensi docte confutavit haereses Wicleffistarum et Hussitarum, scripsitque doctrinale anti-

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 5 April. Scripta ejus edita sunt Valent. 1491 in-fol.

[2]) Bolland., ibid. 20 Maii. Opera ejus edita sunt 1636 et 1757, 2 vol. in-fol.

[3]) Bolland., ibid. 8 Jan. Scripta ejus edita sunt Venet. 1751, 2 vol. in-fol.

[4]) Bolland., loc. cit. 10 Maii.

[5]) Venet. 1596, 13 vol., Colon. 1612, 27 vol. in-fol.

[6]) Liber ejus de auctoritate Ecclesiae et cardinalium extat inter opera Gersonii tom. I; alia edita sunt Argentorat. in-fol.

[7]) Edita sunt ab E. Dupin 1706, 5 tom. in-fol.

quitatum Fidei et Ecclesiae catholicae[1]. Nicolaus de Cusa ex archidiacono Leodiensi et concilii Basileensis fautore defensor Eugenii IV et cardinalis episcopus Brixiensis, reliquit tractatus theologicos de mysteriis, libros tres de docta ignorantia, libros totidem cribrationum Alcorani, tractatus de mathesi, geometria, astronomia, aliis[2]. Hieronymus a S. Fide, e judaeo christianus, anno 1413 Geronae in Catalaunia cum Judaeorum doctoribus publice disceptavit, scripsitque librum contra Judaeorum errores et alterum contra eorum Talmud. Petrus de Ancharano, Bononiensis, dedit commentaria in Decretales et in Clementinas. Franciscus Zabarella, Patavinus, sub Joanne XXIII cardinalis episcopus Florentinus, inter alia scripsit commentaria in Decretales et in Clementinas, et tractatum de schismate, in quo liberius loquitur de Pontificibus et curia Romana. Theodoricus de Niem, clericus Lucensis et litterarum apostolicarum abbreviator, scripsit historiam schismatis occidentalis, sed ratione liberiori et in Pontifices istius temporis acerbiori. Nicolaus de Clemangis, universitatis Parisiensis rector et Benedicto XIII aliquandiu a secretis, praeter alia reliquit librum de studiis theologicis; eidem nonnulli attribuerunt librum de ruina seu corrupto statu Ecclesiae, in quo clerus hujus temporis exaggerata ratione carpitur; alii vero istum librum Joanni de Chelm, aut alii adscribunt.

28. Unio autem Graecorum cum Romano-catholica Ecclesia, in concilio Florentino inita, optatum exitum non habuit. In primis Isidorus Thessalonicensis metropolita Russiae, quum unionis negotium, cui in concilio Florentino subscripserat, in Russia promovere conaretur, a principibus Moschae ejectus fuit, et Romam confugiens, ab Eugenio IV cardinalis creatus est. In Graecia unionis negotium maxime impedivit Marcus archiepiscopus Ephesinus, qui solus e Graecis eidem in concilio Florentino restiterat. Is concilium Florentinum ejusque decretum de Graecorum cum R. Ecclesia unione multis calumniis proscidit, Constantinopoli et alibi clerum et populum contra unitos excitavit, pravisque suis artibus effecit, ut patriarchae Alexandrinus, Antiochenus et Hierosolymitanus, quorum vicarii in Florentino concilio unioni subscripserant, eamdem suscipere noluerint. Pro unione vero egregie certarunt, eamque a schismaticorum dicteriis vindicarunt Bessarion archiepiscopus Nicaenus, qui post concilium Florentinum Romae permansit et ab Eugenio IV cardinalis creatus est; Georgius Trapezuntinus; Josephus episcopus Methonensis; Metrophanes ab anno 1440 usque ad 1443 patriarcha Constantinopolitanus; Gregorius e protosyncello et magno poenitentiario ab anno 1446 usque ad 1452 patriarcha Constantinopolita-

Eccl. Graecae status

---

[1]) Venet. 1571 et 1757, 3 tom. in-fol.
[2]) Basil. 1565, 3 vol. in-fol.

nus, qui propter suum pro unione studium multa perpessus, anno 1452 praedicta rebellibus divina vindicta, Romam confugit. Eugenius IV et Nicolaus V nihil intentatum reliquerunt, ut schismaticos Graecos ad unionem reducerent, litteris atque legationibus ad episcopos et ad imperatorem usi sunt, ut eosdem ad Ecclesiae et Apostolicae Sedis obedientiam excitarent. Verum schismatici Graeci eo acrius in Latinos inflammati videbantur, quo manifestior eorum dissidii injustitia post Florentinum concilium evaserat. Demum divina vindicta secuta est. Anno 1453 Mahomet II, imperator Turcharum, Constantinopolim cepit et imperium graecum evertit.

Ab hoc imperii graeci excidio, quod Nicolaus papa V in suis ad Constantinum imperatorem litteris anno 1451 intra triennium eventurum significaverat, novam epocham inchoamus.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

EPOCHA DECIMA

AB EXCIDIO IMPERII GRAECI USQUE AD INITIA LUTHERI, AN. 1517.

PROOEMIUM

Veteres scriptores et ex ipsis Graecis prudentiores excidium imperii graeci imputarunt Graecorum discordiis religiosis et schismati ab Ecclesia. Ex quo tempore Graeci ab Ecclesia desciverunt, eorum res sacrae et civiles magis magisque inclinatae sunt, et quo pertinacius a Romanae ecclesiae jugo deficiebant, eo celerius eorum respublica Saracenorum et Turcarum incursionibus victoriisque imminuebatur et tandem eversa fuit. Sic qui Romanae ecclesiae ejusque Pontificis auctoritatem excusserunt, Turcarum servituti subditi sunt.

Ex hac imperii graeci ruina id in magnam Latinae ecclesiae utilitatem secutum est, quod Graecorum doctissimi, Theodorus Gaza, Agyropolus, Joannes Lascaris, Emmanuel Chrysolares, Georgius Trapezuntinus, Hemonimus Spartensis, Gregorius Tiphenas, aliique e patria sua pulsi, in Italiam venerint, volumina graeca sacro profana in Occidentem transtulerint, quae ingenti litterarum bono in latinum versa sunt. Iidem viri docti a RR. pontificibus et a principibus, maxime a Mediceis et Valesiis, humanissime et liberaliter excepti, litteras praecipue graecas summo cum applausu et auditorum frequentia docuerunt, et ex eorum scholis prodierunt viri, ingenio, eruditione et eloquentia praestantissimi, quorum alii ad academiarum cathedras, alii ad episcopales infulas, alii ad purpuram, alii ad pontificiam dignitatem evecti sunt.

Mahomet II, imperii et religionis mahometicae sede Constantinopoli collocata, universum Occidentem Alcorani legibus submittere tentavit. Tota Europa, non tantum Religionis christianae, sed etiam societatis incolumitas, nutare videbatur. At quemadmodum undecimo et sequentibus saeculis Europa a Mahomedanorum tyrannide conservata fuit, praesertim RR. Pontificum sollicitudine, ita etiam durante hac epocha Nicolai V ejusque in pontificatu successorum curis audacia Turcarum fuit repressa, et europaeanae regiones a vastatione, Religio a discrimine, populusque christianus a servitute liberatus fuit.

1. Mahomet II, imperii graeci destructor, anno 1451 patri suo Amurati II in imperio ottomannico successit; imperii, sub deces- Imper. graeci excidium an. 1453

soribus suis per Asiam longe lateque aucti, fines protulit; anno 1452 cum ingenti exercitu Constantinopolim versus movit, fusis ubique Graecorum copiis urbem obsedit, et anno sequente post gravissima decem mensium certamina eam expugnavit. Constantinus imperator, dum animo fractus fugam meditabatur, in urbis porta obtritus fuit. Sic imperium Constantinopolitanum, abhinc annis 1123 a Constantino M. fundatum, in altero Constantino eversum fuit, et Constantinopolis antea graeci, nunc ottomannici imperii regia facta est. Tristem urbis a barbaris captae faciem vivis coloribus depinxerunt Josephus episcopus Methonensis aliique scriptores aequales. Narrant hi, qualiter templa fuerint eversa, altaria destructa, sacrosanctum Christi corpus profanatum, imagines confractae, vasa sacra direpta, Sanctorum reliquiae conculcatae, virgines violatae, viri ecclesiastici, monachi aliique immaniter tractati, venditi aut interfecti, omnis rerum ordo perturbatus[1].

Quum Mahomet II urbem Constantinopolim propemodum civibus vacuam cerneret, omnibus profugis et latentibus in eam redire et secundum suae cujusque religionis ritus vivere permisit. Tunc Constantinopolitani, cum Gregorius IV patriarcha anno 1452 et urbi et sedi suae nuncium remisisset, patriarcham elegerunt Gennadium, quem Mahomet patriarchatu Constantinopolitano investivit eadem cum pompa, qua id antea faciebant imperatores graeci. Gennadius antea appellatus Georgius Scholarius, adhuc laicus concilio Florentino interfuerat et unionem probaverat, sed deinde a Marco Ephesino in adversam partem perductus, acerrimus unionis impugnator evasit. Ejus et Marci Ephesini aliorumque opera effectum est, ut maxima pars Graecorum in schismate perseverarit; multi tamen etiam in unione perstiterunt. Caeterum tristis erat Christianorum in imperio ottomannico conditio, in multis vexati, religionis libertatem, admodum limitatam, gravibus tributis redimere cogebantur[2].

Callistus III pontifex an. 1455

2. Quam primum imperii graeci excidium in Occidentem delatum est, contremuit omnis Europa. Nicolaus papa V litteris et legationibus principes et populos christianos ad bellum sacrum excitavit, ut conjunctis viribus Turcarum audaciam et progressiones reprimerent, clericisque pro expeditionis subsidio decimas imperavit. Verum hic Pontifex brevi post, nimirum 24 martii 1455, decessit. In ejus locum 8 aprilis electus fuit Callistus III, antea appellatus Alphonsus Borgia, Hispanus, cardinalis SS. Quatuor Coronatorum, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1458. Hic fuit pontifex optimus, in victu parcus, in sermone modestus, in pauperes liberalis, in christianos principes benevolus et munificus, ita tamen ut eorum postulationibus nunquam ab honesto

[1]) Cuperi, *Histor. patriarch. Cp.*—[2]) Le Quien, *Oriens christian.*

abduci potuerit. In primis negotium belli sacri contra Turcas, a decessore suo coeptum, prosecutus est, ut infra videbimus. Parisiensem academiam et Rothomagensis provinciae clerum, de exactione decimae ex ecclesiasticis proventibus ratione belli sacri ad futurum concilium appellantes, ad revocandam appellationem per cardinalem Alanum, legatum suum, compulit. Injustas Germanorum expostulationes, ac si secundum concordata, inter Apostolicam Sedem et nationem Germanicam inita, pecunias indebitas exigeret et praelatorum electiones confirmare nollet, diluit datis ad Fridericum Imperatorem litteris, quibus ostendit, se nullas exegisse pecunias praeter eas, de quibus in concordatis convenerat, nullasque rejecisse electiones canonice factas, quas solas secundum ipsa concordata confirmare debebat [1]. Etiam simultates habuit cum Alphonso Aragoniae et Siciliae rege, quod hic quandoque episcopatus peteret pro iis, quibus vel propter aetatem vel propter ignorantiam committi non deberent. Quum Alphonsus anno 1458 obiisset, Callistus III Ferdinandum, ejus nothum, ab occupando regno Siciliae, quod erat R. Ecclesiae feudum, deterruit, eumdemque repugnantem compescuisset, nisi senio et morbo confectus eodem anno e vita migrasset [2].

3. Post Callisti papae III obitum, qui contigit 6 augusti 1458, die 27 ejusdem mensis electus fuit Æneas Sylvius Picolomineus, patria Senensis, cardinalis episcopus, litterarum, eloquentiae, eruditionis et ingenii laude conspicuus, qui nomen Pii II assumpsit et Ecclesiam rexit usque ad annum 1464. Is olim, sacris ordinibus necdum initiatus, cardinalem Capranicam ad concilium Basileense comitatus fuerat, huicque concilio tenacissime adhaerens, auctoritatem ejus tum in dialogo tum in litteris, ad rectorem et universitatem Coloniensem scriptis, defenderat, atque Felici V antipapae obediverat; sed postea cognitum errorem suum correxit, desertis antipapae partibus, se Eugenio IV submisit, atque a Callisto III cardinalis creatus, post hujus obitum ad summum pontificatum evectus fuit. Ne vero ea, quae quondam pro Basileensi concilio contra dignitatem et auctoritatem Apostolicae Sedis egerat, dixerat aut scripserat, a se, jam facto pontifice, rata haberi censerentur, die 26 aprilis 1463 bullam retractatoriam *In minoribus*, ad universitatem Coloniensem directam, edidit, in qua illa omnia revocavit correxitque, Inter alia his verbis usus: « Sequimini quae nunc dicimus, et senl magis quam juveni cre« dite; nec privatum hominem pluris facite quam Pontificem: « Æneam rejicite, Pium recipite [3] ». Pius II pontifex an. 1458

---

[1]) Germanorum criminationes etiam diluit Æneas Sylvius cardinalis in epistola 338 et aliis ad M. Meyer, jurisconsultum et archiepiscopi Moguntini cancellarium.
[2]) Raynald., ad an. 1455-58.
[3]) Apud Labbe, *Concil.* tom. XIII, p. 1407.

Pius ad decessorum suorum exemplum christianos principes ad conferenda contra Turcas arma hortatus est et compositis Italiae rebus, regnoque Siciliae Ferdinando confirmato, anno 1459 principum conventum indixit habuitque Mantuae. Multa quidem ibidem de expeditione constituta sunt, quae Pontifex in bulla *Ecclesiam Christi*, data 15 januarii 1459, explicavit, sed principum animis in alia conversis, nihil effectum fuit. Anno 1461 Pontifex prolixam epistolam scripsit ad ipsum Mahometem II, in qua de veritate Religionis christianae erudite disseruit, Christianos benignitati imperatoris commendavit, eumque ad eamdem Religionem suscipiendam hortatus est; verum surdis auribus cecinit; quapropter novis litteris episcopos, principes et populos ad parandum bellum sacrum hortatus est, seque cum militia christiana die 15 junii 1464 Ancona profecturum significavit. Reipsa magnanimus Pontifex Anconam profectus est; in eamdem urbem ingens militum numerus undique convenit; advenit etiam Christophorus Maurus, princeps Venetorum, cum decem triremibus. Verum Pius II morbo, quo antea affligebatur, ingravescente ibidem 14 augusti 1464 obiit, et exercitus ducum atque stipendiorum defectu dissolutus est [1].

Idem Pontifex in supra dicto conventu Mantuano edidit celebrem constitutionem *Execrabilis*, qua appellationes a censuris et sententiis R. Pontificis ad futurum generale concilium tanquam sacris canonibus oppositas, christianae reipublicae noxias, rebellionis in Apostolicam Sedem nutrices, ordinisque hierarchici destructivas prohibuit sub poena excommunicationis, a solo Pontifice extra mortis periculum solvenda. « Irrepserat jam pridem, « inquit Gobelinus, in Ecclesia Dei exitialis consuetudo adver- « sus R. Pontificis censuras; victi enim damnatique apostolica « sententia ad futurum concilium appellabant, judicem, qui non « erat, et superiorem R. Pontifice, qui non invenitur in terris; « et cum ipsi a suis sententiis appellari non sinerent, a Christi « Vicario appellandum esse consentiebant. Consuluit Pius patres, « qui aderant in conventu, quid censerent. Hi communi voto re- « sponderunt, appellationes ejusmodi cum suis auctoribus da- « mnandas esse. Atque ita decretum editum est [2] ».

Quum his temporibus controversia esset Franciscanos inter et Dominicanos de cultu Sanguinis Christi, in triduo passionis effusi, quem ab unione hypostatica excisum et proinde cultu latriae non adorandum contendebant Franciscani, Dominicanis contrariam sententiam acriter defendentibus, Pius II litem ad se evocavit, et sub poena anathematis utrique parti prohibuit, ne una

---

[1]) Raynald., ad an. 1459-64.

[2]) *Commentarius rerum memorabil.* l. III. Conf. J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 8.

alteri ullam censuram inferret, donec Sedes Apostolica rem definivisset [1]. Idem Pontifex a Georgio rege Bohemiae rogatus, ut Compactata supra inter Bohemos et Basileense concilium [2], confirmaret, id facere recusavit, quod Apostolica Sedes illa non novisset, Bohemi ipsi ea non observarent, et rex praestitum juramentum de compescendis haereticis hussitis non exequeretur.

Inter opera ab hoc Pontifice conscripta, praecipua sunt gesta concilii Basileensis, historia Bohemiae, res gestae Friderici imperatoris III, cosmographia [3].

4. Jam diximus, quanta cura Nicolaus papa V principes populosque christianos excitare conatus fuerit, ut conjunctis consiliis et armis Turcarum audaciam et progressiones reprimerent Idem negotium prosecutus est Callistus III, illius successor, qui classem validam instrui curavit, novis legationibus principes europaeos ad consocianda arma hortatus est, et ad implorandam omnipotentis Dei opem trium annorum et totidem quadragenarum indulgentiam concessit iis, qui ad meridianum campanae sonitum orationem Dominicam et salutationem Angelicam ter recitarent. Pontifici egregiam operam praestitit S. Joannes de Capistrano, ordinis S. Francisci, qui singulari ardore crucem praedicabat, populosque ad capessenda arma hortabatur. **Bellum sac. contra Turc.**

Verum dum principes cum Friderico imperatore tempus tererent disceptando de expeditionis opibus, Mahomet II anno 1456 cum exercitu centum sexaginta millium virorum Hungariam invasit et Albam graecam seu Belgradum, christiani orbis propugnaculum, obsedit. Joannes Corvinus Hunniades, e Transylvaniae vaivoda Hungariae gubernator, qui jam antea Amuratem II ad solvendam Belgradi obsidionem coegerat, magnasque de Turcis victorias retulerat, rursus contra Mahometis II impetus Belgradum fortissime defendit; crucigerorum, quos cardinalis Joannes de Carvajal, Apostolicae Sedis legatus, et S. Joannes de Capistrano collegerant, adventu auctus, rem ineffabili virtute gessit; S. Joanne de Capistrano christianorum militum ardorem excitante, Turcae anno 1456 victi, prostrati et post cruenta praelia finibus Hungariae ejecti sunt, multis eorum millibus caesis, innumeris ipsoque Mahomete sauciatis, tormentis interceptis [4].

Callistus papa III, ut pro parta victoria grates Deo haberentur, festum Transfigurationis Christi Domini, in quo victoria relata fuerat, novo officio et indulgentiarum largitione celebrius reddidit [5]. Vidimus quae Pius papa II, Callisti successor, tentaverit, ut principes europaeos ad conterendas Turcarum vires atque pro-

---

[1]) Raynald., ad an. 1462; Benedict. XIV, *De beatif. et canonizat.* l. II, c. 30, n. 1.— [2]) Vide pag. 286-87.— [3]) Edita Helmestad. 1700 in-fol.

[4]) Raynald., ad an. 1456.

[5]) Baron., *Annot. ad Martyrol. roman.* VIII idus Aug.

*

gressiones excitaret. Idem negotium sollicite prosecuti sunt ejus successores, ut videbimus.

Paulus II pontifex an. 1464

5. Postquam Pius papa II die 14 augusti 1464 e vita migrasset, die 30 ejusdem mensis summo cardinalium consensu electus fuit Paulus II, Venetus, antea appellatus Petrus Barbus, Eugenii IV e sorore nepos, presbyter cardinalis. Is decessorum suorum exemplum secutus, mox a pontificatus sui exordio omnes curas suas intendit ad christianae Religionis defensionem contra Turcarum impetus; sed principes europaei conatus ejus parum adjuvarunt. Quum Georgius, rex Bohemiae, Hussitis continuo faveret, Catholicos vero vexaret, complures nobiles Bohemi, Moravi et Silesii se contra eum conjunxerunt; Paulus II eumdem tum Ecclesiae communione tum regno privatum declaravit anno 1466, atque Matthiam, regem Hungariae, ad occupandas ejus terras excitavit. Matthias paulatim Moraviam, Silesiam et Lusatiam occupavit, et anno 1469 a pluribus rex Bohemiae electus fuit. Tunc Georgius cum Paulo II de pace tractare coepit, sed rebus necdum compositis, ambo obierunt. Idem Pontifex jubilaei gratiam ad quemque annum vigesimum quintum extendit; bona ecclesiastica alienari aut ultra triennium locari prohibuit; cavit etiam, ne legati apostolici aut rectores provinciarum ditionis pontificiae munera acciperent; a Petro, electo Antiocheno Maroniticae nationis patriarcha, consultus de catholicae doctrinae capitibus circa SS. Trinitatis et Incarnationis mysteria, succinctam de utroque mysterio expositionem ad eum misit, eumdemque in dignitate, ad quam electus fuerat, confirmavit; officium Abbreviatorum, quo nomine designabantur qui brevia pontificia componebant, abrogavit, volens, ut Apostolicae Sedis gratiae gratis concederentur; quod factum cum Platina, unus ex istis abbreviatoribus, petulanti calamo redarguisset, a Pontifice custodiae traditus fuit. Demum Paulus II ex apoplexia subito decessit 26 julii 1471.

Nonnulli scriptores, inter quos supra dictus Platina, huic Pontifici injuste detraxerunt, ac si viros litteratos male habuisset, leges in conclavi juratas abrogasset, moribusque usus fuisset pontifice indignis; sed Paulum II ab obtrectatorum dicteriis doctissime vindicavit cardinalis A. M. Quirini [1].

6. In locum Pauli II die 9 augusti 1471 suffectus fuit Sixtus IV, Savonensis, antea appellatus Franciscus Roboreus, ordinis FF. Praedicatorum, presbyter cardinalis, vir in theologicis et canonicis disciplinis apprime eruditus. Prima ejus cura fuit, ut Turcarum impetum ab europaeis regionibus propulsaret, in hunc finem

[1]) *Vita Pauli II* e codice angl. biblioth. desumpta, praemissis vindiciis adversus Platinam aliosque obtrectatores, Romae 1740; item *Tiara et purpura Veneta* ab anno 1379 usque ad 1759. Vide etiam J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* t. IV, part. I, c. 9.

principes et populos christianos ad bellum contra infideles excitavit. Regnum Bohemiae, de quo cum Matthia rege Hungariae concertabat Uladislaus, Casimiri regis Poloniae filius, priori, Catholicorum partes contra Hussitas propugnanti, asseruit, et Bohemis, Silesiis, Moravisque prohibuit, ne Uladislao opem ferrent; tamen bellum inter utrumque competitorem continuatum est usque ad annum 1479, quo pace inita Uladislaus Bohemiam retinuit. Idem Pontifex Ferdinando regi Neapolis, dum viveret, tributum remisit, modo singulis annis equum album feudi nomine offerret, oram maritimam contra praedones tueretur, et Pontificem, si opus foret, milite juvaret. Anno 1475 secundum decessoris sui constitutionem Romae jubilaeum celebravit, plenissima indulgentia concessa iis, qui poenitentes et confessi indicatas basilicas devote visitarent, suspensis toto jubilaei tempore cunctis ubique extra urbem indulgentiis [1]. Ad augendam christiani populi pietatem erga B. V. Mariam sine labe conceptam, hujusque opem contra Ecclesiae hostes implorandam, iis, qui officium Immaculatae Conceptionis, a L. de Nogarolis compositum, recitarent vel horis canonicis aut missae in illius festo et octava interessent, easdem concessit indulgentias, quas Urbanus IV aliique Pontifices concesserant pro festo Corporis Christi; anathema vero comminatus est iis, qui eos, qui festum Immaculatae Conceptionis celebrarent, erroris aut peccati incusarent [2]. Fidei puritati invigilans, haereticas Petri Oxomensis propositiones, de quibus infra dicemus, confixit; controversiae inter Franciscanos et Dominicanos agitatae de sacris stigmatibus B. Catharinae Senensis silentium imperavit [3]. Urbem Romam aedificiis decoravit, et bibliothecam Vaticanam multis antiquis monumentis librisque, arte typographica excusis, locupletavit [4].

Nonnulli scriptores injuste accusarunt, hunc Pontificem, quod

---

[1]) *Extravag. comm.* l. V, tit. 9, c. 4.—[2]) Ibid. l. III, tit. 12, c. 1.

[3]) Franciscani istud privilegium soli S. Francisco vindicabant. Dominicani illud etiam B. Catharinae concessum fuisse contendebant, quamvis in ejus corpore sacra stigmata non apparuissent sicut in corpore S. Francisci. Eadem controversia instaurata fuit sub Clemente VIII. Tandem Urbanus VIII officio S. Catharinae Senensis inseruit hanc lectionem: «Hanc gratiam amantissimus Dominus nova gratia cumu« lavit, ut sentiret dolorem illapsa vi vulnerum et cruenta signa non « apparerent. Quod ita contigisse cum Dei famula confessario suo Ray« mundo retulisset, ut oculis etiam repraesentaretur, radios in imagi« nibus B. Catharinae ad dicta quinque loca pertingentes, pia fidelium « cura pictis coloribus expressit ». Conf. Benedict. XIV, *De beatif. et canonizat.* l. IV, c. 8, n. 8.

[4]) Convenit, artem typographicam circa medium hujus saeculi in lucem prodiisse, sed de loco et inventoribus ejus disceptatur. Videsis librum, *Histoire de l' origine et des prémiers progrés de l' imprimerie*; item, M. Maittere, *Annales typographici.*

odium inter Florentinas Mediceorum et Pazziorum familias foverit,horumque in illos conjurationi consenserit.Sixtus IV erga Mediceos praesertim erga Laurentium indignatus fuit, quia in multis Apostolicae Sedis juribus adversabantur,sed sine ullo ejus consilio aut suasione Pazzii, familiae Mediceorum,a cujus nutu Florentina civitas pendebat, infensi,anno 1478 conjurationem excitaverunt, Julianum Mediceum in ecclesia confoderunt, Laurentium fratrem ejus vulnérarunt, populumque ad libertatem provocaverunt. Medicei vero Pazziis praevalentes,terribilem vindictam ediderunt, Riarius cardinalis legatus e templo in custodiam ductus est, Salviatus archiepiscopus Pisanus, qui tunc in urbe agebat, cum omnibus suis, sontibus et insòntibus, ad curiae fenestras laqueo suspensus fuit, eodem supplicio necati sunt Franciscus et Jacobus Pazzii, Jacobus Salviatus et Jacobus Poggius, mortis Juliani Medicei participes,multique presbyteri et ecclesiastici viri gladiis, fustibus, laqueo interfecti. Quum Sixtus papa IV tantam injuriam ordini ecclesiastico ipsique Sedi Apostolicae in legato suo sine ulla judicii forma illatam audivisset, in Mediceos et Florentinos eorum complices anathema, interdictum aliasque poenas fulminavit. Illi vero ad concilium generale provocantes, Pontificis censuras spreverunt. Brevi post grave bellum inter utramque partem exarsit, in quo Veneti, Mediolanenses et principes Mantuae atque Ferrariae se conjunxerunt cum Florentinis; Senenses vero et Ferdinandus rex Neapolis partes Pontificis defenderunt. Ludovicus XI rex Galliae, in Florentinorum partes vocatus, missis Romam legatis Pontifici minitatus est, nisi censuras in Florentinos latas revocaret; sed Pontifex regis legatis graviter respondit, justasque suae in Florentinos severitatis causas demonstravit. Anno autem 1480 Pontificem inter et Florentinos pax restituta est [1].

S. Franc. de Paula Ord. Minimorum

7. Idem Pontifex approbavit ordinem monasticum, a S. Francisco de Paula institutum. Franciscus a loco natali Calabriae dictus de Paula,primo regulam Franciscanorum professus est,dein cavernam in Calabriae eremo incolere coepit, solis herbis et radicibus victitans, duroque saxo incubans. Brevi post multi vitae ejus exemplum imitati sunt, pro quibus is anno 1435 haud procul ab urbe Paula cellas cum oratorio extruxit,et anno 1444 Paterni primum monasterium fundavit. Anno 1474 Sixtus papa IV novum ordinem sub nomine congregationis eremitarum S. Francisci Assisiensis approbavit. Alexander VI vero ordinis socios ap-

---

[1]) Raynald., ad an. 1478-80. Sixtum IV in hac re ab adversariorum detractionibus vindicavit cl. praesul Stephanus Rossius in dissertatione erudita, quam 27 martii 1841 Romae in academia Religionis catholicae recitavit. Vide etiam J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 10.

pellari voluit Minimos Fratres eremitas Francisci de Paula, unde breviter dicti sunt Minimi. S. Franciscus, qui anno 1507 in Domino obdormivit, ordinem suum per Italiam, Galliam, Hispaniam et Germaniam propagatum vidit. Regula ab eo praescripta in multis convenit cum aliis monasticis regulis, sed in variis eas severitate praestat. Progressu temporis monachis accesserunt etiam moniales, eamdem regulam sectantes, item laici, certa praescripta et pietatis exercitia observantes et funiculum gestantes, dicti Tertiarii[1].

8. Interea quidam doctores, Patrum traditionem et Ecclesiae auctoritatem relinquentes atque SS. Scripturas secundum proprios conceptus interpretantes, a catholica doctrina aberrarunt. In primis Petrus de Osma sive Oxomensis, in academia Salmanticensi s. theologiae professor, asseruit, confessionem sacramentalem non esse a Christo institutam, sed ab hominibus invectam, et sola cordis contritione peccata deleri. Ejus errores scripto confutavit Joannes Prexanus, nobilis hujus aetatis theologus, et Alphonsus Carillus, archiepiscopus Toletanus, convocatis Complutum viris doctissimis, post maturam discussionem eosdem errores condemnavit, eorumque auctorem, nisi illos retractaret, anathemati addixit; quam sententiam confirmavit Sixtus IV. Petrus errores suos correxisse dicitur[2].

P. de Osma
J. de Wesel
J. Wessel.

Joannes ab urbe natali appellatus de Wesel seu Wesalia, in universitate Erfordiensi s. theologiae doctor, postea Wormatiae concionator, inter alia docuit, praelatos ecclesiasticos non habere potestatem ferendi leges; indulgentiis nullas poenas divinas, sed tantum canonicas remitti, et thesaurum meritorum, utpote in coelo repositum, nulli hominum ad dispensationem praesto esse; privilegium inerrantiae non Ecclesiae docenti, sed sanctae et immaculatae ejus parti esse concessum; satisfactionem sacramentalem non esse consentaneam menti Christi, qui tantum emendationem postularit; excommunicationes et absolutiones sacerdotum nihil conferre ad condemnationem vel beatitudinem coelestem Christianorum utpote praedestinatorum. Praeterea doctorum ecclesiasticorum auctoritatem, instituta disciplinaria et liturgica, nominatim jejunium, vilipendit. Anno 1479 archiepiscopus Moguntinus Joannem vocavit Moguntiam, ubi plures theologos Moguntinos, Colonienses et Heidelbergenses congregarat. Joannes de doctrina sua interrogatus, nonnulla sibi objecta negavit, alia in sensum catholicum explicare tentavit. Post diligentem discussionem libri ejus ad ignem damnati sunt, ipse vero errores suos abjurare jussus et monasticae custodiae mancipatus fuit[3].

---

[1]) Bolland., *Acta SS.* 2 april.; Helyot, *Histoire des ordres relig.* tom. IX, p. 426.

[2]) Mariana, *Hist. Hispan.* c. 19; Spondan., ad an. 1479.

[3]) Spondan., ad an. 1479; Trithem., *Chron. Spanheim.*; D'Argenré, *Collect. judicior. de novis erroribus*, tom. I, part. II.

Similes fere ac ille assertiones protulit Joannes Wessel, natus Groningae anno 1419 et mortuus anno 1489. Is variis in universitatibus litteras in primis philosophicas tradidit, scriptaque plura magnam partem theologica reliquit. In his praeter alia legibus ecclesiasticis vis obligandi, excommunicationi effectus apud Deum valiturus, R. Pontificei potestas regendi universam Ecclesiam denegabantur; peccatorum remissio soli emendationi, rejecta confessionis et satisfactionis necessitate, adscribebatur; dicebatur praeterea, purgatorium in nullis poenis, sed in ardenti Dei amore, peccatorum maculas pedetentim auferente, consistere; illosque etiam Christianos, qui a R. Pontifice essent separati, ad Ecclesiam catholicam pertinere. Propter hos aliosque errores scripta Joannis Wesseli ad ignem condemnata sunt[1].

Innoc. VIII pontifex an. 1484 9. Post mortem Sixti IV, quae contigit 13 augusti 1484, ad summum pontificatum die 29 ejusdem mensis evectus fuit Innocentius VIII, antea J. B. Cibo, Genuensis, presbyter cardinalis, qui Ecclesiam gubernavit usque ad annum 1492. Is missis ad christianos principes legatis, eos ad mutuam pacem et ad conjungenda contra Turcas arma hortatus est. Inito cum cardinalibus et principum oratoribus consilio, ad tutanda ab hostium incursionibus Italiae littora classem ingentem instruendam curavit. Ferdinando et Isabellae, Aragoniae et Castellae regibus, ad bellum contra Mauros Granatenses gerendum, decimas concessit et dimicantibus atque subsidium ad bellum ferentibus indulgentias largitus est. Ferdinandum regem Neapolis, Ecclesiae jura violantem et in Apostolicae Sedis clientes tyrannidem exercentem, bello fregit et ad postulandam pacem compulit. Constitutiones promulgavit contra maleficos et contra reliquos in Bohemia Hussitas. Ordinem monialium Conceptionis B. Virginis, quem Beatrix a Silva, nobilis virgo Lusitana, sub regula ordinis Cisterciensis et obedientia episcoporum instituerat, confirmavit. Libellum nongentarum propositionum, quas Joannes Picus, magni ingenii juvenis, de re dialectica, physica, metaphysica, theologica, magica et cabalistica Romae publice propugnaverat, sub poena excommunicationis prohibuit[2]. Anno 1492, quum Zizimus, frater Bajazethis II imperatoris Turcarum, e custodia gallica in romanam fuisset translatus, Innocentius papa a Bajazethe II dono accepit lanceam, qua Salvatoris latus fuerat transfixum. Eodem anno Romae repertus fuit titulus Crucis Domini. Innocentium VIII cum Norwegis dispensasse, ut in solo pane sine vino SS. Eucharistiam conficerent, falso scripsit Volaterranus[3].

[1]) M. Adam, *Vitae philosoph. theolog.*; G. H. Götze, *Commentatio de J. Wesselo.*

[2]) Has propositiones, inter quas nonnullae suspectae et haeresim sapientes repertae sunt, Joannes Picus solum disputationis scholasticae gratia et sub Apostolicae Sedis correctione publicaverat.

[3]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1484-92.

10. Interea Mahomet II expugnata anno 1453, ut vidimus, Constantinopoli, quidquid Graeci in Europa possidebant, occupavit, Serviam in provinciam turcicam redegit, principatum graecum in Peloponeso extinxit, et universa Graecia, Trapezunte et Bosnia potitus, arma vertit contra fortissimum Scanderbeg, principem Epiri, qui Turcas saepius vicit, sed anno 1466 obiit, ex quo tempore Turcae Epirum occuparunt. Tunc Mahomet arma contulit in Occidentem. Diximus supra, qua cura Sixtus papa IV principes et populos christianos ad bellum contra infideles hortatus fuerit. Anno 1472 hic Pontifex cum Venetis et Ferdinando rege Neapolis classem comparavit, quae Smyrnam, opulentam Joniae civitatem, cepit, sed caeterum nihil effecit, Turcis se Bosphoro et Hellesponto continentibus. Anno 1476 Mahomet cum ingenti exercitu irruit in Moldaviam. Restitit ei Stephanus vaivoda seu palatinus, tantaque clade hostes repulit, ut pauci eorum evaserint, signaque militaria amplius centum perdiderint. Turcae nihil de furore suo in Christianos remittentes, Caffam, nobilissimam urbem Tauricae Chersonesi, Genuensibus eripuerunt; anno 1477 summa cum barbarie expugnarunt Albaniam; anno 1479 obsederunt insulam Rhodum, quae bellicosa virtute Petri Albussonii, equitum S. Joannis magistri, pulsis hostibus, servata fuit; eodem anno irruerunt in Transilvaniam, sed ab Hungaris rejecti fuerunt. Anno 1480 ingens Turcarum classis trajecto mari descendit in Calabriam, Hydruntum expugnavit, stragemque horrendam in Christianos edidit. Tantus terror illatus est universae Italiae, ut magis de ea deserenda quam defendenda cogitaretur. Animo non despondit Sixtus papa, principum oratores convocavit, ut omnes contra Religionis et patriae hostes conjunctis viribus insurgerent, foedus ad bellum sacrum inter eos constituit, et ad imploranda in tanto rei christianae discrimine coelitum suffragia festum omnium Sanctorum per dies octo celebrari jussit. Reipsa Christianorum classis Hydruntum a Turcarum tyrannide vindicavit, Mahomet, qui christiani nominis excidium juraverat, anno 1481 morte sublatus est, et Turcae audita ejus morte, ex Italia discesserunt. **Bellum turcicum**

Principes vero christiani metu liberati, opportunam imminuendi turcici imperii occasionem neglexerunt. Unde sub Bajazethe II, qui Mahometi successit, Turcae irruerunt in Walachiam et Russiam, cuncta ferro et igne vastantes; sed frigore, gelu et nive attriti, pluribus millibus deperditis, regressi sunt in Moldaviam, ubi nova clade a Stephano palatino affecti, ad sua redierunt. Tunc inter Bajazethem et Caritbeum sultanum Ægypti bellum ortum est; quapropter Innocentius papa VIII rursum cum principum oratoribus Romae contulit de bello contra Turcas; multa quidem decreta, sed pauca executioni mandata sunt. Anno 1499 Turcae bello illato Venetis, his Naupactum, vulgo Le-

pantum eripuerunt et usque Forum Julii rapinas caedesque protulerunt. Alexander papa VI mox cum oratoribus principum concilium habuit, Venetorum, Gallorum et Rhodiorum confoederatorum classem instrui curavit, reges etiam Hungariae et Poloniae in belli societatem adlexit. Biennio bellum inter Turcas et Venetos vario marte gestum est; deinde Bajazethes, gravi articulorum dolore et adversa cum Sultano Ægypti pugna attritus, animum ad ineundam pacem flexit[1].

Eccl. status in Hispania 11. Interea in Hispania disciplina ecclesiastica multum erat collapsa. « Invaserat, inquit Mariana, pudenda litterarum inscitia in sacerdotes Hispaniae, usque eo, ut pauci latine scirent, « ventri gulaeque servientes. Avaritia rapaces in Ecclesiam Dei « manus injecerat. Emere sacerdotia, olim simonia, tunc industria erat[2] ». Ad reparanda haec mala Carillus archiepiscopus Toletanus anno 1473 in oppido Aranda synodum coegit, in qua viginti novem decreta maxime ad emendandam cleri disciplinam edita sunt[3]. In altero episcoporum conventu sub cardinali Rod. Borgia, Apostolicae Sedis in Hispania legato, eodem anno Matriti habito, ad informandum clerum debita scientia decretum est, ut e R. Pontificis consensu in ecclesiis cathedralibus duo canonicatus, unus theologo alter jurisconsulto, assignarentur[4]. Magnam ecclesiasticae rei cladem intulerant Mauri, qui, quamvis e multis provinciis ejecti, Granatae et in vicinis locis continuo imperabant. Praeterea Judaei, per omnes ubique provincias diffusi et opibus potentissimi, Religionis et patriae securitati minitabantur. Haeretici etiam et apostatae in terris Maurorum et in regno Castellae, in quo S. inquisitio non extabat, secure agebant.

Verum sub principatu Ferdinandi et Isabellae rerum status mutatus est. Anno 1474 post mortem Henrici IV regnum Castellae accepit Isabella, ejus soror, quae cum nupsisset Ferdinando regi Aragoniae, utrumque regnum in unam monarchiam coaluit. Sub his principibus Granata, Maurorum metropolis, capta et imperium mauricum in Hispania deletum est anno 1492. Iidem principes ex auctoritate Sixti papae IV pro universa monarchia hispanica sacrae inquisitionis tribunal anno 1478 formarunt, ita vero ut a solo rege dependeret, is summum inquisitorem, hicque inferiores ex ejus assensu eligerent. Hinc effectum est, ut morum corruptelae fuerint excisae, seditionum pericula amolita, plura hominum millia a judaismo, haeresi vel apostasia ad christianam fidem conversa, et aliis Hispaniam deserentibus, Religio catholica sola in universo regno obtinuerit[5].

---

[1]) Hammer, *Histoire des Osmanes;* Raynaldus et Spondanus, *Annal. eccl.*—[2]) *Histor. Hispan.* l. XXIII, c. 18.
[3]) Labbe, *Concil.* tom. XIII, p. 1448.—[4]) Ibid. p. 1464.
[5]) Mariana, *Hist. Hispan.* l. XXIV-VI; L. de Paramo, *De origine et progressu officii sanctae Inquisitionis, ejusque utilitate et dignitate*

12. Postquam Innocentius VIII die 25 julii 1492 vivere desiisset, cardinales in pontificem elegerunt Rodericum Borgia, Hispanum, cardinalem vicecancellarium, qui nomen Alexandri VI assumpsit, rexitque Ecclesiam usque ad annum 1503. Is quondam militiam vitamque lascivam sectatus, et turpi consuetudine cum matrona romana, e qua quinque liberos reliquit, usus, deinde statum clericalem susceperat, et non obstante prioris vitae inhonestate, ad primas Ecclesiae dignitates et tandem ad summum pontificium evectus fuit. Hunc Pontificem scriptores multi teterrimis coloribus depinxerunt, Roderici militis vitia Alexandro pontifici attribuentes; multa etiam de ejus electione moribusque, cum jam esset pontifex, et mortis genere circumferuntur, quae prudentibus sanisque criticis non probantur. Hi melius dicunt, quod Alexander VI nec virtutibus nec vitiis caruerit. Alexand. VI pontifex an. 1492

Alexander VI sicariorum licentiam, quae hoc tempore in urbe Roma maxima erat, repressit; lites inter Joannem Lusitaniae et Ferdinandum Hispaniae reges de partitione novi orbis seu detectarum regionum composuit, ut infra videbimus; christianam fidem in novo orbe praedicandam curavit; anno 1500 Romae jubilaeum seu plenissimam indulgentiam concessit, quam postea etiam impertivit extra urbem iis, qui Romam venire non potuerant; cum principum oratoribus contulit de parando bello contra Turcas, ut supra diximus; instauravit pium morem, a Callisto III institutum, ut meridie fideles pulsu campanae excitarentur ad recitandam orationem Dominicam et salutationem Angelicam pro impetrando contra infideles divino auxilio; approbavit ordinem monialium Annuntiationis B. V. Mariae, institutum a Joanna Valesia, Ludovici XI regis Galliae filia et Ludovici XII conjuge repudiata[1]; sanae et orthodoxae doctrinae conservandae studio typographis sub poena excommunicationis prohibuit, ne scripta aut libros typis mandarent sine episcoporum licentia, post eorumdem inspectionem impetrata. Obiit Alexander papa 18 augusti 1503 non ex hausto veneno, ut nonnulli scripserunt, sed ex febri ad septem dies continua[2].

13. Posteriori autem hujus saeculi medio floruerunt scriptores, qui sequuntur: Dionysius Laewis cognomento Carthusianus, natus in Rykel in dioecesi Leodiensi, ordinis Carthusianorum, vir magnae eruditionis, reliquit commentaria in utriusque Testamenti libros, librum contra Alcoranum, aliaque nonnulla moralia et ascetica[3]. Jacobus Perezius, Hispanus, ex eremita S. Au- Script. eccl.

---

libri tres, Matrit. 1597, in-fol.; De Maistre, *Lettres à un gentilhomme russe sur l'Inquisit. espagnole*, Gand 1834, in-8.

[1]) Bolland., *Acta SS.* 4 Febr.; Helyot, *Hist. des ordres relig.* t. VII.

[2]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1492-1503; Berthier, *Hist. de l'église Gall.* 1492-1503; Audin, *Hist. de Léon X*, t. I, c. 11.

[3]) Colon. 1549, 21 vol. in-fol.

gustini episcopus Christopolitanus, scripsit commentarios in Psalmos et in Canticum Canticorum, atque librum de Christo reparatore contra Judaeos [1]. Alphonsus Spina, Hispanus, minorita, composuit Fortalitium Fidei contra Judaeos, Mahometanos, aliosque christianae fidei inimicos. Joannes de Torquemada dioeceseos Palentinae, vulgo de Turrecremata, ordinis Praed., cardinalis episcopus Sabinensis, edidit tractatum de Ecclesia et auctoritate R. Pontificis [2], commentaria in Decretum Gratiani [3], alia. S. Joannes de Capistrano, qui crucigeros ad repellendos infideles excitavit, ut supra vidimus, multos Hussitas ad catholicam fidem reduxit, scripsitque tractatum de potestate Papae et concilii. Josephus episcopus Methonensis, Graecus, edidit librum, quo respondit ad calumnias Marci Ephesini contra concilium Florentinum et contra dogma catholicum de processione Spiritus S. a Patre et a Filio. Gregorius ab anno 1446 usque ad 1452 patriarcha Constantinopolitanus, dedit apologiam concilii Florentini contra Marcum Ephesinum, apologiam definitionis ejusdem concilii et epistolam ad Alexium Comnenum de processione Spiritus S. et additione symbolo vocis *Filioque*. Bessarion Trapezuntinus, ex archiepiscopo Nicaeno cardinalis, scripsit tractatum de sacramento Eucharistiae, librum de Spiritu S. contra Marcum Ephesinum, aliumque ejusdem argumenti adversus Alexandrum Lascarum. Isidorus Thessalonicensis, ex archiepiscopo Ruthenorum cardinalis, reliquit disputationes de processione Spiritus S. et aliquot orationes. Georgius Trapezuntinus, multa e graeco in latinum vertit, et praeter rethoricam reliquit aliquot scripta polemica pro Ecclesia latina contra Graecos [4]. Gabriel Biel, Spirensis, universitatis Tubingensis professor, edidit commentarios in IV libros Sententiarum et expositionem canonis Missae. Angelus de Clavasio, Ligur, ord. Min., collegit summam angelicam de casibus conscientiae [5]. Thomas a Kempis dioecesis Coloniensis, canonicus regularis S. Augustini prope Zwoll in dioecesi Ultrajectensi, vir insignis pietatis, reliquit plura scripta ascetica, inter quae eminent libri IV de imitatione Christi. Gobelinus, Pio papae II ab epistolis, sub cujus nomine prodierunt commentarii rerum memorabilium, quae ejusdem Pontificis temporibus contigerunt, quorum ipsum Pium papam esse auctorem nonnullis persuasum est. Georgius Phranza, imperatoris graeci protovestiarius, scripsit chronicon de rebus Byzantinis et Peloponesiacis [6]. Leonicus Chalcondilas, Atheniensis, edidit historiae Turcicae libros X [7]. Ambrosius Camaldulensis Florentinus, sui

---

[1]) Paris 1518, in-fol.
[2]) Venet. 1562, in-fol.—[3]) Ibid. 1578, 5 tom. in-fol.
[4]) Apud Allat., *Graecia orthodoxa*.—[5]) Venet. 1489, in-fol.
[6]) Venet. 1733, in-fol.—[7]) Paris. graece et latine 1650, in-fol.

Ordinis decus, permulta scripta patrum Graecorum in latinum vertit, Chronicon Cassinense et alia exaravit. Marsilius Ficinus, Florentinus, presbyter canonicus, varia scripta graeca in latinum vertit, pluraque de re philosophica scripsit[1]. Bartholomaeus Sacchi, dictus Platina, Cremonensis, a Pio II inter abbreviatores adlectus, et post adversa fata sub Paulo II a Sixto IV bibliothecae Vaticanae praefectus, praeter alia scripsit vitas RR. Pontificum a B. Petro usque ad Sixtum IV, quas usque ad Pium V continuavit Onuphrius Panvini; Platina vero in nonnullis, maxime quae spectant Paulum II, sublestae fidei habendus est[2]. Joannes a loco natali prope Treviros appellatus Trithemius, ordinis S. Benedicti, reliquit librum de scriptoribus ecclesiasticis, chronica monasteriorum Wirceburgensis et Spanheimensis, annales Hirsaugiensis, alia. Albertus Krantz, Hamburgensis, ecclesiae hujus civitatis decanus, edidit chronica Daniae, Sueciae, Norwegiae, item Saxoniam, Wandaliam, historiam ecclesiae Hamburgensis et Bremensis atque episcopatuum in Westphalia et Saxonia inferiori[3]; quae omnia postea heterodoxa manu corrupta, inserta sunt Indici librorum prohibitorum donec corrigantur. Joannes Longinus alias Duglossus, canonicus Cracoviensis, scripsit historiae Polonicae libros duodecim et vitam S. Stanislai episcopi Cracoviensis.

Fid. propag. in Africa, India et America

14. Labente hoc saeculo latissimum stadium propagandae Religioni christianae apertum est maritimis Europaeorum explorationibus et detectis insulis. Hae explorationes sub regnum Lusitaniae et Hispaniae auspiciis factae, eorum dominationes in immensum auxerunt. Lusitani jam ante medium hujus saeculi occuparant Maderam, insulam oceani Atlantici; post aliquot annos insulas promontorii Viridis et Azoricas, magnamque partem littoris occidentalis Africae cognoverunt. Lusitanorum pervestigationes aemulati sunt Hispani, et Christophorus Colombus sub auspiciis Ferdinandi et Isabellae anno 1492, superatis vasti pelagi fluctibus, detexit primas novi orbis, Americae, insulas, quas Antillas vocant, et inter quas praecipuae sunt insula S. Dominici, Cuba, Jamaica, Portus dives. Quum autem inter reges Lusitaniae et Hispaniae ortum esset dissidium de exploratarum et explorandarum regionum novi orbis jure et possessione, Alexander papa VI anno 1493 per bullam *Inter caetera* litem sic composuit, ut rex Hispaniae ejusque successores partem occidentalem et rex Lusitaniae orientalem circuli indicati haberet, ita tamen, ut ambo reges in occupatis regionibus catholicam fidem propagandam curarent. Anno sequente idem Pontifex regibus Hispaniae attribuit quascumque terras in regnis Algeriano et Tuneto bello contra infideles caperent, iis exceptis, quas reges Lusitaniae in re-

[1]) Basil. 1561, 2 vol. in-fol.—[2]) Lov. 1572, in-fol.—[3]) Argentor. 1546.

gnis Fezzano, Miquenzano et Marochiano occupaverant aut occuparent[1]. Ex hoc tempore Lusitani et Hispani ardentius in pervestigandis et occupandis tum Africae et Asiae, tum novi orbis regionibus desudarunt. Anno 1497 Lusitani, superato promontorio Bonae Spei, littora Indiae orientalis lustrarunt et Calcutum usque penetraverunt. Deinde Malacam, Molucas, aliasque Indiae insulas pervestigaverunt atque occuparunt. Anno 1500 detexerunt et occupaverunt Brasiliam, vastissimam regionem Americae meridionalis. Interim Americus Vespucius an. 1497 pro rege Hispaniae vestigia Christophori Columbi premens, Mexicum sinum, Pariam, Venetiolam, Novam Granatam, aliasque Terrae firmae regiones detexit, et praecursoris sui celebritatem tantum superavit, ut hoc novum hemisphaerium ab ejus nomine America appellatum fuerit.

Occasione harum pervestigationum Religio christiana inter Africae, Asiae seu Indiae et Americae incolas propagata est, primo per missionarios, quos Hispani et Lusitani exploratores secum ducebant, deinde per alios, qui propagandi Evangelii studio e RR. Pontificum auctoritate et sub auspiciis regum Hispaniae et Lusitaniae in terras illas profecti sunt. Qua in re apostolicum ardorem prae se tulerunt viri religiosi ordinum S. Francisci et S. Dominici. In primis postquam Lusitani detexissent regnum Congum, in littore occidentali mediae Africae situm, regis legatus pluresque juvenes cum illis in Lusitaniam venerunt, ibique baptizati anno 1490 cum missionariis Dominicanis in Congum reversi sunt. Missionarii ibidem tanto cum successu Evangelium annuntiarunt, ut rex regiaque familia, multi proceres et alii baptizati, abjectoque idolorum cultu, christianam fidem professi sint. Anno 1493 B. Boil, ordinis FF. Minorum in Hispania vicarius generalis, cum duodecim ordinis sui presbyteris ex auctoritate Alexandri papae VI navigavit in insulas Antillas; illis non multo post alii tum Dominicani tum Franciscani successerunt, qui omnes ardore apostolico propagandae Religioni adlaborarunt. In sequente epocha videbimus, quanto cum successu in Africae, Indiae et Americae regionibus Evangelium propagaverint Franciscani, Dominicani atque Jesuitae[2].

Pius III, Julius II pontifices an. 1503 15. Post Alexandrum VI die 18 augusti 1503 defunctum, 22 septembris pontifex electus fuit Pius III, antea Franciscus Tudeschinus Picolomineus, cardinalis archiepiscopus Senensis, vir prudentia et doctrina clarus; qui confestim disciplinam ecclesia-

---

[1]) *Bullar. Roman.* t. II; Raynald., ad an. 1493-96.

[2]) Tellesius Sylvius, *De rebus gestis Joannis regis Lusitaniae*; Orosius, *De rebus gestis Emmanuelis regis*; Mariana, *Hist. Hispan.* l. XXVI; De Barros, *Hist. Asiae et Indiar.* decad. I, l. 4; Maffei, *De rebus Ind.* l. I-II.

sticam instaurare, concilium generale cogere, bellumque contra Turcas excitare sibi proposuit, sed multa ad Ecclesiae bonum animo volvens, eodem anno 17 Octobris supremum diem obiit[1].

In ejus locum 1 novembris electus fuit Julianus Roboreus, Ligur, cardinalis episcopus Ostiensis, qui nomen Julii II assumpsit, seditque usque ad annum 1513. Is constituit, ut electio Pontificis facta simoniace, haberetur irrita, cardinales istius criminis rei, dignitatibus suis et beneficiis forent privati, caeteri hac labe puri, potestatem haberent peragendi novam electionem, et si necesse esset, cogendi concilium generale et etiam implorandi brachium saeculare; certamina singularia, quae appellantur duella; in ditione ecclesiastica sub poena excommunicationis prohibuit, ordinem Minimorum, a S. Francisco de Paula institutum, confirmavit; Henrico VIII regi Angliae per dispensationem indulsit, ut Catharinam, Ferdinandi et Isabellae Hispaniae principum filiam, fratrisque sui Arthuri viduam, uxorem duceret; Vaticanam basilicam, vetustate collabentem, instaurandam suscepit magnificentia, quae principe Apostolorum, totius Ecclesiae capite et loci majestate digna esset, cunctisque ad id opus stipem conferentibus indulgentias largitus est[2].

Erat autem hoc tempore rerum ordo in R. Ecclesiae statibus valde perturbatus et pontificia auctoritas inclinata; Balliones, vulgo Baglioni, Perusiae, Bentivoli, seu Bentivoglioni, Bononiae, alii alibi dominabantur. Veneti etiam plura R. Ecclesiae oppida et castra occupabant. Julius papa II, cui a natura inerat celsitas animi, labores quosvis despicientis et ad difficillima negotia aggredienda comparati, fortitudine utendum esse censuit ad superandas turbulentas sui pontificatus tempestates. In primis Balliones Perusia, Bentivolos Bononia, aliosque injustos civitatum detentores tum censuris tum armorum metu ejecit. Deinde Venetos monuit, ut Ecclesiae oppida et castra restituerent, et, cum illi id facere recusarent, terribilem bullam adversus rempublicam Venetiarum fulminavit. Illi autem ad futurum generale concilium petulanter appellarunt. Julius vero brachium saeculare adversus rebelles imploravit, et belli societatem iniit cum imperatore Maximiliano I et regibus Galliae atque Hispaniae, quae societas anno 1508 inita, nomen Ligae Cameracensis accepit. Veneti armis Ludovici XII regis Galliae, cui belli cura fuerat demandata, Ecclesiae statibus ejecti et ad tantas angustias redacti, ut de conservatione reipublicae desperarent, Pontificis gratiam implorarunt. Julius II, cum jam terras, a Venetis aliquandiu occupatas, recuperasset, probeque sciret, quanta auxilia Venetiarum respublica ad propulsandos Turcarum impetus conferre posset, anno 1510 concordiam cum illis sancivit, et a censuris absolutos in gratiam recepit.

---

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1503.
[2]) Iidem, ad an. 1503-13.

Verum Ludovicus XII rex Galliae, qui Veneticae reipublicae destructionem, suaeque in Italia dominationis incrementa quaerebat, inita supra inter Pontificem et Venetos concordia ita offensus fuit, ut copias suas in Italia consistere jusserit, nonnullas R. Ecclesiae terras occuparit, et Alphonso Atestino principi Ferrariensi, injusto Comaclensium salinarum, quae ad R. Ecclesiam pertinebant, detentori, patrocinaretur. Quapropter Julius II Ludovicum XII, prius admonitum et monita spernentem excommunicationi subdidit, et ad pellendas ex Italia Francorum copias foedus iniit cum Venetis, Helvetiis, regibusque Hispaniae et Angliae. Ludovicus XII exacerbatus, anno 1510 episcopos et doctores regni sui convocavit Turones; qui ad propositas sibi quaestiones secundum regis vota respondentes, dixerunt, Pontificem primo per legatos esse monendum, ut a coeptis desisteret et concordiae viam ingrederetur; quod si audire nollet, esse interpellandum de convocando generali concilio libero secundum decreta Basileensia; quibus peractis et responso Pontifici accepto, providendum esse quod juri consentaneum foret. Confestim Ludovicus cum Maximiliano imperatore contulit de cogendo concilio generali, a quo Julius in ordinem redigeretur; sed Maximilianus, quamvis primo commotus in Julium, quod misso foedere Cameracensi, se confoederasset cum Venetis, brevi post melius edoctus, a schismaticis Ludovici conatibus recessit. Ludovicus vero non tantum quodvis commercium cum Romana curia Gallis prohibuit, sed a tribus cardinalibus, in Julium rebellibus, consecutus est, ut 16 maii 1511 concilium generale indicerent, 1 septembris Pisis inchoandum, praetexentes, quod Julius promissam in conclavi generalis concilii convocationem negligeret, quum tamen illud tum ad reformandam disciplinam tum ad componendas inter christianos principes discordias esset necessarium.

Julius papa ad retundendam tantam arrogantiam die 18 julii 1511 litteras gravissimas edidit, quibus supra dictorum cardinalium temeritatem, qua concilium generale, a solo Pontifice convocandum, indixerant, perstrinxit, eorum praetextus confutavit, omnibus, ne se conciliabuli Pisani participes redderent, prohibuit, ipseque concilium generale, anno sequente 19 aprilis in aede Lateranensi inchoandum indixit. Nihilominus tres isti cardinales, duo archiepiscopi, quatuordecim episcopi, quorum numerus deinde auctus est ad triginta, et aliquot abbates, omnes Galli, 1 novembris 1511 Pisas convenerunt, tresque sessiones habuerunt. Die 13 decembris Julius bullam contra auctores conciliabuli dedit, qua eos canonicas censuras incurrisse declaravit. Illi autem populi Pisani seditionem metuentes, conciliabulum suum transtulerunt Mediolanum, ubi 4 januarii 1512, quartam, deinde caeteras usque ad octavam sessiones habuerunt. In his multa contra auctoritatem R. Pontificis summa cum arrogantia

decreverunt, Julium ceu notorium concilii perturbatorem, contumacem et schismatis auctorem, ab omni Ecclesiae regimine suspensum declararunt, omnibusque cujusvis conditionis Christianis, ne ei deinceps obedirent, prohibuerunt. Hujusmodi schismaticum decretum Ludovicus rex die 16 junii in omni ditione sua observandum mandavit. Quapropter Julius papa 21 julii universo Galliae regno sacris interdixit.

Interim Francorum res in Italia collabebantur, et conciliabulistae haud tutius Mediolani quam Pisis agentes, confugerunt Lugdunum. Brevi post Ludovicus rex, rebellesque cardinales et episcopi errorem suum agnoverunt, veniam a Pontifice postularunt et a Leone X, qui anno 1513 Julio successit, consecuti sunt[1].

16. Obiit Julius papa II die 21 februarii 1513, et 11 martii magno Romanorum gaudio in ejus locum suffectus fuit Leo X, Florentinus, antea Joannes Mediceus, diaconus cardinalis, vir eruditione, morum integritate, ingenii humanitate, liberalitate et magnificentia conspicuus, qui Ecclesiam sapientissime rexit usque ad annum 1521. Is regem Galliae et conciliabuli Pisani fautores, postquam errorem suum essent confessi, in gratiam recepit, et cum Francisco I, Ludovici XII successore, anno 1516 in locum sanctionis pragmaticae, supra concilii Basileensis tempore consarcinatae[2], confecit concordatum, in quo praeter alia utrimque convenit, ut rex episcopos et abbates nominaret et Pontifex eos confirmaret, Pontifici conservati essent episcopatus et abbatiae, quorum possessores in Romana curia morerentur, ei etiam conservarentur annatae et causae majores in jure canonico designatae[3]. Maximam etiam curiam impendit Leo X, ut ubique inter principes et nationes christianas pax constitueretur, omnesque hortatus est ad propulsanda pericula, quae e Turcarum potentia et incursionibus quotidie graviora Europae imminebant; in eumdem finem Thomam cardinalem Strigoniensem legavit in Poloniam, Bohemiam et Hungariam, ut bellum sacrum contra Selimum I, Turcarum imperatorem, qui arma contra Hungaros converterat, promulgaret, pacem inter principes constitueret, et Bohemos, sublatis hussiticae haereseos reliquiis, cum Ecclesia conciliaret.

Leo X pontifex

Quanto ardore Leo X propagandae et conservandae christianae fidei adlaboraverit, ostendunt instituti ab eo in America episcopatus, et epistola ab eo anno 1515 scripta ad Davidem regem Abyssinorum; etiam ad patriarcham Antiochenum Maronitarum montis Libani viros religiosos ex ordine S. Francisci destinavit, qui illos in conservanda orthodoxa doctrina juvarent; ad eum-

---

[1]) Raynald., *Annal. eccl.*; Mansi, *Annotat. ad Raynald.*; Audin, *Histoire de Léon X*, tom. I, c. 12-16.

[2]) Vide pag. 295.—[3]) Labbe, *Concil.* tom. XIV, p. 358.

dem patriarcham responsa dedit circa doctrinae catholicae capita ibidem controversa et circa liturgiam praesertim in administratione sacramentorum, quae patriarcha reverenter suscepit. Quanta ejusdem Pontificis cura fuerit, ut errores circa doctrinam profligarentur, disciplina ecclesiastica custodiretur, moresque populi christiani recte informarentur, evincunt constitutiones concilii Lateranensis V et acta Pontificis in causa Lutheri. Quanta denique sollicitudine Leo X viros eruditos coluerit, scientiarum sacro-profanarum et artium studia excitaverit foveritque, monumenta testantur[1].

Concilium Lateran. V an. 1512-17

17. Concilium Lateranense V, supra a Julio papa II convocatum tum adversus conciliabuli Pisani tentamina tum ad reformandos mores, ad procurandam inter christianos principes pacem et ad promovendum bellum contra Turcas, inchoatum est 3 maii 1512 et absolutum 16 martii 1517. Habitae sunt duodecim sessiones, quarum quatuor prioribus praesedit Julius II, quintae, Julio infirmo, Riarius cardinalis episcopus Ostiensis, reliquis Leo X. Primae sessioni interfuerunt quindecim cardinales, duo patriarchae, Alexandrinus et Antiochenus, septem et septuaginta archiepiscopi et episcopi, quorum numerus ita crevit, ut sessioni octavae adessent vigintiquinque cardinales et centum et duodecim episcopi. Adfuerunt praeterea generales religiosorum Ordinum, oratores principum christianorum, alii. Sessione I[a] peractae sunt caeremoniae et alia pro more. Sessione II[a] Thomas de Vio Cajetanus, ordinis Praed. generalis et deinde R. E. cardinalis, orationem habuit; sessiones prolatae sunt usque ad adventum legatorum nationum, et bulla lecta, qua conciliabulum Pisanum ejusque acta damnabantur et irrita declarabantur. Posthaec advenerunt legati Germaniae, Daniae, Norwegiae, Hungariae, Scotiae, Angliae, Castellae, Aragoniae, Italiae, Sardiniae et utriusque Siciliae, qui nationum suarum nomine concilio adhaeserunt. Sessione III[a] episcopus Gurcensis nomine Maximiliani imperatoris acta conciliabuli Pisani rejecit, et quaecumque ab hoc principe pro isto conciliabulo gesta fuissent, revocavit. Sessione IV[a] actum est de abrogatione pragmaticae sanctionis in Gallia. Sessione V[a] lecta fuit constitutio Julii II contra simoniacam R. Pontificis ordinationem. Sessione VI[a] negotia de concilianda inter christianos principes pace, de reformanda curia Romana et de abroganda pragmatica Gallorum sanctione selectis viris discutienda commissa fuerunt. Sessione VII[a] cardinales, qui conciliabulo Pisano adhaeserant, post supplices preces veniam et pristinam dignitatem receperunt. Sessione VIII[a] lecta fuit constitutio

---

[1]) Raynaldus et Spondanus, ad an. 1513-21; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. 1, c. 12; Audin, *Histoire de Léon X*, Louvain 1846, 2 vol. in-8.

Leonis X contra asserentes, animam humanam esse mortalem et unicam in omnibus hominibus. Sessione IX[a] actum est de morum et curiae Romanae reformatione. Sessione X[a] Leo X constitutionem edidit, qua montes pietatis approbavit, et aliam, qua libros et scripta, nisi antea legitime discussa et approbata, imprimi vetuit. Sessione XI[a] lectae fuerunt constitutiones de ratione praedicandi divinum verbum, de concordato inter Leonem X et Franciscum I, quod confirmatum est, de sanctione pragmatica, per illud abrogata, de religiosis ordinibus eorumque privilegiis. Sessione XII[a] et ultima excommunicatio lata est contra eos, qui in electione R. Pontificis cardinalium domos invaderent, et decimae pro expeditione contra Turcas ad triennium decretae[1].

Cum hoc concilio, quod oecumenicis conciliis legitimis adnumerandum est, praesentem tomum absolvimus, in sequenti ultimam historiae ecclesiasticae periodum, ab initiis Lutheri usque ad nostram aetatem, tradituri.

---

[1]) Labbe, *Concil.* tom. XIV, p. 1 et seq.; card. Orsi, *De R. Pontif. potestate*, l. VI, c. 18; J. B. Palma, *Praelect. hist. eccl.* tom. IV, part. I, c. 11.

FINIS TOMI SECUNDI

INDEX

TOMI SECUNDI